

INDEX RERUM NOTABILIUM.

VISIO Beatifica. Ejus natura ac effectus. *S. Irenæus. Sect. 1. c. 5. n. 10.*

VITA Præfens. Necessario eam despiciere dabemus, illique valedicere. *S. Clemens Papa. Sect. 2. §. 4. n. 1. Cur? Ibid. Uno eodemque tempore diligere non possumus præsentem & futuram vitam. Ibid. Pugna spiritualis in præfenti vita. n. 2. Post præsentem vitam nullus penitentia loci. Ibid.*

VOCATIO ad Christianam Religionem. Maximi facere debemus illius excellentiam, & cur? *S. Barnabas. Sect. 1. §. 5.*

Omnino gratuita ex parte Dei. *S. Clemens Papa. Sect. 1. §. 5.*

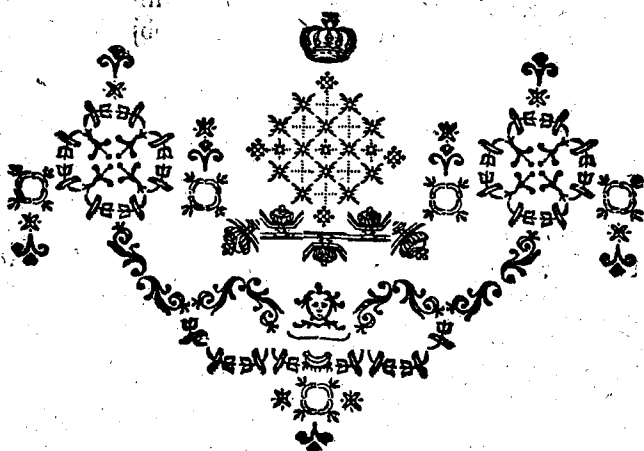
X.

XEROPHAGIA. Quid faciendum diebus Jejunii. *Hermas. Sect. 2. §. n. 2.*

Z.

ZELUS Immoderatus reprehenditur a Divo *Justino. Sect. 2. num. 12. Exemplum hujus zeli præbet Sanctus Doctor in aliquibus sui ævi Christianis. Ibid.*

F I N I S.

R. P. D.

BERNARDI MARECHAL

ORDINIS SANCTI BENEDICTI

CONCORDANTIA

SANCTORUM

PATRUM

ECCLESIAE GRÆCÆ

ATQUE

LATINÆ

FIDEI, MORUM, ET DISCIPLINÆ DIFFICULTATES,

QUÆ

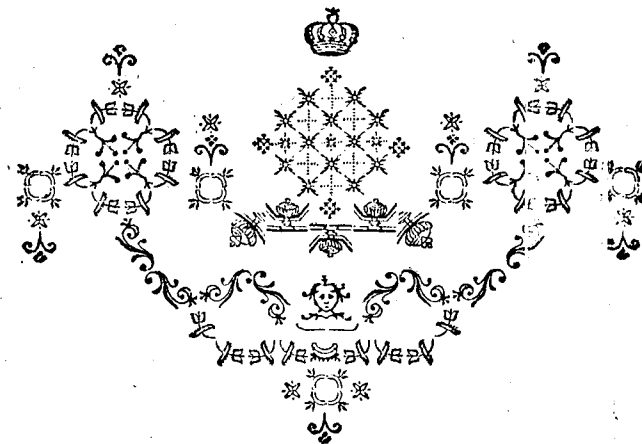
IN IPSORUM SCRIPTIS OCCURRUNT
ELUCIDANS.

TOMUS SECUNDUS

CONTINENS

DOCTRINAM

TERTULLIANI, PRESBYTERI CARTHAGINENSIS ECCLESIAE.	NOVATIANI, ROMANI PRESBYTERI.
MINUTII FELICIS.	S. GREGORII, NEOCÆSARIENSIS, COGNOMEN- TO THAMATERGI.
S. HIPPOLYTI, EPISCOPI ET MARTYRIS.	S. DIONYSII, PAPÆ.
ORIGENIS, PRESBYTERI ET CONFESSORIS.	THEOGNOSTII, ALEXANDRINI.
S. CYPRIANI, EPISCOPI CARTHAGINENSIS ET MARTYRIS.	S. VICTORINI, EPISCOPI PICTAVIENSIS.
S. DIONYSII, ALEXANDRINI.	PIERII, PRESBYTERI ALEXANDRINI.
	S. ARCHELAI, EPISCOPI CARCHONIUM IN ME- SOPOTANIA.

SUPERIORUM PERMISSU.

AUGUSTÆ VINDELICORUM,

SUMPTIBUS MATTHÆI RIEGER ET FILIORUM.

MDCCLXIX.

INDEX RERUM NOTABILIUM.

VISIO Beatifica. Ejus natura ac effectus. *S. Irenæus. Sect. 1. c. 5. n. 10.*
VITA Præfens. Necessario eam despiciere dabemus, illique valedicere. *S. Clemens Papa. Sect. 2. §. 4. n. 1. Cur? Ibid.*
 Uno eodemque tempore diligere non possumus præsentem & futuram vitam. *Ibid.* Pugna spiritualis in præfenti vita. n. 2. Post præsentem vitam nullus penitentia loci. *Ibid.*
VOCATIO ad Christianam Religionem. Maximi facere debemus illius excellentiam, & cur? *S. Barnabas. Sect. 1. §. 5.*

Omnino gratuita ex parte Dei. *S. Clemens Papa. Sect. 1. §. 5.*

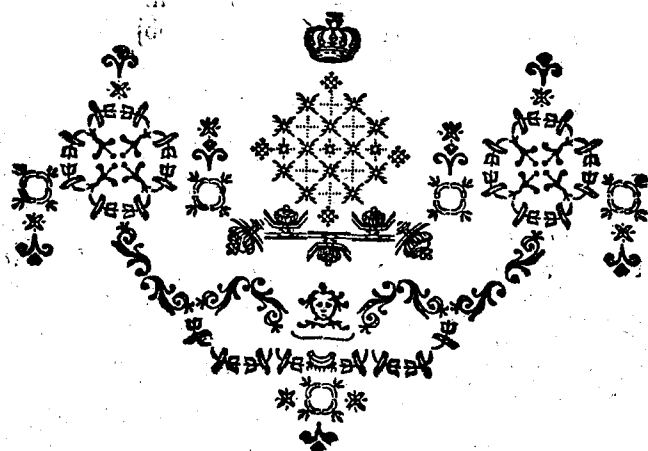
X.

XEROPHAGIA. Quid faciendum diebus Jejunii. *Hermas. Sect. 2. §. n. 2.*

Z.

ZELUS Immoderatus reprehenditur a Divo *Justino. Sect. 2. num. 12.* Exemplum hujus zeli præbet Sanctus Doctor in aliquibus sui ævi Christianis. *Ibid.*

F I N I S.

R. P. D.

BERNARDI MARECHAL

ORDINIS SANCTI BENEDICTI

CONCORDANTIA

SANCTORUM

PATRUM

ECCLESIAE GRÆCÆ

ATQUE

LATINÆ

FIDEI, MORUM, ET DISCIPLINÆ DIFFICULTATES,

QUÆ

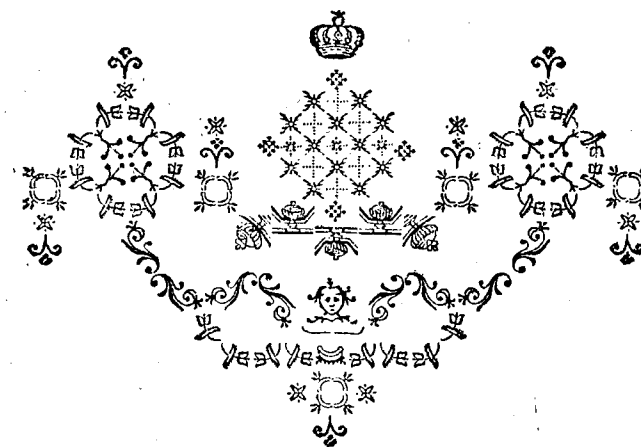
IN IPSORUM SCRIPTIS OCCURRUNT
ELUCIDANS.

TOMUS SECUNDUS

CONTINENS

DOCTRINAM

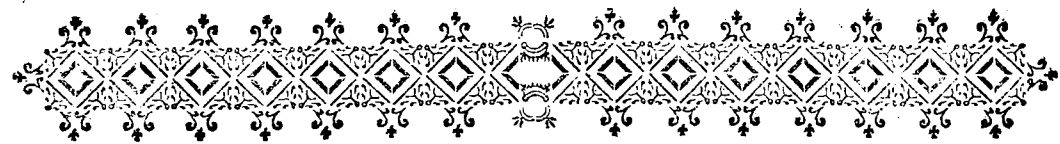
TERTULLIANI, PRESBYTERI CARTHAGINENSIS ECCLESIAE.	NOVATIANI, ROMANI PRESBYTERI.
MINUTII FELICIS.	S. GREGORII, NEOCÆSARIENSIS, COGNOMEN- TO THAUMATURGI.
S. HIPPOLYTI, EPISCOPI ET MARTYRIS.	S. DIONYSII, PAPÆ.
ORIGENIS, PRESBYTERI ET CONFESSORIS.	THEOGNOSTI, ALEXANDRINI.
S. CYPRIANI, EPISCOPI CARTHAGINENSIS ET MARTYRIS.	S. VICTORINI, EPISCOPI PICTAVIENSIS.
S. DIONYSII, ALEXANDRINI.	PIERII, PRESBYTERI ALEXANDRINI.
	S. ARCHELAI, EPISCOPI CASCHORUM IN ME- SOPOTAMIA.

SUPERIORUM PERMISSU.

AUGUSTÆ VINDELICORUM,

SUMPTIBUS MATTHÆI RIEGER ET FILIORUM.
MDCCLXIX.

I N D E X

SECTIONUM, PARAGRAPHORUM, CAPITUM, ET SUMMARIORUM HUIUS SECUNDI VOLUMINIS.

DOCTRINA
TERTULLIANI.
Presbyteri & Ecclesiae Doctoris, deinde
Montanistae, ac tandem
Hæresiarchæ.

SECTIO II.

Puncta Moralia. 1

CAPUT I.

De Oratione. 1

Excellentia & extensio orationis Domini-
cæ. ibid.
Privilegium Christianis reservatum,
invocandi Patrem suum, Deum qui in
cælis est. 2
Explicatur prima Orationis Dominicæ pe-
titio. ibid.
Explicatur petitio secunda, ac tertia. ibid.
Explicatur quarta petitio. ibid.
Explicatur quinta petitio. ibid.
Explicatur sexta petitio. ibid.
Dispositiones quæ necessario requiruntur
ad recte orandum. ibid.
Adversus quasdam superstitiones, quæ in-
ter orandum irreperant. ibid.
Corporis compositio orationis tempore fer-
vanda. ibid.

CAPUT II.

De Patientia. 3

Elogium Patientiæ. ibid.
Momenta, quæ ad hujus virtutis exerci-
tium nos movere debent. ibid.
Utilitates Patientiæ. ibid.

CAPUT III.

De Martyrio. 4

Consolationis momenta exarantur pro Con-
fessoribus in carcere detentis. ibid.
Necessitas Martyrii. 5
Deus approbat martyrium. ibid.
Obiectio quædam circa martyrium soluta.
ibid.
Martyrium fuit semper Justorum pars ac
portio. ibid.

CAPUT IV.

De Matrimonio, & de Cælibatu. 5

Utilitates Matrimonii Christiani. ibid.
Pericula, quibus exponuntur fideles, qui
Gentilium matrimonia subeunt. 6
Continentia possibilis. 7
Elogium Castitatis. ibid.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

Inanes prætextus ac suffugia adversus Con-
tinentiam, a Tertulliano exsufflata. 7

CAPUT V.

*De Cultu Fæminarum, & de Velo
Virginum.* 7

Exterius humiles ac pœnitentes esse debent
mulieres ob peccatum & condemnatio-
nem fæminei sexus in persona Evæ. ibid.
Angeli Apostatæ, adinventores vanorum
ornamentorum fæminarum. ibid.
Vana ornamenta opponuntur institutioni
Dei. ibid.
Mulieres, quæ ornatus ac cultus amant,
castitatem non colunt. 8
Momenta, ob quæ vanis hisce ornamentis
abrenuntiare debent mulieres. ibid.
Utilitates ac necessitas timoris. ibid.
Sequuntur momenta, ob quæ vanis orna-
mentis abrenuntiare debent mulieres.
ibid.
Adversus fucum, sive pigmentum. ibid.
Vana ornamenta excusari non possunt in fæ-
minis Christianis. 9
Verendum est, ne mulieres vanis orna-
mentis addictæ, tempore persecutionis
fidem negent. ibid.
Vera ornamenta fæminarum Christiana-
rum. ibid.
Virgines Christianæ hominum oculos effu-
gere debent. ibid.

CAPUT VI.

Adversus Spectacula. 9

Prima ratio, per quam spectacula illicita
sunt Christianis. ibid.
Secunda ratio desumpta ex consideratione
Baptismi. 10
Tertia ratio desumpta ex concussione spi-
ritus, cujus causa sunt spectacula. ibid.
Quarta ratio innititur obligationi cuilibet
Christiano impostæ, nullam habendi so-
cietatem cum iis, qui in theatris ludunt.
ibid.
Quinta ratio eruitur ex impudicitis, ac
seurrilibus jocis, qui in theatris exer-
ceri solent. ibid.
Sexta ratio desumitur ex impudicis ac im-
piis atrocibusque Representationibus.
ibid.
Septima ratio deducitur ex infamia eorum,
qui theatralibus ludis operam navant
suam. ibid.

Ostava ac postrema ratio periculis innitiur, quibus exponuntur, qui spectaculis inter sunt. 10
 Terribile exemplum, quod ad præfens argumentum spectat. 11
 Prima ratio, quæ in favorem spectaculorum obtendiur, quamque refutat Tertullianus. ibid.
 Secunda ratio &c. ibid.
 Tertia ratio &c. ibid.
 Quarta ratio &c. ibid.
 Quenam sint vera Christianorum spectacula. ibid.

CAPUT VII.

De Idololatria, & variis ejusdem Speciebus. 12

Extensio Idololatriæ. ibid.
 Qui idola affingunt, in idololatriæ crimen prolabantur, juxta Tertullianum. ibid.
 Inanes prætextus hac super re diluuntur. ibid.
 Idololatria est, ad templi vel idoli ornatum concurrere. ibid.
 Astrologia est alia idololatriæ species. ibid.
 Idololatriæ species quædam erat Tertulliani ætate, Christianum profiteri humanas litteras. 13
 Alia idololatriæ species erat vendere thus, Victimam, aliaque ad cultum idolorum infervientia. ibid.
 Idololatriæ culpam non effugit, participare Ethnicorum solemnitatibus. ibid.
 Permissum Christianis interesse sponfalibus, nuptiis &c. Ethnicorum. ibid.
 Tertullianus vetat fidelibus exercere aliquam dignitatem, vel publicum munus inter Ethnicos. ibid.
 Vetat insuper iisdem arma deferre. ibid.
 Alia idololatriæ species. ibid.

CAPUT VIII.

Vita & Mores veterum Christianorum. 13
 Sanctitas veterum fidelium. 14
 Unio fidelium inter seipfos. ibid.
 Eorum eleemosynæ. ibid.
 Omnes fideles fratrum appellatione censebantur. ibid.
 Convivia Christianorum. 15
 Eorum potestas ac imperium in Dæmones. ibid.
 Uniformis veterum Pietas. ibid.
 Eorum pœnitentia. ibid.
 Eorum abstinentia. ibid.
 Patres nostri a negotiorum tumultu longe aberant. ibid.
 Castitas & continentia veterum fidelium. 16
 Constantia ac magnanimitas Christianorum. ibid.
 Caritas veterum erga suos persecutores. ibid.
 Fidelitas ac reverentia veterum fidelium erga Imperatores. ibid.

SECTIO III.

Puncta Disciplinæ.

§. 1. *De Baptismo.* 16

Dispositiones, quæ in Catechumenis requirebantur. ibid.

Nulla imponebatur pœnitentia pro peccatis in infidelitate patris. 17
 Tempus ad Baptismi celebrationem statutum. ibid.
 Ter mergebantur in aqua Catechumeni. ibid.

§. 2. *De Eucharistia.* 17

Summo mane sanctum Sacrificium celebrabatur. ibid.
 Laici in propriis manibus accipiebant corpus Jesu Christi. ibid.
 Fideles in suis domibus per se ipsos Eucharistiam fovebant. ibid.
 Osculum pacis in Ecclesia. ibid.

§. 3. *De Pœnitentia.* 17

Pœnitentia publica semel tantum concedebatur. ibid.
 Ceremoniæ publicæ pœnitentiæ. ibid.
 Ecclesia concedebat peccatoribus indulgentias, & communionem Ecclesiæ ad preces Martyrum. ibid.

§. 4. *De Ordine.* 18

Plures Ecclesiastici in Virginitate totam transgebant vitam. ibid.
 Bigami Ecclesiasticis ordinibus non insigniti. ibid.
 Idem depositi. ibid.
 Cœtus ac conventus fidelium. ibid.
 Quinam iisdem præessent. ibid.
 Solemnes preces hora tertia, hora sexta, & hora nona. ibid.
 Preces nocturnæ. ibid.
 Celebratio Dominicæ. ibid.
 Jejunia ex præcepto, & ex devotione. ibid.
 Jejunia ab Episcopis imposita. ibid.
 Jejunia ex peculiari devotione. ibid.
 Vetitum erat jejunare diebus Dominicis, & tempore Paschali. ibid.

SECTIO IV.

Errores Tertulliani.

CAPUT I.

Errores Tertulliani Montanistæ. 18

Tertullianus tuetur Paracletum Montanistarum. 19
 Hujus Paracleti Elogium ex Tertulliano. ibid.
 Tertullianus damnat secundas nuptias. ibid.
 Error Tertulliani circa fugam in persecutione. ibid.
 Tertullianus damnat eos, qui argento a persecutione se redimebant. ibid.
 Objurgationes & calumniæ Tertulliani contra Catholicos. 20

CAPUT II.

Errores qui Tertulliano proprii ac peculiare sunt. 20

Error Tertulliani quoad Mariæ Virginitatem. ibid.
 Ejusdem errores quoad animam. 21
 Error ipsius quoad Ecclesiam. ibid.

DOCTRI-

DOCTRINA
 MINUTII FELICIS. 21
 Puncta Dogmatica. 22
 Existentia Dei pluribus probatur ex consideratione rerum naturalium. ibid.
 Probatur Unitas Dei. ibid.
 Alia perfectiones divinæ. ibid.
 Deus ignorari nequit. ibid.
 Præsentia & Providentia Dei. ibid.
 Divinitas Jesu Christi. 23
 Difficultas, quæ cultum Crucis respicit. ibid.
 Difficultas circa Ecclesias, Altaria, & Imagines. ibid.
 Responsio ad primam difficultatem. ibid.
 Responsio ad secundam difficultatem. ibid.
 De Dæmoniis, eorumque maleficiis. ibid.
 Natura & utilitates hominis. 24
 Resurrectio Mortuorum. ibid.
 Tormenta Inferni. ibid.
 Tormenta in inferno pro iis, qui Deum ignorant. ibid.
 Mundi interitus per ignem. ibid.
 Puncta Moralia. 24
 Manfuetudo Christianorum. ibid.
 Eorum puritas. ibid.
 Christiani recusabant honores ac dignitates terræ. ibid.
 Mutuus eorum Amor. ibid.
 Paupertas veterum fidelium. ibid.
 Eorum constantia, ac fortitudo. 25
 Res secundæ impiis infusa. ibid.
 Vanitas & fragilitas divitiarum, & totius gloriæ mundi. ibid.
 Sanctitas veterum fidelium. ibid.
 Nocturni conventus, & jejunia Christianorum. ibid.

DOCTRINA
 SANCTI HIPPOLYTI.

Episcopi & Martyris. 26

SECTIO I.

Puncta Dogmatica. 26

§. 1. *Sacra Scriptura.* 26

Inspiratio divina Sacræ Scripturæ. ibid.

§. 2. *Traditio.* 27

Veteres Traditione usi sunt adversus Hæreticos. ibid.

§. 3. *Trinitas.* 27

Unitas Naturæ, & distinctio Personarum in Sanctissima Trinitate. ibid.

Unitas & Trinitas divina. ibid.

Divinitas & Consubstantialitas Verbi. 28

Divinitas Spiritus Sancti. 29

Proprietates personales Spiritus Sancti. ibid.

§. 4. *Incarnatio.* 29

Solum Verbum incarnatum est. ibid.

Unio duarum Naturarum Jesu Christi in una sola persona. ibid.

Proprietates & operationes distinctæ duarum Naturarum in Jesu Christo. 30

Sequitur idem argumentum. ibid.

Unitas Personæ in Jesu Christo. ibid.

Scopus incarnationis. ibid.

Circumstantiæ incarnationis. ibid.

Perpetua Mariæ Virginitas. 30

§. 5. *Baptismus.* 31

Virtus & efficacia Sacramenti Baptismi. ibid.

§. 6. *Eucharistia.* 31

Sacramentum hoc continet Corpus & Sanguinem Jesu Christi. ibid.

§. 7. *Natura Angelorum, & Animarum.* 31

Immortalitas & incorruptibilitas Angelorum & Hominum. ibid.

§. 8. *Antichristus.* 31

Origo Antichristi. ibid.

Ejus Nomen. ibid.

Tempus Antichristi. ibid.

Enoch & Elias. 32

Characteres Antichristi. ibid.

Æterna impiorum tormenta. ibid.

Extremum Judicium. ibid.

Resurrectio generalis. ibid.

SECTIO II.

In qua afferuntur quædam Moralis ac Disciplinæ Puncta, una cum peculiaribus Opinionibus ac Erroribus in Operibus

S. Hippolyti adnotatis. 32

Caute & cum metu veritates Religionis tradendæ sunt. ibid.

Quo pacto oportet legere ac intelligere Divinas Scripturas. 33

Cum de Mysteriis agitur, curiosius non inquirendum. ibid.

Charitas Christiana. ibid.

Tempus ad Baptismum recipiendum præfinitum. ibid.

Tempus celebrandi solemnitatem Paschatis. ibid.

Peculiare opinionibus, ac errores S. Hippolyti. ibid.

De statu Animarum post præsentem vitam. ibid.

DOCTRINA

ORIGENIS.

Presbyteri & Confessoris. 34

SECTIO I.

Puncta Dogmatica. 35

CAPUT I.

Argumenta pro Religione Christiana. 36

Quatuor præcipua argumenta in favorem Religionis Christianæ. ibid.

Argumentum depromptum ex Prophetis. ibid.

Argumentum desumptum ex Miraculis in favorem Christianæ Religionis patris. 37

Sequitur idem argumentum &c. ibid.

Argumentum depromptum ex Doctrina Christianorum. 38

CAPUT II.

De Sacra Scriptura, & de Traditione. 39

Inspiratio Divina Sacræ Scripturæ. ibid.

Momenta, quæ Divinitatem Sacræ Scripturæ ostendunt. ibid.

Primum momentum. ibid.

Secundum momentum. 40

Humilis & abjecta locutio Sacrae Scripturae dubitare non finit de Divina ejus inspiratione.	40
Nihil inutile aut supervacaneum in S. Scripturis reperitur.	ibid.
Veritas S. Scripturae.	ibid.
Simplicitas S. Scripturae.	41
Obscuritas S. Scripturae.	ibid.
Sequitur idem argumentum.	ibid.
Sequitur idem argumentum.	ibid.
Sequitur idem argumentum.	42
In S. Scripturis habentur quae requiruntur ad instructionem & aedificationem totius Christi Ecclesiae.	ibid.
S. Scriptura iis etiam utilis est, qui illam non intelligunt.	ibid.
Nihil in S. Scripturis emendare debemus.	ibid.
Si defectus in S. Scripturis offendimus, nos ipsos potius quam sacras litteras accusare debemus.	ibid.
Regulae pro intelligendis difficillimis S. Scripturae locis.	ibid.
Sequuntur eadem Regulae.	ibid.
Sequuntur eadem Regulae.	ibid.
Utilitas & sufficientia sensus litteralis.	43
Dispositiones quae requiruntur ad lectionem S. Scripturae.	ibid.
Utilitates, quae ex hac lectione profluunt.	ibid.
Canon librorum Veteris Testamenti.	ibid.
Numerus librorum Novi Testamenti.	44
Auctoritas Traditionis.	ibid.

CAPUT III.

<i>De Ecclesia, variisque ejus Ordinibus.</i>	44
Quid sit Ecclesia.	ibid.
Ecclesia est scabellum pedum Dei.	ibid.
Ecclesia suscepto lumine Christi, illuminat fideles.	ibid.
Antiquitas Ecclesiae.	45
Ecclesia ex bonis aequae ac malis constat hominibus.	ibid.
Extra Ecclesiam nemo salvatur.	ibid.
Sola Ecclesia remittit peccata.	ibid.
Haeretici remissionis peccatorum participes esse non possunt.	ibid.
Haeretici ac Schismatici non nisi profana sacrificia offerre possunt.	ibid.
Visibilitas Ecclesiae.	46
Ejusdem Indefeclibilitas.	ibid.
Ejusdem Unitas.	ibid.
Ecclesia est Sancta.	ibid.
Ecclesia est Catholica.	ibid.
Ecclesia est Apostolica.	ibid.
Ecclesia in uno tantum Petro aedificata non est.	ibid.
Primatus Divi Petri.	ibid.
Varii Ordines in Ecclesia.	47

CAPUT IV.

<i>De divinis Perfectionibus absolutis.</i>	47
Unitas Dei.	ibid.
Sequitur idem argumentum.	ibid.
Deus est purus spiritus a materia omnino secretus.	ibid.
Deus Invisibilis est.	48
Quo pacto Moyses viderit Deum.	ibid.

Deum cognoscimus ex pulchritudine operum fuerum.	48
Dei essentia ab humana mente percipi non potest.	ibid.
Providentia Divina.	ibid.
Scientia Dei.	ibid.
Veracitas Dei.	ibid.
Dei Omnipotentia.	ibid.
Deus Creator materiae.	ibid.
Deus Creator Spirituum.	49
Alia Dei attributa.	ibid.
Nomen praeter ceteris nominibus Dei proprium.	ibid.

CAPUT V.

<i>De Trinitate divinarum Personarum, & earum Consubstantialitate.</i>	49
Trinitas Divinarum Personarum.	50
Consubstantialitas Divinarum Personarum.	51
Sequitur idem argumentum.	ibid.
Difficultas deprompta ex Origene.	ibid.
Elucidatur haec difficultas.	ibid.

CAPUT VI.

<i>De Attributis relativis, seu Proprietatibus personalibus Patris, Filii, & Spiritus Sancti.</i>	52
Solus Pater est sine principio.	ibid.
Pater est origo ac fons Filii, & Spiritus Sancti.	ibid.
Pater existimari potest Filii Dominus.	ibid.
Pater est primarius Conditor universi.	ibid.
Deus est Pater ab omni aeternitate.	53
Pater est semper in Filio.	ibid.
Pater inseparabilis est a Filio.	ibid.
Generatio Filii.	ibid.
Sequitur idem argumentum.	ibid.
Vocabula, quae Filii Dei propria sunt.	ibid.
Proprietates personales Spiritus Sancti.	ibid.

CAPUT VII.

<i>De Consubstantialitate Verbi, & de Divinitate Spiritus Sancti.</i>	54
Divinitas Verbi.	ibid.
Sequitur idem argumentum.	ibid.
Elucidatur quaedam difficultas circa Divinitatem Filii Dei.	55
Aliae difficultates circa idem argumentum.	ibid.
Divinitas & consubstantialitas Verbi.	ibid.
Sequitur idem argumentum.	ibid.
Sequitur idem argumentum.	56
Sequitur idem argumentum.	ibid.
Prima objectio deprompta ex Divo Hieronymo.	57
Secunda objectio.	ibid.
Tertia objectio.	58
Quarta objectio.	ibid.
Quinta objectio.	ibid.
Divinitas Spiritus Sancti.	59

CAPUT VIII.

<i>De Incarnatione Verbi.</i>	59
ARTICULUS I.	
<i>Vaticinia de Incarnatione Verbi.</i>	59
Primum Vaticinium.	60
Secundum Vaticinium.	ibid.
Tertium Vaticinium.	ibid.
Quartum Vaticinium.	ibid.
Quintum Vaticinium.	ibid.

Sex-

Sextum Vaticinium.	60
Septimum Vaticinium.	ibid.
Octavum Vaticinium.	61
Nonum Vaticinium.	ibid.
Decimum Vaticinium.	ibid.
Undecimum Vaticinium.	ibid.
Duodecimum Vaticinium.	ibid.

ARTICULUS II.

<i>De Realitate Incarnationis; de duabus in Jesu Christo Naturis, ac una Persona.</i>	61
Veritas Incarnationis.	62
Duae Naturae in Jesu Christo.	ibid.
Una Persona in Jesu Christo.	63
Sequitur idem argumentum.	ibid.

ARTICULUS III.

<i>De Causis Incarnationis, aliisque Veritatibus, quae ad hoc Mysterium referri possunt.</i>	63
Causa Incarnationis.	ibid.
Jesus Christus passus est quia voluit.	64
Mors Jesu Christi.	ibid.
Resurrectio Salvatoris.	ibid.
Ascensio Jesu Christi, qui Ecclesiae suae semper praesens adest.	ibid.
Virtus & efficacia Sancti Nominis Jesu.	65
Peculiares Origenis opiniones circa personam Salvatoris.	ibid.

CAPUT IX.

<i>De Sacramentis novae Legis.</i>	65
§. I. <i>Baptismus.</i>	65
Baptismus sanguinis magis excellens, quam Baptismus aquae.	ibid.
Materia Sacramenti Baptismi.	ibid.
Forma hujus Sacramenti.	66
Effectus hujus Sacramenti.	ibid.
Gratia non datur omnibus indiscriminatum, qui Baptismi aqua loti sunt.	ibid.
Dispositiones ad Baptismum.	ibid.
Sequitur idem argumentum.	ibid.
Abrenuntiationes tempore Baptismi peractae.	67
Baptismus parvulorum.	ibid.
Baptismus iterari non potest.	ibid.
§. 2. <i>Eucharistia.</i>	67
Praesentia realis.	ibid.
Sequitur idem argumentum.	ibid.
Prerogativae Eucharistiae.	68
Dispositiones ad sumptionem Eucharistiae.	ibid.

§. 3. *Poenitentia.*

68	
Varii modi delendi peccata.	ibid.
Apostoli, eorumque successores potestatem acceperunt dimittendi peccata.	ibid.
Secreta peccatorum Confessio.	ibid.
Publica occultorum peccatorum Confessio.	69
Necessitas Confessionis.	ibid.
Integritas Confessionis.	ibid.
Contritio peccatorum.	70
Detestatio peccatorum, & emendationis propositum.	ibid.
Periculum absolutionum praepropere impertitarum.	ibid.
Satisfactio peccatis coequata.	ibid.

CAPUT X.

<i>De Maria, & de Angelis.</i>	70
Virginitas Mariae ante & post partum.	ibid.
Perpetua Mariae Virginitas.	ibid.
Paupertas Mariae.	ibid.
Erronea Origenis opinio circa Sanctam Virginem.	ibid.
Natura spiritalis Angelorum.	71
Angeli sunt naturae praestantioris, quam Homines.	ibid.
Angeli sunt alterius naturae ac Daemones.	ibid.
Nomina eorum convenientia sunt rebus quas administrant.	ibid.
Angeli Custodes.	ibid.
De statu Angelorum.	ibid.
Daemones.	72

CAPUT XI.

<i>De Anima humana.</i>	72
Dignitas Animae, ejusque spiritualitas.	ibid.
Immortalitas Animae.	73
Status Animarum post praesentem vitam.	ibid.
Purgatorium.	ibid.
Infernus.	ibid.

CAPUT XII.

<i>De libero Arbitrio.</i>	74
Libertas hominis viatoris.	ibid.
Probatum liberum hominis arbitrium.	ibid.

CAPUT XIII.

<i>De Gratia, & de Praedestinatione.</i>	76
Fides est Gratiae donum.	ibid.
Necessitas Gratiae ad recte operandum.	77
Necessitas Gratiae ad malum vitandum.	ibid.
Vis ac efficacia Gratiae.	ibid.
Gratia quandoque nos deserit.	78
Possibile est resistere Gratiae.	ibid.
Difficultas circa Gratiam.	79
Responsio ad hanc difficultatem.	ibid.
Praedestinatio gratuita.	ibid.
Dei praescientia non est causa eorum omnium, quae futura sunt.	ibid.

CAPUT XIV.

<i>De Peccato originali.</i>	
Nemo a peccato immunis est, solo excepto Jesu Christo.	ibid.
Omnes homines peccato originali subjiciuntur.	80
Omnes orimur originalis peccati labe infecti.	ibid.
Sequitur idem argumentum.	ibid.
Probatum peccatum originale ex Baptismo parvulorum.	ibid.
Sequitur idem argumentum.	ibid.
Objectio contra peccatum originale.	81
Responsio ad hanc difficultatem.	ibid.

CAPUT XV.

<i>De Circumcisione, de Invocatione Sanctorum, de Fine Mundi, & de Resurrectione Mortuorum.</i>	81
Circumcisionis initium in persona Abrahamae.	ibid.
Diversae ac variae circumcisiones.	ibid.
Inutilitas circumcisionis.	ibid.
Circumcisio Christianis vetita.	82

Circ-

Circumcisio spiritualis permiffa, ac neceffaria Christianis. 82
 Permissum est ac utile invocare Sanctos. ibid.
 Solus Deus cognoscit verum tempus, quo mundus interire debet. ibid.
 Mundus igne absumetur. ibid.
 In propriis nostris corporibus resurgemus. ibid.

SECTIO II.

Puncta Moralia. 83

CAPUT I.

De Legibus, de Virtutibus, & de Actibus humanis. 83

Leges Divinae & Humanae. Lex Divina ceteris anteponi debet. ibid.
 Inutilitas virtutum Ethnicorum. ibid.
 Inutilitas actionum, quae ad Deum non referuntur. ibid.
 Necessitas referendi proprias actiones ad Deum ex dilectione. 84
 Actiones quae ad Deum non referuntur, profunt solum in hoc saeculo. ibid.
 Opus quod in seipso indifferens est, bonum est vel malum, prout frater vel aedificatur, vel damnum fidei incurrit. 84

CAPUT II.

De Virtutibus Theologicis. 84

De Fide. ibid.
 Fidem publice profiteri debemus. 85
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 De Spe. ibid.
 De Charitate, sive dilectione Dei. ibid.

CAPUT III.

De Dilectione Proximi, & de quibusdam aliis Virtutibus moralibus. 85

Dilectio proximi commensurari debet qualitati Personarum. 86
 Remissio injuriarum. ibid.
 Correctio fraterna. ibid.
 Adversus detractionem. ibid.
 Utilitas timoris Dei. 87
 Castitas Christiana. ibid.
 Castigatio carnis. ibid.
 Necessitas abstinentiae. ibid.
 Jejunium Christianorum. ibid.
 Effata Origenis circa usum Matrimonii. 88
 De Voto. ibid.
 De Juramento. ibid.

CAPUT IV.

De Martyrio. 88

Quid agendum in persecutionibus injustis, quae a malis Christianis proveniunt. 90

CAPUT V.

De Oratione. 91

Utilitas Orationis. ibid.
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 Objectio adversus utilitatem Orationis. ibid.
 Responsio Origenis. ibid.
 Solvitur alia difficultas. ibid.
 Quatuor Orationis species. ibid.
 Quatuor partes Orationis. 92
 Dispositiones ad Orationem, & quomodo orandum. ibid.
 Sequitur idem argumentum. ibid.

Corporis compositio Orationis tempore servanda. 92
 De locis, in quibus orandum. ibid.
 Ecclesia est locus ad orationem ceteris aptior. 93
 Quanam sint vera nostrae Orationis objecta. ibid.
 Vita Justorum oratio perpetua. ibid.
 Quaedam horae ad orationem statutae. ibid.
 Explicatio Orationis Dominicae. ibid.

CAPUT VI.

De Vocatione ad Statum Ecclesiasticum, & de Obligationibus hujus Status. 93

Quomodo hunc statum amplecti debeamus. ibid.
 Humilitas & mansuetudo Pastorum Ecclesiae. 94
 Ecclesiarum Rectores pro iis orare debent, qui eorum curae subduntur. 95
 Legere ac meditari Scripturas debent; necnon easdem populos docere. ibid.
 Modus praedicandi verbum Dei. ibid.
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 Animus Rectorum Ecclesiarum a mundo & temporalibus bonis distractus. 96
 De obligatione primitiarum. ibid.
 De Decimis. ibid.
 Distributio honorum Ecclesiae. ibid.
 Animadversio Origenis circa statum Ecclesiasticum. 97

CAPUT VII.

De Malo, & de Peccato in genere. 97

Facile non est malorum originem cognoscere. ibid.
 Origo mali. ibid.
 Deus non est auctor mali, hoc est peccati. ibid.
 Objectio. ibid.
 Resolvitur. ibid.
 Alia ratio, cur Deus permittat malum. 98
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 Peccatum in S. Scripturis appellatur mors. ibid.
 Peccatum est onus grave. ibid.
 Alia peccati idea. ibid.
 Fons & principium peccati sunt malae cogitationes. ibid.
 Effectus peccati. ibid.
 Non semper Daemon ad peccatum nos tentat, sed saepe nostra mala voluntas. 99
 Divisio peccati in mortale & veniale. ibid.
 Peccata venialia non occidunt animam. ibid.
 Horum omni tempore poenitere possimus. ibid.
 Peccata mortalia animam occidunt. ibid.
 Quo pacto horum remissio obtineri possit. ibid.
 Peccata quae non remittuntur. ibid.
 Parva peccata negligenda non sunt. ibid.

CAPUT VIII.

De Idololatria, & de quibusdam aliis Peccatis in particulari. 99

Adversus idolorum cultum. ibid.
 Quid primi Christiani sentirent de idololatria. 100
 Quid

Quid de idololatria sentirent ethnici Philosophi. 100
 Num idololatria sit crimen, quod juxta Origenem remitti non possit. ibid.
 Veritum est participare res idolis sacras. ib.
 Veteres abstinebant se a suffocatis. ibid.
 Peccatum est, juxta Origenem, aliquid edere cum dubio aut suspitione quod idolis immolatum fuerit. ibid.
 Adversus vanam humanamque gloriam. 101
 Idea verae Humilitatis. ibid.
 Varia vanitatis objecta. ibid.
 Adversus ebrietatem. ibid.
 Quid sentiret Origenes de incestu Loth. 102
 Quod sentiret idem Pater de filiabus hujus Patriarchae. ibid.

CAPUT IX.

In quo habito Sermone de Studio, ac legitimo Usu Scientiarum profanarum, paucis exhibetur Idea Vitae ac Morum veterum Christianorum. 102

Periculum scientiarum profanarum. ibid.
 Studium & legitimus usus profanarum scientiarum. ibid.
 Praxis Origenis hac super re erga suos Discipulos. ibid.
 Vita & mores veterum Christianorum. 103
 Veteres fideles divinitatis simulacra non habebant. ibid.
 Num apud primos Christianos extarent Tempia. ibid.
 Veterum devotio non erat alligata Templis, Altaribus, aut imaginibus. ibid.
 Veteres satagebant eos persuadere, qui ad christianam fidem convertebantur. ibid.
 Eisdem studiose accurateque examinabant. ibid.

Puritas Christianorum. 104
 Tolerantia circa secundas nuptias. ibid.
 Mansuetudo Christianorum. ibid.
 Defectus, qui Origenis aetate in aliquibus reperiebantur fidelibus. 105

SECTIO III.

Puncta Disciplinae. 105
 Tres Catechumenorum classes. 106
 Modus purgandi Catechumenos. ibid.
 Catechumeni Ecclesiae praecipis parere debebant. ibid.
 Sacris Mysteriis initiabantur coram Presbyteris & Levitis. ibid.
 Arcebantur ab omni dignitate Ecclesiae, qui post susceptum Baptismum lapsi erant. ib.
 Tamquam Deo mortui fletu digni habebantur. ibid.
 Difficillime absolutione donabantur. ibid.
 In gravioribus criminibus semel tantum poenitentiae locus concedebatur. ibid.
 Ab Ecclesiae communione ejiciebantur, qui magna delicta patravissent. ibid.
 Si soli ab Ecclesiae communione ejiciebantur, qui in magnis delictis ac indubiis manifesti erant. 107
 Excommunicatio erat postremum remedium erga peccatores. ibid.
 Peccatores occulti, uti excommunicati ante Deum habebantur. ibid.
 Fideles, quando sacra mysteria celebrabantur, osculo pacis se invicem suscipiebant. ibid.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

Varii in Ecclesia Ordines ac gradus. 107
 Requirebatur praesentia populi in ordinando Episcopo. ibid.
 Episcopis ac Presbyteris priores in Ecclesia sedes attributae erant. ibid.
 Presbyteri non poterant in Ecclesia concionari, nisi ex electione & approbatione Episcopi. ibid.
 Etiam Diaconi conciones ad populum habebant. ibid.
 Celibatus Episcoporum & Presbyterorum. 108
 Ascetae. ibid.
 Virgines. ibid.
 Viduae. ibid.
 Festi dies spirituales. ibid.
 Festi dies Christianorum. ibid.
 Celebratio diei Dominici. ibid.
 Alii dies Festi apud Christianos. ibid.
 Differentia inter Festos dies ac solemnitates. ibid.
 Veritum erat Christianis celebrare solemnitates Gentium. ibid.
 Fideles celebrabant divinum Officium propria lingua. ibid.
 Corporis compositio orationis tempore. ibid.
 Jejunium Quadragesimae. ibid.
 Jejunium feriae quarta & sexta. ibid.
 Veteres fideles Hospitum pedes lavabant. 109
 Recitabant Sacrosancta Evangelia super infirmos. ibid.
 Sepultura fidelium. ibid.

SECTIO IV.

In qua breviter traduntur peculiares ac notabiliores Origenis Opiniones, necnon praecipui Errores, qui in ejus Scriptis deprehenduntur. 109
 Errores Origenis supra S. Scripturam. ibid.
 Animadversiones in errores Origenis supra S. Scripturam. 110
 Errores circa personam Filii. 111
 Errores quoad Incarnationem. 112
 Errores circa Angelos. ibid.
 Errores circa Demones. ibid.
 Errores circa Animam hominis. ibid.
 Errores quoad Altra. ibid.
 Animadversiones generales supra errores Origenis. 113
 Aliae animadversiones in eosdem errores. ib.
 Peculiares Origenis opiniones. ibid.

DOCTRINA

SANCTI CYPRIANI.

Episcopi Carthaginensis & Martyris. 115
 Quaestiones praemittendae. 115
 Idea Operum S. Cypriani. 116
 Catalogus Operum S. Cypriani. 117

SECTIO I.

Puncta Dogmatica. 117

CAPUT I.

Argumenta pro Religione Christiana. 117
 Veritas Religionis Christiana probatur primo ex reprobatione Judaeorum. ibid.
 Sequitur idem argumentum. 118
 Probatur secundo ex miraculis Salvatoris. ib.
 Probatur tertio ex implemento Prophetiarum in persona Jesu Christi. ibid.

Probaturo quarto ex prædicatione Evangelii, & sanguine Martyrum. 118
 Probaturo infuper aliis momentis a Scriptura depromptis in Christianæ Religionis patrociniū adversus Judæos. ibid.

CAPUT II.

De Sacra Scriptura, & de Traditione. 120
 S. Cyprianus dat operam studio S. Scripturæ. ibid.
 Fatetur divinam inspirationem S. Scripturæ. ibid.
 S. Scripturam inexhaustam esse asserit. ibid.
 S. Scriptura adversus omnia pericula arma ministrare debet. ibid.
 Fidem nostram armat, & Dei servos corroborat. ibid.
 Est fundamentum Disciplinæ Ecclesiæ. ibid.
 Evangelium est divina quædam tuba. ibid.
 Ejus verba sunt quasi faces accensæ. ibid.
 Absoluta necessitas vivendi juxta Evangelium. ibid.
 Crimen est aliquid de Evangelica veritate furari. ibid.
 Evangelium ubique locum habet. ibid.
 Auctoritas Evangelii. ibid.
 Excellentia Novi Testamenti major quam veteris. ibid.
 Libri Deutero-Canonici, quos citat S. Cyprianus. 121
 Necessitas & auctoritas Traditionis. ibid.

CAPUT III.

De Ecclesia.

Unitas Ecclesiæ. 122
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 Sequitur idem argumentum. 123
 Sanctitas Ecclesiæ. ibid.
 Ecclesia est Catholica. ibid.
 Ecclesia est Apostolica. ibid.
 Primatus Ecclesiæ Romanæ. ibid.
 Visibilitas Ecclesiæ. 125
 Indefectibilitas & infallibilitas Ecclesiæ. ib.
 Ecclesia gloriatur de meritis fidelium. ibid.
 Plangit eorum ruinam. 126
 Ejus potestas quoad res Disciplinæ. ibid.

CAPUT IV.

De Hæreticis, & Schismaticis.

Extra Ecclesiam nemini est salus. ibid.
 Idea Hæresis. ibid.
 Origo Hæresis. ibid.
 Quinam sint Hæretici. ibid.
 Sunt Pseudo-Prophetæ. ibid.
 Sunt mendaces, & filii diaboli. ibid.
 Sunt rerum novarum molitores. ibid.
 Sunt fidei pestis ac lues, serpentis ore fallentes, & corrumpendæ veritatis artifices. ibid. & seq.
 Hæreticorum illusiones. 127
 Quibus signis dignosci possint Hæretici. ibid.
 Nova sumunt nomina. ibid.
 Nemini succedunt, & a se ipsis originem trahunt. ibid.
 Alia signa, quibus dignosci possunt. ibid.
 Idea schismatis, & schismaticorum. ibid.
 Sequitur idem argumentum. 128
 Nulla ratio movere potest ad amplectendum schisma. ibid.

CAPUT V.

De Existentiâ Dei; de ejus Unitate, cœterisque Perfectionibus absolutis. 128
 Existentiâ Dei ostenditur ex natura ac instinctu hominum. ibid.
 Unitas Dei. ibid.
 Deus est invisibilis, ac incomprehensibilis. ibid.
 Immenitas divina. 129
 Quodnam sit verum Dei nomen. ibid.
 Divina Providentiâ æque de minimis rebus sollicita est ac de maximis, præcipue vero de Ecclesia. ibid.
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 Nihil Deo occultum. ibid.
 Bonitas Dei. ibid.
 Patientiâ Dei. ibid.
 Justitiâ Dei. 130

CAPUT VI.

De Trinitate divinarum Personarum, & earum Consubstantialitate. 130
 Tres divinæ Personæ sunt unus idemque Deus. ibid.
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 Sequitur idem argumentum. ibid.

CAPUT VII.

De Divinitate Verbi.

Argumenta Divi Cypriani pro Divinitate Verbi. 131
 Sequitur idem argumentum. ibid.

CAPUT VIII.

De Incarnatione.

Veritas Incarnationis ostenditur ex Scripturis. 132
 Signa Nativitatis Messiæ. ibid.
 Jesus Christus post suam resurrectionem omnem accepit a Patre suo potestatem. 133
 Jesus Christus venturus est judicare hunc mundum. ibid.
 Jesus Christus Judex & Rex. ibid.
 Una Persona, & duæ Naturæ in Christo Jesu. ibid.
 Jesus Christus est noster Advocatus, ac Mediator. ibid.
 Per ipsum solummodo Deo satisfacere possumus. ibid.
 Per ipsum solummodo possumus ad Deum pervenire. ibid.
 Effectus Incarnationis. 134

CAPUT IX.

De Sacramentis novæ Legis.

ARTICULUS I.
 De Baptismo, & de Confirmatione. 134
 Baptismus Divi Joannis non erat nisi dispositio ad Baptismum Jesu Christi, nec erat ad salutem sufficiens. ibid.
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 Idea Baptismi Jesu Christi. ibid.
 Baptismus Jesu Christi prænuntiatus ab Isaia & a Divo Joanne Baptista. ibid.
 Aqua, materia Baptismi. 135
 Validus est Baptismus, sive per infusionem conferatur, sive per immersionem. ibid.
 Validitas Baptismi collati per infusionem aut asperisionem. ibid.
 Difficultas hæc super re elucidatur. ibid.

Forma

Forma Baptismi habetur in invocatione trium Divinarum Personarum. 136
 Ministri Baptismi. ibid.
 Opinio Divi Cypriani quoad Baptismum Hæreticorum. ibid.
 Opinio Divi Stephani. 137
 Effectus Baptismi. ibid.
 Baptismus imprimat characterem. ibid.
 Divus Cyprianus non sensit baptizandos esse iterum Hæreticos, qui in Ecclesia Baptismum susceperant. 138
 Baptismus parvulorum. ibid.
 Objecta adversus Baptismum parvulorum, quæ Divus Cyprianus resolvit. ibid.
 Baptismus Adultorum. ibid.
 Baptismus sanguinis. 139
 Sacramentum Confirmationis. ibid.

ARTICULUS II.

De Eucharistia.

Eucharistia est Sanctum Domini. 139
 Eucharistia comprehendit Corpus & sanguinem Jesu Christi. ibid.
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 Sequitur idem argumentum. 140
 Historia miraculum præferens circa Eucharistiam. ibid.
 Alia historia circa idem argumentum. ibid.
 Alia historia circa idem argumentum. ibid.
 Aliud miraculum circa Eucharistiam. ibid.
 Animadversio Divi Cypriani quoad postremum hoc miraculum. ibid.
 Panis & vinum materia Eucharistiæ. 141
 Necessario requiritur vinum ad consecrationem Calicis. ibid.
 Difficultas deprompta ex Divo Cypriano circa aquam, quæ in Calice infunditur vino. ibid.
 Resolvitur. ibid.
 Effectus Eucharistiæ. 142
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 Dispositiones ad sumendam Eucharistiam. ib.
 Sequitur idem argumentum. ibid.
 Eucharistia est Sacrificium. 143

ARTICULUS III.

De Pœnitentiâ.

Necessitas Pœnitentiæ. 144
 In quo consistat Pœnitentiâ. ibid.
 Confessio peccatorum facta apud Sacerdotes. 145
 Potestas dimittendi peccata Ecclesiæ tradita. 146

Hæc potestas in omnia peccata, etiam si enormia, exerceri potest. ibid.
 Adversus absolutiones præpropere impertitas. 147

ARTICULUS IV.

De Ordine, & de Matrimonio.

Origo Episcopatus. 148
 Episcopatus est institutionis Divinæ. ibid.
 Episcopi sunt Apostolorum successores. ibid.
 Superioritas Episcoporum. ibid.
 Unitas Episcopatus. 149
 Ordinatio Episcoporum. 150
 Dignitas Presbyterorum. ibid.
 Presbyteri partem habent in Ecclesiæ regimine. ibid.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

Origo Diaconatus. 150
 Diaconi sunt Ministri Ecclesiæ, Episcoporum ac Presbyterorum. ibid.
 Diaconorum officia. 151
 De potestate, quam Divus Cyprianus tribuit Diaconis, absolvendi pœnitentes, deficientibus Episcopis ac Presbyteris. ib.
 Subdiaconi, cæterique Ministri inferiores. ib.
 De Matrimonio. 152

CAPUT X.

De Peccato originali, de libero Arbitrio, & de Gratia. 152
 Peccatum Originale. ibid.
 Liberum hominis arbitrium. 153
 Necessitas Gratiæ. 154
 Gratia ac Justitiâ Christiana amitti possunt. ibid.
 Augentur & multiplicantur gratiæ divinæ, prout quis fideliter iisdem responderet. 155
 Efficacia gratiæ. ibid.

CAPUT XI.

De Invocatione Sanctorum, de sacris Reliquiis, de Votis, & de Indulgentiis. 155
 Intercessio Sanctorum. 156
 De Reliquiis Sanctorum. 157
 Continentiæ votum in usu erat S. Cypriani ætate. ibid.
 De Indulgentiis. ibid.

CAPUT XII.

De Judicio, de Gloria Sanctorum, de Purgatorio, & de Inferno. 158
 Judicium extremum. ibid.
 De Gloria Sanctorum. 159
 Sancti statim ac decedunt, ascendunt ad Cælum. ibid.
 Supplicia Inferni. ibid.
 Preces pro Defunctis; & Purgatorium. 160

APPENDIX.

In qua explicantur quædam difficulta D. Cypriani Loca quoad Dogma. 160
 Difficilis textus circa Baptismum. ibid.
 Explicatur vox Exomologesis in Divo Cypriano. 161
 Obscurus textus de potestate Clavium. ibid.
 Peculiaris Divi Cypriani opinio circa bella. 162

SECTIO II.

Puncta Moralia. 162

CAPUT I.

Quid sit Christianus. 163

Christianus est templum Dei, ac Spiritus Sancti habitaculum. ibid.
 Sæculo major est. ibid.
 Major est omnibus sæculi honoribus, nec desiderat terrena, sed cœlestia. ibid.
 Moderatio Christiani. ibid.
 Nulla in eo sollicitudo de terrenis rebus, ejusque tranquillitas. ibid.
 Aliæ Christiani virtutes. ibid.

CAPUT II.

De Virtutibus Theologicis, Fide, Spe, & Charitate. 164

Fides Christiana in quo consistat. ibid.
 Fides in Deum Patrem nihil prodest ad salutem, nisi accedat fides in Filium. ibid.

Fides debet esse simplex. 164
 Fides debet esse perseverans. ibid.
 Fidem comitari debent bona opera. ibid.
 Effectus Fidei. ibid.
 De Spe. 165
 De Charitate. ibid.

CAPUT III.

De Eleemosyna. 165
 Eleemosyna Dei indulgentiam nobis largitur, ac peccatorum remissionem promeretur. ibid.
 Deus illius miseretur, qui erogat eleemosynas. 166
 Eleemosynis petitiones nostrae efficaces sunt. ibid.
 Eleemosyna liberat a morte corporis. ibid.
 Jesus Christus eleemosynam nobis commendat. ibid.
 Vanæ excusationes hac super re refelluntur. ibid.
 Nunquam deficiunt divitiæ, quando in eleemosynas impenduntur. ibid.
 Eleemosyna econtra dirat. 167
 Salus deficit, dum timetur, ne res familiaris deficiat. ibid.
 Timor iste nulli valido fundamento innititur. ibid.
 Impius est & sacrilegus. ibid.
 Avaritia eleemosynas impedit. ibid.
 Adversus hanc avaritiam. ibid.
 Quo major est filiorum numerus, eo major est eleemosynæ elargiendæ obligatio. ibid.
 Cur eroga da sit eleemosyna. ibid.
 Elogium Eleemosynæ. 168

CAPUT IV.

De Patientia. 168
 Patientia est donum cæleste. ibid.
 Deus patiens est. ibid.
 Patientia Jesu Christi validissime probat ipsius Divinitatem. ibid.
 Omnes Salvatoris operationes patientia commite signantur. ibid.
 Exemplar patientiæ in Sanctis. 169
 Necessitas patientiæ pro hominibus omnibus. ibid.
 Patientia est etiam magis necessaria Christianis. ibid.
 Patientia est fundamentum omnium virtutum, & ipsius etiam Charitatis. ibid.
 Patientia necessaria est ad peccata vitanda. 170
 De Impatientia. ibid.
 Effectus Patientiæ. ibid.
 Monitum iis, qui ad vindictam festinant. ib.

CAPUT V.

Quænam sint Bona, & Mala, & de eorum Usu. 170
 Quænam sint vera bona, juxta Divum Cyprianum. ibid.
 Quænam sint falsa bona. 171
 Legitimus usus bonorum temporalium. ib.
 Vera mala enarrantur. 172
 De ærumnis hujus vitæ. ibid.
 Utilitas ærumnarum hujus vitæ. ibid.
 Mortis contemptus. 173
 Quid de illis sentiendum, qui mortem timeant. ibid.

CAPUT VI.

De Martyrio. 173
 Dispositiones ad Martyrium. ibid.
 Idea Martyrii. 174
 Scripturarum textus circa Martyrium. ibid.
 Nemo debet se ultro offerre Martyrio, sed illud expectare debet. ibid.
 Deus coronat voluntatem Martyrii. ibid.
 Persecutiones timendæ non sunt. ibid.
 Retributio Martyrii. ibid.
 Elogium Martyrum. 175

CAPUT VII.

De Virginitate. 175
 Elogium Virginum. ibid.
 Objectio quoad Virginitatem soluta. ibid.
 Jesus Christus non præcipit continentiam, sed ad eam hortatur. ibid.
 Utilitates Virginitatis. ibid.
 Virgines debent primo perfecte servare regulas Evangelii. 176
 Puritas Virginum. ibid.
 Virgines optare nequeunt placere hominibus. ibid.
 Virgines vitare debent ornamenta ac cultus. ibid.
 Mala, quæ ex his ornamentis profluunt. ib.
 Inter virgines computari illæ non possunt, quæ sic vivunt, ut ab hominibus possint carnaliter adamari. ibid.
 Vana ornamenta non nisi prostitutis & impudicis sœminis congruunt. ibid.
 Terribile exemplum de filiabus Sion, de quibus fermo est in Isaia. ibid.
 Rebus sic uti debemus, ut a Deo conditæ sunt. ibid.
 Ornamentorum adinventores est Diabolus. 177
 Quale crimen sit iis uti. ibid.
 Nullus virginibus locus esse debet in nuptiarum celebratione. ibid.
 Balnea publica illis vitata. ibid.
 Cohortatio ad virgines. ibid.

CAPUT VIII.

De Oratione, & de Fuga in Persecutione. 177
 Necessitas Orationis. 178
 Utilitates Orationis. ibid.
 Conditiones Orationis. ibid.
 Modus orandi. ibid.
 Excellentia & efficacia Orationis Dominicæ. ibid.
 Explicantur hæc verba: *Pater noster.* ibid.
 Explicantur cæteræ Orationis Dominicæ partes. 179
 Permissum est Christianis fugere persecutionis tempore. ibid.
 Momenta, quæ permissum ostendunt Pastoribus Ecclesiæ fugere tempore persecutionis. ibid.
 Clerus Romanus primo aspectu damnat fugam Divi Cypriani. 180
 Sed deinceps Romani Confessores eamdem approbant. ibid.
 Ecclesiarum Pastores fugere nequeunt, nisi maximæ urgeant causæ. ibid.

CAPUT IX.

De Idololatria, & de Apostasia. 180
 Idololatria est immanissimum crimen. ibid.
 Origo Idololatriæ. ibid.
 Vanitas cultus Idolorum. 180
 Pœnæ idololatriæ. ibid.
 Monitum Christianis adversus idololatriam. 181
 Quid sentiret D. Cyprianus de apostasia. ib.
 Libellatici apostatæ. ibid.

Vanitas cultus Idolorum. 180
 Pœnæ idololatriæ. ibid.
 Monitum Christianis adversus idololatriam. 181
 Quid sentiret D. Cyprianus de apostasia. ib.
 Libellatici apostatæ. ibid.

CAPUT X.

De Invidia, & de quibusdam aliis Peccatis. 181
 Invidia est periculosissima animi affectio. ib.
 Effectus invidiæ. ibid.
 Extensio hujus criminis. 182
 Invidus sibi magis nocet, quam aliis. ibid.
 Remedia Invidiæ. ibid.
 Tres criminum classes, juxta Divum Cyprianum. ibid.
 De Mendacio. ibid.
 De Conviciis. ibid.
 De Calumnia. ibid.
 De Homicidio. 183
 Adversus pugnas Gladiatorum. ibid.
 Adversus pugnas Belluarum. ibid.
 Adversus Tragœdias. ibid.
 Adversus Comœdias. ibid.

SECTIO III.

Puncta Disciplinæ. 183
 Quid sentiret D. Cyprianus de disciplina in genere. ibid.

CAPUT I.

Disciplina quoad Baptismum. 183
 Benedictio aquæ, quæ Baptismo inservire debet. ibid.
 Exorcismi in Baptismo. ibid.
 Exorcismi super obsessos. 184
 Signum Crucis in fronte eorum, qui abluuntur. ibid.
 Nota Editoris hac super re refellitur. ibid.
 Sal in ore eorum, qui baptizantur. ibid.
 Interrogationes in Baptismo. ibid.
 Abrenuntiatio sæculo, ejusque deliciis, ac pompis. ibid.
 Baptismus collatus per immersionem. 185
 Baptismus collatus per infusionem, aut per asperisionem. ibid.
 Unctiones baptismi. ibid.
 Consecratio sacri Chrismatis. ibid.
 Osculum recens baptizatis datum. ibid.
 Confirmatio immediate post Baptismum collata. ibid.

CAPUT II.

Disciplina quoad Eucharistiam. 185
 Fideles in unum cum Episcopo conveniebant, ut Eucharistiam celebrarent. ibid.
 Tempus celebrandi sacrum sacrificium. 186
 Quotidie offerebatur. ibid.
 Fideles quotidie Eucharistiam sumebant. ibid.
 Sæpe sub sola specie panis Eucharistia dabatur. ibid.
 Accipiebant fideles in manibus Jesu Christi corpus. ibid.
 Pueris sub specie etiam vini Eucharistia dabatur. ibid.
 Eucharistia iis denegabatur, qui solummodo appropinquante morte pœnitentiam agebant. 187

Sanctum sacrificium in carceribus offerebatur. 187
 Præfatio, & preces Missæ. ibid.
 In sancto sacrificio offerebantur nomina fidelium. ibid.
 Parum aquæ infundebatur in calice. ibid.

CAPUT III.

Disciplina quoad Pœnitentiam. 187
 Peccata, quæ Canonice pœnitentiæ subdebantur. ibid.
 Ordo pœnitentiæ Canonice. 188
 Pœnitentia imposita, proportione servata cum delictis. ibid.
 Episcopi, alique Ministri canonice Pœnitentiæ subjecti. ibid.
 Libelli Martyrum circa reconciliationem pœnitentium. ibid.
 Episcopi una cum clero ac populo de his libellis judicium ferebant. 189
 Conversio Hæreticorum ac Schismaticorum ad ferium examen revocabatur. ibid.
 Pœnitentes ab Ecclesia erant separati. ibid.
 Reconciliationis gratia donabantur in Missa. ibid.
 Non subdebantur iterum pœnitentiæ illi, qui in vitæ discrimine reconciliabantur nondum absoluta pœnitentia. ibid.

CAPUT IV.

Disciplina quoad Ordinem. 189
 Electio, & ordinatio summorum Pontificum. ibid.
 Summi Pontifices nullam maximi momenti rem agebant absque consensu cæterorum Episcoporum. 190
 In Ecclesia Africana non tolerabantur appellationes ab Episcopo ad Romanum Pontificem. ibid.
 Electio Episcoporum. ibid.
 Unus tantum Episcopus in una Ecclesia esse debebat. ibid.
 Episcopi proprias regebant Ecclesias cum consilio ac consensu suorum Metropolitanorum, Cleri, & Populi. ibid.
 Episcoporum Concilium quotannis celebratum ad negotia Ecclesiæ disponenda. 191
 A Romano præcipue Episcopo consilium petebant. ibid.
 Nullus Episcopus, nisi gravissimis de causis, rescindere poterat quæ ab alio Episcopo acta erant. ibid.
 Episcopi litteras ad se invicem mittebant. ibid.
 Has litteras per Clericos mittebant. ibid.
 Clerus regebat Ecclesiam Episcopo absente. ibid.
 Episcopi nihil poterant in Diœcesibus cæterorum Episcoporum absque illorum consensu. ibid.
 Honor Episcopis extraneis delatus. ibid.
 Casus Episcopo reservati. ibid.
 Puncta Disciplinæ circa Presbyteros. ibid.

CAPUT V.

Alia Disciplinæ Puncta. 192
 Usus Reddituum Ecclesiæ. ibid.
 Ecclesia alebat pauperes. ibid.
 Sportulæ. ibid.
 Horæ Canonice. ibid.
 Pre-

Preces antequam cibus sumatur. 192
Explicantur hæc verba; Presbyterium sub-
ministrare. ibid.

DOCTRINA

SANCTI DIONYSII.

Alexandrini. 193

Animadversiones præmittendæ. 193
Elogia S. Dionysii Alexandrini ex veteribus
defumpta. ibid.
Ejus opera recensentur. ibid.
Judicium de illis ferendum. 194

SECTIO I.

Puncta Dogmatica. 194

§. 1. *Notabilia Loca in eas Novi Te-
stamenti Partes, quæ Divo Joanni
Apostolo adscribuntur.* 194

Tres Divi Joannis Epistolæ Canonicae sunt,
juxta S. Dionysium Alexandrinum. ibid.

De Apocalypsi dubitat S. Dionysius, num
sit D. Joannis Apostoli opus. ibid.

Apocalypsim esse Scripturam inspiratam
fatetur S. Dionysius. ibid.

§. 2. *De Unitate Dei, & Attribute
Creatoris.* 195

Unus solus Deus rerum omnium Creator.

§. 3. *De Sanctissima Trinitate.* 195
Distinctio divinarum Personarum. ibid.

§. 4. *De Persona Verbi.* 195
Filius est Patri coæternus. ibid.

S. Dionysius docuit, Filium esse ejusdem
naturæ cum Patre. 196

S. Dionysius non accenset Filium Creatu-
ris. ibid.

Idea Verbi ex S. Dionysio. ibid.

§. 5. *De Persona Spiritus Sancti.* 197
Spiritus Sanctus est inseparabilis a Patre,
& Filio. ibid.

Trinitas & Consubstantialitas divinarum
Personarum. ibid.

§. 6. *Baptismus, & Eucharistia.* 197
S. Dionysius idipsum sentiebat quod &
Stephanus Papa circa Baptismum hære-
ticorum. ibid.

Eucharistia ministrata infirmis ut Viaticum.
198

§. 7. *De Pœnitentia.* 198
Benignitas ac indulgentia Ecclesiæ erga il-
los, qui tempore persecutionis lapsi erant.
ibid.

§. 8. *Adversus Errorem Millenariorum.* 199
S. Dionysius damnavit errorem Millenari-
orum. ibid.

Damnavit pariter Hæresim Novatianorum.
ibid.

SECTIO II.

Puncta Moralia, & Disciplinæ. 199

§. 1. *Constantia veterum Christianorum.* 199
Exempla constantiæ in antiquis fidelibus. ib.
Sequitur idem argumentum. ibid.

§. 2. *Quomodo se gerere debeat Epi-
scopus intrusus.* 200

§. 3. *Quid post eorum Mortem agendum
sit cum Scriptoribus Catholicis, qui in
aliquos Errores sint prolapsi.* 200

§. 4. *Quomodo ineunda sit Disputatio de
Rebus ad Religionem spectantibus.* 200

§. 5. *Fidelitas & Observantia veterum
Christianorum erga Principes
etiam Infideles.* 201

§. 6. *Potestas Christianorum in Dæmo-
nes; aliaque, quæ Observatione
sunt digna.* 201

Christiani in Dæmones imperium exerce-
bant, iique illis parebant. ibid.

S. Dionysii reverentia erga simplices Pres-
byteros. ibid.

Lectio Hæreticorum æque utilis est fortio-
ribus, ac imbecillis exitiosa. ibid.

APPENDIX.

*Aliqua Disciplina Puncta com-
prehendens.* 201

Tempus celebrandi Festum Paschatis. ibid.

Diversæ consuetudines circa tempus fran-
gendi jejunium in vigilia Paschatis. ibid.

Decisio S. Dionysii quoad hoc Disciplinæ
punctum. 202

Variæ diversæque consuetudines circa jeju-
nium sex dierum ante Pascha. ibid.

Nolebat S. Dionysius, eas mulieres, quæ
recens in lucem partum ediderant, easque,
quæ mulieribus familiaria patiebantur
incommoda, ad Sacram Mensam acce-
dere. ibid.

Continentia eorum, qui matrimonio juncti
sunt. ibid.

De impuritatibus non voluntariis, quas
noctu aliqui experiuntur. ibid.

DOCTRINA

NOVATIANI.

Presbyteri Romani.

SECTIO I.

Puncta Dogmatica. 203

CAPUT I.

*De Deo, divinisque ejus Perfectionibus
absolutis.* 203

Solus Deus Omnipotens, & Creator Uni-
versi. ibid.

Deus Creator Hominis. ibid.

Deus Creator Angelorum. ibid.

Unitas divina probatur a Novatiano. ibid.

Simplicitas & Spiritualitas Dei. 204

Quid intelligendum veniat per membra,
quæ in Scripturis Deo tribuuntur? ibid.

Immensitas, Providentia, & Æternitas di-
vina. ibid.

Bonitas Dei. ibid.

Ejus Immutabilitas. ibid.

Quo pacto interpretari oporteat passiones,
quas Scriptura Deo tribuere videtur.
ibid.

Incomprehensibilitas divina. ibid.

Ineffabilitas Dei. ibid.

Deum cognoscimus ex consideratione Crea-
turarum. 205

CAPUT II.

Trinitas divinarum Personarum, 205

Tres divinæ Personæ distinctæ. ibid.

Probatur personalis distinctio Patris & Fi-
lii. ibid.

Obje-

Obiectio Sabellianorum soluta. 206
Operationes distinctæ & personales Patris
& Filii. ibid.
Peculiares Filii operationes. ibid.
Operationes personales Spiritus Sancti. 207
Proprietates personales Patris. ibid.
Proprietates personales Filii. ibid.
Proprietates personales Spiritus Sancti. ibid.

CAPUT III.

*De Divinitate Jesu Christi, & de
Spiritu Sancto.* 208

Divinitas Jesu Christi probatur auctoritate
veteris Testamenti. ibid.

Divinitas Jesu Christi probatur auctoritate
novi Testamenti. 209

Ex errore Sabellianorum probatur divini-
tas Jesu Christi. 211

Probatur eadem divinitas Salvatoris ex hæ-
resi Docitarum. ibid.

Obiectio veterum hæreticorum soluta. ibid.

Solvitur alia obiectio. ibid.

Alia difficultas ex ipso Novatiano deprom-
pta. ibid.

Ipse Novatianus hanc difficultatem solvit.
ibid.

Altera difficultas ex eodem. ibid.

Responsio. 212

Divinitas Spiritus Sancti. ibid.

CAPUT IV.

De Incarnatione Verbi. 212

Prophetiæ de Incarnatione. ibid.

Veritas Incarnationis. 213

Duæ distinctæ naturæ in Jesu Christo. ibid.

Unio duarum naturarum in Jesu Christo.
ibid.

Regula pro intelligenda Sacra Scriptura.
214

SECTIO II.

Puncta Moralia. 214

§. 1. *De Cibo primorum Parentum
nostrorum.* 214

Cibus hominis innocentis. ibid.

Prima ciborum immutatio ex Adæ peccato
reperenda. ibid.

Cibus carnis oblati ac concessus deinceps
hominis imbecillitati. ibid.

§. 2. *De Cibis in Lege Moysis vetitis.* 214

Cibi Judæis vetiti: cur? ibid.

Dispensatio hujus legis erga Christianos.
ibid.

Cibi immolati Christianis vetiti. ibid.

§. 3. *De veteri Lege.* 215

Vetusta Lex spiritualis est, & spiritualiter
interpretari debet. ibid.

Decalogi præcepta nihil novum docent. ibid.

§. 4. *De Pœnitentia.* 215

Libellatici recensentur a Novatiano inter
Apostatas. ibid.

Adversus præproperas reconciliationes.
ibid.

Pœnitentia proportionem dicere debet ad
peccata. ibid.

Dispositiones, quæ pœnitentibus conve-
niunt. ibid.

§. 5. *Error Novatiani circa
Pœnitentiam.* 215

DOCTRINA

SANCTI GREGORII.

Neocæsariensis, cognomento Thaumaturgi.

Animadversiones præmittendæ. 216

Elogia S. Gregorii Thaumaturgi ex veteri-
bus deprompta. ibid.

SECTIO I.

Puncta dogmatica. 216

§. 1. *Sacra Scriptura.* 216

Divinitas Sacræ Scripturæ. ibid.

§. 2. *Trinitas & Consubstantialitas
divinarum Personarum.* 217

§. 3. *De Persona Patris in particulari.* 217
Personales Patris proprietates. ibid.

§. 4. *De Persona Filii, seu Verbi Dei.* 217
Proprietates personales Filii. ibid.

Difficultas ex eodem divo Gregorio de-
prompta circa personalem distinctionem
Patris & Filii. 218

§. 5. *De Persona Spiritus Sancti.* 218
Personales Spiritus Sancti proprietates. ibid.

§. 6. *Necessitas Gratiæ, & Angeli
Custodis.* 218

Gratia est necessaria ad acquirendas virtu-
tes. ibid.

Angelus Custos divi Gregorii Thaumatur-
gi. ibid.

SECTIO II.

Puncta Moralia. 218

§. 1. *De Scriptis Atheorum, &
Ethnicorum.* 218

Adversus Atheorum scripta. 219

Prudentia, quæ necessario requiritur in le-
ctione profanorum librorum. ibid.

§. 2. *Duo Casus Conscientiæ circa illos,
qui in Captivitate detenti sunt.* 219

Quid de illis sentiendum, qui in captivita-
tem redacti cibos idolis immolatos co-
medissent. ibid.

Decisio S. Gregorii circa mulieres christia-
nas, quæ tempore captivitatis passæ erant
violentiam. ibid.

§. 3. *Alii Conscientiæ Casus circa Furta
& Usurpationes.* 219

Licitum non est tempore incurfionis ac
ærumnæ lucrum facere ex pauperum
sanguine. ibid.

Vetitum est ei qui invenerit lucrifacere.
ibid.

Permissum non est pro propriis quæ perie-
runt, aliena quæ inveniuntur bona deti-
nere. 220

Adversus eos, qui derinent a captivitate fu-
gientes. ibid.

Adversus eos, qui cum captivi apud Barba-
ros detineantur, cum ipsis immiscantur,
& latrocinia cum ipsis exercent. ibid.

Adversus eos, qui alienas domos invadunt.
ibid.

Adversus eos, qui aliquid apud se deti-
nent, quod ad Barbaros spectat. ibid.

Nec indicationis, nec custodiæ, vel inven-
tionis pretium exigere debent fideles.
ibid.

INDEX SECTIONUM, PARAGRAPHORUM, ETC.

DOCTRINA
SANCTI DIONYSII.

Papæ.	220
Animadversiones præmittendæ.	220
Elogia S. Dionysii Papæ.	ibid.
§. 1. <i>De Sanctissima Trinitate.</i>	221
Tres divinæ Personæ propter naturæ unitatem inseparabiles sunt.	ibid.
§. 2. <i>De Consubstantialitate Verbi.</i>	221
Verbum est Patri consubstantiale.	ibid.
Verbum non est formatum, vel factum, sed genitum ab omni æternitate.	ibid.
Divinitas Spiritus Sancti.	ibid.

DOCTRINA
THEOGNOSTI.

Alexandrini.	222
Animadversiones præmittendæ.	222
Elogia Theognosti.	ibid.
§. 1. <i>Opiniones Theognosti circa quædam Religionis Puncta.</i>	222
Theognostus fatetur tres divinas Personas.	ibid.
Docuit Consubstantialitatem Verbi.	ibid.
S. Athanasius fatetur, obscuras ac difficillimas voces occurrere in Theognosto cum loquitur de Verbo.	ibid. & seq.
De blasphemia contra Spiritum Sanctum.	223
Quid sentiret Theognostus de Angelis & Incarnatione.	ibid.

DOCTRINA
SANCTI VICTORINI.

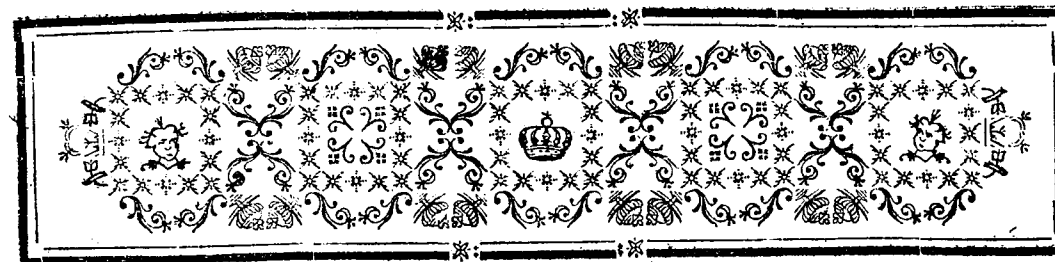
Episcopi Pictaviensis.	224
Animadversiones præmittendæ.	224
§. 1. <i>Opiniones S. Victorini circa quædam Puncta Dogmatica.</i>	224
De Sacra Scriptura.	ibid.
De Ecclesia.	ibid.
De Baptismo.	ibid.
De Regno mille annorum.	ibid.
Peculiaris opinio de loco, in quo Sanctorum animæ post præsentem vitam requiescunt.	ibid.
De Antichristo.	ibid.
De Jeremia.	225
Quinam essent Nicolaitæ.	ibid.

DOCTRINA
PIERII.

Presbyteri Alexandrini.	225
Animadversiones præmittendæ.	225
Pulcherrimæ Pierii Dotes.	ibid.
§. 1. <i>Opiniones Pierii circa quædam Religionis Puncta.</i>	225
De Imaginibus.	ibid.
De Animabus.	ibid.
De Persona Spiritus Sancti.	ibid.
De Persona Patris ac Filii.	ibid.

DOCTRINA
SANCTI ARCHELAI.

Episcopi Caschorum in Mesopotamia.	226
Animadversiones præmittendæ.	226
Elogia Archelai, ab antiquitate deprompta.	ibid.
§. 1. <i>De Unitate divina.</i>	226
§. 2. <i>De tribus divinis Personis.</i>	227
§. 3. <i>De Divinitate Verbi.</i>	227
Divinitas Jesu Christi.	228
§. 4. <i>De Incarnatione Verbi.</i>	228
Veritas Incarnationis probatur ab Archelao.	ibid.
Objectio Manetis adversus veritatem Incarnationis.	ibid.
Responsio Archelai.	ibid.
Vaticinia de Salvatore.	229
§. 5. <i>De Baptismo, & de Ordine.</i>	229
Effectus Baptismi.	ibid.
Ordo, sive Hierarchia Ecclesiastica.	ibid.
§. 6. <i>De libero Arbitrio, & de Gratia.</i>	229
De libero arbitrio.	ibid.
De Gratia.	ibid.
§. 7. <i>De Lapsu malorum Angelorum.</i>	229
Mali Angeli ad æternum ignem damnati.	ibid.
§. 8. <i>De Lege naturali.</i>	230
Justi, qui sub Lege naturali floruerunt.	ib.
§. 9. <i>De veteri Fœdere.</i>	230
De Lege Moysis.	ibid.
Inutilitas circumcisionis carnis.	ibid.
§. 10. <i>De Lege Evangelica.</i>	230
Excellentia Legis Evangelicæ.	ibid.
§. 11. <i>Concordia inter utrumque Testamentum.</i>	231
§. 12. <i>Quædam Disciplinæ Puncta.</i>	231

CONCORDANTIA
SANCTORUM PATRUM
GRÆCORUM ET LATINORUM.

SEQUITUR
DOCTRINA
TERTULLIANI
PRESBYTERI.

II. ET III.
SÆCULUM.

SECTIO II.
PUNCTA MORALIA.

CAPUT I.
De Oratione.

II. ET III.
SÆCULUM.

Noster hic Auctor rem Moralem fuisse profequitur, necnon sermone æque prolixo ac supra usus est cum Dogmaticas traderet veritates: licet autem clara methodo & accuratissima Dogma exponat; asserere nihilominus possumus, eum in moribus pertractandis multo magis excelluisse. Non ætas, non sexus, non conditio habetur, quibus peculiare non tradat instructiones; & si omnia colligerentur ejus Operum loca, quæ hanc Theologiæ Christianæ partem respiciunt, abunde haberemus unde & nos ipsos, & alios etiam in viam salutis æternæ dirigeremus. In animo autem non est ea omnia exscribere, pulcherrima licet, quæ in ejus Operibus passim occurrunt; in immensum enim abiret oratio, & naturalis æquitas postulare videtur, debere nos de Moribus agentes brevitati studere, qui nimii fuimus in Dogmaticis veritatibus tradendis. Ea igitur hujusce Patris loca solummodo afferemus, quæ majoris sunt momenti, eaque præcipue, quæ comprehendunt illas veritates, quarum praxim nostris hisce temporibus neglectam amare dolemus. Quia vero nulla est tutior regula ad recte vivendum, vita & moribus sanctissimis veterum fidelium; hinc nostrum esse ducimus eosdem ex Tertulliani pictura delineare, ut saltem distantia innotescat, quæ nos inter & virtutem ac sanctitatem Patrum nostrorum intercedit.

I. Ab oratione initium esto, de qua Tertullianus peculiarem Tractatum concinnavit. Docet igitur, soli Jesu Christo reservatum fuisse docere nos verum modum adorandi Deum, ac orandi; quod quidem eximie ipse præstitit in Oratione Dominica; in qua brevium totius Evangelii vere adinvenitur: *Ut revera in Oratione brevium totius Evangelii comprehendatur.* „ Compendiis paucorum verborum, inquit ille, quot attinguntur edicta Prophetarum, Evangeliorum, Apostolorum, sermones Domini, parabola, exempla, præcepta? Quot simul expunguntur officia? „ *Dei honor in Patre, fidei testimonium in nomine, oblatio obsequii in voluntate, commemoratio spei in regno, petitio vitæ in pane, exomologesis debitorum in deprecatione, sollicitudo tentationum in postulatione tutelæ . . . Deus solus, subdit Tertullianus idem, docere potuit, ut se vellet orari.*

II. Nec solum de excellentia & extensione Orationis Dominicæ in genere pertractat Tertullianus; sed explicat insuper quaslibet ejus partes unam post aliam. Hinc in hæc verba: *Pater noster, qui es in caelis*, ait, nos dum hoc pacto oramus, Jesu Christi præcepto obtemperare; vult enim, ne quem in terris patrem vocemus, nisi quem habemus in caelis: quæ sane doctrina vetustissimo Israelis populo abscondita fuit: hoc est enim quod Israeli exprobratur hisce vocibus: *Filios genui, & illi me non agnoverunt.* Privilegium erat Christianis

II. ET III. SÆCULUM. stianis reservatum, invocandi patrem suum, Deum qui in cœlis est; & adorandum hoc nomen in solo Jesu Christo nobis revelatum est. Cæterum, in Patre Filius invocatur, cum Filius dixerit, se unum esse cum Patre: *Item in Patre Filius invocatur: Ego enim, inquit, & Pater, unum sumus.*

Privilegium Christianis reservatum, invocandi Patrem suum, Deum qui in cœlis est. c. 2. & 3. Explicatur prima Orationis Dominicæ petitio. cap. 3.

Explicatur petitio secunda ac tertia. cap. 4. 5.

Explicatur quarta petitio. cap. 6.

Explicatur quinta petitio. cap. 7.

Explicatur sexta petitio. cap. 8.

III. In hæc verba: *Sanctificetur nomen tuum*, docet Tertullianus, nos non petere illis vocibus sanctificationem, & glorificationem nominis Dei in semetipso, cum sanctum & sanctificatum sit per semetipsum essentialiter nomen Dei; sed solum petere ut sanctificetur in nobis & in iis omnibus, quos adhuc gratia Dei expectat: *Cum dicimus, Sanctificetur nomen tuum, id petimus ut sanctificetur in nobis, qui in illo sumus; simul & in cæteris, quos adhuc gratia Dei expectat.*

IV. In hæc alia verba: *Fiat voluntas tua &c.* monet nos Tertullianus, quemadmodum & in præcedenti Sectione observavimus, quod non ideo petimus fieri ejus voluntatem, quasi aliquis obistere possit, quo minus ejus voluntas fiat, & nos ei successum voluntatis suæ oremus; sed sensus petitionis est, ut in nobis fiat voluntas Dei in terris, ut possit scilicet fieri & in cœlis. Petimus ergo substantiam & facultatem voluntatis suæ, ut subministret nobis, ut salvi simus & in cœlis, & in terris, & ut possimus incedere secundum suam disciplinam, hoc est, in via mandatorum suorum: *Quæ ut implere possimus*, subdit Tertullianus, *opus est Dei voluntate . . . Veniat quoque Regnum tuum*, ad id pertinet, quod & *Fiat voluntas tua*, in nobis scilicet. Itaque si ad Dei voluntatem, & ad nostram suspensionem pertinet regni Dominici præsentatio, quomodo quidam protractum quemdam sæculo postulant; cum regnum Dei, quod ut adveniat oramus, ad consummationem sæculi tendat? Hujusce Regni adventus est *Votum Christianorum, confusio Nationum, exultatio Angelorum, propter quod consistamur, immo potius propter quod oramus.*

V. Quando dicimus: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, temporalia bona petimus æque ac spiritualia: Nihilominus verba hæc spiritaliter potius de Christo intelligi possunt, qui est panis noster & animarum nostrarum, necnon panis vitæ. Si vero per hanc petitionem res temporales intelligantur, attente perpendi debet hæc vox *Hodie*; panem enim peti mandat; quod solum fidelibus necessarium est. Quoad quintam petitionem: *Dimittite nobis debita nostra &c.* docet Tertullianus, nos per hæc verba fateri, peccatores nos esse: *Exomologesis est petitio veniæ: quia qui petit veniam, delictum confitetur: Cum addimus vero, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, tunc fatemur absolutam necessitatem ignoscendi inimicis, ut in Dei gratiam redire possimus.*

VI. Tandem verba hæc: *Ne nos inducas in tentationem* significant; ne nos patiaris in tentationem induci, ab eo utique qui

tenat; hoc est a Dæmone. Cæterum abfit, subjungit Tertullianus, ut Dominus tentare videatur, quasi aut ignoret fidem cujusque, aut dejicere gestiens: *Diaboli est infirmitas & malitia.* Hinc, addit inferius idem Doctor, quando Deum oramus, ne nos inducat in tentationem, id unum petimus, quod in postremis hisce Orationis Dominicæ verbis continetur: *Sed libera nos a malo*, sive, ut legebat Tertullianus: *Devehe nos a malo.*

VII. Dispositiones juxta Tertullianum necessariae ut utilis ac fructuosa sit oratio, sunt quæ modo sequuntur: primo requiritur pax cum proximo: nam *Quomodo placabit Patrem, iratus in fratrem.* 2º. Maxima cordis puritas necessaria est, & ab omni confusione libera intentio: *Nec ab ira solummodo, sed omni omnino confusione libera debet esse orationis intentio.* 3º. Debet emitti a tali spiritu, qualis est ille, ad quem dirigitur: *De tali Spiritu emissa, qualis est Spiritus, ad quem dirigitur: quia agnosci non poterit a Spiritu Sancto spiritus inquinatus, aut tristis a læto, aut impeditus a libero.*

VIII. Tertullianus reprehendit deinceps quasdam superstitiones, quæ inter orandum irreperant, veluti manibus ablutionem obire, in memoriam manuum ablutionis peractæ a Pilato, quando tradidit Jesum Christum Hebræis. „ Nos Dominum adoramus, inquit Tertullianus, non dedimus; immo & adversari debemus ditoris exemplo, nec propterea manus abluere . . . Cæterum fatis munda sunt manus, quas cum toto corpore in Christo semel lavimus. Omnibus licet membris lavet quotidie Israel, nunquam tamen mundus est. Certe manus ejus semper immundæ sanguine Prophetarum, & ipsius Domini cruentatæ in æternum. „ Nos vero non attollimus tantum (manus), sed etiam expandimus a Dominica passione modulantes.

IX. Exprobat etiam idem Doctor duas vacuas observationes, quæ superstitioni deputantur; quarum una est, positis pænulis orationem facere; altera, completa oratione assidere: Hinc ait, sine ullius aut Dominici, aut Apostolici præcepti auctoritate hæc fieri, & eo pacto Nationes ad idola adire. Fatetur nihilominus, postremam observationem, hoc est assidere completa oratione, fortasse a Pastore Hermæ originem trahere; in eo enim libro legitur, Hermam, postquam adoravit assedisse. Verum ostendit, nullam ab illo exemplo inferendam esse illationem, & irreligiosum esse assidere sub conspectu, contraque conspectum Dei, & esse quamdam exprobrationem Deo factam, quod oratio nos fatigaverit. *Factum istud irreligiosum est, nisi exprobramus Deo, quod nos oratio fatigaverit.*

X. Vult Tertullianus, ut cum modestia oremus: *Atqui cum modestia & humilitate adorantes . . . ne ipsis quidem manibus sublimius elatis, sed temperate ac*

II. ET III. SÆCULUM.

Dispositiones quæ necessario requiruntur ad recte orandum. cap. 10.

Adversus quasdam superstitiones, quæ inter orandum irreperant. cap. 11.

Cap. 12. 13.

Corporis compositio Orationis tempore servanda. c. 13.

II. ET III. SÆCULUM. *prope elatis, ne vultu quidem in audaciam erecto.* Sonos etiam vocis subjectos esse oportet: *Deus autem non vocis, sed cordis auditor est, sicut conspexor.* Hæc sunt notabilia ac selectiora, quæ de Oratione in Tertulliano occurrunt.

CAPUT II.

De Patientia.

I. Pulcherrima sunt quæ tradit Tertullianus de Patientiæ virtute, in peculiari quodam Tractatu quem expresse confecit, ut illius meritum celebraret, ejusque utilitates ostenderet. Sub illius autem initio humilitatem suam prodit, seque indignum fatetur, qui de hac virtute verba faciat.

„ Confiteor, inquit ille, ad Dominum „ Deum, satis timere me, si non etiam „ impudenter, de Patientia componere „ ausum, cui præstandæ idoneus omnino „ non sim, ut homo nullius boni: quando „ oporteat demonstrationem & commendationem alicujus rei adortos, ipsos prius „ in administratione ejus rei deprehendi, „ & constantiam commonendi propriæ „ conversationis auctoritate dirigere, Ne „ dicta factis deficientibus erubescant. Atque utinam erubescere istud remedium „ ferat, uti pudor non exhibendi quod „ aliis suggestum imus, exhibendi fiat magisterium . . . Itaque velut solatium „ erit disputare super eo quod frui non „ datur, vice languentium, qui cum vacent a sanitate, de bonis ejus tacere non „ norunt. Ita miserrimus ego, semper „ æger caloribus impatientiæ, quam non „ obtineo sapientiæ sanitate, & suspirem, „ & invocem, & perorem necesse est. „ Constat ex his, ut optime animadvertit Dominus de la Motte, qui hujusce Patris vitam conscripsit, Tertullianum hoc loco veluti publicam confessionem instituire naturalis suæ impatientiæ, in quam natura sua ferebatur, & a qua ut liber tandem aliquando esset, suspiria & gemitus ingemibat.

II. Utrumque tamen se haberet sapientissimi hujus Ecclesiæ Doctoris natura, certum indubitatumque est, divinitus plane de hac virtute eum loqui, cujus magnopere se indigere fatetur. Itaque primo loco ait, quod ii etiam, qui cæci vivunt, patientiam, veluti sublimiorem virtutem honorant: *Bonum ejus (patientiæ) etiam qui cæci vivunt, summæ virtutis appellatione honorant.* Ipsi etiam Philosophi Ethnici, cum inter sese variis sectarum libidinibus, & sententiarum æmulationibus discordent, solius tamen patientiæ in commune memores, illi subignant, in eam conspirant, in eam fœderantur, ejus excellentiam fatentur ac necessitatem. Patientia insuper *Fidem munit, pacem gubernat, Dilectionem adjuvat, carnem regit, spiritum servat, linguam frænâ, manum continet, tentationes inculcat, scandala pellit, martyria consummat, pauperem consolatur, divitem temperat, fidelem delectat, gentilem invitat, servum domino, dominum Deo com-*

Lib. de Patientia. cap. 1.

Elogium Patientiæ. cap. 1.

II. ET III. SÆCULUM. *mendat, amatur in puero, laudatur in juvene, suspicitur in sene: in omni sexu: In omni ætate formosa est.* Vultus ejus tranquillus & placidus; frons pura, nulla mœroris aut iræ rugositate contracta: humilis est patientia, ac taciturnitatis honore signata; simplex & aperta: cum Spiritus Dei descendit, individua patientia comitatur eum: sine sua comite ac ministra, omni loco ac tempore angatur necesse est. Hæc igitur patientiæ ratio, hæc disciplina, hæc opera cœlestis & veræ, scilicet christianæ patientiæ; non ut illa patientia gentium terræ, falsa probrosa, quam Diabolus, ut æmularetur Domino, docuit discipulos suos.

III. Cæterum nos amemus patientiam Dei, prosequitur Doctor iste, patientiam Christi: rependamus illi, quam pro nobis ipse dependit: *Offeramus patientiam spiritus, patientiam carnis.* Ad hanc patientiam nos cohortatur primo ipsius Dei exemplo, cujus tanta est patientia, ut lucem suam super justos & injustos æqualiter spargat, & officia temporum dignis simul & indignis patiatur simul occurrere; immo tanta est etiam Dei patientia, ut aliquibus scandalo ea sit, & Dominum idcirco plures non credant, quia sæculo iratum, tamdiu nesciunt. Secundo ad patientiam nos cohortatur exemplo summæ Salvatoris patientiæ, qui nasci se in utero Matris passus est, & expectavit, & natus adolescere sustinuit, ingratos curavit, insidiatoribus cessit, pati tandem ac mortem subire in deliciis habuit; ita ut asserere possimus, voluisse eum voluptate patientiæ saginari antequam ex hac vita migraret: *Sed saginari voluptate patientiæ discessurus volebat.*

IV. Patientia nostram probat fidem, sicut Abraham fidem probavit, qui cum filium immolare iussus est, patienter audivit, & præceptum illud, si Deus voluisset, impleisset. Iste igitur Patriarcha merito fidelis, quia & patiens: & idem veteri lege parum admodum virtus hæc enituit, quia nondum in terris fides aderat: *Nondum enim patientia in terris, quia nec fides.* Verum postquam Magister noster ac Salvator supervenit, & gratiam fidei patientia composuit, absolute-necessariam reddidit hominibus hanc virtutem; per patientiam quippe Filii efficiuntur Patris cœlestis, uti reipsa esse debent prout ipse Salvator habet de dilectione inimicorum verba faciens: *Ut filii sitis Patris vestri cœlestis. Vides, immediate subdit Tertullianus, quem nobis Patrem patientia acquirat.* Primo igitur id præstat utilitatis patientia, quod nos fideles efficit, & Dei filios.

V. Ex hac eadem patientiæ virtute contemptus temporalium bonorum procedit. Christianus qui vere patiens sit jacturam horum bonorum hilari fert animo, cum probe sciat, nihil vere nostrum esse, quia omnia Dei sunt, sicut & nos Dei sumus: *Nihil enim nostrum, quoniam Dei omnia, cujus ipsi quoque nos.* Itaque si

II. ET III. SÆCULUM. damno affecti impatienter fenserimus, de non nostro amissum dolentes, affines cupiditatis deprehendemur: alienum quærimus, cum alienum amissum ægre sustinemus. Libentes igitur terrena amittamus, celestia tueamur. *Totum licet sæculum pereat, dum patientiam lucrifaciam.*

Cap. 8. VI. Nec doler qui vere patiens est, etiam si honor ejus lædatur. Injurias ac contumelias de facili remittit; & si vindictam non fuit de persecutoribus suis, per patientiam id operatur: *Fatigetur improbitas patientia tua . . . plus improbum illum cædis sustinendo . . . Nempe idcirco quis te lædit, ut doleas; quia fructus lædentis in dolore læsi est. Ergo cum fructum ejus euerteris non dolendo, ipse doleat necesse est, amissione fructus sui.* Animadvertere hic optimum erit; summopere ingeniosum esse Tertullianum in persuadendo.

Cap. 9. VII. Alia patientiæ utilitas est, quod in amissione nostrorum absque ullo dolore expectamus futuram eorum resurrectionem; hincque credimus eorum mortem esse perfectionem ad hanc resurrectionem: *Profectio est, inquit Tertullianus, quam putas mortem.* Est & alia patientiæ utilitas; quod vel minimum vindictæ desiderium in nobis ipsis extinguit; quod quidem desiderium nunquam non Domino odiosum, apud quem solum potestas residet exequendæ ultionis de iniquitatibus hominum. Hinc observatione dignum est, quod hoc loco notat Tertullianus, nullum scilicet haberi discrimen in Domini conspectu inter provocantem & provocatum, cum uterque æque lædat charitatis præceptum: *Quid enim refert, inquit ille, inter provocantem & provocatum. . . . Uterque læsi hominis Domino reus est, qui omne nequam & prohibet, & damnat.* Tandem per patientiam multiplicia mali spiritus incitamenta vitamus, ac æternæ vitæ felicitatem consequi possumus, prout ipse docet Salvator his verbis: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (a). *Nullus profecto, subdit Tertullianus, spiritu pauper, nisi humilis; quis enim humilis, nisi patiens.* Hæc de patientia satis superque sunt, ut vel ipsi etiam impatientes hanc amplectantur virtutem.

Cap. 10.

Cap. 11.

CAPUT III.

De Martyrio.

I. Antequam de Martyrio verba faciamus, optimum erit compendium quoddam Lectori tradere cujusdam Tertulliani exhortationis ad Confessores Jesu Christi, in qua eosdem adhortatur ad constantiam in fide, & alacritatem in perferendo carceris squalore. Brevissima est adhortatio hæc, ac pulcherrimas adeo instructiones complectitur & documenta, ut fieri nequeat, quo minus ea quæ notabilia sunt exscribam. In primis ergo Tertullianus eos monet, ut nolint contristare Spiritum Sanctum, qui cum illis carcerem ingressus est; & ibidem tamdiu perseverabit, quamdiu illi. Fateretur utique, carcerem esse diaboli domum, in qua familiam suam continet: *Sed vos, illico subdit, ideo in carcerem pervenistis, ut illum etiam in domo sua conculcetis.*

II. ET III. SÆCULUM. II. Ut autem animos & alacritatem illis addat in perferendis carceris ærumnis, Adhort. ad iisdem vividissime representat, ipsum magis mundum carcerem esse, ideoque exisse eos potius e carcere, quam in carcerem introisse. Nihil quippe interest ubi sit Christianus, qui etiam extra carcerem sæculo renuntiavit: immo plus in carcere spiritus acquirit, quia non videt deos alienos, nec in loca libidinum publicarum oculi ejus impingunt, vacat a scandalis, a tentationibus, a recordationibus malis &c. *Hoc præstat carcer Christiano, prosequitur idem Tertullianus, quod eremus Prophetis. . . . Ausseramus carceris nomen, secessum vocemus.* Etsi corpus includitur, etiam caro detinetur, omnia spiritui patent. Vagare spiritu, spatium spiritu, illam viam proponens tibi, quæ ad Deum ducit: *Quoties eam spiritu deambulaveris, toties in carcere non eris.*

III. Carcer iste, etsi molestus, vires tamen ministrat ad pugnam, & ad victoriam aptiores efficit: nempe enim & Athletæ segregantur ad strictiorem disciplinam, ut robori ædificando vacent: siquidem *Virtus duritia extruitur, mollitia vero destruitur.* Scimus utique ex Dominico præcepto, quod caro infirma sit, spiritus promptus: non ergo nobis blandiamur, quia Dominus consensit, carnem infirmam esse; propterea enim prædixit spiritum promptum esse, ut ostenderet, quid cui debeat esse subiectum, scilicet, ut caro serviat spiritui, infirmior fortiori, ut ab eo etiam ipsa fortitudinem assumat. Profert deinde Tertullianus exempla plurimorum, utriusque sexus, qui gladium, ignem, crucem, bestias contempserunt sub præmio laudis humanæ; atque inde concludit, pudore suffundi debere Christianos, si reformidaverint pati pro veritate in salutem, quod alii affectaverunt pro vanitate in perditionem. Hæc sunt notabilia, quæ comprehenduntur in Tertulliani exhortatione ad Martyres, quæ etsi brevissima sit, ea omnia nihilominus complectitur, quæ eorum patientiam in carceris squalore, cæterisque tormentis perferendis mirum in modum juvant. Verum eidem Domino nos pariter infervimus; in eadem militiam adscripti sumus; eadem fortasse tormenta subire debemus; has igitur sanctas veritates cordi alte insigamus, ut eandem cum Patribus ac majoribus nostris palmam reportare possimus.

IV. Tertulliani ætate quidam aderant Hæretici hostes martyrii, inter quos Cainitæ, qui nullum non movebant lapidem, ut rudioribus suaderent, ideo martyrium inutile opus esse, quia Jesus Christus passus erat ut a morte nos liberaret. Hos adoritur

adoritur Tertullianus in suo libro, cui titulus *Scorpiace*, velut si dicas, antidotum contra Scorpii morsus; in eoque pluribus Sacrarum Scripturarum auctoritatibus probat necessitatem martyrii, cum per martyrium solummodo tunc temporis vitari poterit idololatria, quam Deus damnat, ac punit. „ Si enim, inquit egregius iste Doctor, præceptum observatum vim patitur, hoc erit quodammodo observandi præceptum, ut id patiar, per quod poterit observare præceptum; vim scilicet, quæcumque mihi imminet caventi ab idololatria. Et utique qui imponit præceptum, extorquet obsequium: „ Non potuit ergo noluisse ea evenire, per quæ constabit obsequium.

II. ET III. SÆCULUM. V. Constat igitur, teneri nos ad martyrium subeundum, quando de idololatria agatur, & hæc fidei nostræ exhibitio certissime Deo accepta erit. Obnititur & adversatur idololatriæ martyrium; Deus vertat idololatriam, quia mala est; bonum igitur est martyrium apud eundem Deum: nam quod opponitur malo, non nisi bonum esse potest; Martyrium liberat ab idololatria: quod a malo liberat, quis non bonum pronuntiabit? In tantum vita martyrio deputabitur, quantum morti idololatria: vitam qui malum dixerit, habet mortem quam bonum dicat. Grave utique est martyrium naturæ corruptæ; verum est via, per quam ad verum bonum pervenitur; sic ægrotus & gemens, & mugiens inter manus medici, remedia, quæ necessario contristant adhibet, ut sanus fiat. Deus est veluti medicus, qui ad tempus carnem lædit, ut animam fervet, & per momentaneam favitiam ab æternis malis liberat: *De momentaneis æterna medicante.*

VI. Bonus est martyrii finis, cum per hoc de Diabolo adversario nostro triumphum reportemus. Agones istos, contentiosa solemnia, & superstitiosa certamina Græcarum & religionum & voluptatum, quantum gratia sæculum celebret, etiam Africæ innotescit: ita ab ævo dignissimum creditum est stadiorum experimentum, ubi prælia, vulnera, &c. nemo tamen agonis præsidem fugillaverit, quod homines violentiæ objectat. Deum dedecabit artes & disciplinas suas educere in medium, in hoc sæculi spatium, in spectaculum hominibus & angelis, & universis potestatibus? carnem atque animam probare de constantia, atque tolerantia? Quomodo multæ mansiones apud Patrem, si non pro varietate meritum? Quomodo & stella a stella distabit in gloria, nisi pro diversitate radiorum? Prospexerat Deus, etiam post lavacrum periclitaturam plurimorum fidem, perituros plerosque rursum post salutem: *Posuit igitur secunda solatia, extrema præsidia, dimicationem martyrii, & lavacrum sanguinis exinde securum Proprie enim martyribus nihil jam reputari potest, quibus in lavacro ipsa vita deponitur.* Sic dilectio operit multitudinem delictorum, quæ Deum scilicet diligens ex totis

viribus suis, quibus in martyrio decerit; ex tota anima sua, quam pro Deo ponit, hominem martyrem excudit.

II. ET III. SÆCULUM. VII. Perperam autem objiceretur, Deum homicidam esse, qui hominum sanguinem postulat. Utique homicida est, immo plusquam homicida, cum filios suos jugulet, prout Salomonis voce Deus ipse pronuntiavit, *Sophia, inquit, jugulavit filios suos.* O parricidii ingenium! o sceleris artificium! o argumentum crudelitatis! *quæ idcirco occidit, ne moriatur quem occiderit O bonam matrem! Opto & ego in filios ejus redigi, ut ab ea occidat. Opto occidi, ut filius fam.* Vides quomodo etiam proprium filium suum primogenitum & unigenitum Sophia divina jugulaverit. Possunt dicere cum Sophia Dei: Christus est qui se tradidit pro delictis nostris: *Jam & semetipsam Sophia trucidavit.*

VIII. *A primordio justitia vim patitur. Martyrium Statim ut coli Deus cepit, invidiam Religio fortita est.* Et deinceps veri Dei cultores persecutionem semper passi sunt. *Qui Deo placuerat (Abel) occiditur, & quidem a fratre; David exagitur, Elias fugatur, Jeremias lapidatur, Isaïas secatur, Zacharias trucidatur, Joannes (Baptista) contumeliosa cæde truncatur, tres pueri in fornacem ignis missi sunt, Daniel in lacum leonum. „ In novo Testamento martyrii necessitatem ostendit Jesus Christus cum ait: Omnis igitur qui me confessus fuerit coram hominibus, & ego confitebor illum coram patre meo qui in cælis est: id ipsum insuper ostendit pluribus aliis Evangelii textibus. Eandem tradiderunt doctrinam Apostoli in suis scriptis, & sanguine suo confirmarunt. Divus Petrus Romæ crucifixus est; Divus Paulus ibidem martyrio coronatus est. Quid ultra requirebatur, ut hæretici martyrii hostes aperte dignoscere, non nisi per summum nefas ab ipsis derogari martyrio, ingenti scilicet bono, quo non majus aliud in terris adinvenire datur?*

CAPUT IV.

De Matrimonio, & de Cælibatu.

I. Etsi verba fecerimus de Matrimonio in superiori Sectione, non abs re tamen erit, moralia documenta hoc loco tradere, quæ in Tertulliano quoad hoc Sacramentum occurrunt. Selectiora exscribam, quorum primum Matrimonii Christiani utilitates respicit. „ Quale jugum, inquit „ ille, fidelium duorum unius spei, unius „ voti, unius disciplinæ, ejusdem servitutis! „ *Ambo fratres, ambo conservi, nulla Utilitates* „ *spiritus carnisve discretio: atquin vere Matrimonii* „ duo in carne una. Ubi una caro, unus „ & spiritus. Simul orant, simul volutant, simul jejunia transigunt, alterutro „ docentes, alterutro hortantes, alterutro „ sustinentes. In Ecclesia Dei pariter utriusque, pariter in convivio Dei (observanda sunt verba hæc, quæ de Eucharistia „ sunt

Neccitas Martyrii. Scorpiac. cap. 4.

Deus approbat Martyrium. cap. 5.

Cap. 6.

A 3

DOCTRINA TERTULLIANI.

II. ET III. SÆCULUM. „ sunt intelligenda), pariter in angustiis, „ in persecutionibus, in refrigeriis. Neuter alterum celat, neuter alterum vitat, „ neuter alteri gravis est. Libere æger „ visitatur; indigens sustentatur. Eleemo- „ synæ sine tormento, sacrificia sine scrupulo, quotidiana diligentia sine impedimento. *Non furtiva signatio, non trepida gratulatio, Non mutua benedictio.* „ Sonant inter duos psalmi & hymni, & „ mutuo provocant quis melius Deo suo „ canet. Talia Christus videns & audiens „ gaudet: his pacem suam mittit. Ubi „ duo, ibi & ipse: ubi & ipse, ibi & Malus (Diabolus) non est, *Non licet, subjungit idem Tertullianus, aliter fidelibus nubere; & etiamsi liceret, non expedit.* Habes modo Christianum Matrimonium graphice depictum. Utinam Matrimonia, quæ hodie celebrantur, hisce benedictionibus cumularentur! Ast heu! quam multa re ipsa Christiana non sunt, & Christianum solummodo nomen præferunt!

Pericula quibus exponuntur Fideles, qui Gentilium Matrimonia subeunt. cap. 1. 2.

II. Hisce momentis vehementer perturbatus Tertullianus, uxorem suam hortatur, ut si post ipsius mortem secundas velit nuptias contrahere, nubat in Domino, ut monet Apostolus, Christianum virum sibi copulans. Deinde eam docet, quod quanto nubere in Domino facile est, tanto culpabilius est contrarium perpetrare: Hinc Apostolus has in Domino nuptias non suadet, sed exercere jubet. Quando quis in matrimonio gentili vivens ad veram fidem convertitur, non debet uxorem dimittere, sicut nec uxor virum in simili casu, sed pacifice cum eadem vivere debet, in spe eadem Christo Domino lucrandi: sed valde periculosum est si quis ad Christum jam conversus, cum infideli matrimonium contrahat. 1º. quia caro fidelis, quæ sanctificata est, inquinatur in carne gentili: *Et primo quidem carnis sanctæ in carne gentili inquinamentum.* 2º. Quia qui hoc agit, stupri reus est, excommunicatione puniendus: *Fideles gentilium matrimonia subeunt, stupri reos esse constat, & arcendos ab omni communicatione fraternitatis.*

III. Docet deinceps Tertullianus per hujusmodi Matrimonia Christianorum fidem, & pietatis opera obliterari. „ Quis „ enim dubitet, ait ille, obliterari quotidie fidem commercio infideli? Bonos „ corrumpunt mores confabulationes malæ: „ quanto magis & convictus, & individuus „ usus? Quomodo mulier fidelis potest „ duobus Dominis servire, Domino, & „ marito, adde gentili? gentilem enim „ observando gentilia exhibebit, formam, „ extructionem, munditias sæculares, blanditias turpiores &c. Si statio faciendæ „ est, maritus de die condicet ad balneas: „ si jejunia observanda sint, eadem die „ convivium exercebit: si procedendum „ erit, nunquam magis familiæ occupatio „ obveniet. Quis autem finat, conjugera „ suam visitandorum fratrum gratia, vicatim aliena & quidem pauperiora quæ- „ que tuguria circuire? Quis nocturnis „ convocacionibus, si ita oportuerit, a latere suo adimi libenter feret? Quis denique solemnibus Paschæ abnoctantem „ securus sustinebit? Quis ad convivium „ illud Dominicum, quod infamant, sine „ sua suspicione dimittet? Quis in carcerem ad osculanda vincula martyris reptare patietur? Jam vero alicui fratrum „ ad osculum convenire? aquam Sanctorum pedibus offerre? de cibo, de poculo invadere, desiderare, in mente habere? Si peregre frater adveniat, quod in aliena domo hospitium? „ IV. Sed aliquis sustinet nostra, nec „ obstrepat. Hoc est igitur delictum, quod „ Gentiles nostra noverunt, quod sub conscientia injustorum sumus, quod beneficium eorum est, si quid operamur. „ Non potest nescire, qui sustinet: aut si celatur quia non sustinet, timetur *Latebisne tu, cum lectulum, cum corpusculum tuum signas, cum aliquid immundum flans explodis, cum etiam per noctem exurgis oratum? Et non magis aliquid videberis operari? Non sciet maritus, quid secreto ante omnem cibum gustes? & si sciverit panem, non illum credit esse qui dicitur.* Sustinent quidam, repones tu: sed ut inculcent, ut illudant hujusmodi sceminis, quarum arcana in periculum quod credunt referent, si forte lædantur. Sustinent, quarum doctes, subjectione nominis, mercedem silentii faciant; scilicet apud arbitrum speculatorem litigaturi: quod pleræque non providentes, aut re excruciatæ, aut fide perdita, recognoscere censuerunt. „ V. Moratur Dei ancilla cum laboribus alienis, & inter Ethnicorum solemnitates procedet de janua laureata, & lucernata, ut de novo consistorio libidinum publicarum, & discumbet cum marito in sodalitiis, sæpe in popinis. Quid maritus suus illi, vel marito quid illa cantabit? Audiat sane, audiat aliquid de scena, de taberna, de ganea. Quæ Dei „ mentio, quæ Christi invocatio? ubi „ menta fidei de Scripturarum interjectione ubi divina benedictio? Omnia extranea, omnia inimica, omnia damnata, atterendæ saluti a malo immissa. Hæc si illis quoque evenire possint, quæ in matrimonio gentili fidem adeptæ morantur, tamen excusantur, ut in ipsis deprehensæ a Deo, & jubentur perseverare, & sanctificantur, & spem lucrationis accipiunt. Prospere illius hujusmodi matrimonium cedit, *Habens jam ex parte divinæ gratiæ patrocinium.* „ Nam & aliquam virtutem cælestem documentis dignationis alicujus vocatus ille de gentibus terrori est gentili, quo minus sibi obstrepat, minus sciat, minus speculetur. Sensit magnalia, vidit experimenta, scit meliorem factam: sic & ipse Dei candidatus est timore. Ita facile hujusmodi lucrifunt, in quos Dei „ gratia consuetudinem fecit. Cæterum, „ aliud

Cap. 3.

Cap. 4.

II. ET III. SÆCULUM.

„ aliud est ultro & sponte in prohibita descendere, quæ Domino non placent, utique a malo inferuntur. Hoc signi erit, quod solis „ pejoribus placet nomen Christianum: „ ideo inveniuntur qui tales non exhorreant, ut exterminent, ut abripiant, ut a fide excludant. „ Docet inferius Tertullianus, non esse attendendas divitias, quando de matrimonio agitur, sed præ oculis habendam esse virtutem ac pietatem. Hujusce veritatis oblivio in causa fuit, eritque semper plurimorum malorum ac ærumnarum in universo terrarum orbe.

Cap. 8.

Continentia possibilis. Lib. de Monog. cap. 14.

Elogium Castitatis. Lib. de Pudicit. cap. 1.

Inanes prætextus, ac suffragia ad verum Continentiam a Tertulliano exsufflata. Lib. I. ad Uxor. cap. 4.

VI. Quoad Cælibatum, quem expendere in secunda hujus capituli parte promissus, Tertullianus primo loco docet, possibilem esse continentiam. Hanc Doctrinam ille probat aptissime in suo Tractatu de Monogamia. Nos Castitatis elogium exscribemus, & ea quæ majoris momenti videntur circa Cælibatum trademus. Ait itaque: *Pudicitia est flos morum, honor corporum, decor sexuum; fundamentum sanctitatis, præjudicium omnis bonæ mentis; Quamquam rara, nec facile perfecta, vixque perpetua.* Ex his eruitur, Tertullianum habuisse Castitatem, veluti peculiare Spiritus Sancti donum, & singularem gratiæ Salvatoris effectum.

VII. Verum possibilis est Continentia, ut superius noster hic Auctor docuit, & evidenter deprehenditur ex ejusdem verbis paulo supra enunciatis. Sed carnem legitimam infirmam, habet ille alio loco, & hinc nobis adulamur in quibusdam: *Legimus tamen & spiritum firmum.* Nam in uno sensu utrumque positum est: Caro terrena materia est, spiritus vero cælestis. Cur ergo ad excusationem proniores, quæ in nobis infirma sunt, opponimus; quæ vero fortia, non tuemur? Cur cælestibus terrena non cedant? Si spiritus carne fortior, quia & generosior, nostra culpa infirmiorum sectamur. Nam disjunctis a matrimonio, duæ species humanæ imbecillitatis necessarias nuptias faciunt. Prima quidem potentissima, quæ venit de concupiscentia carnis: Secunda de concupiscentia sæculi. Carnis concupiscentia dicit virum necessarium sexui, ut auctoritatis & solatii causam, vel ut a malis rumoribus tuta sit. At tu adversus consilia hæc ejus, adhibe fororum nostrarum exempla, quæ nullam formæ vel ætatis occasionem, præmissis maritis, sanctitati anteponunt, & in cælibatu vivunt. Cæterum, hæc sæcularis concupiscentia causas habet, gloriam, cupiditatem, ambitionem, insufficientiam, per quas necessitatem nubendi subornat. Ast, hæc procul a fidelibus, quibus nulla cura tolerandæ vitæ, nisi si diffidimus de promissis Dei, qui lilia agri tanta gratia vestit, qui volatilia cæli nullo ipsorum labore pascit. Adjiciunt quidem sibi homines causas nuptiarum de sollicitudine posteritatis, & liberorum amarissima voluptate. At, si voluptas in hoc adinvenitur, voluptas est quam amaritudo comitatur;

Cap. 5.

voluptas est, qua carere possunt absque molestia Christiani. Attendant sane, quot sunt, qui statim a lavacro carnem suam obsignant; quot item, qui consensu pari inter se matrimonii debitum tollunt: durum quippe ac arduum esse non potest continentiam Dei causa servare, cum Gentiles Sætanæ suo & virginitatis, & viduitatis facerdotio perferant. Habes modo in compendium redacta quæ Tertullianus ad uxorem suam repræsentat, ut a secundo ineundo matrimonio eandem abducatur. Quæ quidem omnia pluribus exhibenda essent, qui post primas nuptias, quasi continentiam impossibilis sit, ad secundas convolant.

II. ET III. SÆCULUM.

Cap. 6.

CAPUT V.

De cultu Fœminarum, & de velo Virginum.

I. Duos libros De Cultu Fœminarum conscripsit Tertullianus. Modo afferemus quæ notabiliora occurrunt in horum primo. Ait igitur initio hujus libri, quod si fœminæ de sua, hoc est, de fœminæ conditione cogitarent, lætior haberi non dicam gloriosior non appetere, sed potius in fordibus agerent, & squalorem potius affectarent, ipsam circumferentes Evam lugentem & pœnitentem, quo plenius id quod de Eva trahunt, (scilicet ignominiam primi delicti, & invidiam perditionis humanæ) omnis satisfactionis habitu expiant. Ut autem mulieres a vano cultu omnino abducatur, addit, Angelos Apostatas, vanorum ornamentorum adinventores fuisse. Cum enim materias quasdam, inquit Tertullianus, Angeli isti prodidissent, proprie & quasi peculiariter fœminis instrumentum istud muliebris gloriæ contulerunt; lumina lapillorum, quibus monilia variantur; & circulos ex auro, quibus brachia arteantur; & medicamenta ex fuco, quibus lanæ colorantur; & illum ipsum nigrum pulverem, quo oculorum exordia producuntur. Certi enim erant Angeli isti, omnem & gloriam, & ambitionem, & affectionem per carnem placendi, Deo displicere; hinc illud ipsum bonum fœminarum naturalis decoris, ut causam mali sic remuneraverunt, ne eis profuisset felicitas sua, sed ut delectæ de simplicitate & sinceritate, una cum ipsis offensam Dei pervenirent. Hi sunt nempe Angeli Apostatae adinventores vanorum ornamentorum. Quæ constantia tribunal illud ascendimus, decreturi adversus eos, quorum munera appetimus? Illi potius nos judicabunt, atque damnabunt.

II. Aurum, argentum, lapillos non condidit Deus ad fœminarum cultum & vanitatem: medicamenta, quibus lanæ colorantur colorem a natura inditum amittentes, extranea sunt, & institutioni Conditoris opposita; non enim in hunc finem ea creavit Deus. „ Non placet Deo, inquit egregie Tertullianus, quod non ipse produxit:

Angeli Apostatae adinventores vanorum ornamentorum. cap. 2.

Vanæ isti ornatus opponuntur institutioni Dei. cap. 4.

II. ET III. „ xit: nisi si non potuit purpureas & æri-
 SÆCULUM. „ nas oves nasci jubere: si potuit, ergo
 „ jam noluit. Quod Deus noluit, utique
 „ non licet fingi. Non ergo natura opri-
 „ ma sunt ista, quæ a Deo non sunt au-
 „ ctore naturæ. Sic a Diabolo esse intel-
 „ liguntur, ab interpolatore naturæ; alte-
 „ rius enim esse non possunt, si Dei non
 „ sunt. Igitur rectæ rationis abusus est
 „ hisce omnibus uti, & institutioni Creato-
 „ ris usus iste adversatur; fovent quippe va-
 „ nitatem sæcularium gentium. Hæc omnia
 „ de raritate & peregrinitate sola gratiam
 „ possident. Hinc uno lino decies sestertium
 „ inferitur; saltus & infulas tenera cervix
 „ circumfert; graciles aurium cutes calenda-
 „ rium expendunt. Hæ sunt vires ambitio-
 „ nis, tantarum usurarum substantiam uno,
 „ & muliebri corpusculo bajulare.

III. Tertullianus ut Christianas mulie-
 res a pompis sæculi ac cultu, de quo in pri-
 mo libro verba fecit, abducatur, docet eas
 initio secundi; castitatem, quam servare
 debent quia templum Dei sunt, illato in
 illas, & consecrato Spiritu Sancto, castita-
 tem, inquam illarum non debere simplici-
 ter consistere in sola carnis integritate, &
 stupri averfatione, sed in perfecta abrenun-
 tiatione omni cultus & ornatus disposi-
 tione, ac omnibus studiis formæ & nitoris:
 nam perfectæ, idest christianæ pudicitia
 proprium esse debet, non solum non appe-
 tere sui petitionem, sed etiam eam execrari;
 Primo, quod non de integra conscientia ve-
 nit studium placendi per decorem, quem
 naturaliter invitatorem libidinis scimus. 2º.
 Quia tentationibus viam sternere non debe-
 mus, quæ nonnumquam instando perfici-
 unt; certe vel spiritum scandalo permo-
 vent. 3º. Quia debemus ita sancte, & tota
 fidei substantia incedere, ut consilii & se-
 curi simus de conscientia nostra, optantes
 perseverare id in nobis, non tamen præsu-
 mentes; Nam qui præsumit, minus jam
 veretur; qui minus veretur, minus præca-
 vet, plus periclitatur. Timor fundamen-
 tum salutis est. . . . Utilius ergo si spe-
 nemus nos posse delinquere, quam si præsu-
 mamus non posse; sperando enim timebimus,
 timendo cavebimus, cavendo salvi erimus.
 Qui reformata, ut ajunt, Religioni nomen
 dederunt, nescio an hujusmodi veritatibus
 assentiri ac subscribere velint. Indubium
 saltem est, has nequaquam conciliari posse
 cum plena fiducia, quam se habere dicunt
 æternæ salutis consequendæ. Fiducia hæc,
 quidquid in oppositum blaterent, præsum-
 ptio est diabolica, per quam tollitur timor,
 circumspectio ac prudentia, adeoque spes
 salutis; cum, juxta Tertulliani phrasim,
 Timor sit fundamentum salutis.

IV. Quarto vanis hisce ornatibus abrenun-
 tiare debent mulieres ex dilectione in
 proximum. Cum igitur, inquit Tertul-
 lianus, & nostra, & aliorum causa ver-
 setur in studio periculofissimi decoris, jam
 non tantum confictæ & elaboratæ pulchri-
 tudinis suggestum recusandum a vobis sciatis,
 sed etiam naturalis speciositatis obliterandum

II. ET III. „ dissimulatione & incuria, ut perinde oculo-
 SÆCULUM. „ rum incurfibus molestum. Nam etsi accu-
 „ sandus decor non est, ut felicitas corporis,
 „ ut divinæ plasticæ accessio, ut animæ ali-
 „ qua vestis bona; timendus est tamen (decor
 „ iste), propter injuriam & violentiam secta-
 „ torum, hoc est hominum carnalium. Ter-
 „ tullianus quintum adjungit momentum,
 „ quia scilicet hæc pulchritudo, & hæc orna-
 „ menta fidelibus, quos Angelos Dei appel-
 „ lat, necessaria non sunt: Sufficit quod An-
 „ gelis Dei non est necessaria. Nam ubi pu-
 „ dicitia, ibi vacua est pulchritudo. Uno
 „ verbo, Christianis nullum gloriæ studium
 „ esse debet; & si gloriandum est, in spiritus
 „ bonis, non in carne placere velle debemus,
 „ quia spiritualium sectatores sumus. De
 „ his gloriam carpamus, de quibus salutem
 „ speramus. Plane gloriabitur Christianus
 „ in carne, sed cum propter Christum lacerata
 „ duraverit . . . non ut oculos & suspiria
 „ adolescentium post se trahat.

V. Argumentum suum hoc pacto urget
 Tertullianus. Vos solis maritis, mulieres,
 ut supra, alloquitur, vestris placere debetis.
 „ In tantum autem placebitis eis, in quan-
 „ tum aliis placere non curaveritis. Se-
 „ curæ estote, benedictæ: uxor nulla de-
 „ formis est marito suo . . . ne qua ve-
 „ strum putet, si temperaverit a compo-
 „ sitione sui, odium & averfionem marito-
 „ rum profecuturam: omnis maritus casti-
 „ tatis exactor est; formam vero fidelis
 „ non spectat; quia non iisdem bonis, quæ
 „ Gentiles bona putant, capimur. Hæc
 „ utique non in crudam in totum & feri-
 „ nam habitudinem insinuanda vobis sug-
 „ geruntur, nec de bono squaloris & pu-
 „ doris suademus, sed de modo, & car-
 „ dine, & justitia corporis excolendi. „
 „ Non supergrediendum in ornando corpore,
 „ ultra quam simplices & sufficientes mundi-
 „ tiæ concupiscunt.

VI. In illum enim (Deum) delin-
 „ quunt, quæ cutem medicaminibus ur-
 „ gent, genas rubore maculant, oculos
 „ fuligine porrigunt: Displicet nimirum
 „ illis plastica Dei: in ipsis se nimirum
 „ arguunt & reprehendunt artificem om-
 „ nium. Reprehendunt enim cum emen-
 „ dant, cum adjiciunt, utique ab adver-
 „ sario artifice fumentes additamenta. Is
 „ est Diabolus. Nam quis corpus mutare
 „ monstraret, nisi qui & hominis spiritum
 „ malitia transfiguravit? Ille indubitate
 „ hujusmodi ingenia concinnavit, ut in vo-
 „ bis pareat manus vos quodammodo Deo
 „ inferre. Quod nascitur, opus Dei est.
 „ Ergo quod infingitur, diaboli negotium
 „ est, Divino operi Satanæ ingenia super-
 „ ducere, quam scelestum est! Quantum au-
 „ tem a vestris disciplinis & professionibus
 „ aliena sunt, quam indigna nomine Chri-
 „ stiano, faciem fictam gestare, quibus
 „ simplicitas omnis indicitur? Effigie
 „ mentiri, quibus lingua non licet? Ap-
 „ petere quod datum non sit, quibus alie-
 „ ni abstinentia traditur? Adulterium in
 „ specie exercere, quibus studium pudici-
 „ tiæ

Mulieres
 quæ ornatus
 ac cultus
 amant, casti-
 tatem non
 colunt.
 Lib. 2.
 cap. 1.

Momenta ob
 quæ vanis
 hisce ornati-
 bus abrenun-
 tiare debent
 mulieres.
 cap. 2.

Utilitates &
 necessitas ti-
 moris.
 Ibid.

Sequuntur
 momenta,
 ob quæ vanis
 ornatus
 abrenuntiare
 debent
 mulieres.
 Ibid.

Cap. 3.

Cap. 4.

Cap. 5.

Adversus fu-
 cum, sive
 pigmentum.
 cap. 5.

II. ET III. „ tiæ sit? Credite benedictæ: quomodo
 SÆCULUM. „ præcepta Dei custodietis, liniamenta ejus
 „ in vobis non custodientes? „

Vani orna-
 tus excusari
 non possunt
 in feminis
 Christianis.
 cap. 11.

VII. Quia vero reponi posset, quas-
 dam quandoque occasiones occurrere, in
 quibus pompæ omnes in publicum proferri
 debent, respondet Tertullianus, Christia-
 nas mulieres, non nisi ex Religionis causa
 prodire in publicum debere. „ Vobis au-
 „ tem nulla procedendi causa non tetrica.
 „ Aut imbecillus aliquis ex fratribus visi-
 „ tatur, aut sacrificium offertur, aut Dei
 „ sermo ministratur. Quid vis horum,
 „ gravitatis & sanctitatis negotium est, cui
 „ opus non sit habitu extraordinario, &
 „ composito, & soluto. Ac si necessitas
 „ amicitiarum, officiorumque Gentilium
 „ vos vocat, cur non vestris armis indutæ
 „ procedatis, tanto magis, quanto ad ex-
 „ traneas fidei? ut sit inter Dei ancillas, &
 „ Diaboli, discrimen: ut exemplo sitis
 „ illis, ut ædificentur in vobis: ut (quo-
 „ modo ait Apostolus) magnificetur Deus
 „ in corpore vestro: magnificatur autem
 „ in corpore, per pudicitiam, utique & per
 „ habitum pudicitia comperentem: „ . . .
 „ Pudicitia christianæ satis non est, esse;
 „ verum & videri. Tanta enim debet esse
 „ plenitudo ejus, ut emanet ab animo ad ha-
 „ bitum, eructet a conscientia in superficiem.
 „ Ex his optime deprehenditur, quid dictu-
 „ rus fuisset Tertullianus innumeris iis mu-
 „ lieribus, quæ hodie deliciis affluentes, &
 „ vestimentorum varietate superbientes, se-
 „ metipsas excusare contendunt, testimonium
 „ ipsis reddente conscientia ipsarum, quod
 „ malum non intendunt, de malo ne cogi-
 „ tant quidem, hominum oculos in se con-
 „ vertere non exoptant. Confundantur in-
 „ fanientes hæc mulieres his solis Tertulliani
 „ verbis superius recitatis: Pudicitia christia-
 „ næ satis non est, esse; verum & videri;
 „ & hæc emanare debet ab animo ad habi-
 „ tum, a conscientia in superficiem. Qui-
 „ bus sanè luxus & vanitas vestium absolute
 „ excluditur.

Vorandum
 est, ne mulie-
 res vanis or-
 natibus addi-
 ctæ, tempore
 persecutionis
 fidem negent.
 cap. 13.

VIII. Eo vel maxime Christianæ mu-
 lieres omnibus his vanitatibus valedicere
 deberent, quod timendum est, ut scribit
 Tertullianus, ne tempore persecutionis
 ipsæ vanis ornatibus addictæ fidem negent.
 Cæterum, inquit ille, nescio an manus spa-
 talio circumdari solita, in duritiam catenæ
 stupescere sustineat. Nescio an cruce peri-
 scelio lætatum, in nervum se patiatur arda-
 ri. Timeo cervicem, ne margaritarum &
 smaragdorum laqueis occupata, locum spa-
 tialæ non det. Pulcherrimis hisce Tertul-
 liani verbis nihil addi potest. Id unum fo-
 ret optandum, scilicet quod alte infingeren-
 tur cordi illarum mulierum, quæ etiam-
 num hodie, Christiani nominis cum sint,
 sæculi vanitates avidissime sectantur, quas
 proinde ipse Tertullianus propositas fæ-
 minas appellare nequaquam dubitasset.

IX. Prodite vos, concludit idem Pa-
 „ ter, medicamentis & ornamentis extru-
 „ ctæ, Prophetarum, & Apostolorum su-
 „ mentes de simplicitate candorem, de pu-
 „ CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

Vani ornatus
 feminarum
 Christiana-
 rum. cap. 13.

„ dicitia pudorem, depictæ oculos vere-
 „ cundia, & os taciturnitate, inferentes in
 „ aures sermones Dei, adnectentes cervi-
 „ cibus jugum Christi: Caput maritis sub-
 „ jicite, & satis ornata eritis. Manus la-
 „ nis occupate, pedes domi figite, & plus-
 „ quam in auro placebitis. Vestite vos fe-
 „ rico probitatis, byssino sanctitatis, pur-
 „ pura pudicitia. Taliter pigmentatæ,
 „ Deum habebitis amatorem.

X. Nec magis indulgens deprehendi-
 tur idem Tertullianus cum de Virginibus
 loquitur, quemadmodum probe constat ex
 ejusdem Tractatu, qui de velandis Virgi-
 nibus inscribitur. In eo ostendere conten-
 dit, nulla habita ratione ad multas, eas-
 que diversas consuetudines, quæ præscri-
 bere nunquam possunt contra veritatem,
 etsi vetustissimæ sint, omnes in genere vir-
 gines velandas esse, quando nubiles evase-
 rint. Hanc doctrinam confirmat auctorita-
 te Apostoli, qui vult, ut fæminæ omnes
 in Ecclesia velent caput suum; & efficaci-
 sime tuetur, Divum Paulum nomine mu-
 lieris omnem fæmineum sexum compre-
 hendisse. Alia insuper affert momenta in
 hujus doctrinæ confirmationem, quæ le-
 ctor, si lubet, perpendere poterit. Pau-
 cissima ex eodem exscribam nunc verba,
 quæ modestiam christianarum Virginum
 propriam apprime docent. Ipsa concupi-
 scentia non lædenda, inquit Tertullianus,
 de Virginibus verba faciens, non est pudici-
 ca. Patitur aliquid quod virginis non sit,
 studium placendi utique & viris. Quantum
 velis bona mente conetur, necesse est publica
 tione sua periclitetur. Has veritates filias
 suas non docent hodie parentes: sed econ-
 tra ferme omnes urbanitatem, ut ajunt,
 easdem docent, elegantiam, sæculi oble-
 tamenta antequam de Religione vel unum
 verbum loquantur; immo sæculi insanias
 & vanissimam vanitatem, ante dilectionem
 Dei; ac si non veros Christianæ Religionis
 sectatores, sed formosos amœnissimosque
 histriones efformare deberent. Hæc sane
 sunt, flens dico, plurimorum Christiano-
 rum parentum sollicitudines in filiarum suarum
 educatione. Verum consuetudo nun-
 quam poterit veluti culpa expers illud tue-
 ri, quod uti malum lacrymis prosequen-
 dum Religio damnat ac reprobatur.

CAPUT VI.
 Adversus Spectacula.

I. De spectaculis pariter pertractat Ter-
 tullianus in quodam Tractatu in
 hunc finem concinnato, ut fideles a profa-
 nis hisce conventibus averteret, quibus tu-
 ta conscientia interesse nequeunt, cum ipsis,
 prout Christiani sunt, vetiti sint. Illud in
 primis notabile hac in re est, quod Terul-
 liano spectacula sunt veluti quædam idolo-
 latria; idque probat 1º. ex ipsa origine ho-
 rum spectaculorum. 2º. ex diversis nomi-
 nibus, quibus appellabantur, cum hujus-
 modi ludi alii Cereales dicerentur, alii Ne-
 tunales &c. 3º. ex apparatu & pompa
 qui. 6. 7. 8.

Prima ratio,
 per quam spe-
 ctacula illicita
 sunt Christi-
 anis. Lib.
 de Specta-
 culis. cap. 5.

II. ET III. SÆCULUM. quibus celebrabantur; folius quippe idololatriæ propria erat pompa illa, proprius ille apparatus. 4º. ex locis, in quibus peragebantur; quæ Ethnicorum Numinibus consecrata erant. 5º. tandem quia ethnica omnino erant quæcunque ibi operabantur. Christianus autem nullam debet cum idololatria partem habere, sed eandem contra horrere debet, utpote suæ Religioni oppositam; nequit ergo hisce spectaculis interesse.

Secunda ratio desumpta ex consideratione Baptismi. cap. 24. II. Debemus insuper ab his spectaculis abesse, quia cum propter diabolum instituta sint, & ex diaboli rebus instructa, sunt vere & proprie pompa diaboli: *Adversus quam (Diaboli pompam) in signaculo judicaveramus. Quod autem egeramus, neque factum, neque dictum, neque prospectu participare debemus. Cæterum nonne egeramus & rescindimus signaculum, rescindendo testationem ejus.* Ecce autem hæc menti obversantur, vel quis in hæc mala prolabi credit quoties Comædiis interest, aliisque hujusce generis spectaculis?

Tertia ratio desumpta ex concussione spiritus, cuius causa sunt spectacula. cap. 15. III. Deus præcepit, Spiritum Sanctum, utpote pro naturæ suæ bono tenerum & delicatum, tranquillitate & lenitate, & quiete & pace tractare: non furore, non bile, non ira, non dolore inquietare. Huic quomodo cum spectaculis poterit convenire? *Omne enim spectaculum sine concussione spiritus non est.* Ubi enim voluptas, ibi & studium, per quod scilicet voluptas capit. Ubi studium, ibi & æmulatio. Porro ubi & æmulatio, ibi & furor & bilis, & ira & dolor & cætera ex his, quæ cum his non competunt disciplinæ. Quod si quis modeste, & probe spectaculis fruitur, pro dignitatis, vel ætatis, vel etiam naturæ suæ conditione; impossibile est, inquit Tertullianus, quod immobilis animi sit sine tacita spiritus passione. Cæterum si cessat affectus, prosequitur idem Auctor, nulla est voluptas; *Et est reus jam ille vanitatis, eo conveniens, ubi nihil consequitur. Sed etiam vanitas extranea est nobis, ergo nunquam licitum est fidei spectaculis interesse.*

Quarta ratio immititur obligationi cuiuslibet Christiano impositæ, nullam habendi societatem cum iis, qui in Theatris ludunt. cap. 16. IV. Nec satis est Christiano, si ipse malum quod damnat, vel damnare debet, non committat, debet insuper ab iis separari, qui malum faciunt: *Nobis satis non est, si ipsi nihil tale faciamus, nisi & talia facientibus non conseramur.* Hinc ille in seipsum sententiam dicit, qui cum iis societatem habet, quibus nolle assimilari, & quos restatur horrere. Spectaculis igitur interesse non licet, in quibus innumera patrantur, quæ detestari tenemur, iique adfunt, quibuscum nullum tuta conscientia commercium habere possumus: *Et utinam, addit Tertullianus, ne in hoc sæculo quidem cum illis moraremur.* Ne igitur hoc nobis dicat Psalmista: si furem videbas, concurrebas cum eo; in sæcularibus separamus, quia sæculum Dei est, sæcularia autem diaboli.

Quinta ratio eruitur ex impudiciis ac scurrili- V. Similiter impudicitiam omnem amoliri jubemur. Hoc igitur modo, concludit egregius Doctor, etiam a theatro

separamus, quod est privatum consistorium impudicitiae, ubi nihil probatur, quam quod alibi non probatur. . . . Quod si nobis omnis impudicitia execranda est, cur liceat audire quæ loqui non licet, cum etiam scurrilitatem, & omne vanum verbum judicatum a Deo sciamus? Cur æque liceat videre, quæ facere flagitium est? Cur quæ ore prolata communicant hominem, ea per oculos & aures admittenda non videantur hominem communicare, cum spiritui appareant aures & oculi, nec possit mundus præstari, cujus apparitores inquinantur? Habes igitur, concludit Tertullianus, & theatri interdictionem, de interdictione impudicitiae. . . .

VI. Probat insuper eandem rem Tertullianus, 1º. quia comædiæ, & tragædiæ scelerum & libidinum ætrices sunt, crudelitatis, & lascivæ, & impiæ & prodigæ: *Nullius autem, addit ille, rei atrocis aut vilis commemoratio melior est.* 2º. quia comædiæ semper infamia notati sunt, & ab omni dignitate exclusi: quod si homines de hisce tale efformant iudicium; *Quanto magis divina iustitia in hujusmodi artifices animadvertit.* Jam vero ipsum opus performarum quæro an Deo placeat, qui omnem similitudinem vetat fieri, quanto magis imaginis suæ? *Non amat falsum auctor veritatis. Adulterium est apud eum omne quod fingitur.* Proinde vocem, sexus, ætates mentientem, amores, iras, gemitus, lacrymas afferantem non probabit, qui omnem hypocrisim damnat. Ex his deprehendant Christiani quid sentiendum sit de immodicis ludis & oblectamentis, quibus determinato quodam anni tempore operam dant, ac si tunc omnia licerent. Attendant, ne nimium sibi indulgeant. *Nusquam & nusquam excusatur quod Deus damnat; nusquam & nusquam licet, quod semper & ubique non licet. . . . Non potest aliud esse, quod vere quidem est bonum seu malum.*

VII. Quod si hæc omnia fideles non movent ut spectaculis valedicant, immo eadem detestentur ac horreant; movebunt saltem quæ modo ex eodem Tertulliano describimus pericula, quibus exponuntur quibusdam interdum interfunt. *An ille recogitabit eo tempore de Deo, positus illic, ubi nihil est de Deo? . . . Pudicitiam ediscet, attentus in mimos?* Immo in omni spectaculo nullum magis scandalum occurret, quam ille ipse mulierum & virorum accuratior cultus, ipsa consensio, ipsa in favoribus aut conspiratio aut dissensio inter se de commercio scintillas libidinum conflabellat.

Nemo denique in spectaculo ineundo prius cogitat, nisi videri & videre. . . . Quale est enim (crimen) de Ecclesia Dei in diaboli Ecclesiam tendere; de cælo (quod ajunt) in cænum? illas manus, quas ad Deum extuleris, postmodum laudando histrionem fatigare? ex eo, quo Amen in sanctum protuleris, gladiatori testimonium reddere?

VIII. Nar-

terribile quoddam exemplum, quod ad præfens argumentum spectat. Nam & exemplum accidit (sic ille scribit), Domino teste, ejus mulieris, quæ theatrum adiit, & inde cum Dæmonio rediit. Itaque in exorcismo, cum oneraretur immundus spiritus, quod ausus esset fidelem aggredi; constanter, *Et iustissime quidem, inquit, id feci; in meo eam inveni.* Quot utique, subjungit idem Doctor, & alia documenta cesserunt de his, qui cum diabolo apud spectacula communicando a Domino exciderunt? Nemo enim potest duobus dominis fervire. Quid luci cum tenebris? Quid vitæ & mortis?

IX. Solvenda modo sunt ea, quæ adversus huc usque tradita opponere quis posset; quæ quidem eadem ipsa sunt, quæ Tertulliani ætate objici consueverunt. Omnia a Deo instituta sunt, & homini attributa, & utique bona sunt, quia omnia boni auctoris: inter hæc depurantur universa ista, ex quibus spectacula instruuntur: igitur culpæ depurandum non est, spectaculis hisce interesse, cum hæc omnia Dei non sint inimica, quia nec aliena. *Quam sapiens, illico exclamat Tertullianus, argumentatrix sibi videtur ignorantia humana, præsertim cum aliquid ejusmodi de gaudiis & fructibus sæculi metuit amittere!* Nemo negat, Deum esse universitatis conditorem, eamque universitatem, & bonam esse, & homini mancipatam: sed nemo pariter ignorat, omnia a dæmone corrupta fuisse; quæ quidem sub hoc respectu considerata nobis verita esse debent, quia aliquo modo desinunt esse Dei opus, & Creatoris manus in ipsis non deprehenditur. Hinc homo etiam, omnium flagitiorum auctor, non tantum opus Dei est (ratione corporis); verum etiam & imago (ratione animæ): & tamen corpore & spiritu defuit a suo institutore; quia scilicet corporis sensibus abutitur ad concupiscentiam, ad maliloquium, ad vim, ad impudicitiam &c. animæ potentiis ad excogitandas insidias, fraudes, iniquitates.

X. Reponant secundo spectaculorum Apologistæ, ex Scripturis veritum non esse spectaculis interesse. *Plane nusquam invenimus, respondet Tertullianus, quemadmodum aperte positum est: Non occides, non idolum coles, &c. ita exercite desinitum: Non ibis in circum, non in theatrum. . . . Sed invenimus ad hanc quoque speciem pertinere illam primam vocem David: Felix vir, qui non abiit in concilium impiorum, &c.* Nam etsi, prosequitur Tertullianus, justum illum videtur prædicasse, quod in concilio, & in sessu Judæorum de necando Domino consultantium non communicavit; non est tamen hæc vox aliena a spectaculorum interdictione. Si enim pauculos tunc Judæos impiorum concilium vocavit, quanto magis tantum conventum Ethnicorum populi? Minus impii ethnici, minus peccatores, minus hostes Christi, quam tunc Judæi? Quid quod

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

II. ET III. SÆCULUM. & cætera congruunt. Nam apud spectacula & in via statur. Cathedra quodammodo que nominatur ipse in anfractu ad concilium situs. *Generaliter dictum intelligamus, cum quid etiam specialiter interpretari capit.* Nam & specialiter quædam pronuntiata, generaliter sapiunt: Cum Deus Israelitas admonet disciplinæ, vel objurgat, utique ad omnes habet: cum, Ægypto & Æthiopiæ exitium cominatur: in omnem gentem peccatricem præjudicat &c.

XI. Ajebant tertio. Deus hæc spectacula de cælo spectat, nec contaminatur: quare igitur nobis vetita erunt? Quis vero frivola hæc esse statim non deprehendit? *Comparas, inquit Tertullianus, homo, reum & judicem: reum, qui quia videtur, reus est: judicem, qui quia videt, judex est.* Numquid ergo & extra limites circi furori studemus, & extra cardines theatri impudicitiam intendimus & insolentiæ extra stadium, & immisericordiæ extra amphitheatrum, quod Deus etiam extra cameras, & gradus, & apulias oculos habet? Sed Deus spectat & latrocinia, spectat & falsa, & adulteria, & fraudes, & idololatrias, & spectacula ipsa: *Et idcirco ergo nos non spectabimus, ne videamur ab illo, qui omnia spectat.* Digna sane Tertulliani ingeniosissimi viri sententia!

XII. Tandem potiori jure hodie reponi posset, quam olim, dubia quædam haberi nunc in Comædiis, & grata, & simplicia, & etiam honesta. Nemo venenum, reponet Tertullianus, temperat felle & eleboro, sed conditis pulmentis, & bene saporatis plurimum dulcibus id mali injicit: ita & Diabolus lethale quod conficit, rebus Dei gratissimis, & acceptissimis imbuit. Omnia illic, seu fortia, seu honesta, seu sonora, seu canora, seu subtilia proinde habe, ac si stillicidia mellis de ranunculo venenato: *Nec tanti gullam facias voluptatis, quanti periculum.* Saginentur ejusmodi dulcibus convivæ suæ (diaboli): & loca, & tempora, & invitator ipsorum est. *Nostræ cæncæ, nostræ nuptiæ nondum sunt; non possumus cum illis discumbere, quia nec illi nobiscum.* Nunc illi lætantur, nos conflictamur. . . . Lugeamus ergo dum Ethnici gaudent, ut cum lugere cœperint, gaudeamus, ne pariter nunc gaudentes, tunc quoque pariter lugeamus. *Delicatus es Christiane, si & in sæculo voluptatem concupiscis; immo nimium stultus, si hoc existimas voluptatem.*

XIII. Addit Tertullianus, Christianum non aliam in præsentis sæculo voluptatem prægustare posse, nisi quam Deus contrahit, nec alia spectacula, nisi quæ vitam futuri sæculi representant. Quale autem spectaculum in proximo est, adventus Domini jam indubitati, jam superbi, jam triumphantis! Quæ illa exultatio Angelorum! Quæ gloria resurgentium Sanctorum! Quale regnum exinde Justorum! *Qualis civitas nova Jerusalem! Et tamen hæc jam quo-*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. SÆCULUM. *Quænam sint vera Christianorum spectacula. cap. 30.*

II. ET III. quodammodo habemus per fidem spiritu imaginante repræsentata. Cæterum qualia sunt hæc? Certe, circo, & utraque cavea, & omni studio gratiora. *Hæ voluptates, inquit insuper Tertullianus, hæc spectacula Christianorum, sancta, perpetua, gratuita.*

CAPUT VII.

De Idololatria, & variis Eiusdem speciebus.

I. Cognitione opus est in perlegendo Tertulliani Tractatu de Idololatria, variisque ejusdem speciebus. Quæ enim veluti generalia principia ponit in suo libro, fere omnia vera sunt; non itidem autem vera sunt omnia quæ inde deducit. Tractatum igitur orditur suum pulcherrimam hanc scribens veritatem, omnia scilicet peccata in idololatria contineri, & idololatriam haberi in omnibus peccatis. *Principale, inquit ille initio sui libri, crimen generis humani, summus sæculi reatus, tota causa iudicii Idololatria.* Ostendit deinde, omne peccatum esse quamdam idololatriam, cum fraudem Deo faciat, honores illi suos denegans, & conferens aliis (diabolo & creaturis), ut fraudi etiam contumeliam conjungat; ac hisce verbis observatione dignissimis concludit: *Ita fit ut omnia (crimina) in idololatria, & in omnibus idololatria deprehendantur.* Si hoc verum est, uti est reipsa, innumeri vel ipsos inter christianos idololatriæ recensentur.

Extensio Idololatriæ. Lib. de Idololatr. cap. I.

II. Hoc posito fundamento, tradit noster Auctor, & quidem jure meritoque, idololatriam non esse simpliciter his modis interpretandam, si quis aut incendat, aut immolet, aut polluceat, aut sacris aliquibus, aut sacerdotiis obligetur; sed & omnis idoli artifices, ejusdem & unius criminis esse reos: nam *idolum tam fieri, quam coli Deus prohibuit.* Nec par est utriusque crimen, artificis scilicet, & cultoris; quippe *Quidquid idololatriæ committit, in artificem quemcumque & cujuscumque idoli deputetur necesse est.* Pictores igitur, ac Sculptores, qui pingunt ac sculpunt imagines statuasque lascivas & obscenas, rei sunt omnium criminum, quæ ab iis patrantur, qui impuris oculis illas conspiciunt. Hanc quidem veritatem pendere deberent quotquot eam vel ignorant, vel in praxi contemnunt absque ullo scrupulo.

III. Perperam autem objiceretur solita horum artificum vox: Non habeo aliud quo vivam; & Apostolus dixit: Ut quisque fuerit inventus, ita & perseveret: perperam inquam hæc objicerentur; nam 1º. quando verum esset, hos artifices non habere aliud quo vivant, non inde sequitur iis licere eam exercere artem, quæ cum divina lege, & christiana Religione sociari nullo pacto potest. 2º. Apostolus reipsa permittit perseverantiam in eo statu, in quo quisque a gratia deprehensus est; hæc autem doctrina non debet nimium protrahi; secus possemus in peccatis perseverare, cum quilibet fuerit peccator antequam christia-

Inanes prætextus hac super re diluuntur. cap. 5.

næ Religioni nomen daret, & Christus Jesus non alia ex causa in mundum venerit, quam ut a peccatis nos liberaret: *Possumus igitur omnes in peccatis perseverare, ex ista interpretatione. Nec enim quisquam nostrum non peccator inventus est, cum Christus non alia ex causa descenderit, quam peccatorum liberandorum.*

IV. Quia vero reponere poterant aliqui Moysen in deserto serpentem æneum suspendisse; hinc Tertullianus docet, id non fecisse Moysen, ut violaret legem Dei, quæ vetuit omnem similitudinem fieri; immo serpentem hunc ita elevatum fuisse figuram Dominicæ Crucis; & tandem ait, Deum, extraordinario præcepto serpentis similitudinem indixisse. „ Quomodo enim, inquit sapientissimus Doctor iste, renuntiavimus diabolo, & angelis ejus, si eos (idola) facimus . . . Facio (ait quidam) sed non colo. *Immo tu colis, qui facis ut coli possint.* Colis autem non spiritu vilissimi nidoris alicujus, sed tuo proprio: nec anima pecudis impensa, sed anima tua: *Illis ingenium tuum immolas, illis sudorem tuum libas, illis prudentiam tuam accendis. Plus es illis, quam sacerdos, cum per te habeant sacerdotem.* Diligentia tua nomen illorum est. Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit, ingemens Christianum ab idolis in Ecclesia venire, attollere ad Deum patrem manus matres idolorum; *Eas manus admovere Corpori Domini, quæ dæmoniis corpora conferunt.* In propriis quippe manibus sacram Eucharistiam fideles accipiebant.

V. Et insuper quædam est idololatria ad Templi vel idoli ornatum quoquo modo concurrere; *nec enim differt, inquit Tertullianus, an extruas, vel exornes.* Hinc quisquis operam suam ad idoli cultum præstat, juxta eundem Doctorem, reus est idololatriæ. Idem ferendum est iudicium de quibusdam professionibus, quæ idololatriæ obnoxia sunt; uti est Astrologia; Astrologi quippe idola honorant, quorum nomina cælo inscripserunt, quibus omnem Dei potestatem addixerunt. Utique Magi & Astrologi ab Oriente venerunt adorare Dominum: *Ac enim scientia ista usque ad Evangelium fuit concessa, ut Christo edito, nemo exinde nativitatem alicujus de cælo interpretetur.* Observandum hic est, Tertullianum per hanc vocem, concessa, non significare, Astrologiam, aut Magiam permissam fuisse per Divinam legem ante Evangelium; sed solummodo tolerari consuevisse inter homines, nullique pænæ obnoxiam fuisse, quemadmodum obnoxia fuit post Salvatoris adventum, estque etiamnum. Nec alio modo interpretari potest hæc Tertulliani vox, quin contradictionem in illo admittamus: ipse enim alio loco docet, sicuti superius vidimus, id quod in se malum est, nunquam permissum fuisse; hoc autem loco docet, Astrologiam ac Magiam esse ex se malas, cum has scientias veluti quamdam idololatriam traducat; igitur

quando

II. ET III. SÆCULUM.

Cap. 6.

cap. 8.

Astrologia est alia idololatriæ species. cap. 9.

II. ET III. quando scribit, has ante Evangelium concessas fuisse, loquitur de quadam permissione, sive indulgentia penitus humana, ope cujus Astrologi ac Magi his artibus impune vacabant.

Idololatriæ species quædam erat Tertulliani aetate, Christianum profiteri humanas litteras. cap. 10.

Alia idololatriæ species erat vendere thus, victimas, aliaque ad cultum idolorum inservientia. cap. 11. 12.

Idololatriæ culpam non effugit participare Ethnicorum solemnitatibus. cap. 14.

Permissum Christianis interesse sponsalibus,

VI. Ut Christianos ab omni vel minima idololatriæ suspicione abducat Tertullianus vetat iisdem humanas litteras docere, cum professio hæc affinis esset multimodæ idololatriæ; Deos enim Nationum prædicare tunc temporis debebant ludimagistri, & cæteri litterarum professores; hinc nomina genealogias, fabulas, ornamenta honorifica quæque eorum enuntiare. Poterant autem Christiani humanas litteras discere, quia non ignorabant quod prius didicerunt, idest de Deo & fide; & cum tam tuti jam essent, quam qui scientes, venenum ab ignaro accipiebant, nec bibeant. Optima sane erat hæc praxis, cum reipsa nemo posset tunc humanas docere litteras, quin exterius videretur id approbare, quod intus detestabatur; & erat idololatriæ reus, qui de idolis laudabiliter loquebatur: *Quære an idololatriam committat, qui de idolis catechizat.*

VII. Tertullianus damnat æque uti idololatrias eos omnes, qui thus vendebant, victimas publicas, aliaque ad falsorum Numinum cultum inservientia. Si reponebat aliquis: Non habeo quo vivam, egebo, victum non habeo; egregie respondebat Tertullianus, sero hæc dicta esse, & ante deliberandum fuisse, cum habeat unusquisque Domini dicta & exempla adimentia omnem causationem, & paratus esse debeat relinquere parentes, domum, ac omnia quæ possidet, ut Dominum sequatur, ad imitationem Apostolorum. *Fides, addit idem Doctor, famem non timet.* „ Scit „ etiam, famem non minus sibi contemnendam propter Deum, quam omne „ mortis genus: *Didicit non respicere vitam, quanto magis victum.* Quotusquisque, loquitur semper Tertullianus, hæc „ adimplevit. „ *Sed quæ penes hominem difficilia, penes Deum facilia.*

VIII. Quoad publicas Ethnicorum solemnitates, vetat Tertullianus iis participare. Sine lucernis, & laureis esse debent Christianorum fores hisce recurrentibus Solemnitatibus, juxta Tertullianum. Hujusmodi cæremoniæ idololatriam sapiunt, nec ullo pacto excusari possunt. Licet enim permittat Apostolus & convivere nos, & commisceri cum peccatoribus, quando necessitas urgeat; Compeccare tamen non permittit: vitæ commercium concedit Apostolus, non commercium mali. Licet convivere cum Ethnicis, commori non licet. Convivamus ergo cum omnibus, concludit Tertullianus; collætetur ex communione naturæ, non superstitionis. Pares anima sumus, non disciplina: *Compossessores mundi, non erroris.*

IX. Ex hoc principio ille infert, nullum haberi idololatriæ periculum si quis adsit privatis aut communibus solemnitatibus togæ puræ, sponsalium, nuptialium, nomi-

II. ET III. Ethnicorum sacrificiis, quæ falsis numinibus tunc offeruntur, & nec pecunia, nec ministerio suo iisdem inserviat. Hinc servitiis &c. vi vel liberti comitari poterunt dominos suos; sed ut meri spectatores, ne verbo quidem sacrificio adjuvantes. *Ethnicorum. cap. 15.*

X. Verum si moderationem usque modo in Tertulliano deprehendimus, nimium in eodem rigorem offendemus, dum disputationem instituit, num servus Dei, hoc est Christianus, alicujus dignitatis aut potestatis administrationem capere possit. Contendit quippe permissum non esse Christianis publicis his muneribus ac officiis fungi, etiamsi ab omni specie idololatriæ intactos se aut gratia aliqua, aut astutia etiam præstare possint: quam quidem assertionem probat, quia purpura, & cætera insignia harum dignitatum, ab initio idololatriæ dicata, habent profanationis suæ maculam. *Cæterum, inquit ille, purpura, vel cætera insignia dignitatum & potestatum, inserta dignitati, & potestatibus idololatriæ ab initio dicata, habent profanationis suæ maculam.* Hinc Christiani abominari debent harum dignitatum insignia eo vel maxime, quia ipsis etiam idolis induuntur prætextæ, & trabeæ &c. ideoque ipsis etiam dæmoniis; *Nam dæmonia Magistratus sunt sæculi.* Sane durus est hic sermo, præsertim si, ut Tertullianus supponit, admittamus, posse christianum his dignitatibus insignitum ab omni specie idololatriæ intactum se aut gratia, aut astutia etiam præstare. Severiori autem doctrina insuper vetat fidelibus arma deferre tunc etiam quando summa pace congaudet Ecclesia, falso autumans non posse Christianum uno eodemque tempore & Deo servire, & Cæsari: *Non potest una anima duobus deberi, Deo, & Cæsari.* Propositio hæc tum rationi, tum justitiæ adversatur. Aliud enim est militiæ adscribi in utilitatem Reipublicæ ac Principis, cui obedientia præstari debet, cujuscumque sit Religionis; aliud est superstitio, cujus participes nunquam esse debet Christianus, etiamsi Princeps id præciperet.

XI. Potiori autem jure docet inferius, in verbis quoque præcavendum esse idololatriæ incursum. Quod si quis ex necessitate alicujus falsi numinis nomen proferre debeat, adjiciendum est aliquid, quo appareat, quia non illos deos dicit. Docet insuper esse prævaricationem fidei cum idololatria dejerare per eos, quos egeravimus, hoc est per Ethnicorum deos jurare; nec non pecuniam ab Ethnicis mutuam accipere sub obligatione juramento per eorum deos firmata. Hæc omnia Christianis tunc temporis vetita erant, ut vel minima iis deesset idololatriæ occasio.

Alia idololatriæ species. cap. 20. 21. 22. & 23.

II. ET III. *Vita & Mores veterum Christianorum.* I. Nihil in Tertulliano pulchrius, aptius nihil ad præsentem hominum imperfectionem indigitandam occurrit ea nostrorum

II. ET III. SÆCULUM. frorum Majorum sanctitate vitæ, quam graphice a se descriptam ob omnium oculos ponit: in illis quippe deprehendimus morum integritatem maximam, sanctitatem vitæ perfectissimam. Cor unum cum essent illi, & anima una propter mutuam dilectionem, dæmoniis erant terribiles. Eadem erat in omnibus pietas, summa pœnitentia: voluptatibus ac negotiis sæcularibus omnino valedixerant, puritatis ac continentia cultores eximii, animi constantiam contra adversa omnia præferentes, & vel ipsos persecutores omni charitatis studio prosequentes, necnon in Principes, ethnicos licet & christianæ Religionis hostes infensos, obsequentissimi. De omnibus his Christianorum virtutibus modo sermonem habebimus; & ut ne vel minimum quidem propter dictionem ac loquendi phrasas detrimentum iis afferatur, iisdem Tertulliani verbis eas exponemus.

II. De primo articulo, scilicet de moribus Christianorum supervacaneum ducimus hic differere, cum in septem superioribus capitibus hac de re quantum par erat locuti simus. Quare ad alia progrediendum est, videlicet ad eorum sanctitatem, quam vel ipsi christiani nominis hostes factis mirari non poterant. „ Quid enim in-

Sanctitas veterum Fidelium. Lib. 1. ad Nation. cap. 4.

„ signe præferimus, inquit Tertullianus „ in primo ad Nationes libro, nisi primam „ sapientiam, qua frivola humanæ manus „ opera non adoramus: abstinentiam, qua „ ab alieno temperamus: pudicitiam, quam „ nec oculis contaminamus: misericordiam, „ qua super indigentes flectimur; „ ipsam veritatem, qua offendimus: ipsam „ libertatem, pro qua mori novimus? „ *Qui vult intelligere, qui sint Christiani, „ istis indicibus utatur necesse est.* Quod „ ergo dicitis, prosequitur Pater iste, pessimi „ (Christiani) & probrosissimi avaritia, „ luxuria, improbitate, *Non negabimus „ quosdam: sufficit & hoc ad testimonium „ nominis nostri, si non omnes, si non „ plures: Necesse est in corpore, & quantum „ velis integro aut puro, ut nævus „ aliquis effruticet, aut verrucula exurgat, „ aut lentigo sordefcat. Cælum ipsum „ nulla serenitas tam colata purgat, ut non „ alicujus nubeculæ flocculo resignetur. . . „ Ipsi in colloquio, si quando adversus „ nos, Cur illi, inquitis, fraudator, si „ abstinentes Christiani: cur immitis, si „ misericordes? Adeo testimonium redditis, „ non esse tales Christianos, dum cur „ tales sint qui dicuntur Christiani, retorquetis. „ Et re quidem vera, quo pacto peccatores „ fuerint & impii christiani, qui, prout tradit Tertullianus, probe noverant, „ iudicium post finem sæculi eosdem manere? „ Nos, inquit idem Pater, qui certo credimus, Dei justitiam æternis suppliciis peccata punire, omni sollicitudine veram „ innocentiam assequi contendimus. . .*

Apologet. cap. 41.

Cap. 50.

„ Cruciate, inquit insuper Gentiles alloquens, torquere, damnate, atterite nos; „ probatio est enim innocentia nostra iniquitas vestra. Ideo nos hæc pari Deus

„ patitur. Nam & proxime ad lenonem II. ET III. „ damnando Christianam, potius quam ad SÆCULUM. „ leonem, confessi estis labem pudicitia, apud nos atrocior omnino pœna, „ & omni morte reputari. „ Hoc patet, & Ethnicis, ne id quidem cogitando, & Sanctitatis, & innocentia Majorum nostrorum testes erant omni exceptione majores.

III. Æque admirabilis erat eorum unio, *Unio Fidelium* quæ eadem semper deprehendebatur. *Unio inter* „ Non solum ad orandum eorum, inquit *se ipsos.* „ Tertullianus, sed coimus etiam ad litteras. *cap. 39.*

„ rarum divinarum commemorationem, si „ quid præsentium temporum qualitas aut „ præmonere cogit, aut recognoscere: „ certe fidem sanctis vocibus pascimus, „ spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam „ præceptorum nihilominus inculcationibus densamus: Ibidem etiam exhortationes, castigationes, & censura divina. Nam & iudicatur magno cum „ pondere, ut apud certos de Dei conspectu; summumque futuri iudicii præjudicium est, si quis ita deliquerit, ut a „ communicatione orationis, & conventus, „ & omnis sancti commercii relegetur. „ Obiter hic animadvertamus, Majores nostros excommunicationem vehementer timuisse; quæ tamen admodum communis non erat; enormia quippe requirebantur peccata ad Ecclesiasticas Censuras incurrendas.

IV. Nec in hisce solummodo conventibus hæc effulgebat fidelium unio; nam & in sollicitudine subveniendi pauperibus hæc eadem apparebat. „ Etiam si quod arca *Eorum eleemosynæ.* „ genus est, verba sunt Tertulliani, non „ dehonoriaria summa quasi redemptæ Religionis congregatur: modicam unusquisque stipem, & si modo velit, & si modo possit, apponit. Hæc quasi deposita pietatis sunt. Nam inde non epulis, non potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur; sed egenis alendis humanisque, & pueris ac puellis re ac parentibus destitutis, jamque domesticis senibus, item naufragis, & si qui in metallis, & si qui in insulis vel in custodiis, dumtaxat ex causa Dei Sectæ, alumni confessionis suæ sunt. „ Hoc modo felicioribus illis sæculis fidelium eleemosynæ expendebantur; erant vera pauperum patrimonium.

V. His positis mirum non est, omnes *Omnes Fideles* veteres fideles veluti fratres fuisse, atque *les Fratrum* hoc nomine appellari consuevisse. „ Sed *appellatione* „ & fratrum appellatione censetur, prosequitur Tertullianus. . . Fratres autem „ tem etiam vestri sumus jure naturæ, matris unius, etsi vos parum homines, quia mali fratres: at quanto dignius fratres & dicuntur, & habentur, qui unum patrem Deum agnoverunt, qui unum spiritum biberunt sanctitatis, qui de uno utero ignorantia ejusdem ad unam lucem expaverunt veritatis? Sed eo fortasse minus legitimi existimamur, quia nulla de nostra fraternitate tragædia exclamat, „ vel quia ex substantia familiari fratres „ sumus,

II. ET III. SÆCULUM. „ sumus, quæ penes vos fere dirimit fraternitatem. Itaque qui animo animaque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiscreta sunt apud nos, præter uxores.

Convivia Christianorum. Ibid.

VI. „ Cœnulas nostras, addit idem „ Doctor, præterquam sceleris infames, ut „ prodigas suggillaris. Sed stipulam quis „ in alieno oculo facilius perspicit, quam „ in suo trabem. Tot tribubus, & curiis, „ & decuriis ructantibus acefcit aer: Saliis cœnaturis creditor erit necessarius &c. „ De solo triclinio Christianorum retractatur. Cœna nostra de nomine rationem „ sui ostendit. Id vocatur quod dilectio „ penes græcos. Quantiscunque sumptibus constet: lucrum est pietatis nomine „ facere sumptum: siquidem inopes quosque refrigerio isto juvamus, non quæ penes vos parafiti affectant ad gloriam famulandæ libertatis sub auctoramento ventris inter contumelias saginandi; sed quæ penes Deum major est contemplatio mediocrium. Si honesta causa est convivii, reliquum ordinem disciplina æstimare qui sit, de religionis officio: nihil vilitatis, nihil immodestia admittit: non prius discumbitur, quam oratio ad Deum prægustetur: editur quantum esurientes cupiunt: bibitur quantum pudicis utile est: ita saturantur, ut qui meminerint, „ etiam per noctem adorandum Deum sibi esse: ita fabulantur, ut qui sciant Dominum audire: æque oratio convivium dirimit: inde disceditur non in catervas cætionum, neque in classes discursationum, neque in eruptiones lasciviarum, „ sed ad eandem curam modestia & pudicitia; ut qui non tam cœnam cœnaverint, quam disciplinam. „

Eorum potestas ac imperium in Dæmones. Apologet. cap. 23.

VII. Perfecta hæc fidelium unio dæmonii ipsis terribilis erat; absolutam quippe potestatem in malignos hos spiritus exercebant Christiani. „ Edatur hic aliquis sub „ tribunalibus vestris, inquit Tertullianus „ in suo Apologetico, quem dæmone agi „ constat: iustus a quolibet Christiano loqui „ qui spiritus ille, tam se dæmonem confitebitur de vero, quam alibi Deum de „ falso . . . nisi se dæmones confessi fuerint, Christiano mentiri non audentes, „ ibidem illius Christiani procacissimi sanguinem fundire. „ Provocatio hæc gloriosissima sane est Christianæ Religionis. „ Atqui omnis hæc nostra in illos dominatio & potestas de nominatione Christi valet, & de commemoratione eorum, quæ sibi a Deo per arbitrium Christi imminuta expectant: Christum timentes in Deo, & Deum in Christo; subijciuntur servis Dei, & Christi: ita de „ contactu, deque afflatu nostro contemplatione & repræsentatione ignis illius correpti, etiam de corporibus nostro imperio excedunt inviti, & dolentes, & vobis præsentibus erubescetes. „ Tunc temporis igitur ex prodigio fiebat, quem admodum optime advertit Auctor gallus

vita Tertulliani (a) ut ipsi acerbiores nostræ fidei hostes, ministri essent hujus ejusdem fidei, & præcones, licet inviti. Id vero magis observandum occurrit, profequitur idem Auctor, quod non solum Episcopi, vel Presbyteri, vel qui primi inter fideles habebantur & erant, hac potestate in dæmones donabantur; sed omnes in genere fideles; ita ut quando de gloria Ecclesiæ agebatur, vel minimus inter ipsos fortior erat omnibus inferni potestatis.

VIII. Nec minus gloriosum de uniformi Christianorum pietate testimonium reddit Tertullianus. *Hoc sumus congregati, inquit ille, quod & diversi: hoc uniformi, quod & singuli: Neminem lædentes, neminem contristantes.* Si vero publicum aliquod incommodum eveniebat, in sacco & cinere volutati jejunabant, continentiam perfectissimam servant, & quadam veluti precum suarum violentia cælum tundentes: *Nos vero jejuniis aridi, & omni continentia expressi, ab omni vitæ fruge dilati, in sacco & cinere volutantes, invidia cælum tundimus.* Perfecta adeo erat eorum abstinentia ut a suffocatis & morticinis abstinerent, Apostolorum regulam ad litteram servant: *Qui propterea quoque a suffocatis & morticinis abstinemus, ne quo sanguine contaminemur.* Quod quidem deinceps per longum temporis intervallum servatum est, sicuti & abstinentia a sanguine animantium: quem morem nec ipsi ignorabant Ethnici, qui ex eo etiam dignoscebant Christianos, videlicet si a botulis ex cruore distentis abstinerent. Silentio prætereo cæteras, quæ communiores erant, ipsorum abstinentias, cum in sequenti etiam Sectione de illis sermo occurrere debeat.

IX. Vidimus jam dum de Spectaculis ageremus, Majores nostros conscientia sibi duxisse voluptatibus indulgere, etiam si innocua essent, & absque ullo periculo: ex Apologetico autem Tertulliani deprehendimus, eosdem longe abfuisse ab omni publicorum negotiorum tumultu, etsi facile potuissent ob ingentem numerum iisdem participare. „ Hesterni sumus, inquit „ Doctor iste, & vestra omnia implevimus, „ urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum. . . Cui bello non idonei, non prompti fuissetus, „ etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur, si non apud istam disciplinam magis occidi liceret, quam occidere? Potuimus & inerimes nec rebelles, „ sed tantummodo discordes, solius divortii invidia adversus vos dimicasse. . . At „ nobis nulla est necessitas cætus, *Nec ulla magis res aliena, quam publica.* Unam „ omnium Republicam agnoscimus, mundum: æque spectaculis vestris renuntiamus: nihil est nobis cum infania circi; „ cum impudicitia theatri &c. „ *Reprobamus*

(a) Dom. de la motte. pag. 97.

II. ET III. *banus quæ placent vobis, nec vos nostra*
SÆCULUM. *delectant.*

X. Inter calumnias Ethnorum contra Christianos hæc erat ferme præcipua, quod scilicet Christiani in nocturnis conventibus nefanda simul haberent commercia, & tenebrarum ope crimina perpetrarent ac abominations, quas horreat animus cogitare, lingua enarrare non valeat. Tertullianus vero calumnias has refellit Ethnicos ipsos provocando, ut vel unum, si habent, proferant horum criminum testem. Et re quidem vera, quis credere unquam poterit, fideles horum criminum reos esse; qui, ut testatur Tertullianus, vel a minima horum suspitione per diligentissimam castitatem longe aberant? *Nos ab isto eventu diligentissima & fidelissima castitas sepsit: & inter quos aliqui aderant, qui ad extremam usque senectutem virgines permanferant, infantia innocentiam etiam in senectute servantes: Quidam multo securiores, inquit Tertullianus, totam vim hujus erroris virgine continentia depellunt, senes pueri.*

Castitas & continentia veterum Fidelium. cap. 9.

Constantia & magnanimitas Christianorum. cap. 1.

Cap. 21.

Cap. 48.

Charitas veterum erga.

XI. Mirum igitur non est, veteres fideles magnanimos extitisse iis etiam in circumstantiis, quas non sine trepidatione hodie nos memorare possemus. „ Religio „ nostra, ajebar egregie eruditissimus Christianorum Apologista Tertullianus, nihil de causa sua deprecatur, quia nec de conditione miratur. Scit se peregrinam in terris agere; inter extraneos facile inimicos invenire . . . tamen quod „ vere malum est, ne ipsi quidem, quos „ rapit, defendere pro bono audent. *Omne malum aut timore, aut pudore natura perfudit.* Denique malefici gestiunt latere, trepidant deprehensi, negant accusati, ne torti quidem facile aut semper confitentur: certe damnati merentis, mentis malæ impetus vel fato vel astris imputant. Christianus vero quid simile? *neminem pudet, neminem pœnitent, nisi plane retro non fuisse. Si denotatur, gloriatur; si accusatur, non defendit; interrogatus, vel ultro confitetur: damnatus, gratias agit . . .* Dicimus, prosequitur Tertullianus, & palam dicimus; & vobis torquentibus: laacerati & cruenti vociferamur, Deum colimus per Christum . . . Certe, si velim Christianus sum: tunc ergo me damnabis, si damnari velim. Proinde & vulgus vane de nostra vexatione gaudet: Proinde enim nostrum est gaudium quod sibi vindicat, qui malum damnari, quam a Deo excidere. Contra illi qui nos oderunt, dolere non gaudere debeant, consecutis nobis quod elegimus. . . Sed & hoc agite, boni præsidēs, meliores multo apud populum, si illis Christianos immolaveritis: *Cruciatē, torquete, damnate, atterite nos: probatio est enim innocentia nostræ iniquitas vestra.* Sane Deus solus hujusmodi sensus inspirare potest.

XII. Hæc autem Christianorum magnanimitas benigna erat, cum & ipsos perfe-

utores summo amore Christiani prosequerentur. „ Absit enim, inquit Tertullianus „ in suo Tractatu ad Scapulam, ut indigne feramus ea nos pati quæ optamus, aut ultionem a nobis aliquam machinemur, quam a Deo expectamus. Tamen doleamus necesse est, quod nulla civitas impune latura sit sanguinis nostri effusio, nem. „ Ex quibus deprehendimus, Christianam magnanimitatem cum charitate, & miseratione optime stare posse.

XIII. Tandem Majorum nostrorum memoria semper in benedictione erit, eorumque gloriam enarrabunt per sæcula homines, attendentes ipsorum fidelitatem ac reverentiam erga Imperatores, etiam infideles, & christiani nominis infensissimos hostes. „ Nos pro salute Imperatorum, „ inquit Tertullianus, Deum invocamus æternum, quem & ipsi Imperatores pro pitium sibi præter cæteros malunt: scimus quis dederit illis imperium: cum super omnes homines, qui utique vivunt, & mortuis antistant, recogitant quousque vires imperii sui valeant, & ita Deum intelligunt; adversus quem valere non possunt, per eum valere se cognoscunt. Cælum denique debellet Imperator: cælum captivum triumpho suo invehat: cælo mittat excubias: cælo veltigalia imponat: ideo magnus est, quia cælo minor est. . . Illuc (in cælum) suspicientes Christiani, manibus

„ expansis, capite nudo oramus. . . pro „ nostris persecutoribus, & nominatim „ pro Imperatoribus, pro Regibus, pro „ Principibus, & potestatibus . . . Est „ & alia major necessitas nobis orandi „ etiam pro omni statu Imperii. . . Uno „ verbo, nos iudicium Dei suspicimus in „ Imperatoribus, qui gentibus illos præfecit. . . „ Christianus, ait insuper alibi idem Doctor, nullius est hostis, nedum Imperatoris, quem sciens a Deo suo constitui, necesse est ut ipsum diligat, & revereatur & honoret, & salvum velit, cum toto Romano imperio. . . Colimus ergo & Imperatorem sic, quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, ut hominem a Deo secundum . . . & solo Deo minorem. . . Itaque sacrificamus pro salute Imperatoris, sed Deo nostro & ipsius. Finem huic Sectioni imponimus præclarissimo hoc testimonio ex quo optime deprehendimus quam ampla sit potestas Principum terræ, & quibus limitibus coarctentur.

SECTIO III. PUNCTA DISCIPLINÆ.

§. I.

De Baptismo.

I. Afferemus modo unum post aliud ea Disciplinæ puncta, quorum in Tertulliani scriptis mentio occurrat: & ut a Baptismo ordiamur, vetustus hic Pater tradit primo loco, Dispositiones, que

II. ET III.
SÆCULUM.

Lib. de Baptismo. cap. 20.

Fidelitas ac reverentia veterum fidelium erga Imperatores. Apologet. cap. 30.

Cap. 31.

Cap. 32.

Cap. 33.

Ad Scapul. cap. 2.

II. ET III. *quæ in Catechumenis, ad Baptismum recipiendum requirebantur, fuisse crebras orationes, jejunia, geniculationes, & peccatorum confessionem: Ingressuros Baptismum, inquit ille, orationibus crebris, jejuniis, & geniculationibus, & privilegiis orare oportet, & cum confessione omnium retro delictorum.* Confessionem hanc occultam fuisse certissimum est, ut ex eodem Tertulliano evidenter eruitur, qui paucis interjectis, Catechumenos sic loquentes inducit: *Nobis gratulandum est, si non publice confitemur iniquitates aut turpitudines nostras.* Cæterum, etsi hæc peccatorum Confessio a Catechumenis exquiretur antequam baptizarentur; nihilominus iisdem penitentia imponebatur pro iis peccatis, quæ in ignorantia patravertant; quemadmodum Tertullianus, Montanista jam factus exprobrat Catholicis. *Contendant jam (Psychici) inquit ille de Catholicis verba faciens, nec competere Ethnicis penitentia denuntiationem, quorum delicta obnoxia ei non sint, ignorantia scilicet imputanda, quam sola natura ream Deo faciat.* Hinc hujusmodi jejunia, geniculationes, pervigilia, orationes, & ipsa peccatorum confessio, a Catechumenis unice exquirebantur uti dispositiones ad fructuose recipiendum Baptismi Sacramentum; aliunde quippe constabat, Baptismum delere omnia peccata ante illius susceptionem patrata.

Nulla imponebatur penitentia pro peccatis in infidelitate patrat. Lib. de Pudicit. cap. 10.

Tempus ad Baptismi celebrationem statutum. Lib. de Baptismo. Lib. 19.

Ter mergantur in aqua Catechumeni. Advers. Præxeam. cap. 26.

Summo mane Sanctum Sacrificium celebratur. Apologet. cap. 2. Lib. de Coron. cap. 3.

II. Tempus ad Baptismi celebrationem statutum erat Pascha, & Pentecoste: *Diem Baptismo solemniorum Pascha præstat. . . . Exinde Pentecoste.* Verum agitur hoc loco de Baptismo solemnium, cum paulo inferius addat idem Tertullianus, omni tempore quando necessitas urget, conferri posse Baptismum: *Cæterum omnis dies Domini est, omnis hora, omne tempus habile Baptismo: Si de solemnitate interest, de gratia nihil refert.* Tertulliani ævo per trinam immersionem Baptismus conferebatur, hoc est, ter in aqua ii immergebantur, qui Baptismo donabantur, & ad singulas immersiones nomen unius ex Personis Sanctissimæ Trinitatis proferebatur: *Nam nec semel, sed ter, ad singula nomina, in personas singulas tingimur.* Nullibi ex eodem Auctore constat, quoad hanc trinam immersionem cum aliquo dispensatum fuisse, nec cum infantibus ipsis, vel ægrotis.

§. II.

De Eucharistia.

De Eucharistia differens Tertullianus tradit, Christianos summo mane convenire consuevisse ad Mysterium hoc celebrandum; uti videre est in suo Apologetico, & in Tractatu de Corona. Laici Sacramentum hoc sumebant de manibus eorum, qui cætui præerant: *Nec de aliorum manu, quam præsentium sumimus, inquit ille in libro de Corona capite tertio.* Nescio an inter hujusmodi Præsidentes, Diaconi quoque numerari possint: ex eo autem oritur

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

dubium, quod tunc temporis Diaconi Eucharistiam populo non ministrabant, sicuti antea ministraverant, prout testantur Justinus, & alii ex verustioribus Patribus. Non desunt nihilominus validissima momenta, quæ eosdem illud ipsum ministerium obiisse deinceps evincunt. Id insuper in Tertulliano observandum occurrit, Laicos in more habuisse, Eucharistiam in propriis manibus accipere, & sumpta Communione in Ecclesia, eandem in proprias domos inferre, ut fumerent ante prandium. Primum harum duarum consuetudinum notavimus supra, cum sermonem haberemus de Sculptoribus, qui in idolis efformandis operam locant suam, quosque ingemit Tertullianus, eo quod easdem Corpori Domini manus admovent, quæ demoniis corpora conferunt. Altera vero harum consuetudinum deprehenditur ex iis quæ Tertullianus dicit uxori suæ, ut eandem avocet a contrahendo matrimonio cum viro infideli; quod scilicet maritus suus sciet quid secreto ante omnem cibum illa gustet. Quæ quidem omnia haud possunt intelligi de Eucharistia, quam in Ecclesia fideles sumebant, cum Communionis tempore Gentiles ibidem non adessent. Cæterum fideles osculabantur invicem osculo pacis in Ecclesia peracta publica prece, iis exceptis diebus, in quibus solemne jejunium servabatur.

§. III.

De Pœnitentia.

Quoad Pœnitentiam tres articuli observatione digni occurrunt in Tertulliano. Docet enim 1º. quod pœnitentia publica semel tantum concedebatur: „ Deum, inquit „ ille, collocavit in vestibulo pœnitentiam „ secundam, quæ pulsantibus patefaciat, „ sed jam semel quia jam secundo, sed „ amplius nunquam, quia proxime frustra. „ Quæ quidem verba de sola pœnitentia publica accipienda sunt; quemadmodum semper accepta hoc pacto fuere. 2º. narrat Tertullianus publice hujus pœnitentiæ ceremonias, in suo libro de Pudicitia hæc scribens: *Et tu quidem pœnitentiam mæchi, ad exorandam fraternitatem, in Ecclesiam inducens conciliatum, & cineratum, cum dedecore & horrore positum, prosternis in medium, ante viduas, ante Presbyteros, omnium lacrimas invadendam, omnium vestigia lambentem, omnium genua detinentem.* 3º. Ecclesia quandoque ad preces Martyrum has remittebat peccatoribus ex indulgentia pœnitentias; de quibus sane praxi queritur Tertullianus, Montanista jam factus, in suo libro de Pudicitia; hancque praxim aperte supponit scribens in sua Exhortatione ad Martyres, quod iis, qui Ecclesiæ pacem non habebant, hoc est a fidelium communionem erant separati propter aliquod crimen, a martyribus in carcere hanc pacem exorabant: *Quam pacem quidam in Ecclesia non habentes, a Martyribus in carcere exorare consueverant.*

II. ET III.
SÆCULUM.

Laici in propriis manibus accipiebant Corpus Jesu Christi. De Idololat. cap. 7.

Fideles in consuetudinum deprehenditur ex iis quæ Tertullianus dicit uxori suæ, ut eandem avocet a contrahendo matrimonio cum viro infideli; quod scilicet maritus suus sciet quid secreto ante omnem cibum illa gustet. Quæ quidem omnia haud possunt intelligi de Eucharistia, quam in Ecclesia fideles sumebant, cum Communionis tempore Gentiles ibidem non adessent. Cæterum fideles osculabantur invicem osculo pacis in Ecclesia peracta publica prece, iis exceptis diebus, in quibus solemne jejunium servabatur.

Ofsculum pacis in Ecclesia. Lib. de Oration. cap. 14.

Pœnitentia publica semel tantum concedebatur. Lib. de Pœnit. cap. 7.

Ceremonia pœnitentiæ. Lib. de Pudicit. cap. 13.

Ecclesia concedebat peccatoribus indulgentias, & communionem Ecclesiæ ad preces sua Exhortatione ad Martyres, quod iis, qui Ecclesiæ pacem non habebant, hoc est a fidelium communionem erant separati propter aliquod crimen, a martyribus in carcere hanc pacem exorabant: Quam pacem quidam in Ecclesia non habentes, a Martyribus in carcere exorare consueverant.

Pudicit. cap. 22. & ad Martyr. cap. 1.

§. IV.

II. ET III. SÆCULUM.

§. IV. De Ordine.

Plures Ecclesiastici in Virginitate totam transigebant vitam. De Exhortatione Castitatis. cap. 13.

Bigami Ecclesiasticis Ordinibus non insigniti. Lib. 1. ad Uxorem. cap. 7.

Idem depositi. De Exhortatione Castitatis. cap. 7. Cœtus ac Conventus Fidelium. Apologet. cap. 31.

Quinam præessent. Ibid.

Solemnes Preces hora sexta, & horam nona. Lib. de Jejun. cap. 10. Preces nocturnæ. Lib. 2. ad Uxor. cap. 4.

Celebratio Dominicæ. Lib. 1. ad Nation. cap. 13. Jejunia ex præcepto, & ex devotione. Lib. de Jejun. cap. 2. & 13. Jejunia ab Episcopis imposta. Ibid. cap. 13.

I. Quoad Ordinem, illud observandum venit, Tertulliani ætate plures eorum, qui in Ecclesiasticis constituti erant ordinibus, in continentia totam transigebant vitam. Quanti & quantæ, inquit ille in suo libro de Exhortatione Castitatis, in Ecclesiasticis ordinibus de continentia censentur, qui Deo nubere maluerunt. Saltem soli monogomi in Clerum cooptabantur, juxta Apostoli præceptum, cujus idem Tertullianus meminit eo in loco, in quo de hoc articulo est sermo. Insuper, prout refert idem Doctor, aliqui Ecclesiastici loco dejecti fuere, eo quia bigami: Inde, inquit ille, apud nos plenus atque instructus præscribitur, unius esse matrimonii oportere, qui adleguntur in ordinem sacerdotalem; usque adeo quosdam memini bigamos loco dejectos.

II. De more positum erat apud fideles, ut certis quibusdam diebus simul convenirent, ut Orationi, & Sacrorum librorum lectioni vacarent. Ibidem exhortationes habebantur, & castigationes imponebantur, uti prope finem superioris Sectionis vidimus; & si quis notabile aliquod crimen jam patravisset, a communicatione Orationis, & conventus, & omnis sancti commercii relegabatur. Id vero animadvertendum præcipue est, Seniores, qui magis probati essent, sanctis hisce conventibus præfuisse, & pastorale munus illos solummodo subiisse, qui bonum testimonium ab omnibus erant adepti: Præsertim probati quique seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti: neque enim pretio, egregie idem Pater subjungit, ulla res Dei constat.

III. Orientem versus orabant fideles, manibus temperate in cælum elatis in modum crucis, osculis ad modestiam compositis, & sono vocis subjecto, quæ quidem omnia superius jam vidimus in Capite de Oratione. Diurno tempore tres erant Horæ ac solemnnes preces statutæ; videlicet Tertia, Sexta, & Nona. Orabant insuper fideles & nocturno tempore non solum simul coadunati, verum etiam & in particulari; & communiter per noctem surgebant ad Orationem, ut quisque videre potest in libro secundo Tertulliani ad Uxorem. Dominica apud ipsos erat solemnis dies, eratque Sabbatum Christianorum.

IV. Pauca nunc dicenda supersunt de eorum jejniis, quæ in duas classes dividere oportet; alia enim ex obligatione erant; alia ex sola devotione. Primæ classis ea erant, quibus omnes fideles obstringebantur, uti erant, exempli causa, jejunia, quæ solemnitate Paschæ præcedebant. Hæc ad vesperam usque perdurabant, hoc est, diebus illis non nisi post Solis occasum refectio sumi poterat. Alia, quæ ex sola devotione erant, servabantur qualibet quarta & sexta anni feria, tempore Paschali excepto. Permissum erat Episcopis alia in-

dicere jejunia pro Ecclesiæ necessitatibus; II. ET III. & fideles sibimetipsis in particulari alia imponebant. Nefas autem erat jejunare Dominico die, aut tempore Paschali: Die Dominico, inquit Tertullianus, jejunium ne peculiariter de-fas ducimus. . . . Eadem immunitate a votione. Lib. de Oration. cap. 14. Vetitum erat jejunare diebus Dominicis, & tempore paschali. Lib. de Corona. cap. 3.

SECTIO IV.

ERRORES TERTULLIANI.

Pervenimus tandem ad errores Tertulliani, quos perspicuitatis gratia in duas classes easque diversas distinguimus; alios enim communes habet cum Montanistis, quorum Sectam amplexus est; alii vero adeo proprii ac peculiare illius sunt, ut Hæresiarcha inde evaserit, ac horum errorum affectas habuerit. Discipuli hujusmodi, Tertullianistæ appellabantur. Non nisi mœrens dolensque, & unice, ne quem mihi propofui sequendum ordinem immutem, analysim errorum Tertulliani nunc dabo, id unum vehementer peroptans, ne cui scandalo sint quæ modo exscribam, sed omnibus potius proficiant ad salutem: de proprio enim lapsu timere debet quicunque consideraverit lapsum immo ruinam doctissimi hujus viri, qui ut immobilis Ecclesiæ columna jure meritoque antea habebatur.

CAPUT I.

Errores Tertulliani Montanistæ.

I. Non unus vel alter fortasse erit, qui scire desideret, quasnam ob causas a Catholica fide defecerit Tertullianus. Ex omnibus conjecturis, quas hac super re multi tradiderunt, nullam teneo verisimiliorem illa Divi Hieronymi, contententis, propter invidiam, ac inurbanitatem Romani Cleri vetustum hunc Patrem in Montani hæresim prolapsus esse. Nec alia ejusdem lapsus causa deerit, si naturæ illius indolem perscrutemur; cum ex severitate ac austeritate propriæ vitæ potuerit ipse Montanistarum Sectam amplecti; quæ utpote severioris moralis Disciplinæ tenacissima, nata apta erat illius animum allicere, immo & suis erroribus illaqueare. Quidquid tamen hac in re sit, illud certum indubitatumque est, Tertullianum non solum erroribus ac deliramentis Montanistarum subscripsisse, verum etiam eadem ardentissime propugnasse. Hujusce rei uber-

II. ET III. SÆCULUM.

Tertullianus tuetur Paracletum Montanistarum. Lib. de virginitate. cap. 1.

Hujus Paracleti elogium ex Tertulliano. Lib. de Jejun. c. 10. De fuga. cap. 14. De Monog. cap. 14. De Resurrect. carnis. cap. 63. De Præscr. cap. 8. Cap. 27.

Tertullianus damnat secundas Nuptias. Lib. de Monogam. cap. 4. & 11.

Cap. 15.

rimam probationem habemus in iis quæ scribit ille in favorem sui Paracleti; justitiam scilicet primo, (tempore legis naturæ) fuisse in rudimentis; de hinc per Legem & Prophetas promovisse in infantiam; dehinc per Evangelium efferbuisset in juventutem; & tandem per Paracletum Montani ad maturitatem ac perfectionem suam pervenisse. Vah portentosum errorem! quem idem Doctor priusquam in hæresim incidere, uti blasphemiam damnaverat, quemadmodum videre est in suo libro de Præscriptione capite 52. Verum passionè actus adeo cæcus evaserat post suum Scisma, ut ausus sit appellare falsum hunc Paracletum; Unicū caput; ac Dominum totius veritatis, eum a Christo Jesu missum venditare, & veluti perennem fontem doctrinæ pro universa Ecclesiâ eundem habere. Quas quidem Tertulliani insanias refutare facile est, hoc uno recitato ejusdem testimonio ex libro de præscriptione: Nobis curiositate opus non est post Christum Jesum; nec inquisitione post Evangelium. . . . Incredibile est, Apostolos, vel ignorasse plenitudinem prædicationis; vel non omnem ordinem regulæ omnibus edidisse.

II. Verum infelix iste Pater post suum lapsum, tam si ratiocinii vim, quam si doctrinam spectes, totus mutatus ab illo est, quem & ingeniosissimum; & doctissimum superius vidimus. Cujus rei notabile exemplum ipse perhibet quando non solum damnat secundas nuptias, sed insuper easdem enormitatem vocat omni crimine majorem. Conrēdit quippe, secundas has nuptias esse vera adulteria, ab Apostolo implicite vetita; quando prohibuit promovere ad Episcopatum illum; qui duarum uxorum vir fuisset: ex laicis enim, inquit ille; Ecclesiæ ordo proficit; igitur ea quæ Clerum attingunt, omnes in genere fideles attingunt. Miserum sane ratiocinium! quod laici scilicet perfecti esse debeant ut clerici, quia clerici a laicis educuntur. Nec magis recte loquitur, cum circa idem argumentum hanc proponit paritatem; quod Catholici scilicet; cum tantum foveant carnis infirmitatem; ut in nubendo frequenter sustinendam putent; debereit a pari eandem carnem in alia causa sustinere; hoc est quando expugnata est tormentis. Cur illam, inquit; in alia causa neque sustinent; neque venia fovent, cum tormentis expugnata est in negationem? Uti quæ enim illam magis excusari capit; quæ in prælio cecidit; quam quæ in cubiculo; quæ in equuleo succubuit; quam quæ in lectulo; quæ crudelitati cessit; quam quæ libidini &c. Quid futillius hac comparatione excogitari potest? Hanc sane retulisse, refutasse est.

III. Montanistæ docebant in genere, licitam non esse fugam tempore persecutionis; & apud eosdem id erat in praxi positum; ut tunc temporis simul manifeste convenirent veluti insultaturi Ethnicos; cum contra Catholici iis in circumstantiis, non nisi secreto convenirent; & maxima ad fer-

curitatem adhibita diligentia. Tertullianus autem ipso videtur Montanistas hac de re differentes antecellere cum ait; vel certus es te negaturum si non fugeris, vel incertus: si certus; jam negasti, quia præsumendo te negaturum; id despondidisti, de quo præsumpsisti; & vane jam fugis ne neges; qui si negaturus es; jam negasti: si incerti metus inter utrumque eventum; etiam confiteri te posse præsumis; & salvum magis fieri quo minus fugias; sicut negaturum te præsumis, ut fugias? Quia vero eidem objiciebant illud Salvatoris: cum ceperint persequi vos, fugite de civitate in civitatem; hoc; reponerat ille, in personas proprie Apostolorum, & in tempora; & in causas eorum pertinet. Optime sane! quasi majorem magnanimitatem exquireret Salvator a simplicioribus fidelibus; quam ab eorum Pastoribus. Usque adeo; ne; ait insuper, mori miserum est? Moriatur quoquo modo aut victus, aut victor. Nam etsi negando ceciderit, cum tormentis tamen præliatus. Malo miserandum, quam erubescendum. Pulchrior est miles in prælio amissus, quam in fugâ salvus. Vah diabolicam præsumptionem!

IV. Si adeo severus erat Tertullianus erga illos; qui persecutionem fugâ vitabant; nemini mirum videbitur, damnatos ab eodem fuisse eos omnes, qui numeratâ pecunia persecutorum iram moliebant, licet nullum præberent argumentum suspicandi; se fidei abrenuntiassent. Hæc praxis nihilominus semper in Ecclesiâ ab omni labè imminis habita est. Quin immo addere possumus laudabilem fuisse & Christiano dignam; hoc pacto quippe fideles ad inopiam redigebantur ut salvas facerent animas suas, & plures Christum faciebant, quam divitias. Nihilominus in hanc præxim nimio & immoderato zelo accensus Tertullianus; indignum ajebat, hominem redimere semetipsum nummis, quem sanguine suo redemerat Christus. Fateatur nihilominus; sua ætate nonnullas Ecclesias aliquid in commune conferre consuevisse; ut persecutionis vim imminuerent & extinguerent: verum propriæ opinionis magis addictus idem Tertullianus, quam auctoritate permotus; communem hanc fidelium charitatem irridet; atque per ironiam, hanc Episcopatus formam Apostolos providentius condidisse, ut regno suo secuti frui possent Episcopi; sub obtentu procreandi.

V. Vehementiori autem ira & indignatione exarsit Tertullianus contra indulgentiam Ecclesiæ erga peccatores ad penitentiam revertsos. Si fidem eidem præstes; homicidium; idololatria; furtum; abrenuntiatio fidei; blasphemiam; fornicatio; adulterium; & alia hujusmodi; crimina sunt in præsentia vita penitus irremissibilia. Non quidem quod ille hujusce generis peccatores ad amplectendam penitentiam cohortaretur; sed a solo Deo horum peccatorum

II. ET III. SÆCULUM. catorum veniam sperandam docebat, negabatque obstinatissime, potestatem remittendi hæc peccata apud Ecclesiam residere. Quod si quis objiciebat, Divum Paulum indulgentia usum esse erga illum incestuosum Corinthium, quem antea excommunicaverat; reponebat ipse 1°. virum hunc, quem excommunicavit Apostolus, eundem non esse, cui postea indulgit: 2°. posito quod Apostoli hac indulgentia usi sint erga quosdam peccatores; non posse inde ullum trahi exemplum pro Disciplina Ecclesiæ, cum id peregerint illi ex quadam potestate illis peculiariter tradita. Majori autem fide dignus est Tertullianus catholicus, qui in suo libro de Pœnitentia; „ Non statim, „ (inquit) succidendus, ac submitendus „ est animus desperatione, si secundæ quis „ pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat sane „ peccare rursus, sed rursus pœnitere non „ pigeat: pigeat iterum periclitari, sed „ non iterum liberari. Deus non comminaretur non pœnitenti, si non ignosceret „ pœnitenti. „ Et supra habet: „ Omnibus ergo delictis, seu carne, seu spiritu, „ seu factis, seu voluntate commissis, qui „ pœnam per iudicium destinavit, idem „ & veniam per pœnitentiam spondit. „

Lib. de Pœnitent. cap. 8.

Cap. 4.

Obiurgationes ac calumnias Tertulliani contra Catholicos. Lib. de Jejunis & alibi.

Lib. de Jejun. c. 12.

VI. Tenes modo præcipuos Tertulliani errores, e quibus ansam arripuit ipse prodendi odium suum, animumque erga Catholicos insensissimum. Refugit animus referre injurias quas evomuit Doctor iste contra Ecclesiam, ac calumnias, quibus eandem maculare ausus est. Non uno in loco appellat Catholicos, *Phycicos*, hoc est, rudes homines ac carnales. Eisdem arguit, quod Agapes celebrando, ventri indulgerent, & impudicitis operam darent; nec non quod Confessores in carcere detentos ad intemperantiam compellerent. Representat Sanctorum Martyrum carceres veluti dissolutionis loca, in quibus Martyres ipsi non solum ad tormentorum victoriam per carnis mortificationem seipsum non parabant, sed e contra deliciis omnibus affluebant. Hinc narrat de quodam Martyre, qui cum hujusce vitæ illecebris omnibus indulgisset, ungulas admotas quasi titillantis manum passus est, & quem Dominum confiteretur, interroganti Præsidi respondere non potuerit amplius. Hujus vero narrationis vadem testemque Tertulliano digniorem volumus, cum nemo ignoret, omnia ab ipso uti vera venditari, quæ adversariorum suorum famam lædant. Nunc autem proprios ac peculiare illius errores exponere in animo est, quibus delictorum suorum mensuram implevit, & Hæresiarum inde evasit.

CAPUT II.

Errores qui Tertulliano Proprii ac Peculiares sunt.

I. Hoc caput in immensum protraheretur, si omnes referre vellemus Tertulliani errores, ac duriores phrasas, quæ in ejusdem Scriptis occurrunt. Quia vero

hæc omnia minutatim retulere Pamelius ac Rigaltius, ut Tillemontium prætereamus, Dupinium, ac Patrem Ceillierium, qui Spartam hanc accuratissime lustrarunt; hinc notabiliores solummodo hujusce Patris errores exponemus; & hic erit finis laborum nostrorum, quos in tradenda Tertulliani doctrina insumpsimus. Primo igitur loco venit id, quod ipse docet de Sancta Virgine Deipara, quam amisisse Virginitatem in partu asserere non dubitat, etsi fateatur, usque ad partum Virginem permanisse, eo quia absque ullo virili commercio concepit. Hinc ait, Mariam, Virginem esse, & non esse Virginem: *Virgo, & non Virgo*. Virgo utique, sed in quantum Virum non cognovit; non Virgo autem, in quantum peperit: *Virgo quantum a viro, & non Virgo, quantum a partu*: Eam fuisse Virginem cum concepit & in ipso conceptu; nuptiis autem in suo partu, cum ad instar cæterarum mulierum peperit: *Et si Virgo concepit, in partu suo nupsit, ipsa patefacta corporis lege*. Dominus Tillemontius ait insuper (a) ignorare se, num in recto sensu interpretari possit Tertullianus cum ait, quod Virgo post suum partum semel tantum nubere debebat; *Semel nuptura post partum*. Verum Pater Ceillierius (b) egregie observat, verba hæc Tertulliani in toto rigore sumi non debere, cum immediate post idem Tertullianus subdat, Virginem semel tantum nuptias contraxisse; eandem quippe appellat *Univiram*: quod quidem verum non esset, si præter Sanctum Josephum, quem in Sponsum accepit ante suum partum, cum alio deinceps viro matrimonium iniisset. Fateri nihilominus oportet, Divum Hieronymum a Tertulliano hac in re recessisse: hinc cum Helvidius eidem opponeret Auctoritatem Tertulliani, ipse reposuit, Viri illius auctoritatem non valere, qui extra Ecclesiam conscripsit: *Tertullianum*, inquit S. Doctor (c), *in testimonium vocat (Helvidius,) & de Tertulliano quidem nihil amplius dico, quam Ecclesiæ hominem non fuisse*. Ast mihi videtur, huic D. Hieronymi responsioni addi posse eam Patris Ceillierii animadversionem, quam supra notavimus, quæque in Tertulliani textu satis superque fundata videtur. Et re quidem vera, incredibile prorsus est, verustum hunc Patrem, in suo libro de monogamia atulisse efficacissimum Virginis Mariæ exemplum contra propriam sententiam, quam nimio ardore tuebatur. Hoc sane exemplum se solo omnia momenta contra secundas nuptias allata infringit. Commune utique est Tertulliano hæretico (uti re ipsa erat quando librum de Monogamia exaravit) pugnantia loqui: verum, dicam iterum, incredibile videtur, eundem retulisse objectionem illam, nulla adhibita dili-

II. ET III. SÆCULUM.

Error Tertulliani quoad Mariam. Lib. de Virginitate. Lib. de carne Christi. cap. 23.

(a) Tom. III. Hist. Eccles. pag. 222. & 223.
(b) Tom. II. pag. 521.
(c) D. Hieronym. contra Helvid. pag. 141. Tom. 4. recent. Edition.

II. ET III. SÆCULUM. diligentia, ad eam diluendam. At certissimum est, eum nunquam refutasse quæ ibidem scripsit: ergo verba illa intelligenda veniunt in sensu, quem superius cum Patre Ceillierio innuimus.

Ejusdem errores quoad Animam. Lib. de Anima. cap. 9.

Pag. 301.

II. Operam nostram jam posuimus alibi in explicando benigne Tertulliano scribente, animam esse quoddam corpus sui generis. Nullo autem pacto excusari possunt alii errores, & quidem numero plures, qui in eodem Doctore de Anima pariter verba faciente deprehenduntur: uti, exempli causa, solemniora quæque, & omnimodo debita corpulentia, adesse animæ quoque, ipsam ex proprio sensu distingui, vel masculino scilicet vel fæminino; trinam, sicuti & corpora, per longum scilicet, latum, & profundum, dimensionem habere; Corporis humani speciem ac figuram præferre, non esse qualitatis inanis & vacuæ, sed quæ teneri possit, aerei coloris, ac lucidam. Illud autem portentum æquare videtur, inquit Auctor vitæ Tertulliani, Virum hunc scilicet, sublimi ingenio donatum, fidem conciliare potuisse hujusmodi erroribus, visionibus illarum mulierum, quibus æque ac Sancti Spiritus revelationibus omnimodam fidem præstabat „ Forte „ nescio quid de Anima differamus, inquit „ ille cum ea Soror in spiritu esset. Post „ transacta solemnia, dimissa plebe, quo „ usu solet nobis renuntiare quæ viderit: „ Inter cætera, inquit, ostensa est mihi „ anima corporaliter, & spiritus videbatur, sed non inanis & vacuæ qualitatis, „ immo quæ etiam teneri repromitteret, „ tenera & lucida, & aerei coloris, & for-

„ ma per omnia humana, „ Hoc pacto, „ profequitur Auctor vitæ hujus Doctoris, triumphat Tertullianus huic innixus visioni tamquam validissimo fundamento, cui superstruitur illius opinio de natura Animæ; nec non audet hujusce visionis testem Deum appellare. Sed æque portento simile videtur, magnum ac celeberrimum hunc virum in adeo patentes errores prolabi potuisse, & nonnullarum mulierum visionibus confirmare per summam audaciam voluisse, quas non Spiritus Dei, sed spiritus erroris ac mendacii agitabat, ac extra seipsum rapiabat.

III. Notabiliter insuper errat Tertullianus cum docet, Ecclesiam ibi etiam haberi, ubi sunt duo vel tres, licet laici: *Ubi tres, Ecclesia est, licet laici*. Horribilis sane propositio! ex qua funestiora bene multa pro Ecclesia consequuntur. Silentio prætereo alios errores, quos non solus ipse propugnavit, sed & alii ex veterioribus, quemadmodum exempli gratia, rebaptizandos esse ab hæreticis baptizatos; etsi, ut verum fateamur, ob hunc errorem tunc temporis damnari nequaquam posset. Quo sane in numero reponi debet opinio Millenariorum, & descriptio Paradisi, quem in Apologetici cap. 47. appellat locum divinæ amœnitatis, recipiendis Sanctorum Spiritibus destinatum, & materia quadam igneæ zonæ a notitia orbis communis segregatum. Quibus omnibus illud addendum venit, quod ipse docet de Angelis Apostatis, qui filias hominum impudice cognoverunt. Hi sunt notabiliores Tertulliani errores.

Error ipsius quoad Ecclesiam. de Exhortat. Capit. 7.

DOCTRINA MINUTII FELICIS.

ANIMADVERSIONES PRÆMITTENDÆ.

I. Minutii Felicis eloquentia, ac rerum profanarum eruditio, optime ex illius Dialogo deprehenduntur. Hujusce Scriptoris meritum & præstantia cuilibet Opus hoc percurrenti de facili innotescet. Si styli nitorem spectes, verborum delectum, concinnitatem, ingenii vim, argumentorum subtilitatem: si hisce omnibus addas insuper amœnissimas, quæ passim occurrunt, descriptiones, imaginum ac figurarum varietatem non minus quam nobilitatem, habes in Minutio Felice elegantiorum bene dixerim totius antiquitatis Scriptorum. Hoc sane eidem testimonium reddit Lactantius hisce verbis (1): *Hujus liber, cui Octavius titulus est, declarat, quam idoneus veritatis assertor esse potuisset, si se totum ad id studium contulisset.*

II. Minutius fuit causidicus, ut eodem loco tradit mox allatus Lactantius: *Minutius Felix, non ignobilis inter Causidicos loci fuit*. Id ipsum apertissimis verbis scribit etiam Divus Hieronymus in Epistola ad Magnum. Ex quo sane factum esse credimus, ut omnem industriam operamque suam in studio Christianæ Theologiæ non posuerit. Hinc ex suo Dialogo nullo negotio eruitur, magis eum excelluisse in humanis litteris, ac profana historia, cum in illis æque ac in ista Princeps facile sit, quam in veritatibus Dogmaticis Catholicæ Religionis. Nihilominus ex

(1) Lib. 5. Institut. cap. 1.

III. ejus Dialogo exscribimus quidquid non medicocrem obtinet auctoritatem in re theologica, tum ob venerabilem hujus Auctoris antiquitatem, tum ob præclarum nomen, quod inter Ecclesiasticos Scriptores merito tenet.

PUNCTA DOGMATICA.

Existentia Dei pluribus probatur ex consideratione rerum naturalium. Dialog. pag. 13. Edition. Ri- gal. inter Opera D. Cypriani.

I. Pulcherrima sunt, summaque doctrina referata quæcunque de Divinitate scribit Minutius Felix. Dei existentia, qui mundum condiderit, & miro ordine moderetur, nullo negotio deprehenditur, si inspiciamus cælum ipsum quam late tenditur, quam rapide volvitur, vel quod in noctem atris distinguitur, vel quod in diem sole lustratur. Ipsum auctorem suum parentemque testantur temporum ordo stabili frugum varietate distinctus, Oceanum reciprocis æstibus refluens, fontes venis perennibus manantes, fluvii exercitis lapsibus semper euntes, apte disposita recta montium, collium flexa, porrecta camporum, multiformis animantium adversus sese tutela, ipsa præcipue formæ hominis pulchritudo; etenim. *Nihil in homine membrorum est, quod non. Et necessitatis causa sit, Et decoris.* Et quod magis mirum est, subjungit eruditus iste Auctor, eadem figura omnibus, sed quædam unicuique lineamenta deflexa: sic & similes universi videmur, & inter se singuli dissimiles invenimur.

II. Verum æque facile est hominibus Supremi hujus Numinis unitatem agnoscere. Hoc enim non est multi laboris aperire cogitanti imperia terrena, quibus exempla utique de cælo. „ Quando unquam regni societas aut cum fide cepit, aut sine cruore desit? Ob pastorum & cæsarum regnum de geminis historia notissima est. „ (hoc loco Remum & Romulum indigitat.) „ Generi & Soceri (Cæsaris, & Pompei) „ bella toto orbe diffusa sunt; & tam magni imperii duos fortuna non cepit. „ Rex unus apibus; Dux unus in gregibus . . . „ Tu in cælo summam potestatem dividi credas?

Alia Perfectiones Divina. Ibid.

III. „ Palam est, prosequitur idem Auctor, Parentem omnium Deum, nec principium habere, nec terminum: qui nativitate omnibus præstat, sibi perpetuitatem. Qui ante mundum fuerit sibi ipse pro mundo: (hoc est, ipse sibi fuerit & occupatio, & gloria.) Qui universa, quæcunque sunt, verbo jubet, ratione dispensat, virtute consummat. Hic nec videri potest; visu clarior est: nec comprehendi; tactu prior est: nec æstimari; sensibus major est, infinitus, immensus: *Et soli sibi, tantus, quantum est, notus.* Nobis vero ad intellectum peccus angustum est: & ideo sic eum digne æstimamus, dum inæstimabilem dicimus. Magnitudinem Dei qui se putat nosse, minuit: qui non vult minuire, nec novit: *Nec nomen Deo quæras; Deus nomen est.* Illic vocabulis opus est, cum per singulos propriis

„ appellationum insignibus multitudo dirimenda est: „ *Deo, qui solus est DEI vocabulum totum est.*

IV. „ Quem si Patrem dixerò, loquitur semper Minutius Felix, terrenum operis; si Regem, carnalem suspiceris; si Dominum, intelliges utique mortalem; „ *Aufer additamenta nominum, Et perspicies ejus claritatem.* Hanc sane Divinitatis ideam nobis perhibet vetustus hic Scriptor; in qua tradenda perfectissime congruit cæteris Patribus, qui ante eum floruerunt. Hinc inferendum venit, uti alibi jam innuimus, hominem in hoc sæculo cognoscere Deum negative potius, ut ajunt Scholæ, quam positive, hoc est, eum melius cognoscimus cogitando quod non est, quam quod est: *Sic eum digne æstimamus, ut Minutii verba iterum recitem, dum inæstimabilem dicimus.* Quæ quidem verba uno eodemque tempore & infinitam Dei magnitudinem ostendunt, & summam humanæ mentis imbecillitatem.

V. Licet autem inaccessibilis sit Divina Majestatis gloria; nihilominus semper verum erit, quod Deus ignorari nequit. *Deus igno- vari nequit.* pag. 15. & 16.

Omnium hominum hæc super re habemus consensum: *Omnium de isto,* inquit Minutius, *habeo consensum,* Audio vulgus, cum ad cælum manus tendunt, nihil aliud quam Deum dicunt: & Deus magnus est; & Deus verus est; & si Deus dederit. *Vulgi iste naturalis sermo est, an Christiani contentis oratio?* Philosophi Ethnici, qui Jovem principem volunt, falluntur in nomine, sed de una potestate consentiunt: hinc deprehendes Philosophos ipsos, etsi sermonibus variis, ipsis tamen in rebus in hanc unam coire, & conspirare sententiam. Vide hæc de re Minutium Felicem erudite differentem pag. 15. & 16.

VI. Verum hunc Deum, licet omnibus hominibus sublimiorem, ac excelsiorem, in operibus ejus semper præsentem aspiciamus. „ At enim, quem colimus „ Deum, inquit sapientissimus noster Orator, nec ostendimus, nec videmus: Immo ex hoc Deum credimus, quod eum sentire possumus, videre non possumus. „ In operibus enim ejus, & in mundi omnibus motibus virtutem ejus semper præsentem aspiciamus: cum rohat, fulgurat, fulminat, cum serenat . . . „ *Non tantum nobis proximus, sed insus est . . . A quo nullum potest esse secretum . . . interest cogitationibus nostris . . . Non tantum sub illo agimus, sed Et cum illo, ut propè dixerim, vivimus . . . Deo una domus est mundus hic totus.* Reges tantum regni sui per officia ministrorum universa novere: *Deo indicis opus non est. Non solum in oculis ejus, sed Et in sinu vi-*

„ vivimus. „

III. „ vivimus. „ O intinam Dei præsentiam! **SÆCULUM.** Ecquis porro certa fide hæc teneat, & christianis moribus non excellat? **Divinitas Jesu Christi.** pag. 24.

VII. Etsi in suo Dialogo de Divinitate Jesu Christi non differat Minutius; nihilominus quæ modo ex eodem exscribimus, orthodoxam illius de hoc articulo fidem ostendunt. *Longe de vicinia veritatis erratis,* inquit ille, Ethnicos alloquens, *qui putatis Deum credi, aut meruisse noxium, aut potuisse terrenum. Næ ille miserabilis, cujus in homine mortali spes omnis innititur.* Constat ex his, Minutium asserere, Jesum Christum esse verum Deum, & distinctum a cæteris hominibus, quorum potentia cum vita definit.

Difficultas, qua cultum Crucis respicit. Ibid. **Difficultas circa Ecclesias, Altaria, Et Imagines.** pag. 26.

VIII. Illud hoc loco observandum venit, vetustum hunc Scriptorem, paucis interjectis asserere, Christianos sui ævi Crucem non colere: *Crucem etiam nec colimus; & infra, apud eosdem nec Templum extare, nec Altaria, nec Simulacra.* Ex quibus sane qui antiquitatem probe non callent inferre possent, Cultum Crucis, necnon usum Ecclesiarum, Altarium, & Imaginum in praxi primorum sæculorum minime fundari.

Responsio ad primam difficultatem.

IX. Quo vero ad primum articulum, Minutius citato loco loquitur in sensu Ethnicorum, qui fidelibus exprobrabant quod æque colerent Crucifixum, ac ipsam Crucem. Hujus criminationis testis est locupletissimus Origenes in suo Opere contra Celsum lib. 4. pag. 87. Ibi enim hæc habet. *Qui legentes, loquitur de Ethnicis, crucifixi Jesu historiam, colligunt inde, nos venerationem exhibere in crucem actis omnibus.* Cæterum Ethnici probabiliter Minutii ævo non exprobrassent Christianis, quod Crucem æque ac Crucifixum colerent, nisi Christiani ipsi vel in Ecclesiis, vel in propriis domibus quædam cultus signa in Crucem præbuissent, habita tamen ratione ad Mundi Redemptorem, qui supplicium illud subire voluit.

Responsio ad secundam difficultatem.

X. Quod attinet ad alteram difficultatem, quæ Ecclesiam respicit, Altaria, & Imagines, vidimus jam cum Tertulliani doctrinam exponeremus, illius ævo (quo ævo florebat & ipse Minutius Felix) Christianos habuisse Ecclesias, & Altaria, super quæ Domino Deo offerebantur sacrificia. Verum, ut egregie observavit Pater Ceillierius in hunc locum (a) Scholæ potius dici poterant hæc loca, quam Templum, ab Ethnicorum Scholis non absimilia, in quibus nec idolorum statuarum deerant, nec altaria ad comburendas victimas accommodata. Minutium autem eo loci locutum esse de Templis ut ajunt publicis, non vero de locis iis, in quibus fideles de more conveniebant, ex eo invincibiliter liquet, quod in eodem Dialogo Ethnici criminantur fideles, eo quia solemnioribus diebus coeunt viri ac mulieres cum totius familiæ comitatu: *Ad epulas,* inquit Cæcilius nomine Ethnicorum, quorum tuetur Religionem,

Dialog. pag. 8.

(a) Tom. II. pag. 231.

III. SÆCULUM. *solemni die coeunt cum omnibus liberis, sororibus, matribus, sexus omnis homines Et omnis ætatis.* Quod quidem non inficiatur Minutius, solumque ostendit puritatem ac sanctitatem harum Congregationum fidelium. Ex quo inferitur, illius ævo hos conventus haberi consuevisse, ideoque tunc temporis extitisse Ecclesias, quales supra definivimus.

XI. Ad Imagines in particulari quod spectat, licet Minutius videatur tamquam certum ponere, nullas apud fideles extitisse; observandum nihilominus est, Cæcilius non asserere absolute, nullas apud Christianos extare reipsa imagines, sed solum nulla extare simulacra, quæ nota sint. *Cur nullas aras habent Christiani,* inquit Ibid. Ethnicus iste loco præallegato, *templa nulla, nulla nota simulacra?* Quibus verbis supponere videtur, apud Christianos aliqua extitisse simulacra Ethnicis minime nota, cujusmodi esse poterat, exempli causa, imago boni Pastoris, cujus meminit Tertullianus. Cæterum animadvertere debemus, quod hic agitur de tempore, quo persecutio sæviebat, & quo Christianis liberum non erat Templum habere, & Altaria publica ac ornata, qualia hodie apud nos sunt. Tunc quippe internus cum esset Christianorum cultus, ad extra non prodibat, ne veræ sanctæque Religionis cultores persecutoribus innotescerent.

XII. De Dæmoniis verba faciens Minutius docet, 1º. quod infideli isti spiritus, posteaquam simplicitatem substantiæ suæ onusti & immersi vitiis perdidissent, ad solatium calamitatis suæ non desinunt perditum jam perdere, & depravati errorem pravitatis infundere, & alienati a Deo, indolis pravis religionibus a Deo segregare. 2º. Magos, quidquid operantur quod miraculi speciem præferat, per dæmones operari. *Quidquid miraculi ludunt, (Magi) per dæmones faciunt:* illis aspirantibus, prosequitur idem Auctor, & infundentibus præstigiis edunt, vel quæ non sunt, videri, vel quæ sunt, non videri. 3º. tradit, quod isti impuri spiritus, sub statuis & imaginibus consecratis delirescunt, & afflatu suo auctoritatem quasi præsentis numinis consequuntur, dum inspirantur interim vatibus, dum fanis immorantur, dum nonnumquam extortum fibras animant, avium volatus gubernant, sortes regunt, oracula efficiunt falsis pluribus involuta. „ Nam & falluntur, (illico subdit sapientissimus Orator) „ & fallunt, ut & nescientes sinceram veritatem, & quam sciunt, in perditionem sui non consententes. 4º. Vitam hominum turbant, somnos inquietant, irrepentes etiam corporibus occulte, ut spiritus tenues, morbos figunt, terrent mentes, membra distorquent, ut ad cultum sui cogant: ut nidore altarium, vel hostiis pecudum faginati, remissis, quæ constringerant, curasse videantur. „ Hi sunt & furentes, quos in publicum videtis excurrere: vates & ipsi absque templo insaniant, sic bacchantur, sic rotantur. „

Hæc

III. **SÆCULUM.** Hæc omnia sciunt plerique vestrum, ipsos dæmones de semetipsis confiteri, quoties a nobis & tormentis verborum, & orationis incendiis de corporibus exciuntur. Nec utique in turpitudine sui, nonnullis præsertim vestrum assistentibus, mentiuntur: adjurati enim per Deum verum & solum, inviti miseris corporibus inhærescunt; & vel exiliunt statim, vel evanescent gradatim, prout fides patientis adjuvat, aut gratia curantis aspirat.

Natura, & utilitates hominis. pag. 26. 27. & 28.

Resurrectio Mortuorum. pag. 28.

Tormenta Inferni. pag. 28.

Tormenta in Inferno pro iis, qui Deum ignorant. Ibid.

Mundi interitus per ignem. p. 27. & 28.

XIII. Homo, juxta Doctrinam hujus Auctoris, vere est imago Dei: *Dei homo ipse simulacrum*: Ex natura sua liber est: *Mens (hominis) libera est*. Ejus anima est immortalis, ejusque corpus, postquam in pulverem redactum erit, resurget. Postremum hunc articulum urget Minutius, ostenditque, Deum potentem adeo esse, ut possit reformare, quod ex nihilo prius finxerat. Etenim difficilius est id, quod non fit, incipere, quam id quod fuerit, iterare. „Tu perire & Deo credis, addit Minutius, si quid oculis nostris subtrahitur? Corpus omne, sive arescit in pulverem, sive in humorem solvitur, vel in cinerem comprimitur, vel in nidorem tenuatur, subducitur nobis, sed Deo elementorum custodi, reservatur. Nec, ut creditis, ullum damnum sepulturæ timemus, sed veterem & meliorem consuetudinem humandi frequentamus. „

XIV. Allatis deinde nonnullis ex naturalibus rebus petitis exemplis, quæ Resurrectionis possibilitatem evincunt; docet insuper, plerosque haberi, qui conscientia meritorum, nihil se esse post mortem magis optent, quam credant; malunt enim (addit illico egregius Orator) extingui penitus, quam ad supplicia reparari: quibus sane tormentis, subjungit ille paucis interjectis, nec modus ullus est, nec terminus: *Illic sapiens ignis membra urit & reficit, carpit & nutrit*. Eos autem merito torqueri, qui Deum nesciunt, ut impios, ut injustos, nisi profanus, nemo deliberat: *Cum Parentem omnium, & omnium Dominum non minoris sceleris sit ignorare, quam lædere*. Quæ quidem postrema verba maxime attendenda sunt, cum directe opponantur opinioni eorum qui tuentur, Deum ignorari posse invincibiliter, ideoque sine culpa.

XV. Illud tandem observatione dignum circa Dogma in Minutio Felice perlegi, quod Mundi finem respicit: docet quippe omnia conflagrari debere. Cæterum de incendio mundi, (inquit ille) aut improvisum ignem cadere, aut difficile non credere, vulgaris erroris est. Animadvertis, philosophos eadem disputare quæ dicimus: *Non quod simus eorum vestigia subsequuti; sed quod illi de divinis prædicationibus Prophetarum, umbram interpolatæ veritatis imitati sint*. Itaque hoc Dogma Sacrarum Scripturarum auctoritate fulcitur æque ac Traditione sacra & profana. Cæterum Minutius expresse & formaliter damnat

Metempsychosis sententiam, quam Mimi convicio dignam pronuntiat. Nunc vero ad rem moralem transfiliamus.

PUNCTA MORALIA.

I. Quæ scribit Minutius in suo Dialogo *Mansuetudo* de vita & moribus veterum Christianorum, ad pietatem quam quod maxime alliciunt. Ut autem a mansuetudine ordiamur, in hac virtute excellebant, adeo, ut veritum sibi crederent homicidium videre vel audire, necnon animantium sanguinem edere. *Tantumque ab humano sanguine cavemus*, inquit Octavius, *ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus*. Et immediate hæc verba inquit: *Nobis homicidium nec videre fas, nec audire*.

II. Quoad eorum puritatem illud observandum venit, non exterius solummodo hanc virtutem illos coluisse, sed intus etiam & mente: *At nos pudorem non facie, sed mente præstamus*; hoc est, & spiritu, & corpore mundi erant. Unius matrimonii vinculo inhærebant, unam sciebant uxorem, mulieres cæteras ne videbant quidem: *Unius matrimonii vinculo libenter inhæremus; cupiditate procreandi, aut unam scimus, aut nullam*. Huic pudori perfectam jungebant temperantiam; & gravitate temperabant hilaritatem: *Gravitate hilaritatem temperamus*: casto sermone, corpore castiore. *Plerique inviolati corporis virginitate perpetua fruuntur potius, quam gloriantur*. Tandem tantum aberant ab incestu, cujus criminis falso ab Ethnicis arguebantur, ut publica etiam conjunctio nonnullis esset rubori: *Tantum denique abest incesti cupido, ut nonnullis rubori sit etiam pudica conjunctio*. Talis erat pudor ac verecundia veterum fidelium.

III. Verum æque aberant ab honoribus & dignitatibus terræ: *Honores vestros, recusabant & purpuras recusamus*. Et quod in dies nostri numerus augetur, (prosequitur idem Minutius), non est crimen erroris, sed testimonium laudis. Sic nos denique non notaculo corporis, ut putatis, sed innocentiae ac modestiae signo facile dignoscimus. Sic mutuo amore diligimus: *Sic nos fratres vocamus, ut unius Dei parentis homines, ut consortes fidei, ut spei cohæredes*. . . . Cæterum, quod plerique pauperes dicimur, non est infamia nostra, sed gloria.

„ Animus enim, illico subjungit, ut luxu solvitur, ita frugalitate firmatur. Et tamen, qui potest pauper esse, qui non eget, qui non inhiat alieno, qui Deo dives est? magis pauper ille est, qui cum multa habeat, plura desiderat: Dicam tandem quemadmodum sentio: Nemo tam pauper potest esse, quam natus est. Aves sine patrimonio vivunt . . . Facultates, si utiles putaremus, a Deo posceremus. . . . Sed nos contemnere malumus opes, quam possidere: innocentiam magis cupimus, magis patientiam flagitamus. Malumus nos bonos esse,

III. **SÆCULUM.**

III. „esse, quam prodigos. „ Hoc pacto Majores nostri opes ac facultates contemnebant.

IV. Eorundem veterum Christianorum quanta esset fides, quanta fortitudo & constantia ex eo facile conjicere possumus, quod immediate post in eodem Minutio legimus: videlicet quod Christiani, quando ærumnis oppressi erant, & in adversis positi, probe noverant, Deum iisdem subvenire posse, & eos non despiciere, sed usque in extremam mortem, voluntatem hominis sciscitari; & quemadmodum aurum igne probatur, sic Christianos variis discriminibus argui. „ Quam pulchrum spectaculum Deo, prosequitur pius noster „ Orator, cum Christianus cum dolore „ concreditur, cum adversum minas & „ supplicia & tormenta componitur? cum „ strepitum mortis & horrorem carnificis „ irridens insultat? . . . *Soli Deo . . . cedit: & infra: At enim Dei miles nec in dolore describitur, nec morte finitur*. „ Ex quibus concludit Minutius notabilioribus hisce verbis. *Sic Christianus miser videri potest, non potest inveniri*.

V. De impiorum prosperitate, quæ Ethnicis quidem scandalum erat, hæc habet Minutius: *Miseri! in hoc altius tolluntur, ut decidant altius*. *Hi enim, ut victima, ad supplicium saginantur, ut hostia, ad penam coronantur*: In hoc adeo quidam imperiis ac dominationibus eriguntur, ut ingenium eorum perditæ mentes licentia potestatis liberæ nundinentur.

„ Absque enim noticia Dei, quæ potest esse solida felicitas, cum sit somnio similis? Antequam teneretur, elabitur. Rex es? tam times, quam timeris: & quam libet sis multo comitatu stipatus, ad periculum tamen solus es. Dives es? sed fortunæ male creditur, & magno viatico breve vitæ iter non instruitur, sed oneratur. Fascibus & purpura gloria ris? vanus error hominis. . . . Nobilitate generosus es? parentes tuos laudas: „ *Omnes tamen pari sorte nascimur; sola virtute distinguimur*.

VI. Ex præstantissima hac veritate id infert Minutius, quod Christiani, qui in moribus & pudore gloriam suam ponunt, merito voluptatibus, & pompis, & spectaculis sæculi abstinent, cum horum turpitudinem, & noxia blandimenta probe norint. Deinceps subjungit, quod Christiani sacrificiorum reliquias, & pocula delibata contemnant, iisque abstinent, ne quis existimet, aut dæmoniis, quibus libatum est, eos cedere, aut suæ religionis eos perdere. Floribus indulgere sibi permittunt putabant, & rosam veris capere, & lilium, & quidquid aliud in floribus blandi coloris, & odoris est: caput autem floribus non coronabant, ne superstitionibus Ethnicorum participare deprehenderentur. Nec mortuos coronabant, cum inutilem ac supervacaneam ducerent non sentienti coronam. Exequias adornabant eadem tranquillitate, qua vivebant. Fide præsentis majestatis Dei animati, securi spe futuræ felicitatis vivebant; cum e contra omnium Philosophorum multitudo in incerto & ignoratione præcipui hujusce articuli vixerit. Hinc eorum sapientia immensum superabat horum doctrinam, cum non magna eloquerentur Christiani, sed recte viverent. *Nos non habitu sapientiam, inquit Minutius, sed mente præferimus; non eloquimur magna, sed vivimus*. Præclaris his signis ac characteribus num dignosci poterunt fideles, qui nobiscum vivunt? Verum, heu quot sunt, qui sanctissimam hanc œconomiam turpiter invertunt, magna eloquentes, magna excogitantes, sed scelestissime viventes! Si bene omnia pensentur, speculative potius quam practice hodie christiano nomine censetur: *Eloquimur magna, sed non vivimus*. *Mente Nocturni exciderat animadvertere, veteres fideles nocturni simul coire, & coadunari solitos fuisse, ne non quædam solemnia jejunia observare; quemadmodum Cæcilius Octavio exprobrat. Hæc sunt notabiliora, quæ in Dialogo Minutii Felicis deprehendenda potui.*

Eorum Constantia ac Fortitudo. pag. 29.

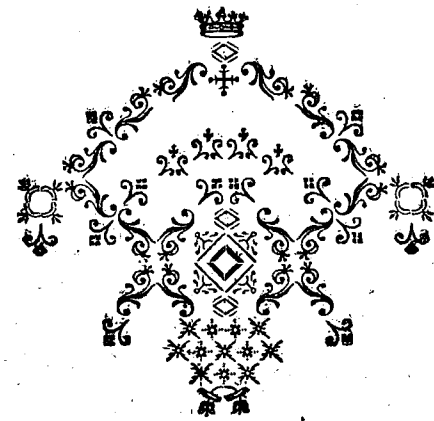
Res secundæ impiis infusa. pag. 30.

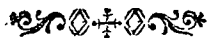
Vanitas & Fragilitas divitiarum, & totius gloriæ Mundi. Ibid.

Christiani honores & dignitates terræ. pag. 26.

Mutuos eorum amor. Ibid.

Paupertas veterum fidelium. pag. 29.

D O C T R I N A
S A N C T I H I P P O L Y T I
E P I S C O P I E T M A R T Y R I S.

* * *
A N I M A D V E R S I O N E S P R Æ M I T T E N D Æ .
* * *

I. Si temporis injuria majori ex parte perierunt Sancti hujus Ecclesiae Doctoris Opera; saltem non exigua consolatio nostra est, dum etiamnum hodie nonnulla apud nos extant ejusdem Patris, quæ plurimas veritates primarias tum quoad Dogma, tum quoad Disciplinam complectuntur. Egregia sane vetusti hujus Patris elogia in Scriptoribus Ecclesiasticis deprehendes. Theodoretus eum accenset iis fontibus, per quos lumen veritatum suarum Deus in Ecclesiam suam diffudit. Divus Joannes Chrysostomus eum recenset inter illos Episcopos ac Doctores, qui uti fulgentissima sidera in mundo emicuerunt; quin immo eumdem appellat suavissimum, optimeque animatum. Alii vero Scriptores eum vocant, Doctorem omni veneratione dignissimum, fidelem veritatis testem, eloquentissimum Scriptorem.

II. Omnes hæc dotes in uno Divo Hippolyto collectæ in causa sunt, cur lugeamus jacturam omnium ferme Operum eximii adeo viri celeberrimique Scriptoris. Ex iis quæ adhuc supersunt innotescet meritum eorum omnium quæ amissimus, una cum innumeris vetustissimis monumentis. Qui scire desiderat, quinam esset Divus Hippolytus, quinam numerus sit, nec non natura ejus Operum deperditorum, adeat Dupinium, Tillemontium, & Patrem Ceillierium. Mihi vero sat superque erit ea tantum recensere, quæ modo extant. Hæc igitur sunt omni sua parte perfecta; scilicet: Tractatus de Antichristo; Cyclus Paschalis; Homilia in Theophania, sive de Præsentia Dei per Incarnationem suam manifestata; Tractatus de Donis Spiritus Sancti, & de Traditione Apostolica; Homilia de Deo Uno in tribus Personis, & de Incarnatione. Horum quæ sequuntur, aliqua tantum fragmenta habemus; & sunt; Commentaria in Opera sex dierum, in Genesim, in Psalmos, in Proverbia, in Ecclesiastem, in Cantica, in Isaiam, in Ezechielem, & in Danielelem. Quædam insuper habemus fragmenta ex ejusdem Tractatibus adversus Hæreses, ex ejus homiliis in Dominicam Paschatis, & in Evangelium de talentis a Domino peregre proficiscente distributis servis suis, de duobus latronibus, de Elcana & Anna Matre Samuelis, & de Divinitate. Tandem quædam fragmenta cujusdam Tractatus contra Platonem, & cujusdam epistolæ ad quamdam Reginam, quam fuisse dicunt Imperatricem Severam, Philippi uxorem. Hæc præmittenda erant Doctrinæ Divi Hippolyti, quam modo trademus.

* * *
S E C T I O P R I M A .
* * *

P U N C T A D O G M A T I C A .

§. I.

Scriptura Sacra.

Inspiratio divina Sacra Scriptura. Lib. de Antichristo. num. 2. Edit. Fabricii.

Innumeros habemus in Divo Hippolyto articulos circa primarias veritates Religionis. Ut autem a Sacra Scriptura ordiamur, id primo loco notandum est, verustum hunc Episcopum agnoscere divinam Sacrorum librorum inspirationem; docet enim, Prophetas, hoc est Sacros Scriptores, qui antiquitus Prophetarum nomine designabantur, fuisse organa, per quæ Verbum annuntiabat hominibus Divinam voluntatem: *Hi namque Patres, inquit Divus Hippolytus in suo Tractatu de Antichristo, spiritu prophetiæ aptati, dignique ab ipso Verbo honorati, quo nimirum velut organa in seipsis semper unitum Verbum tanquam plectrum haberent, cujus nutu atque afflatu, quæ Deus vellet, hæc Prophetæ annuntiabant.* Addit idem Au-

ctor, non a seipsis locutos esse Sacros Scriptores, sed sapientia & inspiratione Verbi ea revelantis, quæ reliquis hominibus erant abscondita: *Ea dicebant, ac prædicabant, quæ illis divino dumtaxat numine manifesta forent, reliquis vero abscondita.* Illud tandem subjungit, Verbum hoc Sacros Scriptores coegisse per Spiritum Sanctum loqui; Verbum in his versatum fuisse, in his locutum fuisse, suam annuntians futuram Incarnationem: *Hic autem, loquitur hoc loco de Filio Dei, dedit legem & Prophetas, & dando coegit hos per Spiritum Sanctum loqui . . . In his igitur Verbum versabatur loquens de ipso. Jam enim ipse suus præco erat, ostendebatque futurum esse, ut Verbum hominibus appareret.* Ecquid efficacius pro Divinorum librorum inspiratione dici potest? Equis post hæc audebit inire disputationem de natura hujus inspirationis, scilicet num immediata sit, vel solum mediata? Scriptores prophetiæ spiritu repleti; Scriptores, qui sunt veluti

veluti organa, per quæ Verbum Divinam voluntatem annuntiat; Scriptores a seipsis non loquentes, sed sapientia & inspiratione divina; Scriptores, uno verbo, quos Verbum cogit per Spiritum Sanctum loqui, in quibus Verbum ipsum versatur, & loquitur, numquid aliter locuti sunt, quam divinitus afflati revelatione proprie tali, & inspiratione immediata? Cesset ergo omnis controversia de hac veritate clare admodum in remotiori antiquitate fundata.

§. II.

T r a d i t i o .

Possent insuper in Traditionis favorem ea afferri, quæ habet S. Hippolytus initio sui Tractatus contra hæresim Noeti; quod scilicet cum beati Presbyteri redarguissent hunc Hæresiarcham, aperte eidem declararunt, quod unum Deum vere sciebant, sicuti & ipse; sed sciebant insuper & Jesum Christum; sciebant, Filium passum, mortuum, suscitatum tertia die, & sedentem ad dexteram Patris, venturumque ad judicandum vivos & mortuos: *Atque hæc dicimus, subjungit Sanctus Martyr, quæ didicimus.* Hoc pacto veteres Traditione firmabant fidei nostræ articulos, & eadem hac Traditione non sine ingenti utilitate utebantur adversus hæreticos. Utitur sane idem S. Hippolytus contra Noetum, ut ostendat, Verbum Dei e cælis descendisse in Virginis utero, & ex ea incarnatum esse, assumpta anima humana; excepto peccato. *Credamus igitur, fratres, inquit ille, secundum Traditionem Apostolorum, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Ἀποστόλων, quod Deus Verbum e cælis descendit in Sanctam Virginem Mariam.*

Veteres Traditione usi sunt adversus Hæreticos. Cont. Noetum. num. 2.

num. 17.

§. III.

T r i n i t a s .

Unitas Naturæ, & distinctio Personarum in SS. Trinitate. num. 14.

I. Castigatissime loquitur noster Auctor de Mysterio Sanctissimæ Trinitatis, aperteque declarat propriam fidem circa Unitatem Naturæ, & distinctionem Personarum. „ Si ergo, ait ille in suo Tractatu contra Noetum, Verbum erat apud Deum, & Deus erat, quid ergo? Dicit ne aliquis, dicere Joannem duos Deos?, *Duos quidem non dicam (Deos) sed unum, personas vero duas; æconomiam tertiam, gratiam dico Spiritus Sancti.* Gratiam appellat hoc loco Spiritum Sanctum, quia Divinus iste Spiritus est fons omnium donorum, quæ Deus hominibus largitur. „ Pater quidem unus, profequitur S. Hippolytus, personæ vero duæ, quia Filius; „ tertia autem Spiritus Sanctus. „ Pater mandat, Verbum perficit . . . *Æconomia consensionis redigitur ad unum Deum: Unus enim est Deus qui mandat, Pater; qui obedit Filius; qui docet scientiam Spiritus Sanctus.*

II. Nec quemquam morari debent hæc verba: *Qui obedit Filius, quasi læderet perfectam Consubstantialitatem Patris & Concordantia SS. Patrum, Tom. II.*

III. Nam, ut egregie animadvertit Pater Ceillierius (a) hisce loquendi formulis usi sunt Patres secundi & tertii sæculi, & quidem sine offensione, Hac phrasi usus est S. Irenæus absque ullo scrupulo; ac etsi hæc adversus formulæ loquendi viderentur favere Ariana hæresi, nihilominus etiam post Concilium Nicænum in Patribus occurrunt, ut videre est in Divo Basilio (b), Divo Athanasio, (c) & Mario Victorino (d). Quippe juxta stylium veterum Theologorum, hæc voces, *imperare & obedire*, quando de Personis Divinis sermo est, non significant unam alteri imperare eo modo, quo dominus famulo suo præcipit; sed designant solummodo consensionem voluntatis in Patre & Filio; non secus ac si quis diceret, quod cum Pater statuisset Mundum condere per suum Verbum; id non fecit sine voluntate Verbi sui, quod est una eademque cum eo substantia; uti jam alio loco diximus & modo fusius patebit.

III. „ Pater, profequitur S. Hippolytus, est super omnia, Filius per omnia, Spiritus Sanctus in omnibus. *Aliter Deum unum intelligere non possumus, nisi vere Patri & Filio & Spiritui Sancto credamus.* Judæi Patrem glorificaverunt, sed non egerunt gratias; siquidem non agnoverunt Filium. Discipuli (Salvatoris) agnoverunt Filium, sed non in Spiritu Sancto. Sciens igitur Verbum Patris æconomiam, & voluntatem Patris, quod non vult aliter Pater glorificari, nisi sic; cum resurrexisset, tradidit hoc Discipulis; *Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti . . . Per hanc enim Trinitatem dicitur τὴν τριάδος, Pater glorificatur.* Pater enim voluit, Filius fecit, Spiritus Sanctus manifestum fecit . . . Neesse ergo est, ut quamvis nolit, confiteatur, (Noetus) Patrem Deum Omnipotentem, & Christum Jesum Filium Dei, Deum factum hominem, cui omnia Pater subjecit præter se, & Spiritum Sanctum, & hos esse vere tres. „ *Quod si vult scire, quomodo unus Deus demonstratur, sciat unam esse virtutem sive potentiam hujus.* Sane nemo posset nostris hisce temporibus magis accurate loqui de Mysterio Sanctissimæ Trinitatis, quam loquatur S. Hippolytus, qui tertio Ecclesiæ sæculo floruit. Perficue revera adorabile hoc Mysterium pertractatur, cum dicitur, Patrem esse Deum, Filium esse Deum, Spiritum Sanctum esse Deum, & nihilominus unum solum esse Deum, quia tres istæ Personæ, etsi vere ab invicem distinctæ sunt una eademque virtus sive potentia, ideoque unus & idem Deus. Hoc uno S. Hippolyti pulcherrimo

(a) Animadversiones P. Ceillierii in hunc locum. Tom. II. pag. 366.

(b) Lib. de Spiritu Sancto. cap. 16.

(c) Contra Gentiles.

(d) Lib. de Creatione Mundi.

III. SÆCULUM. mo testimonio, tum Arii, tum Sabelii impietas profligatur. Tres sunt Divinæ Personæ, sed sunt unus Deus. En totum Sanctissimæ Trinitatis Mysterium.

Divinitas & Consubstantialitas Verbi. num. 9.

num. 10.

num. 11.

Ibid.

num. 12.

num. 13.

num. 14.

num. 7.

III. SÆCULUM. dit Patrem, habet; id est, si me videris, per me potes Patrem cognoscere. Per imaginem enim, quæ similis est, potest facile Pater cognosci. Tandem ut argumentum hoc fuse a Divo Hippolyto pertractatum, in compendium redigamus, unum afferemus ejusdem Patris, ex Tractatu contra Noetum, testimonium, nec non unum ex libro contra Beronem, quæ expresse adeo Divinitatem Verbi demonstrant, ut nihil magis desiderari queat. In primo igitur in hæc Evangelii verba: Ego & Pater unum sumus, aperte declarat, Patrem & Filium, unum idemque esse, quia unam eandemque habent virtutem & potentiam: Ego & Pater unum sumus . . . sic dixit, Ibid. quia duas personas demonstravit, unam autem potentiam, sive virtutem. In altero Contra Be-

pariter expresse docet, quod Filius Dei, tam ante, quam post Incarnationem, erat infinitus, incomprehensibilis, impassibilis, mutationis expertus, omnipotens, subsistens & operans per seipsum; uno verbo, quod erat perfectus Deus, sicuti est perfectus homo: Deus Verbum idem Deus est totus, idem item homo totus. Sane Ariani qui adhuc superiunt, harum auctoritatem vim eludere nullo pacto possunt. Quis enim non agnoscat uti verum Deum, uti Patri consubstantialem, eum, qui ab æterno fuit in Deo Patre; quem Pater emittit ut lumen ex lumine, ut radium a sole, ut aquam ex fonte; eum, qui eandem habet cum Patre virtutem ac potentiam; qui est idem Deus cum Universi conditore; qui in sua persona potentiam Patris ostendit; qui est Deus & Dominus omnium; qui est vera Patris imago; in quo, & per quem Pater seipsum manifestat; eum tandem, qui est infinitus, incomprehensibilis, omnipotens, subsistens & operans per seipsum, & est perfectus Deus, sicuti est perfectus homo? Si Ariana impietas contra hæc firma adhuc & sibi constans perseverat, nullo alio pacto poterit unquam everti.

VII. Observandum nihilominus obiter est, hanc S. Hippolyti phrasim: Deus solus erat ante creationem; quando voluit, & quomodo voluit ostendit Verbum suum; hanc, inquam, phrasim creare posse aliquam difficultatem lectori in lectione veterum Patrum minus versato; qui vero vel leviter eorum scripta perlegerit, illico deprehendet, vetustos Ecclesiæ Patres hisce loquendi formulis ne minimum quidem lædere voluisse æternitatem Verbi, ejusque in Patre, & cum Patre æternam subsistentiam. Offendimus jam superius & in Athenagora, & in aliis Patribus hujusmodi phrasim non semel, eosque quantum par erat purgare studuimus ostendendo, illos verba fecisse non de generatione Verbi proprie dicta; sed de quadam productione ad extra, quæ ab hac generatione differt. Productio hæc non est æterna, ut in confesso est apud omnes; hæc peracta est temporibus apud Patrem definitis, ut & ipsi veteres Patres & S. Hippolytus in particulari consentiunt; sed æque verum est juxta hos eosdem

III. SÆCULUM. eosdem veteres Patres, Verbum fuisse ante hanc productionem: & ut in solo Divo Hippolyto, de quo impræsentiarum est quæstio, sistamus, apertissime mentem suam manifestat cum ait, 1º. quod licet Deus Pater solus esset ante hanc productionem; tamen multus erat, & veluti in seipso multiplicatus: Ipse solus multus erat; quod quidem falsum esset, si tunc Verbum non fuisset in Patre, & cum Patre. 2º. Quod ante hanc productionem Pater non erat sine ratione, sine sapientia, sine consilio: sed Filius est ratio Patris: ergo Filius erat antequam Pater, volens mundum condere, eum ostenderet. 3º. Si S. Hippolytus non credidisset, Verbum fuisse ab æterno in Patre & cum Patre, quomodo docuisset, Patrem & Verbum esse unum solumque Deum, utrumque habere unam eandemque virtutem, unam eandemque potentiam? Insuper, Verbum in particulari esse Deum perfectum, infinitum, totius mutationis expertum? Omnia hæc, nonne evidentissime supponunt Verbi coæternitatem? Hisce addimus, Divum Hippolytum expresse docere, Filium Dei esse Patri coæternum: Ipse enim est coæternus Patri. τὸ πᾶσι

συναίσιτος. Quando igitur noster hic Auctor ait, Patrem solum fuisse ante mundi creationem, & per Verbum suum omnia fecisse; id unum tradere vult, Verbum ante hæc tempora, etsi ab omni æternitate genitum, ad extra productum non fuisse, sed veluti additum in Patre semper fuisse, cum quo & in quo erat. Cum vero idem S. Hippolytus ait paulo post modo expensa verba: Totum vero Pater, ex quo virtus Verbum, hisce formulis denotat, juxta Veterum phrasim, superioritatem Personæ in Patre, quem totius Divinitatis principium habebant; minime vero superioritatem naturæ, quæ est, juxta eosdem, eadem in Patre & Filio, ut ex ipso Divo Hippolyto jam demonstravimus.

Lih. contra Judæos. num. 7.

Divinitas Spiritus Sancti. Contra Noet. num. 14.

VIII. Quoad Spiritum Sanctum, omnimodis præcise declarat idem Sanctus Episcopus & Martyr, Divinum hunc Spiritum esse tertiam Personam Sanctissimæ Trinitatis, ut supra jam vidimus. Supponit vero idem Auctor, tres Divinas Personas esse unum eundemque Deum; ait quippe, tres has Personas habere unam eandemque potentiam, unam eandem virtutem: ergo supponit, Spiritum Sanctum esse Deum & esse Patri Filioque Consubstantialem. Cæterum perspicue mentem suam prodit super hoc articulo, cum ait hanc consensionem trium Divinarum Personarum redigi ad unum Deum: Oeconomia consensionis redigitur ad unum Deum; Unus est enim Deus, subjungit, qui mandat, Pater; qui obedit, Filius; qui docet scientiam, Spiritus Sanctus. Aliter Deum unum intelligere non possumus, nisi vere Patri, & Filio, & Spiritui Sancto credamus: per hanc enim Trinitatem Pater gloriatur. Ait insuper S. Hippolytus, nos adorare Spiritum Sanctum: Spiritum Sanctum adoramus. Illi tribuit

III. SÆCULUM. eandem gloriam eandemque potentiam, ac Filio, cujus Spiritus est: Ipsi (Christo) gloria & potentia cum sacrosancto, bono, & vivifico ejus Spiritu &c. Igitur certum ratumque est, juxta S. Hippolyti doctrinam, Spiritum Sanctum esse Deum, sicuti & Pater Deus est, & Filius Deus est, illisque vere esse consubstantialem.

IX. Hic est Spiritus, qui ab initio ferebatur super aquas; per quem mundus motes personæ vetur, natura creata consistit, omnia vitales accipiunt: qui in Prophetis operatus est, in Christum devolvit: hic est Spiritus specie linguarum ignearum datus Apostolis: de hoc Gabriel ad Virginem, Spiritus Sanctus superveniet in te &c. Per hunc Spiritum Petrus beatam illam vocem effatus est, Tu es Christus Filius Dei viventis: per hunc Spiritum firmata Ecclesiæ petra est. Tandem per hunc Spiritum, conjunctum cum aqua (Baptismi) regeneratus homo vivificatur, ex servitute in libertatem transit, ex tyrannide ad regnum, ex corruptione ad incorruptibilitatem. Hæc sunt notabilia, quæ in Divo Hippolyto occurrunt quoad tres Divinas Personas.

§. IV.

In c a r n a t i o.

I. Ad Incarnationem quod attinet, docet S. Hippolytus, nec Patrem, nec Spiritum Sanctum humanam carnem assumptum esse, sed Verbum Dei: Missus autem non est alius, quam Verbum. Divinum hoc Verbum descendit in Sanctam Virginem Mariam, & ex ea est incarnatum, sumpta anima humana: Factus omnia, quæcumque homo est, excepto peccato. Hoc Dei Verbum appellatum est Dei Filius ab initio, quia in tempore inter homines nasci debebat: Nec enim Verbum per se & sine carne Filius perfectus erat, cum tamen esset perfectum Verbum Unigenitum: hoc est, non est adeptus perfectam qualitatem Filii, nisi per unionem duarum naturarum, per quam & Filius Dei, & Filius hominis simul effectus est.

II. Divinum Verbum, Dei primogenitum, unitum cum Virginis primogenito, est verus Deus & verus homo, perfectus Deus & perfectus homo: Totus Deus ipse, totus homo idem ipse; totus Deus pariter natura, & homo idem ipse. Quod quidem factum est absque ulla mutatione hujus vel illius naturæ: Habens caeleste quod paternum erat, tanquam Verbum; terrenum vero, tanquam ex vetere Adam, per Virginem incarnatus. Sic . . . Deus corporatus apparuit. Salvator ex ea (Maria) natus est sine confusione Deus & homo, αὐτὸν ὡς θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Hæc potestrema loquendi formulæ excerptæ sunt ex quodam fragmento Commentarii quod exaravit S. Hippolytus in Proverbia; ibi enim explicans hæc capituli 9. verba: Sapientia Tom. I. ejus edificavit sibi domum . . . miscuit vinum, eadem interpretatur de duabus Jesu Christi

III. **SÆCULUM.** si naturis, per vinum intelligens naturam divinam; per aquam vero naturam humanam: *Miscuit in poculo suo vinum*, inquit ille, *in Virgine Divinitatem suam uniens cum carne, tanquam vinum merum ac purissimum*: sive, ut alibi etiam habet: *Mortale corpus nostrum suæ admiscendo virtuti.*

Tract. de Antichr. num. 4.

Proprietates & Operationes distinctæ duarum Naturarum in Jesu Christo. Contra Noet. num. 18. Contra Beron & Alic. Tom. I. pag. 227. & 228.

III. Cæterum inanis scrupulus esset opinari, Eutichianam hæresim designari hac voce *μίσγας admiscens*: præter enim superius recitata apertissima testimonia, innumera pariter hoc loco afferre possumus, quæ ab omni erroris suspitione super hoc articulo illum reddunt immunem. Etenim in Tractatu contra Noetum, peculiare proprietates operationesque tribuit duabus Christi

naturis, & quidem his verbis: *Sic igitur & Operationes distinctæ tur esse Deus, cum . . . super pulvinum dormit, qui naturam habet insomnem, ut Deus . . . Cum ab Herode spernitur, qui totam terram iudicaturus est . . . & a militibus illuditur is, cui adstant millia millium, & decies centena millia Angelorum.* In Tractatu contra Beronem expresse docet, Incarnationis Mysterium demonstrare duas substantias perfectas, divinam, & humanam: *Mysterium namque Divinæ Incarnationis . . . perfectæ Deitatis & plenæ demonstrativum Humanitatis: & utramque naturam suas proprietates & operationes naturales absque ulla mutatione servasse: Secundum utrumque suum semper permanens sine casu, quibus divine pariter & humane operatus est: perfectionem per omnem utriusque rationem sibi naturaliter incommutabilem servans; atque ideo Divinum Verbum miracula patrat, caro vero patiebatur: Deitate quidem divina . . . operans; humanitate vero humana.*

Ibid. pag. 226. Sequitur idem argumentum. In Psal. 2. Tom. I. pag. 268. & alibi.

Contra Beron. num. 7.

IV. In Humanitate sua Salvator noster esurivit & sitivit; & in Divinitate sua uno eodemque tempore adorabatur ab Angelis: *Humanam quidem ipsius naturam facile est agnoscere, quando esurit & sitit . . . Divina vero ipsius natura non obscure cernitur, quando ab Angelis adoratur.* Uno verbo, operationes istæ adeo distinctæ sunt, juxta S. Hippolytum, quod Verbum, *Nihil divinum corpore operabatur, nihil humanum divinitate gerebat. Verum licet mortuus est tanquam homo; tamen secundum Divinitatis naturam mansit vivus.* Habes igitur duas Christi naturas formaliter distinctas, earumdemque distinctas operationes in Divo Hippolyto assertas conspicis. Demonstrandum superest, vetustum hunc Ecclesiæ Patrem, unam agnovisse in Christo Personam, unumque principium operationum omnium, quæ utriusque naturæ conveniunt.

V. Id vero evidentissime constabit unicuique vel leviter attendenti quos superius attulimus textus, ut distinctionem duarum naturarum assertam a Divo Hippolyto evinceremus: ex illis enim probe manifestum erit, quod licet duarum naturarum distinctio perspicue asseratur; nihilominus una tantum in Christo persona astruitur. Ipse

quippe & perfectus Deus est, & perfectus Homo, ipse, prout Dei Verbum, divinam habebat naturam; prout vero Adæ filius, habebat naturam humanam: Deus incarnatus est, *Deus incorporatus*; & ille ipse est, qui natus est ex Maria, Deus & homo; *Ex ea natus est. . . Deus & homo*: idem est, qui ab Herode spernitur, & ab Angelis adoratur; qui divina operatur & humana, qui moritur, & manet vivus. Quomodo conciliari hæc possunt cum distinctione naturarum? Audi eundem Divinum Hippolytum perbelle hoc explicantem: *Secundum utrumque suum semper permanens sine casu, quibus divine pariter & humane operatus est. . . Et alibi: Sibi met modum servans secundum utrumque immutabilem, per quem operatus est utraque decenti more.* Ex omnibus his, quæ modo attulimus quoad Incarnationem inferendum est, Divum Hippolytum in suis scriptis manifeste damnare tres primarias Hæreses post ejus mortem exortas; Eutychianorum scilicet, Monothelitarum, & Nestorianorum; primam quidem, dum astruit in Christo duas naturas distinctas; secundam vero, dum duas admittit voluntates in eodem Christo, duasque operationes, quæ duarum naturarum sunt propriæ; tertiam tandem, dum Unitatem Personæ in Christo tuetur.

III. **SÆCULUM.** Unitas Personæ in Jesu Christo. Contra Beron. num. 7.

VI. Finis ac scopus Incarnationis fuit hominum salus: hinc *Verbum e cælis descendit . . . ut . . . salvaret Adam qui ceciderat, & immortalitatem largiretur iis qui crederent in nomine ejus. . . Neque caro per se sine Verbo subsistere poterat; quia in Verbo habebat subsistentiam* *ἡν ὁσυσσῶν. Incarnato Verbo & factō homine, Pater erat in Filio, & Filius in Patre. . . Non per fictionem, sed vere factus est homo.* Hæc Incarnatio peracta est in Virginis utero, operante Spiritu Sancto: & error est opinari, Verbum aut aliunde quam de sinu Virginis carnem sumpsisse, aut carnem hanc de cælo traxisse; cum ante Incarnationem nullum corpus haberet, essetque purus spiritus. Prophetæ utique Filium Dei appellaverunt etiam filium hominis; sed per anticipationem, scilicet propter futuram ejus Incarnationem: *Vocatus a principio Filius hominis propter futurum, quamvis nondum esset homo.*

VII. Bina insuper Divi Hippolyti, & quidem observatione dignissima testimonia afferenda supersunt, quæ incarnationem respiciunt: Primum est de perpetua Mariæ Virginitate: *Univerforum conditor, inquit ille, ex Sanctissima semper Virgine Maria . . . factus est homo.* Secundum, Divinam ejusdem Virginis Maternitatem evincit: *Dic mihi, o beata Maria, sic Virginem alloquitur S. Hippolytus, quid erat a te in utero conceptum, & quid a te in Virginali matrice gestabatur? Verbum erat Dei.* Hoc S. Hippolyti testimonium recitat Theodoretus in suo primo Dialogo; & extat pariter in primo Tomo Operum hujus Sancti, pag. 267. Manifestæ huic auctori-

Scopus Incarnationis. Contra Noet. num. 17. Circumstantiæ Incarnationis. Contra Noet. num. 16. Hæc Incarnatio peracta est in Virginis utero, operante Spiritu Sancto: & error est opinari, Verbum aut aliunde quam de sinu Virginis carnem sumpsisse, aut carnem hanc de cælo traxisse; cum ante Incarnationem nullum corpus haberet, essetque purus spiritus. Prophetæ utique Filium Dei appellaverunt etiam filium hominis; sed per anticipationem, scilicet propter futuram ejus Incarnationem: Vocatus a principio Filius hominis propter futurum, quamvis nondum esset homo.

Perpetua Mariæ Virginitas. Tom. I. pag. 230.

Scopus Incarnationis. Contra Noet. num. 17. Circumstantiæ Incarnationis. Contra Noet. num. 16. Hæc Incarnatio peracta est in Virginis utero, operante Spiritu Sancto: & error est opinari, Verbum aut aliunde quam de sinu Virginis carnem sumpsisse, aut carnem hanc de cælo traxisse; cum ante Incarnationem nullum corpus haberet, essetque purus spiritus. Prophetæ utique Filium Dei appellaverunt etiam filium hominis; sed per anticipationem, scilicet propter futuram ejus Incarnationem: Vocatus a principio Filius hominis propter futurum, quamvis nondum esset homo.

III. **SÆCULUM.** Auctoritati addatur quod ex eodem Sancto Episcopo jam protulimus; Salvatorem scilicet ex Maria natum, esse Deum & hominem sine confusione naturarum: *Salvator ex ea natus est, sine confusione Deus & homo.*

Tom. I. pag. 282.

Virtus & Efficacia Sacramenti Baptismi. Sermo. In Theophania. Tom. I. pag. 282.

§. V.

Baptismus.

Quoad Baptismum docet Sanctus iste Episcopus, per hoc Sacramentum nos obtinere immortalitatem & vitam spiritualemente adoptionem filiorum Dei: *Qui cum fide, addit iste Pater, in hoc regenerationis lavacrum descendit, renuntiat malo, & Christo se addicit: hostem abnegat, ac Christum Deum esse confitetur: servitutem exuit, induit adoptionem. . . . Quod vero maximum est, revertitur Filius Dei, & Christi hæres.* „ Propheta Isaias Baptismi vim „ purgativam prædixit cum ait: *lavamini, mundi estote. . . . Si sint peccata vestra sicut puniceus pannus, ut nivem dealbabo; sique fuerint ut coccinum, dealbabo ut lanam.* Sed Baptismus, quem „ Jesus Christus a Joanne suscepit, virtutem & efficaciam contulit illi Baptismo, „ quem in Jesu Christi nomine suscipimus. Vides igitur, quot, & quantorum „ bonorum jacturam facturi fuissetis, si „ Joannis monitioni Dominus cessisset, & „ Baptismum non suscepisset; clausi enim „ erant ante hac cæli, inaccessa supera regio. „ Quæ vero ibidem habet idem S. Hippolytus: *Accede igitur & regenerare, o homo . . . si non adulterium, nec cædem commiseris, nec idola colueris: prima fronte videri possent a Baptismi gratia eos abigere, qui talium criminum rei sunt: si vero hujus Patris mens attente perpendatur, omnis illico evanescet difficultas: 10. enim omnes gentes ad hoc Sacramentum invitat: Venite omnes tribus gentium ad Baptismatis immortalitatem; quod sane & idolorum cultores, & adulteros &c. præsupponit. 20. nullum est crimen, quantumvis enorme, quod divino hoc Sacramento non deleatur, juxta Isaiæ textum, quem de Baptismo interpretatur S. Hippolytus, ut supra vidimus: ergo Sacramentum hoc delet idololatriam, adulterium &c. Igitur Sanctus Martyr id unum intendit, oportere scilicet abjicere habitum & affectum ad hæc crimina, uti & ad cætera omnia, ut Baptismi gratia obtineatur: quod quidem verum est, & cum Ecclesiæ Doctrina apte congruit.*

§. VI.

Eucharistia.

Eucharistia, prout docet S. Hippolytus, est Sacramentum, quo Jesus Christus, *Divinam ipsius Carnem, ac venerabilem ejus sanguinem dedit nobis edendum bibendumque in remissionem peccatorum: idem hoc corpus, ac venerabilis sanguis quotidie super nostra Altaria offeruntur in memoriam primæ cænæ: Quæ in arcana & divina*

Sacramentum hoc continet Corpus & Sanguinem Jesu Christi. Tom. I. pag. 282.

mensa quotidie perficiuntur & sanctificantur, in memoriam nunquam non recolenda primæ illius divinæ & arcane cænæ.

III. **SÆCULUM.**

§. VII.

Natura Angelorum, & Animarum.

Tandem S. Hippolytus post Christum *Immortalitatem & Incorruptibilitatem Angelorum & Hominum.* in resurrectione erunt sicut Angeli Dei; hoc est, ut ille explicat, corruptionis expertes, *Erunt homines in resurrectione, sicut Angeli Dei nimirum corruptionis expertes, immortales. . . . Ejusmodi naturis, subjungit; constant Angeli, & animæ corporeis vinculis exolutæ: ambæ enim istæ naturæ sunt alterius generis & diversæ a creaturis hujus mundi, quæ sub aspectum cadunt.* Ex his clarissime eruitur, Divum Hippolytum agnovisse animam naturam suam immortalem; & Angelos uti substantias pure spirituales, & a materia omnino secretas: quæ quidem duæ essentialiter veritates, aliqua involvuntur obscuritate in omnibus ferme Scriptoribus Sacris, qui ante ipsum floruerunt.

§. VIII.

Antichristus.

Pro hujus Sectionis coronide quædam auctoritatem Divi Hippolyti loca circa Antichristum. Nebulonem hunc ex tribu Dan nasciturum docet Sanctus iste Episcopus, suamque sententiam firmare studet auctoritate Scripturarum, & præcipue Genesis cap. 49. vers. 17. & Jeremiæ cap. 8. vers. 16. Verum opinio hæc, ad summum ut simplex conjectura proferri potest; hanc quippe retulisse, refutasse est, ut quilibet probe dignoscet, si vel leviter perpendere velit duo illa Scripturæ testimonia, quibus ejus opinio tota quanta est innititur. Quoad Antichristi nomen, ea Sancto Hippolyto opinio stetit, hoc designari illis Apocalypsis verbis (a): *Et numerus ejus sexcenti sexaginta sex; & licet definire non audeat Sanctus Episcopus, quodnam nomen ex hoc numero emergere possit, nihilominus ex conjectura opinatur, post S. Irenæum, impostorem hunc fortasse appellari debere hoc nomine: Titan sive Euthas, sive Latinus; quæ quidem conjectura, æque ac prima, inutilis est.*

II. Non æque nutat quod docet idem Sanctus Martyr de tempore adventus Antichristi; docet quippe, hunc iniquitatis virum in fine mundi venturum esse; quod & communiter docet Ecclesia. Cæterum non ille sum ego, qui assentiri possim D. Hippolyto quædam Scripturæ testimonia de præciso Antichristi adventu interpretantur; veluti cum ait, Antichristum venturum in postrema septuaginta hebdomadarum Danielis: constat enim, uti alibi jam vidimus, hebdomadam hanc finem habuisse in primo

(a) Cap. 13. vers. 18.

Tempus Antichristi. num. 20. & 21.

num. 43.

III. **SÆCULUM.** primo Jesu Christi adventu, quo peracto circumstantiæ omnes notabilissimæ impletæ sunt, quas impleri debere in illa hebdomada Scripturæ nuntiaverant. Ex tunc quippe Urbs inelyta Jerusalem destructa fuit, templum eversum, Sacrificium abolitum, abominatio desolationis fuit in loco Sancto; quemadmodum Ecclesiastica narrat historia ex fide ipsorum hebræorum, qui cum propriis oculis calamitates illas conspexissent, litteris consignarunt.

III. Nec ultra conjecturæ fines vagatur altera hæc S. Hippolyti opinio; Enoch scilicet & Eliam Prophetas per dimidium septuagesimæ hebdomadæ pugnaturos cum Antichristo; nec non infumpruos in prædicatione bis mille, bis centum sexaginta dies; quod æque incertum est. Enoch & Elias apparebunt utique Antichristi ætate, homines ad penitentiam cohortantes, sicuti eodem loco noster hic Auctor docet: verum, quonam præcise tempore apparebunt? quot diebus terram habitabunt? Vanæ ac inutiles quæstiones sunt istæ, quarum certam solutionem latere nos voluit Spiritus Sanctus, sicuti & determinatum tempus, quo omnia consummabuntur; quod tempus nihilominus ad exitum sexti Millenarii ab eodem S. Hippolyto præfigitur. Ex quibus sane peculiaribus Divi Hippolyti opinionibus probe conjicimus, eum in exponendo litterali Scripturarum sensu parum admodum excelluisse.

IV. Felicioribus ventis mare istud enavigat cum docet, Seductorem hunc, ut facilius homines decipiat, venturum esse quibusdam notis ac signis distinctum, quæ in Sacris litteris Jesu Christo tribuuntur; Seductor enim, ut ait S. Hippolytus, per omnia similis videri vult filio Dei. „ Leo „ quidem Christus, ex Sacris Scripturis; „ & ex iisdem Sacris Scripturis leo Antichristus. Rex Christus; ac Rex Antichristus. Exhibitus est Salvator ut agnus; ipse quoque pariter ut agnus apparebit. „ Misit Dominus Apostolos in omnes gentes; „ mittet & ipse perinde pseudo-apostolos. „ Congregavit Salvator oves, quæ dispersæ erant; ipse quoque pariter populum congregabit, qui dispersus est. Dedit „ Dominus fidelibus suis signaculum; ipse „ quoque similiter dabit. Apparuit Salvator „ hominis habitu; ipse quoque in hominis habitu veniet. Excitavit Salvator, „ ac sanctam dogmæ suam ut templum fecit; ipse itidem templum lapidibus constructum Hierosolymis excitabit. „ Hi „ sunt, juxta S. Hippolytum characteres, qui in speciem Jesu Christo, & Antichristo communes erunt; quibus aliud adjungit non æque certum; quod scilicet cum Salvator venerit in circumcissione in mundum; veniet & ille similiter.

V. Hoc autem pacto a vero Christo secerit poterit seductor ille: erit quippe politicus tyrannus, qui omnium tormentorum genere animadvertet in eos qui ejus doctrinam sectari abneunt; insuper falsis

promissionibus allicere tentabit; per summam arrogantiam divinos honores exquirere: quem tandem Dominus humiliabit & penam infliget nimis illius superbiæ debitam. Jesus Christus eum exterminabit spiritu oris sui; & deinceps veniet judicare omnes homines. Tunc, inquit S. Hippolytus in suo Tractatu adversus Platonem, impii æterni supplicii adjudicabuntur; justi vero regnabunt in perpetuum: *Injusti quidem æterno supplicio . . . adjudicabuntur &c.* Prius vero universale judicium futurum est, & omnes rationales Creaturæ, hoc est Homines, Angeli, & Dæmones ante tribunal Verbi Dei consistere debent. Mentis exciderat adnotare, Divum Hippolytum in suo Tractatu adversus Platonem de generali Resurrectione sermonem habere; quo quidem loco docet, unumquemque cum proprio corpore esse resurrecturum. Habet pariter, quod Justorum corpora resurgent gloriosa, impassibilia, corruptionis expertia, & una cum anima fruuntur beata æternitate; e contra autem corpora impiorum non immutabuntur, iisdemque morbis ac infirmitatibus obnoxia erunt, quibus in hoc sæculo fuerunt obnoxia. Hæc sunt notabiliora, quæ in Divo Hippolyto quoad Dogma deprehendere potui.

SECTIO II.

In qua afferuntur quædam Moralis ac Disciplinæ puncta, una cum peculiaribus opinionibus ac erroribus in Operibus Sancti Hippolyti adnotatis.

I. Sanctus iste Episcopus initio sui Tractatus de Antichristo lectionem præbet iis summe necessariam, quibus Deus indolem ac dotem cæteros docendi largitus est: in eo autem posita est hæc lectio, quod scilicet Religionis veritates de facile non tradant iis, qui ad earumdem abusum proni sunt ac dispositi, sed piis solummodo hominibus, qui in timore Dei vivunt, in sanctitate & justitia. Illi ipsi qui docent, docere debent cum metu, nec celestia eloqui debent, nisi charitas urgeat; Hinc ipse Gentium Apostolus cum metu & caute de mysteriis fidei loquebatur; quia cum tunc temporis nec omnes homines crederent, nec toto terrarum orbi fides illucesceret, justa formidinis causa illi non deerat, fore ut hæc mysteria indignis & ad contemptum summe dispositis innotescerent: ideoque Timotheo discipulo suo etiam atque etiam commendat, ut non tradat veritates a se jam acceptas, nisi piis ac religiosi viris, qui alios possint easdem veritates docere. *Cum igitur Beatus Apostolus, subjungit S. Hippolytus, hæc caute ac metu traderet . . . videns scilicet spiritu non esse omnium fidem; quanto res nobis majoris periculi fiet, si temere nullaque ratione profanis hominibus atque indignis tradiderimus divina eloquia.* Hanc summe necessariam Moralis partem confirmat Do-

III. **SÆCULUM.**

num. 18.

num. 25.

Æterna impiorum Tormenta.

Tom. I.

pag. 220.

Extremum judicium.

Ibid.

Resurrectio Generalis.

Ibid.

III. **SÆCULUM.** Arina & praxis summorum virorum omnium, qui in Ecclesia floruerunt.

II. Qui in Sacrarum Scripturarum lectione operam locant suam, duo præ oculis habere debent. 1º. Ex sacris his libris modum cognoscendi Deum, eidemque famulandi eruere debent, cum ex his fontibus solummodo hæc hauriri possint. 2º. in id summopere incumbere debent, ut verum earumdem Scripturarum sensum percipiant, & abhorreere ab omni interpretatione ad arbitrium conficta, vel quæ peculiari nostro spiritui, nostrisque passionibus sit conformis; uno verbo nullam Scripturis vim inferre debent: *Non secundum propriam voluntatem, neque secundum proprium sensum; neque vim inferentes in ea quæ ab eo data sunt; sed quomodo ipse (Deus) per sanctas Scripturas docere voluit, sic intelligamus.* Quæ quidem verba attendere deberent hæretici nostri hujus sæculi, necnon multi qui inter Catholicos male vivunt.

Cum de Mysteriis agitur, curiosus non inquirendum.

Contra

Noet.

n. 16. & 17.

III. Nec minoris est utilitatis id quod docet alio loco idem S. Hippolytus; scilicet, cum de Mysteriis agitur, curiosus non inquirendum. Exemplum proferamus ab eodem excerptum, quod est de generatione Verbi. „ Sed dicit mihi aliquis, „ (verba sunt S. Hippolyti): Quomodo „ Verbum genitum est? Explicationem „ hujus Mysterii quomodo petis tu, qui „ modum generationis humanæ non potes „ perfecte efferre? Non satis est tibi scire, „ quod Deus mundum condidit, nisi audeas „ deas inquirere, quomodo condidit? Non „ sufficit tibi cognoscere, quod Filius Dei „ tibi apparuit ad salutem, si tamen id credis; „ sed insuper quomodo genitus est „ secundum spiritum curiose indagas? At „ qui generationem ejus secundum carnem „ enarrare non pluribus quam duobus „ (Matthæo & Luca) concreditum est: & „ tu audes generationem secundum spiritum „ scrutari? „ *Quam generationem apud se Pater servat, revelaturus tunc Sanctis, qui ut faciem ejus videant, digni erunt.* Contenti igitur estote verbis Christi: Quod natum est ex spiritu spiritus est: *Sufficiunt hæc testimonia fidelibus veritatis studiosis.*

Charitas Christiana.

Lib. de

Antichristo,

num. 59. &

in Daniel.

& Susan.

pag. 264.

Tempus ad

Baptismum

recipiendum,

præfinitum.

Comment.

in Daniel.

& Susan.

pag. 275.

IV. Charitas Jesu Christi est anima Ecclesiæ; & est veluti vinculum, quo fideles uniuntur. Per hanc charitatem, sicuti & per fidem Ecclesia recipit Baptismum: *Ecclesia per fidem . . . & charitatem in Deum . . . recipit lavacrum.* Qui post susceptum Baptismum transgrediuntur Dei mandata, vel Religioni Christianæ nuntium remittunt, æternam propriæ animæ mortem inferunt. Hæc sunt notabiliora, quæ in Divo Hippolyto deprehenduntur quoad Mores.

V. Quoad disciplinam hæc observanda veniunt. 1º. Solemnitatem Paschatis fuisse tempus præfinitum ad ministrandum & recipiendum Baptismum. 2º. Hanc Paschatis solemnitatem celebrari debuisse Dominica post decimam quartam lunam Martii; nisi decima quarta luna incidere in diem Sab-

III. **SÆCULUM.** bati; quo sane in casu, juxta Divum Hippolytum, celebrari non debebat festus dies Paschatis Dominica sequenti, sed transferri in aliam subsequente Dominicam, ne festus hic dies celebraretur die eodem, quo Dominus noster Jesus Christus mortuus est. 3º. Solvendum fuisse quadragesimale jejuniium Dominica Paschatis: *Solvere autem oportet jejuniium, ubi Dominica incidit.*

VI. Quod spectat ad opiniones peculiariæ, erroresque Sancti hujus Episcopi, præter jam dicta superius ad calcem primæ Sectionis, circa Antichristum; observandum pariter hic venit, juxta S. Hippolytum, subterraneum quemdam locum haberi, in quem secedunt omnes homines post præsentem hanc vitam; hunc locum cœvum esse mundo, tresque diversas sedes comprehendere. Prima, quam ille vocat Abrahamæ sinum, justis est assignata: Secunda peccatores retinet, qui ibidem patiuntur temporales pœnas malis eorum operibus debitas: Tertiam efformat quidam ignis æterni lacus, quem nullus adhuc, juxta S. Hippolytum ingressus est; hoc quippe supplicium, ut ille ait, ad extremi judicii tempora reservatum est: Tunc injusti, inquit ille, æterno supplicio adjudicabuntur; justi vero regnabunt in perpetuum: æque enim docet hic Auctor, æternam gloriam justis reservatam esse post universalem resurrectionem, etsi post mortem maxima perfruantur tranquillitate in contemplatione visibilium bonorum, & in spe perfructuri tandem aliquando cœlestibus bonis. Opinatur insuper Divus Hippolytus, in subterraneo illo loco Angelos adesse, qui præsentibus Animabus ibidem detentis, quorum aliqui debeant justos eo in loco comitari; alii vero promeritas pœnas injustis infligere. Opiniones istæ audaciores sunt quam par est; immo earum aliqua erroris notam non effugiunt: ast agnoscamus cum Photio (a) errores istos, sicuti & alios, qui in ejusdem Auctoris operibus deprehendi possunt, primorum Ecclesiæ sæculorum indolem sapere; ideoque æquo jure, hac una de causa Magnum hunc virum damnari non posse: nam, ut egregie subjungit eruditus ille Criticus, qui Scripturarum mysteria & abscondita explicare ac evolere aggressi sunt omnium primi, vituperari non debent, si non omnia penetrarunt; immo e converso commendari debet eorum zelus, quantumvis parum profecerint in expositione eorum quæ exponenda susceperunt.

VII. Innuimus jam superius, vetustum hunc Patrem affectum non esse verum sensum septuaginta hebdomadarum, de quibus est sermo in Propheta Daniele, earumdemque hebdomadarum terminum nimium protendere: qui sane error excusabilis est etiam ob allatam modo rationem. Verum æqua facilitate excusari non potest alter

III. SÆCULUM. ejusdem error, quando scilicet asserit, tempus Babylonicæ captivitatis fuisse annorum quadringentorum triginta, cum tamen Scriptura septuaginta tantum annorum fuisse dicat; sicuti videre est in Propheta Jeremia cap. 25. vers. 9. & 11. Interim a Divo Hippolyto transliamus ad Origenis Doctrinam exponendam. III. SÆCULUM.

DOCTRINA ORIGENIS

PRESBYTERI ET CONFESSORIS.

ANIMADVERSIONES PRÆMITTENDÆ.

I. Inter omnes vetustos Ecclesiæ Patres nullus est, qui de se tantam, quantam Magnus Origenes eruditionis famam reliquerit apud posteros. Studia in contraria scinduntur Patres, si de Origenis doctrina iudicium ferre debeant. Eo adhuc in vivis agente, non secus ac post ejus obitum, maxima contentio viguit inter celeberrimos illorum temporum scriptores, immo inter Sanctos & Martyres, aliis pro illius doctrina certantibus, aliis vero in eam acriter infurgentibus. Illum alii secundum post Apostolos Ecclesiarum magistrum nuncupabant; alii velut Hæresiarcham, & omni anathemate dignum traducebant; & tandem posteriores isti adeo prævaluerunt, ut eundem anathemate pene universali totius Orientis percussum viderint. Insuper quædam Concilia Oecumenica execrabili Hæresiarchæ notam eidem inusserunt: hæc autem impedimento esse non potuerunt, quo minus strenuos haberet sui defensores; & licet in eum animadversum sit anathemate in quinto generali Concilio, vel in alio circa eadem tempora celebrato; innumeri tamen & eruditione, & pietate spectabiles viri, illius partes susceperunt, non quidem ab omni erroris labe, bene vero ab omni hæresis suspicione eum purgantes.

II. Illud vero hoc loco observandum est, eos qui acrius in eum insurrexerunt, vel invitos ejusdem Apologiam adornasse. S. Hieronymus (1) inter cæteros, quem certe Origenis amicum nemo dixerit, luculentissimus hac in re testis profertur potest: ait enim: Origenes magnus vir ab infantia, & vere martyris filius . . . voluptates fugit . . . calcavit avaritiam: Scripturas memoriter tenuit, & in studio explanationis earum, diebus defudavit ac noctibus. Mille & eo amplius Tractatus in Ecclesia locutus est: edidit innumerabiles præterea Commentarios. . . Quis nostrum tanta potest legere, quanta ille conscripsit? Quis ardentem in Scripturis animum non miretur? „ Quod si quis Judas zelotes, addit S. Doctor, opposuerit nobis errores ejus: audiat libere; interdum magnus dormitat Homerus. Er- raverunt in fide alii tam græci, quam latini. Non imitemur ejus vitia, cujus virtutem non possumus sequi. „ Eusebius (2) ante Divum Hieronymum longa oratione Origenis laudes profecutus est; & Sanctus Epiphanius (3) accerrimus Origenis hostis, ut nemo ignorat, Eusebium arguit, quod nimis fuerit in Origenis laudibus; non culpatur autem, quod falsi aliquid protulerit. Ex ipsius igitur Origenis adversariis Apologia ejus virtutis, ac orthodoxæ fidei percommode eruitur.

III. Supervacaneum hic foret extollere summam illius Doctrinam, omnigenamque humanarum æque ac sacrarum rerum eruditionem, cum & ipsi ejus adversarii unanimiter in hoc asserendo conveniant; & Ethnicæ Philosophi, Christianæ Religionis præ cæteris infensissimi, hunc Presbyterum, veluti omnium Magistrum, ac Philosophum cæteris illius ætatis præstantiorem uno ore concelebrant. Id sane fatetur Porphyrius (4) Philosophorum qui tunc temporis florebat facile princeps, & in odio contra Religionem Christianam nemini secundus. Quidam nihilominus eundem arguunt, quod nimiam posuerit operam in edificanda Ethnicorum Philosophia: & licet vetustus hic Doctor se purgare studeat tum necessitate, qua se urgeri asserbat, tum exemplo summorum virorum, veluti Heracli & Panteni: fatetur tamen & ipse, in quadam Epistola ad S. Gregorium Thaumaturgum maxima moderatione opus esse in hoc studiorum genere. Alibi etiam ait, eos, qui a studio sacræ Scripturæ ad humanarum scientiarum studium transliunt, versari in magno periculo labefactandi fidem, & insimul confundendi idola mendacii, ac veritates, quas in Sacris litteris didicerunt.

IV. Hujus-

(1) Epist. 41. ad Pamachium.

(2) Lib. 5. Hist. Ecclesiast. cap. 19.

(3) Hæres. 74.

(4) In Eusebio. Lib. 6. cap. 19.

III. SÆCULUM. IV. Hujusce infortunii specimen præbuit ipse Origenes, ut illius errores at- tendenti nullo negotio innotescet; nec ulli dubium esse potest, hos exortos esse a ninia & immoderata libidine percipiendi humanas scientias, nec non accommodandi mysteria Religionis Platonicæ Philosophiæ placitis. Error intercedat necesse est, quando solius rationis ope ea attingere vult homo, quæ immensum superant humanum captum. In Religionis negotio humanæ rationi parum fidendum est; non quod absolute rejici debeat humana ratio, cum absque illius auxilio ad Theologiæ cognitionem perveniri non possit; sed unice considerari debeat ut medium, quo licite uti possumus, si quando accomodare debeamus veritates Religionis captui eorum, qui illas probe non callent. Cæterum, summæ temeritatis esset, omnes errores in Origenis operibus contentos, eidem adscribere, cum certum exploratumque sit, aliquos, ipso adhuc vivente, eo audaciæ devenisse, ut ex Libris ejus quosdam corruperint & alia sub ejus nomine evulgaverint scripta, ubi ea dicere fingebatur, quæ nunquam ei venerant in mentem, quemadmodum ipse con- queritur. Cautè autem vetustus hic Pater legendus est, & juxta Ecclesiæ mentem omnia ad examen revocari debent, & illæ solæ tenendæ sunt veritates, quæ in nihilo ab Ecclesiastica discordant Traditione; cætera quæ eidem adversantur, re- jici debent.

V. Accuratum catalogum Operum Origenis texere non possumus; & id unum ex multis Ecclesiasticis Scriptoribus eruimus, neminem tanta legere posse, quanta ille conscripsit; & mortalium neminem, prout affirmat Vincentius Lirinensis (5), plura scripsisse, quam Origenem. Verum utique est, Divum Epiphanius (6) horum librorum numerum ad sex mille protendere; sed hoc ab omni veri specie abhorret, nisi dicamus, librorum nomine comprehendi ejusdem Homilias, & Epistolas, saltem notabiliores: testem quippe vademque habemus Divum Hieronymum (7), vetustum hunc Scriptorem, mille & eo amplius Homilias in Ecclesia locutum esse, & innumerabiles præterea Commentarios edidisse: *Mille & eo amplius Tractatus, quos in Ecclesia locutus est, edidit; innumerabiles præterea Commentarios.* Verum temporis injuria, majori ex parte Scripta hæc periire, & ad calamitatis cumulum, quæ hodie extant, sine græco sermone ex sola interpretatione circumferuntur. Observant eruditi (8), Origenis stylum suavem esse, amœnum, perpoli- tum, & ad persuasionem accommodatum, præcipue iis in Operibus, quæ Con- troversiam complectuntur: Commentariorum enim, quorum maximam partem dictaverat, non æque perpolitus est stylus, non semper elegans; haud uniformis est insuper stylus Homiliarum, quas extemplo, nullaque præmissa meditatione pronuntiabat. Verum illius Opus contra Celsum omni sua parte perfectum est: in eo quippe Christianæ Religionis primarias veritates stylo eleganti, prompto & ve- hementi illustrat, ac validissimis rationibus tuetur.

VI. Hisce animadversionibus finem imponimus prudentissimis verbis Tillemon- tii (9) circa iudicium de Origenis salute efformandum. Etsi eruditus hic nostro- rum temporum Scriptor consultius esse dicat, id relinquere imperscrutabili Dei ju- dicio; fatetur nihilominus, maximam spem nobis affulgere debere Divinæ erga ip- sum misericordiæ. Charitas, inquit ille, qua vehementer incensus innumeros, nec sine uberiori fructu, exantlavit labores ad impiorum conversionem & salutem, absque dubio, ut sperare licet, a morte animam suam eripuit, illiusque permul- tos obtexit errores, qui ab intellectu potius, quam a volutate promanarunt. Evan- gelium non erubuit; Jesum Christum confessus est coram hominibus, tum verbis, tum exemplis, tum denique ærumnis, quibus vexatus est; Nonne & Jesus Chris- tus, ut sperare debemus, eum confitebitur coram Angelis suis, & coram Patre suo? Gratia illi collata, ut scilicet pro Christi nomine contumelias & tormenta ad extremum usque vitæ suæ pateretur, pignus est haud modicum illius gloriæ, quæ illi parata erat in cælo, quamque obtinere debebat, postquam tormentorum igne purgatus fuisset in præfenti vita; & eodem igne consumptæ fuissent paleæ omnes, quæ immixtæ erant lapidibus pretiosis, quos superædificaverat super fundamentum Jesu Christi.

SECTIO PRIMA.

PUNCTA DOGMATICA.

I. Cum Origenes tertio floruerit Eccle- siæ sæculo, quæ in ejus scriptis de- prehendantur magni faciendæ sunt. Quod si antiquitas in favorem erroris non

(5) Commonitor. Part. 1.

(6) Hæres. 64. num. 63.

(7) Epist. 41. ad Pamachium.

(8) Ceillierius. Tom. II. pag. 780.

(9) Tom. I. Hist. Ecclesiast. pag. 595.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

præscribit; affirmare tamen possumus, eam veritati magnum pondus & auctoritatem conferre. Quoniam igitur, in Libris hu- jusce Patris innumeræ occurrunt Catholicæ Religionis veritates, quas ille perspicue exponit & validissime tuetur, operæ præ- tium ducimus ea omnia fideliter exscribere loca, quæ cum Ecclesiæ doctrina concordant: cum enim Doctrina hæc essentialiter nulli sit obnoxia mutationi, hodie sane in nihilo differt a Doctrina tertii Ecclesiæ sæculi. Ex his nullo negotio deprehendemus, quid tunc

E 2

tunc

III. tunc temporis sentiret Ecclesia, & quid SÆCULUM. sentiat impræsentiarum de divina Sacrorum librorum inspiratione, de diversis Sacræ Scripturæ sensibus, de numero Canonico- rum librorum utriusque Testamenti, de modo legendi studendique Sacram Scripturam. Deprehendemus insuper, quænam sit, fueritque semper Traditionis auctori- tas in Ecclesia, quænam sit eadem hæc Ec- clesia, in quo fundata, quænam ejus præ- rogativæ, ac characteres; & tandem quæ- nam ejus futura diurnitas.

II. Pariter deprehendemus quænam fuerit perpetua ipsius fides circa Trinitatem Divinarum Personarum, earumque perfe- ctam Consubstantialitatem; necnon quid illa semper crediderit de Divinitate Verbi, de veritate ac qualitate ejus Incarnationis; de Sacramento Baptismi, ac dispositionibus ad illius susceptionem necessariis; de Eu- charistia, Pœnitentia, cæterisque novæ Le- gis Sacramentis. Deprehendemus quidnam perpetuo senserit de natura Angelorum, eorumque ministeriis; de Deiparæ Virgi- nitate; de immortalitate Animæ, ac ejus statu post mortem; de libero arbitrio, & de gratia. Tandem videbimus quænam ab ipsis incunabulis fuerit ejus fides circa plurimas alias, & quidem primarias Reli- gionis veritates, de quibus modo non est necessarium sermonem habere; habebimus quippe inferius de qualibet in particulari, eum de materiis Theologicis ordinem se- quentes, quem exactissime observandum nobis jam proposuimus. Verum antequam in hanc messem falcem nostram immittamus, per jucundum cuilibet Lectori fore confidi- mus, si aliquod exhibeamus specimen egre- gii Operis contra Celsum, quod, iudice Dupinio, aliisque celeberrimis Scriptori- bus, comprehendit perfectiorem elegantio- remque Apologiam quæ in tota antiquitate habeatur, Religionis Christianæ. Exscri- bimus igitur ex hoc Opere admodum per- celebri quæcumque Christianam Religio- nem magis fovere videntur; eruntque ar- gumentum Capitis primi hujus Sectionis.

CAPUT I.

Argumenta pro Religione Christiana.

I. Origenis Opus contra Celsum non sine laudibus citatur ab Eusebio (a), Divo Hieronymo (b), aliisque Ecclesiasti- cis Scriptoribus. Eusebius illud perhibet uti natum aptum ad demonstrandam Reli- gionem Christianam, necnon falsitatem eorum omnium, quæ in illius contemptum commenti sunt ejus adversarii. In libros octo hoc Opus dividitur; & en notabilia, quæ in ipso perlegi in Christianæ Religio- nis favorem. Christiana igitur Religio, juxta Origenem, sua quadam propria ra- tione demonstratur; & ratio hæc divina est: Divina hæc est ratio; & ad eam Græcorum Dialectica ne comparari quidem potest.

Quatuor præcipua ar- gumenta in

(a) Lib. 6. Hist. Ecclesiast. cap. 36.

(b) Epist. 83.

Illam (demonstrationem) sitam esse docet III. Apostolus in ostensione spiritus & virtutis SÆCULUM. (c): spiritus quidem propter Prophetias (quarum omnium perspicuitas & evidentia quemvis lectorem persuadere potest, ut ea præsertim credat, quæ ad Christum per- tinent) virtutis autem propter miracula; quorum patratorum vim ac potestatem Celsus, penes Christianos esse cum ex multis aliis, tum inde maxime efficitur, quod eorum adhuc supersint vestigia apud eos, qui ex legis Christianæ præceptis vitam suam mo- resque exigunt. Ex quibus eruitur, etiam Origenis ætate miracula a veris Christianis patrari consuevisse. Validissimum insuper argumentum in Christianæ Religionis favo- rem eruitur ex victoria, quam de universo mundo Christus reportavit, etsi in Chri- stianorum doctrinam conspirarent, Sena- tus Romanus, Imperatores diversis tem- poribus, milites, populi, ipsi tandem eorum qui credebant parentes: Ut tot undique hostium insidiis circumvallata (Christiano- rum doctrina) haud dubie oppressa fuisset, nisi divina virtute sustentata. Hæc sunt tria præcipua argumenta, circa quæ ver- satur Origenis Apologia pro Religione Chri- stiana. Quartum adjungit idem Scriptor; doctrinam scilicet Christianorum in seipsa consideratam, morum integritatem, ac san- ctitatem vitæ.

II. Ad Prophetias quod attinet, æquum est tantam saltem addere fidem libris Ju- dæorum, quanta additur libris cæterarum gentium, in eo quidem quod eorum anti- quitatem respicit. Verum dubitare nemo poterit de antiquitate Judæorum, si per- pendat ea quæ proferunt hujusce antiqui- tatis testimonia tum Josephus in suis libris contra Appionem, & Tatianus in Oratione ad Græcos. Si igitur fides adjungitur pro- fanis historiis, cur non adjungatur, exem- pli causa, libris Moysis? Si vero his nulla adjungitur fides; cur illis adjungatur? De- inde, Moysis scripta utiliora longe sunt scriptis profanorum Auctorum, tum nobi- litate suarum de Divinitate sententiarum; tum sapientia suarum legum, ac documen- torum, quæ homines meliores reddunt; tum denique suo scribendi modo, quo ab universis hominibus intelligi potest. Moy- ses in iis quæ narrat, majorem præ cæteris meretur fidem, cum omnia ad universarum rerum conditorem & solum Deum referat: majorem iis meretur fidem, qui fabulosam transmigrationem commenti sunt, qua fie- ret, ut anima e cæli fornicibus delapsa, in brutas animantes tam mansuetas, quam fe- ras descenderet: majorem Aristotele & Stoicis meretur fidem, qui Deum corpus esse autumant, ac afferant, neque eos negare pudet, illum esse mutationis & vi- cissitudinis immunem, ita ut ex ipsis cor- rumpi possit, si qui sit, qui corrumpat; eaque de causa non corrumpatur, quia quod corrumpat, nihil est. Sed Judæorum

(c) I. Cosinth, cap. 2. vers. 4.

III. Christianorumque doctrina Deum mutatio- nis omnis variationisque expertem profite- tur, suisque ad Deum precibus Judæi at- que Christiani dicunt cum Propheta: Tu autem idem ipse es. Cæterum Prophetiæ omnes, quæ Salvatorem respiciunt, tanta donantur perspicuitate ac evidentia, ut quemvis lectorem persuadere valeant: Quarum omnium perspicuitas & evidentia quemvis lectorem persuadere potest, ut ea præsertim credat, quæ ad Christum per- tinent.

pag. 320. num. 2.

pag. 352. 353. &c.

Lib. 7. p. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701.

III. Profert deinde Origenes præcipua vaticinia, quæ distincte prænuntiant nati- vitatem, passionem, mortem, cæterasque circumstantias adventus Jesu Christi. Post- quam vero in sequentibus demonstravit, vaticinia hæc in solo Salvatore adimpleta fuisse, magnùm ostendit intercedere discrimen inter pseudopphetas Ethnicorum, & Prophetas Judæorum: nam pseudopro- phetæ quando vaticinia fundebant, extra se abrepti erant, & in furorem acti; quod certe Spiritus Divini non est opus: Judæo- rum vero Prophetæ Divino Spiritu illustrati, præstantioris naturæ adventu fruebantur, & per Spiritus Sancti contactum, ut ita lo- quar, mentem perspicaciorem, animam- que splendidiorem præseferbant. Ethni- corum pseudopphetæ, perversi ac cor- ruptis moribus cum essent, corporearum voluptatum desiderio unice tenebantur: verum e Judaicis Prophetis alii ante sapien- tes erant, quam prophetiæ donum accipe- rent; alios prophetia illustravit, & sapien- tes effecit. Hi vitæ genus sectati difficile imitatu, constans, liberum, & mortis pe- riculorumque metu inconcussum, fuerunt a Providentia electi, quibus Divinus Spi- ritus, ejusque eloquia committerentur. Hi, sicut & alii innumeri, qui Dei fue- runt Prophetæ prædixerunt etiam quæ ad Jesum pertinerent. Atque hanc ob causam, quæcumque audientibus ad morum emendationem utile erat primo aspectu in- telligi, ea Prophetæ juxta Dei voluntatem nulla obscuritate protulerunt: ea vero æni- gmatum, allegoriarum, obscurarum locu- tionum, parabolarum, aut proverbiorum involucris texerunt, quæ arcanus quid & profundius habent, sensusque latentes ad vulgi captum non attemperatos. Tales erant, juxta Origenem Prophetæ, qui in Religionis Christianæ favorem locuti sunt. Sane nullo rationabili modo fides iis dene- gari potest; eorum testimonium summæ absolutæque auctoritatis est in iis veritati- bus quas annuntiant.

IV. Magni insuper ponderis sunt mi- racula in Christianæ Religionis favorem pa- trata; quorum tanta erat evidentia, ut Christianorum hostes cum non possent ea inficiari, cogèrentur eadem tribuere magi- cis artibus, ac dæmonis præstigiis. Verum Origenes egregie refutat præcrassam hanc calumniam ostendens, Miracula Moysis, Prophetarum, Jesu Christi, ejusque Di- scipulorum, nullius artificii insimulari posse. Mores horum illustrium Virorum, illorum

Argumen- tum ex Mira- culis in favo- rem Christia- næ Religio- nis patris. Lib. 2. pag. 442. &c. num. 48. &c.

doctrina, & alia ex miraculis consequentia, ineluctabiliter id evincunt. Quæ enim cæ- teros docebant, ipsi omnium primi operi- bus profitebantur; nihilque docebant, quod Deo Optimo Maximo non esset dignissimum, rationi conforme, bonis moribus, civium- que societati perutile. Doctrina, quam annuntiabant, deterrebat homines a pecca- tis, quibus antea indulserant, & fructus miraculorum quæ patrabant, erat salus animarum. Moyses nactus homines circum- cisionis aliorumque ab Abraham accepto- rum rituum religiosos observatores, eis divinas leges imposuit. Jesus Christus anti- quatis institutis pristinis moribusque pa- triis, in quibus gentes educatæ fuerant, Republicæ formam Evangelicis præscriptis consentaneam superinduxit. Utrique mi- raculis opus fuit; Moysi quidem, ut sibi apud Senatum plebemque fidem faceret; Jesu vero, ut suam probaret Divinitatem, & Evangelium in universum orbem propa- garet. Verum præstigiatores hominum salutem non quærunt, immo nec quærere eorum præstigiæ breviter dissipantur. Sic Theodas statim ac sublatus est, omnes qui credebant ei, subito dissipati fuerunt. Sic Simoniani doctrinam Simonis abjecerunt post ejus mortem, ita ut Origenis ætatē vix triginta reliqui memorabantur.

V. Id autem dici nequit de Discipulis Salvatoris. Cum testes oculati fuissent ejus Resurrectionis, necnon cæterorum miracu- lorum, quæ dum in vivis ageret patrave- rat; & eum Divinum quidpiam esse per- suasum habentes, patriam relinquunt, ut ex voluntate Jesu doctrinam sibi ab ipso traditam doceant, & intrepide se periculis committunt ac morti. Disputationes habent contra Judæos & Ethnicos, & a patriis in- stitutis abducunt, etsi plebæ essent, Pub- licani, peccatores, & sine litteris viri. Mors Christi ignominiosa debuisset natura- liter delere anticipatam de sacra ejus per- sona opinionem; & cum eundem vidissent occubuisse sicuti unum de hominibus, se- ipsos deceptos agnoscere debebant, pro- priumque errorem omnium primi damnare. Quoniam igitur oppositum peregerunt, uti modo diximus, asserere debemus, illos persuasum habuisse eum divinum quidpiam fuisse, vera esse ejus miracula, & veram præcipue esse indubitatumque ipsius Refur- rectionem: igitur nudus homo non erat Christus. Quo pacto enim nudus homo ausus fuisset per universum orbem suam Religionem doctrinamque suam dissemina- re? quo pacto potuisset pro arbitrio supe- rare eos omnes, qui suæ doctrinæ promul- gationi adversabantur, Reges, Imperato- res, Senatum Romanum, omnes omnium gentium Principes, populùm? quippe a solo Deo vis ista obtineri potest.

VI. Perperam autem in dubium quis revocaret, num reipsa vera sint miracula, quorum meminit Evangelium. Omnem fidem, inquit Origenes, adjungere debe- mus iis, qui Evangelia scripserunt, ducti

III. scilicet pietate & animi candore, quæ in eorum scriptis elucet, quæque nihil in eis aut spurium, aut dolosum, aut fictitium, aut vaftrum suspicari sinunt. Pro certo enim habemus, animas, quæ nunquam attingerant ea, quæ apud Græcos callida multamque veri speciem ac subtilitatem adhibens sapientia & versata in iudiciis rhetorica docent, idoneas non fuisse ad res comminiscendas, quæ & fidem ingenerare, & ad vitam fidei consentaneam adducere potuissent. Equidem crediderim, prosequitur idem Origenes, talibus suæ doctrinæ magistris Jesum uti voluisse, tum ut suspicandi locus non esset, eam niti argumentis ad veri speciem compositis, tum ut intelligentioribus evidens fieret, sinceritatem illam Scriptorum junctam cum multa, ut ita loquar, simplicitate, donatam fuisse divina potestate. Apostoli sane tantum aberant ab omni dolo, ut mallent omnia experiri tormenta, & ipsam etiam mortem subire, quam veritatem vel in uno verbo lædere; hinc sinceri adeo, & bona fide fuerunt, ut de iis etiam mentionem faciant, quæ & ipsis, & eorum Magistro ignominiam creare posse videntur.

VII. Ipsi pariter Discipuli Jesu Christi miracula perpatrabant primis Ecclesiæ sæculis, & eorum vestigia etiam ætate Origenis supererant: *Superfunt etiam nunc prodigiorum vestigia apud eos, qui vivunt juxta voluntatem ipsius.* Diversos curabant languores; & Divino lumine illustrati futura quandoque prænuuntiabant: dæmones ab hominibus ejiciebant nullis adhibitis pharmacis, nullis magicis incantationibus; sed orationibus, & pronuntiato nomine Jesu, maxime cum nomen hoc aliquis recitabat puro animo, & integra fide. *Tanta certe, addit Pater iste, vis nomini Jesu inest contra dæmones, ut nonnumquam, etiam a malis nominatum, sit efficax.* „ Verum, rumtamen licet qua virtute, prosequitur „ Origenes, Jesus hæc fecerit, demonum strari posse non videretur; nihilominus „ evidens est, nullam a Christianis incantationum artem adhiberi, sed Jesu nomen, aliaque nonnulla, quæ Scripturæ „ Divinæ credenda esse docent. „

VIII. Maximum vero miraculum a Salvatore per suos Apostolos ac Discipulos patratum, est Victoria, quam isti reportarunt de universo mundo, & mira Evangelii propagatio. Et quia Dei voluntas erat, ut inter homines Jesu doctrina invalesceret, irriti fuerunt omnes dæmonum conatus: quamquam machinas adhibuerunt omnes, ut Christiani amplius non essent. Reges enim, Senatus, Principes, populos ipsos mali injustique ipsorum incepti ignaros incenderunt in Religionem Christianam, eosque qui ad illam adhærescebant. Sed Verbum Dei vel impedimentum fortius omnibus fuit; & quasi vires ex ipsis impedimentis accessissent, magis magisque progressum est, & uberiorem animarum segetem messuit. Volens Jesus disseminare doctrinam suam, tantum perfecit, ut (quod

de alia Religione nunquam auditum est) paucis annis in multis Orbis locis multos Græcos & Barbaros, multos sapientes & ignaros ad suam Doctrinam alliceret, & ita persuaderet, ut ad mortem certare pro Christianismo, quam illum ejurare mallent. Num verisimile est, Apostolos, viros ignaros & plebejos, fuisse adeo audaces, ut tantum opus adorirentur, quale est universum terrarum orbem subicere legibus Jesu Christi, nisi Divina virtute seipfos fulciri pensassent? Num verisimile est, eorum auditores a patriis institutis abducos fuisse ut amplecterentur doctrinam omnino diversam, nisi peculiari quadam & extraordinaria virtute, nec non miraculis permoti fuissent? Et quod magis mirandum est in conversione Infidelium, multi, prout narrat Origenes, ad Religionem Christianam accesserunt velut inviti; Spiritu quodam repente in illorum animos agente, atque ita illos immutante, ut quod in illam conceperant odium deponerent, & pro illa mortem oppetere statuerent. Affirmat Origenes se propriis oculis multa hujusmodi novisse exempla: *Multa ejusmodi novimus, inquit ille, quæ si scriberemus, tametsi illorum oculati testes fuerimus, benignam risus materiam præberemus incredulis.* „ Te „ flis autem est Deus, (subjungit idem „ Scriptor) cui arcana conscientiarum nostrarum patent, nos Divinam Jesu Doctrinam „ non falsis narratiunculis, sed variis iisque „ evidentibus argumentis confirmare vel „ le, „ Validissimis hisce momentis nihil, ut mihi videtur, addi posset, etiamsi de conversione pervicaciorum hominum ageretur.

IX. Cæterum Doctrina Christianorum in seipsa considerata satis comprobat Divinitatem Christianæ Religionis. 1°. enim Doctrina hæc toti Orbi cognita est. Neminem quippe fugit, Jesum natum esse ex Virgine, & suffixum cruci, & quod jam tot homines credunt, illum e mortuis surrexisse, venturum esse judicium, quo injusti meritis supplicii, justis meritis præmiis affici debent. Et mysterium Resurrectionis in ore est etiam infidelibus, quibus de ridiculo est, quia illud non intelligunt. 2°. Hæc Doctrina præstantior est illa cæterarum nationum. Infideles adorant bestias, statuas, vel alias Creaturas: Christiani vero sublimiora his visibilibus ac creatis rebus petunt, ideoque colunt Deum, a quo omnia dependent, quique scrutatur hominum renes & corda. Fidei lumine illustrati, nec non primis ac communioribus naturæ ideis agnoscunt Deum supra materiam corruptibilem esse, ac immensum ab ea distare, & honorari non posse corporeis hisce rebus, sub quibus contendunt infideles eundem representare; agnoscunt, idola uti quid divinum considerari non posse, cum sint opera manuum hominum; eaque comparari non posse cum supremo Deo, qui Universum creavit, regit, atque gubernat. 3°. Doctrina Christianorum æque accurata est quoad mores, ac quoad Dogma. Ipsa docet servos,

III. ut discant, quomodo ingenui per Religionem fieri queant: mulierculas avertit ab impudicitia, ab exercendis cum maritis simultatibus, a theatrorum saltationumque infania: puberibus autem pueris lascivientibus, & in venerem prurientibus frænos injicit: docet contemnendas esse res sensibus subjectas, caducas, & quæ videntur: conatur modis omnibus animam ad rerum omnium conditorem evehere. Uno verbo, docet peccatores non amplius peccare; simplices replet perfecta prudentia, omnes homines ad Beatitudinem perducit.

X. Hisce positis, mirabitur nemo, Christianos pure & innocenter vivere, eosque, si cum infidelibus comparentur, in mundo tamquam lumina esse. „ Equis „ enim, inquit Origenes, non fateatur, „ eos, qui in Ecclesia deteriores sunt, & „ in meliori comparatione pejores, præstantiores esse multis eorum, qui in popularibus cætibus vivunt? Ecclesia Dei, „ quæ est Athenis, mansueta est & constans, ut quæ grata summo Deo & accepta esse studet: contra cætus Atheniensium turbulentus est, nec ulla ex parte ad Ecclesiam ejusdem loci comparandus. Idem dixeris de Ecclesia Dei, „ quæ est Corinthi & de Corinthiorum cætu; idem quoque de Ecclesia Dei, „ quæ est Alexandria, & de Alexandrinorum concilio. Et si quis hæc candido animo audierit, & in rebus considerandis veritatem quæsierit, is eum admirabitur, qui consilium cæpit, & perficere „ potuit, ut Ecclesiæ Dei ubique essent in „ singulis urbibus populorum cætibus immixta. „ Christiani ad mortem certare pro Christianismo, quam illum ejurare malunt: civilis societatis vinculum, hoc est justitiam diligenter custodiunt: se dociles præbent, mites ac urbanos: ab obscenitate & impudicitia, & omni venerearum voluptatum dedecore absunt. Aliqui inter ipsos, non propter humanos honores, non propter mercedem pecuniarias, non propter gloriam, sed colendi Numinis causa perfectam virginitatem colunt. Quidam etiam eorum cum eximie puritatis amore, tum quo castius ad cultum divinum accedant, venereis voluptatibus etiam lege permissis abstinent. Tandem adeo sinceri sunt in sua Religione, ut, ne vel una vovula Christianismum ejurent, ad mortem usque firmiter pugnent, parati quodvis supplicii mortisque genus sustinere. Et his in circumstantiis, inquit egregie Origenes, *Facilius pietatis causa corpus exuamus, quam Philosophus deponeret vestem.* Habes modo in compendium redacta ea omnia, quæ notabilia deprehendere potui in Opere Origenis contra Celsum in favorem Religionis Christianæ. Si cui hæc quæ ab Origene exscripti non arrident, vel eadem proponendi methodus, adeat Scriptorem ipsum in suo fonte, & ibi omnia quæ hic desunt, pro libitu perlegere poterit.

Lib. 3. pag. 483. num. 54. & pag. 485. num. 56.

Lib. 3. pag. 466. n. 29. & 30.

Lib. 7. pag. 729. num. 48.

Lib. 1. pag. 345. num. 26.

Lib. 7. pag. 721. num. 39.

I. Sacra Scriptura, juxta Origenis doctrinam, Divina inspiratione exarata est, & Spiritus Sancti est Opus, Sane, inquit Origenes, quod iste Spiritus unumquemque Sanctorum vel Prophetarum, vel Apostolorum inspiraverit . . . manifestissime in Ecclesiis prædicatur. Alibi aperte docet, nem Scripturam (esse) divinitus datam; & Sacros libros, Ex afflatu Sancti Spiritus (esse) scriptos & ἐπιπνοίας τῆ ἀγίας πνεύματος ἀναγεγραμμένων; & ipsum Spiritum Sanctum dedisse hominibus sacras literas per ministros verbi: *Spiritus Sanctus per ministros verbi ista subjicit.* Tandem Christianos cum Judæis convenire circa veritatem hujusce inspirationis: *Dicemus in confesso esse apud utrosque, sacros libros scriptos esse Divino Spiritu: τὰ βιβλία τοῦ θεοῦ γεγραμμένα πνεύματι.* Ex his loquendi formulis quibus utitur Origenes, satis superque constat, sermonem hic esse de inspiratione immediata, de vera revelatione, quæ omnes indiscriminatim afficit Sacros Scriptores, sive Prophetæ sint, sive Historici &c.

II. Nec satis illi fuit tam perspicue docere, Sacram Scripturam esse opus Spiritus Sancti; nam ulterius hanc veritatem validioribus momentis confirmare studet. Momentum primum desumptum est ex unanimi consensione omnium Nationum, quæ susceperunt doctrinam in veteri novoque Testamento comprehensam. Permulti Legislatores, inquit Origenes, extiterunt apud Græcos & Barbaros; innumeri quoque Doctores vel Philosophi veritatem se pollicentes asserere: nullum meminimus Legislatorem, affectum quemdam & studium etiam exterarum gentium animis injicere potuisse, ut leges suas vel susciperent libenter, vel etiam omni animi intentione defenderent. Et quidem dubitari non potest, quod Philosophi optaverint omnibus innotescere eam, quæ sibi visa fuerat, veritatem: sed scientes, quia iam omnino non possent, ne conari quidem hoc, aut incipere omnino ausi sunt. Sacra Scriptura reservatum erat innumeros & immensos ex omni Græcia, & ex omni terrarum orbe perducere ad observantiam legis Moysis, & ad discipulatum Christi; innumeri quippe fuerunt & immensi ex omnibus gentibus, qui relictis patriis legibus, & his quos putabant Deos, ad alium cultum se tradiderunt, & hoc non sine ingenti odio adversum se commoto eorum, qui simulacra venerabantur; ita ut ab his frequenter & cruciatibus affligerentur, nonnumquam etiam agerentur in mortem. „ Quod si attendamus, addit Origenes, quomodo brevi tempore ipsa Religio crevit pænis cultorum mortibusque proficiens, sed & bonorum direptionibus, atque ab his omnium genere suppliciorum tolerato: „ Rem humanis viribus majorem dicere non dubitamus.

Lib. 2. pag. 401. n. 15. & 16.

Sequitur idem argumentum. Lib. 1. pag. 321. num. 2.

Ibid. p. 324. 325. num. 6. Lib. 7. pag. 696. num. 4.

Lib. 1. pag. 325. num. 6.

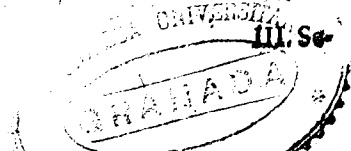
Lib. 4. pag. 525. num. 32.

Lib. 1. p. 344. 345. num. 26.

III. SÆCULUM. Inspiratio Divina Scripturæ. Lib. 1. Periarch. Tom. I. pag. 48.

Super Psalm. Tom. II. pag. 527. Lib. 5. contra Celsum. Tom. I. pag. 623. num. 60.

Momenta, quæ Divinitatem Sacrae Scripturæ ostendunt. Lib. 4. Periarch. Tom. I. pag. 156. 157. &c. num. 1. & 2. Primum Momentum.

III. SÆCULUM. III. Secundum Origenis momentum in favorem inspirationis Sacræ Scripturæ ex eo defumitur, quod Prophetiæ in Scripturis exaratae perfectissime adimpletæ sunt. Divini isti libri annuntiant adventum Salvatoris, prænantiantque, eo adveniente celsaturos Principes ex Judæa; quemadmodum ex historia manifestissime edocemur contigisse; post Incarnationem enim tota Judæa vastata est, & apud Judæos ab illis diebus usque modo nec hostiæ offeruntur, nec altare invenitur, nec Sacerdotium constat. Scriptura Sacra de Messia verba faciens, ait, gratiam diffusam esse in labiis ejus; linguam illius esse calamum Scribæ velociter scribentis: quod quidem vaticinium impletum est, quia brevi temporis intervallo universus Orbis doctrina & fide pietatis ejus impletus est. Legimus insuper prænantiatum in sacris litteris ejus ortum ex Virgine, in Bethleem, & ad finem septuaginta Danielis hebdomadarum: quæ quidem ad litteram impleta sunt. Ex quibus omnibus vaticiniis perfecte adimpletis, inspiratio Sacræ Scripturæ demonstrata remanet: *His autem demonstratis . . . simul etiam arbitrator illud approbatum, quod & Scripturæ . . . divinitus inspiratæ sunt.* Oportebat autem has prophetias adimpleri, inquit Origenes, ut manifeste demonstrari posset Sacrorum librorum Divinitas. „ Ante enim „ quam complerentur, subdit idem Scrip- „ ptor, ea quæ ab illis fuerant prædicta, „ quamvis vera essent, & a Deo inspirata, „ tamen ostendi vera esse non poterant pro „ eo quod nondum probarentur impleta. „ Adventus vero Christi vera esse & divi- „ nitus inspirata quæ dixerant, declaravit, „ cum utique prius haberetur incertum, „ si eorum quæ prædicta fuerant exitus es- „ set implendus. „ Observandum hic est, Origenem non asserere absolute, ante Incarnationem non potuisse demonstrari inspirationem librorum veteris Testamenti; sed solum demonstrari non potuisse manifestis argumentis; quia solus exitus harum prophetiarum, qualis post Incarnationem fecit, id manifestissime ostendere poterat. Semper igitur certum indubitatumque fuit, Sacræ Scripturæ libros divinitus inspiratos fuisse: sed veritas ista clara & evidens non evasit, nisi post exitum prophetiarum: *Christi autem adventus, verba sunt Origenis, iis qui suspicari poterant legem & Prophetas non esse divinos, perspicue declaravit celestis gratia esse conscriptos. . . . Lumen Moysis . . . habet inferius, quod velamine obtegebatur, adveniente Jesu Christo resulsit.*

IV. Quod si his qui minus in Divinis eruditi sunt disciplinis, non statim in prima fronte litteræ sensus, qui supra hominem est, videtur occurrere; non illico dicendum, Sacram Scripturam notis ac characteribus Divinitatis destitui. Sicut enim in ordine naturæ quædam sunt, quæ non satis evidenter apparent Divina Providentia dispensari; ita ut interdum ab incredulis nec credantur quædam ad Providentiam

pertinere, quia ratio ab eis latet, per quam ineffabili quadam arte opera divinæ providentiæ dispensantur quæ tamen ratio non æqualiter omnibus occultata est: ita ne Scripturæ quidem Sanctæ divina esse inspiratio propterea non putabitur, quod infirmitas intelligentiæ nostræ non valet per singula verba occultas & latentes investigare sententias: Sunt quippe Sacræ Scripturæ thesaurus in vasis fictilibus, ut eo magis divinæ potentiæ virtus effulgeat, dum nullus humanæ eloquentiæ fucus in dogmarum veritate miscetur. Si enim vel arte rhetorica, vel philosophica calliditate conscripti libri Sacri, ad credendum illicerent homines, sine dubio fides Christiana putaretur in verborum arte consistere atque in sapientia humana, & non in virtute Dei. Futilis igitur est objectio contra Divinitatem Scripturæ ex eo defumpta, quod ingenii nostri imbecillitas non possit in unaquaque dictione pervenire ad arcanum sententiarum sensum: *Neque Scripturæ Divinitati per eam totam diffusæ quidquam detrahitur, ex eo quod ingenii nostri imbecillitas in unaquaque dictione minime possit pervenire ad arcanum sententiarum splendorem in humili & abjecta locutione delitescens.* Quæ quidem verba libertinis æque ac incredulis silentium indicunt.

V. Si tota quanta est Sacra Scriptura divinitus inspirata est, uti docet Origenes, necessario inde sequitur, nihil inutile aut superfluum in eadem reperiri. Id aperte tradit noster Auctor. Homilia 27. in Numeros hisce verbis: *Sed non possumus hoc dicere de Sancti Spiritus litteris, quod ali- quibus videantur obscuræ.* Divina Sapientia, habet alibi, seipsam manifestat, vel ad unam usque litterulam. *Sed & arbitrator . . . neque jota unum esse, aut unum apicem in scriptura, qui opus suum non efficiat in his, qui virtute litterarum uti sciunt.* Spiritus homo, tamquam peritus herbatius tanti facit quanti par est vel minima etiam, quæ in sacris libris scripta sunt, & quis debeat esse eorum usus probe novit; *inveniens . . . nihil esse in Scripturis supervacaneum.* Caveat igitur unusquisque nostrum, concludit eruditus iste Ecclesiæ Pater, ne ullam partem horum sacrorum librorum contemnat, nec turbet divinam hanc aquam. Unusquisque in Evangelii lectione cibum assumat, & nihil respuat. Sicut enim Dei digitus, habet insuper alio loco, non se prodit solum in cælo, sole, luna ac stellis, sed in terra etiam, viliori- que materia; sic certo credimus Spiritum Sanctum in singulis Sacræ Scripturæ litteris aliqua præbere salutaria documenta, iisque divinæ suæ sapientiæ aliqua impressisse vestigia: *Et singulis, ut ita dicam, litteris . . . vestigia sapientiæ impresserit.* Huic egregio Sacræ Scripturæ elogio nihil est quod addi possit.

VI. Ex divina Sacrarum Scripturarum inspiratione sequitur insuper, vera esse quæcunque in illis scripta sunt. Veritas, exempli

III. SÆCULUM.

III. SÆCULUM. III. exempli causa, Scripturarum novi Testamenti demonstratur ex constantia, quam demonstrarunt Apostoli in omni pœnarum genere propter Jesu doctrinam perferendo. Tanta enim, tam firma ad mortem usque constantia, argumento est, Discipulos Jesu non fuisse eos, qui fingerent de Magistro suo quæ nequiquam erant: Apostolos autem pro certis habuisse quæ scripserint, æquis rerum æstimatoribus inde perspicuum est, quod tot ac tanta pertulerint propter eum, quem Dei Filium esse credebant. Nullo igitur mendacio, immo nec mendacii suspitione insimulari possunt Sancti Evangelistæ, quorum pietas & animi candor in eorum scriptis elucet: *Nihil in eis aut spurium, aut dolosum, aut fictitium, aut vasrum. . . . Equidem crediderim, prosequitur Origenes, talibus suæ doctrinæ magistris Jesum hac mente uti voluisse, ut suspicandi locus non esset, eam niti argumentis ad veri speciem compositis.*

VII. Præterea mira quadam simplicitate exaratae sunt Sacræ Scripturæ, quæ toto cælo differt a sermonibus arte elaboratis, & eloquentia profanorum Scriptorum. *Nostri Prophetæ & Apostoli curarunt, ut sua prædicandi ratio esset ejusmodi, quæ non solum vera doceret, sed etiam vulgi alliceret animos, donec singuli ad arcana sub verbis in speciem simplicibus latentia, pro suis quisque viribus conniterentur.* Sacræ Scripturæ simplicitas admirationi est vulgo lectorum, qui se ejus præceptis meliores effici sentiunt, modo sint ad fructum ex illa capiendum comparati: e contra Platonem, cæterosque Philosophos videre licet a folis litteratis legi. Et si simul comparentur scripta Evangelistarum nec non Prophetarum cum scriptis Philosophorum, plane constabit, comptam & accuratam Platonis aliorumque similiter loquentium orationem paucis vel nullis utilitatem attulisse, præ illa simplici Evangelistarum, qui docendo & scribendo se ad vulgi captum demiserunt.

VIII. Et si in Sacris litteris simplicitas eluceat, non uno tamen in loco obscuritas deprehenditur, ut in suo Opere contra Celsum probat Origenes ex eo, quod etiam ab initio Christianismi, & Apostolis adhuc prædicantibus, de sensu Scripturarum inter fideles fuere dissidia: *Neque hic novit, inquit Origenes de Celso sermonem habens, jam tum ab initio fuisse de sensu librorum, qui divini esse creduntur, inter fideles dissidia.* Sic prædicantibus adhuc Apostolis quæstio non modica inter eos qui ex Judæis fidem acceperant, exorta est, oporteret ne Judaicos ritus observari ab iis, qui ex Gentibus ad fidem accesserant: nec defuerunt tunc temporis qui de Resurrectione quæstiones moverent, utrum jam fuisset facta. Insuper Divus Paulus ostendit, jam tum ab initio dissidia fuisse; scribit enim ad Timotheum, ac mandat, ut deviter profanas vocum novitates: *Et ex isto loco: Devitans profanas vocum novitates planum fit, inquit Origenes, jam tum ab initio. . . .*

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

III. SÆCULUM. III. *prave fuisse a quibusdam intellecta mysteria.* At si jam tum ab initio, & Apostolis ad huc viventibus, Christiani obscuritatem deprehendebant in Sacris litteris; nemini mirum videatur, si etiamnum hodie nos deprehendimus, nos, inquam, a primis Ecclesiæ sæculis admodum remoti.

IX. Eandem hanc veritatem probat Origenes quibusdam exemplis e Scriptura defumptis; nam esse quidem mysticas quasdam dispensationes, quas divinæ Scripturæ indicant, etiam simpliciores fidelium credunt; quænam vero hæ sint, cordati & modesti nescire se fatentur. Quare si quis sciscitetur de congressu Loth cum filiabus, de duabus uxoribus Abraham, de duabus fororibus, quæ nupserunt Jacob, de duabus ancillis, quæ ex ipso pepererunt, nihil aliud respondebunt, quam mysteria hæc esse a nobis non intellecta. Sed & Tabernaculi fabricam cum legunt, credentes quæ scripta sunt esse figuras, quarum quæ possint in singulis Tabernaculi partes accom- modare. Neque vero in eo, quod credunt rei alicujus figuram esse Tabernaculum, saluntur, sed cum rationem cujus typus est Tabernaculum, certæ cuipiam rei, prout postulat Scripturæ dignitas, aptare volunt, aliquando aberrant. Nec solum vetus Testamentum hisce scaturit difficultatibus: *nam si ad Evangelia accedimus, illorum etiam accuratus sensus eget gratia quæ data est ei, qui dixit: (a) Nos autem Christi sensum habemus, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis.* Quis etiam, subjungit idem Origenes, quæ Joanni revelata sunt legens, non obstupescat in occultationem mysteriorum, quæ etiam non intelligenti quæ scripta sunt, latens quid & arcanum habere videntur? Apostolorum autem Epistolæ cuinam sagaci & perito sermonum judicii videantur aperta ac intellectu faciles, cum illic infinita prope sint, quæ veluti per foramen maxima & quamplurima intelligendi materiam amplam præbeant.

X. Inconculsa hæc veritas tam altas in Origenis animo radices egerat, ut asserere non vereatur, sensum mysticum sub littera Sacræ Scripturæ delitescens in minima sui parte innotuisse Gentium Apostolo; eaque de causa eum inclamasse: O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! Constat autem, inquit Origenes, hunc Apostolum nunquam credidisse perfectam horum mysteriorum notitiam posse se attingere, quia ille ipse fateretur, incomprehensibilia esse Dei judicia, & investigabiles vias ejus. *Non enim dicit difficile posse scrutari judicia Dei, sed omnino non posse.* Hoc pacto Origenes ad hunc mysticum sensum assequendum se ineptum ingenue fateretur; & summa modestia suam mentem exponit circa hunc mysticum sensum Sacrarum Scripturarum. „ Non autem dubito „ multa esse, inquit ille peregrine, quæ „ nos lateant, & sensum nostrum superent; „ rent;

(a) I. Corinth. cap. 2. vers. 16.

F

III. SÆCULUM. „rent; non enim fumus illius meriti, ut & nos dicere possimus: Nos autem fumus Christi habemus Nescio „ an pervenire possem ad intelligentiam „ mysticam eorum locorum, quæ faciliora „ sunt, uti sunt ea quæ sacrificia respiciunt. „ Unusquisque nostrum miretur hoc loco modestiam doctissimi hujus Viri, quæ a diametro opponitur præsumptioni Novatorum circa intelligentiam difficultiorum textuum Sacræ Scripturæ.

Sequitur idem argumentum in Psalmos. Tom. II. pag. 525. & 526. num. I.
 XI. Nullus erit loquendi finis, si pulchriora Origenis de hoc argumento loca in medium afferre volumus. *Clausas*, habet insuper Pater iste, *obsignatasque Scripturas esse sacras, divina testantur oracula.* Id dederat S. Joannes in sua Apocalypsi, cum de Salvatore hæc scribit: qui habet clavem David; qui aperit, & nemo claudit; & claudit, & nemo aperiet: id declarat cum loquitur de quodam libro scripto intus & foris, quem nemo aperire potest, nisi Leo de tribu Judæ. Idipsum docet Isaias cum loquitur de alio libro, quem homines scientes litteras aperire nequeunt, & homines nescientes litteras non possunt legere: quæ quidem non de sola Apocalypsi, aut de solo Isaiâ intelligenda veniunt, sed de universa sacra Scriptura. *Hæc enim non ad Apocalypsim solum Joannis, aut Isaiæ vaticinia pertinere putandum est; sed de universa Scriptura Sacra penitus accipienda sunt ἀλλὰ περὶ πάσης θείας γραφῆς,* quam sane apud illos in confesso est, qui divinarum litterarum notitiam mediocriter affecti sunt, ænigmatum, involutis, ac parabolis, tenebrosisque sermonibus, ac diversis aliis obscuritatis generibus, quæ hominis ingenio difficile comprehenduntur, repletam esse. Verum de hoc argumento hæc dicta sufficiant.

In S. Scripturis habentur quæ requiruntur ad instructionem & ædificationem totius Christi Ecclesiæ. Epist. ad African. Tom. I. pag. 16. num. 4. S. Scriptura uti etiam utilis est, qui illam non intelligunt. Homil. 20. in Josue. Tom. II. pag. 440. & 443.
 XII. Etsi Origenes agnoscat tantas obscuritates in Sacris litteris; docet nihilominus, 10. in Sacris Scripturis Deum dedisse ædificationem omnibus Ecclesiis: *Quæ (Dei Providentia) inquit ille, in sacris Scripturis dedit omnibus Christi Ecclesiis ædificationem.* 20. contendit, Sacram Scripturam, licet obscuram, iis etiam utilem esse, qui illius obscuritates non intelligunt. Idipsum dicendum est de sacris Scripturis, quarum sensum non percipimus, quod de præcantationibus, quæ in eos etiam operantur, qui earumdem sensum non norunt. Spiritus, idest virtutes illæ, quæ animæ nostræ in adiutorium datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu Scripturæ sanctæ, velut ex divinis & rationabilibus cibis: & sicut ex hujusmodi Scripturarum meditationibus, divinarum erga nos virtutum confortia & officia provocamus; ita e contrario malignarum virtutum insidias, & pessimorum dæmonum incursions, ex hujusmodi sermonum & nominum appellationibus effugamus. *Non igitur animo langueamus, concludit Origenes, cum audimus Scripturas, quas non intelligimus, sed fiat nobis secundum fidem nostram, quæ & credimus, quia omnis Scriptura divinitus inspirata*

utilis est. Si enim utilis non est Sacra Scriptura, jam non est divinitus inspirata; si vero divinitus est inspirata, jam utilis est.

III. SÆCULUM. *Nihil in Sacris Scripturis emendare debemus. Philocal. cap. 8. pag. 32.*
 XIII. 30. mandat Origenes, ut Divinas Scripturas veneremur, nihil in ipsa emendantur, nec ipsos solecismos. „ Non igitur animo langueamus, inquit ille, cum „ audimus Scripturas, quas non intelligimus: „ mus: quia cum Scriptura sit verbum „ Dei, mirum esse non debet si eam non „ intelligimus, sicuti nec ejus opera intelligimus. Si tu, habet etiam alio loco, „ Scripturarum sensum non percipis, si „ de Prophetarum verbis judicium ferre „ non vales; *Ne idcirco existima in Scripturis quidpiam redundare; sed teipsum solvere debelium potiusquam litteras sacras accusa, cum rationem eorum quæ scripta sunt non invenis.* Ibid. c. 2. p. 24.
 Ad intelligentiam igitur alicujus obscuri Scripturarum textus, omnes ii congregari debent textus, in quibus de eadem re est sermo, vel in quibus idem verbum usurpatur. Primo loco litteralis sensus inquiri debet, deinde spiritalis. Observandum est, Parabolas fere semper ad unum, quod præcipuum est, tendere; ideoque quod ad illud tendit, non debet ad quamlibet Parabolæ partem accommodari; nec debet super quolibet verbo disputatio institui.

XIV. Quando aliquis in S. Scripturis occurrit locus, qui aliquam imperfectionem Deo tribuere videtur, nobiliorem ac sublimiorem sensum tunc inquirere debemus, quam littera præferat. Hoc pacto interpretari debent ea verba, quæ simplicioribus videntur dicere, Deum esse in loco aliquo peculiari: *Quæ verba ad litteram sumpta, videntur simplicioribus Deum in loco esse dicere, sic accipienda sunt, ut magis & spiritualibus de Deo notionibus conveniant Si quid vero dictum est a Prophetis, quod id significare videatur (Deum scilicet odio habere quæ fecit) id generali hac regula explicandum erit, Scripturam de Deo ita loqui, quasi humanis sit obnoxius affectibus.* Quando igitur Deus verbis iracundis adversus impios utitur, & peccatoribus intentat minas, non sunt re ipsa in illo humani isti affectus, sed Scriptura ad infirmum nostrum captum sese demittit. *Legitur iram Dei nominamus quidem, sed eam illius affectum esse non dicimus; est potius asperior quædam agendi ratio, qua Deus ad erudiendos tantorum taliumque criminum reos utitur. . . . Neque enim Scripturæ, quæ nos irasci vetant Deo ipsi assignassent affectum, quo nos omnino vacuos esse volunt.*

XV. Alias tradit regulas Origenes, sed minus accuratas, quas propterea inter peculiare ejusdem opiniones locum habere volumus, & una simul cum ipsis suo loco afferemus. Nunc vero regulis supra recensitis addimus 10. oportere in S. Scripturarum interpretatione sequi sensum Spiritus Sancti, non peculiarem nostrum sensum. 20. fidendum non esse hæreticis quando citant S. Scripturas. 30. summa diligentia ac studio inquirendum esse S. Scripturam

III. SÆCULUM. *In Cantica. Tom. I. Huet. pag. 10. Philocal. pag. 41. 43. Homil. 5. in Levit. Tom. II. rec. Edition. pag. 209.*

Utilitas & Sufficiencia sensus litteralis. Lib. 4. Periarth. Tom. I. pag. 169. num. 11. pag. 172. num. 4. Lib. 4. contra Cels. pag. 541. num. 49.

Homil. 9. in Numer. Tom. II. pag. 304. num. 1.

Dispositiones quæ requiruntur ad lectionem S. Scripturæ. Homil. 11. in Exodum. Tom. II. pag. 171. num. 7. Homil. 13. in Numer. pag. 176. num. 3.

III. SÆCULUM. *rum sensum. 40. distinguendos esse eos, qui loquuntur, ab illis, quibus sermo dirigitur. 50. humanas litteras multum prodelle ad S. Scripturarum intelligentiam. 60. ad intelligentiam hanc nobis promerendam nihil aptius esse oratione, quam firma fides comiteretur. 70. tandem triplicem in S. Scripturis sensum esse distinguendum; litteralem sive historicum, mysticum sive allegoricum, & moralem. Triplicem namque in Scripturis Divinis, inquit Origenes, intelligentiæ inveniri diximus modum; historicum, moralem, & mysticum: qui sensus triplex est veluti corpus, anima, & spiritus Sacræ Scripturæ.*

XVI. Etsi verustus hic Pater videatur moralem & allegoricum sensum præponere litterali, quem (immerito tamen) non uno in loco contemnendum esse docet; quem admodum in quarta Sectione videbimus; tradit nihilominus, per se utilem esse sensum litteralem: *Primum ergo expositionem, inquit ille de sensu litterali sermonem habens, per se utilem esse posse, testatur eorum multitudo, qui ingenue & simpliciter crediderunt.* Et paulo inferius postquam demonstravit, in quo sensus litteralis consistat, ait, ad plura hunc sensum utilem esse, & ad morum emendationem posse inservire. Eruitur pariter ex ejus Homilia nona in Numeros, illius mentem fuisse, ea Scripturarum loca literaliter interpretari debere, quæ in suo sensu litterali & instructionem & ædificationem præstare valent; ea vero in sensu allegorico aut morali interpretanda esse, quæ literaliter sumpta ad pietatem excitare non possunt.

Mente exciderat observare, Origenem inter cæteras dispositiones requirere ab iis, qui Sacram Scripturam legunt, quod sint sancti corpore & spiritu, eodemque obsequio ac veneratione prosequantur verbum Dei scriptum, quo prosequerentur Corpus & Sanguinem Christi Domini.

XVII. Cæterum omnes universim Christianos ad hanc lectionem Origenes hortatur. „ Optamus tamen, inquit ille, ut „ vel his auditis operam detis non solum „ in Ecclesia audire verba Dei, sed & in „ domibus vestris exerceri, & meditari in „ lege Domini die ac nocte; & ibi enim „ Christus est, & ubique adest quærentibus „ se. Propterea namque mandatur in le- „ ge, ut meditemur eam cum imus in via, „ & cum sedemus in domo, & jacemus „ in cubili, & cum exurgimus „ Si vero ad Ecclesiam frequenter venias, „ aurem litteris divinis admoveas, expla- „ nationem mandatorum cælestium capias. *Sicut cibus & deliciis caro, ita spiritus verbis divinis convalescet, ac sensibus, & robustior effectus, carnem sibi parere coget, ac suis legibus obsequi. Nutrimenta igitur spiritus sunt, divina lectio, orationes assidue his alitur cibus, his convalescit, his victor efficitur.* Nec multum infudandum nunc erit in adveniendi causa imbecillitatis Christianorum nostrorum temporum: in eo quippe posita est hæc

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

causa, quod scilicet negligunt hunc cibum æque necessarium ad vitam animæ, ac esca necessaria est ad vitam corporis. Nam, uti egregie subiungit idem Pater, qui negligunt spirituale hunc cibum, nequeunt rationabiliter conqueri de infirmitate carnis. „ Quod quia non facitis, nolite com- „ queri de infirmitate carnis, nolite dicere „ quia volumus, sed non possumus, volu- „ mus continenter vivere, sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis ejus. Tu das stimulos carnis tuæ, „ tu eam adversus spiritum tuum armas, „ & potentem facis, cum eam carnibus „ fatias, vino nimio inundas, omni molitie palpās, & ad illecebras nutris. „

XVIII. Quoad Canonem librorum Sacræ Scripturæ, Origenes primo loco asserit, eo comprehendi viginti duos libros veteris Testamenti. *Sunt autem, inquit ille in quodam fragmento sui Commentarii in primum psalmum, viginti duo libri juxta Hebræos.* „ Hi libri sunt, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Josue, Judices, & Ruth, unico volumine apud Hebræos comprehensi. „ Regnorum liber primus & secundus, qui apud eos unicum volumen constituunt. „ Regnorum liber tertius & quartus, quos ipsi etiam in unum volumen redigunt. „ Paralipomenon liber primus & secundus, „ uno apud illos contenti volumine. Esdras primus & secundus, qui apud eos unicum efficiunt librum. Liber Psalmorum, Proverbia Salomonis, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Isaias, Jeremias, Daniel, Ezechiel, Job, & Esther. „ *Extra horum censum sunt libri Machabæorum, qui inscribuntur Sarbet Sarbaneel.* Hoc autem non impedit, quominus Origenes plures Machabæorum textus citer uti Sacram Scripturam. Agnoscit insuper uti libros Divinos, Judith, Tobiam, Sapientiam, & Ecclesiasticum; ita in Numer. ut quoad libros veteris Testamenti a nobis discrepat in hoc unice, quod duodecim minorum Prophetarum hoc loco non meminit. Consentit, Moysem esse Auctorem Pentateuchi; immo nec excipit postremum caput Deuteronomii, in quo sermo est de morte ac sepultura Sancti hujus legislatoris. Docet, Job vetustiore esse Moyse; sed circa auctorem hujus libri satis clare seipsum non explicat. Psalmos diversis auctoribus adscribit. Præter Proverbia, Ecclesiastem, & Canticum Canticorum, ait, a pluribus eidem Salomoni adscribitum Sapientiam, tum Ecclesiasticum.

XIX. Hæc sunt notabiliora, quæ quoad libros veteris Testamenti deprehendere potui in Origenis, una cum his quæ habet de Cantico trium puerorum, qui in fornacem missi sunt, de Historia Susannæ, Belli in Jerem. & Draconis; quæ omnia uti Canonicam Scripturam admittit, non secus ac cætera, quæ in Danielis Propheria comprehenduntur. Verum utique est, Origenem in enumeratione librorum Veteris Testamenti juxta Hebræos, viginti & unum solummodo

III. SÆCULUM. *Canon librorum veteris Testamenti. Tom. II. pag. 529.*

Homil. 27. in Numer. Tom. II. pag. 374. num. 1. Homil. 18. in Numer. p. 340. n. 3. Comment. in S. Joann. Tom. II. Huet. p. 88. Lib. II. contra Celsum. pag. 428. in Job. Lib. I. Tom. I.

Geneb. pag. 227. Hom. 19. in Numer. pag. 340. num. 3. Tom. I. Geneb. pag. 370. in S. Matth. Tom. I. Huet. pag. 306. Epist. do

III. SÆCULUM.

ad African. Tom. I. recent. Edit. p. 13. n. 2. Tom. II. pag. 622.

Numerus librorum novi Testamenti in S. Matth. Tom. I. pag. 203. Huet. in Epist. ad Hebr. Tom. II. Huet. pag. 430. Epist. ad African. p. 20. n. 9. in S. Joan. pag. 88. Tom. I. Huet. ibid. ibid. p. 284. in S. Matth. Tom. I. Huet. pag. 488. contra Celsum. Lib. I. pag. 378. n. 63. in S. Matth. Tom. I. Huet. pag. 361.

Homil. 8. in Numer. Tom. I. recent. Edit. pag. 294. in Psalm. pag. 681.

Auctoritas Traditionis. Præfat. in libr. Principior. p. 47. n. 1. Tom. I. recent Edit.

do recensere, licet expresse dicat, sunt viginti duo Libri *ἑξῆς δὺο βιβλῆι*. Verum, ut egregie animadvertit Pater Ceillierius, hujus discriminis ratio in eo posita est, quod in hac enumeratione defunt duodecim minores Prophetæ, qui tamen in Hebræorum Canone includebantur. Defectum supplevit Rufinus; nam in versione Historiæ Eusebii, in qua hic Origenis locus profertur, post Canticum Canticorum posuit librum duodecim minorum Prophetarum. Cæterum, certum indubitatumque est, Origenem accensuisse duodecim minores Prophetas libris Sacris; eosque sapissime citat in suis Scriptis, una cum reliquis libris Sacrarum Scripturarum.

XX. Vetus hic Pater æque accuratus est in enumeratione librorum novi Testamenti; qui juxta ipsum sunt, quatuor Evangelia, scilicet S. Matthæi, S. Marci, S. Lucæ, & S. Joannis; Acta Apostolorum; quatuordecim Divi Pauli Epistolæ; binæ S. Petri; tres S. Joannis; una S. Jacobi; una S. Judæ; & Apocalypsis. Animadvertit nihilominus Origenes 10. sua ætate apud nonnullos dubium fuisse, num Divus Paulus esset reipsa Auctor Epistolæ ad Hebræos, cum alii eandem Divo Barnabæ adscriberent, alii Divo Lucæ, alii tandem eidem Divo Paulo. Ipse autem in quinto tomo suorum Commentariorum in S. Joannem opinari videtur, Epistolam hanc quoad substantiam adscribi debere Divo Paulo; quoad delectum autem & dispositionem verborum, alicui ex suis Discipulis. Nihilominus in sua epistola ad Africanum videtur velle refellere eos, qui inficiabantur hanc epistolam a Divo Paulo conscriptam fuisse; & fere semper sub nomine hujus Apostoli eam citat. 20. Quoad secundam epistolam Divi Petri, secundam & tertiam Divi Joannis, quoad epistolas insuper Sanctorum Jacobi, & Judæ, fatetur ille, aliquam suo ævo passas esse oppositionem; quæ tamen oppositio impedire non potuit, quominus Canonicis Scripturis accenseretur. Citat insuper reverenter Epistolam Divi Barnabæ, & Librum Pastoris; innuit autem, hunc postremum præcipue a multis uti librum divinum admissum non fuisse; & ille ipse dubitare videtur de authentica hujus libri in sua Homilia octava in Números, in qua de Libro Pastoris hæc habet: *Si cui tamen Scriptura illa recipienda videtur: & alibi de eodem sic loquitur: Si cui tamen libellus ille recipiendus videtur.* Quoad plures alios libros apocryphos, quos in suis Scriptis citat, nihil nos morari debet, cum ille fere semper moneat, libros istos nullam auctoritatem in Ecclesia obtinere.

XXI. Modicum quod superest in Origene quoad Traditionem, rem theologice summopere juvat. Itaque docet ille, Traditionem esse certam veritatis regulam; & hujus Traditionis nomine intelligit doctrinam, quæ per successionem ab Apostolis ad nos usque pervenit. *Servetur vero, inquit ille, Ecclesiastica prædicatio per successionem ab Apostolis tradita; illa sola*

credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica & Apostolica discordat Traditione. Quotiescumque, habet insuper, Hæretici uruntur auctoritate Divinarum Scripturarum, quas uti Divinas Christiani omnes agnoscunt, videntur asserere, verbum veritatis apud ipsos esse. *Sed nos, illico subjungit, illis credere non debemus, nec exire a prima & Ecclesiastica Traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis.* Traditione igitur, juxta mentem Origenis, interpretari debet sensus Sacrarum Scripturarum, & veritas Dogmatum Religionis Traditione firmari debet.

CAPUT III.

De Ecclesia, variisque ejus Ordinibus.

I. Origenes verba faciens de tota Ecclesia in genere ait, hanc esse corpus Christi a Filio Dei animatum, & fideles esse hujus corporis membra: *Nos autem dicimus ex Divinis Scripturis totam Dei Ecclesiam esse Christi Corpus a Dei Filio animatum; membra autem illius corporis eos esse omnes, qui credunt.* „ Sicut Anima, subjungit ille, vitam & motum „ impertit corpori, quod a seipso natura „ liter moveri vitaliter non potest: *ita Verbum totum corpus, seu Ecclesiam . . . movens & agens, etiam singula membra eorum qui ad Ecclesiam pertinent, movet, ita ut sine Verbo nihil faciant.* Hæc Ecclesiæ notio summa consideratione est digna. Tradit his verbis Origenes, quænam sint Christi partes erga suam Ecclesiam, & quænam sit totalis dependentia Ecclesiæ suorumque membrorum erga Christum, quoad omnia pietatis opera.

II. Alio loco Ecclesiam honorat glorioso titulo scabelli pedum Dei: *Quod scabellum pedum Dei, inquit ille, quale Ecclesia? Alibi pariter eam similem dicit Paradiso terrestri, asserens, eos qui per Baptismum renascuntur, ab ipso Deo collocari in Paradiso, hoc est in Ecclesia; ut ibidem vacant operibus sanctis, quæ scilicet proprio statui conveniant.* Christus est lux mundi, qui & Ecclesiam illuminat sua luce. Sicut enim luna de sole dicitur percipere lumen, ut per ipsam etiam nox possit illuminari: *ita & Ecclesia suscepto lumine Christi, illuminat omnes, qui in ignorantia nocte versantur.* Et paucis interjectis ait: *Ex cujus lumine illuminata Ecclesia, etiam ipsa lux mundi efficitur, illuminans eos, qui in tenebris sunt.* Quam veritatem confirmat Origenes auctoritate Christi dicentis Discipulis suis: *Vos estis lux mundi.* „ Ex „ quo ostenditur, inquit Pater iste, quia „ Christus quidem lux est Apostolorum, „ Apostoli vero lux mundi: „ *Ipsi enim sunt non habentes maculam . . . vera Ecclesia.* Sicut Sol & Luna, concludit ille, magna luminaria dicta sunt esse in firmamento cæli; ita & in nobis Christus & Ecclesia. *Sicut autem Sol & Luna illu-*

III. SÆCULUM.

Antiquitas Ecclesiæ. Homil. 2. in Cant. Tom. I. Geneb. pag. 331.

Quid sit Ecclesia. Lib. 6. contra Cels. pag. 670. num. 48.

Ecclesia est scabellum pedum Dei. Tract. de Orat. Tom. I. recent. Edit. pag. 28. in Genef. Tom. II. recent. Edit. pag. 28.

Ecclesia suscepto lumine Christi illuminat fideles. Homil. 1. in Gen. pag. 54. num. 5. 6.

pag. 55. num. 7.

III. SÆCULUM.

Antiquitas Ecclesiæ. Homil. 2. in Cant. Tom. I. Geneb. pag. 331.

minant corpora nostra: ita a Christo atque Ecclesia illuminantur mentes nostræ. Ita tamen illuminamur, si non firmus mentibus cæci. Nam sicut Sol & Luna corporalibus oculis cæcos quamvis illustrent, illi tamen recipere lumen non possunt: ita & Christus lucem suam præstat mentibus nostris: sed ita demum nos illuminabit, si nequam cæcitas mentis impediatur.

III. Ecclesia, juxta Origenem, eadem qua mundus gloriatur vetustate. Fundamenta Congregationis Ecclesiæ statim ab initio sunt posita, unde & Apostolus dicit, (a) ædificari Ecclesiam non solum super Apostolorum fundamentum, sed etiam Prophetarum. *Inter Prophetas autem numeratur & Adam, quia magnum mysterium prophetavit in Christo & in Ecclesia dicens (b):* Propter hoc relinquet homo patrem suam, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt ambo in carne una: evidenter enim de his dictis ejus dicit Apostolus, (c) quia mysterium hoc magnum sit, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Ad Ecclesiam igitur spectabat Adam, juxta Origenem; ideoque Ecclesia tunc temporis in Adam subsistebat. Cujus veritatis alteram profert rationem Origenes, quam eruit ex Apostolo dicente (d): Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ. Non utique, inquit Origenes, ostendit eam prius non fuisse, quomodo enim dilexisset eam, quæ non erat? Sed eam sine dubio dilexit quæ erat: *Erat autem in omnibus Sanctis, qui ab initio sæculi fuerunt facti.*

IV. Si ante Incarnationem Sancti & Justi ad Ecclesiam Christi spectabant, non inde inferri potest, solis justis ac Sanctis hanc Ecclesiæ societatem consistere, quoniam peccatores sunt Ecclesiæ membra, & ii etiam, qui etiam corde increduli sint, exterius tamen tamquam fideles seipsum ostendunt. „ Sicut ergo, inquit Origenes, in Evangelio permittuntur zizania simul cum tritico crescere; *Eodem modo etiam hic . . . in Ecclesia sunt quidam Jebusæi, isti qui ignobilem & degenerem vitam ducunt, qui & fide, & actibus, & omni conversatione sua perversi sunt.* Neque enim, illico subjungit, possibile est ad liquidum purgari Ecclesiam dum in terris est, ita ut neque impius in ea „ quispiam, neque peccator residere videatur sed sint in ea omnes sancti & beati, „ & in quibus nulla prorsus peccati macula deprehendatur. Sed sicut dicitur de zizaniis, Ne forte eradicantes zizania simul cum illis eradicetis & triticum, ita etiam „ super iis dici potest, in quibus vel dubia, vel occulta peccata sunt. Neque „ enim dicimus de iis, qui manifeste & „ evidenter criminosi sunt, ut non de Ec-

Ecclesia ex bonis æque ac malis constat hominibus. Homil. I. in Josue. Tom. II. recent. Edit. pag. 47. num. 1.

- (a) Ad Ephes. cap. 2. vers. 20.
- (b) Genef. cap. 2. vers. 24.
- (c) Ad Ephes. cap. 5. vers. 22.
- (d) Ibid. vers. 25. & 26.

„ clesia expellantur, . . . Sed ubi peccatum non est evidens, ejicere de Ecclesia neminem possumus, ne forte eradicantes zizania, eradicemus simul cum ipsis etiam triticum. Constat ex his, Ecclesiam semper retinuisse patienter in suo sinu peccatores occultos, sollicitam vero fuisse, ut de suo sinu ejiceret publicos ac manifestos peccatores, qui corruptis moribus scandalo esse poterant justis ac sanctis. Quæ quidem omnia aperte ostendunt, malos cum bonis in Ecclesia immixtos esse usque ad futurum judicium Dei, qui separabit zizania de medio tritici, & purgabit Ecclesiam suam, quæ efficietur Societas omnino sancta, & ab omni peccati macula prorsus immunis.

V. Nemo semetipsum decipiat . . . *Extra Ecclesiam nemo salvatur.* En eversum systema a Jure excogitatum; Origenes enim nomine Ecclesiæ intelligit solam Romanam Societatem, quæ diversis Sectis circumdatur, sicut liliam circumdatur spinis; in hoc quippe sensu ille interpretatur hæc verba Cantici Canticorum, *sicut liliam inter spinas &c.* „ Quod quidem, inquit ille, accipimus de Ecclesia gentium dici; quod vel e medio infidelium, & non credentium, quasi ex spinis emerferit, vel pro hæreticorum circumstrepentium se moribus in medio spinarum posita dicatur. „ Cæterum in Ecclesia una habetur fides, sicuti & unum Baptisma. Sed Hæretici ab Ecclesiæ fide recedunt: ergo non sunt in ejus sinu, ideoque in damnationis statu versantur. Quod si quis adhuc dubius hæreret, sufficiat recitare hæc Origenis verba, quæ aperte declarant, hæreticos, sicuti & fornicarios, cæterosque impudicos non ingressuros regnum Dei: *Sicut hi, qui fornicationibus & immunditiis maculati sunt, regnum Dei non possidebunt; ita & hi, qui in hæresim declinaverint.* Hunc Origenis textum habemus ex Pamphilio in Apologia, quam pro vetusto hoc Patre concinnavit.

VI. Singulare Ecclesiæ privilegium est posse remittere peccata: *Ablatione peccatorum circumclusa in sola Ecclesia,* inquit Origenes. Quam remissionem peccatorum nullus accipere potest, inquit alio loco idem Pater, nisi detulerit integram, probam, & sanctam fidem, per quam mercari possit arietem: *cujus natura hæc est, ut peccata credentis abstergat.* Ab hac igitur gratia quæ peccata abstergit exclusi sunt Hæretici, quoniam non habent probam & integram fidem, sine qua nemo ad hanc gratiam potest pervenire. Idipsum de Schismaticis pari jure dicendum est, quoniam errant circa articulum Ecclesiæ. Sacrificia, quæ in hæresi, aut Schismate offerunt, sunt sacrificia profana: „ Audiant hæc, inquit Origenes, qui sciunt, Ecclesiam, & peregrinas ac pravas inducentes doctrinas putant se sacras carnes extra templum Dei, & extra aulam dominicam posse comedere: „ *Profana sunt eorum sacrificia.* Quæ omnia evidenter ostendunt, in

III. SÆCULUM.

Extra Ecclesiam nemo salvatur. Homil. 3. in Josue. pag. 404. num. 5.

Homil. 3. in Cantic. Tom. I. Geneb. pag. 335.

Homil. 2. in Genef. Tom. I. recent. Edit. pag. 63. num. 3.

Tom. I. Geneb. pag. 481.

remittit peccata. in S. Joan. Tom. II. Huet. pag. 147.

Hæretici remissionis peccatorum participes esse non possunt. Homil. 3. in Levit. Tom. I. recent. Edit. pag. 199. num. 8.

Hæretici aschismatici non nisi profana sacrificia offerre possunt. Homil. 4. in Levit. extra p. 203. n. 8.

III. SÆCULUM.

extra Ecclesiam, neminem sperare posse æternam salutem; necnon necessitatem in-violate adhærendi sanctæ Ecclesiæ fidelium omnium matri.

Visibilitas Ecclesiæ. Tractat. 30. in S. Matth. Tom. II. Geneb. pag. 93.

VII. Origenes duas proprietates tribuit Ecclesiæ quas nos hodièdum etiam eidem tribuimus; Visibilitatem scilicet, & Indefectibilitatem. 1º. enim verat attendere eis, qui dicunt, ut in Evangelio notatum est, Ecce hic est Christus, non autem ostendunt eum in Ecclesia. Propterea non debemus attendere eis, qui dicunt: Ecce hic Christus; non autem ostendunt eum in Ecclesia, quæ plena est fulgore ab Oriente usque ad Occidentem, quæ plena est lumine vero; quæ est columna & firmamentum veritatis, & in qua perfecte ille est, qui ait: Ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi: quæ quidem verba perspicuam visibilitatem indigitant. 2º. aperte declarat, quod Ex quo constituta est Ecclesia in nomine Christi, ad consummationem usque sæculi perseverat.

Ejusdem In-defectibilitas. In S. Matth. Tom. I. Huet. pag. 443.

VIII. Præter Ecclesiæ proprietates, Origenes exponit insuper ejusdem notas ac characteres, qui sunt, Unitas, Sanctitas, Catholicitas, & Apostolicitas. Unam esse Ecclesiam tradidit Origenes in omnibus ferme hujusce capitis articulis, in quibus semper veritatem hanc præsupponit. Nitidius autem mentem suam aperit, quando, occasione trium tabernaculorum, quæ Petrus Transfigurationis in monte Thabor testis oculatus optabat facere, ait, Legi, & Prophetis, & Evangelio non tria, sed Unum est tabernaculum, quæ est Ecclesia Dei. Ecclesiam esse sanctam in dubium revocare nemo potest, qui animadvertat, Originem appellare eam, Corpus a Dei Filio animatum. Tradit insuper idem Presbyter, quod Dei Filius vitam & motum huic corpori impertit, ac singula Ecclesiæ membra movet: Ecclesia, prout ipse scribit, est scabellum pedum Dei; est veluti paradysus terrestris, in quo ab ipso Deo reponuntur fideles, ut propriam sanctificationem ibidem operentur: ait tandem, Ecclesiam a Christo sanctificatam fuisse, & mundatam lavacro aquæ in Verbo vitæ &c. Nullibi autem clarius prodidit Origenes quid sentiret de sanctitate Ecclesiæ, quam cum ait: *Ecquis enim nostrum non fateatur, eos, qui in Ecclesia deteriores sunt, & in meliorum comparatione peiores, præstantiores esse multis eorum, qui in popularibus catibus vivunt.*

Ejusdem Unitas. Homil. 6. in Levit. Tom. II. recent. Edit. pag. 216. num. 2.

Ecclesia est Sancta. Lib. 6. contra Cels. pag. 670. num. 48.

Tractat. de Oratione. Tom. I. recent. Edit. pag. 28.

In Genes. Tom. II. recent. Edit. pag. 28.

Homil. 2. in Cantic. Tom. I. Geneb. pag. 331.

Lib. 3. contra Cels. num. 29.

Ecclesia est Catholica. Homil. in Ezech. Tom. I. Geneb. pag. 398. Lib. 2. contra Cels. pag. 400. num. 13.

IX. Catholicitatis nota ac character Ecclesiam semper distinxit ab aliis Sæctis ab ejus communiione divis. Origenes ævo sedem fixerat Religio Christiana tum in magna Britannia, tum in Mauritania. Nunc vero, inquit Origenes, propter Ecclesias, quæ mundi limites tenent, univèrsa terra cum lætitia clamat ad Dominum Israel. *Ecquis non admirabitur, ait ille in suo Opere contra Celsum, Jesu Christi Evangelium, ut ipse prædixerat, omnibus Græcis, Barbaris, sapientibus & insipientibus ubique terrarum fuisse prædicatum? Omnem enim humanam natu-*

ram subegit verbum cum virtute prædicatum: *Nec ullum videre est hominum genus, quod Jesu doctrinam admittere recusaverit.* Hinc alio loco confidentissime declarat, fulgere Ecclesiam ab Oriente ad in S. Matth. Occidentem: *Plena est fulgore ab Oriente usque ad Occidentem.* Nihilominus aliqua contradictione circa hunc articulum videtur notari posse Origenes; in fuc enim Tractatu 28. in S. Mathæum fatetur, apud aliquas Nationes Christi Evangelium sua Ætate nondum prædicatum fuisse; inter quas designat Æthiopes trans Nilum, Seras, qui India partem trans Gangem incolebant, necnon partem aliquam Britannorum & Germanorum versus Oceanum, aliquos insuper ex Dacis, Sarmatis, & Scythis.

III. SÆCULUM.

X. Tandem Jesu Christi Ecclesia est Apostolica, juxta Origenem, quia super Apostolos ædificata est. Non vult autem vetustus hic Pater, quod arbitremur, super unum solummodo Petrum Ecclesiam ædificari. Si vero, inquit ille, super illum unum solummodo Petrum totam Ecclesiam a Deo ædificari arbitraris, quid de Joanne tonitruum filio, & unoquoque Apostolorum dixeris? Alioquin an audebimus dicere, Ecclesia in portas inferi speciatiim adversus Petrum non prævaliturus; prævaliturus autem adversus reliquos Apostolos & perfectos? Nonne vero & omnibus, & in his singulis fit istud quod supra dictum est: Portæ inferi non prævalebunt adversus eam: & illud quoque: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam? An etiam soli Petro dantur a Domino claves regni cælorum? Quod si & id aliis commune est; quomodo & non ea quæ præcedunt communia sunt? Perperam autem hoc textu abuterentur Hæretici adversus Primatum Divi Petri, ejusque suecessorum; Origenes quippe credit, Divum Petrum Primatum tenuisse inter omnes Apostolos, utpote cæteris honorabilior: *Quia cæteris honorabilior; eumque vocat petram solidissimam, super quam Christus fundavit Ecclesiam: Vide, (verba sunt Origenis) magno illi Ecclesiæ fundamento, & petræ solidissimæ, super quam Christus fundavit Ecclesiam, quid dicatur a Domino: Modicæ, inquit, fidei, quare dubitasti? Hæc sentiebat Origenes de Ecclesia: a quo sane immensum discriminantur Sæctarii nostrorum temporum.* Ex quibus omnibus in aperto est, Magnum hunc Virum, etsi in aliquos errores prolapsum, nihilominus diversum omnino fuisse ab Hæreticis, quorum vera nota est, verusque character, contemnere auctoritatem Traditionis & Ecclesiæ. Humilitas hæc, & observantia in Ecclesiam, inquit Tillemontius (a) in Operibus Origenis univèrsim deprehenditur, & in hoc dicere possumus, eum omnino differre a Tertulliano.

Tract. 30. Tom. II. Geneb. pag. 93.

Tom. II. Geneb. pag. 88.

Tom. I. Geneb. pag. 336.

Tom. I. Geneb. pag. 336.

Tom. I. Geneb. pag. 382.

Tom. I. Geneb. pag. 382.

Tom. I. Geneb. pag. 382.

Tom. I. Geneb. pag. 382.

Tom. I. Geneb. pag. 382.

Tom. I. Geneb. pag. 382.

Tom. I. Geneb. pag. 382.

Tom. I. Geneb. pag. 382.

Tom. I. Geneb. pag. 382.

Tom. I. Geneb. pag. 382.

XI. Quoad

(a) Tom. III. Histor. Ecclesiast. pag. 531.

III. SÆCULUM.

III. SÆCULUM.

XI. Quoad varios Ecclesiasticos ordines, hæc habet Origenes: *Christum autem Ecclesiæ caput esse non ego, sed Apostolus intellexit. . . . Sacerdotes autem possunt dici Ecclesiæ oculus. . . . Diaconi autem, cæterique Ministri, manus. . . . Populum autem esse pedes Ecclesiæ.* Occurrunt hoc loco, inquit Abbas Fleuryus (a) alii Ministri præter Diaconos, Lectores scilicet, Ostiarii, alique hujusce generis, uti in Latina Ecclesia. Videtur utique Origenes simul hoc loco confundere Episcopos & Presbyteros hac voce Sacerdotes; sed alibi perspicue eos distinguit; cum expresse in illo habeantur voces, Episcopus, Presbyter, Diaconus, & sic cæteræ Ecclesiasticæ dignitates. Insuper illius ævo Virgines & Viduæ distinguebantur a laicis, ut eruitur ex uno suorum Commentariorum in Epistolam ad Romanos. Videbimus alibi quænam sint utrorumque obligationes, & quænam quoad ipsos fuerit olim Ecclesiæ Disciplina.

Varii Ordines in Ecclesiis. Tractat. 5. in S. Matth. Tom. II. Geneb. pag. 37.

Homil. 2. in Jeremiam. Tom. I. Geneb. Lib. 8. in Epist. ad Romanos. Tom. II. Geneb. pag. 388.

CAPUT IV.

De Divinis perfectionibus absolutis.

I. Nihil occurrit in Origene circa Deum, Divinasque Perfectiones absolutas, quod perfecte orthodoxum non sit. Unus est Deus, ut ipse tradit; cui veritati insistit quibusdam in locis suorum Operum; quia quidam veteres hæretici eandem impugnaverant, dicentes, Deum veteris Testamenti diversum fuisse a Deo Testamenti novi. Ille e contra docet, esse articulum fidei, quem manifeste tenemus ex Doctrina Apostolorum, quod Unus est Deus, qui omnia creavit. Quem ipse appellat Deum omnium Justorum, ab Adamo scilicet, Abele, cæterisque Patriarchis, usque ad Apostolos & Sanctos novi Testamenti: *Omnium Justorum Deus: Deus est & veteris & novi Testamenti.* Postea probat Origenes hanc veritatem pluribus Sacrarum Scripturarum testimoniis: deinde responderet objectionibus Hæreticorum, qui dicebant, neminem unquam vidisse Deum in Evangelio designatum (b): *Deum nemo vidit unquam; cum tamen, ajebant ipsi, Deus veteris Testamenti manifestus apparuerit Moysi, & antea Patriarchis.* Verum nobis dicant, responderet Origenes, num Deus veteris Testamenti visibilis esset, an invisibilis? Si fatentur esse visibilem; ergo materialis est, corporeus, ideoque corruptioni erit obnoxius: quod quidem cum idea Dei stare nullo pacto potest. Fateantur ergo oportet, hunc Deum esse naturæ suæ invisibilem; & per consequens seipso corruit discrimen, quod ipsi ponunt inter Deum veteris, & Deum novi Testamenti.

Unitas Dei. Præf. in Periarch. Tom. I. recent. Edit. pag. 47. num. 4. Lib. 2. Periarch. cap. 4. pag. 84. 85. & 86.

pag. 86. num. 2.

Sequitur idem argumentum. pag. 87. 88. & 89.

(a) Tom. II. Histor. Ecclesiast. pag. 169. (b) Joann. cap. I. vers. 16.

ta, Bonitatem scilicet & Justitiam semper in Deo fuisse, tam tempore legis scriptæ, quam tempore legis gratiæ. Utrique veteris Testamenti historia refert de pœnis Diluvii, aliisque; sed in eadem historia non videmus, unumquemque peccantium pœnam luere meritorum: & in nova lege habentur exempla tum justitiæ, tum misericordiæ. David de Deo loquens (c) ait, eum bonum esse his, qui recto sunt corde; ejusque infinitam misericordiam alio loco summis laudibus profequitur. Bonus est Dominus inquit etiam Jeremias (d), sperantibus in eum, animæ quærenti illum. Falsum igitur est, Deum legis & Prophetarum justum esse, nec tamen bonum. In nova lege Jesus Christus de Patre sermonem habens, eum justum appellat: *Pater juste, inquit ille (e).* Sicut ergo, concludit Origenes, *bonus in veteri Testamento frequenter dicitur Deus; ita etiam justus in Evangeliiis appellatur.*

III. Deum non esse corporeum, sed substantiam pure spiritualem, & a materia omnino secretam, altera veritas est, quam summopere cordi est eidem Origeni, ob impias illationes quæ ex errore opposito inferri possent: sequeretur enim, ipsum visibilem esse, & materialem, & corruptibilem; corpus enim omne divisibile est, & materiale, & corruptibile: *Non ergo aut corpus aliquod, aut in corpore esse putandus est Deus; sed intellectualis natura simplex, nihil omnino in se adjunctionis admittens, uti ne majus aliquid & inferius in se habere credatur, sed ut sit ex omni parte movens, inquit ille, & ut ita dicam movens.* Cum igitur Deus corporeus non sit, necessario sequitur, eum in nullo peculiari loco esse circumscriptivæ; ideoque in sensu sublimiori interpretanda esse ea Scripturarum loca, quæ oppositum docere videntur. Idem ferendum est judicium de aliis Scripturæ locis, in quibus denominationes quædam eidem tribuantur, quæ soli materiæ possunt convenire; veluti cum appellatur ignis, lux; &c. Et in genere rejici debet quilibet sensus, per quem aliquid corporeum in Deo concipere possemus. Impium enim esset, inquit Origenes, Deum corporeum, & humanæ formæ inducere: *Quod sentire de Deo, manifestissime impium est.* En errorem Antropomorphitarum aperte damnatum.

IV. Si verum est, Deum esse purum spiritum, a materia separatum; æque verum est, eum esse impassibilem, carentem omnibus humanis affectibus, & invisibilem. 1º. *Penitus impassibilem Deum, inquit eruditus hic Auctor, atque his omnibus carentem affectibus, sentiendum.* Quando igitur in Sacris litteris legimus, Deum loqui, audire, irasci, &c. hoc literaliter interpretari non debet, ac si Deus revera

(c) Psalm. 72. vers. 1. & Psalm. 117. vers. 2. (d) Thren. cap. 3. vers. 25 (e) Joann. cap. 17. vers. 25.

III. his humanis affectibus esset obnoxius: Sacra Scriptura enim his loquendi formulis utitur, ut nostro captui sese accommodet, & ut facilius sanctas veritates ibidem traditas percipiamus. 2°. Origenes aperte pronuntiat, Deum esse invisibilem, & hanc proprietatem eidem esse adeo essentialem, ut neque Salvatori visibilis sit: *Si autem, inquit vetustus hic Pater, invisibilis est per naturam, neque Salvatori visibilis erit.* „ Itaque natura Dei, non est alicui visibilis, (ut quidam putant) & aliis invisibilis, inquit alio loco: Non enim dixit Apostolus, imago invisibilis Dei hominibus, aut invisibilis peccatoribus, sed valde constanter pronuntiat de ipsa natura Dei dicens: *Imago invisibilis Dei.* Sed & Joannes in Evangelio dicens: *Deum nemo vidit unquam,* manifeste declarat omnibus, qui intelligere possunt: *Quia nulla natura est, cui visibilis sit Deus.* „

V. Hinc quando Sacrae litterae dicunt, Moysen vidisse Deum, hoc intelligi debet, non de visione corporali, sed de visione spiritali & interiori. *Hoc ergo modo,* inquit Origenes, *Moyses etiam Deum vidisse putandus est, non carnalibus oculis intuentis, sed visu cordis, ac sensu mentis intelligens.* Nam aliud est videre Deum corporeis oculis, quod est absolute impossibile; aliud eum sensu mentis intelligere, quod omni rationali creaturae possibile est.

Mens nostra ex pulchritudine operum & decore creaturarum, parentem universitatis intelligit. Verum hoc modo Deum imperfecte cognoscimus, cum ad cognoscendam Divinam essentiam nunquam pervenire possumus; ea quippe impervia est mentibus etiam purissimis, ac limpidissimis. Cujus utique (Dei) natura, acie humanae mentis intendi ac intueri, quamvis ea sit purissima mens, ac limpidissima non potest. Cujus veritatis egregiam rationem tradit Origenes; quia scilicet Deus est infinite supra omnes substantias intellectuales, & ejus essentia separata est ab omni creatura. Ex his Origenis principiis inferendum est 1°. neminem corporeis oculis videre posse Deum, in quocumque perfectionis statu homo sit constitutus. 2°. Spirituales substantias posse eundem cognoscere; & neminem posse ignorare illum invincibiliter. 3°. Impossibile esse animae hominis, sicuti & ceteris spiritualibus substantiis, videre Deum in sua natura ac essentia, & sicuti est. Utrique in caelo videbimus eum sicuti est, ut ait Divus Joannes Apostolus (a), sed haec visio limitata erit, & humano captui habita proportione; qui cum finitus sit, nunquam poterit perfecte comprehendere Deum, utpote natura infinitum. Eaque de causa Salvator ait in Evangelio (b): Nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius. Quod quidem intelligi debet non de simplici cogni-

(a) Epist. I. cap. 3. vers. 2.

(b) Matth. cap. 11. vers. 27.

tionem, sed de cognitione comprehensionis, ut Scholae loquuntur.

VI. In Deo vivimus, movemur, & sumus: Deus omnipotenti sua virtute regit ac gubernat universa, & in officiis suis ordinata conservat. *Cura quidem & Providentia Dei pervadit omnia.* „ Et sicuti nos confitemur, inquit Origenes, Deum esse incorporeum, omnipotentem, & invisibilem: *Ita eum curare mortalia, & nihil absque ejus Providentia geri, neque in caelo, neque in terris, certo & imbibili dogmate confitemur.* Memento, quia nihil sine Providentia ejus geri diximus, non sine voluntate: *Multa enim sine voluntate ejus geruntur, nihil sine Providentia.* „ Non sine ingenti ratione hoc pacto seipsum exprimit Origenes, cum certum indubitatumque sit, omne malum fieri contra Dei voluntatem; qui nihilominus malum permittit, & quidem ob rationes, quae nos latent.

VII. Si Dei Providentia pervadit omnia, necessario inde sequitur, nihil eum latere, & praesens aequae ac praeteritum eundem agnoscere. Deus re ipsa Novit omnia antequam fiant. Nihilque sit, quod ipse antea probe non noverit esse futurum. Sed haec praescientia, inquit Origenes, non est causa eventus, quod de solo peccato intelligendum est. Tandem *Deo soli cognitum est propositum mentis.* Quando igitur Origenes alio loco ait: *Peccatum nescit Deus, & peccatores nescit Deus;* non docet, aliquid Deum latere; cum apertissime tradat oppositum; sed id unice significare intendit, quod Deus damnat peccatum & peccatorem, eumque indignum reputat intuitu oculorum suorum: subjungit enim eodem loco Origenes: *Suos cognoscit Dominus, iniquos autem & impios nescit.* *Haec autem dicimus, non blasphemum aliquid de Deo sentientes, neque ignorantiam adscribentes ei; sed ita intelligimus, quod huiusmodi actus Deo est indignus, indigni etiam Dei notitia dicantur.*

VIII. Cum Deus sit ipsa veritas, Mentiri fallique non potest. *Quia impossibile est mentiri eum, qui repromisit, quidquid illud fuerit, promissio permanebit.* *Omnium enim Opifex,* inquit idem Origenes, *impero naturam cedentem habet.* Sed haec divina Omnipotentia non extenditur nisi super ea, quae non repugnant, & non sunt contra rationem. *Certe Deum,* verba sunt Origenis, *omnia posse profiteri; sed quae potest, nullo suae divinitatis, bonitatis, & sapientiae detrimento.* „ Haec enim potentia ejus divinitati contraria est, & illi omnipotentiae, quam ut Deus habet. „ Neque etiam ad absurdissimum illud praesidium confugimus, omnia esse Deo possibilia: Scimus enim, illud omnia non complecti ea, quae fieri posse repugnant, & cogitari. Dicimus etiam, Deum pia non posse. „ *Nam si quid turpe Deus faciat, Deus non est.*

IX. Deus universa quae subsistunt motus est. Ipse creavit materiam omnesque

III. ejus qualitates, nullam praemanibus habens materiam ortu carentem, sicuti quidam Philosophi olim commenti sunt. Quae enim ratione, qualitates illas, (id quod ex eorum omnium, qui Providentiam esse defendunt, oratione sententiaque conjunctum est) quae nullae dum erant, ad universi ornatam, pro infinita potestate sapientiaeque producit: eadem omnino naturam quamlibet, si qua forte indigeat procreare continuo voluntas ejus per sese poterit. Secus consequens esset, belle admodum id ac fortunata Deo cessisse, quod in naturam illam ortus expertem incidit, quam nisi eo ipso quod ortu careret nactus esset, nihil unquam efficere potuisset; adeoque perpetuo molitoris, parentis, benigni, boni, ac ceteris omnibus, quae magna cum ratione Deo tribuuntur, nominibus spoliatus perstitisset. Quo sane posito falso principio, adinvenire debuisset Deus vim materiae tantam, quae ad hujus propriae, non majoris, minorisve mundi molitionem factis esset. Hinc invehenda nescio quae, Deo tamen antiquior, providentia necessario fuisset, quae materiam ei subjecerit, dum id ea provideret in posterum, ne quas in se Deus habuisset artis suae notiones, irritae cessissent. Unde porro id habuit materia, ut omnis qualitatis capax esset, quam eidem imprimere Deus voluisset, nisi qualem eam habere ipse veller, talem ante sibi, tantamque molitus erit? Tandem si daremus, ortu carere materiam, ecquid amplius Deus, quam quod fortuito casuque factum videmus, effecisset? Mundus, sive hoc, sive illo modo factus fuisset, aequae fuisset perfectus; nec ullo modo cogemur agnoscere Deum uti materiae creatorem; quod quidem aequae absurdum est ac dicere, mundum hunc tam eleganter, apteque constructum, absque sapientis artificis manu talem extitisse. Perperam igitur, concludit Origenes, quidam praetendunt comparationem artificum nostrorum, quorum nemo sine materia quicquam efficit; & perperam his Scripturarum verbis: Terra autem erat invisibilis & incomposita, *ἀυρατος και ἀκατασκευαστος,* naturam corpoream ortus omnis expertem esse opinantur.

X. Aequae certum est, Deum condidisse substantias rationabiles & intelligibiles. In illo, inquit Origenes, quod mente percipitur initio, tantum numerum intelligibilium substantiarum, voluntate sua constituit Deus, quanto poterat sufficere. . . quemadmodum & tantam materiam apparavit, quantum poterat exornare. Ceterum Nullam aliam habuit creandi (rationabiles naturas) causam, nisi propter seipsum, id est bonitatem suam. Quia ergo eorum quae creanda erant, ipse (Deus) extitit causa; in quo neque varietas aliqua, neque permutatio, neque impossibilitas inerat, aequalis creavit omnes; hoc est, ut seipsum explicat Origenes omnes arbitrii facultate donavit. Verum alibi differemus de

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

hoc argumento, quod ab Origene satis prolixè pertractatur.

XI. Docet insuper idem Doctor, Deum esse rerum omnium principium, principio carere, nec totum esse, nec partem; esse incomprehensibilem & inestimabilem, nulloque alio nomine appellari posse, quam quibus appellatur in Sacris litteris, uti sunt Sabaoth, Adonai, Saddai: *Nullo alio nomine summus Deus vocandus est, quam quibus famulus (Moyses) Propheta, & ipse Servator . . . noster ipsum nominant, veluti Sabaoth, Adonai, Saddai. . . Ceterum quod nomen in . . . quavis . . . lingua Deum significat; illud Deo tribui sine peccato potest.*

XII. Docet tamen idem Auctor, nullo nomen aptius Deo convenire, quam quod ille sibi metipsum tribuit in Exodo, Moysi dicens, *Qui est &c.* Nomen igitur, inquit vetustus hic Pater, est compendiosa denominatio, quae propriam rei nominatae qualitates illae propriae quodam modo mutentur, recte mutantur etiam nomina. *In Deo vero, qui invariabilis, immutabilisque semper est, unum idemque semper est veluti nomen: Qui est.* Et aliis nominibus si appelletur, hujus significationem praeferre debent. Veteres, uti narrat Origenes, religiosi adeo erant quoad hunc articulum, ut mallent mori, quam vel Jovis, vel alio profano nomine Deum appellare: Dei nomen simpliciter eidem tribuebant, vel quamdam denominationem addebant, quae Divinarum ejus perfectionum aliquam exprimeret. Tandem Origenes non veretur asserere, quod *Ille qui Dei conceptum iis aptat, quibus non convenit, assumit nomen Domini Dei in vanum.* Talis erat Majorum nostrorum Religio erga Sanctum Dei Nomen, a quo toto caelo distat qui hodie viget communis mos aptandi nomen Dei profanis quibuslibet rebus.

CAPUT V.

De Trinitate Divinarum Personarum, & earum Consubstantialitate.

I. Etsi plures Scriptores traduxerint Originem veluti Haesiarum perniciosissimum, praecipue quoad Doctrinam de Trinitate; Fatendum nihilominus est, Scriptores innumeros, tum antiquitate, tum eruditione venerabiles magni hujus Viri partes suscepisse, ac orthodoxam ejus fidem eo in lumine collocasse, ut illius adversariis silentium imposuerint. Id sane praestiterunt Alexander Hierosolymitanus, Teoctistus Caesariensis, Dionysius Alexandrinus, Firmilianus Caesariensis, Gregorius Thaumaturgus, & Athenodorus, qui omnes Origenis coevi fuere. Insuper ipse aetate Palaestina omnis, Arabia, Phoenicia, Achaja pro ipso dimicaverunt contra Demetrium Alexandrinum: & procedentibus annis ejusdem Apologiam concinnarunt celeberrimus Martyr Pamphilus, &

G

III. & Eusebius Cæsariensis nec non plures alii insignes spectabilesque viri, quorum meminit Photius in sua Bibliotheca (a); inter quos recenferi debet Divus Athanasius, qui exhibet nobis Origenem veluti strenuum catholicæ fidei propugnatorem adversus oppositam hæresim Arianam, quæ deinceps exorta est. Non loquor hic de Rufino, cuius ardorem erga Origenis memoriam nemo ignorat; nec de innumeris loquor ventuissimis Monachis Origenis causam ventibus contra Theophilum Alexandrinum adversariorum Origenis facile principem. Hæc opinionum diversitas ac conflictus impedire non debet, quo minus ad veritatem inquirendam res ad examen revocemus. Operam nostram in hoc Doctore purgando jure ponere debemus, cum ille, uti superius innuimus, in Ecclesiæ sinu decesserit, & omni vitæ suæ tempore eidem fuerit subiectus. Si illius partes suscipimus circa Doctrinam de Trinitate, vel circa alia argumenta, de quibus erroris insimulatus fuerit, vestigiis insitimus quorundam eruditorum elapsi sæculi, qui de consensu Summorum Pontificum, & piissimorum æque ac celeberrimorum virorum, orthodoxam illius fidem ostenderunt, nihil obstantem anathemate, quo percussus fuerat in quodam Concilio; de quo supra verba fecimus.

II. Origenem admisisse ac distinxisse tres Personas Divinas, in dubium revocare nemo poterit, qui animadvertat, 1º. illum pluribus in locis, ad designandas Divinas Personas, uti voce Trinitatis. Docet quippe Homilia 9. in Exodum, Ecclesiam omnem fundari in fide Trinitatis: *Trinitatis fides . . . per quam sustinetur omnis Ecclesia.* Et in Psalmum 145. ait, cognitionem Sanctæ Trinitatis esse infinitam: *Sanctæ Trinitatis cognitio infinita.* Hinc docet pariter in suo *Periarchion*, in Baptismo invocandum esse Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum; & neminem in hoc Sacramento percipere posse salutem, sine totius Trinitatis invocatione: *Qui regeneratur . . . opus habet & Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, non percepturus salutem, nisi sit integra Trinitas.* Et deinde loquens de Patre, Filio, & Spiritu Sancto ait, *Naturam Trinitatis nihil compositionis habere, neque corpus esse, neque esse in corpore, sed esse omnino spirituales: Substantia Trinitatis . . . ex toto incorporea.* Tandem differens semper de tribus Divinis Personis declarat apertissime hanc Trinitatem excedere omnem sensum intelligentiæ non solum temporalis, verum etiam æternalis: cætera vero quæ sunt extra Trinitatem, in sæculis & in temporibus metienda esse.

III. Non solum utitur Origenes voce Trinitatis, ut Personas Divinas designet; sed insuper aperte & distincte pronuntiat Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Id supra jam innuimus his ejusdem Scriptoris verbis: *Qui regeneratur . . . opus habet & Patre, & Filio, & Spiritu Sancto.*

Ita. Ait deinceps: *Supra omnem æternitatem intelligenda sunt ea, quæ de Patre, & Filio, & Spiritu Sancto dicuntur.* Pariter habet alio loco: *Denique cum confitearis, unum Deum, eademque confessione Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum asseras, unum Deum . . . quam intricabile videtur hoc esse infidelibus?* Credo, loquitur semper Origenes, propter fidem Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

IV. Adeo verum est, Origenem admittere in Deo tres Personas distinctas, quod nitidissime, & formaliter declarat, Filium esse alium a Patre, & Spiritum Sanctum esse alium a Patre & Filio: *Alius a Patre Filius, & non idem Filius, qui & Pater . . . alius . . . & ipse (Spiritus Sanctus) a Patre & Filio:* ideoque admittendam esse distinctionem Personarum in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto: *Est ergo hæc trium distinctio Personarum in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto.* Quorandem pacto dubitare quis poterit de Orthodoxa fide Origenis circa realem distinctionem Divinarum Personarum, cum illis diversa officia adscribat, & personales qualitates, ut capite sequenti videbimus? Quin immo docet, ut testantur Divus Hieronymus (b) & Justinianus Imperator (c), Filium minorem esse Patre, & Spiritum Sanctum minorem esse Patre & Filio; potentiam Patris majorem esse potentia cæterarum Personarum; & potentiam Filii majorem esse potentia Spiritus Sancti. Ex quibus omnibus saltem eruitur, Scriptorem hunc admisisse in Deo tres distinctas Personas; ideoque nunquam fuisse hæresi Sabellii.

V. Interim Videamus, num pari jure purgari possit a suspitione hæresis Arianæ. Pater Petavius hanc illi exprobrat, sicuti & omnibus fere antiquis Patribus, qui floruerunt ante Concilium Nicænum. Verum, qui vel parum Origenem legerit, ejusque germanam mentem, ac vera principia sit affecutus, nullo negotio deprehendet, recentiore hunc Scriptorem in errore versari. Quod quidem præstitit egregie Scriptor quidam Ecclesiæ Anglicanæ, cujus laborem commendavimus jam supra, solertiamque in purgandis antiquis Patribus quoad hunc articulum. Omittimus autem hic recitare innumera Origenis testimonia, quæ suis locis afferemus, quæque probe ostendunt, vetustum hunc Scriptorem agnovisse, Filium, & Spiritum Sanctum esse Patri consubstantiales: & quædam solummodo indigitare volumus minus peculiaribus, quæ plene evincunt Orthodoxam fidem Origenis circa Consubstantialitatem trium Personarum in genere. Primo igitur docet noster hic Auctor, nullum esse discrimen naturæ & dignitatis in tribus Divinis Personis: *Nihil in Trinitate majus, minus-*

(b) Epist. 94. ad Avitum.

(c) Epist. 41. ad Menam.

(a) Biblioth. Photh. Cod. 118.

III. SÆCULUM.

Consubstantialitas Divinarum Personarum. Lib. 1. Periarch. cap. 3. n. 7. pag. 63. 64.

num. 8. pag. 64.

Sequitur idem argumentum. Homil. 3. in Exod. num. 5. pag. 145. Homil. 12. in Numer. num. 1. pag. 312.

In Isaiam. Tom. I. Genebr. pag. 350.

Ibid. Homil. 37. in S. Lucam. Tom. II. Genebr. pag. 158. Comment. in S. Joan. Edition. Huet. Tom. I. pag. 416.

ve dicendum est: & Apostolum agnoscere unam eandemque virtutem in tribus divinis Personis, quando, expositis diversis Spiritus Sancti donis ait; idem autem Deus operatur omnia in omnibus (a): *Ex quo, inquit Origenes, manifestissime designatur, quod nulla est in Trinitate discretio.* Qui sane Origenis textus maximi ponderis esse debet, cum exscriptus sit a quodam Capite, cui titulus: *De Spiritu Sancto:* in quo intendit idem Auctor manifestissime ostendere non solum subsistentiam Spiritus Sancti, ejusque personales qualitates; sed insuper, eum esse æqualem Patri ac Filio, tum natura, tum dignitate ac virtute. Hinc fit, ut non possimus supra recensitum testimonium suscipere veluti contra mentem & intentionem Auctoris prolatum. His igitur præjactis, necessario fluit, Origenem admisisse Consobstantialitatem trium Divinarum Personarum, quoniam nullum in illis admittit discrimen virtutis & dignitatis. In eodem Capite his verbis utitur: *in Unitate Trinitatis: & inferius habet: His igitur de Unitate Patris & Filii & Spiritus Sancti potestatis &c.* quod idem significat ac vocabulum Consobstantialitatis; cum Unitas hæc prædicetur de virtute, dignitate, & operatione trium Personarum, quem admodum observavimus.

VI. Cæterum protulimus supra ea Origenis verba, quæ illum perfecte purgant quoad articulum in controversia positum, suntque quæ modo sequuntur: *Cum confitearis unum Deum, eademque confessione Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum asseras, unum Deum . . . quam difficile videtur hoc esse infidelibus.* Alibi vero tres divinas Personas similes esse dicit tribus putreis, quorum unus est fons; ibique aperte declarat, unam esse substantiam & naturam Trinitatis: *Una enim substantia est & natura Trinitatis.* Tandem ne ullus remaneat locus, suspicandi in illo errorem, tradit, varia officia Personarum Trinitatis nihil immutare in earum natura: *Nec putet Trinitatis naturam deserere, si nominum servantur officia.* Denique, ut *Unitatem Deitatis in Trinitate cognoscas, solus Christus in præsentis lectione (in Evangelio) nunc peccata dimittit: & tamen certum est, a Trinitate peccata dimitti.* Perspicuis adeo textibus addere possumus quæ habet idem Scriptor in Homilia 37. in Divum Lucam: *Laudemus Deum in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto.* Et in suo Commentario in Divum Joannem ait, solum Filium, solumque Spiritum Sanctum percipere posse omnem splendorem totius gloriæ Dei Patris: *Non arbitror, inquit ille, percipere aliquem posse omnem splendorem totius gloriæ Dei, nisi Filium Dei. Si ei addas etiam ejus Spiritum, optime . . . & absolutissime de Deo & dices & senties.*

VII. Judicet nunc Lector vel parum versatus, num clarius aut accuratius asserere quis possit Consobstantialitatem trium

(a) I. ad Corinth. cap. 12. vers. 6.

Divinarum Personarum, nisi propria Consobstantialitatis voce uti velit. Nonne unum idemque profertur, licet diversis formulis, cum dicitur, in tribus Divinis Personis omnia esse æqualia, unam non esse altera majorem, omnes habere eandem virtutem & potentiam, easdemque operationes, nullam esse quoad hæc in Trinitate discretionem, haberi Unitatem Trinitatis, Unitatem in Patre, Filio, & Spiritu Sancto, has tres personas esse unam eandemque Deum, Trinitatis unam eandemque esse essentiam, unam eandemque naturam; diversa officia, quæ tribus Divinis Personis seorsim adscribuntur, nihil officere naturali earundem identitati, unam esse earum Divinitatem, Deum glorificari in Patre, Filio, & Spiritu Sancto, Filium & Spiritum Sanctum percipere plenitudinem & splendorem totius gloriæ Patris? Quid ultra opus est, ut Origenem habeamus omni erroris labe purgatum circa hoc Mysterium?

VIII. Aliquis fortasse objiciet quæ nullo modo quarto hujus capituli ex Origenis scriptis: ibi enim ille docet 1º. Patris operationem pervenire in omnes tam justos quam peccatores, & rationales atque irracionales, & in omnia omnino quæ sunt, quia ipse est qui est. 2º. Filium, cum minor sit Patre, ad sola rationabilia pervenire, quia est secundus a Patre: *Minor vero Patre Filius ad sola rationabilia pervenit; est enim secundus a Patre.* 3º. Spiritum Sanctum, cum sit ipso Filio minor, ad solos Sanctos perringere: *Adhuc etiam minor Spiritus Sanctus, ad solos sanctos pertinere: ex quibus omnibus Origenes concludit: Ita ex hoc major est potestas Patris, quam Filii & Spiritus Sancti; amplior item potestas Filii, quam Spiritus Sancti.* Quod quidem videtur impugnare directe fidem de Consobstantialitate trium Personarum. Si enim operatio & potestas Patris amplior est operatione & potestate Filii & Spiritus Sancti; si potestas Filii amplior est potestate Spiritus Sancti, consequens est; diversam naturam admittendam esse in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto: quod absolute destruit Consobstantialitatem Trinitatis.

IX. Huic autem difficultati reponi potest 1º. nonnisi contra naturalem æquitatem damnari posse Origenem propter superius recensita testimonia, cum plurima æque perspicua, & æque accurata in eodem occurrant testimonia, quæ Orthodoxam ejus doctrinam quoad hunc articulum plenissime manifestant. 2º. attente considerari debet, quo pacto Origenes proponat quæstiones in allatis textibus comprehensas: non utitur enim decretoriis verbis, quibus reipsa utitur in textibus antea a nobis recitatis; sed solum exponit quid opinative sentiat: ait enim *arbitror &c.* Hinc quæ ille profert, uti ejus opiniones considerari debent, & ad summum, uti peculiare Origenis sententiæ. 3º. insuper si pendendant quæ in controversiam posita sunt Origenis verba, sensum apprime catholicum circa Mysterium Trinitatis præferunt. Siquidem quod

III. SÆCULUM.

Difficultas deprompta ex Origene. Lib. 1. Periarch. cap. 3. n. 5. pag. 62.

Elucidatur hæc difficultas.

CAPUT VI.

III.

III. quod ibidem docet Origenes, ad hoc redu-
SÆCULUM. citur, quod Pater, est major Filio, & Fi-
 lius est major Spiritu Sancto. Verum
 verba hæc orthodoxa sunt, si considerentur
 quoad subordinationem, quæ habetur inter
 tres Divinas Personas. Est quippe articu-
 lus fidei, Personam Patris esse superiorem
 persona Filii, quia Filius a Patre genitus
 est, ab eoque suum esse habet, suasque
 divinas perfectiones: id ipsum dicendum
 est de Filio quoad Spiritum Sanctum, a
 quo Filio, sicuti & a Patre Spiritus Sanctus
 procedit. In hoc sensu Christus ipse in
 Evangelio ait; *Pater major me est.* Verum
 superest nunc videndum, num hæc vera
 Origenis mens. Quod quidem evidenti-
 me eruitur ex simplici lectione illius Capi-
 tis, a quo objectio hæc exscripta est. Do-
 cet formaliter Origenes, Unitatem haberi
 in Trinitate: *In Unitate Trinitatis:* quod
 certe intelligi debet de natura trium Perso-
 narum, quæ juxta vetustum hunc Scripto-
 rum eadem est. Perspicue declarat, Di-
 vinas Personas habere unam eandemque
 virtutem: *Unam eandemque virtutem Tri-
 nitalis.* Ait insuper, nullam esse in hac
 Trinitate discretionem: *Nulla est in Tri-
 nitate discretio.* Quando igitur eodem lo-
 co ait, Patrem esse majorem Filio, & Spi-
 ritu Sancto; ejus virtutem esse majorem
 virtute Filii & Spiritus Sancti, hoc ratio-
 nabiliter intelligi nequit, nisi habita ratione
 ad Ordinem Personarum, seu proprietatum
 personalium, per quas Pater, tamquam
 Principium, primus est in ordine, & Filio
 ac Spiritui Sancto, qui ab ipso procedunt,
 superior. Quia vero & esse, & perfectio-
 nes, quas illis Pater communicat, eadem
 sunt ac perfectiones Patris; hinc eorum
 natura eadem est cum natura Patris; ideo-
 que virtus naturalis Patris, Virtus quam
 habet tamquam Deus, non est major vir-
 tute Filii, & Spiritus Sancti, si præcise
 tamquam Deus considerentur Filius & Spi-
 ritus Sanctus. Hæc est, ut mihi quidem
 non sine magno fundamento videretur, vera
 germanaque Origenis mens. Scribit uti-
 que ibidem noster Auctor, potestatem Pa-
 tris ampliorem esse potestate Filii, & Filii
 potestatem ampliorem esse potestate Spi-
 ritus Sancti; sed hoc scribit semper in eodem
 sensu personalis subordinationis, ut cuilibet
 perlegenti integrum illud caput clarissime
 innotescet. Cæterum ille fatetur,
 eundem esse Spiritum, eundem Deum,
 qui operatur omnia in omnibus, juxta phra-
 sim Apostoli: & alibi docet, quod si ali-
 qua personalis differentia habeatur, hæc
 nullum infert præjudicium naturæ trium
 Personarum: *Nec putes,* inquit eruditus
 hic Pater, *Trinitatis naturam deserere, si
 nomina servantur officia.* At satis de hac
 materia locuti sumus quam fufius pertra-
 ctare debemus, postquam protulerimus no-
 tabiliora Origenis loca circa proprietates
 personales uniuscujusque Personæ Sanctissi-
 mæ Trinitatis.

*De Attributis Relativis, seu Proprietatibus
 Personalibus Patris, Filii, &
 Spiritus Sancti.*

I. N nomine attributorum relativorum sive
 proprietatum personalium veniunt
 hoc loco perfectiones, & operationes, quæ
 proprie conveniunt, & tribuuntur cuilibet
 Trinitatis personæ, prout præcise tam-
 quam persona consideratur. Hinc perso-
 nalis Patris proprietas est, quod sit sine
 origine, sine Principio, ut docet noster
 Auctor. *Nihil ingentum, idest innatum,
 præter solum Deum Patrem.* Divus Hie-
 ronymus vocem græcam ἀγέννητος, reddi-
 derat latina voce *infectum*; quo fieret, ut
 Origenes Ariani erroris suspicionem non
 effugeret. Verum omni quæ Divo Hie-
 ronymo debetur veneratione reponimus, San-
 ctum hunc Doctorem nimium coarctasse
 significationem græcæ vocis, quæ hoc loco
 significat, Patrem esse solam Trinitatis Per-
 sonam, quæ sit absque principio; cum Fi-
 lius & Spiritus Sanctus propriam existen-
 tiam habeant a Patre tamquam a suo prin-
 cipio. Divum Hieronymum vere deceptum
 esse in hac versione ex eo eruitur, quod
 Origenes alibi expresse docet, Filium ipsum
 esse infectum, increatum ἀγέννητος, *infe-*
ctus, increatus. Hinc præferenda est Ru-
 fini versio. *Nihil ingentum &c.* Quæ
 Patris de la Rue recentioris Origenis edi-
 toris est observatio. Huic textui addamus
 nostrum Auctorem, cum de Deo Patre ser-
 monem habet, sapissime eum appellare
ingentum ἀγέννητος, & fere semper illum
 distinguere a cæteris duabus Personis hoc
 vocabulo, uti pluribus in locis videre est.

II. Ad relativas Patris perfectiones per-
 tinet, quod origo sit & fons Filii, & Spi-
 ritus Sancti: *Origo & fons Filii vel Spi-
 ritus Sancti, Pater est.* Verum immedia-
 te post allata verba docet idem Scriptor,
 hoc fieri absque ulla dependentia, vel im-
 perfectione in Filio & Spiritu Sancto: *Et
 nihil in his antèrius, posteriusve intelligi
 potest.* Quod quidem semper probat eam-
 dem naturam, eandemque essentiam in
 Patre, Filio, & Spiritu Sancto. Cæterum
 propter hanc qualitatem Principii, quam
 Origenes Deo Patri tribuit, asserit idem
 Scriptor, Patrem esse majorem Filio, &
 Spiritu Sancto, quemadmodum in superiori
 capite observavimus; & Patrem existimari
 posse tamquam Dominum Filii: *Recte enim Pater existi-
 mari potest Filii Dominus.* Non quod Filius a Patre pendeat, tamquam
 famulus a Domino suo, sicuti superius scri-
 bit Origenes, sed simpliciter ratione supe-
 rioritatis Patris erga Filium. Hinc ratio-
 ne hujus ejusdem personalis superioritatis
 Pater est primarius conditor Universi, &
 Verbum, Filius Dei, artificis partes egit,
 cum in mundi creatione mandata Patris
 executioni mandaverit: *Diximus . . . Pa-
 trem esse primarium conditorem, eo quod
 Verbo suo Filio mandavit ut mundum su-
 ceret.*

SÆCULUM.
*Solus Pater
 est sine princi-
 pio. Lib. 1.
 Periarch.
 cap. 2. n. 5.
 pag. 53.*
*Generatio
 Filii.
 Lib. 1.
 Periarch.
 cap. 2.
 pag. 55.
 num. 4.*
*Pater est ori-
 go ac fons Fi-
 lii & Spi-
 ritus Sancti.
 Lib. 2.
 Periarch.
 cap. 2. n. 1.
 pag. 79.*
*Pater est pri-
 marius Con-
 ditor Uni-
 versi. Lib. 6.
 contra Cels.
 num. 60.
 pag. 678.*

Ibid. num. 4.
num. 7. p. 63.
pag. 64.
In Isaiam. Tom. I. Geneb. pag. 350.

III.

SÆCULUM.
*Deus est Pa-
 ter ab omni
 æternitate.
 Lib. in Ge-
 nel. pag. 1.
 recent. Edit.
 Tom. II.
 Pater est
 semper in Fi-
 lio. Hom. 12.
 in Levit.
 num. 3.
 pag. 251.
 Pater insepa-
 rabilis est
 a Filio.
 Homil. 13.
 in Levit.
 num. 4.
 pag. 256.*

III. Deus Pater ab omni æternitate est
 Pater Filii sui: „ Non enim Deus, cum
 „ prius non esset Pater, postea Pater esse
 „ cæpit, velut impeditus aliquibus ex caus-
 „ sis, quibus homines mortales impedi
 „ solent, ut non statim ex quo sunt, &
 „ Patres esse possint. Si enim semper
 „ perfectus est Deus, nec deest ei virtus
 „ qua Pater sit, & bonum est esse eum
 „ Patrem talis Filii, quid differt. . . . &
 „ non statim, si ita dici potest, se Pater
 „ efficit Patrem? Verum æterna hæc Filii
 generatio non impedit, quominus Pater sit
 semper in Filio, sicuti Filius est semper in
 Patre: *Semper est Pater in Filio, sicut
 Filius semper est in Patre;* quia Pater inse-
 parabilis est a Filio, sicuti Filius a Patre:
*quia non separo Filium a Patre, nec Pa-
 trem a Filio.* Habes modo notabiliora
 quæ in Origene deprehenduntur circa Per-
 sonam Patris in particulari.

IV. Generatio Filii exæquari non debet
 generationi hominum, vel animantium:
Insandum est, inquit Origenes, *& illicitum,
 Deum Patrem in generatione Unigeni-
 ti Filii sui . . . exæquare alicui vel
 hominum, vel aliorum animantium generanti.*
 Sed necesse est aliquid exceptum esse Deo-
 que dignum, cui nulla prorsus comparatio
 non in rebus solum, sed ne in cogitatione
 quidem, vel sensu inveniri potest, ut hu-
 mana cogitatio possit apprehendere, quo-
 modo ingentus Deus Pater efficitur Uni-
 geniti Filii. Non enim per adoptionem
 spiritus Filius sit extrinsecus; *sed natura
 Filius est.* Verum licet Origenes dicat,
 humanam cogitationem non posse apprehen-
 dere generationem Filii Dei; nihilomi-
 nus ad faciliorem hujus mysterii intelligen-
 tiam profert aliqua exempla, quæ fami-
 liaria quam quod maxime sunt. Docet
 inter cætera, Filium procedere a Patre,
 tamquam splendorem a luce: *Est namque
 æterna ac sempiterna generatio, sicut splen-
 dor generatur ex luce;* ac ex Patris mente
 procedere, ac si esset quædam ejus volun-
 tas: *Natus ex eo est, velut quædam volun-
 tas ejus, ex mente procedens.* Sufficere
 enim debet voluntas Patris ad subsistendum
 hoc quod vulgè Pater: *ita ergo, addit Ori-
 genes, & Filii subsistentia generatur ab eo.*

V. Hæc autem idea Generationis Ver-
 bi toto cælo distat a futili imaginatione
 quorundam Hæreticorum, quorum Ori-
 genes meminit, qui docebant, in Genera-
 tione Verbi partem aliquam substantiæ Pa-
 tris versam esse in ejus Filium: *Non enim
 dicimus, verba sunt Origenis, sicut hæretici
 putant, partem aliquam substantiæ Dei in
 Filium versam:* „ sed abscisso omni sensu
 „ corporeo ex invisibili & incorporeo Ver-
 „ bum & Sapientiam genitam dicimus abs-
 „ que ulla corporali passione; „ *Veluti
 si voluntas procedat a mente. Nec absur-
 dum videbitur, cum dicatur Filius charita-
 tis, si hoc modo etiam voluntatis putetur.*
 „ Sed & Joannes indicat (a), quia Deus

„ lux est, & Paulus designat (b), qua
 „ Filius splendor lucis æternæ sit. Sicut
 „ ergo lux nunquam sine splendore esse po-
 „ tuit, ita nec Filius quidem sine Patre
 „ intelligi potest, qui figura expressa sub-
 „ stantiæ ejus, & Verbum, & sapientia
 „ dicitur. Quomodo ergo potest dici, quia
 „ fuit aliquando, quando non fuit Filius? „
 Verum hoc respicit æternitatem Verbi, de
 qua capite sequenti sermonem habebimus.

VI. Cæterum Filius Dei est Sapientia
 Patris, ejus Primogenitus, virtus, Verbum.
 Est via, veritas, & vita. Est imago Dei
 invisibilis, splendor gloriæ, & figura ex-
 pressa substantiæ Dei, speculum immacu-
 latum virtutis Dei, imago Bonitatis Dei;
 est sapientia ipsa, veritas ipsa, ipsamet
 justitia: per hanc sapientiam omnia condita
 sunt, sicuti per hanc justitiam omnia gu-
 bernantur. In quo Filius exequitur man-
 datum Patris cujus veluti minister fuit in
 mundi creatione. Verbum Dei omnibus
 providet: hinc explicari possunt quædam
 phrasæ superiori capite a nobis allatæ,
 quibus Origenes videtur coarctare opera-
 tionem Filii Dei in Creaturas. Tandem
 inter personales proprietates Verbi recen-
 feri debet, ejus Incarnatio propter salutem
 hominum, nativitas, passio, vera mors
 secundum naturam humanam: de quibus
 alibi fufius differemus.

VII. Ad Spiritum Sanctum quod atti-
 ner, ille appellatur Paraclætus, hoc est Con-
 solator, a græca voce *Paraclefis*, quæ signi-
 ficat consolationem. Est tertia Persona
 Sanctissimæ Trinitatis . . . *Tertium Per-
 sonam a Patre & Filio,* inquit Origenes.
 Divinus iste Spiritus honore & dignitate
 sociatur Patri ac Filio, juxta Doctrinam
 Apostolorum: *Honore ac dignitate Patri
 ac Filio sociatum tradiderunt Spiritum San-
 ctum:* quod sane ostendit ejus Confubstan-
 tialitatem cum Patre & Filio. Sanctos
 utriusque Testamenti Prophetas & Apo-
 stolos ipse inspiravit: per eum Sacri libri
 conscripti sunt. Sic ubi Spiritus nomina-
 tur in sacris litteris sine adjæctione, quæ
 significet qualis sit Spiritus, de Spiritu
 Sancto debet intelligi. De Spiritu Sancto
 debet intelligi quod in Genesi legimus, de
 Spiritu, qui initio mundi Creationis fere-
 batur super aquas. *Spiritus . . . Dei,
 qui super aquas ferebatur . . . puto
 quod non sit alius, quam Spiritus Sanctus;
 secundum quod ego intelligere possum.* Ob-
 servandum hoc loco venit, Origenem opi-
 nari solummodo quoad hunc articulum, de
 quo omnes, qui ante ipsum floruerunt Pa-
 tres minime conveniebant, sicuti in Primo
 hujus Operis volumine jam innuimus. Spi-
 ritus Sanctus revelat Deum cui vult. Im-
 pium pariter & stultum est, Spiritum San-
 ctum confiteri, & ignorantiam ei adscri-
 bere; cum sit ejusdem naturæ cum Patre
 & Filio.

*Sequitur
 idem argu-
 mentum.
 Lib. 4. Pe-
 riarch.
 num. 28.
 pag. 196.*

(a) Epist. i. cap. i. vers. 5.

(b) Ad Hebræos cap. i. vers. 3.

VIII. De

III. VIII. De Spiritu Sancto intelligendum
SÆCULUM. est quod legimus in Psalmis (a): Emittes Spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ; creando novos homines, qui per gratiam Spiritus deponentes veterem hominem cum actibus suis, in novitate vitæ ambulent. Ipse sanctificat justos omnes; & inter ejus personales proprietates hæc est, quod scilicet solis Sanctis se ipsum communicet: *Spiritus Sancti . . . participationem a Sanctis tantummodo haberi invenimus . . .* Ne quis sane existimet, prosequitur idem Auctor, nos ex eo quod diximus, Spiritum Sanctum solis Sanctis præstari, Patris vero & Filii beneficia vel operationes pervenire ad bonos & malos, justos & injustos, prætulisse per hoc Patri & Filio Spiritum Sanctum, vel majorem ejus per hoc asserere dignitatem: *Proprietatem namque gratiæ ejus, operisque ejus descripsimus.* Cum ergo primo omnia ut sint, habeant ex Deo Patre; secundo ut rationabilia sint, habeant ex Verbo; *Tertio ut sint Sancta, habent ex Spiritu Sancto.*

Ibid.

Ibid. num. 8. pag. 64.

Lib. I. contra Cels. num. 42. pag. 359.

Lib. I. Periarch. c. 7. n. 2. p. 92. & 93. Lib. I. Periarch. cap. 2. n. 2. pag. 61. Lib. I. contra Cels. num. 46. pag. 361.

Homil. 6. in Numer. num. 6. pag. 287.

Homil. I. in Levit. num. I. pag. 189. in S. Joann. Tom. I. pag. 58. recent. Edit.

(a) Psalm. 103. vers. 30.

I. Etsi evidentissime constet ex dictis capite quinto hujus Sectionis, Verbum, & Spiritum Sanctum participes esse, juxta Origenem, omnium perfectionum Patris; utrumque esse unum solumque Deum cum Patre; & perfecte esse Patri consubstantiales; nihilominus requirit argumenti gravitas, ut peculiariter de re hac nunc disseramus, & fusiori calamo duas veritates hoc capite comprehensas pertractemus, ut efficacius persuadere possint. Antequam vero ad Verbi Consubstantialitatem pertractandam, quæ hujus capituli primum objectum est, accedamus, pergratum fore lectori confidimus, si eum gradatim ad hanc essentialem veritatem perducamus ope quarundam illationum, quæ inferri commode possunt ex quibusdam Origenis textibus, in quibus vetustus iste Pater eas tribuit Filio Dei perfectiones, quæ soli Deo possunt convenire. Sic, exempli causa, docet

Origenes, per Verbum, omnia tam visibilia quam invisibilia condita esse: illud esse Patri coæternum; per Filium Patrem esse omnipotentem; & ipsum Filium omnipotentem esse eodem modo ac Pater omnipotens est. *Cum omnipotens dicitur Pater,* scribit Origenes, *etiam nullus debet offendi, quod etiam Filius Dei omnipotens dicitur.* Si enim; addit Origenes ibidem, omnia quæ Patris sunt, Christi sunt; inter omnia vero quæ sunt, Pater est etiam Omnipotens: *Sine dubio etiam . . . Filius debet esse Omnipotens.*

II. *Verfatur (Christus) & cum iis ubique qui ipsi adherent, necnon ubique cum eis qui ipsum nesciunt.* Loquitur autem hoc loco Origenes de immensitate proprietatis; probat enim hanc veritatem his *Jeremiam (b) verbis: Numquid non caelum & terram ego impleo? dicit Dominus.* Verbum nulli mutationi obnoxium est; & licet carnem sumperit, & cum hominibus conversatum sit; tamen divina ejus natura nullam passam est mutationem, quidquid in oppositum senserint hostes Christiani nominis, & inter hos Celsus, quem Origenes quoad hunc articulum in particulari fuisse refellit. Verbum nullum habuit initium: nec æternitatem ei denegare possumus, nisi negemus, Patrem semper fuisse Patrem. Verbum est invisibile, quia invisibilis Dei imago est: incomprehensibile est, sicuti & Pater; nec Patrem quis comprehendere digne potest, nisi Verbum: Uno verbo, Filium Dei Christiani adorant: *Quem Christiani adorant & admirantur Jesum.* Quæ omnia quidem Origenis testimonia Divinitatem Filii Dei apprime probant. De nullo enim dici potest, solo vero Deo excepto, quod omnia condiderit, quod Pa-

(b) Cap. 23. vers. 24.

III. SÆCULUM. tri sit coæternus, nullum habuerit initium, sit omnipotens, ubique versetur per suam immensitatem; quod immutabilis, invisibilis incomprehensibilis. Et quando Origenes subjungit, quod Christiani adorant Filium Dei, hæc sola phrasi ostendit evidenter, Christianos fateri Filium Dei Verum Deum cum Patre.

III. Inutile itaque ducimus clarissimis his testimoniis addere, quod Origenes innumeris in locis nomen Dei tribuit Verbo; & quidem tribuit una simul cum Patre, & distinguit solummodo ordinem Personarum; insuper quod agnoscit, & tuetur Divinitatem Filii adversus Ethnicorum infidelitatem, qui eandem impugnant. Omnia hæc id ipsum probant, quod superius allata testimonia. Unum igitur superest; præmunire scilicet Lectorem contra quasdam Origenis phrasas, quibus abuti is posset, ac quandoque inferre, Filium non esse verum Deum, ut Pater est verus Deus. Ait quippe vetustus hic Doctor, exempli causa, Filium esse secundum Deum: *Secundum Deum τὸν θεὸν πατέρα Θεόν;* verum quædam difficultas circa sum his verbis: *Et quamvis illum appellamus secundum Deum; sciant, secundi Dei nomine nihil nos intelligere aliud, quam virtutem virtutes omnes complectentem, & rationem in se continentem quidquid rationis est in rebus.*

IV. Nec quidquam morari nos debet, quod Origenes scribat, Filium Dei esse Divinæ Bonitatis imaginem, non autem bonitatem ipsam; non esse simpliciter bonum, sicut Pater bonus est; & licet Deus sit, non tamen esse illum, de quo is (Filius Dei) ait in Evangelio: *Ut cognoscant te solum verum Deum (a):* (cujus textus verba ex originali habemus) Omnia hæc Orthodoxum sensum habent in ore Origenis, qui docet, quod non debet velut blasphemiam aliquod genus putari in eo quod Christus de Patre dixit: *Nemo bonus, nisi unus Deus Pater (b):* quia illis verbis principalis Bonitas in Deo sentienda est Patre, ex quo vel Filius natus, vel Spiritus Sanctus procedens, sine dubio bonitatis ejus naturam in se refert, quæ est in eo fonte, de quo vel natus est Filius, vel procedit Spiritus Sanctus: quod sane nequaquam destruit bonitatem Filii & Spiritus Sancti. Eodem pacto interpretari debet mens Origenis circa hæc Evangelii verba: *Ut cognoscant te solum verum Deum,* nisi Auctorem hunc sibi metipsum contrarium asserere velimus; aperte enim declarat eodem Capite secundo, Filium Dei esse Sapientiam Patris substantialiter subsistentem: declarat insuper, Divinum Joannem propria definitione definire, Verbum esse Deum: *Joannes propria definitione Deum esse definiens Verbum, dicens: Et Deus erat Verbum &c.* necnon, Verbum esse Dei Filium natura, non per adoptionem:

num. 2. pag. 53.

(a) Joann. cap. 17. vers. 3.

(b) Marc. cap. 10. vers. 18.

Non per adoptionem, sed natura Filius est. Dicit fortasse aliquis, postrema hæc testimonia haud integræ fidei esse, cum habeantur ex versione Rufini, qui magnus Origenis Apologista fuit. Verum ex hoc sequeretur, quod Rufinus voluerit omnibus omnino illudere super hoc articulo, eumque fuisse emendatorem potius, quam interpretem Origenis. Cæterum ex afferendis inferius indubiis Origenis testimoniis satis superque constabit, Rufinum nihil in Origenem contulisse, quando mentem ejus circa veritatem in controversia positam, uti catholicam exponit.

V. Origenes enim in suo Opere contra Celsum, cujus originalis textus Dei providentia ad nos usque pervenit, aperte declarat, Salvatorem esse *Proprie dictum Dei Filium, Deum Verbum, Dei potentiam, Dei sapientiam:* & Jesum Christum esse ipsum Verbum, ipsam sapientiam, ipsam veritatem, ipsam justitiam: *Sapientia ipsa, veritas ipsa, ipsamet justitia.* Declarat super, suam sententiam non esse, solum rerum omnium Deum ac Patrem magnum esse: *Sua enim magnitudinis, subdit ille, participem fecit Unigenitum & Primogenitum omnis creaturæ; Ut qui imago est visibilis Dei, is etiam magnitudine Patris imaginem referret.* „ Fieri enim non poterat, prosequitur Origenes, ut pulchra imago esset, & Deo invisibili responderet, quæ magnitudinis imaginem non præberet. . . . Esto vero sit Deus conceptu difficili: *At non solus: Nam ejus Unigenitus, Deus Verbum, est etiam contemplatu difficilis . . .* Non igitur, Deus, quia contemplatu difficilis erat, idcirco misit Filium: *Quasi is esset Deus, contemplatu facilis.* „ Insistamus tantisper postremo huic testimonio, quo Divinitas Verbi, ejusque cum Patre Consubstantialitas perfecte comprobata remanent. Ille est vere æqualis Patri, & vero Deo consubstantialis, qui ejusdem est vera imago, qui ejus magnitudinem refert, qui per communicationem Patris, eandem magnitudinem participat, qui contemplatu difficilis est æque ac verus Deus, ac Deus Pater: sed omnibus his qualitatibus insignitum est Dei Verbum, ut docet Origenes: ergo est Patri consubstantiale.

VI. Tradit idem Auctor in eodem suo Opere contra Celsum, quod nemo potest digne cognoscere Patrem, nisi Filius; & nemo Filius, nisi Pater: *Neque ullus . . . primogenitum digne potest cognoscere, ut idem argumentum. Pater, qui cum genuit; neque Patrem ut animatum Verbum, quod sapientia & veritas ejus est.* Quod sane ostendit unam eandemque naturam in Patre & Filio. Verum primariam hanc veritatem magis magisque confirmat, quando occasione cujusdam objectionis depromptæ ex Celfo, qui aiebat, Christianos colere non solum Deum, sed etiam ejus ministrum, hoc est ejus Filium; hæc habet Origenes: *Ad hoc etiam respondendum, si Celfo perspectum fuisset istud, Ego & Pater unum sumus; & hoc aliud quod*

III. SÆCULUM.

num. 3. pag. 54.

Divinitas & Consubstantialitas Verbi. Lib. I.

contra Cels. num. 66. pag. 381.

Lib. 6. contra Cels. num. 47. pag. 669.

Ibid. n. 69. pag. 684.

pag. 685.

contra Cels. num. 12. pag. 586.

Lib. 4. contra Cels. num. 15. pag. 510.

Lib. 2. Periarch. cap. 6. n. 2. pag. 90.

Lib. 6. contra Cels. num. 17. pag. 643.

Lib. 6. contra Cels. num. 17. pag. 643.

Lib. 8. contra Cels. num. 12. pag. 750.

Lib. 8. contra Cels. num. 12. pag. 750.

quod

III. *quod Filius Dei inter precandum dixit: Sic*
SÆCULUM. *cut ego & tu unum sumus; non sibi eum in-*
ducturum fuisse in animum, alium a nobis
quam summum Deum coli: Nam Pater, in-
quit, in me, & ego in Patre, οὐκ ἄν ὄντο
ἡμᾶς καὶ ἄλλον θεραπεύειν παρὰ τὸν ἐπὶ
πᾶσι θεὸν ὁ γὰρ πατήρ, Φισὶν, ἐν ἐμοὶ,
καὶ γὰρ ἐν τῷ πατρὶ. Sane Nicæni Concilii
Patres majori præcisione Verbi Confubstan-
tialitatem asserere non poterant. Origenes
ait hoc loco, quod Christiani colunt & ad-
orant Filium Dei: quia illum, alium non
credunt quam summum Deum; ait insu-
per, quod Christiani colentes Verbum una
cum Patre, colunt & adorant unum solum
verum Deum. Quid ultra desiderari po-
test?

VII. Non me fugit, Origenem illico
subjungere, Patrem & Filium esse duas
hypostasies: quin immo idem Auctor assi-
milat unitatem & identitatem Patris & Fi-
lii illi unioni, quæ erat inter primos Ec-
clesiæ fideles, uti legimus in Actis Aposto-
lorum (a): erat omnium credentium cor
unum, & anima una. Scribit insuper pau-
cis interjectis, Patrem & Filium esse duas
res quoad hypostasim; unam vero quoad
concordiam & identitatem voluntatis: *Quæ*
duæ res sunt quoad hypostasim, una vero
consensione, concordia & voluntatis iden-
titate. At, inquit Origenes adversarii,
verustus iste Pater nomine hypostasis, ὑπό-
στασις, id intelligit, quod nos nomine na-
turæ, substantiæ, ἔσθια; ergo credit, di-
versam esse Patris naturam a natura Filii.
Verum probare debent adversarii id quod
tamquam certum hoc loco ponunt circa
significationem vocis ὑπόστασις in Origene:
licet enim duæ istæ græcæ voces unam eam-
demque habeant significationem in pluribus
Scriptoribus Ecclesiasticis; id tamen locum
habere in Origene non ita de facili ostendi
potest. Ὑπόστασις penes ipsum non aliud
significat, quam id, quod latine dicitur
subsistentia, vel res aliqua individua, per se
subsistens. Idque probatur 1.º quia Origenes
semper in hoc sensu, quando de Trini-
trate loquitur, utitur voce Hypostasis, &
nusquam aliter ab ipso accepta legitur,
quando agit de hoc Mysterio: Non memi-
ni, inquit eruditus Bullus in hunc locum,
me uspiam vocem ὑπόστασις, aliter ab ipso
(Origene) ubi de Trinitate loquitur, ac-
ceptam legisse. 2.º Origenes illud præ ocu-
lis habet citato loco, vitare scilicet opinio-
nem quorundam hæreticorum, qui nega-
bant, Patrem & Filium esse duas hyposta-
ses. „ Quod si quis, inquit Origenes im-
mediate post allatum numero præcedenti
testimonium, ex his verebitur ne ad illos
transfugiamus, qui Patrem & Filium
duas hypostasies esse negant, advertat
animum ad istud: Erat omnium creden-
tium cor unum & anima una, ut intelli-
gat quid sibi velit hoc: Ego & Pater
unum sumus. „ Ex quibus clare digno-
scitur, Origenem hoc loco refutare Noetia-

(a) Cap. 4. vers. 3.

nos, qui opinabantur, Patrem & Filium
esse unam eandemque Personam, uti supe-
rius jam vidimus. Quando igitur Orige-
nes hoc loco docet, contra hos Hæreticos,
Patrem & Filium esse duas hypostasies, hoc
significat, Patrem & Filium esse duas Per-
sonas, non autem duas naturas aut duas
substantias, quia Noetiani unam tantum-
modo Personam admittebant. 3.º Quod
hæc vox ὑπόστασις in Origene significet per-
sonam ex eo eruitur, quod nullus ferme
ex Patribus ante Nicænum Concilium ali-
ter hanc vocem intellexerit & adhibuerit
circa Trinitatis mysterium; ut videre est
in Tertulliano, S. Hippolyto, S. Dionysio
Alexandrino Origenis discipulo &c. Perpe-
ram autem quis urgeret hæc verba ejusdem
Doctores: *una vero consensione, & concor-*
dia, & voluntatis identitate; ac si identi-
tas Patris & Filii consisteret in sola identi-
tate voluntatis: nam, uti constat ex supe-
rius dictis, Origenes tribuit Patri & Filio
eandem naturam, eademque perfectiones,
quæ sunt verum fundamentum hujus iden-
titatis, quæ est in Patre & Filio, uti ex
dicendis inferius iterum constabit.

VIII. Ex præallegatis jam numero sex-
to Scripturarum oraculis, hæc infert Ori-
genes, ac docet de identitate Patris & Ver-
bi: *Unum igitur Deum . . . Patrem &*
Filium colimus: ἕνα ἕν θεὸν τὸν πατέρα
καὶ τὸν υἱὸν θεραπεύομεν. . . neque homi-
nem nuperrime exortum, & qui antea non
erat, summa veneratione prosequimur.
„ Credimus enim dicenti, (prosequitur
„ idem Scriptor) Antequam Abraham fie-
„ ret, ego sum veritas. . . *Colimus igitur*
Patrem veritatis, & Filium verita-
tem; quæ duæ res sunt quoad hyposta-
sim, una vero consensione, & concordia,
& voluntatis identitate: Ita ut, qui vi-
dit Filium, qui est splendor gloriæ & figu-
ra substantiæ Dei, is in illo, qui Dei ima-
go est, viderit & Patrem. Dicat nunc qui
legit, num hic Origenis locus intelligi pos-
sit de simplici identitate voluntatis; & num
ex hac identitate voluntatis inferri præcise
possit, quod Christiani colunt & adorant
unum solum Deum in Patre & in Filio, &
quod qui vident Filium, qui est imago Pa-
tris, in illo vident & Patrem? Minime
gentium: ut hæc inferri possint, agnosci
debet Filius uti ejusdem cum Patre natu-
ræ, ideoque ut Patri consubstantialis.

IX. Præter hæc testimonia quæ ex Ope-
re Origenis contra Celsum exscriptimus,
alia in eodem Scriptorum, & quidem æque
indubia occurrunt, quæ eandem veritatem
pari præcisione confirmant. Hinc in suo
Commentario in S. Matthæum, hæc ver-
ba Christi Domini: qui me recipit, reci-
pit eum qui misit me: sic explicat. *Cum*
a Filio Pater non separetur, apud eum est
qui Filium suscepit, unde dictum est: Qui-
cumque me receperit, recipit eum qui me
misit. Alio loco habet: Quando Filius
in Patre est, antequam seipsum excinariat,
veluti locus ipsius est Deus. Et alibi, Non
arbitror, inquit; percipere aliquem posse
omnem

III.
SÆCULUM.

Sequitur
idem argu-
mentum.
Ibid. &
pag. 751.

pag. 751.

In S. Matth.
Tom. II.
pag. 325.
Edition.
Huet.

In S. Joan.
Tom. II.
pag. 306.
Ejusd. Edit.
Ibid. p. 416.

III. *omnem splendorem totius gloriæ Dei, nisi*
SÆCULUM. *Filium Dei, cui deinceps adjungit Spiritum*
Sanctum, quemadmodum vidimus ca-
pite quinto hujus Sectionis.

X. Super Epistola ad Romanos aperte
declarat Origenes, unum eundemque ho-
norem deferendum esse Patri & Filio; id-
que confirmat auctoritate ejusdem Salvato-
ris, qui docet, idipsum: *Unum namque*
utrique honorem deferendum, idest Deo Pa-
patri & Filio, divinus docet sermo, cum di-
cit: Ut honorificent Filium, sicut honori-
ficant Patrem (a). Hinc perspicue alio
loco scribit, laudandos esse in commune
Patrem & Filium, quia Salvator est Filius
Creatoris: Quia igitur Salvator Creato-
ris est Filius in commune Patrem Filium-
que laudemus. Hæc, ut mihi videtur, sa-
ris superque ostendunt Orthodoxam fidem
Origenis circa Consubstantialitatem Verbi:
& absque eo quod insistamus duobus his
postremis Origenis textibus, de quorum
autentia aliquis fortasse contenderet, ob su-
pra recensitam rationem; ad illos textus
superiori numero allatos revertamur, qui
expresse nobis favent, & in dubium revo-
cari nequeunt. Habet ibidem Origenes,
Filium a Patre esse inseparabilem; Deum
esse veluti locum Verbi ante suam Incar-
nationem; Verbum una cum Spiritu San-
cto, percipere omnem splendorem totius
gloriæ Dei. Num sapiunt Arianam hære-
sim hæc loquendi formulæ? Nonne catholi-
cum sensum apprime præferunt circa Ver-
bi Consubstantialitatem? Sane Patres Ni-
cæni Concilii nihil ultra dixerunt, si vocem
Consubstantialis excipias, quantum ad ap-
plicationem quæ facta fuit Mysterio San-
ctissimæ Trinitatis.

Lib. 8.
in Epist. ad
Rom.
pag. 382.
Tom. II.
Geneb.

Homil. 18.
in S. Lucam.
Tom. II.
Geneb.
pag. 146.

XI. Igitur non sine ingenti ratione S.
Athanasius nobis perhibet Origenem velu-
ti strenuum propugnatorem Divinitatis Fi-
lii Dei, ejusque utitur auctoritate adver-
sus Arianos, qui primariam hanc Religio-
nis veritatem impugnabant. „ Quod autem
„ Verbum ab æternitate sit cum Patre, in-
„ quit Magnus iste Ecclesiæ Doctor (b),
„ nec alterius quam Patris substantiæ vel
„ hypostasis proprius sit, ut declaravit Sy-
„ nodus, liceat vos iterum a laborioso Ori-
„ gene audire . . . qui propriam mentem
„ his verbis exponit: Si Verbum est imago
„ Dei invisibilis, invisibilis quoque est ipsa
„ imago. Quin etiam addere ausim, cum
„ sit similitudo Patris, non posse fieri ut ali-
„ quando non fuerit. Quando enim Deus,
„ quem Joannes lucem appellat, propriæ
„ gloriæ splendore caruit, ut quis audeat
„ principium existendi Filio tribuere, quasi
„ scilicet antea non fuisset? . . . Intelligit
„ enim qui dicere audeat, Fuit aliquando
„ cum non esset Filius, idem esse ac si di-
„ ceret, Sapientia aliquando non erat,
„ Verbum non erat, vita non erat. Idem
„ (Origenes) rursus alibi ita loquitur:

(a) Joann. cap. 14. vers. 28.

(b) S. Athanas. lib. de duobus Decretis Ni-
cænis. Tom. I. pag. 232.

III. „ Verum nefas est, nec periculo vacat pro-
„ per nostram infirmitatem Deum, quan-
„ tum in nobis est, Unigenito privare Ver-
„ bo, quod semper cum illo fuit, & illa
„ erat Sapientia, qua delectabatur. „ Hæc
„ Origenis testimonia, de quorum autentia
„ nemo contendere potest; hæc inquam Ori-
„ genis testimonia his conjuncta, quæ antea
„ protulimus. peroptime ostendunt orthodo-
„ xam ejus fidem circa Divinitatem Filii Dei:
„ postquam vero S. Athanasius auctoritate hu-
„ jusce Patris usus est contra Arianos sui avi;
„ confidentissime hanc proferre possumus
„ contra eos, qui illum repræsentare nobis
„ vellent veluti Scriptorem, qui doctrinæ de-
„ testabilis hujus Sectæ occasionem præbue-
„ rit. Facile nobis esset vetusti hujus Patris
„ apologiam longius protrahere; at ne fatie-
„ tatem lectoribus afferamus, contenti sumus
„ allatis usque modo, & ex ejus operibus
„ exscriptis testimoniis: alia nunc perpende-
„ mus, quæ materiam ministrarunt atrocissi-
„ mis suspitionibus, quibus nonnulli ortho-
„ doxam ejus fidem circa Divinitatem Verbi
„ maculare studuerunt.

XII. Divus Hieronymus, exempli caus-
sa, damnat hanc Origenis phrasim: Deum
Patrem per naturam invisibilem, etiam a
Filio non videri: Hæc utique scripsit Ori-
genes; non scripsit autem in eo sensu, quem
interpretatus est Divus Hieronymus, quasi
voluerit hisce verbis Origenes Verbi Con-
substantialitatem lædere. Superius enim
observavimus, hoc loco, sicuti & multis
aliis, quæ afferri possent, sermonem esse
de visione oculata, qua Deus nec a proprio
Filio videri potest, cum sit natura sua in-
visibilis. Nec validissima deerat Origeni
ratio sic loquendi, cum pugnetur contra
Valentinianos, ac Antropomorphitas, qui
Corpus Deo tribuebant: hinc cum illis
ostenderet, Deum esse natura sua invisibi-
lem, & nec oculis Filii sui jam incarnati
videri posse; peremptorie jam demonstra-
tum erat, Deum esse purissimum Spiritum,
cujuslibet compositionis expertem, & ho-
minum sensibus omnino impervium. In
hoc autem sensu Origenem locutum fuisse,
egregie ex eo deducitur, quod formaliter
alibi docet; quod scilicet nullus primoge-
nitum Dei digne potest cognoscere, ut Pa-
ter qui eum genuit; neque Patrem, ut ani-
matum Verbum, quod sapientia & veri-
tas ejus est. Protulimus jam supra hoc
Origenis testimonium, excerptum ex libro
sexto contra Celsum.

XIII. Divus Hieronymus exprobat in-
super Origeni quod dixerit: *Filium com-*
paratum Patri non esse veritatem, sed com-
paratum ad nos esse imaginariam veritatem.
Hanc autem difficultatem exsufflabimus in
memoriam revocantes hujus Patris testimo-
nia superius allata, in quibus aperte decla-
rat, Filium Dei esse ipsissimam, ἀυτοαλή-
θειαν, veritatem. Cæterum in catholico
sensu asserere poterat Origenes, quemad-
modum hodie asserere nos pariter possu-
mus, Filium, tamquam imaginem Patris,
non esse veritatem, hoc est, non esse Pa-
trem,

III.
SÆCULUM.

Prima obje-
ctio deprom-
pta ex D.
Hieronymo.
Epist. 59.
ad Avitum.

Lib. 6.
contra
Celsum.
num. 17.
pag. 643.

Secunda
objectio.
Ibid. Epist.
ad Avitum.

III.
SÆCULUM.

trem, cujus est solummodo imago & similitudo. Verum imago hæc perfecte suo originali concors est, cum omnem ejus magnitudinem, omnesque perfectiones referat; ac per Patris communicationem percipiat omnem splendorem totius gloriæ Dei. Quæ quidem omnia jam vidimus in supra recitatis Origenis testimoniis.

Tertia obje-
ctio.

XIV. Tandem si Divo Hieronymo credimus, Origenes dixit, Deum Patrem esse lumen incomprehensibile; Christum collatione Patris, splendorem esse parvum. Non constat mihi, undenam verba hæc Divus Hieronymus eruerit; nisi dicere velimus esse veluti quamdam illationem quorundam Origenis textuum, in quibus habet, nullas esse in Patre tenebras, & Filium in tenebris lucere. At perspicuum est, haud recte hæc illationem ex Origene deductam esse; cum nemo inficiari possit, Origenem ibidem alludere ad hæc verba Divi Joannis: *In tenebris lucet*: quod sane dictum est de Filio Dei incarnato; non vero de Filio Dei præcise considerato secundum divinam suam essentiam. Sicut enim dicere possumus, solum Patrem esse immortalem, quia Filius ob amorem erga homines, humana carne assumpta, passus & mortuus est; ita dicere possumus, in solo Patre nullas esse tenebras, quia Filius tenebras nostras in se ipsum recepit. Nec de meo pænu hæc protuli; sed potius ex Origene delibavi, qui in suo Commentario in S. Joannem sic scribit: *Qua ratione solus Pater habet immortalitatem, quia Dominus noster nostrum nomine mortem ob amorem erga genus humanum pertulerit; hac Pater solus habet, ut in ipso nullæ sint tenebræ; cum Christus . . . tenebras nostras in se ipsum receperit*; ex quibus manifestum est, Originem loqui solummodo de Incarnatione.

Tom. IV.
in S. Joann.
Edition.
Huet.
pag. 73.

Quarta
objectio.
Lib. 8.
contra Cels.
num. 14.
pag. 752.

XV. Solutis jam difficultatibus Divi Hieronymi contra Orthodoxam Origenis fidem; operæ pretium erit diluere quædam objecta, quæ contra eundem Patrem recentiores nonnulli instaurant. Ariani erroris insimulant primo loco id quod scribit Origenes libro octavo contra Celsum; quosdam scilicet sua ætate fuisse, qui diversam ab aliis sententiam sequentes temere affirmabant, Salvatorem esse universorum Dominum, summum Deum: „At nos, sub-
„ jungit Origenes e vestigio, nihil simile,
„ qui credimus Christo dicenti (a): Pater
„ qui misit me, major me est. „ Verum si horum verborum contextus attente perpendatur, illico corrui hæc difficultas. Loquitur enim ibidem Origenes, non contra Catholicorum omnium mentem, qui unam eandemque naturam in Patre ac Filio agnoscunt; sed contra quosdam Hæreticos, qui nolebant duas has Personas distinguere, quemadmodum sæpe diximus. Hac sane de causa Origenes ait, Salvatorem non esse Dominum Universorum, quia fideles illius ævi agnoscebant Filium diversum a

(a) Joann. cap. 14. vers. 28.

Patre ratione Personalitatis. Quam explanationem ideo sequi debemus, quia apud veteres in more positum erat, ut appellarent Patrem, Dominum Universorum, *ὁ πᾶσι Θεός, Universorum Deus*, vel summum Deum, uti vidimus jam in vetustis illis Patribus, qui ante Origenem floruerunt, & præcipue in Divo Justino, qui per hanc denominationem distinguit Patrem a Filio. Itaque cum Persona Patris non sit Persona Filii, nemini mirum videri debet, quod Origenes ad hanc distinctionem melius indigitandam, adversarios revocet ad hæc Christi verba: Pater major me est. Quæ verba in quo sensu ab Origene sint usurpata, supra jam diximus.

XVI. Recentiores Origenis adversarii objiciunt nobis alia duo ejusdem loca, in quibus ille videtur docere, non debere nos supplicare proprie Filio, sicuti Patri; sed preces nostras ad Deum dirigendas esse per Salvatorem, qui est magnus noster Pontifex, & vivum Patris Verbum, cui primum supplicamus, ut vota nostra Deo Patri offerat. At verba hæc, nonne orthodoxa apprimè sunt? Nonne fidei articulus est, Verbum incarnatum esse mediatorem nostrum apud Deum? esse nostrum Pontificem, propitiationem pro peccatis nostris? ut post sacros Scriptores inquit Origenes; adeoque nonne verum est, Verbum, utpote mediatorem nostrum, vota nostra, nostrasque preces summo Deo offerre, Quo sane posito, nonne pronuntiari potest in sensu catholico, quod nos non oramus Filium, sicuti Patrem, cum per Filium oremus Patrem, & primum supplicemus Filio, ut vota nostra Deo offerat? *Huic (Filio) primum supplicamus*, inquit Origenes, *rogantes, ut cum sit propitiatio pro peccatis nostris, & Pontifex magnus, vota, victimas, precesque nostras summo Deo offerat.*

Quinta ob-
jectio.
Lib. 5.
contra Cels.
num. 11.
pag. 586. &
Lib. 8.
num. 13.
pag. 751.

Nec reponant adversarii, quod in primo objectionis membro agitur de Verbo præcise uti Verbo, non uti Mediatore: nam si hoc verum esset, respondere semper possumus, nos proprie orare Patrem, quia est principium Verbi, ideoque ad Patrem, tamquam ad originem referri preces, quas Filio offerimus. Cæterum, quæ modo describimus Origenis verba, ab omni eum liberant suspitione quoad hunc articulum: „ Si Enoch, inquit ille, Moyses, Aaron,
„ & Samuel invocabant Dominum . . .
„ sine dubio invocabant Dominum Jesum
„ Christum: si autem invocare nomen Do-
„ mini, est adorare Deum, quando invo-
„ catur nomen Jesu Christi, adoratur Je-
„ sus Christus. „ *Sicut offerimus Deo Patri . . . orationes, ita & Domino Jesu Christo . . . Unum namque utrique honorem deferendum . . . divinus docet sermo cum dicit: Ut honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.* Tandem noster hic Auctor hortatur nos alio loco, ut precemur Dominum nostrum Jesum Christum una cum Patre suo: *Jesum Christum Dominum nostrum cum Patre suo precemur.*

Verum

III.
SÆCULUM.

III. Verum ab hoc argumento ad Divinitatem Spiritus Sancti transfiliamus.

XVII. Origenes satis superque fidem suam prodit circa Divinitatem Spiritus Sancti cum ait, nullo Sacrarum Scripturarum oraculo demonstrari posse, Spiritum Sanctum esse Creaturam; ne eo quidem modo, quo de Sapiencia refert Salomon: nec non tantæ esse auctoritatis & dignitatis substantiam Spiritus Sancti, ut salutaris baptismus non aliter nisi excellentissimæ omnium Trinitatis auctoritate, idest Patris, & Filii, & Spiritus Sancti cognominatione compleatur; & eum, qui in Spiritum Sanctum blasphemaverit, veniam non habere neque in presenti sæculo, neque in futuro; cum tamen qui dixerit verbum in Filium hominis sperare veniam possit: insuper eum semper fuisse Spiritum Sanctum; omnes Creaturas ex eodem habere ut sint sanctæ; eum in honore & dignitate esse Patri sociatum; Patri & Filio coæternum; Sanctum natura sua, ejusque sanctitatem nullum initium habere. „ Puto ergo, inquit ille, quod Sanctus Spiritus ita sanctus sit, ut non sit sanctificatus. Non enim ei extrinsecus & aliunde accessit sanctificatio, quæ ante non fuerat, sed semper fuit Sanctus, nec initium sanctitatis ejus accepit. Similique modo, addit idem Auctor, de Patre & Filio intelligendum est. Sola enim Trinitatis substantia est, quæ non extrinsecus accepta, sanctificatione, sed sui natura sit sancta. „ Sicuti vero Solus Deus dici potest Sanctus in hoc sensu, quemadmodum paucis interjectis tradit idem Origenes; igitur vetustus hic Doctor credidit Spiritum Sanctum verum Deum, & Consubstantialem Patri & Filio.

num. 4.
pag. 62.
num. 7. 8.
pag. 63. 64.

Præfat. in
Lib.
Periarch.
num. 4.
pag. 48.
Lib. 1.
in Genes.
Tom. II.
recent. Edit.
pag. 1.
Homil. 11.
in Numer.
num. 8.
pag. 310.

Lib. de
Spiritu S.
cap. 29.

XVIII. Sic Sanctus Basilius perhibet nobis vetustum hunc Scriptorem veluti testem Traditionis & Doctrinæ Ecclesiæ quoad hunc articulum: & licet agnoscat, nostrum hunc Auctorem habuisse aliquas erroneas opiniones circa Personam Spiritus Sancti; fatetur nihilominus, ex Traditione veras sententias eundem hausisse, & docuisse evidenter in suo Commentario in S. Joannem, adorandum esse Spiritum Sanctum: *Qui quidem (Origenes) in sexto, ni fallor, libro enarrationum in Evangelium Joannis, etiam adorandum Spiritum evidenter pronuntiat.* „ Ad hunc modum, (subjungit idem S. Basilius recitatis jam aliis testimoniis Origenis, in quibus de Divinitate Spiritus Sancti expresse loquitur) opinor, Traditionis vis sæpe compulit homines etiam suis ipsorum dogmatibus contradicere. „

XIX. Ex quo S. Basilii testimonio eruitur, Origenem prolapsam esse in quosdam errores circa Spiritus Sancti Personam: Verum, quicumque tandem sint errores isti, numquam credam, hos respicere Divinitatem tertiæ hujus Personæ Sanctissimæ Trinitatis. Idque ut manifeste ostendam, vel unum sufficiat recitare Origenis textum, quem describam ex Homilia 18. in Jeremiam.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

III.
SÆCULUM.

miam editionis Domini Huet; ibi enim habet, quod nisi hosce tres fontes striverimus, (loquitur de tribus Trinitatis Personis) nullum aquarum fontem invenimus. „ Unicum aquarum fontem Deum, inquit ille, strire videbantur Judæi: sed quia Christum, & Spiritum Sanctum minime striebant, neque de Deo bibere potuerunt. Videbantur hæretici strire Christum Jesum; sed quia non striverunt Patrem legis ac Prophetarum Deum, idcirco nec de Jesu Christo bibunt. Qui autem unum colunt Deum, sed contemnunt prophetias, si non striverunt Spiritum Sanctum, qui loquebatur in Prophetis. „ Aperte ex his constat, Origenem vere credidisse, neminem posse cognoscere ac possidere Patrem, quin simul cognoscat ac possideat Filium; nec posse hunc inquirere, quin inquireat & alium: quod quidem ostendit relationem essentiali inter tres Trinitatis Personas, adeoque Divinitatem Spiritus Sancti, ejusque cum Patre & Filio Consubstantialitatem. Postremus hic Origenis textus, cum autentiam summam præferat, evidentissime testatur orthodoxam vetusti hujus Patris fidem circa Divinitatem Spiritus Sancti.

CAPUT VIII.

De Incarnatione Verbi.

Origenes eadem, si non majori, præcisione loquitur de Mysterio Incarnationis, qua locutus est de Sanctissima Trinitate. Innumeri occurrunt in ejus Scriptis præclarissimi textus, qui cum Catholica Ecclesia eum sensisse perhibent circa Veritatem Incarnationis Verbi, distinctionem duarum naturarum in Christo, Unitatem ejus Personæ, duas easque diversas ejus Operationes, motivum Incarnationis, ejus dignitatem Pontificis, Mediatoris &c. Quia argumenta hæc omnia primas tenent in re Theologica; hinc summa diligentia ea omnia exscribere ex Origene in animo est, quæ notabiliora sunt quoad propositas veritates. Quibus addemus quædam puncta historica, quæ huic Mysterio relativa sunt; necnon quasdam peculiare Origenis opiniones, quæ respiciunt aliquas ejusdem Mysterii circumstantias. At primum proferemus Origenis Doctrinam quoad Dogma: & ut aliquis in hoc Capite fervetur ordo, initium ducimus a Prophetiis, quæ, ut Origenes credidit, non secus ac cæteri Ecclesiæ Patres, clare & accurate prænuntiant Incarnationem Verbi.

ARTICULUS I.

Vaticinia de Incarnatione Verbi.

I. In immensum abiret oratio, si fermone habere vellemus de omnibus Vaticiniis, quæ Origenes accomodat Mysterio Incarnationis. Verum ne Lectoris patientia abutatur, notabiliora solummodo afferemus Prophetarum oracula, eaque præcipue, quæ Ecclesia semper respexit veluti

H 2

aper-

III. SÆCULUM. apertas prædictiones primi Adventus Filii Dei. Inter hæc, exempli causa, locum habere potest Jacobæum Oraculum; non cessatros scilicet Principes ex Juda, neque Duces de femoribus ejus, donec veniat qui venturus est &c. Manifestissime enim, inquit Origenes, ex ipsa historia apparet, ex his quæ hodie pervidentur, quia ex temporibus Christi ultra Reges apud Judæos non extiterunt. Sed & illæ omnes ambitiones Judaicæ, in quibus jactantia quam plurimum gerebant, & in quibus exultabant, vel de templi decore, vel de altaris insignibus, atque omnibus illis sacerdotilibus infulis, indumentisque Pontificum, simul universa destructa sunt. Completa enim est Prophetia quæ dixerat (a): Per dies multos sedebunt Filii Israel sine Rege, sine Principe: non erit hostia, nec altare, nec sacerdotium, nec responsa. Sed hæc omnia nostris oculis videmus, hæc omnia permanent adhuc post Salvatoris adventum: Constat ergo, quia venit ille, cui repositum est, in quo expectatio gentium est. Quod manifeste videtur impletum de multitudine eorum, qui per Christum Deo ex diversis gentibus crediderunt. Eandem hanc Prophetiam pluribus in locis suorum Operum urget Origenes; quæ quidem maximi momenti est contra Judæos.

II. Secundum notabile Vaticinium circa Incarnationem eruitur ex his Prophetæ Balaam verbis: Orietur stella ex Jacob, & exurget virga, sive (homo) de Israel, uti legebat Origenes ἀνθρώπος ἐξ Ἰσραὴλ: quod sane juxta eundem intelligi debet de nativitate Jesu Christi, & de stella quæ in Oriente apparuit Magis, qua duce venerunt adorare Dominum. Cæterum Origenes in hoc Oraculo prænuntiari observat 1°. Divinitatem Salvatoris, quæ per Stellam designatur: *De Deitate quidem ejus dicit: Orietur stella ex Jacob: 2°. ejus Humanitatem, quæ designatur sequentibus verbis: & exurget homo ex Israel: De humana vero natura: Et exurget homo ex Israel, 3°. quando Balaam subjungit de hoc homine, qui exurget ex Israel: Et vastabit Principes Moab: hoc interpretari debet de victoria, quam Salvator reportavit in dæmones: per quam victoriam prædatus est omnes filios Seth, ex quo omne humanum in hoc mundo ducitur genus: Nam de Cain qui nati fuerant, diluvio perierunt: filii ergo sunt Seth, omnes homines qui in hoc mundo sunt.*

III. Tertium Vaticinium circa Incarnationem desumitur ex psalmo secundo, in quo David ait: Astiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus: quod quidem de Salvatore evidentissime dictum est, quippe contra eum infurxerunt Principes terræ, uti pluribus in locis Origenes docet. Nihilominus Salvator fortior Principibus omnibus visus est; cui Deus, ut Prophetæ, ante multa sæcula dixit: Postula

a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. **III. SÆCULUM.**

IV. Quartum vaticinium habetur in Psalmo 21. cujus primus versiculus complectitur verba, Jesu Christi crucifixi: *Deus, Deus meus . . . quare me dereliquisti? Hæc est Domini Jesu Christi crucifixi vox, inquit Origenes, qui demonstrat, omnia quæ sequuntur in eodem Psalmo, interpretari debere de Salvatore. Verum, ne nimii simus, lectori examinandam relinquimus totam, quam hujusce Psalmi Origenes adornavit interpretationem; in qua, quidquid peroptat, deprehendet a pagina 620. usque ad paginam 623. tomii secundi recentioris editionis.*

V. Quintum vaticinium extat in Psalmo 44. in quo Psaltes in persona Salvatoris hæc habet: Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis: & deinde ad Messiam sermonem convertens ait: Speciosus forma præ filiis hominum; diffusa est gratia in labiis tuis, &c. quod perfectissime impletum est in Persona Jesu Christi, cujus doctrina brevi tempore, hoc est, ut femetipsum explicat Origenes, anno & aliquot mensibus, universus orbis repletus est. *Judicium autem effusæ gratiæ in labiis ejus, inquit ille, hoc est quod brevi tempore peracto; anno enim & aliquot mensibus docuit, universus tamen orbis doctrina & fide pietatis ejus impletus est. Vide interpretationem integri hujus Psalmi pag. 710. & seqq. Tom. 2. recent. Editionis. Verum non debet admitti quod hic docet Origenes, Christum scilicet, anno & aliquot mensibus docuisse: error quippe est; quem S. Irenæus adscribit Valentianis (b), & in quem prolapsi sunt, ante Origenem, S. Clemens Alexandrinus, & Tertullianus; ut observat Pater de la Rue in suis annotationibus in hunc locum.*

VI. Sextum vaticinium desumptum est ex Psalmo 108. in quo Origenes prænuntiatam dicit Judææ prodicionem: *In libro Psalmorum, inquit ille, centesimus octavus totus . . . vaticinium de Juda continet. Ibi prædicitur, profectur idem Doctor, Judam ex Apostolorum numero fuisse, suapte culpa exclusum; alium autem in ejus locum fuisse subrogatum sic prænuntiat: Et Episcopatum ejus accipiat alter. Obiter hic animadvertamus, totum hunc Psalmum, juxta Origenem, esse vaticinium de Juda.*

VII. Septimum vaticinium continetur his Isaïæ verbis: Venite ascendamus ad montem Domini & ad domum Dei Jacob, & annuntiabit nobis viam suam, & ambulabimus in ea: de Sion enim exibit lex, & verbum Domini de Jerusalem. Quo sane Oraculo Propheta prænuntiat conversionem gentium, quæ accedent ad Dei domum, quæ est Ecclesia Dei viventis, columna & firmamentum veritatis. Quæ prophetia in postremis diebus impleta est: „ nam nos „ gentes

III. SÆCULUM. „ gentes omnes, inquit Origenes, ad illum „ accedimus montem, ad illum agminatim „ venimus, & nos invicem ad Religionem „ a Jesu constitutam cohortamur . . . Scitantes contra Celf., scitantes autem unde veniamus, & „ num. 33. „ quisnam sit Dux noster, respondemus, „ pag. 602. „ nos Jesu Imperii accersitos venire conflatum in vomeres gladios . . . & convertimus in falces lanceas, quibus olim irati feriebamus. „ Nec enim jam contra gentem ullam arma capimus, nec bellum gerere discimus, facti filii pacis per Jesum, quem sequimur Ducem. Ex postremis his verbis eruitur quinam sit verus Spiritus Religionis Christianæ.

VIII. Octavum vaticinium depromptum est ex alio ejusdem Prophetæ Isaïæ loco, ubi Isaïæ. cap. 7. Dominus loquens ad Achaz ait illi: Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum, sive in excelsum. Et dixit Achaz: non petam, & non tentabo Dominum: & dixit: Audite ergo domus David . . . Dabit Dominus ipse vobis signum: Ecce Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel &c. Quod sane Oraculum perfecte impletum est in nativitate Salvatoris, qui natus est de Virgine, & est noster verus Emmanuel, hoc est, nobiscum Deus. Origenes reprehendit Celfum, quod vaticinium hoc malo animo prætermiserit; ostenditque eodem tempore contra Judæos, qui negabant scriptum esse *Ecce Virgo, sed ecce Adolescentula; ostendit, inquam, vocem Alma, quam septuaginta Interpretes per Virginem ἡ παρθένο, verterunt, in Deuteronomio (a) reperiri, ut Virginem significet. Ecquod autem signum est, inquit ille, parere puellam non Virginem? „ Et utri mulieri magis convenit genuisse Emmanuel aut nobiscum „ Deum, ei, quæ virum experta solito fecerant, ac multitudine eorum, qui in eum erant credituri. Origenes narrat, quod cum olim disputaret adversus illos ex Judæis, qui Sapientes vocantur, & uteretur illis vaticiniis; unus ex eis reposuit illa intelligenda esse de uno eoque integro populo disperso & percusso, ut occasione dispersionis Judæorum inter plurimas gentes multi profelyti fierent. Verum Origenes illi Judæo hujus interpretationis falsitatem ostendit. „ Rogabam (verba sunt Origenis) „ nis) quis ille esset qui dicebat: Iste peccata nostra fert, & pro nobis dolet; & „ istud: Ipse autem vulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus est propter „ iniquitates nostras: & hoc aliud: Livore „ ejus sanati sumus. Clarum est enim, „ eos, qui apud Prophetam hæc loquun-*

„ tur, esse homines sive ex populo Judaico „ sive ex Gentibus, qui peccatis dudum „ obnoxii Salvatoris passione salvati sunt. „ Sed, addit Origenes, illos (Judæos) maxime premere visum est istud: Propter „ iniquitates populi mei ductus est ad mortem. Si enim populus est, ut volunt, „ de quo prophætatum sit, quomodo propter iniquitates populi Dei hic ad mortem ductus dicitur, nisi sit alius a Dei „ populo? „ Quis ille est autem, nisi „ Jesus Christus, cujus livore sanati sumus, quotquot in eum credimus? Decipiuntur Ibid. autem hac in re Judæi, quia, ut optime animadvertit Origenes, eos later, duos a Prophetis prædictos esse Christi adventus; priorem humilem, & humanis infirmitatibus obnoxium; alterum gloriosum, divinum tantummodo, & ubi Divinitas nihil humanæ infirmitatis admixtum est habitura.

X. Decimum vaticinium circa Incarnationem his continetur Osee verbis: Vivificabit nos post duos dies in die tertia scitabit nos, & vivemus in conspectu ejus. In quæ verba, hæc animadvertit Origenes: *Prima dies nobis passio Salvatoris est; & secunda qua descendit in infernum; tertia autem Resurrectionis est dies.*

XI. Undecimum vaticinium depromptur ex his Michææ verbis: & tu Bethleem Ephrata, parvulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur qui sit Dominator in Israel. Quo oraculo manifestum est, Prophetam designare locum Nativitatis Salvatoris, uti idem Origenes docet. Tandem verustus iste Pater, post Evangelistam, agnoscit vaticinium de adventu Jesu Christi in his Zachariæ verbis: Exulta satis filia Sion, jubila, filia Jerusalem: Ecce Rex tuus veniet tibi justus & Salvator: ipse pauper & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ. Quod quidem, inquit Origenes, respicit ingressum Jesu Christi in Jerusalem. Hæc sunt notabiliora, quæ in vaticinia circa Incarnationem.

ARTICULUS II.

De realitate Incarnationis. De duabus in Jesu Christo Naturis, ac Una Persona.

I. De tribus apprimè necessariis veritatibus in hoc Articulo differere debemus, 1°. de Veritate, seu Realitate Incarnationis, 2°. de duabus in Jesu Christo Naturis, 3°. de una in eodem Persona. Quæ quidem veritates in re theologica maximi sunt momenti. Prima siquidem confundimus quosdam Hæreticos, Phantasticos olim appellatos, qui delirantes opinabantur, Nativitatem, vitam, ac mortem Salvatoris non re ipsa exitisse sed tantummodo apparenter: secunda silentium imponimus Eutichianis; qui duas in Christo naturas confundentes, unam solum in eodem astruebant. Tertia os obstruitur Nestorianis, qui duas in Christo admittentes naturas duas pariter admittiebant Personas.

(a) Osee. cap. 3. vers. 4.

(b) Lib. 1. advers. Hæres. cap. 3. num. 3.

(a) Cap. 22. vers. 23. & 25.

III. **SÆCULUM.** II. Ad veritatem Incarnationis quod attinet, pluribus in locis perspicue hanc tuetur Origenes: ait enim: *Jesus Christus natus & passus est in veritate, & non per phantasiam . . . a mortuis resurrexit, & . . . assumptus est.* Et in suo opere contra Celsum, sibi semper constans Origenes in eadem tradenda Doctrina, habet: *Quod ex Virgine natum est, id corpus erat ex humana materia constans, & quod humanis vulneribus esset, mortisque obnoxium.* τὸ γὰρ γεγεννημένον ἀπὸ τῆς σαρκὸς οὐ μὴ τὴν ἀπὸ τῆς τῆς ἀνθρώπων ἕλης συνηνός, δεκτικὸν τῶν ἀνθρώπων τραυμάτων καὶ θανάτου. Docet pariter in eodem opere contra Celsum, Christum non specie tenus, sed vere ac manifeste ad homines advenisse: *Non specie tenus Jesum, sed vere ad homines & manifeste advenisse.*

III. Verum Realitas Incarnationis non de solo corpore Jesu Christi prædicari debet, sed etiam de anima; ideoque sicuti Christus assumpsit corpus humanum nostro simile; ita pariter & nostræ similem animam assumpsit. Hoc manifeste supponit Origenes quando ait: *Animam . . . Jesu . . . Dei Filio intimam participatione unitam, (fuisse) nec unquam ab illo separandam.* Quod sane dici non potest, quin tribuatur Christo Jesu vera anima, & a Verbo distincta. Cæterum vir perfectus agglutinatus est Verbo, juxta phrasim Origenis: *Virum perfectum agglutinari virtute, & uniri Verbo ipsi.* Vir autem perfectus necessario constat corpore & anima humana. Uno verbo tristitiam passus est Christus, cæterisque naturalibus hominis passionibus obnoxius fuit: quæ omnia convenire non possunt nisi animæ, quæ nostræ sit similis.

IV. Nec Incarnatio in sua realitate sumpta, indecora potuit esse ac probrosa Filio Dei. Nam primo loco, Verbum nullam alterationem passum est humanam carnem assumens, sed mansit quod erat: *Et homo factus, mansit, quod erat, Deus.* Celsus utique oppositum magna ostentatione pronuntiabat, & Christianis objiciebat, quod si Verbum ad homines descendit, id profecto sine mutatione fieri non potuit; hinc occasionem arripiebat impugnandi ejus Divinitatem. Origenes vero egregie eidem Celfo reperit, Verbum nulli mutationi in Divina sua natura obnoxium fuisse cum ad homines descendit: „ Id autem, inquit „ ille, quod ad homines descendit, erat „ in forma Dei, & præ suo in homines „ amore semetipsum exinanivit, ut ab illis „ comprehendi posset. Neque idcirco ex „ bono in malum mutatus est (ut Celsus „ Epicuri discipulus assererat) Peccatum „ enim non fecit . . . Semetipsum humiliavit, nihil suæ felicitatis amittens . . . „ Sciat ille (Celsus) prosequitur idem Origenes, *Verbum natura manens Verbum, „ nihil eorum pati, quæ corpus aut anima „ patitur.* „

V. Si Verbum assumpsit corpus materiale, sicuti est nostrum; tamen est corpus purum, corpus castum; corpus in sinu Virginis efformatum absque ullo viri commercio, & absque minima sensuali voluptate, ut, referente Divo Hieronymo (a), docet Origenes. Constat igitur, juxta Origenis mentem, Divinitatem Verbi nullam contra Celsum passam esse læsionem a corpore in Virginis utero efformato, & quod infervire debebat salutis humani generis. Verum infirmitates naturæ humanæ, quemadmodum paulo supra diximus: at infirmitates hujusmodi omnino voluntariæ erant in Christo Domino, involuntariæ autem sunt cæteris hominibus: earum Christus erat Dominus ac moderator absolutus; cum tamen eadem hominibus cæteris dominantur. Deinde infirmitates has omnes ut homo passus est Christus, non ut Deus. Jure merito igitur Origenes alibi ait, uti supra vidimus: *Et homo factus, mansit, quod erat, Deus.*

VI. Duas pariter in Christo Naturas agnoscit Origenes, atque manifeste adeo hoc Dogma tuetur, ut de ejus orthodoxa fide quoad hanc veritatem nemini dubitare fas sit. „ *Primo illud nos oportet scire, „ inquit ille, quod aliud est in Christo Dei- „ tatis ejus natura; (per quam est Unigenitus filius Patris) & alia humana natura (quam in novissimis temporibus pro „ dispensatione suscepit.)* Et alio loco circa alias Christi naturas mentem suam hoc pacto aperit: „ Cum ergo in eo (Christo) quædam ita videamus humana, ut „ nihil a communi mortalium fragilitate „ distare videantur; quædam ita divina, „ ut nulli alii, nisi illi primæ & ineffabili „ naturæ convenient Deitatis, hæret humani intellectus angustia, & tantæ admirationis stupore percussa quo declinet, „ quid teneat, quo se convertat, ignorat. „ Si Deum sentiat mortalem videt: Si hominem putet, devicto mortis imperio „ cum spoliis redeuntem a mortuis carnit. „ Propter quod cum omni metu & reverentia contemplandum est, ut in uno „ eodemque ita utriusque naturæ veritas „ demonstretur, ut neque aliquid indignum „ & indecens in Divina illa & ineffabili „ substantia sentiatur, neque rursum quæ „ gesta sunt, falsis illusa imaginibus existimentur. „ Plura alia Origenis loca afferre possemus, in quibus eandem veritatem pari præcisione ipse tradit: quia vero nemo adhuc eum erroris infirmulavit quoad hunc articulum; hinc contenti erimus addere quod ille tradit libro primo contra Celsum: quod Magi scilicet *Ut Regi aurum, ut morituro myrrham, ut Deo thus obtulerunt.* Quod quidem necessario duas designat in Christo Naturas; Divinam, & humanam.

VII. Verum

III. **SÆCULUM.** VII. Verum duæ istæ naturæ, licet diversæ inter se uniuntur tamen perfectissime in Christi Jesu Persona: hypostatice ununtur, hoc est, ex duabus istis naturis una resultat Persona. Id docet Origenes primo loco quando in secundo Periarchion libro ait, Verbum incarnatum appellari uno eodemque tempore & Filium Dei, & Filium hominis, & hac de causa in Sacris litteris divinam naturam humanis vocabulis appellari, & humanam decorari insignibus divinæ nuncupationis. *Et hac de causa per omnem Scripturam tam divina natura humanis vocabulis appellatur, quam humana natura divinæ nuncupationis insignibus decoratur.* „ Magis enim de hoc, subjungit Origenes, quam de ullo alio dici potest quod scriptum est (a), quia erunt „ ambo in carne una, & jam non sunt duo, „ sed caro una. „ *Magis enim Verbum Dei cum anima, in carne una esse, quam vir cum uxore putandum est.* Nescio, an majori præcisione una in Jesu Christo Persona adstrui possit: quippe, idem est & Filius Dei, & Filius hominis; natura divinæ Salvatoris humanis vocabulis appellatur, ejusque natura humana insignibus nuncupationis divinæ decoratur; duæ illius Naturæ unam constituunt eandemque Personam, earumque unio major ac intimior est, quam unio yiri cum uxore: igitur hoc loco agitur de unione hypostatica, adeoque de Unitate Personæ in Jesu Christo.

VIII. Origenes idem semper est in tradenda tuendaque hac veritate. Hinc docet pariter in suo Opere contra Celsum, neminem separare debere Filium Dei a Jesu, quia Verbum Dei post Incarnationem hypostatice unitum est animæ & corpori Christi Jesu: *Verbum enim Dei cum anima & corpore Jesu, unum maxime post dispensationem factum est.* ἐν γὰρ μάλα μετὰ τὴν οἰκονομίαν γέγονται πρὸς τὸν λόγον τὸ θεῶν ἢ ψυχῆ καὶ τὸ σῶμα Ἰησοῦ. „ Nam „ si quisquis intelligit, subjungit idem Origenes, quid sit adherere Domino: & „ illi adheret, is cum ipso unus est Spiritus, ut Paulus docet his verbis (b): „ Qui adheret Domino, unus spiritus est: „ quanto divinius, quanto sublimius unum „ cum Verbo Dei factum est id, quod tum „ cum illo compositum fuit. „ Unio hæc adeo sublimis est, adeo mirabilis, ut Christi corpus & anima, ambo in partem Divinitatis vocata sint, ut expresse asserit Origenes hisce verbis: *Sciant Criminatores isti . . . mortale ejus corpus, & humanam, quæ in ipso est, animam, ad maximam dignitatem evecta fuisse . . . ambo in partem vocata fuisse Divinitatis, & in Divinitatem fuisse conversa.* Quam veritatem illustrat ac explicat naturali quadam similitudine, quæ ejus credibilitatem faciliorem reddit; & desumpta est a materia, quæ per se omnis qualitatis expers est, qualitates tamen induit, qualescumque Deus

(a) Genes. c. 2. v. 24. & Marc. c. 10. v. 8.
(b) I. Corinth. cap. 6. vers. 17.

illi circumdare vult. „ Quæ quidem opinio si sana est, inquit Origenes, quid mirum, qualitatem, quæ corpus Jesu mortale indutum erat, Dei volentis providentia, in ætheream divinamque mutatum fuisse. „ Cæterum quisque caveat, ne hic simul confundat duas naturas, nec proprias ac peculiare earumdem operationes; nam hoc pacto recedere a vera germana Origenis doctrina, quæ absolute adversatur errori Eutichetis; quemadmodum numero sexto hujus articuli demonstravimus.

IX. Bina supersunt & quidem pulcherrima Origenis loca, quæ orthodoxam ejus fidem circa Unitatem Personæ in Christo Domino peregre manifestant. In primo ipse docet apertissime naturam humanam in Christo unitam esse & agglutinatam Verbo: *Virum perfectum agglutinari virtute, & uniri Verbo ipsi;* animam Jesu contra Celsum summa & excellenti communionem cum Verbo conjunctam esse, & Jesum, Filium hominis, separari non posse ab Unigenito Dei Filio, & Primogenito omnium Creaturarum cum iste aliud non sit ab illo: *Immo totus Jesus non separetur ab unigenito & primogenito creaturæ, nec aliud sit ab illo.* In secundo vero responder Celfo objicienti, impossibile esse, quod Deus humanis infirmitatibus & morti obnoxius sit: responder, inquam, ac refellit hanc objectionem scribens, nec infirmitates humanas passum esse Deum ac mortem prout Deus est, sed prout est homo; ideoque duas distinguendas esse in Christo Jesu naturas; nullumque Christianum, vel inter simplicissimos haberi, qui dicat mortuam esse veritatem, aut vitam, aut viam, aut panem vivum, qui de caelo descendit, aut resurrectionem; licet seipsum resurrectionem, viam, vitam &c. appellet Christus in Evangelio: *Nullum Christianum videas vel inter simplicissimos . . . qui dicat mortuam esse veritatem, vitam &c.* Nam & Filius Dei, habet alibi idem Origenes, *mortuus esse dicitur, pro ea scilicet natura, quæ mortem utique recipere poterat.* Ac curatius nihil quoad Incarnationem nec dici, nec desiderari potest.

ARTICULUS III.
De Causis Incarnationis, aliisque veritatibus, quæ ad hoc Mystrium referri possunt.

I. **C**ausa Incarnationis, juxta Originem fuit salus hominum: ait enim: *Pocarnationis . . . non fuisse peccatum, nec opus fuerat eum (Christum) in carne positum jugulari.* Verum quoniam introivit peccatum in hunc mundum, peccati autem necessitas propitiationem requirit, & propitiatio non fit nisi per hostiam, necessarium fuit providere hostiam pro peccato. *Et quis alius salvam facere . . . humanam animam potest, quam Deus Verbum? Qui cum esset in principio apud Deum, propter eos qui carni agglutinati, immo caro*

Præfat. in Lib. 1. Periarch. num. 4. pag. 48.
Lib. 3. contra Cels. num. 25. pag. 462.
Lib. 4. contra Cels. num. 19. pag. 513.
Lib. 6. contra Cels. num. 47. pag. 669.
Ibid. num. 48. pag. 670.
Tract. 35. In Sanct. Matth. Tom. II. Geneb. pag. 115.
Præfat. in Lib. 1. Periarch. num. 4. pag. 48.
Lib. 4. contra Celsum. n. 14. & 15. pag. 510. & 511.

III. **SÆCULUM.** Lib. 6. num. 73. pag. 687.
Tractat. 35. in S. Matth. Tom. II. Geneb. pag. 115.
Præf. in Lib. 1. Periarch. num. 4. pag. 48.
Dua Naturæ in Jesu Christo. Lib. 1. Periarch. cap. 2. n. 1. pag. 53.
Lib. 2. Periarch. cap. 6. num. 2. pag. 90.
Sequitur idem argumentum. Lib. 2. contra Cels. num. 9. pag. 394.
Lib. 6. contra Cels. num. 41. pag. 474.
Lib. 1. contra Cels. num. 60. pag. 375.

III. **SÆCULUM.** Lib. 3. contra Cels. num. 48. pag. 670.
Lib. 3. contra Cels. num. 48. pag. 670.
Lib. 7. contra Cels. n. 15. & 16. pag. 704. & 705.
Lib. 3. Periarch. cap. 6. n. 3. pag. 90.
Lib. 6. contra Cels. num. 68. pag. 684.
Lib. 6. contra Cels. num. 68. pag. 684.

III. caro sunt, factus est caro, ut capiatur ab eis, qui videre ipsum non poterant, quantum Verbum erat, & apud Deum erat, & Deus erat.

Jesús Christus passus est, quia voluit. Lib. 2. contra Celsum. num. 23. pag. 408. Ibid. pag. 395. num. 10.

II. Voluntarie, non coacte, Dei Filius mortem subiit pro peccatis nostris: & quem admodum volens suscepit corpus, sic etiam suscepit quicquid illi molestiam parit. Poterat, si nolisset, in manus hominum non venire: *Venit, quia, voluit.* Sed Jesus, inquit Celsus, captus est: respondet vero Origenes: *Si capi, nolentis est, non captus est Jesus.* Nam opportuno tempore in potestatem hominum venire se passus est ut Agnus Dei, quo peccatum mundi tolleretur. Non cum fugeret captus est Jesus, sed nostrorum omnium causa volens se tradidit: *Ex quo consequens est, ut, si vincit sit, vincit sit volens.*

Mors Jesu Christi. Lib. 2. contra Celsum. num. 56. pag. 430. & 431. Homil. 9. in Jerem. pag. 101. Edition. Huet. & in Lib. Regum. pag. 494. recent. Edit. Tom. II.

III. Christus vere mortuus est, vere resurrexit & ad caelos ascendit: & inter alias causas mortuus est palam in cruce, ut confirmaret veritatem mortis suae, necnon uno eodemque tempore suae resurrectionis. Verum antequam resurgeret descendit ad inferos ut liberaret Sanctos ibidem detentos, ut mortem vinceret, non ut a morte vinceretur. *Descendit ad illa loca, non tamquam servus eorum qui ibi erant, sed tamquam Dominus decertaturus.* Porro, quid mirum, Christum descendisse ad inferos? „ Moyses id egit; reliqui Prophetae „ non item? Nonne Samuel? Quidnam „ absurdi est, medicos ad male se habentes descendere? Quid absurdi est, principem Medicorum ad aegrotantes descendere? . . . Ne timeas, ne mireris. „ Christus in infernum descendit, & ante „ eum Prophetae, qui ejus adventum praedicabant . . . Annon Christus erat, „ licet aliquando apud inferos fuerit? Annon fuit Filius Dei, licet in subterraneis „ degeret locis? „ Hinc Christus ad inferos descendens nullam passus est ignominiam.

Resurrectio Salvatoris. Lib. 2. contra Celsum. num. 56. pag. 430. Ibid. num. 63. pag. 434.

IV. Christum post suum ad inferos descensum resurrexisset, altera veritas est aequae certa & indubitata. Christus Cruci affixus est palam judaeis omnibus, ejusque corpus de cruce, inspectante populo, sublatum est, & in sepulcro positum: exinde resurrexit, sicuti Prophetae, immo & ipse, praenuntiaverunt. Primo visus est Cephae, & post hoc duodecim Apostolis; deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul. Cum Thomas in animum sibi inducere non posset, Christum vere surrexisse eo corpore, quod priori simile esset, eidem apparuit Christus, & cum illum ad se advocasset dixit: *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis.* Novissime autem omnium visus est & Divo Paulo, ut ipse narrat in prima ad Corinthios epistola (a). Si non se omnibus post resurrectionem conspicendum dedit Christus, magnum mysterium

est, quod perferutari non licet. Immo ne Apostolis quidem suis praesens semper aderat, nec videbatur, sed ex intervallis. Si aliqua hujusce dispensationis causa afferri potest, haec erit, Christum voluisse omnium imbecillitati parcere. Non alia igitur causa, quin se omnibus monstraret, abstinuit, quam quod virum sibi videndo imparium rationem haberet; & ideo Discipulis suis non semper praesens aderat, quia aspectum ejus sine ulla intermissione ferre non poterant.

V. Caterum dubitari nequit de veritate hujus Resurrectionis, cum hanc unanimiter testentur Apostoli, hujusce portenti oculati testes. Sane si iidem Apostoli eum a mortuis suscitatum non vidissent, nec eum divinum quidpiam esse persuasum habuissent, nunquam in mentem iisdem venisset, doctrinam sibi a Jesu traditam docere; ac intrepide se periculis committere. Verum differuimus jam alibi de hoc argumento, efficacissimo quidem ad comprobendam Jesu Christi Resurrectionem, necnon veritatem Religionis Christianae ostendendam. Resurrectio autem Christi e mortuis, eo praeter ceterorum resurrectione magis digna admiratione est, quod ceteros Prophetarum & Apostolorum suscitavit; *Hunc (Christum) nemo (suscitavit), sed Pater, qui in caelis est.* Quo factum, ut uberiores ejus fuerint, quam aliorum resurrectionis fructus. Quid enim boni mundo peperit resurrectio parvulorum, quos e mortuis revocarunt Elias & Elisaeus, quod conferri possit cum commoditatibus, quae mundo redierunt ex Jesu resurrectione, postquam pervulgata est, & illam omnes, id agente divina virtute, crediderunt? Christus a Patre dicitur suscitatus, inquit Origenes alio loco; ipse Christus templum corporis sui post triduum suscitavit se dicit cum in aliorum resurrectione, homines propriis orationibus alios suscitarent.

VI. Post Resurrectionem (Christus) assumptus est. Verum ascensione sua non privavit homines bonis praesentiae suae, quia post assumptionem ejus in caelos in Apostolis suis locutus est, quibus, velut organis, Ecclesiam suam docuit. Hinc Apostolus in secunda ad Corinthios epistola scribit (b): *An experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus? Pontifex enim oblationum nostrarum, & apud Patrem advocatus est Filius; orat pro orantibus.* Est quidem unus Pontifex magnus Dominus noster Jesus Christus, sed ille non solum Sacerdos, sed & Sacerdotum Pontificum Pontifex, nec Sacerdotum Principes sed Princeps Principum Sacerdotum. *Jam ad summum Deum ascendit ille, qui . . . ipsum colit per Filium Dei . . . qui Filius solus Deo conciliat, quicumque ad Deum conantur accedere.* Huic (Christo) supplicamus, rogantes, ut, cum sit propitiatio

III. SÆCULUM. Ibid. & pag. 435. pag. 436. num. 65. pag. 436.

Lib. 1. contra Celsum. num. 31. pag. 348. & 349.

Lib. 2. contra Celsum. num. 58. pag. 431. & 432.

Homil. 17. in Numer. num. 6. pag. 339.

Ascensio Jesu Christi, qui Ecclesiam suam semper praesens adest. in Periarch. num. 4. pag. 48. Ibid. p. 47.

Traict. de Oratione. Tom. I. recent. Edit. num. 10. pag. 212.

Homil. 6. in Levitic. num. 2. pag. 216.

Lib. 8. contra Celsum. num. 4. pag. 746. Ibid. n. 13. pag. 751. num. 14. pag. 752.

III. SÆCULUM. pro peccatis nostris, & Pontifex magnus, vota, victimas, precesque nostras summo Deo offerat. In illo autem fiducia nostra ponere debemus, etiam si in mundo premamur: dixit quippe discipulis suis, antequam in caelos ascenderet: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis (a): & victoriam de mundo nobis promisit.*

Virtus & efficacia Sancti Nominis Jesu. Lib. 1. contra Celsum. pag. 382. Lib. 3. contra Celsum. num. 36. pag. 471. Lib. 1. contra Celsum. num. 6. pag. 325. Ibid.

VII. Nomen Jesu, inquit Origenes, mirae erat virtutis & efficaciae; eiciebat enim demones, medebatur morbis &c. *Et hodieque Jesu nomen . . . eicit demones, medetur morbis.* Sanctum hoc nomen, integra fide pronuntiatum, demonibus est terribile. Christiani a corporibus expellebant demones pronuntiato nomine Jesu, recitatisque Evangeliiis. *Quin immo, prosequitur idem Origenes, tanta nominis Jesu contra demones vis est & potentia, ut eos aliquando vincat etiam ab improbis pronuntiatum.* Haec sunt notabiliora, quae habet Origenes quoad Mysterium Incarnationis.

Peculiares Origenis opiniones circa personam Salvatoris. Lib. 6. contra Celsum. num. 75. pag. 689.

VIII. Addeamus solummodo quasdam peculiares Origenis opiniones, quae tolerari possunt. 1º. credit, litteraliter accipiendum esse quod Isaias scribit de exteriori forma Messiae hisce verbis (b): *Non est species ei, neque gloria; & vidimus eum, & non habebat decorem, neque pulchritudinem.* *Constat quidem, ait Origenes, e Scripturis, Jesu corpus fuisse aspectu deformi.* Sed, illico subjungit, *non etiam abjecto vultu, (ut Celsus exponebat), nec exigua statura.* 2º. docet idem Auctor, similitudinem quae erat inter Jesum Christum, & Divum Joannem Baptistam, in causa fuisse, cur quidam allucinarentur, & unum pro altero sumerent. Quam suam opinionem Scripturis probat: verum nihil concludit. 3º. contendit, secundum litteram intelligi non posse id quod de Salvatore in Evangelio (c) legimus; diabolum scilicet imposuisse Jesum in montem excelsum, ut inde ei universa mundi regna monstraret, & gloriam eorum. „ Quomodo „ enim fieri potuit, inquit ille, ut diabolus carnalibus Jesu oculis tamquam subiecta, & adjacentia uni monti omnia „ mundi ostenderet regna; idest Perfarum, „ Scytharum, & Indorum? „ 4º. docuit insuper, quod Jesus, quamvis unus esset, plura tamen erat pro varia illum considerandi ratione, nec eodem modo inspicentibus omnibus videbatur; ideoque eundem non semper intuentibus visum fuisse, sed pro intuentium captu. 5º. tradidit, Corpus Jesu Christi post ejusdem resurrectionem, habuisse naturam aerei corporis & spiritualis: *Non dissimulat (d) naturam aerei corporis & spiritualis.* 6º. Videtur docere, Mortem Christi Domini omnibus profuisse ratione praeditis creaturis, ut Angelis, Daemoniis, immo etiam insensibilibus rebus.

Tom. IX. in S. Joan. pag. 138. Edition. Huet. Tom. II.

Lib. 4. Periarch. num. 16. pag. 175.

Lib. 2. contra Celsum. num. 64. pag. 435. & 436.

Tom. I. recent. Edit. pag. 37. Homil. 1. in Levitic. num. 3. pag. 186. & alibi.

(a) Joann. cap. 14. vers. 27.

(b) Isai. cap. 53. vers. 2.

(c) Matth. cap. 4. vers. 8.

(d) S. Hieronym. Epist. 38. ad Pammachium. CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

70. finxit spiritualem quamdam mortem Jesu Christi in caelo, unde orta occasio eum accusandi, quod crediderit, Christum pluries mortuum esse. Inficiari nequit, postremas has duas opiniones nimium esse periculosas: verum errores isti, inquit Dominus Dupinius (e), leves sunt, & veteribus communes.

CAPUT IX. De Sacramentis Novae Legis.

§. I. Baptismus.

I. Innumera occurrunt in Origene, & quidem notabilia loca circa quodlibet novae legis Sacramentum; & ut ordiamur a Baptismo, eorum scilicet primo, Origenes binum agnoscit Baptismum, sanguinis & aquae: *Baptisma sanguinis, & Baptismus aquae.* Homil. 7. in Judic. Tom. II. recent. Edit. num. 2. pag. 473.

dem notabilia loca circa quodlibet novae legis Sacramentum; & ut ordiamur a Baptismo, eorum scilicet primo, Origenes binum agnoscit Baptismum, sanguinis & aquae: *Baptisma sanguinis, & Baptismus aquae.* Homil. 7. in Judic. Tom. II. recent. Edit. num. 2. pag. 473.

dem deprehenditur, quod pluris facit Baptismum sanguinis, quam Baptismum aquae, *Baptisma enim sanguinis, inquit ille, solum est, quod nos puriores reddat, quam aquae Baptismus reddidit.* De hoc Baptismo sanguinis dicit Christus ad Discipulos suos (f): *Baptismo habeo baptizari & quomodo coarctor, usque dum perficiatur? „ Vides ergo, prosequitur Origenes, quia „ profusionem sanguinis sui Baptisma nominavit. Et ne ista dicens offendam, „ Vereor ne istud Baptisma eminentius sit „ illo Baptismate, quod per aquam traditur. Hoc autem sic probat. Illo enim „ accepto, (Baptismo aquae) valde pauci „ sunt ita beati, qui id immaculatum usque ad exitum vitae servare potuerint: „ Hoc vero (Sanguinis) Baptismo qui baptizatus fuerit, peccare jam ultra non potest. Per illud Baptisma (aquae) praeterita peccata purgantur; per istud vero, (sanguinis) etiam futura perimuntur. Ibi peccata dimissa sunt, hic exclusa. Hac praecise de causa Origenes superius dixit, Baptismum sanguinis puriores nos reddere, quam Baptismum aquae; quoniam praeteritorum peccatorum remissio in utroque aequae conceditur, ut apertissime ex Origene eruitur.*

II. Materia Sacramenti Baptismi non alia est secundum hunc Scriptorem, quam aqua visibilis & visibile chrisma. *Omnes baptizati sumus, inquit ille, in aquis istis visibilibus, & in Chrismate visibili. . . Lac vacuum aquae, inquit Pater iste in Divum Joannem, symbolum . . . existens purificationis aquae . . . nihilominus, etiam ex se, esse principium ac fontem munerum divinorum propter potentiam invocationum adorandae Triadis.* Ex quibus verbis uno eodemque tempore aperte constat, invocationem Sanctissimae Trinitatis esse formam Baptismi, necnon Sacramentum hoc operari ex se, ex propria virtute: *ex se.*

III. „ Re-

(e) Tom. I. Biblioth. Ecclesiast. pag. 417. (f) Luc. cap. 12. vers. 50.

(a) Cap. 15. vers. 8.

(b) Cap. 13. vers. 3.

III. „ Requiras fortassis etiam hoc, inquit Origenes alio loco; quod cum ipse Dominus dixerit ad Discipulos, ut baptizarent omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, cur hic Apostolus (de Baptismo verba faciens in sua ad Romanos Epistola) solius Christi in Baptismo nomen assumpserit dicens: Quicumque baptizati sumus in Christo, cum utique non habeatur legitimum baptismum, nisi sub nomine Trinitatis. Sed intueri prudentiam Pauli, quoniam quidem in presenti loco non baptismatis rationem, quam mortis Christi discutere cupiebat, ad cuius similitudinem etiam nos suaderet mori debere peccato, & conspeliari Christo: & non erat conveniens ut ubi de morte dicebat, vel Patrem nominaret, vel Spiritum Sanctum. . . Nec conveniebat ut diceret in nomine Patris, vel in nomine Spiritus Sancti &c. . . Per quod ostendit, quia tunc, hoc est apostolorum temporibus: non ut nunc fieri videmus, typus tantummodo mysteriorum his qui baptizantur, sed virtus eorum ac ratio tradebatur, & tamquam scientibus & edoctis, quia qui baptizantur in morte Christi baptizantur & conspeliuntur ei per baptismum in mortem; & quia sicuti Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita in novitate vitæ ambulare debeant hi qui baptizati sunt. „ Hoc pacto Origenes egregie resolvit omnem difficultatem, quæ promoveri posset contra absolutam necessitatem invocandi tres Divinas Personas in ministratio-
ne Baptismatis.

IV. Cæterum, etsi verum, indubitatumque sit, ut modo diximus, per hoc Sacramentum, collatum aqua & invocatione Sanctissimæ Trinitatis, dimitti peccata, amputari, excari: *Amputantur, excusantur*, ut, inquit Origenes; certum nihilominus est, prout idem Origenes docet, gratiam Baptismi, sicuti & cæterorum, Sacramentorum, provenire nobis a Christo Jesu, de cujus latere aqua processit & sanguis: *Omnis purificatio peccatorum, etiam hæc, quæ per penitentiam queritur, illius ope indiget, de cujus latere aqua processit & sanguis.* Adest igitur quoad Baptismum dispensator sapiens & prudens; qui dat vel denegat hujus Sacramenti gratiam, juxta meritum vel indignitatem eorum, qui baptizantur. Non omnes qui Baptismi aqua loti sunt, illico accipiunt gratiam Spiritus Sancti, sive remissionem peccatorum. Simon Magus Baptismum receperat, non autem salutis gratiam: *Ingenita est difficultatis, eum qui lavatur, lavari in salutem.* Sed & vos, qui Sacrum Baptisma desideratis accipere (Catechumenos alloquitur hoc loco Origenes), & gratiam Spiritus promereri, cum necessariis dispositionibus ad hoc Sacramentum accedere debetis, ut possitis etiam gratiam Sancti Spiritus capere; & ne ex eorum numero sitis, qui aquam accipientes, nequaquam accipiunt Spiritum Sanctum. *Neque omnes, inquit alio*

loco Origenes, qui loti sunt aqua, continuo etiam Sancto Spiritu loti sunt. Invenio enim, prosequitur ipse, in Scripturis Divinis nonnullos Catechumenorum dignos habitos Spiritu Sancto, & alios accepto Baptismo indignos fuisse Sancti Spiritus gratia. „ Cornelius, ait Origenes, Catechumenus erat, & antequam ad aquam veniret meruit accipere Spiritum Sanctum. „ Etum. Simon Baptismum acceperat, sed quoniam cum hypocrisis accessit ad gratiam, repudiatur a dono Spiritus Sancti. Nolo dubites & nunc esse in populo Catechumenorum aliquos Cornelios, ad quos dici possit, quia misericordiæ & orationes tuæ ascenderunt in cælum; & rursum in populo fidelium esse alios quos Simones, quibus confidenter dicendum sit: O plene omni dolo & fallacia, filii diaboli, inimice omnis justitiæ. „ Igitur certum est, gratiam Baptismi non dari indiscriminatim iis omnibus, qui baptizantur, dignis & indignis; licet aliunde verum sit, Sacramentum hoc operari ex se, sive ex opere operato, juxta Sacrosancti Concilii Tridentini definitionem.

V. Ex hac veritate, gratiam scilicet Baptismi non dari indiscriminatim omnibus qui aqua loti sunt, sequebatur Origenis ætate, quod nemo ad Baptismum recipiendum cogebatur. Manifeste id eruitur ex dispositionibus, quæ ad recipiendum hoc Sacramentum requirebantur. Qui christianam Religionem amplecti optabant, inter Catechumenos recensebantur. Inter Catholicos vero quidam constituti erant, qui in vitam & mores eorum inquirebant ut scelerum reis interdicerent aditu in suum commune Concilium; illorum autem dissimiles ex animo amplexi, meliores in singulos dies efficerent. Debebant Catechumeni antequam ad lavacrum accederent, penitentiam agere præteritorum peccatorum, a peccatis desistere, ostendere fructus dignos penitentiae, facere aliquid temporis in conversatione bona, mundos se a cunctis fordibus vitiisque servare. *Tunc vobis remissio peccatorum, hisce verbis Origenes alloquebatur Catechumenos, quando cæperitis & ipsi propria peccata contemneret.* In remissionem peccatorum ille accipit Baptisma, qui peccare desistit: *Si quis enim peccans ad lavacrum venit, ei non fit remissio peccatorum.*

VI. Præter has remotas dispositiones, aliæ erant proximiores, quæque immediate ante Baptismum exigebantur. „ Cum ergo venimus ad gratiam Baptismi, inquit Origenes, universis aliis Diis & Dominis renuntiamus, solum confitemur Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum: (quod quidem probat, Catechumenos profiteri solutos se credere in Trinitatem) Sed hoc confitentes, nisi toto corde diligamus Dominum Deum nostrum, & tota anima, & tota virtute adhæreamus ipsi, non sumus effecti pars Domini. „ (ex quo eruitur, quod in Catechumenis requirebatur pariter dilectio

III. SÆCULUM. *Gratia non datur omnibus indiscriminatim, qui Baptismi aqua loti sunt.* Homil. 3. in Numer. Tom. II. recent. Edit. pag. 280. num. 1.

Dispositiones ad Baptismum. Lib. 3. contra Cell. num. 51. pag. 481. Tom. I. recent. Edit.

Sequitur idem argumentum. Homil. 8. in Exod. Tom. II. num. 4. pag. 158. recent. Edit.

III. SÆCULUM. *Abrenuntiationes temporis Baptismi peractæ.* Homil. 12. num. 4. pag. 316.

Baptismus parvulorum. Lib. 5. in Epist. ad Roman. pag. 353. Tom. II. Geneb.

Baptismus iterari non potest. Exhortat. ad Martyr. Tom. I. recent. Edit. pag. 292. & 293. num. 30. Homil. 4. in Numer. num. 2. pag. 283.

Præsentia realis. Lib. 8. contra Celsum. num. 33. pag. 766. Homil. 7. in Numer. Tom. II. recent. Edit. num. 2. pag. 290. in Psalm. 6. Tom. II. recent. Edit. num. 6. pag. 688.

in Deum). Insuper Catechumeni renuntiare debebant Diabolo, ejusque operibus pompis, ac voluptatibus. *Recordetur unusquisque fidelium, inquit Origenes Homilia 12. in Numeros, cum primum venit ad aquas Baptismi. . . quibus ibi tunc usus sit verbis, & quid renuntiaverit Diabolo: non se usurum pompis ejus neque operibus ejus, neque ullis omnibus servitiis ejus ac voluptatibus pariturum.* Sed neque aquam de lacu Diaboli pollicebantur se esse potaturos; scilicet non ultra fumere potum disciplinæ diabolicæ, non astrologiæ, non magiæ, non ullius omnino doctrinæ, quæ contra Dei pietatem aliquid doceat. Hæ sunt dispositiones, quæ Origenis ætate exigebantur, & exiguntur etiamnum hodie ab his qui ad lavacrum veniunt: & licet natura ægre ferat abdicaciones istas, istas pollicitationes, nihilominus cum Origene fateri oportet, summe necessarium esse, adultos disponere ac præparare, ad digne suspiciendum Baptismum, ut possint omnium hujus Sacramenti donorum participes esse.

VII. Nec adulti solummodo baptizabantur; verum & infantes, & quidem absque ullo scrupulo; cum infantes baptizare traditionis esse Apostolicæ crederetur. *Ecclesia, inquit Origenes, ab Apostolis traditionem accepit etiam parvulis baptismum dare.* At Sacramentum hoc semel collatum, iterari non poterat. *Meminerimus etiam nos peccasse, sic Origenes alloquebatur Martyres, ut ad constanter perferenda tormenta animos adderet, nec posse remissionem peccatorum sine Baptismate accipi; nos autem juxta Evangelicas leges iterum non posse baptizari aqua & spiritu in remissionem peccatorum.* Tandem docet idem Origenes, arduum opus esse, Baptismi caeremonias explicare.

§. II. Eucharistia.

VIII. De Eucharistia differens Origenes, inter cætera, quæ observatione digna sunt, tradit, panem, qui in Ecclesia offertur, propter orationem fieri corpus quoddam sanctum, quod largitur Sanctitatem manducantibus bono proposito, hoc est optimis dispositionibus. „ Nos, inquit ille, qui hujus universitatis gratias agimus, cum precibus & gratiarum actione, oblatos edimus panes, qui propter orationem sunt corpus quoddam sanctum, quod sano proposito manducantibus sanctitatem largitur. Manna, habet alibi, Judæis erat cibus; Verum, in specie caro Verbi Dei est verus cibus, sicut & ipse (Christus Dominus) dicit (a): Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. *Communicare non times Corpus Christi, inquit alio loco, ad peccatores sermonem convertens, accedens ad Eucharistiam, quasi mundus & purus.* „ Non recordaris illud, quod scriptum est (b), quia propterea

(a) Joann. cap. 6. vers. 56.

(b) I. Corinth. cap. II. vers. 28. 30.

„ in vobis infirmi, & ægri: & dormiunt „ multi? Quare multi infirmi? Quoniam „ non seipfos dijudicant, neque seipfos „ examinant, „ *Nec intelligunt . . . quid est accedere ad tantum & tam eximia Sacramenta?* Nescire me fateor, quomodo hæc Origenis loca explicari possent in figurato sensu Calvinistarum? Meridiana enim luce clarius est, vetustum hunc Patrem velle loqui de præsentia vera ac reali Corporis & Sanguinis Jesu Christi in hoc Sacramento. Et ne insistamus postremo huic textui, in quo Origenes formaliter docet, Corpus Christi a fidelibus sumi in Eucharistia; quod quidem necessario supponit, Sanctum hoc corpus realiter esse in Eucharistia; num in diverso sensu accipi potest quod superius scribit idem Origenes; panem scilicet, qui in Ecclesia offertur, fieri corpus sanctum, quod bono proposito manducantibus Sanctitatem largitur? *Qui (panes) sunt corpus sanctum.* Quodnam est autem istud corpus sanctum? si non est ipsum Christi corpus, ut paulo inferius inquit Origenes: *Communicare non times corpori Christi.* Quod sane corpus non est figuratum aut symbolicum, cum sit ipsa realitas illius cibi, cujus figura erat manna, quemadmodum aperte scribit Origenes in secundo loco ex præallegatis supra: ait enim: *Tunc in ænigmate erat manna cibus; nunc autem in specie caro Verbi Dei est verus cibus: sicut & ipse dicit: Caro mea vere est cibus &c.* Quo sane in loco manifestum est, realitatem Eucharistiæ, & figuram Mannæ invicem opponi.

IX. Docet insuper alibi Origenes Christianorum Pascha in hoc positum esse, quod idem argumentum manducant Verbi carnem: *Manducanda mentum. Verbi carne.* Et in quadam suarum Homiliarum in Exodum, fideles his verbis alloquitur: „ Volo vos admonere Religionis vestræ exemplis: nostis, qui divinis mysteriis interesse consuevistis, quomodo cum suscipitis Corpus Domini, cum omni ni cautela & veneratione servatis, ne eo parum quid decidat: *Ne consecrati muneris aliquid dilabatur.* Reos enim vos creditis, & recte creditis, si quid inde per negligentiam decidat. Quod si, prosequitur idem Auctor, circa corpus ejus conservandum tanta utimini cautela, & merito utimini: quomodo putatis minoris esse piaculi Verbum Dei neglexisse, quam corpus ejus? „ Num hæc scribere potuisset Origenes, si eadem cum Novatoribus sensisset circa præsentiam realem Jesu Christi in Sacramento Altaris? Si eorum opiniones jam adoptaverit, cur absolutis his verbis *Corpus Christi* usus est semper, absque eo quod unquam significaret, de figurato & symbolico corpore se loqui? Præterea, ad quid tanta veterum fidelium veneratio & cautela, ne consecrati muneris aliquid decideret; si in consecrato munere realiter solus panis aderat, Christus vero figurate tantum & symbolice? Sane Calvinistæ huic argumento haud facile possent respondere.

III. X. Cæterum, nostri, inquit Origenes, SÆCULUM. erga Deum grati animi symbolum nobis panis ille est, qui Eucharistia vocatur. Substantialis iste panis, rationali naturæ convenientissimus, ipsiusque substantiæ affinis, sanietatem simul & bonam habitudinem & vires in anima efficit, immortalitatemque suam (est enim immortale Verbum Dei) comedenti se communicat. Insuper, qui cum necessariis dispositionibus panem hunc manducant, efficiuntur filii Dei; Harum vero dispositionum præcipua est, conscientia puritas. Cum acceperis panem mysticum, inquit Origenes, in loco mundo manducas eum; hoc est, ut seipsum explicat, ne in anima contaminata & peccatis polluta Domini corporis Sacramenta percipias. Mysticus iste panis appellatur Sancta Sancto- rum: Sancta enim Sanctorum sunt. Nec simpliciter Sanctum appellatur, sed Sancta Sanctorum, ut ostendatur, hunc panem non esse communem omnium cibum, nec cuiuscumque indigni, sed sanctorum: *Cibus iste sanctus non est communis omnium, nec cuiuscumque indigni, sed Sanctorum est.* Quibus verbis validissime refelluntur futilia Lutheri deliramenta.

§. III.

De Pœnitentia.

Varii modi delendi peccata. Homil. 14. in Levit. num. 3. pag. 260. & Homil. 2. num. 4. pag. 190. XI. Ex præjacto principio nullo negotio infertur, eum digne percipere Eucharistiæ Sacramentum, qui innocentiam suam illaservavit, aut reparavit amissam. Hinc Origenes varias designat remissiones peccatorum, quæ ex Evangeliiis colliguntur; & sunt, exempli causa, temporales pœnæ, quibus a Deo in præsentia vita affligimur, martyrium, si remittimus peccata fratribus nostris, abundantia charitatis erga fratres nostros, cum converterit quis peccatorem ab errore viæ suæ; præcipuæ autem sunt Baptismus, & Pœnitentia. De Baptismo verba jam fecimus supra: superest igitur, ut loquamur de Pœnitentia; circa quam hæc quæ sequuntur modo, notabiliora sunt quæ in Origene occurrunt. Supponit primo loco, uti indubiam veritatem, & Jesu Christi auctoritate firmatam, Apostolos, eorumque Successores accepisse potestatem remittendi peccata, juxta hæc Salvatoris verba: Accipite Spiritum Sanctum: quorum remisieritis peccata &c. Sic enim se explicat Origenes in suo Tractatu de Oratione Dominica, in hæc verba: Dimitte nobis debita nostra &c. „ Habemus igitur omnes potestatem remittendi peccata in nos admissa, ut manifestum est ex his verbis Salvatoris. Sed is, in quem Jesus insuflavit, . . . dimittit quæ dimitteret Deus, & insani- bilia peccata retinet; ministrans, subjungit Origenes, soli dimittendi potestatem, habenti Deo. „ Deinde citatis verbis Christi Domini; Accipite Spiritum Sanctum &c. sic profæquitur: „ Quæ si absque examine accipiuntur, accusandi videntur Apostoli, quod non omnibus

„ remittant, ut omnibus remittatur, sed III. SÆCULUM. „ quorumdam retineant peccata, ita ut per eos etiam apud Deum retineantur. At „ sicuti prohibentur legis Sacerdotes pro quibusdam delictis offerre sacrificia. . . „ Sic Apostoli, & qui similes Apostolis „ sunt Sacerdotes juxta magnum Pontificem, disciplina divini cultus instructi & „ a spiritu edocti, sciunt pro quibus peccatis, & quando, & quomodo offerre „ sacrificium oporteat, & pro quibus non „ oporteat etiam norunt. „ Præterea que- ritur ibidem Origenes de quibusdam, qui sibi arrogante ea quæ sacerdotalem superant dignitatem, glorianturque quasi possint etiam idololatriam condonare, adulteriaque & fornicationes remittere.

XII. In hunc Origenis textum animadvertere possumus 1.º quod potestatem dimittendi peccata habet solus Deus, tanquam causa principalis & efficiens hujus remissionis. 2.º quod Ecclesiæ Ministri hanc potestatem a Christo Domino acceperunt; sed illa non utuntur, nec uti possunt, nisi tanquam ministri, & prout fert Dei voluntas. 3.º quod potestatem habent ligandi & solvendi peccatores: quod quidem supponit scientiam, qua sciunt quæ peccata oporteat solvere, & quæ retinere; adeoque supponit Confessionem. 4.º tandem Origenes prima fronte videtur limitare potestatem Ecclesiæ quoad majora peccata. Verum, si ejus mentem recte assequamur, comper- tum erit, loqui ibidem Origenem de Disciplina sui ævi, quæ non permittebat absol- vere peccatores quorumdam majorum criminum reos; non quod Ecclesia vere non haberet potestatem ea crimina solvendi; sed ut fideles cohiberet, & a majoribus criminibus averteret, pro quibus semel tantum concedebatur pœnitentiæ locus, sicuti Origenes ipse docet in quadam Homilia in Leviticum, hisce verbis: *in gravioribus enim criminibus, semel tantum pœnitentiæ conceditur locus.* Quod sane supponit necessario in Ecclesia potestatem absolvendi horum criminum reos; ideoque non ex defectu potestatis hanc pœnitentiam semel tantum concedebat Ecclesia, sed unice ut fideles averteret ab his gravioribus criminibus; de facili enim potuissent fideles, sicuti nostris hisce temporibus communiter evenit, Ecclesiæ indulgentia abuti, si non semel tantum, sed iterum ac sæpe pœnitentiæ locus remansisset.

XIII. Dixi paulo supra, allatum Origenis textum supponere necessitatem confitendi peccata, cum potestas eadem solvendi vel ligandi Presbyteris concedatur: At alter occurrit modo in eodem Origene textus, qui apertissime hanc necessitatem tradit, ostenditque, fideles primis Ecclesiæ sæculis peccatorum confessionem peregrisse. „ Vide ergo, inquit Origenes in hæc verba Psalmi 37. *Quoniam iniquitatem meam pronuntio: vide ergo quid edocet nos Scriptura Divina, quia oportet peccatum non celare intrinsecus.* Fortassis enim sicut ii qui habent intus inclusam

III. SÆCULUM. „ escam indigestam; aut humoris vel phleg- „ matis stomacho graviter & moleste im- „ manentis abundantiam, si vomuerint, „ relevantur: ita etiam hi qui peccaverunt, „ si quidem occultant & retinent intra se „ peccatum, intrinsecus urgentur, & pro- „ pmodum suffocantur a phlegmate vel „ humore peccati. Si autem ipse sui ac- „ cusator fiat, dum accusat semetipsum & „ confiteretur, simul evomit & delictum; „ atque omnem morbi digerit causam. „ Tantummodo circumspice diligentius, cui „ confiteri debeas peccatum tuum. Proba „ prius Medicum, cui debeas causam lan- „ guoris exponere; ita ut demum, si quid „ ille dixerit, qui se prius & eruditum „ medicum ostenderit, & misericordem, „ si quid consilii dederit, facias, & sequaris, si intellexerit, & præviderit talem „ esse languorem tuum, qui in conventu „ totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, „ ex quo fortassis & cæteri ædificari po- „ terunt, & tu ipse facile sanari, multa „ hoc deliberatione, & fatis perito medici „ illius consilio procurandum est. „ Sen- „ tiant quid lubet Novatores de secreta & auriculari Confessione: certum indubita- tumque est, hoc loco de eadem locutum esse Origenem; ut cuilibet recitata modo verba legenti perspicuum fiet. Desinant ergo condemnare hanc praxim veluti recen- ter introductam in Ecclesia Romana: Desinant, inquam, semetipfos jactare veluti viros tenaciter inherentes doctrinæ ac praxi primorum Sæculorum Ecclesiæ.

XIV. Perspicuum insuper est ex eodem Origenis loco, Confessarium doctum & prudentem quandoque effecisse, ut peccatores publice exponerent propria peccata; & alia insuper occurrunt in Origene loca, quæ probant, Confessionem publicam tunc temporis, in usu fuisse. Docet quippe eadem in Homilia, peccatores quandoque consuevisse confiteri peccata occulta publice; nam quoad peccata publica, absoluta necessitatis erat eadem exponere coram omni populo; & horum criminum rei inde excommunicabantur, nec expectato judicio Episcopi, uti testatur idem Origenes Homilia 14. in Leviticum. Nec valide excusare se poterant hujusmodi peccatores humana illa confusione, quam subire debebant exponentes propria peccata, præcipue occulta: nam 1.º reponit Origenes; homo pro his peccatis, quibus nunc confunditur coram hominibus, in die resurrectionis ante Angelos Dei, confusionem atque opprobria evadet. 2.º qui hoc pacto pronuntiat delictum suum; non est ex illis hypocritis, qui sunt ut sepulcra dealbata, quæ de foris quidem apparent hominibus speciosa; intus autem plena sunt omni immunditia. 3.º confusio hæc salutaris est, quia operatur salutem eorum qui illam subeunt. 4.º nemo erubescere debet, ea oculis hominum exponere, quæ manifesta sunt in conspectu Dei. 5.º Quid expecto accusatorem, verba Origenis sunt, cum accusator meus conscientia mea meum sit? Sic forte,

profæquitur idem Doctor, & ille (Deus) mihi parcat, si mihi ipse non parcam. Momenta hæc omnia validissima sunt, & potiori jure inservire possunt pro Confessione auriculari.

XV. Hanc Confessionem commendat Origenes uti necessariam ad veram pœnitentiam; in notione enim, quam perhibet ille hujuscæ Confessionis in secunda Homilia in Leviticum, hæc habet: *Est adhuc dura & laboriosa per pœnitentiam remissio peccatorum; cum lavat peccator in lacrymis fratrum suum. . . & cum non erubescit Sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam,* „ secundum eum „ qui ait (a): Dixi: pronuntiabo adversum me injustitiam meam Domino, & „ tu remisisti impietatem cordis mei. In „ quo, profæquitur Origenes, impletur „ & illud, quod Jacobus Apostolus dicit „ (b): Si quis autem infirmatur, vocet „ Presbyteros Ecclesiæ, & imponat ei „ manus, ungentes eum oleo in nomine „ Domini &c. „ Observandum hic obiter est Origenem in Divo Jacobo legere, imponant ei manus, cum tamen exemplaria omnia habeant, orent super eum. Fortasse verustus hic Pater hoc modo vertere voluit allatum Jacobi textum, ut designaret impositionem manuum uti materiam Sacramenti Pœnitentiæ. Saltem aliunde certum sumus, manus imponi consuevisse in Ecclesia per duodecim prima sæcula, & nomine impositionis manuum Sacramentum hoc designari consuevisse; uti non semel atque iterum, sed frequentissime in decursu hujus Operis perspicuum fiet.

XVI. Cæterum, necessarium est, juxta Origenem, confiteri omnia peccata, tam quæ commisimus in occulto, quam quæ publica sunt, tam quæ commisimus in sermone solo, quam quæ intra solam cogitationem. *Etenim omni genere pronuntianda sunt . . . cuncta quæ egerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta profæri.* Si in vita præveniamus eum (Diabolum), & ipsi nostri accusatores sumus, nequitiam ejusdem diaboli inimici nostri & accusatoris effugimus: prævenire ergo illum debemus, qui paratus est ad accusandum. Sed & David eodem spiritu loquitur in psalmis & dicit (c): Iniquitatem meam notam feci, & peccatum meum non cooperui. Dixi: pronuntiabo adversum me injustitiam meam, & tu remisisti impietatem cordis mei. Vide ergo, concludit Origenes, quia pronuntiare peccatum, remissionem peccati meretur. „ Præventus enim Diabolus in accusatione, ultra nos accusare non poterit: & si ipsi nostri sumus accusatores, „ proficit nobis ad salutem: si vero expectemus ut a diabolo accusemur, accusa-

(a) Psalm. 31. vers. 14.

(b) Cap. 5. vers. 5.

(c) Psalm. 31. vers. 5.

III. SÆCULUM. „tio illa cedit nobis ad pœnam, : Hæbit enim socios in pœna, quos convicerit criminum socios.

Contritio peccatorum. Homil. 2. in Levit. num. 4. pag. 191. XVII. Peccatorum confessioni adjungi debet, ut pœnitentia sit vera, dolor cordis contriti, & humiliati. Oportet lavare proprium stratum lacrymis, ut post Regium Pfalterem inquit Origenes, & lacrymæ esse debent panis die ac nocte: Cum lavat peccator in lacrymis stratum suum, & sunt ei lacrymæ suæ panes die ac nocte. Deus enim non miseretur nisi illorum, qui peccata sua damnant toto pectore, qui propter ea quæ fecerunt veluti lugent, & lamentantur seipfos quasi perditos, & dignam morum mutationem faciunt: hos recipit Deus propter ipsorum pœnitentiam. Virtus enim in eorum animas adveniens, & ex illis nequitiam, qua ante occupabantur eiciens, oblivionem præteritorum impetrat. Hinc Ecclesia ut perditos & Deo mortuos lugebat eos, qui libidine, aut quovis alio crimine dejecti erant; nec eosdem recipiebat Origenes ætate, nisi eam morum mutationem fecissent, cujus ratio haberi deberet: Recipiunt tandem post longiorem mentis approbationem. Periculotum enim est, ut inquit Origenes, concedere peccatoribus veniam iniquitatum suarum; hac enim indulgentia sceleribus panditur via. Pro mensura pœnitentiæ remissionis quantitas moderari debet. Qui omnes justitias implevit, ille omnes abluit iniquitates; qui vero paucas, vel partem aliquam justitiæ operatus est; partem aliquam iniquitatum resolvit. Qui perfectam, & integram pro omnibus malis pœnitentiam gessit; iste simul omnem labem diluit peccatorum: Si vero ex parte pœnituit, & ex parte jam meruit absolutionem. Utinam omnes animarum moderatores veritates istas amplecterentur, & congruenter ad illas operarentur in tribunali pœnitentiæ.

Ibid. n. 51. Periculum absolutionum præpropere impertitarum. Homil. 12. in Jerem. pag. 122. Tom. I. Huet. Satisfactio peccatis coæquata. Homil. 2. in Pfalm. 38. num. 4. pag. 697. & 698.

CAPUT X.

De Maria, & de Angelis.

I. Etsi manifestum sit ex his quæ diximus ubi de Incarnatione verba fecimus, Mariam, Matrem Jesu Christi, concepisse, & peperisse Filium suum illæsa Virginitate, & semper Virginem fuisse, etiam post partum; nihilominus alia hic proferram Origenis loca, quæ eandem veritatem ostendunt. Vetustus hic Pater explicans hæc Levitici verba: Mulier quæcunque conceperit semen, & pepererit masculum, immunda erit septem diebus &c. (a); observat, Sacrum Scriptorem nequaquam frustra designasse hanc circumstantiam (suscepto semine); & hæc verba dicta fuisse, ut Maria inter cæteras mulieres non computetur, & ut ejus partus a communi parienti modo distinguatur: Vide, inquit eruditus hic Doctor, ne forte omnino hæc simul dicta sint, ne Mariæ, quæ juxta Prophetas, semine non suscepto peperit masculum,

Virginitas Mariæ ante & post partum. Homil. 8. in Levit. n. 1. & 2. pag. 228. & 229.

(a) Levitic. cap. 3. vers. 25.

putaretur immunda esse genito Salvatore. Addi etiam potest, quod Lex ista . . . ad mulieres pertinet. De Maria autem dicitur, quia Virgo concepit & peperit. III. SÆCULUM.

„ Ferant ergo legis onera mulieres; Virgines vero ab his habeantur immunes. „ Sed si nobis aliquis occurrat argutus, & dicat, quia & Maria mulier in Scripturis nominatur, (agitur hic de eo Apostoli loco, in quo ait, Deum misisse filium suum factum ex muliere). Respondebitus ei, quia Apostolus mulierem, non pro corruptela integritatis, sed pro sexus indicio nominavit. Est porro & ætatis istud vocabulum; ejus scilicet, quæ feminino sexui de annis pubertatis exceditur, & ad id tempus, quo habilis viro videatur esse, transitur. Sicut & e contrario vir appellatur is, qui adolescentiæ tempus excesserit, etiamsi uxorem nondum habeat, cujus vir esse dicatur. Deinde allatis quibusdam aliis rationibus, quæ his similes sunt, sic concludit Origenes: „ Hæc ergo dicta sint nobis, de eo quod observavimus scriptum, quia non superfluo addit legislator concepto semine, sed esse exceptionem mysticam, quæ solam Mariam a reliquis mulieribus segregaret, cujus partus non ex conceptione feminis, sed ex præsentia Sancti Spiritus, & virtute Altissimi fuerit. „

II. Nec illud dissimulo, vetustum hunc Patrem docere alio loco, Mariam peperisse ad instar cæterarum mulierum, Rejerata vulva, ut seipsum exprimit homilia quadam in Divum Lucam. Illud vero observandum hæc in re est, Origenem hisce verbis ne minimum quidem lædere velle Virginali Mariæ puritatem, cum asserat, puriori modo hoc factum esse in Maria præcæteris mulieribus; idque illico probat hac ratione: Quia sanctum uterum (Matris Domini) & omni dignatione venerationis venerandum, ante natiuitatem Christi, masculus omnino non tetigit. Uno verbo Origenes tuetur, Mariam fuisse semper Virginem, & nullos unquam filios habuisse, præter Jesum. Illud solummodo animadvertit Origenes, juxta quorundam opinionem, illos, qui in Evangelio fratres Domini dicuntur, fuisse filios Joseph, ex altero matrimonio ortos, quod contraxerat idem Joseph, antequam Mariæ Domini matri desponsaretur. Docet insuper, hanc Domini Matrem, pauperem fuisse: Matrem, de qua nasceretur, (Christus) elegit pauperem: idque probat ex eo, quod purificationis suæ tempore pauperum more obtulit hostiam Domino. Verum, nemini me vadem constituerem de eo quod alibi tradit idem Origenes, Virginem scilicet scandalum passam esse in morte Filii sui, Origenis non secus ac Apostoli sunt scandalizati: Si scandalum in Domini passione non passa est, (Deipara) non est mortuus Jesus pro peccatis. „ Si autem omnes peccaverunt, & egent gloria Dei, justificati gratia ejus, & redempti, utique & Maria illo tem-

Homil. 14. in S. Lucam. pag. 142. Tom. II. Geneb.

Perpetua Mariæ Virginitas. in S. Matth. pag. 223. Tom. I. Huet. Paupertas Mariæ. Homil. 8. num. 1. Tom. II. recent. Edit. num. 4. pag. 230. Erronea opinio circa Sanctam Virginem. Homil. 17. in S. Lucam. Tom. II. Genebr.

„ pore

III. SÆCULUM. „ pore scandalizata est. „ Hoc pacto argumentabatur Origenes; num autem recte, judicium penes Lectorem esto.

Natura spiritualis Angelorum. Lib. 2. Periarch. Tom. I. recent. Edit. num. 2. pag. 94. III. Ad Angelos quod attinet, tradit primo loco Auctor iste, eos esse incorporeos; ait quippe, definitionem animæ etiam ad ipsos pertinere: Si quidem definitio illa animæ etiam in ipsos Angelos videtur incurvere: & paulo inferius, Videtur, inquit, hæc eadem definitio etiam ad Angelos pertinere. Ast anima est substantia simplex, prout habet Origenes eodem loco, & absque ullius adjectionis permixtione, substantia rationabiliter sensibilis & mobilis, hoc est, quæ cogitat & operatur rationabiliter: hæc autem convenire non possunt corpori, cujus proprietates omnino oppositæ sunt. Igitur Angeli, secundum Origenem sunt incorporei; hominibus sunt natura præstantiores; licet dicere possimus, Angelis non omnibus, sed quibusdam præstantiores esse homines, qui in Christo salvi fiunt, scilicet propter eorum merita personalia. Angeli Dei alterius naturæ sunt voluntatisque ac Dæmones: Angelus Dei alterius naturæ ac voluntatis esse ac dæmones omnes, qui in terra sunt. Eorum nomina designant eorumdem officia; hinc si unus appellatur Michael, alter Gabriel, alter Raphael, denominationes istæ, si recte penduntur, deprehendentur congruæ rebus, quas Dei voluntate administrant: Quisquis in arcana nominum disciplina versatus fuerit, reperiet indita illis fuisse nomina convenientia rebus, quas Dei summi voluntate administrant.

Angeli sunt naturæ præstantioris quam homines. In S. Matth. Tom. I. Huet. pag. 396. Angeli sunt alterius naturæ ac dæmones. Lib. 1. contra Cels. num. 37. pag. 471. Nomina convenientia sunt rebus, quas administrant. Ibid. num. 25. pag. 343. Angeli Custodes. Homil. 8. in Exod. num. 2. pag. 157. Lib. 8. contra Cels. num. 57. pag. 785. Homil. 23. in Josue. Tom. II. recent. Edit. num. 3. pag. 451. Homil. 9. in Levit. pag. 242. De Oration. Tom. I. recent. Edit. num. 11. pag. 214. Lib. 5. contra Cels. num. 4. pag. 579.

IV. Deus commisit Angelis Nationes regendas: Quibus (Angelis) regendas Gentes commisit Excelsus. Eorum ministerio Deus præbet nobis necessaria ad vitam, itque præfunt elementis, plantis, variisque anni tempestatibus: hominum custodes sunt, eorumque curam vigiles gerunt: secretiores hominum cogitationes agnoscunt: adfunt non solum generaliter omni Ecclesiæ, sed & sigillatim cuilibet fidei: modo ad cælos ascendunt, ut hominum preces Deo offerant, modo illinc delabuntur, ut unicuique afferant quod illi Deus pro meritis conferri iussit: una cum rite orantibus orant: saluti hominum collaborant; sunt enim veluti famuli ac ministri missi in adjutorium illorum, qui salutis æternæ hæredes esse debent: intersunt fidelium cætib; iisque regendas animas nostras tradidit Deus: Quibus creditæ sunt dispensandæ & regendæ animæ nostræ: harum peculiarem curam gerunt, suntque tanquam illarum tutores & curatores usque ad tempus a Divina Providentia præfinitum: Uno verbo, Angelorum adjutorio omnes indigent, nec contra Cels. ipsi exceptis iustis: Qui (iusti) indigent adjutorio Angelorum Dei.

V. Illud vero observatione dignum est, quod unicuique nostrum Angelus custos adest: Adest unicuique nostrum, etiam nimis qui sunt in Ecclesia Dei, Angelus bonus, Angelus Domini, qui regat, qui moneat, qui gubernet. Angelus Custos,

De Oration. num. 11. pag. 213. Lib. 5. contra Cels. num. 57.

III. SÆCULUM. ejus quem custodit preces, per Jesum sacerdotem magnum, semper univerforum Deo offert: Et ipse precatur cum eo, cuius ipsi cura commissa est. At ab eo, qui non fideliter custodivit, aufertur Dei Angelus, ideoque caret bonis omnibus, quæ ex præsentia cælestis hujusce Spiritus proveniunt. Illud autem terribilius est, inquit Origenes, quod Angeli, quibus animarum cura commissa est, simul ad judicium Dei cum hominibus venient, ut illo divino constet examine, utrum sua desidia peccaverint homines, an monitorum custodumque negligentia. Igitur unusquisque Angelorum, scribit alibi idem Pater, in consummatione sæculi aderit in judicio, educens eos secum, quibus præfuit. Et puto, profectur ille, ibi inquisitionem futuram, non quidem, an cultura hominum Angelus defuerit; sed an cultura Angelicæ, nequaquam digne segnitia humana responderit. Dixit utique Origenes, paulo inferius, quod & Angeli, non secus ac homines, judicabuntur: at animadvertendum est, Origenem proposuisse articulum hunc, sicuti & alios huic similes, tanquam puras opinioniones, non tanquam veritates fidei; quem admodum antea observavit Dupinius (a), pertum est, quando creati sint Angeli, & quænam præcise sit eorum natura: hæc quippe ille habet in præfatione ad Periarchion. Quando isti creati sint, vel quales aut quomodo sint, non satis in manifesto designatur; licet aliunde Methodius tradat, vetustum hunc Patrem credidisse Angelorum naturam omnino spiritualement, idque probet quodam Origenis testimonio, in quo expresse declaratur, Angelos esse carnis expertes: Angeli . . . carnis expertes . . . Extat hoc testimonium in Divo Epiphanio hæreti 64. Et licet Origenes eodem loco doceat, cunctes hos spiritus summa felicitate ac gloria frui; In summa felicitate degunt ac gloria; nihilominus alibi contendit, Angelos, Archangelos, cæterosque ordines non fortuito, sed pro meritis suis gradum dignitatis suæ adeptos esse. Cæterum, si Origenes libro quinto contra Celsum vetat adorare Angelos; de solo cultu latriæ loquitur Pater iste, uti & ibidem, & alibi seipsum explicat. Pariter benigna interpretatione donari debent hæc ejusdem verba: Angelos . . . a nobis invocari, recta ratio non patitur; cum ille homilia prima in Ezechielem invocet Angelum Baptismi hisce verbis: Veni, Angele, suscipe sermone conversum ab errore prisino, a doctrina demoniorum &c. Quando igitur Origenes vetat invocare Angelos, & præcipue in suo Opere contra Celsum, cui intererat traducere Christianos veluti nimium deditos cultui horum Spiritum; hoc significat solummodo, oportere dirigere preces nostras ad Deum

pag. 622. Lib. 8. contra Cels. num. 34. pag. 767. De Oration. num. 31. pag. 269. Homil. 1. in Pfalm. 37. recent. Edit. num. 2. pag. 681. Homil. 8. in Genes. num. 8. pag. 83. Homil. 5. in Numer. num. 3. pag. 286. Homil. 20. in Numer. num. 3. pag. 250. Lib. 8. contra Cels. num. 36. pag. 769. Lib. 2. Periarch. Tom. I. recent. Edit. cap. 10. n. 7. pag. 103. Homil. 24. in Numer. num. 3. pag. 305. Homil. 11. in Numer. num. 4. pag. 307. De Statu Angelorum. Prefat. in Periarch. num. 10. pag. 49. Lib. 1. Periarch. cap. 8. n. 1. p. 74. & 75. num. 4. pag. 579. & 580. Lib. 8. contra Cels. num. 13. pag. 751. Lib. 5. contra Cels. num. 4. pag. 580. Homil. 1. pag. 391. Tom. I. Geneb.

(a) Tom. I. Biblioth. Ecclesiast. pag. 419,

III. Deum per Jesum Christum filium suum, SÆCULUM. omnibus Angelis superiores: *Nam nostras postulationes*, inquit ille paulo supra, *ad Deum oportet dirigere per summum Sacerdotem omnibus Angelis superiorem*. Verat ibidem Origenes dirigere preces nostras ad alium, præter Deum Patrem; immo nec Filium proprie orare debemus, juxta Origenem eundem: nil mirum igitur, si verat orare Angelos, eosque invocare, in sensu supra a nobis exposto.

Dæmones. VII. Quod atinet ad Angēlos malos, qui appellantur Dæmones, omnes mali sunt, & in hominum perniciem apprime prompti: Dæmones non tales creati sunt; non sunt tales natura, sed malitia: *Execrabiles illos fecit prævaricatio, non natura*. Videbimus alibi, quid fenserit Origenes de natura Dæmonum. Quoad eorum vero operationes contendit idem Auctor, hos tenebrarum spiritus duplici diverfoque pacto solitos esse nocere hominibus, 1.º cum penitus ex integro hominum possident mentes, ita ut nihil omnino eos, quos obfederint, intelligere vel sentire permittant; sicut exemplo sunt hi, quos vulgo Energumēnos vocant, 2.º cum sentientem quidem & intelligentem animum cogitationibus variis & sinistris persuasionibus inimica suggestionē depravant. Horum Spirituum quidam integra sæcula ædificiis quibusdam locisque alligati manent, sive id fiat magicis incantationibus, sive propter sua ipsorum vitia; & indigent suffituum alimento, & observant, ubi nidor vel vapor sanguinis aut thuris sit.

VIII. Quæcunque fortitio, & auguratio in operatione Dæmonum fit; iisque tribui debent fames, arborum, viriumque sterilitas, immodici calores, aeris corruptio ad perniciem fructibus, mortemque interdum animantibus, & pestem hominibus inferendam. Animadvertendum autem est cum Origene, Dæmones talia peragere tanquam Divinæ voluntatis ministros, sive ad homines, qui se totos vitiorum colluvioni dederunt, convertendos, sive ad particeps rationis genus exercendum: *Horum omnium auctores sunt Dæmones, qui tanquam carnifices, divino quodam judicio accipiunt aliquando hæc omnia faciendi potestatem, &c.* Etenim ex seipsis nullum portentum operari valent, & irriti fuerunt omnes eorum conatus contra Christianam Religionem; *Quamquam machinas omnes adhibuerunt, ut Christiani amplius non essent*. Imbecilles adeo sunt maligni isti spiritus, ut Christianis, immo ne minimo quidem inter Christianos nocere possint, cum Christianos omnes suo auxilio dignos adjuvet Deus, & suos præterea iis Angelos præficiat, ut dæmones nihil facere possint adversus eos. *Nihil enim, inquit Origenes, sprete Dæmones nocere possunt nobis, qui consecrati sumus illi, qui solus omnes suo auxilio dignos adjuvare potest, quique præterea suos Dūs in illum Angelos præficit; ut nec adversarii Angeli, nec eorum princeps, facere quidquam possint adversus*

III. eos, qui Deo consecrati sunt . . . Ne nos quidem inficiamur, inquit etiam paulo supra, multos esse in terra dæmones; at eos esse, & potestatem in malos habere propter eorum malitiam contemdimus; nihil vero posse in eos, qui induerunt armaturam Dei, & robur acciperunt ad standam adversus insidias Diaboli. Quæ quidem verba summæ consolationis argumentum esse debent Christianis omnibus.

CAPUT XI.

De Anima Humana.

I. Summa diligentia seligi debent quæ tradidit Origenes de Anima humana. Verum contra naturalis æquitatis jura esset, damnare in vetusto hoc Patre quasdam loquendi formulas parum accuratas, quæ eidem argumentum hoc pertractanti effugerunt, seu quia nimium adhæserat Antiquorum Philosophiæ, seu quia hanc materiam ad rigidum examen non revocaverat: licet enim de Anima sermonem habeat in *Periarchion*, & in magno Opere suo contra Celsum, certum nihilominus exploratumque est, Origenem nullum expresse confecisse Tractatum de Anima. Hisce addimus, nunquam eum proposuisse veluti Dogmata peculiare suas opiniones, ut facile conjici potest ex modo, quo illas proponit. Itaque iis non immoramur locis, in quibus in errorem impegisse videtur Origenes tum circa animæ originem, tum circa ejus præexistentiam, ac unionem cum corpore: sed ex eodem exscribemus ea omnia, quæ majori pollent præcisione ad tuendam animæ spiritualitatem, ac immortalitatem nec non ea quæ respiciunt ejusdem statum post præsentem vitam. Tria hæc primaria capita elucidare in animo est: reliqua curiosis discutienda relinquimus.

II. Certum est primo loco, Origenem credidisse animam esse spirituales, totiusque materiam expertem. Manifeste id eruitur ex his verbis quæ habet in sua ad Martyrium exhortatione: *Est enim illa (anima) rebus omnibus pretiosior, quæ ad Dei imaginem condita est*. Tradit insuper, animam habere aliquam cognationem cum natura divina, cum utraque sint intelligibilia, invisibilia, & incorporea: *Animæ rationalis substantiam aliquam habere cum Deo cognationem: intelligibilia enim utraque sunt, & invisibilia, & ut invicta ratione demonstratur, incorporea.* καὶ ὡς ἐπιγρατῶν ἀποδείκνυσι λόγον, ἀσώματα. Postrema hæc Origenis phrasim aperte ostendit, qua certitudine crediderit ipse animæ spiritualitatem, quidquid alibi scribere potuerit, quod huic veritati oppositum videatur. Habet insuper in quodam fragmento sui Operis de Resurrectione, non deesse certa argumenta, quibus Animæ spiritualitas in aperto ponitur: *Cum certa non desint argumenta, quibus animæ substantiam esse incorpoream pronuntiare cogamur . . . Scimus, ait etiam, animam, natura incorpoream*

III. SÆCULUM.

III. *ream & invisibilem, in nullo corporeo consistere loco*. Est igitur indubium, vetustum nunc Patrem credidisse animæ substantiam omnino spirituales, totiusque materiam absolvere expertem.

III. Immortalitas est altera essentialis perfectio Animæ, quam farentur Christiani, Judæi, Græci, imo & Barbari ipsi: *Credidit non a Christianis & Judæis tantum, sed etiam a multis aliis Græcis & Barbaris, vivere & superesse animam post suam a corpore separationem: Hanc veritatem plures Philosophi tuerentur: Multi . . . ex Philosophis . . . immortalem animam sentiunt*. Hinc Origenes apertissime docet, animam hominis esse incorruptam, nec mori posse: *Immortalis sine dubio; & incorrupta erit etiam animæ humanæ substantia*. Validissima vero sunt momenta, quibus id probat; 1.º scilicet, quia anima facta est ad imaginem Dei, qui est incorruptus & æternus, 2.º quia anima ejusdem pene dixerim est naturæ cum cælestibus spiritibus, quos morti obnoxios asserere vetitum est: & sicut impium est, subjungit idem Pater, substantialem corruptionem dare Deo; ita impium videtur, ut mens quæ Dei capax est, ejusque imago, substantialem recipiat interitum.

IV. Quoad statum animarum post præsentem vitam Origenes docet, animam puram, nec malitiæ quasi massa plumbea oneratam, sublimem evolare ad ea loca, ubi puriorum & æthereorum corporum sedes est, relictis hic deorsum crassis corporibus, eorumque fordibus; malam vero, & ad terram peccatis depressam nec respirare valentem, hic vagari & volitari, *Aliam circa sepulcra, ubi animarum simulacra; umbrarum instar, visa sunt; aliam circa quævis corpora terrestria*. Quidquid sit de hac Origenis opinione, cui calculum non adjicio, manifestum aliunde est, eum credidisse, animam statim post suam separationem, juxta propria merita vel præmio, vel pœna affici. Id formaliter tradit in præfatione ad Periarchion inquit: *Anima . . . cum ex hoc mundo discesserit, pro suis meritis dispensabitur, sive vitæ æternæ ac beatitudinis hæreditate potitura; sive igni æterno ac supplicii mancipanda*.

V. Animarum purarum locus proprius cælum est; ad cælum quippe sublimes feruntur animæ, ut paulo supra agebat Origenes: *Confirmat ratio, puram (animam) . . . sublimem evolare ad ea loca, ubi puriorum, & æthereorum corporum sedes est*. Est mons Sion, civitas Dei viventis Jerusalem cælestis, ubi adest multorum millium Angelorum frequentia. Videtur utique vetustus hic Pater alibi tradere, animas Sanctorum ab hac vita egressas permanere in loco aliquo in terra posito, qui in sacris litteris Paradisus appellatur: *Puto enim, hæc sunt ipsissima Origenis verba, quod Sancti quique discedentes de hac vita, permanebunt in loco aliquo in terra posito, quem Paradisum dicit Scriptura Divina: Ast meram opinionem hoc loco proponit Ori-*

genes, ut nullo negotio eruitur ex hac voce, juxta latinam Rufini versionem, *puto*: cui illud opponi posset, quod idem Origenes eodem capite, sed inferius docet his verbis: *Si quis sanctus mundus corde . . . fuerit, velocius proficiscens, cito ad aeris locum ascendet, & ad cælorum regna perveniet . . . sequens eum, qui transgressus est cælum, Jesum Filium Dei dicentem: Volo, ut ubi sum ego, & isti sint mecum: quo sane in loco perspicue & apertissime Origenes declarat, Sanctos post hanc vitam ascendere ad cælum, ac sequi eum, qui transgressus est cælum, Jesum scilicet Dei Filium, qui ait: volo, ut ubi sum ego, & isti mecum sint: At dici nullo pacto potest, Jesum esse in Paradiso terrestri, cum transgressus sit cælum; nec dici igitur potest id ipsum de Sanctis, qui Jesum sequuntur, & ibidem sunt, ubi ille est. His omnibus addimus, postremo hoc loco Origenem locutum fuisse decretorio stylo, cum loco superiori meram opinionem conjecturis inmixtam proposuerit.*

VI. Aliæ vero animæ purificari debent, antequam regnum Dei ingrediantur, & quidem propter ignorantiam ac fragilitatis peccata, quæ commiserunt; quibus locum quemdam præparavit Deus, ubi ad certum tempus habitare debent: *Sunt alia peccata, inquit Origenes, quæ si ignoranter admittimus, decernitur nobis, credo, & præparatur ex præcepto Dei aliquis locus, ubi ad certum tempus habitare debeamus*. Aliud hoc loco Origenes ad Civitates refugii, de quibus sermo est in veteri Testamento: manifeste autem constat, locum hunc Origenis intelligendum esse de Purgatorio, tum propter peccata, quæ ibidem purgantur, peccata scilicet fragilitatis & ignorantiam, peccata involuntaria, ut inquit idem Pater, tum propter limitatum tempus hujus expiationis; *ad certum tempus: cum utrumque soli Purgatorio convenire possit*.

VII. Tandem aliæ animæ ad inferni ignem damnatæ sunt: si alicui vero difficile videatur, quod animæ, substantiæ scilicet spirituales, affici possint igne, consulat Origenem, qui capite decimo secundi libri Periarchion nullum non movet lapidem, ut hanc veritatem validissimis momentis, quæ nullius superari captum, confirmet. Cæterum, inferni ignis est ignis æternus, qui immensum distat a naturali nostro igne: ignis est, de quo loquitur Propheta Isaias cum ait (a): *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*. Ignis iste invisibilia comburit, cum sit ipse invisibilis: si enim æternus est iste ignis, prosequitur Origenes, jam est invisibilis, juxta phrasim Apostoli (b): *quæ non videntur, æterna sunt; quæ autem videntur, temporalia sunt*.

CAPUT

(a) Isaiæ, cap. 66. vers. 24.

(b) II. ad Corinth. cap. 4. vers. 16.

K

III. SÆCULUM.

Ibid.

Purgatorium. Homil. 28. in Numer. num. 2. pag. 385.

Infernus. Lib. 2. Periarch. cap. 19. n. 4. 5. 6. 7. pag. 102. & 103.

Ibid. n. 47. pag. 306. Lib. 7. contra Cels. num. 32. pag. 716.

I. Ex dictis capite superiori, animam scilicet post presentem vitam, pro meritis suis vel potituram æterna vita, vel mancipandam esse æterno igni, necessario sequitur, eandem animam in hoc mundo bonum & malum operari posse, virtutem & vitium posse amplecti, adeoque donatam esse libero arbitrio. In dubium revocari nequit, hanc esse Origenis mentem, Origenis inquam, qui arguitur nimium tribuisse libertati hominis, quique uti firmissimam veritatem tueretur hunc errorem, Angelos scilicet, immo & dæmones ipsos perfecta perfrui libertate ad recte vel male agendum, uti videbimus quando differentes de erroribus Origenis, eundem purgabimus. Ut vero hic ea solummodo tradamus, quæ docet ille de libertate hominis viatoris, hinc exscribemus notabiliora quæ de hoc articulo in ipso occurrunt; & deinde exponemus ipsius mentem circa Divinam gratiam.

Libertas hominis viatoris. Præfat. in Periarch. Tom. I. recent. Edit. num. 5. pag. 48.

II. Primo loco contendit Origenes, esse articulum fidei, quod anima rationalis libero arbitrio prædita est: *Est & illud definitum*, inquit ille, *in ecclesiastica prædicatione, omnem animam rationabilem esse liberi arbitrii & voluntatis*: „esse quoque „ei certamen, subjungit eodem loco, ad- „versus diabolum & angelos ejus contra- „riasque virtutes, ex eo quod illi peccatis onerare contendant; nos vero si recte „consuliteque vivamus, ab hujusmodi „onere nos exuere conemur. Unde & „consequens est intelligere, non nos necessitati esse subiectos, ut, omni modo „etiam si nolimus vel mala vel bona agere cogamur. Si enim nostri arbitrii „sumus, impugnare nos fortasse possunt „aliquæ virtutes ad peccatum, & aliæ juvare ad salutem: non tamen necessitate „cogimur vel agere recte vel male: quod „fieri arbitrantur ii, qui stellarum cursum „& motus causam dicunt humanorum esse „gestorum: „Non eorum quæ extra arbitrii accidunt libertatem, sed eorum quæ in nostra sunt potestate. Habes ex his distinctionem, ut Scholæ loquuntur, actionis hominis, & actus humani.

Lib. I. Periarch. cap. 9. num. 2. & 6. pag. 97. 99.

III. Libertatem arbitrii conditis a se membris creator indulgit: libertate hac rationabiles creaturæ omnes donatæ sunt, nec ullam illarum, vitiosam ac depravaram Deus condidit. Itaque si inter homines aliqui virtutem amplectuntur, alii vero adhaerentes vitio operantur iniquitatem, hujus diversitatis causa non est repetenda a voluntate conditoris, sed ab eorundem hominum libero arbitrio. *Et hæc extitit causa diversitatis . . . inter rationabiles creaturas, non ex conditoris voluntate vel judicio originem trahens, sed propriae libertatis arbitrio . . . Libertas unumquemque voluntatis suæ, vel ad profectum per imitationem Dei provocavit, vel ad defectum per negligentiam traxit . . . In nostra . . .*

prosequitur idem Origenes, *positum potestate, vel laudabili nos vitæ, vel culpabili dedere*. Nobis hominibus incidere quidem extrinsecus possunt aliqua & occurrere, quæ nos concitent ac provocent ad bonos vel contrarios motus: quæ utique, quia extrinsecus incidunt; non est in nostra potestate ne incidant, vel occurrant. Judicare vero & probare qualiter uti debeamus his quæ incidunt, nullius alterius res est vel opus, nisi rationis ejus, quæ est in nobis, idest nostri judicii. Nostrum opus est recte vivere, idque a nobis, non quasi suum, inquit Origenes, neque ab alio quopiam datum, sed ut nostrum opus Deus postulat. Bonis vel malis quæ extrinsecus incidunt incitamenti assentiri vel resistere, liberum nobis est.

IV. Hæc sentiebat Origenes de libertate hominis: Verum si attente perpendantur quædam ejus testimonia ex modo recitatis, videbitur Origenes nimium tribuisse viribus liberi arbitrii, ac viribus naturæ. Non ideo tamen Scriptorem admodum præclarum damnare debemus, nec ullum de ipsius mente judicium ferre ex perspicuis utique loquendi formulis, sed quæ consentaneæ non sunt quibusdam aliis loquendi formulis, eadem perspicuitate ac præcisione donatis. Origenes scribit, ut supra vidimus, unius esse nostræ rationis opus judicare, quomodo utendum sit his, quæ extrinsecus incidunt, ac nos provocant ad bonos vel contrarios motus; Nostrum opus esse recte vivere, non opus Dei, vel creaturæ cujuscumque, & alia similia, quæ videntur favere hæresi Pelagianorum: at idem Origenes infra docebit, liberum hominis arbitrium per seipsum imperfectum esse ad consummationem boni; Divinæ gratiæ auxilio nos recedere a malo, & observare Dei præcepta; hanc gratiam adducere ac allicere nos ad bonum; hanc gratiam necessariam esse ad bonos actus, & hujusce generis alia multa, quibus evanescent difficultates omnes ex superius allatis textibus obortæ.

V. Antequam vero ad hæc deveniamus, de libero arbitrio disserere prosequimur, cum circa hoc idem argumentum plura habeat Origenes, quæ valde sunt necessaria. Ne vero nimii simus, in uno eodemque articulo pertractando, quem in catholico sensu Origenes tueretur; hinc præcipua solummodo momenta exscribam, quæ ille in medium profert, quæque ferme omnia e facris litteris excerpta sunt: en igitur præcipua Sacrarum Scripturarum loca, quæ ipse citat in hujus veritatis confirmationem. „Moyse ita dicit (a): Posui ante faciem „tuam viam vitæ, & viam mortis &c. „Et Isaias ita ait (b): Si volueritis & audieritis me, quæ bona sunt terræ comeditis, si vero nolueritis, neque audieritis me, gladius vos consumet: os enim „Domini locutum est hoc. Si annuntia- „tum,

(a) Deuteron. cap. 30. vers. 15.

(b) Cap. I. vers. 19. 20.

„tum, est tibi, o homo, verba sunt Prophetæ Michæ (a) quid est bonum, aut quid Dominus requirit a te, nisi ut facias judicium, & diligas misericordiam, & paratus sis ire cum Domino Deo tuo? Et in Psalmis, prosequitur Origenes, ita scriptum est (b): Si populus meus audisset me, Israel si in viis meis ambulasset; in nihilum utique inimicos ejus humiliassem. „Per quod ostendit, subjungit verustus iste Pater, quod erat in populi potestate audire & incedere in viis Dei.

VI. „Sed & Salvator dicens (c): Ego „autem dico vobis, non resistere malo: „& (d), quicumque iratus fuerit fratri suo, reus erit judicio: & (e), quicumque inspexerit mulierem ad concupiscendum eam, mœchatus est jam in corde suo: *Et cum dat cætera quæque mandata, quid aliud indicat, nisi quod in nostra potestate est observare posse quæ mandantur?* Et propter hoc recte rei efficiuntur judicio, si prævaricemur ea, quæ utique servare poteramus. Hinc illud quod Salvator dicit his qui a dextris ejus sunt (f): venite ad me omnes benedicti Patris mei &c. Esurivi enim, & dedistis mihi bibere, evidenter ostendit, quia in ipsis fuit, ut vel laudabiles isti essent, facientes quæ mandata sunt, & percipientes quæ promissa sunt; vel hi culpabiles, qui contraria vel audire, vel percipere, quibus dicitur: ite maledicti in ignem æternum (g). Tandem videmus, quomodo etiam Paulus Apostolus velut potestatem arbitrii habentibus nobis loquitur, & tanquam in nobis ipsis vel salutis, vel perditionis habentibus causas ait: An divitias bonitatis ejus, ac patientiæ, ac longanimitatis contemnis? „(h) *Innumera igitur, concludit Origenes, sunt in Scripturis loca, quæ libertatem arbitrii apertissime ostendunt.*

Lib. 3. Periarch. cap. I. n. 7. pag. 113. & 114.

VII. His Scripturarum oraculis objicere posset aliquis alia earundem Scripturarum oracula, quæ oppositum asserere videntur. Sic Moyses exempli gratia in Exodo (i) Deum sic loquentem inducit: Ego indurabo cor Pharaonis. Igitur si Pharaon a Deo induratur, & per hoc quod induratur, delinquit, non sibi ipse extitit causa delicti: quod si ita est, non videbitur Pharaon habere arbitrii libertatem. Sic in Ezechiele (k) Deus ait: Auferam eorum lapidea corda, & immittam eis carnea, ut in præceptis meis incedant, & vias meas custodiant: quibus sane verbis a Deo dari

(a) Cap. 6. vers. 8.

(b) Psalm. 80. vers. 14. & 15.

(c) Matth. cap. 5. vers. 29.

(d) Ibid. vers. 22.

(e) Ibid. vers. 28.

(f) Ibid. cap. 15. vers. 34. & 35.

(g) Ibid. vers. 41.

(h) Roman. cap. 2. vers. 4. & seq.

(i) Cap. 4. vers. 21.

(k) Cap. 11. vers. 19. 20.

videtur, vel incedere in mandatis ejus, vel justificationes ejus custodire. Præterea Salvator ait in Evangelio (l): Ut videntes non videant, & audientes non audiant, & non intelligant, ne forte convertantur, & remittatur eis. Nunc vero videamus, quo pacto Origenes has difficultates resolvat.

VIII. Quoad primam difficultatem de sumptam ex Exodo, Origenes respondet pag. 115. 1°. quod si existerent homines naturæ adeo perditæ, (quemadmodum opinabantur hæretici, qui his Scripturarum textibus utebantur, ut homini libertatem adimerent) ut necessario deberent perire; jam opus non esset, quod Deus illos induraret, præcipue eo pacto quo Sacræ litteræ referunt Deum indurasse cor Pharaonis. Sic ex altera parte, qui naturam adeo bonam sortiti essent, ut mala effici non posset, non indigerent Dei misericordia, sed salvandi essent per naturam, & ad beatitudinem per naturam venirent. Itaque ex obduratione Pharaonis, aliorumque hujusce naturæ hominum deprehenditur, hos posse rectum operari, & salutem consequi; sicuti ex Dei misericordia erga alios eruitur posse illos malum patrare, & miserrime perire. Quæ quidem Optima est Origenis ratiocinatio.

IX. 2°. Posita Dei justitia & bonitate, impossibile est interpretari ea Scripturarum verba in eo sensu, quo humanæ libertati detrimentum afferatur. Etenim si Deus justus est, si est bonus, quomodo potest cor hominis indurare, ut ex ipsa induratione peccet & pereat? Si Deus propter hanc indurationem est causa infidelitatis & perditionis Pharaonis, quomodo culpæ eum potuit dicens: Tu autem quoniam non vis dimittere populum meum &c. Quomodo potuit cum minis terrere, ac plectere, ut narrat Scriptura? Origenes hinc ostendit, Scripturarum verba: *Induravit &c.* nequaquam significare, quod Deus positive induraverit cor Pharaonis, vel voluerit obstinationem hujus Principis in suo peccato; sed quod Pharaon cum voluntate sua malus esset, ex Dei prodigiis occasionem sumpsisset semetipsum magis indurandi, dum impediēbat exitum Filiorum Israel de Ægypto. In hoc solummodo sensu Deus induravit Pharaonem: quam veritatem ut magis illustret Origenes, utitur exemplo pluvie, quæ licet æqualiter veniat super omnem terram, tamen non æque respondet omnis terra cultoribus suis; nam quæ culta est, utiles fructus profert; quæ vero cultorum desidia obduruit, spinas ac tribulos germinat. Sicut ergo pluvie beneficio terra germen utrumque producit; sic prodigia quandoque sunt causæ occasionales ad malas hominum voluntates. Origenes hisce addit exemplum Solis, qui una eademque caloris sui virtute ceram quidem solvit, limum vero arefacit & stringit.

X. 3°. Explicat etiam hæc Scripturarum verba: *Induravit Dominus &c.* communi

(l) Marc. cap. 4. vers. 12.

III. loquendi consuetudine, qua benigniores
SÆCULUM. quique Domini ad eos fervos, qui permul-
tam patientiam & mansuetudinem Domi-
norum insolentiores, improbioreque fiunt,
dicere solent: ego te talem feci, ego te
perdidi, mea te patientia pessimum fecit:
qua in re recitat Origenes hæc Divi Pauli
verba (a): An divitias bonitatis ejus, ac
patientiæ, & longanimitatis contemnis?
Pharao igitur secundum duritiam suam, &
impenitens cor thesaurizavit, & recondi-
dit sibi ipsi iram in die iræ, pro eo quod
nunquam duritia ejus ita argui, & in Ma-
nifestum venire potuisset, nisi signa & pro-
digia fuissent tam multa, tamque magnifi-
ca profecuta. Deus in plurimos peccato-
res non animadvertit, ac finit, ut suorum
peccatorum mensuram impleant; ad hoc,
ut animæ suæ vitia, & peccatorum suorum
mala cognoscant, & sentiant quid ipsis de-
sit; & quod ipsis deest, a quo quærere
debeant, vel possint, intelligant. Cete-
rum illud etiam hac super re animadvertit
Origenes, quod si Deus patiens est erga
peccatores, ad utilitatem ipsorum facit;
non scæus ac medici interdum cum possint
celerius obducere vulnere cicatrices, præ-
sentem dissimulant, & differunt sanitatem,
meliores sanitatis firmiterque prospectu.

num. 12.
pag. 120.

num. 13.
pag. 121.

Ibid.
num. 15.
pag. 123.
& 124.

XI. Ad illud Ezechielis: Auferam cor
lapideum ab eis &c. quod attinet; obser-
vat Origenes, quod si antequam Deus au-
ferat cor lapideum, deponere illud a nobis
non possumus; & iterum, si non in nostro
actu est, ut fiat in nobis cor carneum, sed
folius Dei opus est; jam non erit nostrum
opus secundum virtutem vivere, sed in
omnibus Dei gratiæ opus videbitur. Ex
hoc principio, quod in Origenis sensu val-
de suspectum est, sequitur, inquit Orige-
nes idem, ita intelligendum esse Ezechie-
lis oraculum, ut divinus sermo promittat
his qui accedunt ad se, ablaturum se esse
cor lapideum, non utique ab his qui se non
audiunt, sed ab his, qui doctrinæ suæ præ-
cepta suscipiunt: Sicut in Evangelio inve-
nimus, addit ipse, ægrotantes accedere
ad Salvatorem, rogantes ut percipiant san-
nitatem; & ita demum curari. *Et cum
cæci, verbi gratia, visum recuperant, est
quidem, quatenus peccati sunt, eorum opus
qui curari se posse crediderunt; quatenus ve-
ro eis reddetur visus, Salvatoris nostri.*
Nec illud hoc loco dissimulabo hanc Orige-
nis expositionem favere Semi-Pelagianis,
qui contendebant, initium fidei & bonæ
voluntatis esse a nobis, nosque posse hoc
medio comparare nobis gratiam Salvatoris.

Ibid.
num. 16.
pag. 125.

XII. Quoad verba Salvatoris: ut viden-
tes non videant &c. fateri Origenes, diffi-
cillime exponi posse; præcipue vero ea quæ
sequuntur: ait enim: *Ne forte convertan-
tur & remittatur eis, difficilior est hujus
loci defensio.* Nihilominus verba ea sic ex-
plicare aggreditur: docet igitur, quod in-
terdum curari citius non cedit in bonum,
ne forte velociter conversi ac sanati homi-

(a) Ad Roman. cap. 2. vers. 4. & seq.

nes, idest peccatorum suorum remissione
celeriter accepta, facile iterum in eundem
recidant morbum, quem fenserunt sine ali-
qua difficultate curatum: igitur pro multa
benignitate sua Deus differt horum talium
curas, & medicinam protelat in longius,
ne eos prospera sanitas insanabiles reddat.
Hinc apud eos, quibus Domini & Salva-
toris nostri sermo fiebat, pro eo quod ser-
vans corda & renes prævidebat, eos non
dum aptos esse manifestioris eloquii reci-
pere doctrinam, profundioris Sacramenti
fidem velato sermone ipse contegebat, & in
parabolis loquebatur eis, ne ut supra dixi-
mus, peccatorum suorum remissione cele-
riter accepta, facile iterum in eundem re-
ciderent morbum. Fortasse tempus puni-
tionis eorum nondum advenerat: ideoque
quis dubitat, inquit Origenes, melius esse
differri, & interim relinqui, ut si forte fa-
tietatem malitiæ aliquando ceperint, & hor-
rescere potuerint sordes, in quibus nunc
interim delectantur, tunc demum compe-
tenter eis sermo Dei manifestetur, & ita
facilius & tolerabilius per viam salutis in-
cedant. Hæc Origenis expositio prudentis-
sima est; verum non attingit punctum diffi-
cultatis, quod in eo positum est: ut verba
Salvatoris superius recitata conciliantur
cum libertate hominis. Id erat hoc loco
explicandum, quod quidem non præstitit
Origenes.

XIII. Satis superfluum mihi videretur in
medium afferre etiam explicationem, quam
exornavit Origenes quorundam aliorum
Oraculorum, quæ modo recensitis similli-
ma sunt. Quæ superius dicta sunt satis
superque indigent quid sentiret vetustus
iste Pater de libero arbitrio; rectam enim
& adæquatam ejus notionem perhibet. Il-
lud pariter animadvertendum est, Orige-
nem, dum loquitur de auxiliis, quæ Deus
largitur homini, nequaquam confugere ad
concursum indifferentem, & versatilem ex
parte Dei, qui indigeat ut determinetur
a voluntate creaturæ: at fateri pariter de-
bemus, minime erui ex huc usque dictis,
quod Origenes agnovit, quantum par est,
imbecillitatem & impotentiam, in quam
homo post originale peccatum prolapsus est;
qua quidem fit, ut dividat opus conver-
sionis inter Deum & hominem, huic tri-
buens initium bonæ voluntatis, Deo autem
ejusdem operis complementum & perfectio-
nem. Huc sane perduxit Origenem im-
moderata cupido afferendi rationem de om-
nibus, ut conciliaret gratiam divinam cum
libertate hominis. Non ideo tamen trepi-
dare debemus: siquidem accuratius fortas-
se in sequenti capite ipse disputabit.

CAPUT XIII.

De Gratia & de Prædestinatione.

I. Pulcherrima quamquodmaxime sunt ea
quæ tradit Origenes de Divina Gra-
tia, de qua differemus in primo hujus
capitis articulo. Docet primo loco, fidem
esse donum Dei. „ Divina Sapientia, in-
quit

III.
SÆCULUM.

num. 17.
pag. 126.
& 127.

in S. Joan.
Tom. II.
Huet.
pag. 324.

Lib. 6.
contra Celf.
num. 78.
pag. 692.

Lib. 7.
contra Celf.
num. 42.
pag. 725.

Lib. 2.
contra Celf.
num. 72.
pag. 441.

Necessitas
Gratiæ ad
malum vi-
tandum.
Homil. 12.
in Josue.
num. 3.
pag. 427.

Ibid.
num. 1.
pag. 426.

contra Celf.
num. 13.
pag. 635.

III. „ quit ille, primum est donorum Dei, ut
SÆCULUM. „ loquimur; alterum vocatur Scientia;
„ Tertium locum occupat fides: Quocirca
„ Paulus ait (a): Alii quidem per Spiri-
„ tum datur sermo sapientiæ; alii autem
„ sermo scientiæ secundum eundem Spiri-
„ tum; alteri fides in eodem Spiritu.
Hanc eandem veritatem tradit insuper Ori-
genes alio loco cum ait, quod Dominus
Cooperabitur nobis ad percipiendum donum
credendi; quæ fides, subjungit idem Pater,
in scriptis Apostoli Pauli tertium tenet lo-
cum inter dona Dei; hoc est fidem recen-
set Apostolus post donum sapientiæ, &
post donum scientiæ. De quo dono, pro-
sequitur Origenes, & alibi inquit (Divus
Paulus): a Deo nobis donatum est, non so-
lum ut in ipsum credamus, verum etiam ut
pro ipso patiamur. Duo hæc Origenis lo-
ca satis superque produnt ejus orthodoxam
fidem circa hunc articulum: & licet alia ex
ejusdem Scriptis depromi possint testimonia,
quæ apparenter oppositum docent; tamen
ex modo recitatis perspicue eruitur, gra-
tiam nobis necessariam esse ad credendum.

Necessitas
Gratiæ ad
recte operan-
dum.
Tract. 25.
in S. Matth.
Tom. II.
Geneb.
pag. 114.

Lib. 6.
contra Celf.
num. 78.
pag. 692.

Lib. 2.
contra Celf.
num. 72.
pag. 441.

Necessitas
Gratiæ ad
malum vi-
tandum.
Homil. 12.
in Josue.
num. 3.
pag. 427.

Ibid.
num. 1.
pag. 426.

II. Si Gratia necessaria est ad creden-
dum, juxta Origenem, æque certum est,
juxta eundem Patrem, gratiam esse neces-
sariam ad recte operandum. Aperte enim
declarat 1º. absque gratia neminem posse
confiteri Jesum Christum, ac servare Dei
mandata: quam veritatem ille confirmat
exemplo Divi Petri, qui derelictus fuit pro-
pter audacem suam promissionem: etsi om-
nes scandalizati fuerint in te, ego non scan-
dalizabor: quasi qui valeamus, inquit Ori-
genes, Christi implere Confessionem ex no-
bis, aut aliquid præceptorum Dei. 2º. No-
ster Auctor nitidissime asserit, nihil boni
in hominibus unquam factum esse absque
Verbi auxilio: Nihil enim boni in homini-
bus factum est, εἰδὲν γὰρ τῶν ἐν ἀνθρώποις
καλῶν γεγέννηται, nisi quia Divinum Ver-
bum ad eorum animas advenit &c. 3º. do-
cet, absque gratia nec quæri ab hominibus
Deum posse: Nos autem affirmamus, ait
Sapientissimus iste Pater, Deum a natura
humana nullo modo quæri, aut pure inveniri
posse, nisi adjuvetur ab eo quem quærit.
Quique invenitur vis, qui postquam quid-
quid in se est fecerunt, se illo opus habere
confitentur, qui se notum facit eis. Hanc
veritatem confirmat Origenes, scribens li-
bro secundo contra Celfum: Divina enim
hujusmodi vox a solis illis auditur, a qui-
bus audiri vult, qui loquitur.

III. 4º. Tandem necessaria est gratia ad
Dæmones superandos, & ad resistendum
hujus sæculi tentationibus. „ Nam de vi-
tioria, inquit egregie Origenes, nemo
„ se jactat, nemo suæ virtuti quia supera-
„ vit adscribit; Scientes, quia Jesus est,
„ qui victoriam tribuit . . . Ipse est
„ (Jesus Christus) habet idem Presbyter
„ paulo ante, qui pro nobis pugnat adver-
„ sus Principatus & Potestates, & recto-
„ res tenebrarum harum: Ipse enim est

(a) I. Corinth. cap. 12. vers. 8. 9.

III. „ (Christus) qui pugnat. . . . Moris
quippe Sanctorum est, ubi adversarius vin-
citur, tanquam qui sciant non sua virtute,
sed Dei gratia victoriam factam, hymnum
Deo gratulationis offerre. Validissime sane
Gratiæ necessitas recitatis modo textibus
comprobatur. Siquidem sine gratia quæri
ac inveniri Deus non potest; gratia neces-
saria est ad credendum, ad vincendos Dæ-
mones, ad superandas tentationes, ad ma-
lum vitandum, ad recte operandum; ne-
cessaria insuper ad quodlibet opus bonum.
Ecquid ultra dici potest?

IV. Quoad Gratiæ efficaciam, suam
mentem aperit Origenes cum nos hortatur,
ut deprecemur Deum, ut inducat super no-
stras animas diluvium aquæ suæ, & in no-
bis vivificet quæ judicat esse vivificanda:
Omnipotentis Dei, ita scribit ille in qua-
dam homilia in Genesim, misericordiam
deprecemur, qui nos non solum auditores
verbi sui faciat, sed & factores &c. Dono
igitur summi Dei, nos auditores sumus
Verbi sui, & factores. Tanta est hujus
gratiæ vis & efficacia, juxta Origenem,
ut non solum invitet volentes, sed & per-
trahat ad salutem. „ Quis vos, o Cate-
chumeni, (sic eos alloquitur Origenes) in
„ in Ecclesia congregavit? quis stimulus
„ impulit, ut relictis domibus in hunc cœ-
„ tum, coeatis? Neque enim nos domos
„ vestras singillatim circumimus; sed Omni-
„ potens Pater virtute invisibili subjicit cor-
„ dibus vestris . . . hunc ardorem, ut
„ quasi inviti, & retractantes, veniatis ad
„ fidem. Ipse Unigenitus, habet etiam
„ alibi, ipse inquam Filius Dei adest, ipse
„ defendit, ipse custodit; Ipse nos ad se
„ trahit. Sed nec sufficit eum esse nobiscum,
„ (juxta suam promissionem: & ecce ego
„ vobiscum sum omnibus diebus usque ad
„ consummationem sæculi.) Sed quodam-
„ modo vim nobis facit, ut nos pertrahat
„ ad salutem: ait enim in alio loco: Cum
„ autem exaltatus fuero, omnia ad me tra-
„ ham. Vide, subjungit Origenes, quo-
„ modo non solum invitat volentes, sed &
„ cunctantes trahit. Deinde recitatis qui-
busdam aliis Evangelii Oraculis, quibus
eamdem veritatem confirmat, sic concludit.
Sic ergo non solum invitamur a Deo, sed
& trahimur & cogimur ad salutem. Po-
stremæ istæ phrasæ intelligi debent solum-
modo in sensu horum verborum Evangelii:
Compelle intrare; ex quibus Origenes in-
fert illationem superius a nobis expositam.
Cæterum hæc loquendi formula summa ob-
servatione est digna in hoc Patre, qui aliun-
de arguitur, quod viribus liberi arbitrii
nimium tribuerit.

„ Vis ac effica-
cia Gratiæ.
Homil. 2.
In Genesim.
num. 6.
pag. 66.

Homil. 7.
in S. Lucam.
pag. 138.
Tom. II.
Geneb.

Homil. 20.
in Numer.
num. 3.
pag. 350.

Lib. 1. con-
tra Celfum.
num. 46.
pag. 361.

III. „ licet Celfus, inquit Origenes, aut Judæus, quem introduxit; dicam nihilominus, multos ad Religionem Christianam accessisse velut invitos. ὁμῶς λέγεται, ὅτι πολλοὶ ὀσπερὶ ἀκοντες, προσελήλυθοσι χριστιανισμῶ. Spiritu quodam repente in illorum animos agente, atque ita illos immutante, ut quod in illam conceperant odium deponerent, & pro illa mortem oppetere statuerent. „ Addit Origenes eodem in libro, verbum Christi Domini habuisse occultam quamdam vim, admirabilem ineffabilemque ad persuadendum; & alibi, hæc habet. Vis quædam Jesu divinior: qui poterat cum vellet inflammatum inimicorum animum extinguere, & cogitationes tumultuantium dissipare. Tandem si prædicatio Apostolorum, vel potius ipsius Dei, qui eorum ministerio utebatur, promptissime & celerrime quocumque pervasit, id Dei voluntate evenit, qui ad suam voluntatem convertit eos, quos ne pœnis quidem quisquam hominum correxisset. *Et quos ne pœnis quidem quisquam hominum correxisset, hoc correxit (sermo Dei), efformavit, ad suam voluntatem convertit.* Si enim fides habenda est Origeni, nulla est malitia, etiam si naturalis, quæ facile a Divino Verbo mutari non possit: *Id habemus pro certo, malitiam vel illam quasi naturalem, non solum posse a Divino Verbo mutari, sed etiam id illi omnino non esse difficile.* O miram Divinæ Gratiæ efficaciam!

VI. Nec minus certum est, quandoque nos deserere a gratia, sed semper ex nostro defectu: hujusce rei manifestum exemplum præbent Israelitæ, quos propter eorum infidelitatem tradidit Deus in manus inimicorum suorum. Hinc pariter Christiani seipfos tradunt Dæmoni, & huic communi adversario vires ministrant in propriam perniciem, quando mandata Dei non custodientes, & Christum Dominum contemnentes, deseruntur a gratia. *Cum deserimur a gratia, inquit Origenes. „ Propterea ergo fratres, subjungit ille, deprecemur Dominum consistentes ei infirmitatem nostram, ne nos tradat in manus Madian . . . Quod & si tradamur, & acceperint potestatem nostri, oremus, accipere a Deo virtutem, ut sustinere possimus. „ Aliud hujusce veritatis exemplum præbet David, qui tentatus est, ut inquit Origenes, & gratia nudatus, ut propria experientia videret, quid possit humana infirmitas: *Tentatus est (David) & nudatus auxilio, ut videret quid humana possit infirmitas.* „ Recedente quippe præsidio Dei, prosequitur idem Origenes, „ ille castissimus Rex, ille admirabilis in pudicitia non potuit perseverare, sed in eo repertus est crimine, in quo sibi quasi continens applaudebat. Si quis ergo conscius puritatis suæ seipsum glorificaverit, non habens memoriam illius dicti (a): quid autem habes quod non*

Gratia quandoque nos deserit. Homil. 7. in Judic. num. 1. pag. 472.

Homil. 9. in Ezech. Tom. I. Geneb. pag. 410.

„ accepisti? „ *Relinquitur, & derelictus discit experimento, quia in his bonis, quorum sibi conscius erat, non tam ipse sui exititit causa, quam Deus, qui virtutum omnium fons est.*

VII. Hæc sunt notabiliora, quæ in Origene differente de Divina Gratia perlegi; quibus addo alium textum ex ejus Periarchion exscriptum, in quo docet, quod sicuti nos ex libero nostro arbitrio possumus Dæmonis tentationes superare, & vitare peccatum, sic possumus eadem virtute, hoc est ex libero nostro arbitrio Divinæ gratiæ resistere: *Et rursum possibile est, ejus verba sunt, ut cum nos divina virtus ad meliora provocaverit, non sequamur.* Omnia quæ adhuc protulimus ex Origene circa Divinam Gratiam accuratissima sunt: gratia est absolute necessaria, miram vim & efficaciam habet etiam in hominum corda; ab ea deserimur, & quidem ex nostra culpa; eidem resistere possumus, ut experientia ipsa edocemur. Ecquid magis orthodoxum præferri potest?

VIII. Verum utique est, sicuti in superiori capite observavimus, Origenem nimium tribuere viribus naturæ, ita ut videatur arctare efficaciam gratiæ, cum partem solummodo conversionis hominis ab illa repetat, alteram vero partem in libertatem humanam refundat. Ast attendere debemus 1°. hanc unam viam præsto illi fuisse ut posset conciliare Divinam gratiam cum libertate hominis, quod nemini mirum videri debet, Origeni sapientissimo cæteroquin viro evenisse, cum in materia hæc illius ævo fati illustrata non esset. 2°. Origenes quosdam in particulari refellebat hæreticos, qui libertatem arbitrii tollere fatebantur, ut astruerent fatalem quamdam necessitatem; hinc libertatis partes adeo tuebatur Origenes, ut videatur partiri Opus nostræ conversionis inter gratiam & liberum arbitrium. Iis enim in rebus quæ nobis cordi sunt familiare est modum excedere, quando contra eos ineunda est disputatio, qui nostris opinionibus adversantur. Cujus rei frequentissima occurrunt exempla in pluribus Ecclesiæ Patribus, pluribusque profanis æque ac Ecclesiasticis Scriptoribus. 3°. Allata a nobis Origenis loca in favorem necessitatis & efficaciam Gratiæ, ea donantur præcisione ac evidentia, quæ in iis desideratur, quæ afferri possent in confirmationem errorum oppositorum; immo in secundi hujusce generis testimoniis nullum adinvenire est, quod in sensu orthodoxo nequeat interpretari, & cujus obscuritas ac difficultas per clarissima alia ejusdem Scriptoris loca nequeat tolli: quod sane nobis jucundissimum esse debet. Cæterum non ego purgare intendo hoc loco Origenem ab omni labe circa Liberum arbitrium & gratiam; immo nec illud detrecto, eundem favisse principiis Semi-pelagianorum, quibusdam loquendi formulis, parum accuratis quæ illi exciderunt tunc temporis, quando multi extabant naturæ hostes, nullus gratiæ.

IX. Antequam huic argumento finem imponam, optimum erit monere Lectorem, ex quodam Origenis textu difficultatem oboriri, cum tradat ipse, duplex esse virtutum genus si attendatur earum principium, cum virtutes aliquæ dentur a Deo, & a gratia pendeant; aliæ vero a nobis procedant, & a proprio nostro pendeant labore: *Sunt ergo quæ dantur a Deo, & sunt quæ præbentur ab homine.* Ast antidotum idem Origenes præbet contra apparentem hunc errorem, cum declarat aperte, alio loco virtutes quæ a nostro labore pendent, absolute inutiles nobis esse, si abfuerit ab illis Divinum auxilium. *Et si fuerit, inquit ille, quis perfectus inter filios hominum, si abfuerit ab illo sapientia tua, in nihilum reputabitur.* Et deinceps ait: *Sic & qui perfectus fuerit in castitate, aut in justitia . . . Non fuerit autem ei castitas, aut justitia, quæ venit ex Dei gratia, in nihilum reputatur hujusmodi homo.* Tales igitur sunt virtutes, quæ a nobis proveniunt, virtutes vanæ & inutiles, virtutes per quas homo in nihilum reparatur. Adscribamus quantum libet lubetque has virtutes laboribus nostris; nunquam in hoc peccabimus contra christianam humilitatem.

IX. Antequam huic argumento finem imponam, optimum erit monere Lectorem, ex quodam Origenis textu difficultatem oboriri, cum tradat ipse, duplex esse virtutum genus si attendatur earum principium, cum virtutes aliquæ dentur a Deo, & a gratia pendeant; aliæ vero a nobis procedant, & a proprio nostro pendeant labore: *Sunt ergo quæ dantur a Deo, & sunt quæ præbentur ab homine.* Ast antidotum idem Origenes præbet contra apparentem hunc errorem, cum declarat aperte, alio loco virtutes quæ a nostro labore pendent, absolute inutiles nobis esse, si abfuerit ab illis Divinum auxilium. *Et si fuerit, inquit ille, quis perfectus inter filios hominum, si abfuerit ab illo sapientia tua, in nihilum reputabitur.* Et deinceps ait: *Sic & qui perfectus fuerit in castitate, aut in justitia . . . Non fuerit autem ei castitas, aut justitia, quæ venit ex Dei gratia, in nihilum reputatur hujusmodi homo.* Tales igitur sunt virtutes, quæ a nobis proveniunt, virtutes vanæ & inutiles, virtutes per quas homo in nihilum reparatur. Adscribamus quantum libet lubetque has virtutes laboribus nostris; nunquam in hoc peccabimus contra christianam humilitatem.

IX. Antequam huic argumento finem imponam, optimum erit monere Lectorem, ex quodam Origenis textu difficultatem oboriri, cum tradat ipse, duplex esse virtutum genus si attendatur earum principium, cum virtutes aliquæ dentur a Deo, & a gratia pendeant; aliæ vero a nobis procedant, & a proprio nostro pendeant labore: *Sunt ergo quæ dantur a Deo, & sunt quæ præbentur ab homine.* Ast antidotum idem Origenes præbet contra apparentem hunc errorem, cum declarat aperte, alio loco virtutes quæ a nostro labore pendent, absolute inutiles nobis esse, si abfuerit ab illis Divinum auxilium. *Et si fuerit, inquit ille, quis perfectus inter filios hominum, si abfuerit ab illo sapientia tua, in nihilum reputabitur.* Et deinceps ait: *Sic & qui perfectus fuerit in castitate, aut in justitia . . . Non fuerit autem ei castitas, aut justitia, quæ venit ex Dei gratia, in nihilum reputatur hujusmodi homo.* Tales igitur sunt virtutes, quæ a nobis proveniunt, virtutes vanæ & inutiles, virtutes per quas homo in nihilum reparatur. Adscribamus quantum libet lubetque has virtutes laboribus nostris; nunquam in hoc peccabimus contra christianam humilitatem.

III. „ licet Celfus, inquit Origenes, aut Judæus, quem introduxit; dicam nihilominus, multos ad Religionem Christianam accessisse velut invitos. ὁμῶς λέγεται, ὅτι πολλοὶ ὀσπερὶ ἀκοντες, προσελήλυθοσι χριστιανισμῶ. Spiritu quodam repente in illorum animos agente, atque ita illos immutante, ut quod in illam conceperant odium deponerent, & pro illa mortem oppetere statuerent. „ Addit Origenes eodem in libro, verbum Christi Domini habuisse occultam quamdam vim, admirabilem ineffabilemque ad persuadendum; & alibi, hæc habet. Vis quædam Jesu divinior: qui poterat cum vellet inflammatum inimicorum animum extinguere, & cogitationes tumultuantium dissipare. Tandem si prædicatio Apostolorum, vel potius ipsius Dei, qui eorum ministerio utebatur, promptissime & celerrime quocumque pervasit, id Dei voluntate evenit, qui ad suam voluntatem convertit eos, quos ne pœnis quidem quisquam hominum correxisset. *Et quos ne pœnis quidem quisquam hominum correxisset, hoc correxit (sermo Dei), efformavit, ad suam voluntatem convertit.* Si enim fides habenda est Origeni, nulla est malitia, etiam si naturalis, quæ facile a Divino Verbo mutari non possit: *Id habemus pro certo, malitiam vel illam quasi naturalem, non solum posse a Divino Verbo mutari, sed etiam id illi omnino non esse difficile.* O miram Divinæ Gratiæ efficaciam!

VI. Nec minus certum est, quandoque nos deserere a gratia, sed semper ex nostro defectu: hujusce rei manifestum exemplum præbent Israelitæ, quos propter eorum infidelitatem tradidit Deus in manus inimicorum suorum. Hinc pariter Christiani seipfos tradunt Dæmoni, & huic communi adversario vires ministrant in propriam perniciem, quando mandata Dei non custodientes, & Christum Dominum contemnentes, deseruntur a gratia. *Cum deserimur a gratia, inquit Origenes. „ Propterea ergo fratres, subjungit ille, deprecemur Dominum consistentes ei infirmitatem nostram, ne nos tradat in manus Madian . . . Quod & si tradamur, & acceperint potestatem nostri, oremus, accipere a Deo virtutem, ut sustinere possimus. „ Aliud hujusce veritatis exemplum præbet David, qui tentatus est, ut inquit Origenes, & gratia nudatus, ut propria experientia videret, quid possit humana infirmitas: *Tentatus est (David) & nudatus auxilio, ut videret quid humana possit infirmitas.* „ Recedente quippe præsidio Dei, prosequitur idem Origenes, „ ille castissimus Rex, ille admirabilis in pudicitia non potuit perseverare, sed in eo repertus est crimine, in quo sibi quasi continens applaudebat. Si quis ergo conscius puritatis suæ seipsum glorificaverit, non habens memoriam illius dicti (a): quid autem habes quod non*

VII. Hæc sunt notabiliora, quæ in Origene differente de Divina Gratia perlegi; quibus addo alium textum ex ejus Periarchion exscriptum, in quo docet, quod sicuti nos ex libero nostro arbitrio possumus Dæmonis tentationes superare, & vitare peccatum, sic possumus eadem virtute, hoc est ex libero nostro arbitrio Divinæ gratiæ resistere: *Et rursum possibile est, ejus verba sunt, ut cum nos divina virtus ad meliora provocaverit, non sequamur.* Omnia quæ adhuc protulimus ex Origene circa Divinam Gratiam accuratissima sunt: gratia est absolute necessaria, miram vim & efficaciam habet etiam in hominum corda; ab ea deserimur, & quidem ex nostra culpa; eidem resistere possumus, ut experientia ipsa edocemur. Ecquid magis orthodoxum præferri potest?

VIII. Verum utique est, sicuti in superiori capite observavimus, Origenem nimium tribuere viribus naturæ, ita ut videatur arctare efficaciam gratiæ, cum partem solummodo conversionis hominis ab illa repetat, alteram vero partem in libertatem humanam refundat. Ast attendere debemus 1°. hanc unam viam præsto illi fuisse ut posset conciliare Divinam gratiam cum libertate hominis, quod nemini mirum videri debet, Origeni sapientissimo cæteroquin viro evenisse, cum in materia hæc illius ævo fati illustrata non esset. 2°. Origenes quosdam in particulari refellebat hæreticos, qui libertatem arbitrii tollere fatebantur, ut astruerent fatalem quamdam necessitatem; hinc libertatis partes adeo tuebatur Origenes, ut videatur partiri Opus nostræ conversionis inter gratiam & liberum arbitrium. Iis enim in rebus quæ nobis cordi sunt familiare est modum excedere, quando contra eos ineunda est disputatio, qui nostris opinionibus adversantur. Cujus rei frequentissima occurrunt exempla in pluribus Ecclesiæ Patribus, pluribusque profanis æque ac Ecclesiasticis Scriptoribus. 3°. Allata a nobis Origenis loca in favorem necessitatis & efficaciam Gratiæ, ea donantur præcisione ac evidentia, quæ in iis desideratur, quæ afferri possent in confirmationem errorum oppositorum; immo in secundi hujusce generis testimoniis nullum adinvenire est, quod in sensu orthodoxo nequeat interpretari, & cujus obscuritas ac difficultas per clarissima alia ejusdem Scriptoris loca nequeat tolli: quod sane nobis jucundissimum esse debet. Cæterum non ego purgare intendo hoc loco Origenem ab omni labe circa Liberum arbitrium & gratiam; immo nec illud detrecto, eundem favisse principiis Semi-pelagianorum, quibusdam loquendi formulis, parum accuratis quæ illi exciderunt tunc temporis, quando multi extabant naturæ hostes, nullus gratiæ.

IX. Antequam huic argumento finem imponam, optimum erit monere Lectorem, ex quodam Origenis textu difficultatem oboriri, cum tradat ipse, duplex esse virtutum genus si attendatur earum principium, cum virtutes aliquæ dentur a Deo, & a gratia pendeant; aliæ vero a nobis procedant, & a proprio nostro pendeant labore: *Sunt ergo quæ dantur a Deo, & sunt quæ præbentur ab homine.* Ast antidotum idem Origenes præbet contra apparentem hunc errorem, cum declarat aperte, alio loco virtutes quæ a nostro labore pendent, absolute inutiles nobis esse, si abfuerit ab illis Divinum auxilium. *Et si fuerit, inquit ille, quis perfectus inter filios hominum, si abfuerit ab illo sapientia tua, in nihilum reputabitur.* Et deinceps ait: *Sic & qui perfectus fuerit in castitate, aut in justitia . . . Non fuerit autem ei castitas, aut justitia, quæ venit ex Dei gratia, in nihilum reputatur hujusmodi homo.* Tales igitur sunt virtutes, quæ a nobis proveniunt, virtutes vanæ & inutiles, virtutes per quas homo in nihilum reparatur. Adscribamus quantum libet lubetque has virtutes laboribus nostris; nunquam in hoc peccabimus contra christianam humilitatem.

X. Aliqua dicenda remanent de Prædestinatione, de qua pauca in Origene habentur. Hanc nihilominus non uno in loco declarat esse gratuitam, præcipue vero in Commentario in Epistolam ad Romanos: ibi enim postquam docuit, omnes illos, qui participes sunt justificationis per fidem in Jesum Christum, sive Judæi illi sint, sive Gentiles, justificari postquam a prioribus maculis mundati sunt, & aptos reddi perfruendæ gloriæ Dei; illico subjungit: *Et hoc, non ex meritis eorum, nec pro operibus facit (Deus), sed gratis gloriam præstat.* Clara adeo est hæc phrasis, ut nulli effugio locus esse possit. Prædestinati sumus gratuito ex parte Dei ad gratiam & ad gloriam. Idem confirmat Origenes inferius, cum ait, facile sibi inducere in animum non posse, homines quidquam operari posse, cui ut merces debeatur remuneratio; quia omnis nostra potestas ad recte operandum, sive cogitatione, sive ore, sive opere, a Dei liberalitate derivat; adeoque cum semper gratia nos præveniat, Deus ad nihil teneri potest. Hinc necessario sequitur, quod si nos prædestinati sumus ad gratiam aut ad gloriam, id sit gratuito, & ex sola misericordia. Tandem circa eandem veritatem Origenes docet, quod sicuti comprehendendi nequit, nostram existentiam esse mercedem nostrorum operum; cum certum sit, nos existere ex beneficio illius qui nos creavit, & voluit nos esse; ita pura Dei gratia est si recipimus hæreditatem a Domino nobis promissam, non alicujus debiti solutio, non nostrorum operum merces.

XI. Hæc sunt, inquit egregie Dominus Matthæus Petit Dacier in suis animadversionibus Criticis in Bibliothecam Dupinii, hæc sunt, quæ, compulsus veritate, nec

non evidentia Oraculorum Sacræ Scripturæ, professus est Origenes in favorem Divinæ gratiæ; quicumque tandem fuerint illius errores, ac anticipata judicicia naturæ corruptæ, & Philosophiæ Platoniorum (a). Dissimulare tamen non possumus, plura occurrere in Origene testimonia, quæ absolute destruunt quæcumque superius ex eo protulimus circa prædestinationem: sufficiat legere ipsius Tractatum de Oratione; ibidem enim manifeste asserit, & quidem pluries, propter nostra merita, ac bona opera nostra Deum prædestinare nos ad gratiam & ad gloriam (b): Non est igitur sibi constans Origenes dum de Prædestinatione differit, eadem sane de causa, qua, ut supra diximus, sibi constans non est, dum agit de Gratia! Hæc autem dicta sint solo veritatis amore.

XII. Quoad Divinam Præscientiam, docet Origenes, & constantissime docet quocumque de ea fermo incidit, eam non esse causam eorum omnium, quæ futura sunt, & eorum præcipue, quæ a nostra voluntate pendent: *Non quod præscientia Dei, inquit ille, causa sit eorum omnium, quæ futura sunt; & quæ proprio motu, arbitrioque effecturi sumus.* Eadem habet tomo tertio Commentariorum in Genesim, & alibi; Agnoscat pariter, Græcorum plebsque in hoc deceptos esse, quod autumant, ex præscientia Dei tolli libertatem arbitrii: in quem errorem nunquam prolapsi essent, inquit Origenes, si probe novissent, Dei prænotionem non esse rerum causam, sed id ipsum quod futurum est esse causam prænotionis.

CAPUT XIV. De Peccato Originali.

I. Crimini vertatur Origeni, quantum libet, quod quibusdam parum accuratis loquendi formulis circa gratiam & liberum arbitrium arma ministraverit Pelagianis; nam quoad peccatum originale, ne leviter quidem suspicari id poterit de hoc Scriptore, qui pluribus in locis de hac veritate sermonem habet, sed semper in sensu omnino Catholico, & orthodoxo, quin vel minima in eo appareat contradictio. 1°. Igitur indubitati principii loco ponit, neminem esse sine peccato; immo impossibile dicit, hominem esse, qui nunquam peccaverit, solo excepto Christo Domino: *Impossibile est, sunt ejus verba, ὅτι ἀδύνατον, Nemo a peccato immunis esse, qui nunquam peccaverit, excepto tamen homine a Jesu assumpto, qui cepto Jesu repetit in Scriptis suis, tanta illi inerat persuasio, omnes homines originis labe pollutos nasci; hinc alio loco aperte docet, venisse Christum, ut omnes homines salvaret: *Venit enim, ut omnium hominum Salvator esset.* Vides igitur, omnes homines*

(a) Tom. I. pag. 214.
(b) Pag. 207. 208. & 209.

III. mines esse filios perditionis. In quo autem perditio hæc consistat, ex modo dictis constabit.

Omnes homines peccato originali subiacentur. Lib. 3. contra Cels. num. 69. pag. 493.

Omnes originali peccati habe infelicit. Lib. 7. contra Cels. num. 50. pag. 730. & 731.

II. Cum Celsus diceret, eos, qui sine peccato sunt, meliore vita esse donandos, ad hæc verba sine peccato eum interrogat Origenes, num dicat esse sine peccato eos, qui ne ab initio quidem peccarunt, hoc est, qui peccati originalis participes non sunt, an eos qui mutati non peccant, hoc est, qui a via peccati recesserunt. Tamen, subjungit Auctor hic noster, qui ab initio non peccaverint, nulli esse possunt. Quam veritatem constanter adeo tuetur, ut asserat, nec infantes recens natos peccati esse immunes, idque probat auctoritate Sacramentorum Scripturarum, quæ præcipiunt offerri piacularem victimam pro recens genitis, Ut pote qui, inquit Origenes, peccati non sunt immunes, ως ε̅να̅θα̅ρων̅ ἀ̅πο̅ ἀ̅μα̅ρ̅τι̅ας̅. Hinc David Propheta ait (a): In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Et de peccatoribus loquens idem David inquit (b): Alienati sunt peccatores a vulva; erraverunt ab utero.

III. Sed fidenter idem Propheta de præsentis vita verba faciens vera pronuntiat cum ait (prosequitur Origenes): Humiliata est in pulvere anima nostra (c): & In pulverem mortis deduxisti me (d). Quo redit & istud: Quis me liberabit de corpore mortis hujus (e)? & Qui (Christus Dominus) transfigurabit corpus humilitatis nostræ &c. (f) Tandem David Deum alloquens, inquit: Humiliasti nos in loco afflictionis (g): Ubi locum afflictionis vocat (Propheta) terrenum hunc locum, quo Adam, seu homo e Paradiso ejectus advenit. Hæc sunt Scripturarum oracula, quæ proferunt Origenes, ut probet peccatum originale; & re ipsa validissima sunt, & hanc veritatem confirmant. Nam si verum est, piacularem victimam pro recens genitis offerendam esse, quia peccati non sunt immunes, juxta phrasim Origenis; si in iniquitatibus concepti sumus, & in peccatis conceperunt nos matres nostræ; si alienati sumus a vulva, si erravimus ab utero; si participes sumus omnium miseriarum hujus vitæ, quæ sunt consecutæ ex prævaricatione Adæ; dubitari nequit, æque nos participes esse ejusdem Adæ prævaricationis. Vel hoc verum est, vel Deus esset injustus.

- (a) Psalm. 50. vers. 7.
(b) Psalm. 57. vers. 4.
(c) Psalm. 43. vers. 26.
(d) Psalm. 21. vers. 16.
(e) Epist. ad Roman. cap. 7. vers. 24.
(f) Epist. ad Philipp. cap. 3. vers. 21.
(g) Psalm. 43. vers. 20.
(h) Cap. 14. vers. 4.

mo quinquagesimo (i) ait David his verbis: quoniam in iniquitatibus conceptus sum &c. Quod si placet, addit alio loco, audire quid etiam alii Sancti de ista nativitate senserint, audi David dicentem: In iniquitatibus conceptus sum: Ostendens, quod quæcumque anima in carne nascitur iniquitatis, & peccati sordibus polluitur: & propterea dictum esse illud (quod jam superius memoravimus Job cap. 14. vers. 4.) quia nemo mundus a forde, nec si unius diei sit vita ejus. Animadvertamus hic, Origenem in postremo hoc textu explicare modum, quo peccatum originale contrahitur, & transfunditur. Idipsum pariter clarissime explicat, quando scribit, Omnis homo qui ingreditur hunc mundum . . . hoc ipso quod in vulva matris est positus, & quod materiam corporis ab origine patris seminis sumit, in patre & in matre contaminatus dici potest: atque hinc, prosequitur ille, cum quadraginta dierum factus fuerit puer masculus, offertur ad altare, ut ibi purificetur, tamquam qui pollutus fuerit in ipsa conceptione, vel patris seminis, vel uteri materni. Omnis ergo homo, concludit paucis interjectis, in patre & matre pollutus est; solus vero Jesus Dominus meus in hanc generationem mundus ingressus est. Solus Redemptor, habet insuper, peccatum non habuit . . . constat reliquos omnes aliquando fuisse sub peccato.

V. Innumera occurrunt hujusce generis loca in Origene, quæ apertissime ostendunt, Patrem hunc admisisse tamquam catholicam veritatem, peccatum originale: quædam alia afferemus modo, quæ id evincunt. Docet igitur primo loco, quod ideo baptizantur infantes, quia per Baptismum deponuntur fordes nativitatis. Et quia per Baptismi Sacramentum nativitatis fordes deponuntur, propterea baptizantur & parvuli. Quid enim causæ est, egregie inquit idem Pater in alia Homilia, cur Baptisma Ecclesiæ pro remissione peccatorum detur etiam parvulis: Cum utique si nihil esset in parvulis, quod ad remissionem deberet & indulgentiam pertinere, gratia Baptismi superflua videretur. Hoc sane erat peremptorium argumentum Divi Augustini, & quorundam Patrum adversus Pelagianos, qui inficiabantur peccatum originale.

VI. Tandem ut veritatem hanc magis magisque ostendat Origenes, ait in Commentario in Epistolam ad Romanos, propterea in veteri lege Matres post partum obtulisse hostiam, ut scilicet obtinerent remissionem peccati, infantis recens nati: Per hoc, e vestigio subjungit, & Ecclesia ab Apostolis traditionem accepit, etiam parvulis Baptismum dare: sciebant enim, quia essent in omnibus genuinæ sordes peccati. Quid ultra desiderari potest in præfata veritatis confirmationem?

VII. Nec (i) Vers. 7.

III. VII. Nec valet objicere, quod cum Origines crediderit præexistentiam animarum, non potuit certo credere peccatum originale; adeoque textus omnes, in quibus ille videtur loqui de hoc peccato, nequaquam respicere peccatum Adæ, sed unice actualia omnium parentum peccata, quæ eorum filiis communicantur, vel peccata, quæ admiserunt Animæ in alia vita, juxta systema de præexistentia animarum: non valet inquam id objicere. Nam quidquid sit de opinione Origenis hac in re, de qua pertractabimus in quarta Sectione, ubi compendium dabimus errorum Origenis, certum est, eum docuisse, per Adæ prævaricationem omnes homines evasisse peccatores, & Adæ peccatum in omnes ejus posteros transfundi; idque manifestissimis ejusdem Origenis textibus modo ostendemus.

Obiectio contra peccatum Originale.

Responso ad hanc difficultatem. Lib. 4. contra Celsum. pag. 534. Ibid. pag. 535. Lib. 7. contra Cels. num. 28. pag. 714.

VIII. „Etenim omnes, inquit ille, in Adam moriuntur . . . & condemnati sunt in similitudine prævaricationis Adæ . . . Nam videre est in serie eorum, quæ tanquam de uno dicuntur, maledictionem Adam inflictam, omnium esse communem; sicut quæ mulieri, ad omnem mulierem pertinere . . . Nam ad universam terram pertinuit istud: Maledicta terra in operibus tuis, in molestiis comedes eas cunctis diebus vitæ tuæ (a). Hanc in molestiis, id est in laboribus comedit omnis homo qui mortuus est in Adam, & comedit omnibus diebus vitæ suæ, & quia maledicta hæc omnis terra est, spinas & tribulos geminabit omnibus diebus vitæ ejus, qui in Adam & paradiso ejectus est: In sudore etiam vultus sui panem comedit omnis homo, nec aversetur donec in terram revertatur, unde sumptus est. . . Quæro, num hoc loco sermo sit de peccatis actualibus parentum, aut de peccatis, quæ patravissent animæ ante præsentem vitam, juxta systema de præexistentia animarum? Non sane: agitur quippe de peccato, per quod omnes homines in Adam moriuntur; agitur de prævaricatione, in cujus similitudine omnes homines condemnati sunt. Uno verbo agitur de peccato per primum hominem transfusum in omnes ejus posteros, tam quoad culpam, quam quoad pœnam: agitur ergo de peccato Originali.

IX. Origenes utitur comparatione Levi (qui decimam solvit Melchisede cho longe antequam nasceretur) ut explicet, quo pacto omnes homines peccaverunt in Adam, ejusque prævaricationis participes fuerunt. Si Levi, inquit ille, generatione quarta post Abraham nascitur, in lumbis Abraham fuisse perlubetur, multo magis omnes homines . . . in lumbis erant Adæ, cum adhuc esset in Paradiso, & omnes homines cum ipso vel in ipso expulsi sunt de Paradiso. Quæ quidem verba clarissime designant transfusionem peccati originalis in omnes homines, qui ordinaria via nascuntur.

(a) Genes. cap. 3. v. 17. Concordantia SS. Patrum, Tom. II.

X. Contendant de hac re quantum libet hæretici, jam ex absoluta Apostoli sententia certum est, quod omnes homines, ne justis quidem exceptis, peccaverunt in Adam. Absoluta sententia pronuntiavit Apostolus, inquit Origenes, in omnes homines mortem pertransisse peccati, in eo in quo omnes peccaverunt; non est opus in his singulos quosque dinumerare Sanctorum, cum sufficiat Apostoli sententia, quæ dicit in omnes pertransisse. Vides igitur, peccatum & mortem in omnes homines pertransire ex Adæ peccato; quod peccatum Origenes hoc loco exponit veluti fontem universalis omnium hominum corruptionis. Hisce positis quæro nunc, num admissio etiam systemate de præexistentia animarum, erui possit, Origenem non agnovisse peccatum originale? Cæterum ex Adæ peccato & mors animæ profluit, & mors corporis, ut idem Origenes hisce verbis restatur: Et per peccatum mors illa sine dubio, de qua & Propheta dicit: Anima quæ peccaverit, ipsa morietur &c. Verum de hoc argumento satis.

CAPUT XV. De Circumcisione, de Invocatione Sanctorum, de Fine Mundi, & de Resurrectione Mortuorum.

I. Abraham omnium hominum primus Circumcisione usus sit. Qua (Circumcisione) primus in persona Abrahamus usus est. Cujus veritatis, subjungit idem Pater, locupletissimus testis est Moyses: Qui (Moses) Abrahamum scribit primum hominum circumcisum fuisse. Hinc a Judæis Abrahamæ posteris Ægypti cæteræque Nationes circumcisionem didicerunt, invito licet Celfo, qui dicebat, Judæos illam ab Ægyptiis fuisse mutuatos. Verum non eadem ex causa Nationes hæ diversæ circumcisionem usurparunt. Non eadem, inquit Origenes, ejus usurpanda causa est apud Judæos, quæ apud Ægyptios aut Colchos. Sed & diversa erat circumcisio Ismaelitarum, est ab Abrahamo descenderent, a circumcisioe Iudæorum. Circumcisio Judæorum infantium peragebatur octavo post ortum die: Circumcisio Ismaelitarum circa annum decimum tertium: Circumcisio Ægyptiorum appetente anno decimo quarto.

II. Deus permisit Judæis circumcisionem; immo eandem ipsis præcepit, non ut rem per se bonam, sed ut meram inutilitatem, qua a Gentibus discernentur, inquit Origenes, circumcisionem & Sabbatum non esse per se bona. Sed ideo bona, quia ad terminum utilia fuerunt. Sciendum est, eum (Deum) ad instar signi, circumcisionem . . . voluisse illos discerni, ut quemadmodum peccata irrationabilia, quibus candentis ferri nota inusta est, facile reperiuntur; ita Judæi gentibus permixti, circumcisione manifesti fierent. Hujus rei argumento est, prosequitur idem Pater, quod in Ægypto quidem circumcisionem acceperint, in deserto

III. SÆCULUM. Ibid. Recent. Edit. num. 10. pag. 16. Inutilitas Circumcisionis. Lib. 5. contra Cels. num. 47. pag. 613. Ibid. n. 48. pag. 614. Comment. in Genes. Tom. II. Recent. Edit. num. 10. pag. 16. In Jofue. Tom. II. Recent. Edit. pag. 394. & 395.

III. **SÆCULUM.** ferto vero, quoniam soli erant, & ab Ægyptiis aliisque Palæstinæ vicinis gentibus separati, incircumcisi permanerint. Summa consideratione digna est comparatio, quam hic instituit Origenes, inter circumcisionem, & ferrum candens, quo irrationabilia pecora signantur.

Circumcisio Christianis vetita. Lib. 1. contra Cels. num. 22. pag. 340. Lib. 5. contra Cels. num. 48. pag. 615.

III. Circumcisio carnalis Judæorum vetita est Christianis: *Quam Jesus a suis discipulis observari noluit*, egregie inquit Origenes. Solis Judæis permessa fuit, & quidem ob superius allatam rationem. Hanc extinxit Jesus ineffabili sua Divinitate. *Quocirca ejus Discipulis vetitum est, ne circumcisionem accipiant, illisque dictum est: Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit (a).* Hæc Origenis verba, si late nimis, & genericè sumantur, parum accurata sunt, cum certum sit, primis Ecclesiæ temporibus circumcisionem permiffam fuisse, sicuti constat ex praxi Divi Pauli, qui circumcidit Timotheum Discipulum suum: si autem ea Origenis verba ad tempora nostra referantur, apprime verissima sunt, immo etiam si referantur ad Origenis ætatem; quippe tunc temporis hæc cæremonia abrogata erat, & Christianis vetita.

Circumcisio spiritualis permiffa, ac necessaria Christianis. Homil. 8. in Levit. pag. 230. & seq. Homil. 2. in Genes. num. 4. pag. 68. Homil. 5. in Josue. num. 5. pag. 408. Homil. 3. in Genes. num. 4. pag. 69.

IV. Verum, est & alia Circumcisio, quæ non solum non opponitur spiritui Christianæ Religionis, sed est veluti illius anima; Circumcisio scilicet spiritus, *quam nos & suscipere, & habere jubet Apostolus.* Nos enim, inquit idem Apostolus in Epistola ad Philippenfes (b), fumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo; est circumcisio, qua circumcisio nisi quis circumcisus fuerit, non introibit in sancta Dei; est tandem secunda circumcisio, quam Deus subrogavit circumcisioni veteris Testamenti; est circumcisio, quæ peragitur per mysticam petram, scilicet Christum: *Secundam circumcisionem per petram, qui est Christus.* Ut perfectam spiritualement circumcisionem assequatur homo, *cuncta circumcidenda sunt membra.* Manus quidem circumcidenda sunt a rapinis, a furtis, a cædibus: circumcidendi sunt pedes, ne veloces sint ad effundendum sanguinem, & ne intrent in consilium malignantium. Circumcidantur & oculi, ne concupiscant aliena, ne videant ad concupiscendam mulierem, gustus, ne deserviat cupiditatibus gulæ; odoratus, ne unguentis optimis gaudeat &c. Hæc est Christianorum circumcisio asperior valde circumcisione Judæorum. *Hæc est circumcisio, inquit Origenes, quæ petrinis machæris per Jesum populo Dei data est.*

Permissum est ac utile in-vocare Sanctos. De Oratione. postulat. & gratiarum actio non absurde n. 14. p. 221. Exhort. ad Martyr. Tom. I. recent. Edit. (a) Ad Galat. cap. 5. vers. 2. n. 30. p. 293. (b) Cap. 3. vers. 3.

V. Quoad secundum hujusce Capituli articulum, qui est de Invocatione Sanctorum, hanc permiffam, immo & utilem docet Origenes hisce verbis: *Obsecratio, & postulatio & gratiarum actio non absurde potest & Sanctis offerri.* Cujus rei alibi egregiam hanc rationem reddit: *Eorum*

(Martyrum) *animæ cælesti altari non adsistant frustra, sed precantibus remissionem peccatorum ministrant.* Et inferius, quando hortatur Ambrosium ad Martyrium, inquit: *Scies enim tunc melius, quomodo diligendi sint, (filii tui) & prudentius pro illis orabis.* Et in quadam Homilia in Josue. *Ego sic arbitror, inquit, quod omnes illi qui dormierunt ante nos Patres, pugnent nobiscum, & adjuvent nos orationibus suis.* Falsum igitur est, Sanctos in Cælo ignorare preces nostras, sicuti falso autumant Novatores.

VI. Ad finem mundi, tertium scilicet hujus capituli articulum quod attinet, declarat Origenes 1°. tempus hoc soli Deo notum esse: *Quod tempus solus Deus agnoscit: quod quidem congruit verbis Christi Domini in Evangelio.* 2°. docet pluribus in locis, mundum absumptum in igne: *Non igitur negamus, inquit ille, igne purgandi vi prædico, mundum absumptum iri.* Id ipsum alibi reperit, præcipue vero Homilia quinta in Genesim, ibique contendit, filias Loth audivisse, *in fine sæculi terram & omnia elementa ignis ardore decoquenda.* 3°. Veritas hæc adeo constans est, juxta Origenem, ut & Ethnici Philosophi hanc crediderint: *Mundi conflagrationem etiam Philosophis inter Græcos minime contemnendis creditam.* Hanc Ethnicorum Philosophorum fidem ridebat Celsus; verum Origenes respondet, eum manifesto in errore versari, & conatur ostendere, nihil esse hoc articulo credibilis, nihil quod validiori fundamento innitatur. Videbimus inferius peculiare Origenis opiniones circa finem Mundi.

VII. Resurrectionem pariter mortuorum tuetur Origenes innumeris in locis: verum, ne nimis sumus, notabiliora tantummodo afferemus. Docet ille, exempli causa, quod omnes nos in propria nostra carne resurgemus, & quod resurrectionis repromissio non de alio corpore facta est, sed de nostro quod mortuum relinquitur, ut Sacra litteræ ostendunt, & declarat ipsa Christi Domini resurrectio: *Quod omnis illa repromissio resurrectionis mortuorum, de hoc corpore sit quod mortuum relinquitur, Sanctæ Scripturæ ostendunt, sed & ipsa . . . Jesu Christi resurrectio declarat.* Si certum est, inquit alibi Origenes, quod corporibus nobis utendum est, & corpora quæ ceciderunt resurgere prædicantur: *Nulli dubium est, ea, quæ ceciderunt, corpora resurgere.* Hoc utique corpus, addit ille alio loco, quod pro Christo pertulit, & cum anima toleravit sæva tormenta, resurgere debet. *Neque enim fas est, ut in aliis corporibus animæ peccaverint, in aliis torqueantur; nec justis iudicis, alia corpora pro Christo sanguinem fundere, & alia coronari.*

VIII. Igitur eadem ossa, & sanguis, & caro, idest vultus & membra, totiusque compago corporis resurget in novissima die; & tota differentia quæ intercedit inter corpus quo nunc circumdamur, & corpus quod

III. **SÆCULUM.** Ibid. n. 38. pag. 303. Homil. 16. in Josue. num. 5. pag. 437.

Solus Deus agnoscit verum tempus, quo mundus uterire debet. Lib. 1. Periarch. n. 1. p. 69. *Mundus igne absumetur.* Lib. 4. contra Celsum. num. 2. pag. 515. Homil. 5. in Genes. n. 4. p. 74. *Lib. 5. contra Celsum. num. 15. pag. 588.*

In nostris propriis corporibus resurgemus. Lib. 2. de Resurrect. Tom. I. recent. Edit. pag. 34. Lib. 2. Periarch. c. 10. n. 1. pag. 100. *In D. Hieron. Ep. 38. ad Pammach.*

III. **SÆCULUM.** quod resurget, hæc est, quod istud erit incorruptibile, illud est corruptibile; unum est infirmum, aliud robore plenum; unum animale, alterum spiritale; unum abjectum, aliud gloriosum. Idem ipsi resurgent homines, sed non in eodem statu, nec iisdem obnoxii passionibus, quibus obnoxii erant in præsentī vita: *Nos vero, inquit egregie Origenes in quodam fragmento libri secundi de Resurrectione, eosdem ipsos futuros esse homines dicimus, licet non eodem statu, neque in iisdem passionibus . . . Nos acquari Angelis oportet* aebat Origenes, ut refert Methodius. Homines resurgent, non senes, non juvenes, sed in ætate perfecta: nulla erit sexuum distinctio: *In his tamen uxor non numeratur, quia tunc homines neque nubent, neque nubentur.* Sane qualis fuerit uniuscujusque præparatio in hac vita, talis erit & resurrectio ejus. Qui beatus hic vixerit, corpus ejus in resurrectione diviniore splendore fulgebit: *impī e contra resurgent in obscuris & atris corporibus.* Habes modo quæ notabiliora mihi visa sunt in Origene circa Dogmatam. Interim a Dogmatica Doctrina ad Doctrinam Moralem transiliamus.

Lib. 2. de Resurrect. Tom. I. recent. Edit. pag. 34. *In S. Epiphani. Hæref. 64. In S. Hieron. Epist. 38. ad Pammach. Exhort. ad Martyr. Tom. I. recent. Edit. num. 16. pag. 184. Lib. 2. de Resurrect. Tom. I. recent. Edit. pag. 34. Lib. 2. Periarch. c. 10. n. 8. p. 103.*

SECTIO II.

PUNCTA MORALIA.

Moralis Origenis Doctrina, non secus ac cæterorum Patrum, purissima est & accuratissima; immo ad ipsius laudem dici potest, eum pertractasse hanc Theologiæ partem majori perspicuitate, præcisione ac methodo præ cæteris Patribus, qui ante ipsum floruerunt. Jucundissimum sane est, eum, exempli gratia, differentem audire de Oratione ejusque utilitatibus ac proprietatibus; nec non de Martyrio, cum fieri nequeat, quin letores inflammantur ad perferenda libenti animo tormenta & mortem pro nomine Jesu. Illud vero majoris utilitatis in Morali Doctrina Origenis deprehenditur, quod scilicet pathetice ostendit inane & nihilum virtutum pure humanarum, nec non actionum, quæ ex dilectione in Deum non procedunt. Insuper de peccato accuratissime ac summa præcisione loquitur, & peccatum mortale a veniali formaliter distinguit. Uno verbo multa alia pertractat, quæ gratissima erunt lectori, qui ædificari æque ac instrui desiderat.

CAPUT I.

De Legibus, de Virtutibus, & de Actibus humanis.

I. **D**uas leges distinguit Origenes, Divinam unam, alteram humanam, ac docet, humanam legem observari debere, quando non adversatur divinæ, & debere anteponi legibus exteris. *Ubi scripta (Lex) Divinæ non adversetur, inquit ille in suo Opere contra Celsum, illam decet a*

Leges Divinæ & humanæ.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

civibus observari, & legibus exteris anteponi. Si vero Divina lex, lex naturalis humanis hisce legibus adversetur, illico anteponi debet lex divina, cum ratio dicat, *Lex Divina obediendum esse Deo potius quam homini cæteris anteponi debet.* *Ubi scripta legi lex . . . Dei contraria præcipit; vide, an non ratio velit, ut scriptis legibus valere jussis . . . soli Deo legislatori pareatur . . . etiamsi id facientem pericula, labores innumeri; mors, ignominia manerent.* Hoc sane principium inter primaria principia Religionis Christianæ recensetur. Optimi Cives esse debemus, Principibus fideles subditi, legum quas ipsi tulerunt diligentissimi observatores, nunquam autem cum jactura legis naturalis, nunquam cum jactura legis Divinæ quæ semper anteponi debet.

II. Illud etiam summi momenti occurrit in Morali Origenis doctrina, quod superius jam in Sectione Dogmatica animadvertimus, scilicet virtutes pure humanas absolute inutiles esse ad æternam salutem, nisi Deus gratia sua suppleat earum defectum. Attuli jam supra nonnulla Origenis loca quoad hanc rem: alia nunc proferam. Sermonem habens Origenes de primitiis, quæ in veteri lege offerebantur Domino, ait, jure quidem Deum noluisse accipere aliunde primitias, nisi a sanctificatis. *Poterat enim fieri, addit ille, ut & apud Gentiles invenirentur aliqua opera digna Deo: excoluerunt enim & inter illos aliqui virtutes animi: sed (Deus) non vult ista offerri in primitiis. Ex illis vult Deus virtutum benefacta suscipere, quorum mens videt Ethnicorum Deum, & qui sanctificati sunt Deo per fidem. Gentilis autem etiamsi aliquid honestum & probabile habere videatur in moribus, hoc ipso quod non Deo adscribit animi virtutem, sed jactantia suæ deputat, non est sanctificata hujusmodi probitas, & ideo non recipitur inter primitias.*

III. Certum igitur est, secundum Origenem, virtutes Ethnicorum esse virtutes inanes, steriles & infructuosas; virtutes non sanctificatas, & per consequens virtutes profanas; virtutes, quæ Deo acceptæ esse non possunt, si procedunt a malis dispositionibus eorum, in quibus sunt. Appellat utique Origenes Opera quæ ab his Ethnicorum virtutibus procedunt, *Opera digna Deo, sicuti diximus supra, hoc autem intelligi non debet in eo sensu, quod sint sanctificata, juxta phrasim Origenis modo recitatam. Hoc ipso quod non Deo adscribit animi virtutem . . . non est sanctificata hujusmodi probitas.* Et paucis interjectis: *Ex illis, inquit, vult Deus benefacta suscipere, quorum mens videt Deum, & qui sanctificati sunt . . . per fidem.*

IV. Non sufficit igitur facere opera bona, sed recte fieri debent, christiano modo, per spiritum fidei, pro Deo, aut pro mandato Dei, secus erunt opera inania. *Inanis dicitur omnis actus, verba sunt Origenis, & omnis sermo, in quo non est intrinsecus aliquid pro Deo, vel pro mandato Dei.*

III. **SÆCULUM.** *Dei.* Quando facimus mandatum Dei, habet alibi, & in conscientia nostra vanæ gloriæ sordes respergimus, ut placeamus hominibus, aut alia, quæcumque non placet Deo, boni operis causa præcedit; quamvis facimus præceptum Dei, tamen illud absque querela non facimus; & injuste id quod justum est sequimur.

V. Juxta hoc principium Origenis, nullus actus, nisi ad Deum referatur, est meritorius, licet bonus in seipso sit aut in suo officio. In præsentiarum vero inquirendum est, quo pacto, quæ via opera nostra ad Deum possint referri: at unam solummodo viam indigitat Origenes, videlicet Dilectionem Dei. Hinc tradit, idcirco Deum non statuisse in Decalogo pœnas temporales contra prævaricatores suorum præceptorum, quia vult, ut non metu, sed amore ea custodiamus: sed castigat morte hos eosdem prævaricatores, ut discamus, quod si inobedientes erimus, plectemur

ut servi. *Intuere,* inquit egregie noster iste Auctor, ordinem divinæ sapientiæ, non continuo pœnas cum primis statuit præceptis: vult enim, ut non metu pœnæ, sed amore pietatis, patris præcepta custodiamus... Primo ergo benignitate vocaris, ut filius... quod si filius esse obediens non vis, contemptor plecteris ut servus. Hæc Origenis observatio optima est, & ostendit necessitatem amoris Dei ad recte operandum.

VI. Etsi Origenes formaliter tradat necessitatem referendi opera omnia in Deum ex dilectione, nihilominus alio loco docet, opera quæ facit homo naturali justitia motus, non propter Deum, acceptabilia esse apud Deum. Bene quis facit homini, inquit ille, naturali justitia motus, non propter Deum... opus illud oleum est vulgare, non magni odoris, & ipsum tamen acceptabile apud Deum. Idque probat consilio, quod dedit Daniel Balthasari Deum non cognoscenti. Audi consilium meum Rex, agebat hic Propheta, peccata tua elemosynis redime (a). Tale aliquid dicit & Petrus apud Clementem. Quoniam opera boni quæ sunt ab infidelibus, in hoc sæculo eis profunt, & non in illo ad consequendam vitam æternam.

VII. Res ex se indifferentes permiffæ sunt, si scandalum non intercedat; nam ab illis est abstinendum si adsit scandalum. Sic manducare carnem, vel non manducare, ex se indifferens est. Manducandum est, si in hoc frater ædificatur, vel saltem non scandalizatur; abstinendum vero, si contrarium eveniat. Idipsum dicendum de cæteris rebus, quæ ex se sunt indifferentes; nam vel bonæ, vel malæ efficiuntur prout vel ædificationem, vel scandalum operantur in fratrem. Manducare carnem, & non manducare... indifferens, inquit Origenes... manducandum est, si in hoc frater ædificatur; & non manducandum, si per hoc non crescit opus Dei. Bibendum est, si per hoc frater proficit ad fidem; & non bibendum, si per hoc frater damnatur fidei incurrit.

(a) Daniel, cap. 4. vers. 24.

non bibendum, si per hoc frater damnatur fidei, aut tu detrimentum charitatis incurras. Uno verbo: Omnia igitur fieri oportet ob hoc, ne destruat Opus Dei. Quidquid dici possit de hac veritate, ejus praxis tantum necessaria est Christiano, quantum molesta esse potest naturæ corruptæ.

CAPUT II.

De Virtutibus Theologicis.

I. Fides, quæ inter theologicas virtutes primum locum tenet, in Divo Paulo tertium solummodo occupat inter dona Spiritus Sancti. Tertium locum occupat fides. Fides est regula vitæ hominum in terris, & præstat fiduciam vitæ futuræ: Fides quæ in Christo est, & præsentis vitæ regulam tenet, & futuræ spei fiduciam præstat. Sine fide impossibile est salvari. Impossibile est salvari sine fide. In Ecclesia una sola est fides, & est veluti vinculum, quo fideles inter se, & cum eorum Pastoribus uniantur: In Ecclesia licet omnes intra unam fidem contineantur. Hisce positis, nemo dubitare potest de utilitate & necessitate hujus virtutis.

II. Hæc sane non sentiebant Ethnici de fide: & Celsus hortabatur, ut in admittendis Dogmatibus rationem & rationabilem sequamur duces. At, tum hujus vitæ necessitates, respondet egregie Origenes, tum hominum infirmitas in causa sunt, cur perpauca huic se studio dedant; studio videlicet examinandi veritates Religionis. Sciscitemur, prosequitur Origenes, ab eorum qui credunt multitudine, utrum sit illis conducibilis sine examine credidisse; an, sprete fide simplici, non ante morum emendationem aggredi, quam doctrinæ principia penitus investigaverint? Manifestum est, perpauca exceptis, reliquos ne id quidem assecuturos, quod alii simplici fide consecuti sunt, sed in corruptissima sua vita remansuros. Illam igitur sine examine fidem, de qua tot turbas agunt, experti quam sit plerisque utilis, fatemur a nobis commendari iis, qui relinquere negotia omnia non possunt, ut se totos perscrutandæ doctrinæ tradant.

III. Illi autem, (Ethnici) quamquam fateri erubescant, idem faciunt tamen. Nam quis ad Philosophiæ studium incitatus, & in aliquam Philosophorum sectam aut forte aut quod in talem magistrum incidit, se conjiciens, aliter ad eam se applicat, quam quia illam credit reliquis præstantiorem? Ergo si ratio docuit credendum esse uni cuiquam eorum qui Sectas apud Græcos & Barbaros induxerunt, quanto magis Deo rerum omnium Domino, & ei qui docet hunc solum esse colendum? Quod sane non impedit, quo minus ratione duce rem contemplerur, & proferamus eas quæ nobis occurrerint, & quas accurata investigatione cruerimus demonstrationes. At pulcherrime, & ad rem eodem loco, sed inferius hæc habet Origenes. Lubens ergo illum (Celsum) interrogaverim, cur de antiquitate,

III. **SÆCULUM.** Lib. 10. in Epist. ad Roman. Tom. II. Genebr. pag. 404.

De Fide. Lib. 5. contra Cels. num. 13. pag. 639. Homil. 17. in Genes. num. 7. pag. 109. Homil. 25. in Numer. num. 2. pag. 369. Homil. 2. in Genes. num. 3. pag. 63.

Lib. 1. contra Cels. num. 9. pag. 328.

num. 10.

num. 11. pag. 329.

num. 14. p. 334.

III. **SÆCULUM.**

tate, quos nominatim recensuit, Barbarorum & Græcorum historiis adjungit fidem; ut fabulosas autem respuit hujus gentis (Judæorum scilicet) historias. Nam si eorum quisque summa fide narravit quæ ad se pertinebant, cur solis Judæorum Prophetis abrogemus fidem? aut si Moyses & Prophætæ in conscribendis Judæorum rebus suæ genti plus æquo gratificati sunt; cur non idem dicemus ab aliarum nationum Scriptoribus esse factitatum. Quod quidem Origenis argumentum validissimum est contra incredulitatem; quo utiliter & hodie uti possemus contra eos, qui vulgo Spiriti forti appellantur, qui semper dubitant quando agitur de Religione.

IV. Dicendum ergo cum Origene, quod si sæpe fides adjungenda est auctoritati hominum, quæ vade aliquo indiget; rationabilius est adjungere fidem Deo qui infallibilis est, & credere sincero corde veritates omnes, quas ipse nos edocet. Non sufficit autem has interius credere, sed earum publica confessio est necessaria. Se enim ipsos decipiunt, inquit Origenes, qui ad consequendum in Christo finem sufficere putant illud: Corde creditur ad justitiam, non adjecto altero: Ore autem confessio fit ad salutem.

V. Hinc vetustus hic Pater absolute damnat eos, qui Principibus adulantes ac Regibus, adorare se simulabant idola, cum in corde ipsorum certum esset, quia nihil est idolum: deinde docet, hunc vaserrimum agendi modum nullo pacto sociari posse cum sermone divino, qui æque verat & colere affectu idola, & eadem adorare cultu exteriori. Utrumque... resecat sermo divinus, ut neque affectu colas, neque specie adores. Et re quidem vera: Dolus est cum aliud quis lingua loquitur, & aliud volutat in corde. Neque solum stultum est simulacris preces ferre, verum etiam ad id simulandum trahi exemplo multitudinis, quod faciebant nonnulli inter Ethnicos Philosophos. Hujusmodi simulationes christiano indignæ sunt: Nihil enim in anima debet adulterinum. Hinc primi Christiani mallebant tormenta & mortem subire, quam vel unum Verbum proferre, unde suspicio oriri posset, se fidei valedixisse, quemadmodum alibi jam observavimus.

VI. Inter res, quæ ad Ecclesiæ ornamentum inserviunt, ejusque characterem constituunt, spes ab Origene numeratur, quam comparat Hyacinto: Hyacinto spes regni cælorum conferri potest. Anima opus habet hac (David) commotione: Spera in Deo. Sancti qui sperant in Deo ac in ejus auxilio, armati sunt hoc salutari cornu, de quo loquitur Regius Propheta: Sancti, quasi cornu, armati sunt Deo: & in prolatione sancti hujus nominis sat virium habent, unde de inimicis propriis victoriam reportent, juxta hæc ejusdem Regis verba: In te inimicos nostros ventilabimus cornu. Deus solus refugium; quapropter ad nullum alium confugiamus. Spes in præsentia tan-

De Spe. Homil. 9. in Exod. num. 3. pag. 164. In Pf. 42. pag. 707. Tom. II. recent. Edit. In Pf. 43. pag. 708. In Pf. 44. pag. 713. In Pf. 130. pag. 850.

tum vita locum habet: Post hoc enim sæculum fruitur quis iis, quæ speraverat.

VII. Quoad Charitatem, seu Dei dilectionem hæc habet Origenes. Deum diligere, nullus modus, nulla mensura est, nisi hæc sola, ut ei totum exhibeas, quantum habes. Diligendus est Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus. In hoc ergo nulla mensura est. Absque divinis opera nostra, nec perfecte bona esse possunt, quemadmodum cum Origene diximus capite superiori. Virtus hæc est character, quo veri Abrahamæ filii designantur, & distinguuntur ab illis, qui ut Ismael non sunt veri ejus filii. Iste ergo qui in charitate perfectus est, & de Abraham nascitur, & in Genes. filius liberæ est. Qui vero non perfecta charitate, sed futura pœnæ metu & suppliciorum timore mandata custodit, est quidem & ipse filius Abrahamæ, accipit & ipse dona, id est, operis sui mercedem: tamen inferior illo est, qui non servili timore, sed in charitatis libertate perfectus est: iste accipit repromissionem, licet ille accipiat benedictionem, hoc est, ut opinor ego, accipit temporalia bona: nam in diverso sensu hic Origenis textus interpretari nequit, si volumus hujus textus verba conciliare cum recitatis capite superiori ejusdem Scriptoris verbis; quod scilicet omnia opera, quæ pro Deo facta non sunt, sunt opera inania, de quibus rationem reddemus in die judicii; insuper quod irreprehensibiliter non operatur, sed injuste facit opera justitiæ qui servat mandata Divina non ut Deo placeat, sed ob alium aliquem finem, tandem, quod Deus vult, ut non metu pœnæ, sed amore pietatis ejus præcepta cultodiamus: quæ quidem omnia etiam naturaliter includunt dilectionem Dei. Quando igitur verustus iste Auctor subjungit, eos, qui pœnæ metu & suppliciorum mandata cultodiunt, & ipsos esse filios Abrahamæ, & accipere benedictionem, hoc intelligi naturaliter debet in sensu a me expolito, uti & ipse Origenes videtur asserere, quando sermonem habens de bonis operibus infidelium ait: Quoniam opera bona, quæ sunt ab infidelibus, in hoc sæculo eis profunt, & non in illo ad consequendam vitam æternam. Igitur timor servilis confert temporalia bona; non sufficit autem ad consequendam vitam æternam: hinc dilectio Dei ad salutem est absolute necessaria. Hanc eandem veritatem confirmat Origenes eodem loco cum ait, eos qui pœnæ metu operantur, & pœnæ metu mandata custodiunt, accipere benedictionem utique; minime vero repromissionem: quod quidem est eos excludere a Regno Cælorum.

III. **SÆCULUM.** De Charitate, sive Dilectione Dei. Homil. 3. in Cant. Tom. I. Genebr. pag. 337. Homil. 7. in Genes. num. 4. p. 79. Homil. 25. in Numer. num. 3. pag. 367. Homil. 2. in S. Lucam. Tom. I. Genebr. pag. 135. Homil. 11. in Levit. pag. 248. recent. Edit. num. 2. Tractat. 25. in S. Matth. Tom. II. Genebr. pag. 110.

CAPUT III.

De Dilectione Proximi, & de quibusdam aliis Virtutibus moralibus.

I. Si tenemur Deum diligere ex toto corde, uti hucusque diximus, ex tota anima, & ex tota virtute, & in hoc nulla mensura

III. SÆCULUM. mensura est: idipsum tamen dicendum non est de dilectione proximi, quæ dilectio, ut ordinata sit, qualitates personarum debet attendere.

Dilectio Proximi commensurari debet qualitati Personarum. Diligere . . . proximum; est mensura aliqua: Proximum, inquit (Christus Dominus) tuum dilige, sicut te metipsum. Si ergo aut in Dei dilectione minus aliquid feceris, (scribit Origenes) quam potes, & quam in viribus tuis est: aut inter te & proximum tuum non servaveris æquitatem, sed aliquid differentia habueris; non est in te charitas ordinata, nec ordinem suum tenens. Si quis labore in verbo Dei, atque animas nostras instruat & illuminet, viam salutis doceat, vivendique ordinem tradat; & hic quidem proximus est, sed multo amplius alio proximo diligendus, qui horum nihil egerit. Quod si aliquis nos errantes, & in præcipitio positos peccati, ad lucem revocat pietatis, & de ipso jam interitu eripiat, ac retrahat ad salutem, atque ex ipsis faucibus aeternæ mortis eripiat, hic quidem illa ipsa (si fieri potest) plenitudine charitatis, qua Deum diligimus, diligendus est post Deum. Si quis sit sanctæ vitæ vir innocens, immaculatus, & qui in justificationibus & mandatis Dei ingrediatur sine querela, hic vir propter opus suum, & vitæ suæ meritum habendus est in charitate superabundantius illo, qui nihil horum agit. Uno verbo habenda est ratio qualitati personarum, & beneficiis, quæ in nos contulerunt; hoc est, pro meritis etiam & causis unicuique in omni castitate deferenda dilectio est. Erga Sanctos qui nos in Christo genuerunt, sed & Pastores atque Episcopos, vel qui verbo Dei præfunt Presbyteri, aut qui bene ministrant in Ecclesia, vel qui in fide præcellunt cæteros; erga hos omnes, pro uniuscujusque meritis affectio pensabitur charitatis longe eminentior, quam erga eos haberi potest, qui aut nihil horum, aut non integre egerunt. Sed & inter parentes fideles & infideles, concludit Origenes, & fratres fideles ac infideles, fororesque, potestne fieri ut non erga hos singulos diversus ordo habeatur charitatis? Hæc est Origenis doctrina quoad proximi dilectionem, toto cælo diversa a falsa imaginatione quorundam imperitorum devotorum, qui nullam in hoc articulo distinctionem admittere volunt. At, quidquid ipsi opinentur, semper verum erit, Charitatem, ad hoc ut sit virtus, debere esse recte ordinatam: sed talis nunquam erit, nisi attendat qualitatem personarum: quod quidem requirit necessario aliquam distinctionem.

II. In genere ex dilectione proximi tenemur 1º. oblivisci injuriarum omnium, quas fratres & proximi nostri nobis intulerunt, quia debita propria recordabimur, quæ sæpe omisimus solvere non hominibus tantum, sed & ipsi Deo. Memores enim eorum, quæ cum deberemus, non reddidimus, sed fraudem fecimus præterito tempore, quo hæc vel illa proximo præstare debuimus, mitiores erimus in eos, qui debent nobis, nec debitum reddunt: maxi-

Remissio Injuriarum. In-
Tractat. de
Oration.
num. 28.
pag. 254.

me si non obliviscamur eorum, quæ in Deum peccavimus, & iniquitatis quam in excelsum locuti sumus, sive ignoratione veritatis, sive impatientia eorum quæ nobis acciderunt adversa. Quod si nolimus in debitores nostros esse benigni, eadem patientur ac ille, qui centum denarios conseruo non donavit . . . Nobis sit remissio peccatorum, per hoc quod & nos remittimus peccata fratribus nostris: Sic enim dicit ipse Dominus & Salvator noster (a): si remiseritis fratribus vestris ex corde peccata ipsorum, & vobis remittet pater vester peccata vestra: quod si non remiseritis fratribus vestris ex corde, nec vobis remittet pater vester.

III. 2º. Licet teneamur patienter ferre injurias proximi, cavere nihilominus debemus, ne unquam in peccatis alterius polluamus conscientias nostras, ne consensum male agentibus præbeamus. Conseruo autem dico, non solum pariter agendo, sed etiam . . . reticendo (notabilis quidem veritas!) Hinc Christus Dominus ait (b): Si videris fratrem tuum peccare, argue eum inter te & ipsum solum. Quod si te non audierit, adhibe tecum alios duos vel tres. Quod si nec ipsos audierit, dic Ecclesiæ. Quod sane Evangelicum præceptum, (observat Origenes) in eo perfectius datum est, quod indicandi peccati modum disciplinamque constituit. Non vult enim te . . . continuo . . . divulgare aliena peccata . . . quod esset utique non corrigentis, sed potius inflammantis . . . Non solum emendaveris peccatum, sed & duplicaveris. Discamus ergo ex Evangelio ordinem servandum in correctione fraterna: Disce ergo ex Evangelii ordinem, inquit Origenes eodem loco. Primo, inquit, solus inter te & ipsum: secundo, adhibe tecum alios duos vel tres: tertio, dic Ecclesiæ. Quilibet Christianus fratrem corrigere tenetur servato ordine modo recitato. Peccatum quod commisit ille quem celat, ipse suscipiet, & pœna commissi revolvetur ad conscientiam. Diversimode hodie opinantur homines & agunt sub specioso prætextu servandi unionem & concordiam: at quænam potest esse hæc concordia, quæ adversatur veritati?

IV. 3º. Ex eadem hac dilectione proximi tenemur ipsius famam tueri, & nunquam eam lædere sermonibus nostris: Ad benedicendum enim, inquit egregie Origenes, & non ad maledicendum nati sumus. De tractatio est peccatum, quod, sicuti graviora peccata, excludit nos a Regno cælorum. Exemplum Mariæ fororis Moyse ostendit, quam periculosum sit hoc peccatum. Moneor, inquit Origenes, & utiliter ac necessario moneor ex hoc facto . . . ne aperiam os meum ad derogandum non solum Sanctis, sed, & quibuslibet proximis meis.

„Vides, subjungit e vestigio, quanta ex

(a) Matth. cap. 9. vers. 14.

(b) Matth. cap. 18. vers. 15. 16.

III. SÆCULUM. „hoc indignatio Dei fuerit, quanta vindicta processerit. Denique adversum peccatum istud simili indignatione etiam in aliis Scripturæ locis Deum commoveri videmus. Exiis igitur omnibus Divinæ Scripturæ sermonibus, velut gladii quibusdam utrinque acutis, obrectandi fratibus, & derogandi Sanctis vitium resecemus.

V. Nec nos morari debent hæc Origenis verba: Quibuslibet proximis meis, quasi inde sequeretur, nobis unice vitium esse lædere famam proximi, permissum autem id nobis esse quoad cæteros homines, qui hac proximi qualitate destituuntur: non, inquam, morari nos debent ea verba; nam Origenes ipse illi interpretationi viam omnem occlusit dicens, Proximus, sæpe omnino homo dicitur. Videtur utique alio loco contraria docere idem Auctor cum ait: Non est inordinatus sermo divinus, nec impossibilia præcipit, nec dicit: Diligite inimicos vestros ut vosmetipsos, sed tantum, Diligite inimicos vestros: ex quibus verbis videtur inferri posse, Origenem non recensere inimicos inter proximos. Verum quidquid sit de hac opinione, cui non subscribo, vetustus iste Pater constantissime docet, nos debere juxta Scripturarum doctrinam diligere inimicos nostros, & non posse eos odisse. Igitur, secundum Origenem non possumus lædere ejus famam: & hoc est, de quo in præsentiarum agimus.

VI. Nimii essemus, si in animo esset exscribere omnia loca, in quibus Origenes differit de cæteris moralibus virtutibus: hinc aliqua solummodo proferemus ejusdem peculiaria testimonia, quæ præ cæteris visa sunt nobis Christianorum moribus efformandis magis accommodata. Inter hæc quidem, ut ego opinor, locum obtinere illud debet, quod in eodem Auctore legitur de timore Dei. Nihil, inquit ille, siquidem timore Dei quilibet a malo declinat. Pariter inter ea recenseri debet quod ille tradit de Castitate: vult quippe Origenes, ut corpore simul & animo casti simus; cum, ut docet ipse, virtus hæc ab aliis virtutibus separata, grata Deo esse nequeat. Quicunque ergo, scribit ille, de castitate animæ solliciti non sunt, licet corpore casti sint, sunt ex illis quinque virginibus stultis, quæ virgines quidem fuerunt, & castitatem corporis servaverunt, oleum autem charitatis, & pacis, & reliquarum virtutum, in vasis suis condere nescierunt, & idcirco exclusæ sunt a thalamo sponsi: quoniam sola carnis continentia ad altare Dominicum non potest pervenire, si reliquis virtutibus deseratur.

VII. Hoc tamen impedire non debet, quo minus castigemus corpus nostrum, & imponamus ei frænum continentia. Impone ei, inquit Origenes, continentia frænum; & manum disciplinae ne auferas a carne tua, sicut imposuit manum carni suæ ille qui dicebat (a): Macero corpus meum, &

Castigatio Carnis.
Ibid.

(a) 1. Corinth. cap. 9. vers. 27.

III. SÆCULUM. servituti subjicio. Fugula eam contra Dominum, mortificans . . . membra tua. Mortificatio hæc nobis necessaria est in præfenti vita: Castigatio corporis, donec sumus in corpore isto corruptibili & passibili, sine dubio necessaria est: & alicujus castitas talis est, quæ requirat macerari corpus suum: & subjici servituti, & quæ adhuc dicat: Castigo corpus meum &c.

VIII. Itaque non recte sentiunt qui corporis mortificationem contemnunt, immo cum hæreticis ipsis sentiunt, qui abstinentias rident & jejunia veluti quid superfluum ac mere judaicum. „Abstinentia ciborum, inquit Origenes, & castigatio corporis, donec sumus in corpore isto corruptibili & passibili, sine dubio necessaria est. Sic ergo, repetit inferius, & nunc necessaria abstinentia ratio videtur, & postmodum non quaerenda. Quoad jejunium in particulari, Origenes aperte declarat, illud omni tempore servari posse: Tu si vis jejunare secundum Christum, omne tibi tempus aptum est totius anni. Quando ergo non est tibi humiliationis dies, qui Christum sequeris, qui est humilis corde, & humilitatis magister? Tu itaque si vis jejunare, jejunia secundum præceptum Evangelii, & observa in jejuniis Evangelicas leges, in quibus hoc modo Salvator de jejuniis mandat (b): Tu autem si jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava. Unge ergo caput tuum: Sed observa, ne oleo peccati: sed unge caput oleo exultationis, oleo lætitiæ, oleo misericordiæ. Jejunans ergo debes adire Pontificem tuum Christum, qui utique non in terris requirendus est, sed in cælis. Jejuna ab omni peccato. Nullum cibum sumas malitiæ, nullas capias epulas voluptatis, nullo vino luxuriæ concalescas. Jejuna a malis actibus, abstine a malis sermonibus, contine te a cogitationibus pessimis: Tale jejunium placet Deo. Abstineri vero a cibis, quos Deus creavit, ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum his qui Christum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Nec hoc tamen ideo dicimus, ut abstinentia christianæ fræna laxemus. Habemus enim Quadragesimæ dies jejuniis consecratos: habemus quartam & sextam Septimanæ dies, quibus solemniter jejunamus. Est certe libertas Christiano per omne tempus jejunandi, non observantia superstitione, sed virtute continentia.

IX. Origenes exponit deinceps magnas hujusce jejunii utilitates: asserit enim, per hoc jejunium servari apud Christianos incorruptam castitatem. Nam quomodo apud eos castitas incorrupta servatur, nisi ardentibus continentia sulca subsidiis? insuper, per has abstinentias eos facillime dare posse operam lectioni & studio Sacrarum litterarum: Quomodo Scripturis operam dabunt? . . . nonne per continentiam ventris & gutturis? tandem per hoc jejunium efformamur.

(b) Matth. cap. 6. vers. 17.

III. SÆCULUM. Efformari voluntarios Eunuchos, de quibus Evangelium loquitur: *Quomodo quis se- ipsum castrat propter regnum caelorum... nisi abstinentia utatur ministra?* Quid ultra requiritur, ut Novatores fateri cogantur, se per summam injuriam damnare jejunia & abstinentias quas servat Ecclesia? Sancta hæc mater carnis castigationem præcipit ob eadem motiva, quæ ex Origene jam protulimus: monet filios suos, ut caveant a superstitione Judæorum, ut jejulent corpore & spiritu: Anne igitur Judæorum jejunia servat Ecclesia? Aut aliquo prætextu Novatoribus opus erat, ut Religionis contemptum tezerent.

X. Etsi Origenes fateatur, connubia legitima carere peccato, nihilominus videtur docere, matrimonii usum non esse omnino purum, & generationis actum non esse dignum præsentia Spiritus Sancti. *Connubia quidem legitima, inquit ille, carent quidem peccato, nec tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur, præsentia Sancti Spiritus dabitur.* Sermonem habens de incestu filiarum Loth; „ Vereor,

„ inquit, *proloqui quod sentio; vereor, inquam, ne castior fuerit harum incestus, quam pudicitia multarum.* *Discutiant se & requirant... si ob hoc solum adeant viros, ut suscipiant liberos; si post conceptum desistant.* Sunt quædam, „ addit ipse quæ sicut animalia absque ulla discretionem indefinenter libidini ferviunt: „ *quas ego nec mutis pecoribus comparaverim.* pecora enim & ipsa sciunt, cum conceperint, ultra non indulgere maribus copiam sui... sed vos, o populus „ Dei, prosequitur idem Pater, intelligite „ Apostoli sermonem, quo ait (a): Sive „ manducatis, sive bibitis, sive aliud quid „ facitis, omnia in gloriam Dei facite. „ Quod enim post manducare & bibere dicit: Sive aliud quid facitis, inverecunda „ conjugii negotia verecundo sermone „ signavit, ostendens etiam ipsa ad Dei „ gloriam geri, si posteritatis folius contemplatione procurantur. „ Hæc habet Origenes de Matrimonio; habet autem cum veteris vetustis Patribus, qui ante ipsum floruerunt.

De Voto.
Homil. 24.
in Numer.
num. 2.
pag. 364.

Ibid. n. 3.
pag. 365.

XI. Antequam huic Capiti finem imponamus in medium afferenda sunt quæ sentit Origenes de Voto. *Scio, inquit ille, diversa vota in Scripturis referri.* Inde profert, ut exemplo aliquo utatur, votum Annæ matris Samuelis, votum Jephthæ, aliorumque in genere; illud vero esse Deo magis acceptabile dicit, quod votum Nazaræorum appellatur: *Votum Nazaræi, quod est super omne votum.* Nam filium offerre, vel filiam, prosequitur idem Presbyter, aut pecus, aut prædium, hoc totum extra nos est. *Semetipsum Deo offerre, & non alieno labore, sed proprio placere, hoc est perfectius & eminentius omnibus votis... Quid ergo magnum faciet homo, si semetipsum offerat Deo, cui ipse se prior ob-*

(a) 1. Corinth. cap. 10. vers. 31.

tulit Deus? Hæc Origenis verba placere nequaquam poterunt Novatoribus, qui contemnunt & irrident tria Religiosorum vota, per quæ homines semetipsos Deo offerunt, & quæ complectuntur perfectam illam oblationem, quam verbis modo recitatis Origenes tantopere commendat.

XII. Huc referri possunt quæ docet Origenes de Juramento, servari scilicet non posse, quando est de re mala. *Absurdum enim videtur, inquit ille... ut si mento per iracundiam dixerit, me hominem occisurum... ne pejerare... videar, cogar ad explendum opus quod temere & illicitè promisi.* Hanc eandem ob causam contendit ille, excusari debere Judith si non servavit pacta cum Holoferne; immo asserit hoc fuisse bonum & beatum in ordine ad Deum. *Quid facere debebat Judith? Verba Origenis sunt, servare ne pacta, vel ea prævaricari? In confesso est quia prævaricari. Illam namque prævaricari quoad Holofernem, beatum erat in ordine ad Deum.* Videtur hoc loco Origenes parum remittere de severitate suæ Moralitatis. Male utique egisset Judith servando pacta cum Holoferne, illud videlicet adimplens, quod illi promiserat: aut quomodo excusari omnino poterunt mendacium, dissimulatio, dolus; quæ omnia in hac promissione intercessere? Hoc siquidem nullo pacto conciliari potest cum superioribus tradita Origenis doctrina; stultum scilicet esse aliquid simulare, & in anima hominis vera pietate Deum colentis nihil inesse debere adulterinum.

C A P U T IV.

De Martyrio.

I. De Martyrio integrum Tractatum concinnavit Origenes, ibique exhortatoriis rationibus ex propria charitate petitis duos Christi Confessores incitat ad Martyrium; Ambrosium scilicet Diaconum, & Prototeclum Cæsariensis in Palæstina Ecclesiæ Presbyterum, qui pro Christi confessione in vinculis detinebantur. Egregium hoc Opus, in quo Origenes se ipsum prodit vehementer inflammatum ad martyrium subeundum, nihil aliud ferme est, quam series quædam oraculorum Sacræ Scripturæ, quibus prudentissime & ad rem unitur Origenes, ut ad mortem pro veritate perferendam incitet fideles. Refellit ibidem sapientissimus iste Doctor futilissimas rationes omnes, quas excogitaverant quidam Hæretici, quasque adoptabant falsa sæculi prudentia, & humana infirmitas, ut averterent iis in circumstantiis veros Dei famulos a regulis Evangelii. Totum hunc pulcherrimum & apprime utilem Tractatum de verbo ad verbum libentissime describerem, nisi vererem creare fastidium lectoribus: saltem præcipua hujus Tractatus loca excipiam, quorum lectio stimulos ad martyrium addere poterit illis Christianis, qui ab eodem magis videntur alieni.

III. SÆCULUM.

Exhortat.
ad Martyr.
Tom. I.
n. 2. & 4.
pag. 275.
& 276.

II. Origenes initio Tractatus sui, ut ostendat Christi Confessoribus, eos pro nihilo reputare debere ærumnas hujus vitæ, inita comparatione cum mercede illa, quæ in cælis reposita est iis qui persecutionem patiuntur propter justitiam; & memoria hujus mercedis debere eos per omne quod instat certamen gaudere, exultare, & tripudiare, „ Velim igitur, inquit Sanctos „ Martyres alloquens, vos per omne quod „ instat certamen, memores multæ illius „ mercedis, quæ in cælis reposita est iis „ qui persecutionem & opprobria patiuntur propter justitiam, & propter filium „ hominis. „ Et paucis interjectis, proposito exemplo Abraham, qui primo Domini mandato obediens exivit de terra sua, hortatur Martyres ut ipsius Abraham dispositiones imitantes, parati sint obedire voci ejusdem Dei, qui eisdem præcipere potest, non solum ut exeant de terra sua, sed etiam de universo mundo. *Nobis forte ab eo brevi dicitur: Exite de universa terra, cui obedire bonum est.*

num. 6.
pag. 278.

pag. 279.
& 280.

num. II.
pag. 281.

III. Probatio igitur, prosequitur Origenes, & examen nostræ erga Deum charitatis instans esse tentatio putanda est: *Tentat enim vos Deus, ut in Deuteronomio (a) scriptum est, ut sciat, utrum diligatis Dominum Deum vestrum ex toto corde vestro, & ex tota anima vestra.* Deinde tradit, nullam deteriore labem iniuri posse animæ, quæ eum confessæ non fuerit, qui vere unus & solus est Dominus; & enorme in Christiano peccatum appellat, jurare per alicujus hominis fortunam, quemadmodum tunc temporis jurare cogebantur fideles; nullum siquidem non movebant lapidem persecutores, ut tale jusjurandum a fidelibus obtinerent. Hac autem ratione impletur Confessionis mensura, inquit idem Pater, si per totum inquisitionis & tentationis tempus locum diabolo non demus in cordibus nostris, *qui nos inquinare vult cogitationibus malis, aut negationis, aut dubitationis:* Si nos præterea nullo verbo maculemus quod a confessione alienum sit; si cuncta feramus & adversariorum contumelias, & ludibria, & risus, & infamiam, & misericordiam qua nostri misereri videntur quos nempe errantes & stultos arbitrantur, & deceptos vocant: ad hæc, si neque nos divellat atque distrahat liberorum uxorisve amor, aut alicujus eorum quæ carissima in vita putantur esse; ut aut possessionibus aut huic ipsi vitæ hæreamus, sed ab his omnibus averfi, toti Dei sumus, ejusque vitæ quæ cum ipso & apud ipsum est, ut communionem habituri cum Unigenito ejus Filio, & his qui ejus participes sunt: tunc nos confessionis mensuram implevisse dicere poterimus. Si vero vel vno istorum aliquo defecerimus, non implevimus, sed inquinavimus confessionis mensuram.

IV. Ut ostendat deinde, quemlibet Christianum teneri etiam cum vitæ dispen-

(a) Cap. 13. vers. 3.

III. SÆCULUM. dio confiteri fidem Jesu Christi, sciendum inquit, & illud est, nos id quod dicitur testamentum Dei, certis conventionibus suscepisse, quas tum fecimus, cum nos juxta Christianam Religionem victuros recepimus. Evangelium autem dicit: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me (b); qui perdidit animam suam propter me, salvam faciet eam (c); quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat (d). Nunc vero appareat, verba Origenis sunt, an sustulerimus crucem nostram, & Jesum secuti simus: quod factum est si vivit in nobis Christus. Si nostram volumus animam salvam facere, ut ipsam anima meliorem recipiamus, martyrio perdamus eam. Si enim eam perdidimus propter Christum, eamque illi profuderimus propter ipsum moriendo, veram salutem ei comparabimus. Sin minus, audiemus nihil illi prodesse, qui universum mundum sensibilem sua ipsius jactura lucratus fuerit; quique propriam semel animam perdidit, ejusve detrimentum fecerit, eum nec mundum universum, si lucratus illum sit, posse pro amissa anima commutationem dare.

V. Deinceps recitatis Divi Petri verbis: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te &c. (e); „ Horum ego Verborum causa, inquit Origenes Ambrosium in particulari alloquens, optarim tot bonis affluere, quot tu, aut etiam pluribus, & sic Martyr esse Deo in Christo, quod multoties plura accipiam. Quapropter si martyr fuero, velim & liberos relinquere, & agros, & domos, ut apud Deum & Patrem Domini nostri Jesu Christi, a quo omnis paternitas in cælo, & in terris nominatur (f), multo plurimum & sanctiorum liberorum pater dicar, aut, ut definite dicam, centuplorum. „ Origenes ut incendat Ambrosium ad hanc rerum omnium conculcationem, quæ quidem molesta esse debet naturæ, eidem repræsentat, quod Martyres, qui propter Dei in Christo charitatem, & possessiones, & naturalem in liberis amorem conculcant; martyres, inquam, isti, primas obtinebunt super illos, qui etsi martyres, pauperes tamen cum essent, nihil conculcaverunt: „ Ut igitur æquum est, ait Origenes, eos qui tormentis & laboribus probati non sunt, primas iis cedere, qui in equuleis & variis tormentorum generibus & igne patientiam exhibuerunt: sic & nos pauperes, etsi martyres erimus, ratio suadet primas vobis relinquere, qui propter Dei in Christo Charitatem omnia conculcatis. „

(b) Matth. cap. 16. vers. 24.

(c) Ibid. vers. 25.

(d) Ibid. vers. 26.

(e) Ibid. cap. 19. vers. 27.

(f) Ad Ephes. cap. 3. vers. 15.

III.

SÆCULUM.

VI. Insuper Origenes in mentem re-
 missiones factas in Baptismo, ostenditque,
 cam libertatem, qua elegerunt servire vero
 Deo potius quam diis extraneis, pro ipsis
 evasisse necessitatem propter pacta inita cum
 Deo, quando iis qui illos erudiebant in fide
 responderunt: Serviemus Domino, quia
 ipse est Deus noster. „ Nunc autem, ait
 „ illis Origenes, id vobis dicendi locus non
 „ est: tunc enim dixistis: Absit a nobis,
 „ ut relinquamus Dominum, & serviamus
 „ diis alienis: Dominus Deus noster, ipse
 „ est Deus. Sed & in Religionis fœdere
 „ olim doctoribus vestris spondidistis in
 „ hæc verba: Serviemus igitur Domino,
 „ quia ipse est Deus noster. „ Hoc pacto
 Origenes incitabat Sanctos hos Confessores
 ad martyrium: motivum vero ab eodem
 modo allatum, ex præcipuis est, unde in-
 flammari possunt Christiani ad confessionem
 fidei tempore persecutionis.

num. 18.
 pag. 285.
 num. 22.
 p. 288. &c.

n. 29. &c.
 pag. 291.

num. 34.
 pag. 296.
 num. 35.
 pag. 297.

num. 39.
 pag. 300.

num. 47.
 pag. 307.

num. 48.
 pag. 307.

VII. Validissimis momentis idem argu-
 mentum confirmat Origenes cum sermonem
 habet de gaudio Angelorum qui vident cer-
 tamen Martyrum pro Christiana Religione;
 de constantia Eleazari, ac septem fratrum
 Machabæorum; de præcepto, quod Chris-
 tus Dominus dedit non inimicis suis, in-
 quit Origenes, sed suis amicis, bibendi
 scilicet calicem suæ passionis; de exemplo
 Salvatoris ipsius, qui ob mortem quam pas-
 sus est Crucis, nunc fedet ad dexteram Dei
 Patris; de gloria quæ revelabitur in nobis
 propter tormenta quæ sustinuerimus; de
 periculo decedendi morte vulgari, & præ-
 cipue de voluntate Domini, qui forte ideo
 servavit Sanctos hos Confessores usque ad
 tempora persecutionis, ut proprio sanguine
 abluerentur, & mundarentur omni pec-
 cato.

VIII. Validissimum æque est aliud mo-
 mentum quod Origenes petit a naturali de-
 siderio animæ adherendi Deo, cum quo
 aliquam habet cognationem, eo quia intel-
 ligibilis est, invisibilis, & incorporea.
 Est etiam manifestum, inquit ille,
 mentem cognationem habere cum
 Deo Quid ergo, egregie concludit,
 refugimus & dubitamus, abjecto quod nos
 impedit corruptibili corpore, & terreno ta-
 bernaculo quod animam gravat, & onerat
 mentem sollicitam, vinculis absolvi car-
 nis ut cum Christo Jesu propria
 beatitudinis requie perfruamur.

IX. „ Dudum Jesu sermones audivi-
 „ mus, profequitur Origenes, & multo
 „ jam tempore ex Evangelii præscripto vi-
 „ ximus, ædificavimusque nobis omnes do-
 „ mum. Ubi vero ædificaverimus, an su-
 „ pra petram, & foderimus in altum; an
 „ super arenam sine fundamento. Instat
 „ enim tempestas, ferens pluviam, & flu-
 „ mina, & ventos, vel, ut Lucas vocat,
 „ inundationem; & hæc illisa domui, vel
 „ non potuerunt eam movere, & propte-
 „ rea non cadet domus, quippe supra pe-
 „ tram Christum fundata, vel ædificii de-
 „ bilitatem arguent, quod instante occasione

„ corruet: quod a nostris absit ædificiis...
 „ Quamobrem nos precemur, ut assimile-
 „ mur viro sapienti, qui ædificavit domum
 „ suam supra petram Demonstramus
 „ animam nostram semen ejus suscepisse,
 „ non ut qui secus viam sunt, neque ut
 „ petrosa, neque ut spinæ, sed ut terra
 „ bona Quando igitur juxta Apo-
 „ stolum Dei agricultura, Dei ædificatio
 „ estis; ut ædificatio Dei stemus inconcussi
 „ ad tempestatem; ut Dei agricultura ne-
 „ que de maligno curemus, neque de tri-
 „ bulatione aut persecutione quæ propter
 „ verbum oriatur, neque de fallacia divi-
 „ tiarum, aut de vitæ voluptatibus
 „ festinemus ad eas divitias quæ fallaciam
 „ non habent, & ad voluptates, ut ita di-
 „ cam, Paradisi deliciarum properemus. „

X. Tandem Origenes concludit admi-
 rabilem hunc Tractatum, Sanctis Confes-
 soribus repræsentans 1º. quod eorum san-
 guis ad Deum e terra clamabit, sicuti le-
 gimus in Scripturis de voce sanguinis
 Abel. 2º. quod forte aliqui ementur pre-
 tioso sanguine martyrum, sicuti omnes
 empti fumus pretioso sanguine Jesu Chri-
 sti. Forte etiam, ut pretioso Jesu San-
 guine empti sumus, sic & pretioso
 Martyrum sanguine quidam ementur, & τὸς
 τῶ τιμίῳ ἀματι τῶν μαρτύρων ἀγορασθῆ-
 σονται τινες. Quæ Origenis verba maxime
 attendenda sunt, cum probent Communionem
 Sanctorum. 3º. iisdem Confessoribus
 dicit, quod qui Martyr est, Deum sua
 morte clarificat. Hæc sunt præcipua, quæ
 deprehendere potui in Origenis Exhorta-
 tione ad Martyrium.

XI. Quia vero quoddam veluti marty-
 rium, fortasse non minus Deo acceptum, ii
 sustinent, qui in ipso sinu Ecclesiæ perfe-
 cutionem patiuntur ab impiis, qui quan-
 doque conantur separare bonos a commu-
 nione cæterorum fidelium; hinc operæ pre-
 tium erit tradere Origenis hac super re do-
 ctrinam, & præcipue modum ex eodem
 exscribere, quo se gerere debeat fidelis in
 his circumstantiis. Horum, inquit ille,
 (qui scilicet persequuntur justos) magis mi-
 sereri, quam eos odisse debemus, & orare
 pro illis, quam eis maledicere: ad benedi-
 cendum enim, & non ad maledicendum
 nati sumus. „ Nos hoc sentimus, ait in-
 „ super, quod ejicientur de regno celo-
 „ rum, non solum qui grandia peccave-
 „ runt, verbi gratia fornicatores & adul-
 „ teri, & masculorum concubitores, &
 „ fures, sed & qui in quempiam maledi-
 „ cta conferunt, & libenter contentiones
 „ reperiunt. Unde cuncta nitimur agere
 „ consilio, & in moderatione sermonis, ut
 „ nulli audeamus maledicere. „

XII. Infamia utique est a populo Dei
 & Ecclesia injuste separari: Dedecus est in
 Ecclesia surgere de confessu Presbyterii,
 projici de Diaconatus gradu: non ideo ta-
 men licet seditiones commovere, & con-
 gregare populos ad schisma faciendum:
 nunquam siquidem hæc fuit Origenis mens;
 nunquam hæc Origenes peregit quando perfe-

III.
 SÆCULUM.
 num. 49.
 pag. 306.

num. 50.
 pag. 309.

Quid agen-
 dum in perse-
 cutionibus,
 quæ a malis
 Christianis
 proveniunt.
 Ep. Origen.
 Tom. I.
 recent. Edit.
 pag. 5.

III. SÆCULUM.

Homil. 10.
 & 11. in
 Ezechielem.
 Tom. I.
 Geneb.

persecutiones passus est ab inimicis suis:
 Nam illud docuit semper verbis & exem-
 plo, debere nos cum omni humilitate &
 patienter talia sustinere; nam qui talia agunt,
 inquit ille, & a Deo misericordiam con-
 sequuntur, & frequenter etiam ab homi-
 nibus revocantur in pristinum gradum, &
 in gloriam quam amiserant. Ex præclara
 hac instructione perbelle eruitur quænam
 esset ipsius mens, quænam sui cordis opti-
 ma dispositio. Vel ex hoc uno loco omnes
 deprehendere commode possunt, quam longe
 esset Origenes a commovenda seditione,
 vel ab excitando Schismate, necnon quam
 firmiter adhereret Ecclesiæ, licet crude-
 lissimas persecutiones ab adversariis suis
 pateretur. Apparet ex his discrimen inter
 Origenem & Tertullianum.

CAPUT V.
De Oratione.

I. De Oratione pariter Tractatum con-
 scripsit Origenes, in quo plurima
 occurrunt summa consideratione dignissima
 loca non solum quoad ejus utilitatem, ve-
 rum etiam quoad dispositiones ad orandum
 necessarias, & quoad corporis compositio-
 nem Orationis tempore servandam. Ad
 Orationis utilitatem quod attinet, mentem
 suam aperit Origenes cum ait, omnes San-
 ctos magnam utilitatem ab Oratione acce-
 pisse. Ut vero a Christo Domino, qui est
 Sanctus Sanctorum, initium sumamus, hæc
 scribit Origenes: Quod si Jesus orat, nec
 orat frustra, sed per orationem petita con-
 sequitur, sine oratione forte non accepturus,
 quis nostrum orare negligat? Deinde utili-
 tates enumerat, quas Sancti veteris Testa-
 menti ab Oratione reportaverunt. Per
 Orationem siquidem Anna huic mundo edi-
 dit Samuelem, Ezechias ab illa infirmitate,
 qua erat moriturus, liberatus est; Mar-
 dochæus & Esther Judæorum salutem ob-
 tinuerunt; Judith Holofernem superavit;
 tres Pueri meruerunt ventum roris flantem,
 ignisque vires cohibentem accipere; Da-
 niel obturavit ora leonum; Jonas e ventre
 Ceti egressus est; Ninivitæ meruerunt ha-
 bere Deum propitium.

Utilitas
 Orationis.
 Tractat. de
 Oratione.
 n. 13. & 14.
 pag. 216.
 & 217.
 Tom. I.
 recent. Edit.

Sequitur
 idem argu-
 mentum.
 num. 13.
 pag. 217.

II. Quanta vero sunt, quæ unusquisque
 nostrum, si modo grato animo memor ac-
 ceptorum beneficiorum laudes Deo pro his
 referre velit, poterit enarrare; Animæ
 enim, quæ diu sine prole manserunt, de-
 prehensa ejus partis sterilitate, quæ prin-
 ceptis in ipsis esse debet, mentisque orbitate,
 a Spiritu Sancto per assiduam Orationem
 veluti gravidatæ, salutares sermones,
 veritatisque cognitione plenos generarunt.
 Quot etiam oppugnantibus nos sæpe mul-
 tis adversæ potestatis millibus, divinaque
 nos deicere spe volentibus, hostes prostrati
 sunt? Fallacem & probabilem sermonem
 diaboli ille contemnit, immo & principem
 militiæ adversæ ille jugulat sæpe, qui Dei
 laudibus confidit. Quot sunt, qui cum in-
 tentationes incidissent superatu difficiles,
 nihil ab ipsis passi sunt? fateri igitur oportet
 CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

tet cum Origene, Orationem majorem cæ-
 teris rebus præstare nobis utilitatem: im-
 mo maxime necessariam nobis esse, cum
 sine Oratione Divinas res intelligere non
 valeamus: Maxime etiam necessaria est ad
 res divinas intelligendas oratio, inquit Ori-
 genes in quadam sua Epistola ad Divum
 Gregorium Thaumaturgum.

III.
 SÆCULUM.
 Tom. I.
 recent. Edit.
 pag. 32.

III. Hæretici illius ævi, insensissimi
 Orationis hostes objiciebant primo loco:
 Si Deus futurorum præsciens est, & ipsa
 oportet fieri; si omnia juxta voluntatem
 Dei fiunt, & stabilia sunt ipsius decreta,
 nec quicquam eorum quæ vult, mutari po-
 test, vana est Oratio. Origenes autem re-
 spondet 1º. experientia compertum esse,
 omnes nos libero arbitrio donari, idque
 re ipsa probat pluribus rationibus ab eadem
 experientia depromptis. 2º. Dei præscien-
 tiam, non esse causam eorum quæ futura
 sunt, quemadmodum supra in Sectione
 Dogmatica notavimus, & quæ proprio mo-
 tu arbitrioque nostro effecturi sumus. Ori-
 genes econtra contendit, Decreta Divina
 supponere prævisionem nostrarum precum,
 quarum precum qualitate præcognita or-
 dinari a Providentia quid cuique pro digni-
 tate conveniat. „ Hunc orantem assidue,
 „ Origenes sic Deum loquentem inducit,
 „ propter illam ipsam quam fundet oratio-
 „ nem, exaudiam: hunc vero non exau-
 „ diam, aut quod indignus sit qui exaudia-
 „ tur, aut quod ea petiturus sit, quæ nec
 „ ipsi capere expedit, nec me dare decet. „
 De hujus ratiocinii realitate respondere ego
 nollem. Subjungit Origenes, quod Deus,
 juxta prænotatam præscientiam, illi qui
 digne est oraturus, mittit Angelum illum
 ministrum, qui saluti ejus collaborare in-
 cipiatur: illi vero, in quo Deus oppositas vi-
 det dispositiones, pessima quædam potestas,
 nocta occasionem, ut ipsius insidietur igna-
 viæ, prompta aderit. Hoc Origenis sy-
 stema Lectoribus attento animo perpenden-
 dum relinquo.

Objeccio ad-
 versus utili-
 tatem Ora-
 tionis.
 num. 5.
 pag. 206.
 Responsio
 Origenis.
 pag. 207.

num. 6.
 pag. 208.

IV. Orationis hostes objiciebant pariter
 hoc Sophisma: aut ii qui orant electi sunt
 ante mundi constitutionem, nec fieri potest
 ut excidant ab illa electione; adeoque Ora-
 tionem isti non indigent: aut electi non sunt,
 neque prædestinati, iique frustra orant, cum
 eorum Oratio vel millies repetita exaudienda
 non sit. Respondet Origenes, semper
 quidem juxta suum systema, quod cum
 Prædestinatio vel Reprobatio futura sit ex
 prævisis meritis, jam nullo pacto tollitur
 necessitas orandi. Hæc consequentia rectissi-
 ma est, & talis esset pariter in systemate
 prædestinationis gratuitæ; quemadmodum
 videbimus in Divo Augustino, cæterisque
 Patribus, qui hanc Doctrinam tradiderunt.

Solvitur alia
 difficultas.
 Ibid.

V. Origenes nixus cuidam Apostoli ora-
 culo (a) distinguit quatuor Orationis spe-
 cies: obsecrationem scilicet, hoc est emis-
 sas ab aliquo suppliciter preces, ut id quo
 indiget consequatur: Orationem, quam
 quis

Quatuor
 Orationis
 Species.
 num. 14.
 pag. 220.

(a) 1. ad Timoth. cap. 2. vers. 1.
 M 2

III. SÆCULUM. quis de majoribus rebus elatiore animo Deum glorificando emittit: petitionem, quæ est oratio ad Deum ab eo facta, qui majore quadam confidentia utitur: tandem gratiarum actionem, quæ est de bonis a Deo impetratis conjuncta Orationibus Confessio. Idem Origenes probat usum harum omnium specierum Orationis pluribus Veteris Testamenti locis, in quibus de illis re ipsa sermo occurrit.

Quatuor partes Orationis. num. 23. pag. 271. VI. Distinguit insuper idem Auctor quatuor Orationis partes, quas dispersas asserit in Sacris litteris. Sunt autem hæ partes ejusmodi. Pro viribus in principio atque exordio Orationis gloria reddenda est Deo per Christum conglorificatum in Sancto Spiritu collaudato. Postea collocare quiuis debet gratiarum actiones communes pro pertinentibus ad omnes beneficiis tum pro eis, quæ privatim a Deo consecutus est. Post gratiarum actionem debere videtur suorum peccatorum amarus apud Deum accusator fieri, ac petere primum medellam, qua habitu ad peccandum impellente liberetur, deinde præteritorum remissionem. Post confessionem quarto loco videtur adjungenda petitio magnarum & celestium rerum & pro se & pro omnibus & pro familiaribus & amicis. *Has, quas dixi partes, inquit Origenes, dispersas in Scripturis invenimus.* Idque probat pluribus earumdem Scripturarum oraculis. Ac super his omnibus, sic concludit ille, oratio debet in glorificationem Dei per Christum in Spiritu Sancto desinere. Quod sane videtur valde conforme praxi Ecclesiæ, quæ in fine cujuslibet Psalmi recitat *Gloria Patri*, & in fine hymnorum omnium & Cantorum recitat quosdam versiculos, qui hanc glorificationem exprimunt.

Dispositiones ad Orationem, & quomodo orandum. num. 9. pag. 210. Ibid. VII. Ut nostra Oratio nobis proficiat quædam necessario requiruntur dispositiones, & sunt sequentes. 1º. *Ne alienis cogitationibus mens obsuscetur,* verba sunt Origenis, oportet orationis tempore eorum omnium oblivisci quæ ab oratione aliena sunt. 2º. Oportet orantem levare puras manus, acceptas omnibus injurias remittendo, omnemque ex animo ita perturbationem ejiciendo, ut nemini sit iratus. 3º. Omnino utile erit, si quis ad orandum mente intentus, per ipsum quem inter orandum habebit statum, ita se composuerit, quasi qui Deo adstet, & cum ipso loquatur, tamquam inspiciente ac præsentente. 4º. Oportet orantem vitare inanem gloriam & ostentationem. Oratio Christiani debet in hoc opponi Orationi pharisaorum, qui re ipsa non orabant, sed cupiebant videri ab hominibus orantes: Sed Christianus non debet esse ejusmodi neque (orare debet) ut videatur ab hominibus, sed ut appareat in conspectu Domini Dei. 5º. Christianus intrare debet in cubiculum suum, nec foras respicere debet, nec inhiare ad exteriora, *occlusisque omnibus sensuum ostiis, ne ab illis distrahatur,* aut eorum imagines in animum intromittantur, orare Patrem, qui absconditum ejusmodi nec fugit, nec deserit.

III. SÆCULUM. VIII. „ Arbitror igitur, concludit Origenes, eum qui ad orationem accessurus est, si paululum subliterit, seque ipsum composuerit, promptiorem & attentior rem per totam orationem fieri; item si omnes animi anxietates cogitationumque perturbationes abjecerit, sibi que pro viribus in memoriam reducerit ejus ad quem accedit majestatem, & quam impium sit illi se laxum & remissum & quasi contemnentem offerre, si denique aliena deposuerit, sic venire ad orandum: animam ante manus, ut ita loquar, extendere: ante oculos mentem ad Deum dirigere: antequam steterit, erigere humo superiorem animæ partem & coram universorum Domino statuere: omnem denique earum, quas ab aliquo sibi passus videtur, injuriarum memoriam intantum deponere, quantum & Deum quispiam vult immemorem esse eorum quæ inique gessit ipse, & in multos e proximis peccavit, aut quæ præter rectam rationem quovis egisse modo sibi conscius est. „ Omnia hæc respiciunt dispositiones Animæ.

IX. Quoad corporis vero dispositiones, cum innumeri sint corporis habitus, ille proculdubio omnibus præponendus est, inquit Origenes, quo extenduntur manus, & sursum oculi tolluntur. At ob peculiarem aliquam circumstantiam licet sedentem orare, aut etiam jacentem: *Ob circumstantiam enim, licet aliquando sedentem orare, propter ægritudinem pedum . . . aut etiam jacentem, propter febres, aut ejusmodi morbos.* Genuum etiam flexio necessaria est, cum sua quis apud Deum peccata supplex accusaturus est, ut remittantur, & ab eis sanetur. Versus Orientem orandum, quia Oriens natura præstat reliquis cæli partibus. Mulieres in particulari quod spectat, oportet eas, imprimis cum orant, Deum revereri, ac omnem intemperantem muliebremque recordationem ex animæ præcipua parte expellere: ornari vero non intortis crinibus, & auro, & margaritis aut veste pretiosa, sed quibus decet mulierem pietatem promittentem ornari.

X. Licet locus omnis aptus ad orationem efficiatur ab eo qui recte orat; nam Malachias ait (a): in omni loco incensum offerte mihi, dicit Dominus: & Apostolus scribit (b): volo igitur viros orare in omni loco; nihilominus potest quisque, quo suas preces quietior ac minus distractus absolvat, certum ac definitum in privatis ædibus, si spatium sit, eligere locum, ut ita dicam, sanctiorem, ibique orare: quod quidem intelligi debet de peculiaribus cujusque fidelis precibus; nam si loquamur de publicis precibus, peragebantur istæ etiam Origenis ætate iis in locis, quæ ad fidelium conventum erant statuta; quæ sane

(a) Cap. i. vers. 11.

(b) i. ad Timoth. cap. 2. vers. 8.

III. SÆCULUM. sane loca, ut inquit Origenes ipse, aliquid cum utilitate jucundi habebant: *Habet aliquid cum utilitate jucundi locus Orationis, Ecclesia est ille scilicet quo fideles conveniunt.* Credibile est enim, illico subdit, *Angelicas potestates credentium cætibz adesse, ipsiusque Domini, & Servatoris nostri virtutem, immo & Sanctorum spiritus, opinor etiam defunctorum: nam de superstitionibus manifestum est.* Tradit insuper, Angelos custodes peculiarium eorum curam habere, qui Ecclesias adeunt ut glorificent Jesum Christum: hoc autem beneficio destitui asserit eos, qui conveniunt more humanarum societatum, eosque dicit non respici a Deo, qui eos permittit incidere in tentationes: quo fit, ut in periculo versentur amittendæ fidei. Quæ omnia Origenis loca attente consideranda sunt, & inferenda cordi fidelium hujus ætatis, quorum pars maxima in Ecclesiis conveniunt more humanarum Societatum.

XI. Ut Deo acceptæ sint preces nostræ, nec rogandum est de rebus terrenis. *Non exigua petenda, nec de terrenis rogandum.* Orandum est pro iis, quæ præcipua & vere magna sunt & cælestia; quod autem ad terrena attinet, Dei arbitrio relinquendum, qui scit, quid propter mortale corpus opus sit nobis antequam petamus eum. Orando magna, hoc est spiritualia, si petimus, parva, hoc est temporalia nobis adjiciuntur: quod si non adjiciantur, non ideo tristari debemus, cum temporalia bona non sint nisi umbra bonorum spiritualium.

XII. Licet absque mendacio dici possit, vitam Justorum esse perpetuam Orationem: *Totam viri sancti vitam, unam aliquam magnam esse orationem;* eumque sine intermissione orare, qui debitis operibus orationem jungit, orationique convenientes actiones, uti docet Origenes in suo Tractatu de Oratione, præcipue vero in quadam Homilia in librum primum Regum; quo in loco tradit, nullo alio modo impleri posse præceptum Apostoli (a) *sine intermissione orate;* nihilominus quædam diei horæ statutæ sunt pro oratione, & non minus quam ter singulis diebus habenda est oratio; mane scilicet, meridie, & vespere; quin immo & nocturno tempore: *Quæ (Oratio) non minus quam ter quaque die fieri debet . . . sed neque noctis tempus sine hoc orationis genere recte transigimus.* Quam praxim Origenes confirmat exemplo Christi Domini, Danielis Prophetæ & Apostoli Petri. Hæc sunt notabiliora quæ in Origene deprehendere potui circa Orationem in genere.

XIII. Quoad Orationem Dominicam in particulari Origenes docet 1º. explanans primam petitionem, quod licet Deus in veteri Testamento appelletur Pater, tamen nullibi legitur est, quod Hebræi eum Patrem appellaverint in suis orationibus. *Observatu dignum est in veteri, ut vocant,*

III. SÆCULUM. Testamento, *inveniatur ne alicujus Oratio, qui Deum Patrem appellet . . . non invenimus.* 2º. docet, quod cum dicitur Sanctorum Pater esse in cælis, non illa figura corporea circumscribi putandus est & in cælis habitare: nam comprehensus cælis Deus, continentibus ipsum cælis inveniretur minor; ideoque esset corporeus, divisibilis, corruptibilis: quod dicere impium est. 3º. scribit, nos per hæc verba; *Adveniat Regnum tuum, postulare a Deo sanctam ejus gratiam.* 4º. In hæc verba; *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra.* Origenes animadvertit, Divum Lucam illa omisisse; & docet, nos his verbis orare, in omnibus fieri voluntatem Dei. 5º. Panem, quem in hac Oratione a Deo petimus, est panis qui de cælo descendit, qui sanitatem simul & bonam habitudinem & vires in anima efficit, immortalitatemque suam comedenti se communicat: non enim jubemur hoc loco orare de corporeo pane, qui in nostram carnem absumitur. Notavimus jam alibi quid doceat Origenes quoad Sacramentum Pœnitentiæ, explanans quintam petitionem. Circa sextam petitionem; Et ne nos inducas in tentationem, hæc habet: *Quare oremus tentatione liberari, non ita, ne tentemur; fieri enim id non potest, maxime cum super terram sumus; sed ne tentati succumbamus.* Tandem in hæc verba; Sed libera nos a malo, ait: liberat autem nos a malo Deus, cum vincimus inimicum nostrum, Diabolum, scilicet, adversus ea quæ accidunt fortiter stando; ideoque his verbis gratiam petimus superandi omnes Dæmonis ad perniciem nostram conatus. Mente exciderat afferre hoc eodem in capite alium Origenis textum, in quo aperre declarat, per orationem nos superare communem hunc adversarium: *Hæc est Christiani pugna, inquit ille, qua superat inimicum.* Itaque si permulti inter Christianos non superant inimicum, dicendum quod perpauci sunt qui orare prout oportet norunt.

CAPUT VI.

De Vocatione ad Statum Ecclesiasticum, & de Obligationibus hujus Status.

I. Quibus dispositionibus hunc statum amplexus sit Origenes, facile dignoscimus, si modum amplectendi hunc statum ex eodem exscribamus, nec non obligationes, quæ illius sunt propriæ. Summa formidine quilibet adscribi debet Ecclesiastica militiæ juxta Origenem, immo juxta veritatem ipsam. „ Idcirco formidans, sic ille scribit, *judicium Dei, & ante oculos mihi proponens illum judicii ordinem qui in Scripturis continetur, recordi dicti illius: Pondus ultra te ne leves: sed & illud (b): Noli querere fieri Judex, ne non valeas auferre ini-* „ quita-

(a) i. ad Theſſalon. cap. 5. vers. 18.

(b) Ecclesiast. cap. 7. vers. 6.

III. „ quitates. Quid mihi prodest, quia prior
SÆCULUM. „ sedeo in cathedra resupinus, honorem
„ majoris accipio, nec possum habere di-
„ gnitate mea opera condigna? Nonne
„ majori pœna cruciabor, quia honor iusti
„ mihi ab omnibus defertur, cum pecca-
„ tor sim. „ Hæc est prima ac præcipua
dispositio ad statum Ecclesiasticum, agno-
scere scilicet nos esse indignos, & formida-
re hunc statum vel ipsi Sanctis piisque vi-
ris summe formidandum.

Lib. 8.
contra Celf.
num. 75.
pag. 798.
Homil. 2.
in Numer.
num. 4.
pag. 356.

Tractat. 15.
in S. Matth.
Tom. I.
Huet.
pag. 442.

Lib. 3.
contra Celf.
num. 30.
pag. 466.

II. Hinc Origenis ætate ab Ecclesiasticis
dignitatibus illi arcebantur, qui eandem
amabant, etsi aliunde digni essent; & di-
gniores solummodo in partem sacri Mini-
sterii admittebantur, necnon qui præ sum-
ma modestia Ecclesiarum curam recipere
nolebant, quemadmodum scribit Origenes
ipso libro octavo contra Celfum his verbis:
*Qui dignitates amant, eos repudiamus; co-
gimus vero illos, qui præ multa modestia
... recipere nolunt.* „ Sed discant Ec-
„ clesiarum Principes, inquit alio loco,
„ successores sibi non eos, qui consanguini-
„ nitate generis juncti sunt, nec qui carnis
„ propinquitate sociantur, testamento fi-
„ gnare, neque hæreditarium tradere Ec-
„ clesie principatum, sed referre ad judi-
„ cium Dei, & non eligere illum, quem
„ humanus commendat affectus sed Dei ju-
„ dicio totum de successoris electione per-
„ mittere. „ His vero, qui contrarium
faciunt, & Ecclesias avaris, tyrannicis, in-
doctis, & irreligiosis Episcopis, Presbyte-
ris vel Diaconis tradunt; his, inquam,
convenit quod de columbarum venditoribus
scriptum est: Unusquisque vero eorum,
qui in Cathedra Ecclesie sedent, & dili-
gunt primas cathedras in Synagogis, vi-
deant an non ita in cathedra sua sedeant,
ut cum advenerit Jesus, eam, utpote di-
gnam quæ evertatur, sit eversurus. Quid
mirum igitur, si beatorum illorum sæcu-
lorum pastores, optimi erant Ministri,
qui Ecclesie utilitatem semper promove-
bant! Si sanctissimæ istæ regulæ hodie et-
iam observarentur; de Pastoribus qui nunc
Ecclesiis præfunt, æquo jure dici posset
quod de Pastoribus sui ævi scribebat Ori-
genes, eos scilicet dignos fuisse qui Dei
moderarentur civitatem, si qua hujusmodi
esset in hoc mundo; & eos etiam, qui
a cæteris superabantur, & apud officiorum
observatores haberi poterant desidioli, in
progressione ad virtutes præcelluisse iis,
qui in urbibus Senatorum, & Præfulum di-
gnitatibus præfulgebant. *Invenias quos-
dam Ecclesie Senatores, dignos qui Dei
moderentur civitatem, si qua hujusmodi esset
in hac rerum universitate.*

III. Verum non sufficit bona ad statum
Ecclesiasticum vocatio; nec sufficit per le-
gitimas vias hujusce status officia suscipere:
oportet insuper omni diligentia implere
ejusdem obligationes. Qui ad primas Ec-
clesie dignitates pervenerunt, humilitati
præcipue studere debent, omnibus sibi sub-
jectis ministrare, eorumque salutem omni
studio promoveri. Audiamus Origenem

III. „ ipsum hac super re egregie loquentem: ex-
SÆCULUM. „ planans Pater iste hæc Salvatoris ad Disci-
pulos suos verba: Principes gentium domi-
nantur eorum (a): sic Christum Dominum
loquentem inducit. „ At inter vos Disci-
pulos meos hæc ita se non habent; ne-
que quibus aliquod traditum in eos est
imperium, qui mihi fidem habent, vel
aliquam in Patris mei & Dei ecclesia po-
testatem habere creduntur, fratribus suis
impotenter imperant. . . . Quod si
quis primas etiam apud me tenere par-
tes cupit, se nemini prælatum iri sciat,
sed serviat servitute in modestia, &
laudabili humilitate positam, quæque
servienti prodesse, eos autem juvare &
reficere possit, quibus ipsa exhibetur.
Et deinceps ait: Princeps vero, (hoc
est Episcopus) *tamquam qui ministranti-
bus ministrat.* „ Qui in Ecclesia poten-
tia & dominatione distingui cupiunt, nec
seipsos agnoscunt, nec officium veri Pa-
storis, qui servus est, non dominus illarum
animarum, quas suæ curæ Jesus Christus
commisit.

III.
SÆCULUM.
Humilitas &
Manuetudo
Pastorum
Ecclesie.
Tractat. 12.
in S. Matth.
Tom. I.
Huet.
pag. 419.
& 420.

IV. Docet alibi Origenes, Principi Ec-
clesie imitandum non esse principem gen-
tium, nec eos æmulandos qui imperium
potestatemve suam impotenter exercent:
*Sed Christus potius, illico subjungit, pro
virili imitandus est, ad quem facillimi sunt
aditus, qui cum mulieribus conversatur, &
pueris manus imponit, & in pelvim aquam
profundit, ac discipulorum pedes lavat. . . .
Peccat in Deum, scribit alio loco, qui
cumque Episcopus, qui non quasi servus
ministrat, sed quasi Dominus. Ita
se gerere debet erga fideles, sicuti Joseph
erga Christum Dominum. „ Puto quod
intelligebat Joseph, inquit Origenes Ho-
mil. 20.
in S. Lucam,
Tom. II.
Geneb.*

V. „ Nos autem tales sumus, loquitur
Tractat. 12.
in S. Matth.
pag. 420.
Tom. I.
Huet.

(a) Matth. cap. 20. vers. 25.

III. „ crudelissimi supplicibus sese non præbent.
SÆCULUM. „ Frequenter, inquit alio loco, causa su-
perbia est ei qui ignorat habere Ecclesia-
sticam dignitatem, sacerdotalis ordo, &
leviticus gradus. Quanti Presbyteri con-
stituti oblitii sunt humilitatis: quasi id-
circo fuerint ordinati, ut humiles esse
desisterent. Quin potius humilitatem
sequi debuerant, quia dignitatem fue-
rant consecuti, dicente Scriptura (a):
„ Quanto magnus fueris, tanto humilia
te ipsum. „

Tract. 12.
in S. Matth.
pag. 422.

VI. Hæc autem eo non dicimus, scri-
bit insuper Origenes, quo nos ipsi incon-
sulto humiliemus sub potenti manu Dei,
& juxta ipsius sermonem, sub ecclesiastico
ministerio: quandoque autem juxta Apo-
stoli effatum (b): Peccantes coram omni-
bus arguendi sunt, ut & cæteri timorem
habeant: nonnumquam etiam potestate sua
uti licet aliquos tradendo Satanæ in inter-
itum carnis (hoc est excommunicando).
*At 1º. id raro faciendum est. 2º. Neque
vero qui peccat, inimici loco habendus est. 3º.
nulla corporali pœna mulcandi sunt: Om-
nia enim crimina quæ vindicari vult Deus,
non per Antijites & Principes Ecclesiarum,
sed per mundi Judices voluit vindicari.*
Quod quidem intelligi debet solummodo
de pœnis, quas sæculares Judices infi-
gunt reis, & quæ infamiam pariunt: nam
quoad pœnas Canonicas certum est, penes
Episcopos residere jus easdem infligendi iis
omnibus qui illas incurrere ausi sunt.

Lib. 9. in
c. 12. Ep. ad
Roman.
Tom. II.
Geneb.
pag. 398.

VII. Quoad excommunicationem in par-
ticulari cavere oportet, quod non feratur
ex odio aut vindicta, & præcipue contra
eos qui hac infamia digni non sunt, quem-
admodum quandoque Origenis ætate eve-
niebat, sicuti ipse perhibet cum ait: Quan-
doque aliqui Ecclesie Principes injuste ex-
communicant quosdam fideles. *Sed. . . si
non ita egit, (qui excommunicatur) ut me-
reretur exire, nihil læditur in eo, quod
non recto judicio ab hominibus videtur ex-
pulsus. . . . Et ita fit, inquit alio loco,
ut interdum, ille qui foras mittitur, intus
sit; & ille foris, qui intus retineri videtur.*
Quod tamen impedire non debet, quo mi-
nus fideles omni humilitate & patienter
hanc pœnam sustineant, & in pace expe-
ctent Dei judicium, sicuti jam supra ob-
servavimus capite quarto hujus Sectionis.

Tractat. 25.
in S. Matth.
Tom. II.
Geneb.
pag. 77.
Homil. 14.
in Levit.
Tom. II.
recens. Edit.
num. 3.
pag. 260.

Ecclesiarum
Rectores pro
iis orare de-
bent, qui eo-
rum curæ
subduntur.
Homil. 6.
in Levit.
num. 6.
pag. 219.

VIII. Ad hæc tria insuper rigoroſe te-
nentur Ecclesie Principes: ad Orationem
scilicet, lectionem seu meditationem Divi-
narum Scripturarum, & verbi Dei prædi-
cationem. Quoad Orationem Origenes iis
proponit exemplum Moysis, qui sua Ora-
tione superabat hostes Israelitarum. *Oret
ergo, subjungit Origenes, & Sacerdos
Ecclesie indefinenter, ut vincat populus qui
sub ipso, & hostes invisibiles Amalecitas,
qui sunt demones.* Æque tenentur ad le-
ctionem seu meditationem sanctorum libro-
rum, ac ad prædicationem; siquidem Ori-

(a) Ecclesiast. cap. vers. 20.

(b) 1. ad Timoth. cap. 5. vers. 20.

genes paulo supra scribit: *Hæc duo sunt
Pontificis opera, ut aut a Deo discat le-
gendo Scripturas divinas & sapius meditan-
do, aut populum doceat. . . . Sed illa
doceat, (Episcopus) quæ ipse a Deo didi-
cerit, non ex proprio corde.*

III.
SÆCULUM.
Legere ac
meditari
Scripturas
debet, nec-
non easdem
populos do-
cere. Ibid.

IX. Verum obire debet sanctum hoc
munus ut placeat Deo, & ut propriis
obligationibus satisfaciat, non blandiendo
auribus suorum auditorum, non ut homi-
nibus placeat, sed rigoroſe simul ac beni-
gne, non secus ac Pater, qui indefinenter
ingemiscit & plorat super filiis suis, quia
emendari nolunt. Quod quidem faciebat
Origenes, cui incumberebat prædicare po-
pulo verbum Dei. „ Atque utinam, sic

„ alloquebatur populum suum homilia de-
„ cima in Genesim, efficeremini etiam vos
„ Isaac, & essetis gaudium maris veltræ
„ Ecclesie. Sed vereor, ne adhuc in tri-
„ stitia & gemitu Ecclesia filios pariat. An
„ non est ei tristitia & gemitus, cum vos
„ non convenitis ad audiendum Dei ver-
„ bum, & vix festis diebus ad Ecclesiam
„ proceditis? . . . Quid igitur ego faciam,
„ cui dispensatio verbi credita est? . . .
„ Quid ergo faciam, Ubi, vel quando ve-
„ strum tempus inveniam? Plurimum ex
„ hoc, immo pene totum tempus munda-
„ nis occupationibus teritis in foro, aliud
„ in negotiatione consumitis: alius agro,
„ alius litibus vacat, & ad audiendum Dei
„ verbum nemo, aut pauci admodum va-
„ cant. „ Deinde vehementer arguit eos,
qui præsentem etiam & in Ecclesia positi,
non sunt intenti sed communes ex usu fa-
bulas terunt, & verbo Dei vel lectionibus
Divinis terga convertunt. Postea sic pro-
sequitur: „ Asperior fortasse vobis videor:
„ Sed non possum finire parietem lapsan-
„ tem. Timeo enim illud quod scriptum
„ est (c); Populus meus qui beatificant
„ vos, seducunt vos. . . . Obsecro vos
„ qui auditorio verbi semper adstititis, pa-
„ tienter accipite donec paululum negli-
„ gentes & desides commoneamus. Ha-
„ betote, inquam, vos paululum parien-
„ tiam: sermo enim nobis est ad negligen-
„ tes & eos qui male habent: Sani enim
„ non indigent medico, sed male habentes. „
Habes nunc verum modum prædicandi ver-
bum Dei. Veritas sincere exponenda est,
& peccatores validissime sunt arguendi.

Modus præ-
dicandi Ter-
mum Dei.
Homil. 20.
in Genes.
n. 1. p. 86.

„ Sed non possum finire parietem lapsan-
„ tem. Timeo enim illud quod scriptum
„ est (c); Populus meus qui beatificant
„ vos, seducunt vos. . . . Obsecro vos
„ qui auditorio verbi semper adstititis, pa-
„ tienter accipite donec paululum negli-
„ gentes & desides commoneamus. Ha-
„ betote, inquam, vos paululum parien-
„ tiam: sermo enim nobis est ad negligen-
„ tes & eos qui male habent: Sani enim
„ non indigent medico, sed male habentes. „
Habes nunc verum modum prædicandi ver-
bum Dei. Veritas sincere exponenda est,
& peccatores validissime sunt arguendi.

pag. 87.

X. Debent insuper Pastores esse: fideles
rationabilem & spiritalem cibum conservis
quibuscumque simpliciter, & quibus non
oportet, volentes se ostendere esse pruden-
tes & doctos: rudioribus effundere debent
verbum, quod mores eorum ædificet, &
vitam componat; & verbum, quod ad sa-
pientiam producit, iis, quorum mens po-
test sufferre hujusmodi lucis splendorem:
eos autem non pigeat exponere rudioribus
villa, licet ab ingeniosioribus contemnantur.
Qui Ecclesias regunt, de spiritualibus rebus
folliciti

„ Sed non possum finire parietem lapsan-
„ tem. Timeo enim illud quod scriptum
„ est (c); Populus meus qui beatificant
„ vos, seducunt vos. . . . Obsecro vos
„ qui auditorio verbi semper adstititis, pa-
„ tienter accipite donec paululum negli-
„ gentes & desides commoneamus. Ha-
„ betote, inquam, vos paululum parien-
„ tiam: sermo enim nobis est ad negligen-
„ tes & eos qui male habent: Sani enim
„ non indigent medico, sed male habentes. „
Habes nunc verum modum prædicandi ver-
bum Dei. Veritas sincere exponenda est,
& peccatores validissime sunt arguendi.

Qui Ecclesias regunt, de spiritualibus rebus
folliciti

(c) Isai. cap. 3. vers. 12.

III. **SÆCULUM.** folliciti esse debent, non de temporalibus. Sacerdotes qui partem habent in terra, sunt potius sacerdotes Pharaonis, quam sacerdotes Dei; siquidem Jesus Christus sacerdotibus suis partem non concedit in terra, sed ipse est eorum pars. *Vis scire, inquit*

Animus Re- egregie Origenes, quid intersit inter Sa-
horum Ec- cerdotes Dei, & Sacerdotes Pharaonis:
clesiarum a Pharaon terras concedit Sacerdotibus suis;
mundo & Dominus autem . . . non concedit . . .
temporalibus sed dicit eis: Ego sum pars vestra. „ Quo-
bonis distra- „ modo hæc, addit ille paucis interjectis,
ctus. „ aut ipsi legimus, aut populis exponimus,
Homil. 16. „ qui non solum non abrenuntiamus his
in Genes. „ quæ possidemus, sed & acquirere volu-
num. 5. „ mus ea quæ nunquam habuimus ante-
pag. 204. „ quam veniremus ad Christum? „ Nul-
la hic opus est consideratione, cum Origenis verba satis superque sufficient: quilibet hæc sibi accommodare debet.

XI. Verum sicuti Sacerdotes nullam habere debent partem in terra; sic æquum est, eos a fidelibus, qui eorum curæ commisi sunt, sustentari. Origenes hac super re formaliter loquitur: ait siquidem, exempli causa, Christianos teneri observare secundum litteram legem de primitiis, quam non abrogavit Christus in Evangelio, immo e contra disposuit, ut qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant, & qui Altari deserviunt, de Altari participant.

De obligatio- „ Primitias omnium frugum, inquit ille
ne Primitia- Homilia undecima in Numeros, omnium-
rum. „ que pecudum Sacerdotibus Lex mandat
Homil. 11. „ offerri . . . Hanc ergo legem observari,
in Numer. „ etiam secundum litteram . . . necessarium
num. 1. „ puto . . . Decet, sic ille profequitur,
pag. 303. „ & utile est etiam Sacerdotibus Evangelii
„ offerri primitias. Ita enim & Dominus
„ disposuit; ut qui Evangelium annuntiant,
„ de Evangelio vivant, & qui Altari de-
„ serviunt, de Altari participant. Et
„ sicut hoc dignum & decens est, sic e con-
„ trario & indecens, & indignum existimo
„ & impium, si quis non offerat primitias
„ Sacerdotibus. „ Non enim mihi videtur,
concludit eruditus iste Pater, hujusmodi anima habere memoriam Dei, nec cogitare, nec credere, quia Deus Solem suum producendo, & pluvias suas ministrando dederit fructus quos cepit, quos ita recondidit quasi alienos a Deo: Si enim a Deo sibi datos crederet, sciret utique munerando Sacerdotes honorare Deum de datis & muneribus suis.

XII. At quidquid de hoc opinentur homines, semper verum erit, Christianos etiam teneri ad hoc præceptum de primitiis. Quando Jesus Christus arguit Phariseos, qui decimam dabant menthæ, & cymini, & anethi, dum præteribant quæ majora sunt legis, non docet omittere minora legis, sed docet peragenda esse majora, & minora non omittenda. Hæc oportet fieri, & illa non omitti. Vide ergo diligentius, sic concludit, quomodo sermo Domini vult fieri quidem omnimode quæ majora sunt Legis, non tamen omitti & hæc quæ secundum litteram designantur.

Perperam autem quis reponeret, hæc Christum dixisse Phariseis, non Discipulis: nam ad Discipulos ait: Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in Regnum celorum (a). Quod ergo vult fieri a Phariseis, multo magis, & majori cum abundantia vult a Discipulis impleri. Hæc Origenes ut ostenderet obligationem offerendi primitias.

III. **SÆCULUM.** XIII. Origenes eodem modo quo de primitiis, loquitur etiam de Decimis: ait enim: Lex Dei Sacerdotibus commissa est & Levitis, ut huic soli operam tribuant, & verbo Dei absque ulla sollicitudine vacent: Sed interim ut vacare possint, laicorum uti ministeriis debent. Si enim laicus quæ necessaria sunt non præbuerit Sacerdotibus & Levitis, occupati illi in talibus, idest corporalibus curis, minus legi Dei vacabunt: illis autem non vacantibus, neque operam dantibus legi Dei, tu periclitaris. Obscurabitur enim lux scientiæ, quæ in illis est, te non ministrante oleum lucernæ: & culpa tua illud eveniet, quod dicit Dominus (b), quia cæcus cæco ducatum præbens, ambo in foveam cadent . . . Ut ergo lux scientiæ in Sacerdotibus fulgeat, & lucerna eorum sit semper accensa, tu imple officium tuum. Quod si forte susceptis a te quæ necessaria sunt . . . illi neglexerint eruditioni operam dare, & verbo Dei vacare, & in lege Dei menditari die ac nocte, Ipsi videbunt quomodo pro animabus vestris reddant Domino rationem. „ Deprehenditur ex his laicorum obligatio præbendi necessaria Principibus Ecclesiæ; secus laici ipsi rationem reddent de defectibus omnibus occurrentibus in exercitio proprii ministerii ex parte Sacerdotum, qui propter laicorum duritiem cogantur folliciti esse de proprio victu. Hic Origenis locus attenda consideratione perpendi debet: insuper plurima alia ejusdem generis, si opus esset, proferre possem.

XIV. Etsi Origenes vetet Ecclesiarum Rectoribus omnem sollicitudinem temporalium rerum, nihilominus docet modum, quo Ecclesiæ bona debent distribuere: fideles esse debent pariter & prudentes ad dispensandos Ecclesiæ redditus: Fideles quidem, inquit ille, ut non devoremus quæ sunt viduarum, & ut memores simus pauperum & occasionem accipientes ex eo quod scriptum est (c): Dominus constituit his qui Evangelium prædicant, de Evangelio vivere: amplius quæramus cibo simplici & necessariis vestimentis, ut ne amplius te neamus nobis, quam demus esurientibus fratribus & sitientibus, atque nudis; & eis qui necessitatem patiuntur in sæcularibus curis. Prudentes autem, ut unicuique secundum dignitatem uniuscujusque subministremus: non enim similiter est agendum

in

(a) Matth. cap. 5. vers. 29.
(b) Ibid. cap. 15. vers. 14.
(c) 1. ad Corinth. cap. 9. vers. 14.

Distributio Bonorum
Ecclesiæ. Tractat. 25.
in S. Matth. Tom. II.
Geneb.

Facile non est originem malorum cognoscere. Lib. 4. contra Cels. num. 65. pag. 553.

III. **SÆCULUM.** in eis qui ab infantia duriter sunt educati & stricte, & in eis qui large & deliciose nutriti sunt. Nec eadem sunt ministranda viris & mulieribus, aut multum senibus & juvenibus, aut in juvenibus quidem & debilibus, propter quod non possunt sibi acquirere escas, & eis qui vel ex parte possunt sibi succurrere. Requirendum est autem & si multos habeant natos non negligentes, sed omnia facientes, & non sibi sufficienter occurrentes. Hæc omnia inquirere debet, secundum Origenem, qui vult bene dispensare Ecclesiasticos redditus, ut etiam in istis fidelis & prudens dispensator inventus, beatus efficiatur.

XV. Simul uniantur modo omnes obligationes Episcoporum ab Origene hic posita, serio examine perpendantur omnia quæ ab iisdem requirit ad rectam temporalium æque ac spiritualium bonorum dispensationem, & nullo negotio deprehendemus, Episcopos utique propter eorum dignitatem aliquid esse & putari inter homines, sed eos semper incedere debere ante Deum in timore & tremore, ut recenserentur inter eos dispensatores fideles, quibus merces promissa est. „ Nos, inquit Origenes Homilia septima in Jeremiam, „ putamur aliquid esse, quia in clericatus „ vobis ordine præsidemus . . . Nosse tamen deberis, non statim in eo esse salvandos, quia clerici sumus; multi enim „ & Presbyteri pereunt, & laici beatissimi „ reperiuntur. „ Sacerdotium igitur non salvat, sed ii salvantur, qui ita vivunt, ut & ipsi ex ordine capiant fructum, & ornamento suæ sint dignitati. Verum ad alia nos conferamus.

III. **SÆCULUM.**

„ stio, concludit Origenes, inter homines „ opus habeat longa inquisitione, & scrupulatu nobis sit difficilis, Certe hæc est, „ quæ ad malorum originem spectat. „

II. Ex his facile inferri potest quid sentiret Origenes de origine mali: perspicuum est, juxta ipsum hanc consistere in apostasia malorum angelorum, quemadmodum seipsum alibi explicat, & præcipue libro sexto contra Celsum: ibi enim postquam probavit veritatem hanc Sacrarum Scripturarum auctoritate, hæc habet: Ex quibus omnibus discere est, hinc malum originem & principium habere, quod quidam alis amissis, illum secuti sunt, qui primus alas amiserat. Quo sane posito dici non potest, Deum esse auctorem mali, Oppositum ex sacris litteris erui posse autumabat Celsus; in iis siquidem quædam occurrunt phrasæ, quæ Deo veluti veræ causæ videntur malum tribuere: at Origenes hanc objectionem refellit distinguens varias mali species 1º. quod attinet ad illud quod est malum in se, vitium scilicet, peccatum, hujus nequit esse auctor Deus. Nos . . . dicimus Deum non esse malorum, seu vitiorum auctorem. Quod si revera esset eorum auctor, quomodo consisteret id, quod de judicio prædicatur, malos pro peccatorum ratione pœnas duros? Mala igitur, si quis illa hoc proprio sensu intelligat, Deus non fecit. Sin autem, profequitur Origenes, de malis corporeis & exterioribus, quæ per abusionem vocantur mala, sermo fiat, concedemus aliquando contigisse, ut Deus quædam eorum faceret, idque ut aliquos per illa converteret. Et quid absurdi hæc doctrina habere potest? Sicut enim, quamvis per abusionem mala appellemus pœnas illas, quas patres, magistri, pædagogi infligunt iis quos erudiunt, & medici iis, quos sanandi causa urunt vel secant, & dicamus patrem filii, aut magistros, aut pædagogos aut medicos mala facere; non tamen accusamus eos qui verberant vel secant: sic nihil absurdi dicere mala quædam a Deo induci ad convertendos & sanandos qui hujusmodi molestiis opus habent.

III. At, inquiet aliquis, si falsum est, Deum esse auctorem mali in allato sensu, saltem verum erit, Deum tolerare malum, quod impedire posset si vellet: & Origenes ipse in suo Tractatu de Oratione concedit, quod Deus malitiam in quibusdam peccatoribus negligit & contemnit crescere & ita diffundi, ut insanabilis fiat. Docet utique Origenes non uno in loco, Deum tolerare malum, etsi impedire illud posset, sed subjungit, illud ordinari ad universi utilitatem: Quatenus rei sunt, ordinantur quidem ad universi utilitatem. Univerfus siquidem terrarum orbis est magna domus, in qua uti scribit Apostolus (a), non solum sunt

capitulum VII.

De Malo, & de Peccato in Genere.

I. Postquam differuimus de Legibus, de Virtutibus, & pietatis Operibus, theologicus ordo postulat, ut nonnulla dicamus de malo & de peccato in genere, necnon deinceps de quibusdam peccatis ac vitiis in particulari, quorum mentio occurrat in Origene. Si eidem fides est habenda, difficile est cognoscere originem mali. Celsus ipse, Origenis adversarius, asserbat, non facile esse homini Philosophiæ ignaro cognoscere quæ malorum origo sit: at Origenes respondet: Ajo, ne Philosopho quidem facile esse malorum originem cognoscere. Fortasse etiam Philosophus cognoscere nullo modo potest, nisi Deo aspirante disceat intelligique & quid mala sint, & quomodo orta fuerint, & quonam modo tollenda sint. Id enim planum facit vel Philosophicarum Sectarum diversitas. Ex Christianis etiam perpauci sunt, qui malorum originem perspectam habeant: nec illam assequi potest quisquis ignoraverit quæ ad diabolum & angelos ejus pertinent; & quis esset ille antequam diabolus fieret; quomodo factus fuerit diabolus; quæ causa fuerit, cur qui angeli ejus vocantur, cum illo a Deo defecerint. „ Si qua ergo quæ-

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

III. **SÆCULUM.** „ stio, concludit Origenes, inter homines „ opus habeat longa inquisitione, & scrupulatu nobis sit difficilis, Certe hæc est, „ quæ ad malorum originem spectat. „

II. Ex his facile inferri potest quid sentiret Origenes de origine mali: perspicuum est, juxta ipsum hanc consistere in apostasia malorum angelorum, quemadmodum seipsum alibi explicat, & præcipue libro sexto contra Celsum: ibi enim postquam probavit veritatem hanc Sacrarum Scripturarum auctoritate, hæc habet: Ex quibus omnibus discere est, hinc malum originem & principium habere, quod quidam alis amissis, illum secuti sunt, qui primus alas amiserat. Quo sane posito dici non potest, Deum esse auctorem mali, Oppositum ex sacris litteris erui posse autumabat Celsus; in iis siquidem quædam occurrunt phrasæ, quæ Deo veluti veræ causæ videntur malum tribuere: at Origenes hanc objectionem refellit distinguens varias mali species 1º. quod attinet ad illud quod est malum in se, vitium scilicet, peccatum, hujus nequit esse auctor Deus. Nos . . . dicimus Deum non esse malorum, seu vitiorum auctorem. Quod si revera esset eorum auctor, quomodo consisteret id, quod de judicio prædicatur, malos pro peccatorum ratione pœnas duros? Mala igitur, si quis illa hoc proprio sensu intelligat, Deus non fecit. Sin autem, profequitur Origenes, de malis corporeis & exterioribus, quæ per abusionem vocantur mala, sermo fiat, concedemus aliquando contigisse, ut Deus quædam eorum faceret, idque ut aliquos per illa converteret. Et quid absurdi hæc doctrina habere potest? Sicut enim, quamvis per abusionem mala appellemus pœnas illas, quas patres, magistri, pædagogi infligunt iis quos erudiunt, & medici iis, quos sanandi causa urunt vel secant, & dicamus patrem filii, aut magistros, aut pædagogos aut medicos mala facere; non tamen accusamus eos qui verberant vel secant: sic nihil absurdi dicere mala quædam a Deo induci ad convertendos & sanandos qui hujusmodi molestiis opus habent.

III. At, inquiet aliquis, si falsum est, Deum esse auctorem mali in allato sensu, saltem verum erit, Deum tolerare malum, quod impedire posset si vellet: & Origenes ipse in suo Tractatu de Oratione concedit, quod Deus malitiam in quibusdam peccatoribus negligit & contemnit crescere & ita diffundi, ut insanabilis fiat. Docet utique Origenes non uno in loco, Deum tolerare malum, etsi impedire illud posset, sed subjungit, illud ordinari ad universi utilitatem: Quatenus rei sunt, ordinantur quidem ad universi utilitatem. Univerfus siquidem terrarum orbis est magna domus, in qua uti scribit Apostolus (a), non solum sunt

(a) 2. ad Timoth. cap. 2. vers. 20.

III. **SÆCULUM.** vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia. Quoad illud vero quod habet Origenes ipse, Deum scilicet in quibusdam peccatoribus negligere & contemnere malitiam crescere & ita diffundi, ut insanabilis fiat, illico rationem reddit hujus asser-tionis inquit: Quo diutius immorati ma-lo, & peccato concupito ad nauseam usque satiati, damnium tandem suum sentiant: quodque prius amplexi sunt oderint, ac cu-rati possint redditam animarum sanitatem firmius retinere. Origenes de hoc argu-mento pluribus differit, sed non admodum accurate; hinc caute legendus est.

IV. Præterea Deus tolerat malitiam hominum, quia utitur ea ad causas neces-sarias. Per ipsos enim in quibus est mali-tia, claros & probatos efficit eos, qui ad virtutum gloriam tendunt. Nam si peri-meretur malitia, non esset utique qui con-traireret virtutibus. Virtus autem non ha-bens aliquid contrarium, non claresceret, nec splendidior & examinatio fieret. Non probata vero, nec examinata virtus, nec virtus est. Hujus rei exemplum habemus in Joseph. Tolle malitiam fratrum ejus, tolle invidiam; tolle illud omne par-ricidale commentum, quo sævierunt in fra-trem usquequo venderent eum. Si hæc auferas, vide quantum simul prefferis dis-pensationem Dei. Simul enim abscindes cuncta illa quæ apud Ægyptum per Joseph pro salute omnium gesta sunt. Non fuis-set interpretatio somnii Pharaonis, si per invidiam fratrum non fuisset Joseph distra-ctus, & venisset in Ægyptum: nemo intellexisset quæ Deus revelaverat Regi, nemo frumenta congregasset in Ægypto, nemo necessitatem famis sapienti provisione cu-rasset; periisset Ægyptus; periissent & fi-nitimæ regiones fame. Interiisset etiam ipse Israel, & semen ejus quærens panem, si Ægyptum non fuisset ingressum, nec egressi fuissent ex ea filii Israel cum mirabi-libus Domini. Nusquam plagæ in Ægy-ptios, neque virtutes quas fecit Deus per Moysem & Aaron. Nemo rubrum mare ficcis vestigiis incesisset. Cibum man-næ mortalis vita nescisset. Lex a Deo homi-nibus data non fuisset.

V. Origenes confirmat hanc eandem veritatem Judæ exemplo, cuius malitiam & proditorem si auferas, abstuleris pari-ter crucem Christi & passionem ejus. Si non fuisset mors Christi, utique nec resur-rectio fuisset. Quod si Christus non fuisset primogenitus ex mortuis, nec spes no-bis resurrectionis fuisset: tandem, si non haberemus qui adversum nos obfisterent, agones non essent, nec victoribus munera po-nerentur, nec regnum cælorum vincitibus pararetur. Ex quibus omnibus colligitur, quia Deus non solum bonis utatur ad opus bonum, sed & malis; & nihil evenire, quod inutile sit quoad Deum; & omnibus rebus illum uti ad universi utilitatem. Denique exemplum Baalam Origenes pro-ponit; licet enim pseudopropheta esset, nihilominus prophetavit de nativitate Sal-

vatoris; quæ quidem propheta eò magis gentilibus utilis est, quo per Baalam pro-lata, cui fides ab universis gentibus habe-batur.

VI. Quoad peccatum, Origenes docet 1º. quod peccatum in Sacris litteris appel-latur mors: Peccatum mortem vocat; quod quidem nomen re ipsa peccato con-venit, cum peccatum ad mortem nos per-ducatur: siquidem toties mori credimur, quo-ties peccamus ad mortem. 2º. ait: Omnis monte gravius omne peccatum; quamob-rem dicebat psalmista (a): sicut onus gra-ve gravata sunt super me, 3º. scri-bit, peccatum esse rem fœtidam, & æquo jure peccatores comparari porcis, qui in stercore fœtido volutantur. Peccatores por-cis comparantur, qui in peccatis velut in stercore fœtido volutantur.

VII. Scribit alibi Origenes, malas cogitationes esse fontem ac principium pec-cati; sine illis enim nec essent homicidia, nec adulteria, nec alia peccata his simili-ma. Fons itaque & omnis peccati princi-pium sunt malæ cogitationes. Hinc nos hortatur servare cor nostrum: Propterea unusquisque omni custodia suum cor servare debet. Ait insuper, per peccatum nos amit-tere Dei imaginem: Cum interficitur (ho-mo) ab homicida illo, (diabolo) tum perdit Dei imaginem: quod quidem intelligi de-bet de peccato mortali; agitur quippe de peccato mortali; agitur quippe de pecca-to, quod dat mortem. Præterea docet, per peccatum nos amittere meritum nostrorum certaminum ac laborum. Si post luctam, inquit ille, & certamina recidivam patiaris & pecces, omnes labores tui venerunt in manus Nabuchodonosor. Alludit hoc loco Origenes ad labores Jerusalem, de quibus sermo est in Jeremia Propheta; & idipsum probat hisce verbis Ezechielis (b): Justus si se averterit a justitiis suis, & fecerit delictum, non recordabor justitiarum ejus quas fecit.

VIII. Ast peccatum horrere debemus 1º. quia juxta Origenem, omni qui facit peccatum, semen diaboli inest, quod quam-diu in animo est, nihil eam recti sinit agere posse, 2º. quia peccatum sculptum adeo remanet super cor nostrum, ut nobiscum veniat ad tribunal Christi. Et si quidem, inquit idem Auctor, esset peccatum meum atramento conscriptum, forsitan deletem illud: nunc autem scriptum est in stilo ferreo . . . sculptum est super pectus cordis mei, ut mecum ad tribu-nal veniat, & compleatur illud quod a Christo prophetatum est (c): Nihil absconditum quod non manifestabitur, & nihil occultum, quod non palam fiet.

IX. Cum dixi superius numero septi-mo hujusce capituli, malas cogitationes esse fontem

(a) Psalm 37, vers. 5.

(b) Cap. 18, vers. 24.

(c) Matth. cap. 10, vers. 26.

III. **SÆCULUM.**

Peccatum in S. Scripturis appellatur mors. Fragm. l. 10, Stromat. p. 40. Tom. I. recent. Edit. Peccatum est onus grave. in Exod. pag. 125. Tom. II. recent. Edit. Alia peccati idea. Homil. II. in Genes. n. 1. p. 90. Fons & principium peccati sunt malæ cogitationes. in S. Matth. Tom. I. Huet. p. 154. Effectus peccati. in S. Joan. Tom. II. Huet. p. 317. Homil. 18. in Jerem. Tom. I. Huet. p. 179. Tractat. de Oratione. num. 22. pag. 233.

Homil. 16. in Jerem. Huet. pag. 157.

III. **SÆCULUM.** fontem ac originem peccati, omisi afferre quæ habet Origenes libro tertio Periar-chion, falsum scilicet esse quod Dæmon ad omnia peccata quæcumque commiserint homines tentet, sicuti Origenes ætate opi-nabantur simpliciores nonnulli agentes: Quod si Diabolus non esset, nemo hominum omnino delinqueret. Hæc autem non opi-natur Origenes: Hæc ita esse, inquit ille, non arbitramur. Docet igitur, quædam femina peccatorum intra nos esse, quæ ad malum urgent independentem a suggestio-nibus Dæmonis; cum vero indulerimus ultra quam satis est hisce peccatorum ini-tiis ac feminibus, tunc nos recedere a recto. Veritatem hanc Origenes totis viribus pro-bare contendit: deinde concludit, nos in quædam peccata ex nobisipsis prolabi, in quædam vero ex Dæmonis suggestionibus. Qui plura hac super re desiderat, adeat cap-put secundum libri tertii Periar-chion; ibi enim materiam hanc Origenes pertractat ex professo.

X. Vidimus jam quid sentiat Origenes de peccato in genere, de ejus principio ac effectibus; videamus modo quid doceat idem Scriptor de divisione peccati. „Quod inæqualia sint peccata, inquit ille, Scri-pturis utentibus nulli dubium est. „Alia quippe magna, alia minora ab iis esse dicuntur. Et in hæc Christi Domini ver-ba (a): Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ de-terimentum patiat: (nam sic legebat Ori-genes: Animam autem suam perdat, aut damnium faciat: distinguens interitum a damno) in hæc, inquam, verba Christi Do-mini, habet: Unde videtur ostendi, quod quædam peccata ad damnium quidem perti-neant, non tamen ad interitum. Quia, subjungit, qui damnium passus fuerit, ipse tamen salvatus dicitur, licet per ignem. Un-de, prosequitur idem Pater, & Joannes Apostolus in Epistola sua (b) dicit quæ-dam esse peccata ad mortem, quædam non esse ad mortem. Sed distinguere hæc pec-cata facile non est, uti aperte docet ipse Origenes hisce verbis: Quæ autem sint species peccatorum ad mortem, quæ vero non ad mortem, sed ad damnium, non puto facile a quoquam hominum posse discerni. Attendi debent hæc verba, a quoquam ho-minum, quibus moderari deberet quorum-dam Casuistarum hac in re sive audacia, sive facilitas.

XI. Igitur peccata minora, seu venia- lia non perimunt animam, ut eruitur tum ex Origenis verbis modo allatis, tum ex ejusdem Homilia 12. in Leviticum. Si forte alicui . . . lapsus acciderit, inquit ille, semper est recuperandi facultas, . . . Horum omni si nos aliqua culpa moralis invenerit, quæ tempore præ-non in crimine mortali, non in blasphemia nitere possit . . . sed vel in sermonis, vel in mo-rum vitio consistat . . . ejusmodi culpa semper reparari potest, nec aliquando tibi

Peccata venialia non occidunt animam. Homil. 12. in Levit. n. 3. p. 251. Ille, semper est recuperandi facultas, . . . Horum omni si nos aliqua culpa moralis invenerit, quæ tempore præ-non in crimine mortali, non in blasphemia nitere possit . . . sed vel in sermonis, vel in mo-rum vitio consistat . . . ejusmodi culpa semper reparari potest, nec aliquando tibi

(a) Ibid. cap. 16, vers. 26.

(b) Epist. 1, cap. 5, vers. 16.

interdicitur de commissis hujusmodi penitu-dinem agere. Perspicuus est locus iste, po-sita veritate hujus lectionis, culpa moralis, quæ conformior videretur & scopo Auctoris, & sequentibus ejusdem textus verbis: ast in omnibus ferme editionibus legitur mor-talis, ut animadvertit Dominus Delarue postremus Origenis editor, qui hanc lectio-nem tueri videtur adversus eruditum Ar-naldum, qui stat pro altera lectione mora-lis. Ego autem hanc haud levis momenti controversiam Criticis dirimendam re-linquo.

XII. Idipsum autem dici non potest de peccatis mortalibus, quæ animam occidunt, & cum vita gratiæ stare non possunt. Si autem anima vivat, inquit Origenes, hoc est, si non habet in se mortale peccatum &c. Reparari autem potest per penitentiam ple-nissimæ satisfactionis, inquit eodem loco: sed non usquequaque desperet peccator; misericors enim est & miserator Dominus, & creaturæ suæ non vult mortem, sed ut convertatur, & vivat. Penitendo, flendo, satisfaciendo, delecto quod admissum est. Docet utique idem Pater ex auctoritate Evangelii, quædam esse peccata, cujusmo-di est blasphemia contra Spiritum Sanctum, quæ non remittuntur neque in præsentia, neque in futuro sæculo; quemadmodum eruitur ex pluribus locis Operum Ori-genis: at per blasphemiam contra Spiritum Sanctum ille intelligit relapsum in malum, & contemptum inspirationum Divini hu-jus Spiritus: In malum iterum labentes, & consilia Spiritus Sancti, qui in eis est, respicientes. Quod quidem fere semper per-ducit ad finalem impenitentiam, quæ, pro-xime loquendo, est solum crimen quod ab-solute non remittitur.

XIII. Antequam huic capiti finem im-ponamus animadvertendum est cum Ori-gene, parvum seu veniale peccatum non esse negligendum sub prætextu quod par-vum est, & facile obtineri potest ejusdem remissio: non, inquam, negligendum est, quia ex uno peccato generatur & aliud. Sed nec contemnas, inquit præclare Ori-genes, etiamsi parvam videas intra te sermen-tari malitiam . . . neque de parvo peccato negligas; quoniam ex uno generatur & aliud. Sicut enim ex justitia generatur ju-stitia, & ex castitate castitas (si quis enim tenuiter castus esse cœperit, accepto casti-tatis fermento quotidie castior efficitur) Ita & qui semel intra se, licet parvum, ma-litiæ reposuerit fermentum, quotidie semet-ipso nequior efficitur ac deterior. Igitur proprium damnium ipse vult, qui parva peccata contemnit.

CAPUT VIII.

De Idololatria, & de quibusdam aliis Peccatis in particulari.

I. Vidimus jam supra, eos ab Origene Adversus Idolorum cultum. Homil. 8. in Exod. super n. 4. p. 150. rare se simulant idola, cum in corde ipso certum sit quia nihil est idolorum: in-

III. **SÆCULUM.**

Peccata mor-talia animam occidunt. Si autem anima vivat, inquit Origenes, hoc est, si non habet in se mortale peccatum &c. Quo pacto plenissimæ satisfactionis, inquit eodem loco: sed non usquequaque desperet peccator; misericors enim est & miserator Dominus, & creaturæ suæ non vult mortem, sed ut convertatur, & vivat. Penitendo, flendo, satisfaciendo, delecto quod admissum est. Docet utique idem Pater ex auctoritate Evangelii, quædam esse peccata, cujusmo-di est blasphemia contra Spiritum Sanctum, quæ non remittuntur neque in præsentia, neque in futuro sæculo; quemadmodum eruitur ex pluribus locis Operum Ori-genis: at per blasphemiam contra Spiritum Sanctum ille intelligit relapsum in malum, & contemptum inspirationum Divini hu-jus Spiritus: In malum iterum labentes, & consilia Spiritus Sancti, qui in eis est, respicientes. Quod quidem fere semper per-ducit ad finalem impenitentiam, quæ, pro-xime loquendo, est solum crimen quod ab-solute non remittitur.

Peccata quæ non remittuntur. in S. Joann. Tom. II. Huet. pag. 57.

Parva pecca-ta negligenda non sunt. Homil. 23. in Numer. num. 7. pag. 360.

III. **SÆCULUM.** super diximus cum eodem Patre, æque ad-
versari Evangelio & affectu colere eadem,
& specie adorare: *Utrumque ergo refecat*
Quid primi Christiani sentirent de Idololatria.
Lib. 3. contra Celf.
fermo divinus, ut neque affectu colas, ne-
que specie adores. Videamus modo quid
sentiat ipse, & quid sui ævi fideles senti-
rent de Idololatria. *Religionis nostræ . . .*
candidatis, inquit ille, ante omnia contem-
ptum idolorum, omniumque statuarum in-
dimus, mentemque horum a cultu & vene-
ratione creaturarum, ad Deum universita-
tis hujus conditorem attollimus.

II. Celsus ipse, licet Christianorum in-
contra Celf. *num. 5. pag. 323.*
fensissimus hostis, quid sentirent Christiani
de Idololatria exponit, & veluti confirmat
dicens, ab illis propterea deos manufactos
non existimari, quod a recta ratione alie-
num sit deorum in numero habere, impro-
borum, sæpe etiam injustorum artificum
opera. Deinde ut ostendat, neque hanc
sententiam esse Christianorum propriam,
aut ab illis inventam, Heraclii verba re-
fert dicentis: *Qui ad res inanimatas, tam-*
quam Dii essent, accedit eum perinde face-
re, ac si quis eum parietibus confabulare-
tur. Hanc veritatem confirmat Origenes,
& Heraclito addit Zenonem qui in libro de
Republica ait: Nihil opus erit facella con-
strui: nihil enim sacrum; nihil alicujus
pretii, nihil sanctum existimandum est,
quod a fabris operariisque construitur.
Igitur vel ipsi Ethnici contemptui habebant
Idololatriam.

III. Nil mirum igitur, quod Christiani
semper vehementi odio persecuti sint hoc
crimen; quod Origenes doleat, quosdam
Sacerdotes illud remisisse; necnon quod as-
ferere videatur, illud condonare esse su-
pra eorum potestatem. *Sunt nonnulli . . .*
qui gloriantur . . . quasi possint idolola-
triam condonare . . . quasi . . . sol-
vendum sit etiam quod ad mortem est pec-
catum. Ex quibus concludi posset, Ori-
genem habuisse Idololatriam veluti crimen
quod remitti non potest. At observandum
est, hunc Auctorem idipsum dixisse de
adulterio & de fornicatione: siquidem post
hæc verba: *idololatriam condonare, sub-*
jungit; adulteriaque & fornicationes remit-
tere. Certum autem est ex eodem, re-
missionem obtineri posse de adulterio: ait
enim: „ Commisisti adulterium, accepisti
„ Diaboli numisma . . . fed, subjungit
„ paucis interjectis, si quis forte hujusce-
„ modi pecuniam a diabolo deceptus acce-
„ pit, non usquequaque desperet: miseri-
„ cors enim est, miserator Dominus, &
„ creaturæ suæ non vult mortem, sed ut
„ convertatur & vivat. *Pœnitendo . . .*
„ deleat quod admissum est. Nunquam
igitur in ea fuit sententia Origenes, quod
adulterium, & per consequens etiam ido-
lolatria, remitti non possit, cum eodem
modo de utroque crimine loquatur. Hinc
quando Origenes reprehendit quosdam Sa-
cerdotes, eo quod abuterentur propria po-
testate remittentes crimen idololatriæ, tunc
sefe conformat Disciplinæ sui ævi, quæ ma-
jorum criminum reis non permittebat ab-

Num Idololatria sit cri-
men, quod
juxta Orige-
nem remitti
non possit.
Tract. de
Oratione.
num. 28.
pag. 256.

Homil. 6.
in Exod.
num. 9.
pag. 150.

III. **SÆCULUM.** solutionem dari posse, nisi post diurnam
ac sinceram pœnitentiam. Illud nihilomi-
nus reponi posset, Idololatriam Origenis
ætate unum fuisse ex gravioribus illis pec-
catis, quorum absolutio denegabatur etiam
in mortis articulo. Saltem certum est, Pa-
tres Eliberitani Concilii recensuisse Idolo-
latriam inter casus exceptos, ut constat ex
primo & secundo ejusdem Concilii Canone:
in primo siquidem hæc legimus verba:
Placuit ut quicumque post fidem baptismi
salutaris, ad templum idoli idololatraturus
accessit . . . nec in fine eum communio-
nem (hoc est absolutionem, juxta illius æta-
tis phrasim) recipere.

IV. Origenes insuper sermonem faciens
de idolothytis, probat quam noxium sit
idolothytis uti, & ait, *Pejus quid homi-*
res idolis sa-
cras. Lib. 8.
contra Celf.
num. 24.
pag. 760.
Participare
idolothytis
facere eum, qui idolothytorum sit par-
ticeps, cum suos fratres interficiat, propter
quos Christus mortuus est. Deinde planum
est, *Socios feri dæmoniorum, qui mensam*
dæmoniorum participant; & fieri non po-
test, ut idem sit & mensæ Domini, &
mensæ dæmoniorum particeps. Tria hæc
momenta satis sunt, secundum Origenem,
ut Christiani intelligant, perniciosum esse
publicis idolorum epulis vesci, eosque par-
ticipes illarum fieri non debere! Urger ve-
ro Origenes præcipue postremum allatum
momentum, quo magis moveri debebant
fideles illius ævi, qui propterea omnia fa-
ciebant, ut semper essent mensæ Domini
participes; quemadmodum ibidem disser-
tissime testatur Origenes: *Propterea omnia*
facimus, ut semper simus mensæ Domini
participes.

V. Eadem de causa vetat etiam Chri-
stianis nutriri suffocatis. Ad suffocata
quod attinet, verba sunt Origenis, cum
sanguis ex eis non expressus fuerit, & san-
guinem ferant alimentum esse dæmonum,
qui partibus ex illo exantlatis nutriuntur,
illis interdicit nobis Scriptura, ut ne nos
dæmonum cibo nutriamur. *Fortasse enim,*
si suffocatis vesceremur, quidam hujusmodi
Spiritus eisdem nobiscum vescerentur. Ex
quibus omnibus constat, quam religiosi es-
sent in hac materia veteres fideles: & me-
rito quidem: nam ab Apostolorum tempo-
ribus usque ad ætatem Origenis viguit sem-
per præceptum abstinendi a suffocatis. Le-
gi hac super re debent Canones Apostolis
adscripti (a); S. Clemens Alexandrinus in
suo Pædagogo (b); Martyr Babyla in Eu-
sebîo (c); Tertullianus in Apologetico (d);
& Minutius Felix in suo Octavio.

VI. Verum ut de idolothytis iterum
differamus, Origenes urget adeo Obliga-
tionem abstinendi ab iis, ut aperte asserat,
illos qui his epulis vescuntur peccare non
solum quando certo constat idolis immola-
tas fuisse, sed etiam quando vel sola habe-
tur

(a) Can. 62.
(b) Lib. 3. cap. 3.
(c) Hist. Ecclesiast. Lib. 5. cap. 1.
(d) Cap. 9.

Veteres ab-
stinere se
a suffocatis.
Ibid. n. 30.
pag. 763.

Peccatum est
juxta Orige-
nem, aliquid
edere cum du-
bio aut suspi-
cione quod
idolis immo-
latur
latum fuerit.
in S. Matth.
Tom. I.
Huet.
pag. 250.

III. **SÆCULUM.** tur suspicio. *Suspicientes autem, inquit*
ille, & ea de re dubitantes, si talibus uta-
mur, non ad Dei gloriam eis usi sumus
. . . cum non ipsa solum suspicio . . .
comedentes condemnet, sed & de ea re du-
bitatio. Quam assertionem suam probat
Origenes quodam Divi Pauli textu, per-
peram, ut mihi videtur, intellecto. Ait
siquidem Apostolus (a): Qui dubitat, si
manducaverit, damnatus est, quia non ex
fide; omne autem quod non ex fide, pec-
carum est. Verum, ut mihi videtur, hæc
Divi Pauli verba non sunt consentanea menti
Origenis. In Divo Paulo enim agitur de
hoc dubio; num scilicet quidam cibi man-
ducari possint: in Origene vero agitur de
alio dubio; videlicet, num cibi quibus ve-
scimur, idolis fuerint immolati. Divus
Paulus proponit dubium juris; Origenes
vero dubium facti. Igitur Origenis ser-
pulus non confirmatur auctoritate Apostoli,
immo omnino tollitur, cum alibi idem
Apostolus scribat (b): Omne quod in ma-
cello vœnit, manducate, *Nihil inquirentes.*
Ait omni excusatione dignus est Origenes
hac super re, perpenis gravissimis ratio-
nibus ab eo allatis ut ostendat, perniciosum
esse publicis Idolorum epulis vesci.

VII. Etsi de innumeris vitis sermonem
habeat Origenes, ac ex ejus Operibus ube-
riores exscribi possint Tractatus Morales;
nihilominus ut brevitati studeam, quoad
unum vel alterum tantummodo vitium ea
proferam, quæ notabiliora in eodem Au-
ctore deprehenduntur. Ut autem, a vana
humanaque gloria initium sit, vitium hoc
in Veteri æque ac in novo Testamento dam-
natum reperitur. *Humana gloria occu-*
pationem, inquit Origenes, contendimus
interdici non solum, Jesu doctrina, sed
etiam Scriptura veteri. Humilitas Chri-
stiana, quæ humanæ gloriæ opponitur,
tanti momenti est, ut hanc Christum Domi-
nus nos docuerit verbo & exemplo: verbo
quidem, cum ait: Discite a me quia mitis
sum & humilis corde: exemplo autem;
quia cum in forma Dei esset, semetipsum
exinanivit formam servi accipiens, & ha-
bitu inventus ut homo humiliavit seipsum
factus obediens usque ad mortem, mor-
tem autem Crucis. In quo autem consistat
Christiana hæc humilitas, ab ipso Origene
audiamus. Necessè non est, inquit ille,
ut qui humiliter sentit, is indecenter & in-
decere se demittat, procumbat humi pro-
nis genibus, infeliciam sibi vestem induat,
fædetque cinere caput. Quod si qui præ-
sua simplicitate non intelligentes in quo
sita sit humilitas, illa quæ diximus abjecta
facilitant, non in doctrinam conferenda cul-
pa est; sed ignoscendum eorum simplicitati
qua fit ut ignorent hujus virtutis naturam;
quam virtutem ille revera habet, qui hu-
miliat se sub potenti manu Dei, & versari
amat in magnis atque admirabilibus, &
quæ ipsum superant rebus, nempe in Dog-

Adversus va-
nam huma-
nanamque glo-
riam. Lib. 7.
contra Celf.
num. 24.
pag. 711.

Idea veræ
Humilitatis.
Ibid. Lib. 6.
n. 15. p. 641.

(a) Ad Roman. cap. 14. vers. 23.
(b) I. ad Corinth. cap. vers. 25.

matibus, quæ vere magna sunt admira-
bilia.

VIII. Summa Vanitas est, & Christia-
næ humilitati apprimè opposita, gloriari
de bonis, gratiæ aut naturæ. „ Sunt qui-
dam, inquit humillimus iste Auctor, in
„ eo se jactantes, quia filii Regum sunt,
„ & nobili familia nati. Sunt alii, qui de
„ eo sublevantur, quia potestatem habent
„ occidendi homines. Alii super divitiis
„ suis applaudunt. Alii superbiunt super
„ domo splendida, super possessionibus
„ multis. At istiusmodi homines, vel ne
„ umbram quidem & imaginem elationis
„ suæ possunt ostendere, vel eorum gloria
„ in confusione est, vel in iis gloriantur,
„ in quibus non est penitus gloriandum.
„ Insuper aliquis elevatur ob sapientiam
„ suam, alius ob castitatem, rursusque
„ alius erigitur, quia vincula pro Christo
„ portaverit. Recta quidem videntur hæc
„ omnia, & subjicienda quadam persuasio-
„ ne ad gloriandum; sed ne in his quidem
„ (si sequimur veritatem) rationabiliter
„ quis effertur; nam Paulus ipse, qui ha-
„ buit materiam elationis . . . ne in ta-
„ libus quidem sine periculo sublevari po-
„ tuit: hinc benignus & providus Pater,
„ ad tuitionem donorum suorum tradidit
„ Angelum Satanæ, qui eum cophizet, ne
„ extolleretur. „

IX. Insuper alia vanitas est, eaque ma-
jor, gloriari de meritis Majorum suorum.
„ Nihil mihi conducit Martyr Pater, in-
„ quit egregie Origenes, si non bene vix-
„ ro, & ornamento generis mei nobilitatem,
„ hoc est testimonium ejus & confessionem,
„ qua illustratus est in Christo. Nihil
„ prodest Judæis dicentibus: Abraham
„ Pater noster est: quæcumque dixerint,
„ quæcumque sibi assumere voluerint, si
„ non habuerint fidem Abraham, incassum
„ gloriantur . . . Unum autem hoc sci-
„ to, (ait præterea, Ambrosium alloquens
„ qui pro Christi fide in vinculis detine-
„ batur) non qui filii sunt carnis, hos esse
„ Filios Dei: & sicut tunc dicitur ad eos
„ qui de semine Abraham sunt . . . opera
„ Abraham facite; sic & filiis tuis dictum
„ iri . . . si filii Ambrosii estis, opera
„ Ambrosii facite . . . Nemo nostrum,
„ concludit vetustus hic Pater, confidat
„ in justo patre, in matre sancta, in fra-
„ tribus castis. „

X. Pauca dicenda super sunt de ebrie-
tate, quam vivis adeo coloribus depingit
Origenes, ut vel in ipsam proniores emen-
dari debeant; ait siquidem: *Est ergo ebrie-*
tas vini perniciofa in omnibus; sola namque
est, quæ simul cum corpore & animam de-
bilem reddat. In ebrietatis aegritudine cor-
pus simul & anima corrumpitur; spiritus
pariter cum carne vitiatur. Omnia mem-
bra debilitat, pedem, manum, linguam
resolvit, oculos tenebrat, mentem velat
oblivio, ita ut hominem se esse nesciat nec
sentiat. *Vinum terræ nudat mentem spi-*
ritualium cognitione. Ebrietas fuit causa
incestus Loth. *Audite ebrietas quid agat,*
Inquit

III. **SÆCULUM.** *Vanitas Vanitatis Objecta.*
Homil. 9. in Jerem. Tom. I. Huet.
Homil. 4. in Ezech. Tom. I. Geneb. pag. 399.
Tractat. de Martyr. pag. 299. Tom. 11. recent. Edit. num. 38.
Homil. 4. in Ezech. Tom. I. Geneb. pag. 399.
Adversus Ebrietatem. Homil. 6. in Levit. num. 3. pag. 220.
In Genes. Tom. II. recent. Edit. pag. 34.

III.

SÆCULUM.

inquit Origenes; *audite quantum facinoris conciliet temulentia. Ebrietas decipit quem Sodoma non decipit.* Omnes quibus in usu est inebriari absque ullo serupulo, exemplum Loth attendant, sicuti eos monet Origenes his verbis: *Audite & cavete vos, quibus istud malum, non in crimine, sed in usu est.*

XI. Diximus jam in primo hujus Operis tomo, quosdam veteres nullum non movisse lapidem, ut excusarent incestum hujusce Patriarchæ: Origenes autem idipsum non sentit: id unum asserit, eum insidiatum non esse, aut violenter eripuisse pudicitiam filiarum: in quo, inquit ille, excusari posse videtur: subjungit vero: *Sed neque circumventus fuisset a puellis, nisi inebriari potuisset.* Unde videtur mihi prosequitur ille, in parte culpabilis, in parte excusabilis inveniri. *Excusari namque potest, quod a concupiscentiæ & voluptatis crimine liber est; & quia neque ipse voluisse arguitur, neque volentibus consensisse: subjacet vero culpæ, quod decipi potuit, quod vino nimis indulgit. Et hoc non semel, addit Origenes; unde minori culpa reus esset; Sed iterum fecit; quo fit, ut ejus incestus voluntarius sit in suo principio.*

XII. Quod filias hujus Patriarchæ attinet, minus excusabiles sunt patre suo, quia arte & studio patrem deceperunt. Origenes earum culpam vocat *grande crimen*: nihilominus easdem excusat ob motiva boni universalis, quæ eisdem benigne attribuit. 1°. enim nescierunt, quod Sodomiticis regionibus igne vastatis, multum adhuc spatii integrum residebat in mundo. 2°. recuperandi generis humani desiderium habuerunt, atque instaurandi sæculi, quod igne consumptum opinabantur. *Et quamvis, addit Origenes, grande eis crimen videretur furari concubitum Patris; gravior tamen eis videbatur impietas, si humane, ut putabant, posteritatis spem, servata castitate, delerent.*

CAPUT IX.

In quo habito Sermone de studio ac legitimo Usu Scientiarum profanarum, paucis exhibetur Idea Vitæ ac morum veterum Christianorum.

Periculum scientiarum profanarum. Ep. Origen. ad D. Greg. Thaum. Tom. I. recent. Edit. n. 2. p. 31.

I. Fateri debemus cum Origene, Studium Scientiarum mundi perniciosum esse posse Christiano, qui post egressum, descendit in Ægyptum, hoc ad D. Greg. Thaum. Tom. I. recent. Edit. n. 2. p. 31. legi Dei nomen dedit: quam veritatem experientia didicit Origenes, & traditam asserit in Sacris litteris exemplo Ader seu Adad, quem confundere videtur cum Jeroboamo. „ Solet tamen, verba sunt Origenis, Divina Scriptura e terra filiorum „ Israel in Ægyptum descensum in malis „ ponere, tacite innuens quibusdam malum „ esse versari cum Ægyptiis, hoc est cum „ mundi disciplinis, postquam legi Dei nomen dederint. Ader certe Idumæus, prosequitur idem Pater, quamdiu fuit

in terra Israel non gustavit Ægyptiorum „ panes, idola non fabricatus est: cum „ vero a Sapiente Salomone aufugiens descendit in Ægyptum, velut fugiens a „ Dei sapientia, cum Pharaone affinitatem „ inivit, ducta uxoris ipsius sorore, & procreato ex ea filio, qui inter liberos Pharaonis educatus est. Quare etsi in terram Israel reversus est, in id reversus „ est, ut Dei populum divideret, eoque „ induceret, ut de aurea vitula diceret: „ Hi sunt Dii tui Israel qui eduxerunt te „ de terra Ægypti. „ Error facti deprehenditur hoc loco in Origene, qui confundit, ut omnibus perspectum est, Ader cum Jeroboamo. „ Ac ego sane experientia „ doctus affirmaverim, prosequitur Origenes, paucos admodum inveniri, qui perceptis Ægypti utilitatibus, ex ea egressi „ sint, & quæ ad Dei cultum pertinent, „ constituerint. „ Multos vero esse Ader Idumæi fratres. Inde hæreses, juxta Origenem promanarunt; nos vero addere possumus, ipsius Origenis errores inde promanasse; ideo enim erravit vetustus hic Pater, quia Philosophiæ principis veritates Religionis voluit accommodare.

II. Verum si Christiano perniciosum est versari cum mundi disciplinis postquam Sacrarum Scripturarum studio ac deliciis vacavit; fateri nihilominus oportet, summae utilitatis esse, ante Theologiam has Disciplinas addiscere, in hunc tamen finem, ut sint veluti præludia ad divinam Scripturarum scientiam percipiendam. At ego, inquit præclarissime idem Origenes citata Epistola ad ad Divum Gregorium Neocæsariensem discipulum suum, te omnibus . . . viribus incumbere velim in Christianam doctrinam, ut finem; ad hunc vero assequendum a te optarim, quasi auxilium e Græcorum Philosophia adhiberi ea, quæ seu circulares disciplinae, seu præludia ad Christianismum esse possunt. Idque confirmat egregia hac consideratione in eum Exodi locum, in quo sermo est de spoliis Ægyptiorum, quæ secum abstulerunt Israelitæ. „ Et forsitan, inquit ille, tale quid „ tacite indicat quod in Exodo scriptum „ est ex persona Dei, ut jubeantur filii „ Israel petere a vicinis & contubernali- „ bus vasa argentea & aurea, iremque vestes, ut spoliatis Ægyptiis, materiam habeant ad ea apparanda, quæ ad divinum „ cultum pertinent. „

III. Origenes hæc quæ sentiebat de studio & usu Philosophiæ, praxi confirmabat. Si enim Eusebio fides, Origenes Christianæ Doctrinæ Philosophiam & humanas litteras sociare consuevit. Quos- cunque enim ex Discipulis solertia & acumine ingenii præditos animadverterat, eos in Philosophiam introducebat, Geometriam illis tradens & Arithmeticam aliasque prævias Disciplinas: inde ad varias Philosophorum sectas eos perducens, & libros a veteribus Philosophis conscriptos exponens, commentarios quoque in singulos scribens, & reconditos sensus penitus inquit

III.

SÆCULUM.

inquirens. Ex rudioribus vero atque hebetioris ingenii discipulis, multos ad humanarum artium studium cohortabatur asserens, non mediocre illos facultatem ex hujusmodi studiis acceperuros esse ad Sacrarum Scripturarum intelligentiam. Quæ docendi methodus optima sane est, ut eruiatur ex sanctissimis & doctissimis viris, qui ex ejus schola prodierunt.

IV. Cæterum non permittit Origenes Discipulis, præcipue si adolescentes sint, legere obscenas comædias, impurosque jambos, qui corrumpunt bonos mores: & ipsius ætate abducebantur adolescentes ab iis præceptoribus, qui talia docebant; quemadmodum testatur idem Origenes libro tertio contra Celsum. Qui mos hominibus etiam perseverat in Scholis Christianis, in quibus non nisi honesti Auctores leguntur & Opera castigata, quæ ne minimum quidem lædere possint puritatem adolescentum.

Lib. 3. contra Cels. num. 58. pag. 486.

V. Nunc vero de vita & moribus veterum Christianorum verba facturi, exscribamus notabiliora quæ hac de re habet Origenes. Christiani nihil præter Deum adorant. Mori maluerint, quam Deum Jovis nomine appellare. Nulla Dei simulacra habebant: *Neque enim credimus, inquit Origenes, simulacra divinitate esse imaginis, ut quæ Dei invisibilis & incorporei formam non referant.* Videtur insuper Origenes quodam loco asserere, Christianos rejecisse templa æque ac statuas & simulacra Divinitatis: exprobrat siquidem Ethnicis, quod suis Numinibus falsis templa non habebant. & statuas erigunt; deinde subdit: *Nos Idem Lib. 7. autem a nostro erga Divinitatem cultu res num. 66. pag. 741.*

Veteres fideles Divinitatis simulacra nolis, quod suis Numinibus falsis templa non habebant. & statuas erigunt; deinde subdit: Nos Idem Lib. 7. autem a nostro erga Divinitatem cultu res num. 66. pag. 741.

Num apud primos Christianos extarent templa. Ibid. Lib. 3. num. 35. pag. 469. In Psalm. pag. 81. Hexapl. Tom. I. Tractat. 28. in S. Matth. Tom. II. Geneb. p. 88. Homil. 10. in Josue. n. 3. p. 423.

inquit Origenes, templum Hierosolimitanum, in quo Judæi omnes tenebantur orare: pro hoc autem templo, quod Deus destruxit, excitavit idem Deus innumera alia, Ecclesias nempe per totum orbem conditas. Ait alio loco, ardente Maximini persecutione incensas fuisse majorem ex parte Christianorum Ecclesias: Scimus autem, inquit ille, & apud nos terræ motum factum in locis quibusdam, & factas fuisse quasdam ruinas, ita ut qui erant impii extra fidem, causam terræmotus dicerent Christianos: *Propter quod persecutiones passæ sunt Ecclesiarum, & incensæ sunt.* Et Homilia decima in Josue sermonem instituens de ornatibus Ecclesiarum & Altarium ait: „ Verum tamen sciendum est, quod si qui tales sunt in nobis, quorum fides hoc tantummodo habet, ut ad Ecclesiam veniant „ . . . ad ornatum quoque Altaris vel „ Ecclesiarum aliquid conferant, non tamen „ adhibeant studium, ut etiam mores suos „ excolant, sciant sibi partem fortemque „ a Jesu Domino cum Gabaonitis esse tributendam. „ Tandem Homilia undeci-

ma in Numeros indecens & indignum esse ait, ut is qui Deum colit, & ingreditur Ecclesiam Dei, qui scit Sacerdotes & Ministros assistere Altari, non offerat primitias Sacerdotibus. Certum igitur indubitatumque est, tunc temporis penes Christianos & templa fuisse & Altaria.

VI. Verum in rebus hisce exterioribus ac sensibilibus propriam pietatem non ponebant Christiani; cum ipsis aliunde constaret, animum cujusque justus ipsi esse alligatus, ex quo vere & spiritaliter boni odoris suffitus emittuntur; præces scilicet a pura conscientia oblatæ. Unde in Apocalypsi Joannis (a) legimus: *Odoramenta autem sunt Oraciones Sanctorum: & apud Psaltem (b): fiat oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Statuæ vero & dona Deo convenientia, inquit Origenes, non ea sunt quæ mechanici fabricant, sed quæ a Dei verbo formata & expolita sunt intra nos; virtutes videlicet, quibus imitatur Primogenitum omnis creaturæ. Quisquis igitur virtutes sibi comparavit, in eo sunt statuæ, quibus persuasum nobis est honorari debere . . . Dei invisibilis imaginem, Unigenitum Deum. Ex quibus omnibus eruitur, Christianorum cultum spirituale esse debere, & in puritate conscientie præcipue debere consistere: quod tamen non excludit externam quamdam compositionem, quæ nonnisi utilissima esse potest præcipue rudioribus, qui hoc adjumento indigent, ut facilius ad Deum mentem convertant. Cæterum nemo ex hoc Origenis loco inferat, nullas in Ecclesiis sui ævi fuisse imagines: oppositum jam vidimus in Tertulliano, & in quibusdam aliis Ecclesiarum Patribus.

VII. Neminem cogebant amplecti Christianam Religionem; immo absque examine nemini concedebatur, eidem nomen dare; nisi ad examen subeundum impotens omnino fuisset. Aliis vero non dicebant *Veteres statuebant eos* (id quod Celsus Christianis exprobrabat): *Crede eum, de quo tibi loquor, esse Dei filium: toti erant, ut interrogationibus & responsis eosdem persuaderent. Sunt qui convertebantur, quos, cum nihil magis possint, ad credendum hortemur; sed alios, quantum licet, interrogacionibus & responsis persuademus. Nec dicimus . . . crede eum esse Dei filium . . . nam de singulis rebus plura conamur argumenta asserere, quam supra exposuimus.*

VIII. Tantum aberat, ut quempiam cogere ad Christianam Religionem amplectendam, ut potius determinatum tempus haberent pro instituendo examine eorum qui accedebant. Non . . . cuiusmodi ad nos accedenti . . . præcipi- diose accuramus ut primum credat . . . sed in tractanda nostra doctrina habemus rationem, quibus quisque sit moribus, & quomodo assectus sit. Licet vero Christiani tunc temporis hortarentur peccatores, ut Doctores audirent

(a) Cap. 5. vers. 8.

(b) Psalm. 140. vers. 2.

III. **SÆCULUM.** audirent qui a peccando deterrent; insipientes, ut acientibus adjuvantibusque ad intelligendum dociles aures præberent; pueros, ut sensum animumque virilem conciperent; infelices denique ad vitam feliciorem, seu ad beatitudinem excitarent; nihilominus ii solummodo, qui progressionem ad virtutem fecissent sancti scilicet ac puri, mysteriis initiabantur. Nemini denegabatur instructio; nec medicina denegabatur spiritualibus peccatorum morbis; sed Religionis Jesu mysteriis non initiabantur nisi ii, quorum jam anima purgata erat: Sapientiam enim, agebat Apostolus (a) loquimur inter perfectos: & in libro Sapientiae (b) legimus, Sapientiam in malevolam animam non introituram, nec habituram in corpore subdito peccatis. *Nec injustum igitur, concludit Origenes, nec furem, nec muro-rum effraactorem, nec veneficum, nec sacrilegum, nec mortuorum spoliatorem, nec alios quoscumque Celsus exaggerando numerare posset, ad Mysteriorum notitiam vocamus . . . sed ad sanationem advocamus.* Hæc est sapientia praxis, quam observabant fideles erga peccatores, qui ad Christianam Religionem accedebant: primo horrorem vitii inspirabant, & amorem virtutis; deinde docebant eos Mysteria Religionis Jesu; tandem, quando eam assecuti erant puritatem, de qua loquitur Origenes, quando scilicet puri erant non ab omni scelere tantum, sed etiam ab iis peccatis, quæ pro levioribus habentur, tunc initiabantur Religionis mysteriis; quæ, inquit idem Pater, non nisi pro puris & sanctis instituta sunt.

IX. Eccei hisce positis mirum videbitur, quod Origenes summis laudibus prosequatur Ecclesiam ævi sui? & disertissime dicat, quod Ecclesie Dei a Christo edoctæ, si cum populorum Conciliis, quibuscum habitant, comparentur, in mundo tamquam lumina sunt: nec non quod ii qui inter Christianos deteriores sunt, præstantiores sunt multis eorum, qui in popularibus cætibus vivunt. *Ecquis enim, inquit ille, non fateatur, eos qui in Ecclesia deteriores sunt, & in meliorum comparatione pejores, præstantiores esse multis eorum, qui in popularibus cætibus vivunt?* Deiciebantur utique etiam tunc temporis aliqui aut libidine, aut quovis alio crimine: ast cæteri illos lugebant ut perditos & Deo mortuos: *Ut perditos & Deo mortuos lugent: eosdem vero, prosequitur Origenes, quasi e mortuis excitatos ducunt, si eam morum mutationem fecerint, cujus ratio haberi debeat: tardius tamen admittuntur, quam qui primo recipiuntur.* Qua quidem Ecclesie severitate cæteri, ut nemini dubitare fas est, in officio derinebantur, & viriliter illecebris carnis aliisque naturæ corruptæ malis inclinationibus resistebant.

X. Quidam inter veteres Christianos; tum eximie puritatis amore, tum ut castius Deo famularentur, abstinebant iis etiam

venereis voluptatibus, quæ in legitimo Matrimonio permittuntur. Quidam, verba Origenis sunt, *tum eximie puritatis amore, tum quo castius ad cultum divinum accedant, venereis voluptatibus etiam lege permixtis abstinebant.* Immo puritatem adeo colebant, ut per quartas, tertias, & secundas etiam nuptias timerent ne ejicerentur de regno Dei. *Nunc vero, inquit Origenes, & secundæ, & tertiæ, & quartæ nuptiæ . . . reperiuntur; & non ignoramus, quod tale conjugium ejiciet nos de regno Dei.* Inferius utique Origenes loquitur mitius scribens 1º. *forfitan ejiciuntur. 2º. Non quo in æternum mittatur incendium, sed quo partem non habeat in regno Dei.* Quæ distinctio notabilis quidem est, at æque perniciofa, cum partem habere in regno Dei, & in æternum mitti incendium, nullum habeat medium: non enim hic locus est loquendi de Purgatorio. Cæterum Origenes mentem suam apertius prodit alibi cum ait posse quemlibet ad secundas nuptias legitime transire, & propter has non debere nec posse vocari adulterum; prout docet & ipse Apostolus: *Ut jam non sit adultera si fuerit cum alio viro: nec non participem futurum vitæ æternæ, non tantæ tamen, quantæ qui toto vitæ suæ tempore continentiam coluit: Quæ bis nubit, participem quidem salutis alicujus; non tamen tantæ beatitudinis, quantæ illa quæ colit puritatem.* Quod quidem satis superque demonstrat Orthodoxam Origenis doctrinam circa secundas nuptias. Sed unde discessimus revertamur, scilicet ad mores Christianorum.

XI. Tantum aberant a seditione commovenda Christiani, ut nullius hominis cædes eisdem licita esset. „ Si seditio locum „ dedisset Christianorum societati, quem „ admodum Celsus aliique Ethnici opinan- „ bantur, *Certe Christianorum legislator,* „ inquit Origenes, *non prohibuisset omni- „ no ullam hominis occisionem.* *Nec do- „ cuisset vim homini nunquam juste a suis „ discipulis inferri posse, quamvis injustissi- „ mo . . .* Neque enim Christiani suam „ a seditione ducentes originem leges ad- „ misissent ita pacificas, ut propter eas fa- „ ctum fuerit, ut veluti oves interficeren- „ tur, nec per eas liceret de persecutoribus „ fumere supplicium.

XII. Sumpto in toto rigore allato principio, scilicet nullius hominis cædem Christianis licitam esse, nemini mirum videbitur, quod Origenes scribat: *Nec enim jam contra gentem ullam arma capimus, nec bellum gerere discimus, facti pacis filii per Jesum, quem sequimur Ducem.* Idiptum alibi bis repetit, & præcipue libro octavo contra Celsum; ibi enim apertissime dicit, quod Christiani orationibus suis magis auxilio sunt regnantibus, quam qui gestare arma videntur; & quod non militant sub Imperatore, etiamsi eos ad id cogeret: *Non equidem sub illo (Imperatore) militamus, etiamsi nos ad id cogeret.* Inficiari

III. **SÆCULUM.** non possumus, allata Origenis verba plus æquo duriora esse, & opinionem, quam ea verba complecti videntur, esse errorem oppositum Evangelio docenti fideles omnes obedientiam & subjectionem Principibus terræ. Excusari autem Origenes potest 1º. quia postremo hoc loco, ut reor, non agit nisi de Sacerdotibus ac Dei ministris, quibus non bella gerenda, sed alia, & quidem toto cælo diversa incumbunt officia, & quorum puræ innocentesque manus nunquam debent humano sanguine fædari. 2º. quoad alia vero loca, in quibus Origenes videtur asserere, & ipsos simplices fideles nec arma capere, nec bellum gerere, nec sub Imperatore militare; hæc omnia intelligi debent de bellis injustis: docet siquidem idem Origenes libro primo contra Celsum, bella quandoque justa esse posse, & æquum esse reprimere rebelles: *Sicut enim, inquit ille, qui simul conveniunt, ut tyranni urbem invadentis occidendi rationem ineant; illi recte faciunt. λαλῶς ἀν ἐποίει.* Et libro quarto contra eundem Celsum postquam descripsit pugnam Apum, nec non Vesparum, hæc habet: *Fortasse etiam hæc imago bellorum quæ gerunt Apes, nobis documento est, quomodo juste & ordinate πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τεταγμένως πολεῖται, gerenda bella sint, si quando inter homines geri opus est.* Constat igitur, & quidem manifesto constat, Origenem citatis locis de injustis bellis solummodo sermonem habere: quod si aliter ipse sentiret, hæc esset peculiaris quædam Origenis opinio opposita praxi primorum Ecclesie Sæculorum: vidimus siquidem in Tertulliano (a) veteres fideles arma cum aliis ferre consuevisse.

XIII. Illud insuper observandum est, Majores nostros recusare consuevisse Magistratus, ea quidem de causa, ut se divini, & magis necessario Ecclesie ministerio ad hominum salutem servarent, quem admodum testatur Origenes prope finem Operis sui contra Celsum. Hoc autem modo loquitur Origenes propter pericula circa fidem, quæ hisce Magistratibus annexa erant: nam primi Christiani nunquam refugissent publica vitæ munia, si sub Christianis Principibus floruisent. Cæterum Orationi præcipue vacabant pro Imperatoris & imperii incolumitate: si autem suppetias ferre temporalibus armis detrectabant, ferebant tamen suppetias, sed divinas, armis spiritualibus; hoc est obsecrationes faciebant, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro Regibus, ac omnibus qui in sublimitate positi erant.

XIV. Paucis habes vitam & mores Majorum nostrorum: scilicet summo odio prosequerentur, & horrebant quidquid Idolatriam saperet, & a veri Dei cultu avertere posset: propriam pietatem non ponebant in sensibilibus rebus, nec in iis quæ magis necessariae sunt rudioribus ut facilius

XV. Fateri nihilominus oportet, haud parum lolii electo tritico immixtum fuisse etiam Origenis ævo, immo semper in Ecclesia aliquos impios fuisse. Origenes, exempli causa, exprobrat quibusdam fidelibus sui ævi, eo quod non conveniebant ad audiendum verbum Dei, & vix festis diebus ad Ecclesiam procedebant. Alii præsentibus quidem & in Ecclesia positi, non erant intenti, sed communes ex usu fabulantes terebant, & verbo Dei vel lectionibus divinis terga convertebant. Alii, Apostolo licet præcipiente, sine intermissione oratione (b) nec ad orationes conveniebant, nec privatis in ædibus orabant. Alios notare possem defectus illius sæculi cæteroquin beati proprios; non eos autem notare possem, qui cum defectibus nostri hujus sæculi comparari valeant. Nihilominus memores simus horum verborum Origenis, quæ in aliis etiam Ecclesie Patribus deprehendimus, quod scilicet qui sub nomine christiani male agit, & turpiter conversatur, ille maledicit Christo. Vide hac de re Origenis Homiliam decimam septimam in Numeros prope finem.

XVI. Si aliquam nobis præstitit ædificationem Moralis Doctrina, quam ex Origene exscriptam supra exposuimus; præstabit pariter quidquid idem eruditus Pater docet circa Disciplinam, quæ illius ævo in Ecclesia vigeat. Videbimus itaque quænam esset tunc temporis praxis Ecclesie quoad Catechumenos, quoad celebrationem Eucharistiae, & administrationem Pœnitentiæ. Videbimus quid perageretur diebus Dominicis, ac cæteris festis diebus; & quænam essent festi dies, qui primis sæculis celebrabantur. Videbimus tandem quænam essent munera & officia Ministrorum Ecclesie, ac viduarum; & alia, quæ non nisi grata esse poterunt curioso lectori.

III. **SÆCULUM.** ad Deum mentem convertant, uti sunt templa, altaria, eorumque ornatus: accuratum examen instituebant illorum, qui ad Christianam Religionem accedebant: mirum ordinem servabant in suis conventibus: benigni simul & severi erant in prolapsos in majora crimina post Baptismum: eximiam animæ & corporis puritatem diligebant: summam in rebus omnibus mansuetudinem præferebant, & a tumultu belli & honorum quamquod maxime aberant. Uno verbo, Deum, & magnum æternæ salutis negotium unice præ oculis habebant. Num talis est vita nostra, num tales nostri mores? Si gloriamur de Patribus Sanctis, cur opera eorum non facimus?

III. **SÆCULUM.** *Homil. 17. in S. Lucam. Tom. II. Genes. pag. 145.*

Tolerantia circa secundas nuptias. Homil. 6. in Genes. num. 3. pag. 77. Homil. 2. in Jerem. Tom. I. Huet. pag. 188.

Mansuetudo Christianorum. Lib. 3. contra Cels. num. 7. pag. 451.

Lib. 5. contra Celsum. num. 33. pag. 602. Lib. 7. contra Celsum. num. 26.

Lib. 8. contra Cels. non. 73. p. 797.

III. **SÆCULUM.** non possumus, allata Origenis verba plus æquo duriora esse, & opinionem, quam ea verba complecti videntur, esse errorem oppositum Evangelio docenti fideles omnes obedientiam & subjectionem Principibus terræ. Excusari autem Origenes potest 1º. quia postremo hoc loco, ut reor, non agit nisi de Sacerdotibus ac Dei ministris, quibus non bella gerenda, sed alia, & quidem toto cælo diversa incumbunt officia, & quorum puræ innocentesque manus nunquam debent humano sanguine fædari. 2º. quoad alia vero loca, in quibus Origenes videtur asserere, & ipsos simplices fideles nec arma capere, nec bellum gerere, nec sub Imperatore militare; hæc omnia intelligi debent de bellis injustis: docet siquidem idem Origenes libro primo contra Celsum, bella quandoque justa esse posse, & æquum esse reprimere rebelles: *Sicut enim, inquit ille, qui simul conveniunt, ut tyranni urbem invadentis occidendi rationem ineant; illi recte faciunt. λαλῶς ἀν ἐποίει.* Et libro quarto contra eundem Celsum postquam descripsit pugnam Apum, nec non Vesparum, hæc habet: *Fortasse etiam hæc imago bellorum quæ gerunt Apes, nobis documento est, quomodo juste & ordinate πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τεταγμένως πολεῖται, gerenda bella sint, si quando inter homines geri opus est.* Constat igitur, & quidem manifesto constat, Origenem citatis locis de injustis bellis solummodo sermonem habere: quod si aliter ipse sentiret, hæc esset peculiaris quædam Origenis opinio opposita praxi primorum Ecclesie Sæculorum: vidimus siquidem in Tertulliano (a) veteres fideles arma cum aliis ferre consuevisse.

XIII. Illud insuper observandum est, Majores nostros recusare consuevisse Magistratus, ea quidem de causa, ut se divini, & magis necessario Ecclesie ministerio ad hominum salutem servarent, quem admodum testatur Origenes prope finem Operis sui contra Celsum. Hoc autem modo loquitur Origenes propter pericula circa fidem, quæ hisce Magistratibus annexa erant: nam primi Christiani nunquam refugissent publica vitæ munia, si sub Christianis Principibus floruisent. Cæterum Orationi præcipue vacabant pro Imperatoris & imperii incolumitate: si autem suppetias ferre temporalibus armis detrectabant, ferebant tamen suppetias, sed divinas, armis spiritualibus; hoc est obsecrationes faciebant, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro Regibus, ac omnibus qui in sublimitate positi erant.

XIV. Paucis habes vitam & mores Majorum nostrorum: scilicet summo odio prosequerentur, & horrebant quidquid Idolatriam saperet, & a veri Dei cultu avertere posset: propriam pietatem non ponebant in sensibilibus rebus, nec in iis quæ magis necessariae sunt rudioribus ut facilius

Ibid. n. 73. pag. 796. & 797.

(a) Apologet. cap. 37. 42. & alibi.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

III. **SÆCULUM.** ad Deum mentem convertant, uti sunt templa, altaria, eorumque ornatus: accuratum examen instituebant illorum, qui ad Christianam Religionem accedebant: mirum ordinem servabant in suis conventibus: benigni simul & severi erant in prolapsos in majora crimina post Baptismum: eximiam animæ & corporis puritatem diligebant: summam in rebus omnibus mansuetudinem præferebant, & a tumultu belli & honorum quamquod maxime aberant. Uno verbo, Deum, & magnum æternæ salutis negotium unice præ oculis habebant. Num talis est vita nostra, num tales nostri mores? Si gloriamur de Patribus Sanctis, cur opera eorum non facimus?

XV. Fateri nihilominus oportet, haud parum lolii electo tritico immixtum fuisse etiam Origenis ævo, immo semper in Ecclesia aliquos impios fuisse. Origenes, exempli causa, exprobrat quibusdam fidelibus sui ævi, eo quod non conveniebant ad audiendum verbum Dei, & vix festis diebus ad Ecclesiam procedebant. Alii præsentibus quidem & in Ecclesia positi, non erant intenti, sed communes ex usu fabulantes terebant, & verbo Dei vel lectionibus divinis terga convertebant. Alii, Apostolo licet præcipiente, sine intermissione oratione (b) nec ad orationes conveniebant, nec privatis in ædibus orabant. Alios notare possem defectus illius sæculi cæteroquin beati proprios; non eos autem notare possem, qui cum defectibus nostri hujus sæculi comparari valeant. Nihilominus memores simus horum verborum Origenis, quæ in aliis etiam Ecclesie Patribus deprehendimus, quod scilicet qui sub nomine christiani male agit, & turpiter conversatur, ille maledicit Christo. Vide hac de re Origenis Homiliam decimam septimam in Numeros prope finem.

SECTIO III. PUNCTA DISCIPLINÆ.

I. Si aliquam nobis præstitit ædificationem Moralis Doctrina, quam ex Origene exscriptam supra exposuimus; præstabit pariter quidquid idem eruditus Pater docet circa Disciplinam, quæ illius ævo in Ecclesia vigeat. Videbimus itaque quænam esset tunc temporis praxis Ecclesie quoad Catechumenos, quoad celebrationem Eucharistiae, & administrationem Pœnitentiæ. Videbimus quid perageretur diebus Dominicis, ac cæteris festis diebus; & quænam essent festi dies, qui primis sæculis celebrabantur. Videbimus tandem quænam essent munera & officia Ministrorum Ecclesie, ac viduarum; & alia, quæ non nisi grata esse poterunt curioso lectori.

II. A.

(b) 1. ad Thessaion. cap. 5. vers. 17.

O

III. **SÆCULUM.** II. A Catechumenis sit initium, quos Origenes in tres Classes dividit: primæ classis illi erant, quibus ingressus in Ecclesia nondum permittebatur, quia recens ad fidem conversi erant, ideoque tempus aliquod requirebatur, ut recta eorum intentio innotesceret, & ut exorcizari possent. Secundæ classis erant illi, qui recens inceperant nuperque admissi erant, & necdum symbolum purificationis acceperant. Tertiæ tandem classis erant illi, qui pro viribus se comprobaverant id habere propositum, ut nihil vellent, nisi quæ Christianis placeant. Hos inter quidam constituti erant, qui in vitam & mores eorum, qui admittebantur, inquirerent, ut scelerum reis interdicerent aditu in suum commune Concilium; illorum autem dissimiles ex animo amplexi, meliores in singulos dies efficerent. Quando autem malos habitus in Catechumenis notabant, præcipue si libidini dediti essent, illos a christianis cæribus prohibebant. *Ea vero est agendi ratio in eos qui peccant, maxime qui libidini se dedunt, ut illos a suo cætu prohibeant.*

Modus purgandi Catechumenos. Homil. 6. in Levitic. num. 2. pag. 216. III. Origenes alio loco Catechumenos ipfos alloquens, sed & vos, inquit, qui sacrum Baptisma desideratis accipere, & gratiam Spiritus promereri, *Prius debetis ex lege purgari.* Quod quidem intelligi debet de Exorcismis & jejuniis quæ Baptismo præmittebantur. Prius debetis, prosequitur Origenes, audito Verbo Dei, vitiorum germina refecare, & mores barbaros ferosque componere, ut mansuetudine & humilitate suscepta, possitis etiam gratiam Sancti Spiritus capere. Eosdem præcipue hortabatur, ut legem Dei legerent ac meditentur, ad hoc ut Dei lex eorum mores emendaret ac corrigeret: *Debes ergo prius meditari legem Dei, ut si forte actus tui intemperati sunt & mores inconditi, lex Dei te emendet & corrigat.*

Catechumeni ecclesiæ præceptis parere debebant. Homil. 4. in Josue. num. 1. pag. 405. IV. Catechumeni ratione sui status Ecclesiasticis præceptis parere debebant, uti alio loco tradit Origenes: *Cum Catechumenorum aggregatus es numero, & præceptis Ecclesiasticis parere cepisti.* Quando autem ad Baptismum sufficienter dispositi erant Catechumeni, tunc veniebant ad mysticum Baptismi fontem, *Consistente Sacerdotali & Levitico Ordine;* & initiabantur venerandis illis magnificisque Sacramentis, quæ, inquit idem Pater, *norunt illi quos nosse fas est.* Ex quibus eruitur, quod non omnibus indiscriminatim pandebantur Religionis nostræ mysteria: & in Superiori Sectione jam vidimus, non consuevisse eadem mysteria manifestari Catechumenis, nisi postquam a vitiis purgati erant, & in virtute firmati. Illud vero adnotare cum Origene omiseram, quod Exorcismi cæremonia peragebatur manuum impositione, quam comitabantur orationes multæ, ac multa jejunia.

Arcebantur ab omni dignitate Ec- V. Quoad Pœnitentiam observatione dignum est 1º, quod ab Ecclesiasticis dignitatibus illi omnes arcebantur, qui post Baptismum in graviora crimina puta in Ido-

latriam, Adulterium aut fornicationem lapsi erant: *Et qui post professam Religionem lapsi sunt, inquit Origenes, ab omni posthac dignitate & præfectura in Ecclesia clesia, qui post Baptismum lapsi erant.* 2º. Christiani ut perditos & libidine aut quovis alio crimine dejecti erant, uti diximus superius in Sectione secunda: quod quidem designare posset excommunicationem, de qua infra verba faciemus; 3º. tardius absoluebantur, & nonnisi postquam dedissent haud dubia conversionis signa: *Si eam morum mutationem fecerint, cujus ratio haberi debeat, tardius tamen admittuntur,* 4º. in gravioribus criminibus semel tantum pœnitentiæ locus concedebatur: *In gravioribus enim criminibus, inquit Origenes, semel tantum pœnitentiæ conceditur locus.* In aliis Editionibus post hæc verba *semel tantum, hæc leguntur, vel raro: verum additio hæc non extat in Manuscriptis, nec eandem refert Magister Sententiarum dum laudatum Origenis textum citat.* Hinc suspicantur nonnulli, inquit D. Carolus de la Rue, additionem hanc factam fuisse a Scoto, qui ignorans Disciplinam primis Ecclesiæ sæculis vigentem, qua semel tantum concedebatur pœnitentiæ locus lapsis in crimina graviora, communem opinionem Scholasticorum sui ævi ibidem inseruerit. At Pater Morinus probat, nec publicam nec secretam pœnitentiam iis impositam fuisse, qui iterum incidissent in crimina canonica, propter quæ jam semel publicam pœnitentiam egissent. Vide hæc de re differentes laudatum P. Morinum lib. 5. cap. 27. & Patrem Petavium in suis Annotationibus in Divum Epiphanium Hæresi 59.

VI. At num inferri ex hoc potest, Ecclesiam non habere potestatem remittendi hæc peccata? minime gentium: oppositum siquidem ipsius Origenis, & aliorum æque antiquorum Patrum auctoritate demonstravimus supra. Id unum igitur inferri potest ex severiori hæc Disciplina, scilicet primis Ecclesiæ sæculis fideles summopere exhorruisse relapsus in crimina: hinc minus proni esse deberent Confessarii in impartienda absolutione iis qui in eadem prolabantur peccata, cum hujusmodi absolutiones communiter perniciosæ sint & dantibus & accipientibus. Hanc veritatem maximi momenti semper mente retineamus, (cujus permulti animarum moderatores obliviscuntur) videlicet, quod licet Ecclesia quandoque exteriorem Disciplinam immutet, idem tamen in ea spiritus semper perseverat.

VII. Hæc consuetudo in Ecclesia tenuit, ut de gravioribus criminibus convicti excommunicarentur. *In Ecclesiis Christi, verba sunt Origenis, consuetudo tenuit talis, ut qui manifesti sunt in magnis delictis, ejiciantur ab oratione communi.* Disciplina hæc contra eos præcipue vigeat, qui libidinose vivebant, uti docet idem Pater libro tertio contra Celsum. Si qui autem peccatores jam excommunicati, petissent fidelium communionem, sæpe hæc gratia iis denegabatur, ne laxatis frænis, sceleribus

III. **SÆCULUM.** III. **SÆCULUM.** bus panderetur via: Si enim, inquit Origenes, consideraverimus populi damnum in unius venia, haud dubium est quin faciat ejici unum de Ecclesia, ut multi remaneant incolumes. *Quæ ista bonitas, habet alio loco idem Pater, quæ ista misericordia est, uni parcere, & omnes in discrimen adducere?* VIII. Non ejiciebantur autem fideles ab Ecclesiæ communionem pro levi aliqua culpa, sed solummodo pro gravioribus criminibus, quæ manifesta essent. *Hoc non ideo dicimus, inquit Origenes, ut pro levi culpa aliquis abscindatur . . . Qui manifesti sunt in magnis delictis, prosequitur idem Pater . . . Quorum peccata manifestata sunt. Ubi enim peccatum non est evidētis ac indubium, ejicere de Ecclesia neminem possumus.* Insuper antequam quis de Ecclesia ejiceretur commoneri debebat: sed si forte commonitus quis, inquit Origenes, & correptus pro delicto semel & iterum ac tertio, nihil emendationis ostenderit; si oleo perunctus, si emplastris mitigatus, si malagmate mollitus, non cedit tamen medicamentis tumoris duritia, *solum superest remedium defecandi.* Habes modo quæ ad legitimam excommunicationem necessaria sunt: requiruntur scilicet peccata gravia ac manifesta; præmitti debent admonitiones & correptiones; tandem talis esse debet peccatoris duritia, ut absoluta inde enascatur necessitas postremi hujus remedi.

IX. Etsi si solummodo de Ecclesia ejicerentur, quorum delicta erant manifesta; nihilominus ut reipsa excommunicati ante Deum ii etiam habebantur, quorum delicta manifesta non erant hominibus. Id aperte docet Origenes cum ait: dupliciter traduntur homines de Ecclesia in potestatem Zabuli: (hoc est duæ sunt excommunicationes) Uno modo cum alicujus delictum manifestum sit Ecclesiæ, & per Sacerdotes de Ecclesia pellitur: alio autem modo quis traditur Zabulo, cum peccatum ejus manifestum non sit hominibus; Deus autem qui videt in occulto; perspiens ejus mentem & animam vitiis ac passionibus servientem, istum talem ipse Dominus tradit Satanæ. Igitur etiam Origenis ætate duæ excommunicationes agnoscebantur, una in foro externo, altera in foro interno. Qui exempli gratia magnum aliquod peccatum patraverat, habebatur uti vere excommunicatus in foro interno etiam ante sententiam Episcopi, per quam quis excommunicatus remanet etiam in foro externo. *Peccavit aliquis fidelium? ajebat Origenes: iste etiamsi nondum abijciatur per Episcopi sententiam, jam tamen per ipsum peccatum quod admisit, ejectus est.* At etsi hoc modo a fidelium communionem ejectus esset intrabat tamen Ecclesiam. *Et quamvis intraret Ecclesiam, &c.* Hæc olim de excommunicatione sentiebant fideles: non enim necessarium credebant terribilem apparatus, imprecationes, cerei extinctionem; sed quilibet uti vere excommunicatus habebatur, patrato crimine, etiam ante Episcopi sententiam. Quod quidem ad impedienda crimina optimum erat.

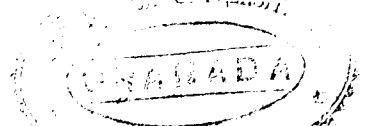
X. Quoad Eucharistiam indigiravi jam in prima Sectione summam devotionem, qua ad eandem accedebant fideles, necnon summam diligentiam, qua Corpus Christi suscipiebant, ne vel minima specjerum pars invicem suscipiebant. Illud autem insuper observandum est hoc loco, in celebratione sacrorum Mysteriorum consuevisse fideles sese invicem suscipere osculo pacis, quod appellabatur sanctum osculum, quia castum erat, sincerum, & veræ dilectionis symbolum. *Mos Ecclesiæ traditus est, verba Origenis sunt, ut post orationes osculo se invicem suscipiant fratres. Hoc autem osculum sanctum appellat Apostolus: quo nomine illud docet primo . . . ut castum sit, tum deinde pacem in se, simplicitatemque habeat in charitate non ficta.* Eiusdem osculi meminit insuper Origenes Homilia prima in Cantica.

XI. Tradam modo notabilia quæ in Origene occurrunt quoad Ecclesiasticum Ordinem. Jesus Christus habebatur uti visibile caput Ecclesiæ; Episcopi & Presbyteri uti hujusce capitis oculi; *Diaconi caterique Ministri* uti manus. Quod quidem ostendit, præter Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, alios etiam tunc temporis in Ecclesia fuisse inferiores ordines. In ordinatione Episcopi requirebatur presentia populi. *Requirebatur presentia populi in ordinando Episcopo.* omnes, subjungit idem Origenes, & certissimi quia eligitur ad Sacerdotium præstantior . . . ex omni populo, doctior, sanctior . . . in omni virtute eminentior. Et hoc adstante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret.

XII. Episcopi & Presbyteri primas habebant in Ecclesia sedes: *Episcopi & Presbyteri quibus priores, inquit Origenes, scilicet priores in Ecclesia sedes attributæ sunt: non ideo tamen credere debemus eandem tunc temporis fuisse Episcopi & Presbyteri potestatem, jurisditionem, & characterem, 1º, enim ante in S. Matth. Presbyteros notantur Episcopi: Episcopi & Presbyteri, 2º, si Presbyteri aliquod in Ecclesia munus obibant, illud obibant dependenter, & de mandato Episcopi: & de instructione ac prædicatione verba faciamus, Episcopus arbitrato suo proponebat argumenta quæ pertractari debebant in concionariis concionibus Ecclesiasticis, ac in concionibus: Arbitratu suo partem quam vult, proponat ne & approbatione Episcopi.* Hinc coram ipsis Episcopis Presbyteri conciones habebant. Alio loco idem in Lib. Reg. Origenes testatur, ministerium verbi ipsis pag. 490. etiam Diaconis creditum fuisse; & hoc etiam Diapud Græcos fieri consuevisse satis aperte conon prodit Homilia prima in Psalmum 37. hisce ad populum verbis: *Omnes Episcopi . . . Presbyteri vel Diaconi erudiant nos, & erudientes adhibent correptiones, & verbis austerioribus increpant.* Insuper docet alibi, Legentibus Dei commissam esse Sacerdotibus & Levitis.

III. **SÆCULUM.** num. 51. pag. 481. Homil. 12. in Jerem. Tom. I. Huet. pag. 122. Homil. 7. in Josue. num. 6. pag. 414. *It soli ab Ecclesiæ communionem ejiciebantur, qui in magnis delictis ac indubium manifesti erant.* Ibid. *Tractat. 35. in S. Matth. Tom. II. Geneb. pag. 115. Homil. 21. in Josue. num. 1. pag. 447. Excommunicatio erat postremum remedium erga peccatores.* Homil. 7. in Josue. num. 6. pag. 414. *Peccatores occulti uti excommunicati ante Deum habebantur.* Homil. 2. in Judic. num. 5. pag. 463. Homil. 14. in Levitic. num. 2. pag. 258.

III. **SÆCULUM.** Fideles quamdo sacra mysteria celebrabantur, osculo pacis se invicem suscipiebant. Lib. 10 in Epist. ad Roman. Tom. II. Geneb. pag. 411. *Mos Ecclesiæ traditus est, verba Origenis sunt, ut post orationes osculo se invicem suscipiant fratres. Hoc autem osculum sanctum appellat Apostolus: quo nomine illud docet primo . . . ut castum sit, tum deinde pacem in se, simplicitatemque habeat in charitate non ficta.* Eiusdem osculi meminit insuper Origenes Homilia prima in Cantica. Varii in Ecclesia ordines ac gradus. Tractat. 5. in S. Matth. Tom. II. Geneb. pag. 37. *Requirebatur presentia populi in ordinando Episcopo.* Homil. 6. in Levitic. num. 3. tractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. pag. 216. *Episcopi & Presbyteri quibus priores, inquit Origenes, scilicet priores in Ecclesia sedes attributæ sunt.* *Episcopi & Presbyteri, 2º, si Presbyteri aliquod in Ecclesia munus obibant, illud obibant dependenter, & de mandato Episcopi: & de instructione ac prædicatione verba faciamus, Episcopus arbitrato suo proponebat argumenta quæ pertractari debebant in concionariis concionibus Ecclesiasticis, ac in concionibus: Arbitratu suo partem quam vult, proponat ne & approbatione Episcopi.* Homil. 2. in Lib. Reg. Origenes testatur, ministerium verbi ipsis pag. 490. etiam Diapud Græcos fieri consuevisse satis aperte conon prodit Homilia prima in Psalmum 37. hisce ad populum verbis: *Omnes Episcopi . . . Presbyteri vel Diaconi erudiant nos, & erudientes adhibent correptiones, & verbis austerioribus increpant.* Insuper docet alibi, Legentibus Dei commissam esse Sacerdotibus & Levitis. pag. 681.

III. SÆCULUM. ut absque ulla sollicitudine, Verbo Dei unice vacarent: *Lex Dei Sacerdotibus commissa est & Levitis, ut huic soli operam tribuant, & verbo Dei absque ulla sollicitudine vacent:* & hac præcipue de causa laici præbebant necessaria Sacerdotibus & Levitis, ut scilicet legi Dei operam darent, quemadmodum idem Origenes ibidem testatur.

Calibatus XIII. Episcopi & Presbyteri cælibem vitam ducere tenebantur. „ Certum est, & Presbyterorum. „ ajebat Origenes, quia impeditur sacrificium indelinens iis qui conjugalibus necessitatibus serviunt. „ Unde viderur mihi, quod illius est solius offerre sacrificium indelinens, qui indelinenti & perpetuè se devoverit castitati. In Clerum nunquam admittebantur Bigami, & hæc lex vigeat etiam quoad Diaconos, ut eruitur ex quodam Origenis loco in S. Matthæum. Quam Disciplinæ partem accurate observatam fuisse, superius validissimis momentis jam ostendimus. Diaconis præcipue Dispenatio pecunie commissa erat. *Diaconi*, inquit idem Pater, *qui Ecclesiæ pecunias non recte dispensant.* Hoc autem non erat unicum eorumdem munus, reclamantibus licet recentioribus Hæreticis, quos invictissime in antecessum Origenes refellit.

Ascetæ. XIV. Præter Ecclesiasticos, de quibus modo verba fecimus, quidam alii a populo distincti erant, ut Ascetæ, Virgines, ac Viduæ. Ascetarum meminit Origenes libro quinto contra Celsum, eorumque abstinentiam summis laudibus profequitur. *Vide . . . inquit ille, quam dispar sit Pythagoricorum . . . & nostrorum Ascetarum ratio.* Virgines erant feminae quædam peculiari modo Deo consecratæ: *Virgo consecrata Deo, &c.* quæ perpetuam virginitatem servabant, non propter temporale aliquod bonum, sed unice ut Deo placerent. Tandem Viduæ ad castitatem luadebant adolescentulas, & omnia præstabant charitatis officia, quæ poterant. Viduis vero non permittebatur docere viros: *Indecens quippe est, inquit Origenes, ut mulier magistra viri fiat:* quod quidem esset invertere ordinem, & mulieres principarentur viris.

XV. Etsi Origenes cum vetusto quodam Scriptore asserat, quod *Festum . . . nihil aliud est, quam officium facere:* & tunc homines digne festum celebrare, quando opera virtutis faciunt, semper orant, & incruentias hostias sine intermissione Deo offerunt: nihilominus docet quosdam per annum peculiare dies esse devotioni fidelium sacros: iis quippe Homilia decima in Genesim exprobrat, quod vix festis diebus ad Ecclesiam procederent: *Vix festis diebus ad Ecclesiam proceditis.* Et paucis interjectis. „ Dicit mihi, inquit, vos qui tantummodo festis diebus ad Ecclesiam convenitis: „ *Cæteri dies non sunt festi? non sunt dies Domini?* Certum igitur indubitatumque est, primis Ecclesiæ sæculis quosdam fuisse dies solemnes, & peculiariter Deo sacros.

III. SÆCULUM. XVI. Dominica inter sacros hos dies recensetur, & die isto Sacra Scriptura legi consueverat. *In nostra Dominica die, inquit Origenes, semper Dominus pluit manna de caelo.* Cæteri principales festi dies erant Parasceve, Pascha & Pentecoste, ut non uno in loco tradit idem Origenes, & præcipue libro octavo contra Celsum; ibi enim horum trium dierum festorum expresse meminit. De festis autem diebus Paschatis & Pentecostes sermonem habet in particulari Homilia vigesima tertia in Numeros. Alibi vero notat, discrimen aliquod ponendum esse inter festivitatem & solemnitatem, cum omnis festivitas, secundum ipsum, non sit solemnitas: *Non omnis . . . festivitas est solemnitas.* Sabbarum, exempli gratia, apud Judæos erat festivitas quædam, non autem solemnitas: Cum tamen dies azymorum una simul & festivitas esset & solemnitas. Cæterum vetitum in genere erat fidelibus adesse solemnitatibus Ethnicorum, ut fatetur Origenes cum Celso verba faciens: & celebrare solemnitates Gentium idem fuisse ac introducere anathemata in Ecclesias: *Qui . . . cum Christiani sint, solemnitates gentium celebrant, anathema in Ecclesias introducunt.* Nescio an hodie multi scrupulo simili angantur dum profanis intersunt solemnitatibus.

XVII. Perfecta unio quæ tunc temporis vigeat inter fideles, & præcipue in Oratione faciendâ, non eos impediabat, quominus laudes Dei celebrarent qualibet lingua; Græci scilicet græce, Romani latine, cæteraque Gentes Deum propria lingua laudabant: *Græcos græce, Romanos latine, & sic singulas gentes Deum propria lingua precari kai ετω ηνας κατα την εαυτης διαλεκτον ευχεται το Θεω;* & celebrant divi laudes ejus pro viribus concelebrare: certi num officium siquidem erant, omnium linguarum Dominum nos exaudire quacumque lingua precemur. At inter Christianos maxima erat uniformitas circa corporis compositionem, quam servabant tempore orationis: apud ipsos siquidem communiter in more positum erat, orare versus Orientem, extendere manus, oculos sursum tollere, orare flexis genibus, non federe autem nisi propter aegritudinem; quæ omnia a nobis notata sunt Sectione superiore cum de Oratione pertractavimus.

XVIII. In Ecclesia pariter receptum erat jejunare tempore Quadragesimæ: *Habemus enim Quadragesimæ dies jejuniis consecratos.* Loquitur insuper Origenes de duobus in qualibet hebdomada jejuniis, scilicet quartæ & sextæ feriæ, & scribit hæc duo jejunia solemniter servari: *Habemus quartam & sextam septimanæ dies, quibus solemniter jejunamus.* Verum præter hæc jejunia, quæ omnes obligabant, liberum erat cuilibet jejunare pro sua devotione per omne tempus, dummodo nulla superstitione in hisce jejuniis partem haberet: *Est certa libertas Christiano, per omne tempus jejunandi, non observantiæ superstitione, sed virtute continentia.*

XIX. Ve-

III. SÆCULUM. XIX. Veteres fideles ex devotione hunc spiritum pedes lavabant sequentes exemplum Patriarchæ Abrahamæ, qui fidelium ac credentium Pater est; sed hoc humilitatis opus peragebant præcipue sequentes exemplum Jesu Christi. Legebant sacrosancta Evangelia super infirmos, ut Origenes narrat libro tertio contra Celsum; iique hoc modo quandoque curabantur, ut se vidisse testatur idem Pater: *His & nos vidimus multos gravibus incommodis curatos.* Tandem peculiarem curam ac sollicitudinem habebant de sepultura fidelium, quoniam eorumdem corpora veluti organa animæ considerabant: *Ejus (animæ) organa cum honore sepulturæ traduntur; ut nobis constitutum est.* Quod autem tunc temporis haberetur quidam locus pro sepultura fidelium, clarissime eruitur ex sequentibus Origenis verbis: neque enim decet, ait ille, animæ ratione participis domicilium indecore & ubicumque projici, ut brutorum animalium cadaver. Hæc sunt quæ legi in Origene circa Disciplinam illius ævo in Ecclesia servatam. Nunc vero sermo sit de peculiaribus ejusdem Patris opinionibus, necnon de erroribus, qui eidem attribuantur.

SECTIO IV.

In qua breviter traduntur peculiare ac notabiliores Origenis opiniones, necnon præcipui errores, qui in ejus Scriptis deprehenduntur.

Molestum æque ac superfluum foret singulatim hic enumerare errores omnes qui in Scriptis Origenis deprehenduntur, necnon peculiare omnes ejusdem opiniones. Alii id præstiterunt accurate adeo ac diligenter, ut temerarium foret aliquid novi hac in re pertentare. Hinc notabiliora solummodo proferemus, ut faciamus satis muneri nostro, & curiositati quorundam Lectorum, qui conqueri possent de hac omissione, quæ cæteroquin nullum præjudicium afferre potest. Ut igitur a Sacra Scriptura initium sit, illud primo loco observandum venit, Origenem docuisse, sacram tum veteris tum novi Testamenti Scripturam, si in sensu literaliter sumatur, plura complecti falsa, absurda, ac impossibilia: Hæc siquidem ille habet libro quarto Periarion: *Dei verbum in Lege ac historia interponi curavit officinula & impossibilia quædam.* Et inferius: *Interferuit Scriptura historiam quod factum non erat, immo aliquando quod fieri non poterat . . . Spiritus Sanctus idem in Evangelii & Apostolorum scriptis fecit; cum nec illa secundum corporalem sensum omnino sinceram habeant historiam, eorum quæ contexta sunt, & tamen facta non sunt; nec leges & præcepta habeant rationi consentanea.*

Errores Origenis supra Sacram Scripturam. Lib. 4. n. 15. & 16. pag. 174.

II. Quoad vetus Testamentum in particulari credidit ille, plura ibidem reperi,

quæ litteraliter sumpta nullam habent connexionem, impossibilia sunt, rationi repugnantia, Deo indigna, & inferiora etiam legibus pure humanis. Quod paradoxum ille rueretur præcipue libro septimo contra Celsum; ibi enim docet, duplicem esse legem, alteram litteralem, spirituales alteram: litteralem, quam Deus ipse in Scripturis (a) vocat *judicia non bona, præcepta non bona.* Et Homilia decima prima in Exodum hæc habet: „ Si quis est, qui legens Moysen murmurat adversus eum, & displicet ei lex, quæ secundum litteram scripta est, quod in multis non videtur servare consequentiam, ostendit ei Moyses petram, quæ est Christus & adducit eum ad ipsam, ut inde bibat, & reficiat sitim suam. „ Durius autem se ipsum exprimit Homilia septima in Leviticum; ibi enim expresse ait: *Si adsideamus litteræ (veteris Testamenti) erubescere dicere & confiteri quia tales leges dederit Deus.* Numquid æque portentosum proferri potest? Cui & hoc insuper adjungit, Leges scilicet Romanorum, Atheniensium, vel Lacedæmoniorum magis rationabiles esse, quam quædam veteris Legis præcepta sumpta in sensu literaliter: *Videbuntur enim magis elegantes & rationabiles hominum leges, verbi gratia, vel Romanorum, vel Atheniensium, vel Lacedæmoniorum.* Quæ quidem illatio ultra limites progreditur; recte tamen fluit ex suo principio.

III. Docet pariter id ipsum Homilia quarta in Leviticum: ibi enim postquam dixit, quod nisi velamen abstulerit Evangelium de facie Moysi, non potest videri vultus ejus, nec sensus ejus intelligi; insuper quod in Ecclesia Apostolorum discipuli adsunt his quæ Moyses scripsit, & defendunt ea, quod & impleri queant, & rationabiliter scripta sunt; aperte declarat Judæorum Doctores, sequentes litteram veteris Testamenti, facere ejusdem præcepta impossibilia & irrationabilia: *Judæorum vero Doctores & impossibilia hæc & irrationabilia, sequentes litteram, faciunt.* Si ad leges Moysi gradum facimus, inquit alio loco, plurimæ (litteraliter sumptæ) absurdum, alia impossibile præcipiunt. Nonne absurdum est; exempli gratia, inquit Origenes, vetare vulturum usum, cum nemo unquam vultures comederit, nec extrema fame urgente? „ In lege quidem Moysi, profequitur idem Pater, præcipitur exterminari omne masculinum quod non fuerit octava die circumcisum; quod valde inconsequens est; cum oporteret utique, si lex secundum historiam servanda tradebatur, juberi ut parentes punirentur qui filios suos non circumciderunt, ut & hi qui nutriunt parvulos. „ Si vero etiam de impossibilibus legibus inquirendum est, invenimus Tragelaphum dici animal quod subsistere omnino non potest, quod inter munda animalia „ malia

(a) Ezechiel. cap. 20. vers. 25.

III.
SÆCULUM.

„ malia etiam edi jubet Noyfes: & Gryphum, quem nullus unquam meminit vel audivit humanis manibus potuisse succumbere, manducari prohibet Legislator; sed & de Sabbati opinatissima observatione ita dicit (a): Sedebitis unusquisque in domibus vestris, nullus movebitur de loco suo in die Sabbatorum: quod utique impossibile est observare secundum litteram; nullus enim hominum potest tota die ita sedere, ut non moveatur de loco, in quo sederit. Hoc pacto Origenes conatur derogare auctoritatem sensui litterali Sacrae Scripturae.

IV. Afferit insuper, vetus Testamentum secundum litteram plura complecti quae falsa sunt. Negat, exempli gratia, Abraham Patriarcham mentitum esse Abimelech regi, & pudicitiam conjugis prodidisse. *Hæc Judæi putent*, inquit ille, *& si qui cum eis sunt litteræ amici, non spiritus.* Alio loco ait, historiam Rebecæ litteraliter sumptam esse fabulosam, additque, narrationem hanc, sicuti & alias plurimas, complecti mysteria, non veram historiam. *Sæpe jam dixi, quod in his non historiam narratur, sed mysteria contemuntur.* Nec aliter tenet de Obstetricibus Ægyptiis, quarum historiam uti falsam ostendere contendit quadam subtilitate, quam inepriam verius dixeris: quo fit ut afferat, historiam hanc sumptam secundum litteram non solum nihil consequentiæ habere, sed insuper plurimum habere inanitatatis: *Hoc si ita accipiatur ut scriptum est, non solum nihil consequentiæ, sed inanitatis habere plurimum videbitur.* Tandem indubia argumenta in confirmationem erroris sui se adinvenisse credidit in libro Josue, & præcipue in libri hujus capitibus octavo & nono, ubi legimus: Et scripsit Josue super lapides Deuteronomium coram filiis Israel. „ Quomodo potuerit, inquit „ in hunc locum Origenes, tam magnum „ librum, vel adfidentibus & permanentibus ibi filiis Israel describere, ita ut „ non discederent usquequo Scriptura tot „ versuum finiretur: vel etiam quomodo „ potuerint lapides altaris ferre tam magni „ libri continentiam, *dicant mihi isti assertores litteræ Judæi Quomodo „ in hoc veritas historiam demonstratur?* „ Et alibi triumphum canit, percurrens ordinem a Deo servatum in creatione Universi: ait siquidem: Cuiam quæso sensum habenti consequenter videbitur dictum, quod dies prima, & secunda, & tertia, in quibus vespera nominatur & mane, fuerint sine Sole, & sine Luna, & sine Stellis: prima autem dies sine cælo? Quis vero ita idiotas invenietur, ut putet Deum plantasse in Paradiso arborem vitæ, idest lignum visibile & palpabile, ita ut corporalibus dentibus manducans quis ex ea arbore, vitam percipiat? Tandem sic concludit: Sed & illud quod Deus post meridiem deambulare dicitur in Paradiso, & Adam latere sub ar-

Homil. 6.
in Genes.
n. 3. p. 78.

Homil. 10.
in Genes.
n. 4. p. 88.

Homil. 1.
in Exod.
num. 5.
pag. 131.

Homil. 2.
in Exod.
num. 1.
pag. 133.

Homil. 9.
in Josue.
num. 4.
pag. 419.
& 420.

Lib. 4.
Periarch.
num. 16.
pag. 175.

bore, & Cain exire a facie Dei, equidem nullum arbitror dubitare, quod figurali tropo hæc a Scriptura proferantur, quo per hæc quædam mystica indicentur.

V. Verum eadem audacia tentat Origenes derogare auctoritatem sensui litterali novi Testamenti. Negat 1º. verum esse secundum litteram, quod Apostoli & Discipuli Jesu Christi majora fecerint quam ipse Dominus; licet illud Christus Dominus promiserit Discipulis suis in Evangelio secundum Joannem. 2º. Summopere dubitat, num Christus Dominus re ipsa ejecerit de templo vendentes columbas: *Si tamen, verba ejus sunt, hæc historia contigit.* 3º. Nec illud credit potuisse fieri rationaliter secundum historiam, quod scilicet diabolus imposuerit Jesum in montem excelsum, ut inde ei universa mundi regna monstraret, & gloriam eorum. Absurdum pariter esse asserit, si secundum litteram sentiantur, quod dicitur: Neminem in via salutaveritis (b): *Quid a ratione magis alienum*, inquit ille, *quam istud: Neminem per viam salutaveritis? Quod Apostolus præcepisse Salvatorem simpliciores existimant.* „ Sed & illud de impossibilibus „ habendum est, quod in dexteram quis „ maxillam percussus præbere etiam sinistram jubetur, cum omnis qui percutitur dextra manu, sinistram percutiat maxillam. (Hanc miseram in Origene ineptiam quis non videat?) Sed & illud de impossibilibus habendum est, quod in Evangelio scriptum est, ut si oculus dexter scandalizaverit te, eruatur: quia „ etiamsi ponamus, quod de oculis carnalibus dictum est, quomodo consequens videbitur, ut oculo utroque cernente, „ ad unum scandali culpa, & hoc ad dextrum referatur? Aut quis extra maximum crimen habebitur ipse sibi inferens „ manus? „ Verum majora his fecit idem Origenes ut castitatem servaret. Hæc sunt Origenis argumenta adversus veritatem plurimum Sacrae Scripturae locorum, prout secundum litteram sumuntur. Quæ quidem argumenta num validissima sint, judicium sit penes prudentem Lectorem.

VI. Dominus Carolus de la Rue pluribus refellit hoc Origenarium systema, in Præfatione, quam præmisit tomò secundo Operum vetusti hujus Patris: Verum, nemini simus, unam vel alteram eruditi hujus Scriptoris animadversionem ex præcipuis seligemus, ac exscribemus. 1º. Paradoxum illud, inquit citatus de la Rue, quod multa falsa & secum pugnantia in Scripturae littera Origenes ponit, ad Religionis nostræ eversionem recta ducit, mihi quoties ejus testimonia legere contingit, toties legere videor non testimonia hominis qui ardentem semper in Scripturis interpretandis animum habuerit, summaque semper eas veneratione pertractaverit, sed excerpta quædam e volumine increduli e-

III.
SÆCULUM.

Homil. 6.
in Isaiam.
Tom. II.
Genes.

Homil. 11.
in S. Joan.
Tom. II.
Huet.

Lib. 4.
Periarch.
num. 16.
pag. 175.

num. 18.
pag. 179.

Animadversiones in errores Origenis supra Sacram Scripturam.

III.
SÆCULUM.

juspium, qui Scripturarum veritatem multiplici objectorum genere concutere tentaverit. Miror, egregie subjungit idem Scriptor, ipsum aut non intellexisse cum ejusmodi principio pugnare earum inspirationem, aut, si id vidit, tanto incommodo remedium afferri existimasse, si Deus in falsitatis communionem adduceretur. Semel pessumdato aut falsitatis insimulato litterali sensu iis in locis, ubi omnes qui requiri possunt characteres historici coalescunt, corrumpat necesse est Scripturarum auctoritas apud Gentiles, apud Hæreticos, apud Christianos: apud Gentiles, qui potius inde occasionem sument rejiciendæ Scripturae tamquam Spiritu Sancto indignæ, quam illius allegorice interpretandæ necessitatem colligent: apud Hæreticos, qui hoc principio abutuntur, ut se ex iis expediant locis, quæ contra suos ipsorum errores pugnant: denique apud Christianos, quos in fidei suæ detrimentum & in perpetuas animi anxietates ita adducet, ut legendis Scripturis prorsus renuntiare maluerint.

VII. 2º. Quod penè incredibile videtur, Origenem latuit discrimen quod litteram inter & verborum litteralem sensum intercedit. Littera potest esse falsa, & tamen verissimum sub falsitatis specie sensum continere. Id in omnibus enunciatis metaphoricis contingit. Si opera, quibus insunt ejusmodi metaphora licet hoc nomine falsitatis accusare, nullus erit liber, qui falsitatibus & contradictionibus carere dici possit, cum nullus sit liber, in quo metaphorica vocum significatio simplici & litterali intelligentiæ non frequenter substituitur. Scriptura Sacra nihil hac in re habet, quò a cæteris libris fecernatur. Si quis ex istis metaphoris intulerit, uti infert Origenes, Scripturam Sacram secum pugnare resque falsas & inexplicabiles continere, is profecto misere vulgari humani sermonis usu abutitur, & aperte hominum credulitati illudit, quippe quos inducat ut id pro rei falsitate sumant, quod tantum est elocutionis falsitas. Atque utinam ulterius progressus non fuisset Origenes: constat siquidem falsitatis ab ipso accusatum fuisse verum sensum litteralem plurimorum locorum, in quibus omnes veræ historiae characteres & indicia agnoscuntur; cujusmodi sunt historia creationis, constitus in terra paradisi, historia Saræ, Rebecæ, obstetricum Ægyptiarum, tentationis Domini & jejunii quadraginta dierum &c. Quas omnes historias, si litterali sensu accipiantur, pro anilibus fabulis Origenes habuit.

VIII. 3º. Origenem post tantam animi sui in Scriptura Sacra allegorice exponenda intemperantiam, multorum censura vexatum fuisse nihil mirum. Illud magis demiror, quomodo ea in re defensores habere potuerit. Verum Patres fere omnes aperte acriterque in illum insurrexerunt, repudiatis fere omnibus quæ in eis methodo magis noxia videntur. Cæterum illud fateri debemus, Origenem non dixisse, om-

nem in genere Scripturam litteraliter sumptam esse falsam, sed solummodo quædam in particulari ejusdem loca. Suam hac in re Apologiam ipse exornat hisce verbis: Ne quis vero nos suspicetur, in omnibus id dicere, nullam historiam contigisse, quoniam aliqua non contigit &c. *Dicimus manifeste in quibusdam historiæ Lib. 4. veritatem nobis apparere:* verbi gratia, Periarch. Abraham, Isaac, & Jacob cum una sua unumquemque uxore in duplici spelunca sepultos esse in Hebrum; Sichem Josepho in portionem esse attributam; Jerusalem metropolim esse Judææ, in qua a Salomone ædificatum fuit templum Dei, & alia sexcenta. Multo enim plura sunt secundum historiam vera, quam quæ mere spiritalia illis attexta sunt. Hactenus Origenes. Quibus sane verbis Origeniani systematis asperitas si non omnino tollitur, saltem minuitur. His omnibus Patris de la Rue animadversionibus libentissime ego adderem, ideo fortasse Origenem tantum tribuisse allegorico sensui, ut facilius lucrifaceret infideles, qui propter falsa, contradictoria, & absurda, quibus in speciem abundare videtur Sacra Scriptura, naturaliter abhorreere debebant ab amplectenda ea doctrina, quæ in earumdem Scripturarum auctoritate fundatur. Verum quantumvis piæ supponantur hæc causæ quæ ad allegoricum sensum Origenem impulerint, fateri debemus cum recentiori ejus Operum editore, haud recte in hoc se gessisse, cum potius dederit Infidelibus occasionem rejiciendæ Scripturae tamquam Spiritu Sancto indignæ, quam illius allegorice interpretandæ necessitatem insinuaverit.

IX. Pariter inter præcipuos errores Origenis recenseri debet quod ipse docet in suo Tractatu de Oratione, scilicet solum Deum Patrem orandum esse per Filium, Filium autem Dei non esse orandum. Etsi in Sectione Dogmatica operam nostram in purgando hac de re Origenes

posuerimus, allato nunc textui alterum opponentes, in quo idem Origenes agnoscit, posse nos orare Jesum Christum; nihilominus tali pacto se exprimit etiam ibidem, ut utrobique eandem tradat doctrinam, ut egregie observavit Dominus Matthæus Petit Didier. Si enim, inquit ille, Origenes permittit, posse nos orare Jesum Christum, non permittit tamen posse nos orare Christum Jesum eodem modo, quo oramus Patrem, nec sumpta notione precatationis in sensu proprio & rigoroso, sed in sensu improprio: Idque ex eodem Origenes ostendi potest: ait siquidem eo in loco quem attulimus in Sectione Dogmatica: Verbum orabimus, illi feremus preces, illi gratias agemus, illi vota faciemus, *Si modo propriam precatationis possimus ab impropria fecernere notionem.* *εάν δυνώμεθα κατὰ κείν τῆς περὶ προστοχῆς κυριολεξίας καὶ καταχρηστικῆς.* Ex quo eruitur, Origenem nequaquam credidisse posse nos orare Jesum Christum, sumpta voce precatationis προστοχῆς in suo proprio ac naturali sensu.

Hæc contra Celf. num. 4. pag. 580.

Lib. 5. contra Celf. num. 4. pag. 580.

(a) Exod. cap. 16. vers. 35. 29.

(b) Luc. cap. 10. vers. 4.

III. Hæc autem doctrina excusari nullo pacto potest, cum maximum comprehendat errorem quoad ea, quæ omnes nos debemus Dei Verbo.

Errores quoad incarnationem.

Homil. 1. in Levit.

pag. 186. & Lib. 2.

contra Cels. pag. 408.

Lib. 4. Periarch.

num. 25. pag. 188.

Homil. 14. in S. Lucam.

Tom. II. Geneb.

pag. 142. Homil. 17.

in S. Lucam.

Tom. II. Geneb.

Errores circa Angelos.

Tom. I. recent. Edit.

num. 10. pag. 49.

Lib. 1. Periarch.

in D. Hieronymum. Ep. ad Avitum.

Lib. 2. Periarch.

cap. 10. n. 7. pag. 103.

Lib. 1. Periarch. c. 6.

p. 70. & 71.

Errores circa Demones.

Homil. 13. in Numer.

num. 7. pag. 321.

Præfat. in Periarch.

num. 8. pag. 4. & Lib. 5.

contra Celsum. n. 4. pag. 580.

Homil. 8. in Exod.

num. 6. pag. 161.

Lib. 2. Periarch.

cap. 10. n. 6. pag. 103.

ditionem, & non æternas a Deo infligi ipse innuit: quod sane nullo pacto conciliari potest cum his quæ docet idem Scriptor pluribus in locis de æterno igne inferni. Quem errorem tueri contendit ille quibusdam Prophetarum oraculis, quæ meræ allegoriæ sunt perperam intellectæ.

XII. Quoad animam hominis contendit, non satis manifesta prædicatione, seu Ecclesiæ traditione distingui, utrum anima ex feminis traduce ducatur, an vero aliud habeat initium; & hoc ipsum initium an extrinsecus corpori sit indita, nec ne. Admittit vero animarum præexistentiam, & cum quibusdam veteribus opinatur, Deum condidisse determinatum quemdam numerum animarum, quæ æquales sint, & diversa corpora informare debeant.

XIII. Etsi tradat Origenes, animam esse substantiam spirituales, & materiæ expertem; docet nihilominus, animas nunquam corporibus omnino nudari; quam corporalem materiam subtiliorem esse dicit ac puriorem materia carnali, & similem eam facit particulis aeris: quod sane didicit absque dubio Origenes a Platonis Schola; cum id ipsum Plato doceret. Hinc alibi concludit, animam, etiam post præsentem vitam, corpore donari; idque probat exemplo divitis, qui in inferno pœnas luit, & Lazari, qui in Abrahamæ sinu requiescit: Huc adde, verba sunt Origenis, quod dives pœnas luens, & pauper in sinu Abrahamæ requiescens. . . . docent animam etiam nunc post excessum e vita uti corpore (σωματι χεντα.) Quæ quidem scripsisse Origenem quisque diceret, eo quod ipse crederet, animam non posse absque corpore inferni pœnas luere: & ego re ipsa opinor, hac solummodo de causa ipsum adoptasse hanc opinionem; hoc est hunc errorem, quem alibi ille ipse damnat, ut deprehendere quisque potuit in Sectione Dogmatica cum de Anima egimus: sed novum non est contradictiones in Origene advenire. Creditit insuper, astra animata esse, Solemque, Lunam, & cætera astra Deo offerre; & bene vel male agere posse; & non solum posse esse subdita peccatis, verum etiam munda non esse a contagione peccati; tandem astrorum animas creatione mundi esse antiquiores.

XIV. Quod spectat Gratiam & liberum arbitrium, demonstravimus jam in prima Sectione, n. 6. p. 96.

XV. Alii, & quidem plures occurrunt in Origene errores, quorum lectionem & examen curiosis relinquo. Satis mihi fuit hos tantum in medium afferre ut omnes dignoscant quid possit homo, cæteroquin pius & doctus, sibimetipsi relictus, & suarum cognitionum ductum sequens. Ad hoc exemplum tremere & trepidare debemus, & a magni hujus Viri erroribus inufris tandem aliquando discamus quid a nobis ipsis præstare valeamus. Hos errores excusare ne tentavimus quidem; econtra illos damnamus; non ideo tamen damnamus Origenem. En aliquas animadversiones, propter quas illius errores tolerabiliores evadent. 1º. Certum est, Origenem sæpe proponere sua placita uti meras conjecturas, ac personales opiniones; quod sane minime officit Traditioni. 2º. Errores vetusti hujus Patris, alii vetusti Patres refutarunt, qui hoc pacto testimonium reddunt Dogmaticis Ecclesiæ veritatibus. 3º. Ea quæ immutavit Rufinus in Operibus Origenis nobis profunt, cum antiquus sit hic Scriptor, & in sua versione has mutationes non inferuit, nisi cognita rerum veritate coactus. 4º. Dolet ipse Origenes, & amare dolet, aliquot hæreticos, ipso adhuc vivente eo audaciter devenisse, ut ex libris ejus quosdam corruerint, & alia sub ejus nomine vulgaverint scripta, ubi ea dicere fingebantur, quæ nunquam ei venerant in mentem: igitur horum errorum partem aliquam hisce falsariis adscribere possumus. 5º. In mentem revocare debemus quod sæpe jam diximus, primis scilicet Ecclesiæ sæculis claro in lumine posita non fuisse dogmata, sicuti fuere deinceps. 6º. Omnes Apostoli verosimiliter non docuerunt particulares Ecclesiæ tradita erant, non nisi post multa sæcula aliis Ecclesiis communicata fuere, ut de libris Deuterocanonicis evenisse compertum est. Tunc temporis Doctores docendi & scribendi nullum finem faciebant, unde opiniones, conjecturæ, immo & materiales aliqui errores in lucem prodibant. Quo quidem in casu id unum necessario requirebatur, quod scilicet Ecclesiæ se subjicerent, ejusque auctoritatem agnoscerent: At talis erat Origenes, vir summe modestus.

XVI. 7º. Apostoli non docuerunt fideles modum ratiocinandi & efformandi Systemata; ex eorum libris & sermonibus erumpebant solummodo principia quædam ac germina catholicarum veritatum; quarum plurimæ, memoriæ potius commentum, quam veritatis.

XVII. Videamus modo peculiare Origenis opinionem. Censet, exempli causa, Moysen scripsisse postremum caput Deuteronomii, in quo sermo est de morte ac sepultura sancti hujus Legislatoris: cui opinioni nonnulli Theologi hodie subscribunt. Afferit, Job esse antiquiorem Moysen: In libro Job, inquit ille, Moysen ipso antiquioris. Psalmos ab illis exaratos dicit, quorum nomina in fronte gerunt; & Asaph in particulari attribuit Psalmum septuagesimum septimum: Quin & Asaph . . . utitur: Attendite, popule meus, legem meam &c. Tradit, Saducæos ex omnibus Scripturæ libris solos libros Moysis, hoc est solum Pentateuchum admisisse. Tradit insuper, vestitissimum quemdam Auctorem (qui ante ipsum Origenem floruerat) docuisse, in verbis illis capituli sexti Geneseos: Filii Dei videntes filias hominum esse pulchras &c. in verbis inquam illis sermonem esse de animabus cupidis hujus humanæ vitæ: ex quo inferitur, omnium primum Origenem non credidisse præexistentiam animarum: quis vero fuerit Auctor iste Origene antiquior, plenius ignoramus. Afferit præterea arcam Noe continuisse quiddam animalium esset in terra, septem ex mundis paria, ex immundis vero duo; nec non tercentorum cubitorum fuisse ejus longitudinem, quinquaginta latitudinem, triginta altitudinem. Ait pariter, eum haud recte percipere sensum Scripturarum, qui

(a) Matth. cap. 8. vers. 29.

III. Sectione, Origenem dum hæc argumenta pertractat, non eadem semper docere, cum de his modo bene, modo male loquatur: sed observavimus jam cum Domino Matthæo Petit-Dedier, contradictiones istas ipsi veritati inservire, & testimonium reddere Traditioni Ecclesiæ. Studiosus Lector adeat ingeniosas animadversiones eruditi hujus Religiosi, quas adinveniet tomo primo ejus Animadversionum in Bibliotheca Dupinii pag. 207. 208. & 209.

XV. Alii, & quidem plures occurrunt in Origene errores, quorum lectionem & examen curiosis relinquo. Satis mihi fuit hos tantum in medium afferre ut omnes dignoscant quid possit homo, cæteroquin pius & doctus, sibimetipsi relictus, & suarum cognitionum ductum sequens. Ad hoc exemplum tremere & trepidare debemus, & a magni hujus Viri erroribus inufris tandem aliquando discamus quid a nobis ipsis præstare valeamus. Hos errores excusare ne tentavimus quidem; econtra illos damnamus; non ideo tamen damnamus Origenem. En aliquas animadversiones, propter quas illius errores tolerabiliores evadent. 1º. Certum est, Origenem sæpe proponere sua placita uti meras conjecturas, ac personales opiniones; quod sane minime officit Traditioni. 2º. Errores vetusti hujus Patris, alii vetusti Patres refutarunt, qui hoc pacto testimonium reddunt Dogmaticis Ecclesiæ veritatibus. 3º. Ea quæ immutavit Rufinus in Operibus Origenis nobis profunt, cum antiquus sit hic Scriptor, & in sua versione has mutationes non inferuit, nisi cognita rerum veritate coactus. 4º. Dolet ipse Origenes, & amare dolet, aliquot hæreticos, ipso adhuc vivente eo audaciter devenisse, ut ex libris ejus quosdam corruerint, & alia sub ejus nomine vulgaverint scripta, ubi ea dicere fingebantur, quæ nunquam ei venerant in mentem: igitur horum errorum partem aliquam hisce falsariis adscribere possumus. 5º. In mentem revocare debemus quod sæpe jam diximus, primis scilicet Ecclesiæ sæculis claro in lumine posita non fuisse dogmata, sicuti fuere deinceps. 6º. Omnes Apostoli verosimiliter non docuerunt particulares Ecclesiæ tradita erant, non nisi post multa sæcula aliis Ecclesiis communicata fuere, ut de libris Deuterocanonicis evenisse compertum est. Tunc temporis Doctores docendi & scribendi nullum finem faciebant, unde opiniones, conjecturæ, immo & materiales aliqui errores in lucem prodibant. Quo quidem in casu id unum necessario requirebatur, quod scilicet Ecclesiæ se subjicerent, ejusque auctoritatem agnoscerent: At talis erat Origenes, vir summe modestus.

XVI. 7º. Apostoli non docuerunt fideles modum ratiocinandi & efformandi Systemata; ex eorum libris & sermonibus erumpebant solummodo principia quædam ac germina catholicarum veritatum; quarum plurimæ, memoriæ potius commentum, quam veritatis.

data erant quam intellectui, hinc non omnes catholicæ veritates eandem obtinebant. authenticam, quam deinceps obtinuerunt. 8º. pauci admodum Origenis ætate extabant libri, quos perdifficile erat ad manus habere: nihil habebatur quod rectissime homines determinaret: si Philosophiam ducem habebant, si illam plus æquo diligebant, obvius erat in multis errores prolapsus, præcipue in tanto Operum numero quæ Origenes exaravit. 9º. Familiare est iis qui multa conscribunt, propriæ mentis laxare habenas, & præcipue in Commentariis, in quibus omnia quæ occurrunt exponenda sunt & illustranda; hinc prodeunt dubia, opiniones, conjecturæ, & decisiones, quæ modo congruæ sunt, modo incongruæ. Nil mirum igitur, si Origenes in infinito propemodum voluminum quæ exaravit numero, cum Philosophiæ esset summopere addictus, & allegariarum conquisitor curiosus, plura protulit contradictoria, falsa, & erronea. Illud satis commendare non possumus, Virum hunc agnovisse vivam & perpetuam in Ecclesiâ auctoritatem; cum perfectâ ejus subjectio decisionibus ac doctrinæ Ecclesiæ in causa fuerit, cur in præcipitium omnino non sit prolapsus, eique tantum rationis reliquerit, ut probe distingueret inter peculiare suas opiniones & fidem Ecclesiæ, & tantum reliquerit humilitatis, ut Ecclesiæ fidem uti certam & indubiam veritatem adoraret; etsi aliunde non contemnendas duxerit proprias opiniones.

XVII. Videamus modo peculiare Origenis opinionem. Censet, exempli causa, Moysen scripsisse postremum caput Deuteronomii, in quo sermo est de morte ac sepultura sancti hujus Legislatoris: cui opinioni nonnulli Theologi hodie subscribunt. Afferit, Job esse antiquiorem Moysen: In libro Job, inquit ille, Moysen ipso antiquioris. Psalmos ab illis exaratos dicit, quorum nomina in fronte gerunt; & Asaph in particulari attribuit Psalmum septuagesimum septimum: Quin & Asaph . . . utitur: Attendite, popule meus, legem meam &c. Tradit, Saducæos ex omnibus Scripturæ libris solos libros Moysis, hoc est solum Pentateuchum admisisse. Tradit insuper, vestitissimum quemdam Auctorem (qui ante ipsum Origenem floruerat) docuisse, in verbis illis capituli sexti Geneseos: Filii Dei videntes filias hominum esse pulchras &c. in verbis inquam illis sermonem esse de animabus cupidis hujus humanæ vitæ: ex quo inferitur, omnium primum Origenem non credidisse præexistentiam animarum: quis vero fuerit Auctor iste Origene antiquior, plenius ignoramus. Afferit præterea arcam Noe continuisse quiddam animalium esset in terra, septem ex mundis paria, ex immundis vero duo; nec non tercentorum cubitorum fuisse ejus longitudinem, quinquaginta latitudinem, triginta altitudinem. Ait pariter, eum haud recte percipere sensum Scripturarum, qui

Alia animadversiones in eosdem errores.

Peculiares Origenis opiniones. Lib. 2. contra Cels. num. 54. pag. 428. Lib. 6. contra Cels. num. 43. pag. 665. Lib. 4. contra Cels. pag. 541. & alibi. Lib. 1. contra Cels. num. 49. pag. 365. Lib. 5. contra Cels. num. 55. pag. 620. Lib. 4. contra Cels. num. 41. pag. 535. Lib. 6. contra Cels. num. 678. qui & 679.

III. SÆCULUM. qui putat, Deum sex diebus condidisse mundum; ac deinde, Adam ibi sepultum fuisse, ubi Christus crucifixus est; quod *Tractat. 35.* quidem ex Traditione se didicisse profite- in S. Matth. tur: *Venit ad me, inquit ille, Traditio Tom. II.* quaedam talis, quod corpus Adæ ibi sepul- Geneb. tum est, ubi crucifixus est Christus: nec pag. 126. non Adam hebræa lingua locutum fuisse: *Homil. II.* *Lingua per Adam primitus data, ut puta- in Numer. mus Hebræa.* Tandem ait, Adam eadem num. 4. hora plasmatum fuisse, qua Christus mor- *Tractat. 35.* tuus est, vel saltem ut res ita se haberet, in S. Matth. conveniens fuisse. Verum non omnium Tom. II. primus docuit postremum hunc articulum Geneb. Origenes, cum S. Irenæus, nisi fallor, pag. 126. ante illum idipsum docuerit. Hæ sunt *Ibid.* præcipue Origenis opiniones quoad vetus Testamentum.

Lib. I. XVIII. Novum vero quod attinet, con- *contra Celf.* tendit idem Pater, Publicanum Levi, de num. 72. quo sermo est in Evangelio, non fuisse pag. 376. numero Apostolorum: *Sit & Levi, inquit ille, Publicanus qui Jesum secutus sit; at non fuit ille ex Apostolorum numero, nisi juxta quædam Evangelii secundum Marcum exemplaria:* igitur saltem fateatur, opinio- nem hanc non esse secundum quædam exem- plaria Evangelii Divi Marci: hinc autem illud etiam eruitur, Origenis ætate quæ- dam extitisse hujus Evangelistæ exemplaria, in quibus non designabatur, Publicanum hunc fuisse Divum Matthæum. Si Origeni fides, Petrus nequioris spiritus operatione, quo tempore transfiguratus est Christus Do- minus, hæc protulit verba: *Borum est nos hic esse.* Insuper Joannes cum per disci- pulos suos dicebat Christo: tu es qui ven- turus es, an alium expectamus? hærebat dubius, fortasse etiam non credebat, an Christus sic glorificatus (uti glorificatum illum viderat in ejus Baptismo) usque ad inferos, & abyssum ipsum descenderet.

Tom. I. Jesus Christus Baptismum suscepit mense Geneb. Januario, ætatis suæ anno trigesimo. *pag. 390.* *Homil. 2.* *in Genes.* *Tom. II.* *recent. Edit.* *in Ezechielem;* & *Homilia secunda in n. 5. p. 65.* *Genesis, Triginta annorum, inquit, re- fertur Jesus cum venit ad Baptismum.*

Tract. 12. Origenes admodum in Scripturarum scien- in S. Joan. tia versatus, asserere potuerit, nullibi in Tom. II. Evangelio legi, Salvatorem Hierosolymis Huet. miracula perpetrasse; Sanctum Matthiam pag. 197. in Judæ locum jam electum fuisse quando *Lib. 4.* Christus Dominus manifestavit seipsum *contra Celf.* Apostolis post suam Resurrectionem; & pag. 527. tandem nullibi in Evangelio legi, Jesum *Lib. 2.* Christum fuisse artificem: constat siquidem *contra Celf.* tres istos articulos in Evangelio contineri; num. 62. Origenes nonnisi memoriæ lapsu potuit ta- *pag. 434.* *Tractat. 15.* *in S. Matth.* lia scribere.

Tom. I. XX. Cæterum credebat idem Origenes, Huet. duos Discipulos euntes in Emmaus, fuisse *pag. 383.*

III. SÆCULUM. Simonem & Cleopham; Ananiam (de quo Apostolorum acta) non a Petro morti da- tum fuisse, sed ideo expirasse, quia non sustinuit arguitionem Petri; Saphiram ve- ro vitam cum morte commutasse partim propter viri calamitatem & conceptum inde mærorem, partim etiam quod peccati in Deum conscia vehementer angere- tur. Pro his verbis Divi Joannis: *Hæc in Be- thania facta sunt,* legendum esse dicit: *Hæc in Betarabia &c.* quam correctionem ideo adornat, quia Bethania longe abest a Jordane, quem tunc temporis incolebat Divus Joannes. Verum nihilominus est, Origenis ætate in omnibus ferme exem- plaribus hæc verba fuisse, *in Bethania.* Contendit insuper, locum illum, ubi totus porcorum grex abiit per præceptum in mare, istum non fuisse in regione Gerasenorum, quæ est in Arabia, cum ibi nec mare, nec lacus ullus habeatur; nec in regione Gade- renorum, sed in regione Gargesenorum.

Lib. I. Præterea scribit, Divum Jacobum ab Apo- *contra Celf.* stolo Paulo appellatum fuisse fratrem Do- num. 47. mini non tam ob sanguinis cognationem, *pag. 363.* quam ob mores & doctrinam: Mariam, *Homil. 2.* quæ unxit corpus Jesu, diversam esse ab *in Cantic.* ea muliere quæ erat in civitate peccatrix, *Tom. I.* de qua loquitur Sanctus Lucas: Evangelium *Geneb.* de tribus tantum mulieribus, quibus no- *pag. 306.* men erat Maria, verba facere: Forfitan *Tractat. 35.* ergo quis dicet, verba Origenis sunt, qua- *in S. Matth.* tuor fuisse mulieres, de quibus conscripse- *Tom. II.* runt Evangelistæ: *Ego autem magis con- Geneb.* sentio fuisse tres: & unam quidem, de qua *pag. 109.* conscripserunt Matthæus & Marcus; alte- ram autem fuisse, de qua scripsit Lucas; aliam autem de qua scripsit Joannes. Unum *Lib. 4.* addendum superest circa Moralem Doctri- *contra Celf.* nam, videlicet vetustum hunc Patrem do- num. 19. cuisse, quandoque licitum esse mendacium, *pag. 513.* siquidem ad salutem collaturum esset. Sic pariter reprehensio a Divo Paulo facta Cep- hæ, dispensatoria fuit, non vera, si Divo Hieronymo fides (a), qui id se legisse tes- tatur in decimo libro Stromatum Origenis. Verum de Origene fati. Id Unum ani- madvertendum hoc loco est, sicuti jam ani- madvertimus initio suorum Operum, Ori- genem, propter errores ac veritates, quæ passim in ejus Scriptis occurrunt, caute le- gendum esse, & juxta Ecclesiæ mentem omnia ad examen revocari debere, ut ait Dom. Tillemontius (b), easque Doctrinas debere nos amplecti, quæ Ecclesiasticæ Tra- ditioni conformes sunt, cæteras vero, quæ eidem adversantur, rejicere. Hoc modo, concludit citatus Tillemontius, quidquid boni in Origene deprehenditur, proderit nobis; quidquid vero mali, ne- quaquam nocebit.

III. SÆCULUM. Si panegyricum Sancti Cypriani, cujus doctrinam modo exponemus, nec ipsa ejus eloquentia digne efformare posset; uti optime animadvertit Dominus Tillemontius (1); temerarium quidem foret si in animo esset hoc loco ad- ornare elogium magni hujus Episcopi, sapientissimi Doctoris, egregii Mar- tyris, qui omni laude est major. Quidquid de illo eloqui possemus, infinite esset infra ejus meritum, nec unquam æquaremus ideam, quam solo audito Cypriani nomine animo conceptam habent ii omnes, qui probe callent vitam, virtutes, & eminentiorem doctrinam Magni hujus Ecclesiæ luminis. Quare in hoc solum modo operam nostram ponemus, ut veterum de Divo Cypriano testimonia excris- bamus majori qua fieri potest simplicitate. Nihil vero hac in re timere possumus eorum judicia sequentes, qui cum ejus ævo proximiores essent, omnia quæ eum- dem respiciunt, cæteris luculentius cognoverunt.

II. Lactantius de Magno hoc Viro verba faciens, inquit (2), eum admo- dum multa conscripsisse in suo genere admiranda; quæ tamen placere ultra verba Sacramentum ignorantibus non possunt, quoniam mystica sunt, quæ locutus est, & ad id præparata. ut a solis fidelibus audiantur: *Cyprianus magnam sibi gloriam ex artis oratoricæ professione quaesierat, & admodum multa conscripsit in suo genere ad- miranda:* deinde subjungit: *Erat ingenio facili, copioso, & quæ sermonis maxima est laus, aperto, ut discernere nequeas, utrumne ornatior in loquendo, an facilius in ex- plicando, an promptior in persuadendo fuerit.* Quod quidem magnificum elogium ideo majorem meretur fidem, quia a Lactantio exaratum, qui præ cæteris omni- bus accuratissimum judicium ferre potest de cujuslibet Scriptoris Operibus tam quoad Orationis elegantiam, quam quoad sententiarum delectum, & efficacem ar- gumentandi rationem, cum ipse ab omnibus celebretur tanquam omnium Ecclesiæ Patrum eloquentissimus.

III. Divus Hieronymus (3) asserit, noluisse se texere catalogum Operum Divi Cypriani, cum sole clariora sint ejus Opera: & alio loco scribit (4): *Beatus Cyprianus instar fontis purissimi, dulcis incedit & placidus:* & cum totus sit in ex- hortatione virtutum, occupatus persecutionum angustiis, de Scripturis Divinis (quas memoriter tenebat) nequaquam differuit. Propter persecutiones igitur non potuit, teste Divo Hieronymo, de Sacris Scripturis differere, sed solum ad virtu- tes cohortari potuit populum suum; qui sane est verus fructus, qui ex Scriptura rite intellecta percipi potest, ut inquit Tillemontius (5). Cæterum Divus Hiero- nymus verba faciens de educatione cujusdam Virginis, eandem vehementer hor- tatur ut legat Divum Cyprianum, quem percurrere poterit *inoffenso pede* (6). Quod elogium omni sua parte perfectum est, utpote a perspicaci & accurato Censore prolatum.

IV. Si vero ad S. Augustinum nostra convertatur oratio, nunquam dicendi finem facerem, si titulos omnes exscribere vellem, quibus egregius iste Doctor cu- mulatissime ornavit Divum Cyprianum. Ignorat nemo quanta Veneratione San- ctus Augustinus prosequeretur magnum hunc Carthaginensem Episcopum, quanti faceret ejus opera, quot præclara documenta & instructiones reperiret in iis etiam omnibus quæ conscripsit Sanctus Martyr de iteratione Baptismi. Id unum suffi- ciat dicere, Divum Augustinum dilexisse eloquentiam Divi Cypriani, sed simul as- seruisse, difficillimum esse eandem assequi (7). Alio autem loco: *Non me terret, inquit, auctoritas Cypriani, quia reficit humilitas Cypriani: magnum quidem meritum novimus Cypriani Episcopi & Martyris* (8). Hoc sane est, paucis multa complexi.

Silencio prætereo præclara elogia quæ ab aliis veteribus peti possent, ut a Divo Hilario, qui (9) virum sanctæ memoriæ eundem appellat: *Vir sanctæ me- moriæ:* a Sancto Paciano, qui eum Apostolicis viris accenset, & de eodem lo- quens (10) inquit: Num volumus Doctorem instruere? At est ne in nobis Beati Cypriani

(a) Epist. 74. ad Divum Augustinum. (b) Tom. III. Hist. Ecclesiast. p. 594.

DOCTRINA SANCTI CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS ET MARTYRIS.

ANIMADVERSIONES PRÆMITTENDÆ.

I. Si panegyricum Sancti Cypriani, cujus doctrinam modo exponemus, nec ipsa ejus eloquentia digne efformare posset; uti optime animadvertit Dominus Tillemontius (1); temerarium quidem foret si in animo esset hoc loco ad- ornare elogium magni hujus Episcopi, sapientissimi Doctoris, egregii Mar- tyris, qui omni laude est major. Quidquid de illo eloqui possemus, infinite esset infra ejus meritum, nec unquam æquaremus ideam, quam solo audito Cypriani nomine animo conceptam habent ii omnes, qui probe callent vitam, virtutes, & eminentiorem doctrinam Magni hujus Ecclesiæ luminis. Quare in hoc solum modo operam nostram ponemus, ut veterum de Divo Cypriano testimonia excris- bamus majori qua fieri potest simplicitate. Nihil vero hac in re timere possumus eorum judicia sequentes, qui cum ejus ævo proximiores essent, omnia quæ eum- dem respiciunt, cæteris luculentius cognoverunt.

II. Lactantius de Magno hoc Viro verba faciens, inquit (2), eum admo- dum multa conscripsisse in suo genere admiranda; quæ tamen placere ultra verba Sacramentum ignorantibus non possunt, quoniam mystica sunt, quæ locutus est, & ad id præparata. ut a solis fidelibus audiantur: *Cyprianus magnam sibi gloriam ex artis oratoricæ professione quaesierat, & admodum multa conscripsit in suo genere ad- miranda:* deinde subjungit: *Erat ingenio facili, copioso, & quæ sermonis maxima est laus, aperto, ut discernere nequeas, utrumne ornatior in loquendo, an facilius in ex- plicando, an promptior in persuadendo fuerit.* Quod quidem magnificum elogium ideo majorem meretur fidem, quia a Lactantio exaratum, qui præ cæteris omni- bus accuratissimum judicium ferre potest de cujuslibet Scriptoris Operibus tam quoad Orationis elegantiam, quam quoad sententiarum delectum, & efficacem ar- gumentandi rationem, cum ipse ab omnibus celebretur tanquam omnium Ecclesiæ Patrum eloquentissimus.

III. Divus Hieronymus (3) asserit, noluisse se texere catalogum Operum Divi Cypriani, cum sole clariora sint ejus Opera: & alio loco scribit (4): *Beatus Cyprianus instar fontis purissimi, dulcis incedit & placidus:* & cum totus sit in ex- hortatione virtutum, occupatus persecutionum angustiis, de Scripturis Divinis (quas memoriter tenebat) nequaquam differuit. Propter persecutiones igitur non potuit, teste Divo Hieronymo, de Sacris Scripturis differere, sed solum ad virtu- tes cohortari potuit populum suum; qui sane est verus fructus, qui ex Scriptura rite intellecta percipi potest, ut inquit Tillemontius (5). Cæterum Divus Hiero- nymus verba faciens de educatione cujusdam Virginis, eandem vehementer hor- tatur ut legat Divum Cyprianum, quem percurrere poterit *inoffenso pede* (6). Quod elogium omni sua parte perfectum est, utpote a perspicaci & accurato Censore prolatum.

IV. Si vero ad S. Augustinum nostra convertatur oratio, nunquam dicendi finem facerem, si titulos omnes exscribere vellem, quibus egregius iste Doctor cu- mulatissime ornavit Divum Cyprianum. Ignorat nemo quanta Veneratione San- ctus Augustinus prosequeretur magnum hunc Carthaginensem Episcopum, quanti faceret ejus opera, quot præclara documenta & instructiones reperiret in iis etiam omnibus quæ conscripsit Sanctus Martyr de iteratione Baptismi. Id unum suffi- ciat dicere, Divum Augustinum dilexisse eloquentiam Divi Cypriani, sed simul as- seruisse, difficillimum esse eandem assequi (7). Alio autem loco: *Non me terret, inquit, auctoritas Cypriani, quia reficit humilitas Cypriani: magnum quidem meritum novimus Cypriani Episcopi & Martyris* (8). Hoc sane est, paucis multa complexi.

Silencio prætereo præclara elogia quæ ab aliis veteribus peti possent, ut a Divo Hilario, qui (9) virum sanctæ memoriæ eundem appellat: *Vir sanctæ me- moriæ:* a Sancto Paciano, qui eum Apostolicis viris accenset, & de eodem lo- quens (10) inquit: Num volumus Doctorem instruere? At est ne in nobis Beati Cypriani

(1) Tom. IV. Hist. Ecclesiast. pag. 45.

(2) Lib. 5. Institut. cap. 1.

(3) Catalog. Virorum Illust.

(4) Epist. ad S. Paulam.

(5) Tom. IV. Hist. Ecclesiast. pag. 190.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

(6) Epist. 7.

(7) Lib. 4. de Doctrina Christ. cap. 14. p. 34.

(8) Lib. 2. de Baptismo.

(9) Commentar. in S. Matth.

(10) Epist. 1. pag. 51.

III. Cypriani doctrina? A Gelasio summo Pontifice, qui Divi Cypriani Opera locat in fronte Operum Sanctorum Patrum, quæ Ecclesia summa veneratione suscipit. Recensentur utique in Gelasii Decreto Opera hujus Patris inter ea, quæ ab Ecclesia Romana uti Apocrypha rejiciuntur: *Opuscula Tatii Cypriani Apocrypha*, inquit Auctor hujus Decreti. Verum præter alia momenta, quæ clare evincunt, recitata verba Decreto Gelasii adjuncta fuisse ab aliquo extraneo; ex Gratiano id validissime demonstratur; a Gratiano siquidem non inter libros apocryphos, sed inter libros ab Ecclesia probatos recensentur Opera Divi Cypriani. Qua de re ad Tillemontium lectorem remitto (11).

VI. Verum in celebrando Divo Cypriano Sanctus Maximus Taurinensis Episcopus omnes facile superavit. Fuit enim in eo, inquit ille, & contra errores Diaboli spiritualis sapientiæ plenitudo, & adversum persecutiones mundi, Christiani pectoris infatigata constantia. Quis non hujusmodi virum quantis valet præconiis prosequatur, *cujus eloquentia inspirata divinitus & Ecclesias docuit, & sæculum confutavit?* Vere hic mirabilis atque omnium ubique studiis celebrandus, quem *Sanctitas Sacerdotem, peritia Doctorem, fides Martyrem consecravit.* Pretiosa, inquit David, in conspectu Domini mors Sanctorum ejus: at Cyprianus etiam prophetiam supergressus est laudem, cujus in conspectu Domini non solum mors, sed & vita extitit pretiosa. Moriendo namque proprium Christo sanguinem dedit, vivendo nihilominus, cohortatione fortissima, innumeros coelo martyres acquisivit. Hæc habet de S. Cypriano S. Maximus Taurinensis sermone primo de eodem.

VII. Cassiodorus (12) insigne testimonium ei reddit scribens, Ecclesiam multum debere ipsius Scriptis, moribus, & exemplis: impossibile est, inquit ille, omnino completi quantum inter alios Scriptores, præter iterationem Baptismatis conferat Beatissimus Cyprianus; eumque appellat declamatorem insignem, & admirabilem Doctorem: *Declamator insignis, Doctoreque admirabilis.* Prudentius (13) ait, immortalem sancti hujus Doctoris linguam ubique eloqui etiam post ejus mortem. *Desine, inquit ille, flere bonum tantum, tenet ille regna cæli, nec minus involutat terris, nec ab hoc recedit orbe; differit, eloquitur, tractat, docet, instruit, prophetat: Gallos fovet, imbuit Britannos, præsidet Hesperia, Christum serit ultimis Iberis.* Ipsi facundia nota est omnibus hominibus; quæ sedem animæ penetrat, mentem fovet, & penetrat artus; nam Spiritus Sanctus illi infudit Divinam Sapientiam: deinde profequitur:

*Dum genus esse hominum Christus finet, & vigere mundum,
Dum liber ullus erit, dum scribia sacra litterarum,
Te leget omnis amans Christum, tua, Cypriane, discet.*

VIII. Ad quid vero Divi Cypriani elogia in aliorum Scriptis inquirimus, cum abunde ad hoc sufficiant ipsa ejus opera? in iis siquidem elucet zeli ardor, magnitudo & firmitas fidei, effusa in omnes sollicitudo, pacis amor, veritas & unitas, constantia in tuenda Disciplina, summa denique magnanimitas. Hujus Patris Scripta usque ad Orientis Ecclesias propagata, Augustino (14) teste, nec non citata in Conciliis ad defensionem fidei contra Hæreticos (15) satis superque ostendunt, eum uti præceptorem, & judicem doctrinæ Ecclesiæ apud omnes obtinuisse. Quicumque præclara ejus opera legerit, illico deprehendet Sancti hujus Doctoris facile ingenium, abundans, amœnum, & omni præcisione donatum. Fatentur omnes qui Divi Cypriani opera vel a limine salutarunt, eadem perutilia esse, & omnigenam eruditionem, & miram argumentorum vim præferre: ibidem enim præcipua Religionis Dogmata constabunt, & accuratissime traduntur, plures Scripturarum textus feliciter explicantur, principia Moralis Christianæ in omni sua puritate propugnantur, & Ecclesiæ Disciplina in primæva sua pulchritudine proponitur.

IX. Inficiari non possumus, eum notabiliter errasse circa Baptismum Hæreticorum: Verum, si reprehensibilis est, inquit egregie Scriptor quidam inter recentiores clarissimus (16) quia quidquid habebat ingenii, eloquentiæ & auctoritatis in eo posuit, ut tueretur suam sententiam ab Ecclesia deinceps damnatam; commendari tamen debet summa, qua usus est in hac disputatione animi moderatio. Si errorem propugnavit, nunquam mansuetudinis & pacis leges violavit, semper ad palinodiam paratus, si oppositam doctrinam invictis argumentis adversarii ejus comprobassent: Quia vero, Augustino teste (17), tunc non extiterunt nisi

(11) Not. 52. in S. Cyprian. Tom. 4. p. 642.

(12) Lect. Divin. cap. 19.

(13) Hymn. in S. Cyprian. cap. 13. Tom. V. Biblioth. Patrum.

(14) Epist. 4. ad Bonifac. cap. 8. pag. 480. Tom. X.

(15) Concil. Ephesin. Act. 1.

(16) Ceillierius Tom. III. Histor. Scriptor. Ecclesiast. pag. 216.

(17) Lib. 2. de Baptism. cap. 8. Tom. IX. pag. 103.

III. nisi qui ei consuetudinem opponerent, defensiones autem ipsius consuetudinis non tales afferrent, quibus illa talis anima moveretur: *Noluit vir gravissimus rationes suas, etsi non veras, quod eum latebat, sed tamen non victas, veraci quidem, sed tamen nondum assertæ consuetudini cedere.* Quibus rationibus permotus Augustinus, eidem ut ipse fatetur, Cypriani sententiæ subscripsisset, nisi Ecclesiæ auctoritas (dirempta quippe erat ab Ecclesia tunc temporis hæc quæstio) ad diligentem considerationem eum revocasset. *Et profecto verba sunt Sancti Augustini (18) issem in eandem sententiam, nisi me ad diligentem considerationem revocaret tanta auctoritas aliorum, &c.* Tandem si magnus iste Episcopus de Baptismo aliter sentiens humanæ infirmitati parum indulset, tamen in catholica unitate permanfit, & quod in hac re erratum est, charitatis ubertate compensatum est, & passionis falce purgatum (19).

Catalogus Operum S. Cypriani.

X. Sequitur modo Catalogus germanorum Operum S. Cypriani, quæ sunt: Tractatus de Gratia Dei ad Donatum: Tractatus de Idolorum Vanitate: tres libri Testimoniorum ad Quirinum: liber de Habitu Virginum: Tractatus de Unitate Ecclesiæ: liber de Lapsis: liber de Oratione Dominica; liber de Mortalitate: Exhortatio ad Martyrium: liber contra Demetrianum: liber de Opere & Eleemolina: liber de Bono Patientiæ: liber de Zelo & Livore. Præter hos Tractatus extant septuaginta Divi Cypriani Epistolæ: quindecim ad suum Clerum suumque populum; quatuor ad Clerum Romanum; octo ad Sanctum Cornelium Papam; undecim ad diversos Confessores; una ad Sanctum Lucium Papam; duæ ad Sanctum Stephanum Papam; cæteræ vero vigintinovem quæ remanent, ad diversos. Notabilia quæ in omnibus his Operibus continentur quoad Dogma, Mores, & Ecclesiæ Disciplinam, modo exscribemus; omiffis cæteris Operibus, quæ Divo Cypriano perperam adscribuntur; quæque recensentur a Dupinio, Tillemontio, & Patre Ceillierio. Non omittimus autem quæcunque notabilia occurrere poterunt in quibusdam aliis peculiaribus Epistolis, quæ etsi non sint Divi Cypriani, per eadem tamen tempora ab aliis Scriptoribus sunt exarata.

SECTIO PRIMA.

PUNCTA DOGMATICA.

Etsi S. Cyprianus fufus Moralem Doctrinam, & Disciplinam Ecclesiæ tanquam catholica Dogmata prosequatur; negari nihilominus nequit, etiam quoad Dogmata, plurima occurrere in ejus Operibus, quæ notabilia sunt, & attenta consideratione dignissima. Validissimis siquidem momentis, ut aliquo exemplo utamur, tueatur Veritatem & Divinitatem nostræ Religionis; summa præcisione differit de divina inspiratione Sacrarum Scripturarum, & de magnis utilitatibus, quæ ex factorum librorum lectione profluunt; & quod magis facescit, citat ut Scripturam divinitus inspiratam omnes ferme libros Deuterocanonicos utriusque Testamenti: agnoscit aperte venerabilem auctoritatem Traditionis, & Ecclesiæ, illiusque Unitatem perspicue demonstrat, necnon necessitatem, in qua versantur fideles omnes adeundi sanctam hanc Matrem, eamque audiendi, & eidem se subijciendi, præcipue vero Romanæ Ecclesiæ, quam præclaris adeo titulis & prærogativis exornat, ut a recentioribus Sectariis probari nequaquam possint. De Mysteriis Sanctissimæ Trinitatis & Incarnationis castigatissime loquitur; in sensu apprime catholico pertractat de omnibus ferme Sacramentis novæ legis, si Baptismum excipias, quem tradit iterari debere,

si quando ab Hæreticis fuerit collatum. Nec minus orthodoxe loquitur de peccato Originali, de libero arbitrio & gratia, de intercessione Sanctorum, de ministerio Angelorum, de causa eorum lapsus, de vario hominum statu post præsentem vitam, de utilitate orationis pro defunctis, & de aliis veritatibus æque necessariis, quæ in vetustis hujus Patris Operibus passim occurrunt.

CAPUT I.

Argumenta pro Religione Christiana.

I. Sanctus Cyprianus in quibusdam ex suis libris veritatem & divinitatem nostræ Religionis demonstrandam suscepit. In libro de vanitate Idolorum quædam occurrunt loca, quæ ad rem hanc aptissime faciunt: ibi enim probat veritatem Christianæ Religionis 1º. ex reprobatione Judæorum, 2º. ex miraculis Salvatoris; 3º. ex implemento Prophetiarum in persona Jesu Christi; 4º. ex prædicatione Evangelii, & sanguine Martyrum.

II. Hæc igitur scribit primo loco S. Cyprianus: Judæis primum erat apud Deum gratia: sic olim justi erant, sic majores eorum religionibus obediebant. Inde illis & regni sublimitas floruit, & generis magnitudo provenit. Sed illi negligentes & indisciplinati & superbi postmodum facti, & fiducia patrum inflati, dum divina præcepta contempnunt, datam sibi gratiam perdidit. Hæc igitur, juxta Divum Cyprianum, fuit vera causa cur reprobarentur Judæi, & Christiana Religio fundaretur; negligentia scilicet, superbia, & fiducia in merita patrum suorum, propter quæ Dei Leges

(18) Lib. 3. de Baptism. cap. 4. Tom. IX. pag. 111.

(19) Lib. 1. de Baptism. cap. 18. Tom. IX. P. 94.

III. SÆCULUM. Leges contempserunt, & vocationis gratiam amiserunt: a quo malo, omnium quidem maximo, per misericordiam suam liberet nos Christianos Deus noster.

Sequitur idem argumentum.

III. Quam vero fuerit illis profana vita quæ contracta sit violatæ Religionis offensa, ipsi quoque testantur, qui etsi voce tacent, exitu confitentur. *Dispersi & palabundi vagantur, soli & cæli sui profugi, per hospitia aliena vagantur. Necnon Deus ante prædixerat fore, ut vergente sæculo . . . ex omni gente, & populo, & loco, cultores sibi allegeret Deus multo fideiores, & melioris obsequii, qui indulgentiam de divinis muneribus haurirent, quam . . . Judæi . . . perdidissent.* Hujus igitur gratiæ disciplinæque arbiter & magister sermo & Filius Dei mittitur, qui per Prophetas omnes retro illuminator & doctor humani generis prædicabatur . . . Sciebant & Judæi Christum esse venturum. Nam hic illis semper Prophetis admonentibus adnuntiabatur. Sed significato duplici ejus adventu, uno qui exercitio & exemplo hominis fungeretur, altero qui Deum fateretur, non intelligendo primum adventum, qui passione præcessit occultus; unum tantum credunt, qui erit in potestate manifestus. Vera igitur origo cæcitatæ Judæorum ab hoc processit, quod non distinxerunt duplicem Salvatoris adventum. Verum ex superbia primum adventum non intellexerunt.

IV. Sic erant sapientiæ, prosequitur S. Cyprianus eodem loco, & intelligentiæ cæcitate mulctati, ut . . . haberent vitam ante oculos, nec viderent. „ Itaque cum „ Christus Jesus secundum a Prophetis an- „ te prædicta, verbo & vocis imperio dæ- „ monia de hominibus excuteret, paralyti- „ cos restringeret, leprosos purgaret, illu- „ minaret cæcos, claudis gressum dæ- „ ret, mortuos rursus animaret, cogeret „ sibi famulari, servire ventos, maria obe- „ dire, inferos cedere, Judæi, qui illum cre- „ diderant hominem tantum de humilitate „ carnis & corporis, existimabant magnum „ de licentia potestatis. Hunc magistri „ eorum atque primores, hoc est, quos & „ doctrina ille & sapientia revincebat, ac- „ censi ira, & indignatione provocari in- „ fecuti sunt, & postremo detentum Pon- „ tio Pilato, qui tunc ex parte Romana „ Syriam procurabat, tradiderunt, crucem „ ejus & mortem suffragiis violentis ac „ pertinacibus flagitantes. „

Probatur tertio ex impleto Propheticarum in persona Jesu Christi. Ibid.

V. Verum ex hoc etiam Christiana Religio comprobatur. Hoc eos facturos & ipse (Salvator) prædixerat, & Prophetarum omnium testimonium sic ante præcesserat, oportere illum pati, non ut sentiret mortem, sed ut vinceret, & cum passus esset, ad Superos denuo regredi, ut vim Divinæ majestatis ostenderet. Fidem itaque rerum cursu implevit. Nam & crucifixus, prævento carnificis officio, inquit S. Cyprianus, spiritum sponte dimisit, & die tertio rursus a mortuis sponte surrexit. Apparuit Discipulis suis talis ut fuerat; agno-

scendum se videntibus præbuit, simul victus, & substantiæ corporalis firmitate conspicuus, ad dies quadraginta remoratus est, ut de eo ad præcepta vitalia instrui possent, & discerent quæ docerent. Tunc in cælum circumfusa nube sublatus est, ut hominem quem dilexit, quem induit, quem a morte protexit, ad Patrem victor imponeret.

VI. Antè suam ascensionem Salvator præceperat Discipulis suis, ut per orbem diffusi, præcepta in salutem darent, ab errore tenebrarum ad viam lucis adducerent, cæcos & ignaros ad agnitionem veritatum ocularent. *Ac ne esset probatio minus solida, prosequitur sanctus Carthaginensis Episcopus, & de Christo delicata confessio, per tormenta, per cruces, per multa pœnarum genera tentantur. Dolore qui veritatis testis est, admovetur, ut Christus Dei Filius, non tantum præconio vocis, sed & passionis testimonio prædicaretur.* Hoc pacto Divus Cyprianus validissime tueretur veritatem Religionis Christianæ, in fine libri de Vanitate Idolorum.

VII. In alio autem Tractatu, quem concinnavit adversus Judæos, quique in tres libros dividitur, qui Testimoniorum Scripturarum testimonia, quæ S. Cyprianus collegerat ut unum efformaret corpus Controversiarum; in eo, inquam Tractatu ostendit, Judæos in offensam Dei graviter deliquisse quod Dominum dereliquerint, & idola secuti sint; item quod Prophetis non crediderint, & eos interfecerint. Ante prædictum erat per Prophetas, quod Judæi Dominum neque cognituri, neque intellecturi, neque recepturi essent. Apud Isaiam (a): Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem me reprobaverunt. Agnovit Bos possessorem suum, & Asinus præsepium Domini sui: Israel autem me non cognovit. Quod Scripturas Sanctas intellecturi Judæi non essent, est primus effectus iræ Domini adversus eosdem. Omnes Scripturarum sermones sunt Judæis, sicut sermones libri, qui signatus est. Velamentum est super cor eorum: mox ut conversi fuerint ad Dominum, auferetur velamentum; nihil enim posse Judæos intelligere de Scripturis, nisi prius crediderint in Christum, satis aperte prænuntiat Isaias (b): Et si non credideritis, neque intelligetis.

VIII. Sanctus Episcopus profert deinde omnia Scripturarum testimonia, quæ respiciunt effectus iræ Dei, quod scilicet essent amissuri lumen Domini, & perdituri essent Jerusalem, & terram quam acceperant relicturi. Ostendit pariter, quod circumcisio prima carnalis evacuata sit, & secunda spiritalis repromissa sit; item, quod illud signaculum fæminis non proficit, signo autem Domini omnes signantur; nec non quod

(a) Cap. 1. vers. 2. & 3.
(b) Cap. 7. vers. 9.

III. SÆCULUM.

Probatur quarto ex prædicatione Evangelii, & sanguine Martyrum. Ibid. & p. 12.

Probatur in super aliis momentis a Scriptura de promptis in Christianæ Religionis patrocinium adversus Judæos. p. 16. Lib. 1. Testimon. cap. 1. & 2. pag. 16. cap. 3. p. 17. cap. 4.

Ibid. cap. 5.

pag. 18. cap. 8.

quod

III. SÆCULUM.

pag. 18. cap. 9. 10. & 11. p. 18. & 19. cap. 12.

pag. 19. cap. 14. Ibid. cap. 15. p. 19. & 20. cap. 16.

pag. 20. cap. 17.

Ibid. c. 18.

Ibid. c. 19.

p. 20. & 21. c. 20. & 21.

pag. 21. cap. 21.

pag. 22. cap. 22.

Ibid. c. 24.

quod Adam, Abel, Enoch, ac cæteri primi Justi, incircumcisi fuerunt. Ostendit insuper, quod lex prior, quæ per Moysen data est, cessatura esset; quod lex novæ dari haberet; quod dispositio alia & testamentum aliud dari haberet; quod Baptisma verus cessaret, & novum inciperet, juxta hoc Isaiæ vaticinium (a): faciam in deserto viam, & flumina in loco inaquoso adaquare genus meum electum, plebem meam, quam acquisivi, ut virtutes meas exponeret. Item, quod Pastores veteres cessaturi essent, & novi inciperent; quod sacrificium vetus evacuaretur, & novum celebraretur. Illud autem hoc loco observandum est, Divum Cyprianum, ut ostendat abolitionem Sacrificiorum Moysi, & institutionem Sacrificii Christi Domini, in medium afferre celeberrimum Malachiæ vaticinium: *Non est mihi voluntas in vobis &c. (b)*

IX. Ostendit præterea S. Cyprianus, quod Sacerdotium vetus cessare debebat, & novus Sacerdos venire, qui in æternum futurus esset, ut legimus in Psalmo 109. (c) *Tu es Sacerdos in æternum &c.* Quod Prophetæ alius sicut Moyses promissus sit, scilicet qui Testamentum novum daret, & qui magis audiri deberet; quem Prophetam ipse Moyses in Deuteronomio (d) prænuntiavit: Quod populus qui ex Gentibus esset, seu vocatio Gentilium prædicta sit ab Osea (e) his verbis: *Vocabo non populum meum populum meum . . . Erit enim quo loco dicitur non populus meus, illo loco vocabuntur Filii Dei vivi: Quod Ecclesia, quæ prius sterilis fuerat, plures filios habitura esset ex gentibus, quam quot Synagoga ante habuisset. Hinc latari debet Ecclesia, quia multi filii desertæ, (hoc est ipsius Ecclesiæ) quam ejus quæ habet virum, (hoc est Synagogæ) Synagoga fuit uxor prima, quæ primos filios peperit; Ecclesia fuit uxor secunda, quæ initio contempta, plures deinde peperit filios, eum ex omnibus gentibus coalescat.*

X. Benedictiones omnes, quas Deus effundere debebat in Gentes, ignotæ sunt Judæis, etsi in promissionibus Abraham factis comprehensæ. Promissiones istæ soli conveniunt Christo Jesu, qui ab hoc Patriarcha genus suum trahit. Benedictio Judæ collata, aptari debet Salvatori: & nos re ipsa vidimus usque modo Patres omnes unanimi consensione aptantes laudatum vaticinium Jesu Christo. Divus Cyprianus finem imponit libro primo Testimoniorum ostendens, a Prophetis jam prædictum esse, quod Gentes magis in Christum credituræ essent quam Judæi: quod panem & calicem Christi, & omnem gratiam ejus amissuri essent Judæi, Christiani vero accepturi: quod solo hoc Judæi accipere veniam possint delictorum tuorum, si Sangui-

(a) Cap. 43. vers. 20.
(b) Cap. 1. vers. 10.
(c) Vers. 4.
(d) Cap. 18. vers. 18.
(e) Cap. 2. vers. 24. cap. 1. vers. 10.

nem Christi occisi Baptismo ejus abluerint, & in Ecclesiam ejus transeuntis præceptis ejus obtemperaverint. Hæc sunt, contra- Et quidem, omnia Scripturarum Oracula, quibus utitur D. Cyprianus libro primo Testimoniorum, in Christianæ Religionis favorem & confirmationem.

XI. In secundo Testimoniorum libro Sanctus Cyprianus citat innumera Scripturarum oracula, quæ in credibilitate Christianæ Religionis nos confirmant. Ibi enim auctoritate Scripturarum ille probat Incarnationem Verbi, missionem Apostolorum ad prædicandum Evangelium, Divinitatem Salvatoris, & præcipuas ac notabiliores circumstantias Nativitatis ipsius. Ex Scripturis siquidem constat, quod venturus esset Messias, homo & Deus Christus, & utroque genere concretus, ut Mediator esse inter nos & Patrem posset: quod Christus Deus venturus esset illuminator & Salvator generis humani: quod portare deberet peccata multorum, & propter facinora illorum tradi, & ipse propterea non aperire os suum, & morte turpissima condemnari. Prophetæ omnia Jesu Christi tormenta minutatim descripserant. Virtus Crucis designabatur in elevatione manuum Moysi: tenebras, quæ in passione ejus fuerunt, prænuntiavit Amos: ejus ad inferos descensum ex pluribus Psalmorum locis eruiimus: ejus autem resurrectionem tertio a morte die, ascensionem, & æternam potestatem, ex aliis Scripturarum locis. Præcipua prerogativa hujus potestatis Christi Jesu hæc est, quod perveniri non possit ad Deum Patrem, nisi per filium ejus Jesum Christum. Eruiatur insuper ex iisdem Scripturis, Christum esse viam, veritatem, & vitam; ad Patrem pervenire neminem posse, nisi per illum; eum esse ostium, per quod omnes necessario intrare debent qui salvandi sunt; per fidem in ipsum unice salutem æternam consequi posse; eum qui non obedit præceptis ejus, sub ira Dei manere; tandem ipsum esse regem & judicem universorum. Hæc sunt, in compendium quidem redacta, omnia quæ habet Divus Cyprianus libro secundo Testimoniorum contra Judæos; quo sane loco Sanctus Doctor auctoritate utriusque Testamenti utitur; non quod crederet, auctoritatem novi Testamenti aliquam vim obtinere apud Judæos; sed solum ut ostenderet, ea quæ narrantur in novo, esse complementum Oraculorum Testamenti veteris. Cæterum, etsi omnia hæc momenta in Christianæ Religionis favorem prolata Judæos magis movere possint, qui Scripturæ auctoritatem admittunt, quam Ethnicos, qui eandem rejiciunt; nihilominus & Ethnicis etiam utilissimam esse posse dicimus, dummodo prius probetur auctoritas Sacrorum librorum iis momentis, quæ apud ipsos obtinent. Divus Augustinus, qui probe noverat quomodo cum ipsis congregandum sit, quædam veteris Testamenti testimonia adversus ipsos profert, ut videre est pluribus in locis suorum Operum; & ipse etiam Sanctus Cypria-

III. SÆCULUM.

pag. 25. Lib. 2. Testimon. c. 3. p. 26. c. 6. p. 28. c. 9. p. 28. cap. 10.

pag. 27. cap. 7.

pag. 29. cap. 13.

pag. 30. cap. 14.

pag. 33. cap. 20.

pag. 34. cap. 21.

pag. 35. cap. 24.

Ibid. c. 25. & 26.

Ibid. c. 27.

p. 36. & 37. cap. 28. 29. & 30.

Ibid. c. 27.

III. Cyprianus idipsum peragit Tractatu contra Demetrianum Ethnicum, & Africæ Proconfulem.

CAPUT II.

De Sacra Scriptura, & de Traditione.

S. Cyprianus dat operam studio Sacra Scriptura.

S. Pontius in Vita S. Cypriani.

pag. 3.

Fatetur divinam Inspirationem Sacra Scriptura.

Exhortat. ad Martyr.

S. Scripturam inexhaustam esse asserit.

S. Scriptura adversus omnia pericula.

I. Sanctus Pontius, Diaconus Sancti Cypriani, ejusque Vita scriptor tradit, egregium hunc Doctorem, statim ac Christianæ Religionis nomen dedit, in Sacram Scripturarum studio operam suam posuisse, Non pro conditione novitatis, sed pro fidei festinatione: hinc non incumbebat huic studio ut memoriter teneret Scripturarum præcepta, sed ut opere eadem compleret; ideoque præpropere velocitate pietatis, pene ante cæpit perfectus esse, quam disceret. Sermo illi fuerat usitatus, eodem Pontio teste, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuissent; deinde faciendum docebat quidquid Sanctus ille fecisset. Et sic . . . addit idem Pontius, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

II. Summa veneratio S. Cypriani erga Sacram Scripturam facile deprehenditur ex formulis, quibus utitur dum Sacri hujus Libri citat aliquod testimonium. Modo enim ait, Spiritum Sanctum loqui in Sacris Scripturis: Loquitur in Scripturis Divinis Spiritus Sanctus: quo fit, ut admitat Sacram Scripturam uti Opus Spiritus Sancti. Modo ait Spiritum Sanctum declarare in Psalmis: Declarat in Psalmis Spiritus Sanctus. Modo asserit, ex Divinis Scripturis arma depromi posse adversus hostes fidei: Obtinendum fuit desiderio tuo, inquit ille Fortunatum alloquens in suo Tractatu de Exhortatione ad Martyrium, ut quantum sufficit mediocritas nostra, auxilio divinæ inspirationis instructa, quasi arma ac munimenta quadam pugnaturis fratribus de præceptis Dominicis promeremus: quibus verbis Divus Cyprianus manifeste fatetur Divinam inspirationem (divinæ inspirationis) horum Sacrorum librorum. Hinc centies sacras litteras glorioso hoc titulo, scilicet Divinas Scripturas appellat, ut videre est Tractatu de lapsis, pag. 89. Tractatu de Oratione Dominica, pag. 107. Epistola 59. pag. 260. & alibi; quod quidem satis superque ostendit catholicam ejus fidem circa inspirationem Sacrorum librorum.

III. Alio autem loco hæc habet: Sermo divinus humanam naturam supergreditur, nec potest totum & perfectum anima concipere. Idcirco & tantus est numerus Prophetarum: quo nomine omnes sacri Scriptores veniunt; siquidem apud veteres, omnes sacri Scriptores indiscriminatim Prophetæ appellantur, uti alibi jam notavimus: Ut multiplex divina sapientia per multos distribuatur. Quæ verba Divinam inspirationem Scripturæ probant.

IV. Tandem Sacra Scriptura arma ministrare debet adversus omnia pericula.

Neque aliquis ex vobis, inquit Sanctus Doctor Thibaritanos fideles alloquens, fratres dilectissimi, futuræ persecutionis metu, aut antichristi imminentis adventu sic terreatur, ut non Evangelicis exhortationibus, & præceptis ac monitis cælestibus adstrare debet. omnia inveniatur armatus. Armatus igitur Dei servos, ut habet alibi, & cælesti voce corroborat: Fidem nostram semper armans, & Dei servos cælesti voce corroborans. . . . Scriptura divina. Est veluti fundamentum Ecclesiasticæ Disciplinæ. Sciant, ajebat Sanctus Episcopus epistola 14. ad suum Clerum, quid Ecclesiæ Disciplinæ in sanctis Scripturis fundata, ab ipsis exigat. Loquitur hoc loco de illis, qui confessi erant Jesum Christum ante Præsides, & Magistratus, & deinceps a carcere liberati.

V. Quoad novum Testamentum in particulari, est tuba quæ ad prælium nos excitat, sicuti docent Auctores cujusdam Epistolæ ad S. Cyprianum, quæ est 31. in ea Editione qua utimur: Ad hoc enim prælium, quasi quadam tuba Evangelii sui, nos excitat Dominus. Verba Evangelii sunt quasi faces quædam ad inflammandam fidem, ut legimus in eadem Epistola, Præcepta

ibidem contenta, absoluta necessitatis sunt ad salutem: Dum quis de Evangelica veritate furatur Domini nostri verba & facta, corrumpit atque adulterat præcepta divina. . . . Non potest Evangelium in parte consistere, & in parte nutare. Utraque enim pars vel vera esse debet, vel falsa. Non Martyres Evangelium. . . sed per Evangelium Martyres. Quod & alibi repetit S. Cyprianus. Si aliud quidem

Evangelium, aliud autem Martyres possunt decretum, collidentes contra Evangelium Martyres utrobique periclitabuntur, inquit Clerus Romanus epistola 36. ad Divum Cyprianum; Nam & Evangelium fracta jam & jacens videbitur esse majestas, si potuit alterius decreti novitate superari. Quod si tantum sit alicujus in Ecclesia meritum, ut ad Confessoris meritum jam pervenerit, non ideo tamen ab Evangelio recedere debet, sed e contra debet illi magis gloriari; quippe per Evangelium hanc gloriam consecutus est. Confessor est, inquit egregie S. Cyprianus Tractatu de Unitate Ecclesiæ, hoc magis stare debet cum Evangelio, per Evangelium gloriam consecutus a Domino. „ Evangelica præcepta nihil aliud sunt, quam magisteria divina, fundamenta ædificandæ fidei, firmita fovendi cordis, gubernacula dirigendi iuvenis, præsidia obtinendæ salutis. „ Multa & per Prophetas servos suos, jungit Sanctus Episcopus, dici Deus voluit & audiri: sed quanto majora sunt, quæ Filius loquitur, quæ Dei sermo, qui in Prophetis fuit, propria voce testatur? „ Non jam mandans, ut paretur venienti via, sed ipse veniens & viam nobis aperiens & ostendens; ut qui in tenebris mortis errantes improvidi & cæci prius fuimus, luce gratiæ illuminati iter vitæ

„ duce

„ duce

III. SÆCULUM. . . .

Evangelium est divina quædam tuba. Epist. 31. pag. 213. . . .

Aboluta necessitas vivendi juxta Evangelium. Ep. 6. p. 177. . . .

Crimen est aliquid de Evangelica veritate furari. Ep. 63. pag. 278. . . .

Excelsa auctoritas Evangelii. Epist. 27. pag. 207. . . .

Excelsa auctoritas Evangelii. Epist. 27. pag. 207. . . .

III. SÆCULUM. „ duce & rectore Domino teneremus. „ Hoc modo Sanctus Cyprianus novum Testamentum super vetus exaltat.

Libri Deuterocanonici, quos citat S. Cyprianus. De Oratione Domin. pag. 107. Epist. 59. pag. 260. & alibi. Lib. 3. Testimon. pag. 50. & alibi. Epist. 59. pag. 268. Lib. 2. Testimon. pag. 26. & de Oratione Domin. pag. 100. Epist. 58. pag. 257. De Eleem. pag. 140. Epist. 43. pag. 228.

Lib. 2. Testim. 6. 1. pag. 2. & Epist. 11. pag. 186. Epist. 75. pag. 221. Ibid. p. 331. Canon. 81. pag. 166. De Unitate Ecclesiæ. pag. 79. & Epist. 73. pag. 310. Epist. 63. pag. 280.

VI. Inter innumera Scripturarum testimonia quæ in Operibus S. Cypriani occurrunt, quædam deprompta sunt ex libro Tobix & ex duobus libris Machabæorum, plurima ex Sapientia & Ecclesiastico, duo ex Propheta Baruch, sed sub nomine Jeremiæ, quoniam olim Baruch & Jeremias uno eodemque libro continebantur. Loquitur pariter de Historia trium puerorum, qui in caminum ignis missi sunt, de Bello, de Daniele in lacu leonum, & de Susanna: de quorum librorum authentia & Canonicitate ne minimum quidem dubium ostendit. „ Imitemur, inquit ille de tribus pueris verba faciens, Imitemur tres „ pueros, Ananiam, Azariam, & Misael, qui nec ætate territi, nec captivitate fracti, Judæa devicta & Hierosolymis captis, in ipso regno suo regem „ fidei virtute vicerunt. „ Deinde narrat partem historix, uti extat in Propheta Daniele. Quoad Belum, paulo inferius eadem in Epistola. „ Sic & Daniel, pro „ sequitur S. Cyprianus, cum compellere „ tur adorare idolum Bel, quem tunc populus & Rex colebat, in afferendum Dei „ sui honorem plena fide & libertate prorupit dicens: nihil colo ego, nisi Dominum Deum meum, qui condidit cælum „ & terram. „ Quoad Danielem in lacu leonum inclusum, habet: „ Sic Danieli in „ leonum lacu jussu Regis incluso prandium divinitus procuratur. „ Tandem quoad Susannam inquit: „ Ne ætas vos „ eorum, nec auctoritas fallat, qui ad duorum Presbyterorum veterem nequitiam „ respondentes, sicut illi Susannam pudicam corrumpere & violare conati sunt, „ sic & hi adulterinis doctrinis Ecclesiæ „ pudicitiam corrumpere, & veritatem „ evangelicam violare conantur. „ Modus quo loquitur S. Cyprianus de quatuor hisce historiis satis superque evincit, eundem ne minimum quidem scrupulum habuisse de illarum authentia.

VII. Idipsum sentit de Canonicitate illorum librorum novi Testamenti, qui inter Deuterocanonicos recensentur: citat enim, exempli causa, duo testimonia Epistolæ ad Hebræos: præcisè adeo loquitur de duabus Epistolis Divi Petri, ut aperte ostendat se habere illas uti genuinum Divi Petri Opus; citat etiam in quadam sua epistola aliqua verba illius secundæ epistolæ. Idipsum peractum est in Concilio Carthageniensi quoad secundam Epistolam Divi Joannis; & Sanctus Cyprianus in prima ejusdem Evangelistæ Epistola hæc verba legit, quæ hodieum etiam ibidem leguntur: Tres sunt qui testimonium dant in Cælo &c. Innumera profert testimonia ex Apocalypsi, quam appellat Scripturam Divinam: Aquas namque, inquit ille, populos significare in Apocalypsi, Scriptura Divina declarat dicens: Aquæ quas vidisti, super quas sedet meretrix illa &c. quæ ad verbum desumpta

funt ex capite decimo septimo Apocalypsis. At observandum illud est, Divum Cyprianum in capite vigesimo secundo ejusdem Apocalypsis legisse Jesum Dominum adorare, pro illis verbis Deum adora, quas hodie legimus: In Apocalypsi, inquit Sanctus Episcopus, Angelus Joanni volenti adorare se resistit & dicit Jesum Dominum adora. Cæterum, quatuor solummodo admittit Evangelia, quæ, prout ipse opinatur, sunt veluti quatuor flumina, quæ rigabant terrestrem Paradisum, Ecclesiæ typum: Has arbores rigat quatuor flumibus; idest Evangelii quatuor. Mente excidebat observare, Divum Cyprianum depromere unum testimonium ex libro tertio Esdræ, quem nos hodie ad libros apocryphos amandamus.

VIII. En notabilia quædam loca Sancti hujus Carthaginensis Episcopi pro Traditione tuenda. Docet primo loco, quod Si in aliquo mutaverit & vacillaverit veritas, ad originem dominicam, & evangelicam traditionem revertamur. Quod sane intelligi debet & de illis traditionibus, quas Apostoli scriptas reliquerunt, & de illis, quæ orales & non scriptæ ad nos usque pervenerunt. Solius enim oralis traditionis auctoritate fultus propugnare ac tueri potuit S. Cyprianus, licitum esse baptizare infantes, non expectato die ab ortu octavo, sicuti expectabatur ad circumcissionem a Judæis. Huic traditioni non scriptæ innituntur interrogationes factæ Catechumenis ante Baptismum, exorcismi qui hujus Sacramenti collationem præcedebant, signa Crucis super iis qui initiabantur, & abrenuntiationes Dæmoni ejusque pompis. Alibi asseremus distincte omnia Divi Cypriani loca, in quibus de his articulis fit sermo.

IX. Unus superest Divi Cypriani locus, in quo habet: Si ad Divinæ Traditionis caput & originem revertamur, cessat error humanus. Verum sola hæc verba satis superque ostendunt, orthodoxam hujus Doctoris fidem quoad hunc articulum, quoniam ex duobus laudatis locis eruitur necessitas & auctoritas Traditionis, tum ad obscuras veritates illustrandas, tum ad errores refellendos. Nemo autem hic regebat, nos haud opposite tueri auctoritatem Traditionis testimonio Divi Cypriani, qui acquiescere noluit Traditioni quam eidem opponebat Sanctus Stephanus Papa contra suam sententiam de rebaptizandis ab Hæreticis baptizatis: nam, etsi immerito noluerit acquiescere auctoritati Traditionis, quam in confirmationem veritatis opponebat S. Stephanus Papa; tamen non adeo perspicua erat illa Traditio, ut omnem omnino tolleret difficultatem, & convinceret eruditum admodum Episcopum S. Cyprianum. Aliquid aliud requirebatur præter hanc Traditionem, contra quam stabant tum quædam Scripturarum oracula, quæ favere videbantur sententiæ de rebaptizatione, tum vetusta praxis plurimarum Ecclesiarum, tum denique consensus plurimorum Episcoporum, qui sententiæ Divi Cypriani

III. SÆCULUM. . . .

Necessitas & auctoritas Traditionis. Epist. 74. pag. 318. . . .

Epist. 64. pag. 279. & 280. . . .

Epist. 74. pag. 317. . . .

Epist. 74. pag. 317. . . .

III. **SÆCULUM.** priani subscripserant: quæ quidem omnia haberi poterant veluti quædam Traditio opposita Traditioni S. Stephani. Accedit tandem, Divi Cypriani sententiam iis rationibus munitam fuisse, quæ etsi falsæ essent, validissimæ nihilominus videbantur. Cæterum dici potest, Divum Cyprianum nunquam voluisse adversari Traditioni, sed solummodo tollere praxim seu abusum, qui etsi antiquus, tamen rejiciendus erat. Vide quomodo seipsum hac super re explicet in suis Epistolis ad S. Stephanum datis, & in aliis, quas in suæ sententiæ defensionem exaravit.

CAPUT III.

De Ecclesia.

I. **E**t si Divus Cyprianus sententiam suam de rebaptizatione firmiter adeo teneat, ut neque monitis, neque minis S. Stephani Papæ concedere voluerit; certum nihilominus est, eum semper obtemperasse Ecclesiæ, & nunquam recessisse ab ea obedientia, quam debebat illius doctrinæ, & decisionibus. Manifeste hoc deprehenditur ex scriptis Sancti hujus Doctoris, ceteris enim in illis seipsum purgat hac de re: sed pro omnibus sufficiat legere ejus Tractatum de Unitate Ecclesiæ. Ex illo itaque Tractatu exscribemus modo præcipua loca; quibus etiam alia quædam loca addemus ex cæteris S. Cypriani Operibus deprompta, ut apertum omnibus sit, quam constanter Sanctus iste Episcopus docuerit fidelitatem, obedientiam, & obsequium erga Ecclesiam.

Unitas Ecclesiæ. p. 78. II. Probat itaque S. Cyprianus Unitatem Sanctæ hujus fidelium Matris iis Cantorum verbis, quibus Spiritus Sanctus designat Ecclesiam & dicit: *Una est columba mea, perfecta mea &c.* Hanc Ecclesiæ unitatem, illico subjungit, qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui Ecclesiæ renititur, & resistit, qui Cathedrali Petri, super quem fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit Beatus Apostolus Paulus dicit (a): Unum corpus, & unus spiritus, una spes vocationis vestræ, unus Dominus, una fides, unum Baptisma, unus Deus. *Quam unitatem firmiter tenere & vindicare debemus, maxime Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus . . . Ecclesia* prosequitur Sanctus Carthagenensis Episcopus, una est, quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur. Deinde Ecclesiam in hoc similem dicit Soli, cujus multi sunt radii, sed lumen unum; arbori, cujus multi sunt rami, sed robur unum tenaci radice fundatum; fonti, de quo rivi plurimi defluunt, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium Solis a corpore; (verba ejus sunt) divisionem lucis unitas non capit: ab arbore frange ramum; fractus germinare non poterit: a fonte præcede rivum, præcisus arefcit.

(a) Ad Ephes. cap. 4. vers. 4. 5. 6.

III. **SÆCULUM.** Sic & Ecclesia, prosequitur S. Cyprianus, Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit. *Unum tamen lumen est (quod ubique diffunditur), nec unitas corporis separatur,* Ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter rivos latius expandit. *Unum tamen caput est, & origo una, & una mater fecunditatis successibus copiosa,* Sponsa Christi. *Unam domum novit, unius cubiculi sanctitatem custodit* Una est, sicuti Pater & Filius unum sunt, sicuti tres divinæ Personæ unum sunt Hoc unitatis Sacramentum hoc vinculum concordie inseparabiliter coherentis ostenditur, quando in Evangelio tunica Domini Jesu Christi non dividitur omnino nec scinditur, sed fortibus de veste Christi quis Christum indueret, integra vestis accipitur, & in corrupta atque indivisa tunica possidetur Unitatem illa (tunica) portabat de superiore parte venientem, id est de caelo & a Patre venientem, quæ ab accipiente ac possidente scindi omnino non poterat. . . . Sacramento vestis & signo declaravit (Christus) Ecclesiæ Unitatem.

IV. Et erit unus grex, & unus pastor, inquit Christus in Evangelio suo (b): igitur uno in loco esse non possunt multi pastores, aut plures greges. Apostolus item Paulus hanc eandem nobis insinuans Unitatem obsecrat & hortatur dicens (c): Obsecro vos fratres, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: scitis autem compositi in eodem sensu, & in eadem sententia. Hanc eandem Unitatem gnatam fuisse per domum Rahab, in quam omnem familiam suam ipsa collegit; per agnum Paschalem, qui in domo una edi debebat; per columbas, quæ communi conversatione vitam suam degunt, oris osculo concordiam pacis agnoscunt, legem circa omnia unanimatis implent. *Hæc est, subdit Sanctus Doctor, in Ecclesia noscenda simplicitas, hæc charitas obtinenda;* Ut columbas dilectio fraternitatis imitetur, ut mansuetudo & lenitas agnis & ovibus æquetur. Quid facit in pectore Christiano luporum feritas, & canum rabies, & venenum lethale serpentum, & cruenta savitia bestiarum? Cohærere & conjungi non potest amaritudo cum dulcedine pugna cum pace cum tranquillitate tempestas Deus unus est, & Christus unus, & una Ecclesia, & fides una, & plebs una in solidam corporis unitatem concordie glutino copulata. *Scindi Unitas non potest, nec corpus unum discidio compaginis separari, divulsis laceratione visceribus in frustra discerpi.* *Quid-*

(b) Joann. cap. 10. vers. 16.

(c) 1. ad Corinth. cap. 1. vers. 10.

III. **SÆCULUM.** *Quidquid a matrice discesserit, seorsim vivere & spirare non poterit, substantiam salutis amittit* Pacem querere debet & sequi filius pacis *Hanc nobis hæreditatem Christus dedit* Si cohæredes Christi sumus, in Christi pace maneamus Pacificos esse oportet Dei filios, corde mites, sermone simplices, affectione concordēs, fideliter sibi unanimatis nexibus cohærentes. Hæc unitas sub Apostolis olim fuit. Sic novus credentium populus Domini mandata custodiens charitatem suam tenuit Et ideo quia effcacibus precibus orabant; ideo impetrare cum fiducia poterant quodcumque de Domini misericordia postulabant.

Sequitur idem argumentum. Epist. 55. pag. 249.

Epist. 65. Epist. 66.

Epist. 74. pag. 318. & alibi.

Epist. 69. pag. 295.

Sanctitas Ecclesiæ. Epist. 10. pag. 184.

Tractat. de Unitate Ecclesiæ. p. 78.

Epist. 67. pag. 290.

V. Alibi etiam ait Sanctus iste Episcopus, Ecclesiam a Christo constitutam, per totum mundum divisam esse in multa membra; *Cum sit a Christo una Ecclesia, per totum mundum in multa membra divisa: Ecclesiam Catholicam esse unam & solam a Deo constitutam: Quæ una & sola est a Domino constituta: Ecclesiam esse plebem adunatam Episcopo suo, & gregem pastori suo adhaerentem; Ecclesia plebs Sacerdoti adunata, & Pastori suo grex adhaerens: Ecclesiam in arca Noe præfiguratam, in unitate esse fundatam: esse unam domum, quæ inseparabilem atque indivisibilem unitatem habet: Inseparabilis atque indivisibile domus unitatem tenere: esse domum unitatis, & veritatis.* Hoc modo mentem suam aperit Divus Cyprianus circa Ecclesiæ Unitatem; quæ consistit, ut modo vidimus, in concordia sensus & doctrinæ, & in unione fidelium tum inter se, tum cum suis pastoribus: hinc sequitur, Hæreticos, qui diversimode a cæteris fidelibus sentiunt, & Schismaticos, qui legitimis suis Pastoribus obtemperare renuunt, non esse membra hujus Ecclesiæ quæ una est: id ipsum in aliquo sensu dici potest de malis Catholicis, qui scindentes unionem ac concordiam quæ inter fideles vigere debet, ad Ecclesiæ animam non pertinent, licet semper censeantur hujus corporis membra.

VI. Sancta hæc fidelium mater illustratur glorioso sanguine Martyrum: *Quam gloriosus Martyrum sanguis illustrat.* In operibus fidelium candida veste induitur; in sanguine Martyrum veste purpurea: *In operibus fratrum candida . . . in Martyrum cruore purpurea.* Est una, columba, perfecta, & Sponsa Christi quæ adulterari non potest, cum incorrupta sit & pudica: *Adulterari non potest Sponsa Christi, incorrupta est & pudica.* Unam domum novit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. *Hæc nos Deo servat, hæc filios regno quos generavit assignat.* Aderant utique Divi Cypriani ætate, ut ipsemet fatetur, in Ecclesia aderant peccatores, & triticum paleis immixtum erat; verum permanet, inquit idem Doctor, apud plurimos sincera mens, & religio integra, & non nisi Domino & Deo suo anima devota: *nec christianam fidem aliena perfidia*

deprimit ad ruinam, sed magis excitat & exaltat ad gloriam.

VII. Molestum nimis esset omnia hic afferri S. Cypriani loca, in quibus Catholicam appellat Ecclesiam. Millies hac utitur formula, ut percurrenti ejus Tractatus omnes ac litteras compertum fieret. Nos vero ex solo Tractatu de unitate Ecclesiæ aliqua exscribemus, cum ibidem tanta præcisione loquatur, ut major desiderari nequeat. Ecclesia, inquit ille, in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur *Per orbem totum radios suos porrigit.* Lumen est, quod ubique diffunditur. Est arbor, quæ Ramos suos in universam terram extendit. Est fons, qui profluentes largiter rivos latius expandit. Est una Mater fecunditatis successibus copiosa; ut supra jam diximus. Quid ultra requiritur, ut credamus, Ecclesiam ætate S. Cypriani fuisse Catholicam, universalem, per totum orbem diffusam? Sed talis erat longe ante hæc tempora, quemadmodum ex testimonio vetustiorum Patrum supra demonstravimus.

VIII. Apostolica insuper est Ecclesia, hoc est in Apostolis fundata: & hæc est alia veræ Ecclesiæ nota. Loquitur Dominus minus, inquit S. Cyprianus, ad Petrum: *Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, &c.* Super illum unum, prosequitur Sanctus Doctor, ædificat Ecclesiam suam: & quamvis Apostolis omnibus post Resurrectionem suam partem potestatem tribuat & dicat: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos &c.* tamen ut Unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique & cæteri Apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi & honoris & potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur, & Primatus Petro datur, ut Una Christi Ecclesia, & Cathedra una monstraretur. Docet hoc loco S. Cyprianus Ecclesiam in Divo Petro fundatam fuisse: subjungit deinde, cæteros Apostolos pari potestate & honore præditos fuisse: Si igitur fundata fuit Ecclesia in Divo Petro, fundata fuit per consequens etiam in reliquis Apostolis. *Et Pastores sunt omnes, subdit inferius Sanctus Carthagenensis Episcopus juxta editionem Pamelii, sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimi consensione pascatur.* Quæ verba in Editione Oxoniensi desiderantur.

IX. Ex quo recitato textu inferri nihilominus debet Primatus Divi Petri; cujus Cathedralam uti principalem Ecclesiam laudat S. Cyprianus, atque unitatis Sacerdotalis fontem & originem, ad quam perfidia accedere non potest. *Ad Petri Cathedralam, atque ad Ecclesiam principalem, unde unitas Sacerdotalis exorta est . . . Romanos, infra subjungit, ad quos perfidia habere non possit accessum.* Nullum sane desiderari potest Ecclesiæ Romanæ favorabilis testimonium modo recitato testimonio

III. **SÆCULUM.**

Ecclesia est Catholica. Tractat. de Unitate Ecclesiæ. p. 78.

Ibid.

p. 76. & 77.

Primatus Ecclesiæ Romana.

Epist. 59. pag. 265.

III. SÆCULUM. **III.** **SÆCULUM.**
 hio Divi Cypriani, qui nullam suspicionem in hac materia pati potest. Tradit alibi, sicuti jam vidimus, Jesum Christum ædificasse Ecclesiam suam super solum Petrum:

Tractat. de Unitate Ecclesiæ. p. 77.
Super unum ædificat Ecclesiam suam. Ut Unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Ex quo manifeste eruitur, Divum Petrum apud S. Cyprianum fuisse veluti centrum Ecclesiasticæ Unitatis. Ast Romanus Episcopus est Divi Petri Successor, ut aperte asserit idem S. Cyprianus cum ait, Sanctum Cornelium suffectum fuisse in locum Sancti Fabiani, cujus sedes, quæ erat eadem Divi Petri sedes, & quam vocat Cathedram Sacerdotalem, vacabat:

Epist. 55. pag. 243.

Epist. 75. pag. 324.

Factus est autem Cornelius Episcopus . . . cum Fabiani locus, id est cum locus Petri, & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret. Hinc Romani Episcopi, ut refert Firmilianus in quadam ad Divum Cyprianum epistola, tunc temporis gloriabantur de loco Episcopatus sui, & quod successionem Petri tenerent: *Qui sic de Episcopatus sui loco gloriatur, aiebat iste Episcopus de Sancto Stephano verba faciens, & se successionem Petri tenere contendit, super quem fundamenta Ecclesiæ collocata sunt.*

X. Hæc sunt quæ semper crediderunt fideles in Ecclesia Catholica de Romana Sede, & de Episcopo peculiaris hujus Ecclesiæ. Crediderunt semper, Divi Petri Primatum esse de jure Divino, hoc est, fundari in auctoritate Jesu Christi perspicue admodum in Evangelio expressa. Habuerunt semper Ecclesiam Romanam, uti veram Petri Sedem, adeoque uti *Ecclesiam principalem; unde unitas sacerdotalis exorta est.* Nunquam in controversiam vocarunt, num Romanus Pontifex esset Divi Petri Successor: Romani ipsi Pontifices primis Ecclesiæ sæculis de hoc titulo gloriabantur, & nemo hanc prærogativam illis denegabat. Sanctus Cyprianus, Sanctus Firmilianus, & alii multi Episcopi eorum affectæ, qui durius quandoque agebant cum Pontifice Stephano; eo quod crederent, eum propria auctoritate abuti; nunquam illius in Ecclesia Primatum inficiati sunt; immo formaliter asseruerunt, ut ex S. Cypriano ac Firmiliano paulo ante demonstravimus. Qua igitur ex causa recentiores Hæretici nobiscum hac in re non conveniunt?

Epist. 67. pag. 289.

X. Nec causam suam tueri valent exemplo S. Cypriani, qui inconsiderate loquitur de Sancto Pontifice Stephano, eo quod aliter ab eo sentiret quoad Baptismum Hæreticorum; eumque (sine fundamento quidem) vel superba, vel ad rem non pertinentia, vel sibi ipsi contraria imperite atque improvide scribere dicit, nec non de præsumptione, contumacia, ineptiis eundem arguit, & tandem quod Hæreticorum errores contra Christianos & Ecclesiam Dei asserere conaretur. Omnes enim hæ loquendi formulæ, etsi injustæ, Romano Pontifici Primatum non adimunt: & quando etiam dicamus, Divum Cyprianum hoc

loco debitum Sanctæ Sedi obsequium non servasse, non esset causa sufficiens, ut hæretici ab ejusdem Sedis auctoritate subducere se possent. Divus Cyprianus, qui ob multa verosimilia momenta idipsum peragere potuisset, nunquam in hoc extremum prolapsus est. Quænam est igitur causa hujus hæreticorum separationis?

XI. Dicent fortasse, S. Cyprianum agnovisse Stephanum Papam recedentem a fide Ecclesiæ in questione de Baptismo Hæreticorum; & Basilidem Hispanum Episcopum, teste eodem Cypriano, fefellisse eundem Papam Stephanum, ut hujus Pontificis auctoritate reponeretur injuste in Episcopatum, de quo fuerat jure depositus. Verum nihil inferri ad rem potest ex duabus istis objectionibus: prima enim sequitur ex errore S. Cypriani: secunda vero ostendit, posse homines obrepere Romanis Pontificibus: sed hoc eorum Primatui nihil officit.

XII. Afferent fortasse aliqua Divi Cypriani testimonia quibus se tueri valeant: docet quippe Sanctus Episcopus, quod Apostoli Pastores omnes sunt, & quod grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimi consensione pascatur; unde concludit: *Hoc erant utique & ceteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi & honoris & potestatis: & paucis interjectis: Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur.* Sed hoc recentioribus Sæculariis non favet: licet enim omnia hæc vera sint in ore Divi Cypriani, qui loquitur de sola potestate ordinis seu characteris, quæ eadem est in omnibus Episcopis; fatetur tamen apertissime idem Sanctus Doctor, Divi Petri Cathedram, hoc est Ecclesiam Romanam, esse principalem Ecclesiam, centrum & originem unitatis ecclesiasticæ, ad quam perfidia accedere non potest! *Romanos, ad quos perfidia habere non possit accessum.* Si eadem sentirent hæretici recentiores, si iisdem formulis mentem suam aperirent, nulla nos inter & illos controversia vigeret.

XIII. Perperam cum Divo Cypriano illud inelamarent, quod nemo scilicet debet se Episcoporum Episcopum constituere: *Neque enim quisquam nostrum Episcopum se Episcoporum constituit: quod a Divo Cypriano dictum videtur contra Sanctum Pontificem Stephanum, qui contendebat adstringere Confratres suos, ut suam sententiam de Baptismo Hæreticorum sequerentur.* Deinde eodem loco hæc scribit: *Quando habeat omnis Episcopus . . . arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non possit, quam nec ipse potest judicare.* Idipsum repetit S. Cyprianus in epistola 72. ad Stephanum Papam: ait siquidem, unumquemque Episcopum habere in suæ Ecclesiæ administratione voluntatis suæ liberum arbitrium: sed rationem actus sui Domino esse redditurum. Et in alia Epistola ait, unumquemque Episcopum facere posse in sua Diœcesi quicquid optimum sibi videtur, & neminem posse ali-

III. SÆCULUM.

Concil. Carthaginens. anni 256. pag. 158. in Prologo.

Epist. 72. pag. 306.

Epist. 73. pag. 314.

III. SÆCULUM. **III.** **SÆCULUM.**
 quid ei præcipere, cum sit ipse suorum actuum Dominus.

XIV. Verum ex omnibus his allatis testimoniis nullum est, quod proprie destruat Sanctæ Sedis Primatum. Quod spectat primum, desumptum ex celeberrimo Carthaginensi Concilio præcise adunato propter controversiam de Baptismo Hæreticorum; Divus Cyprianus simpliciter id unum docet, posito quod loquatur de Sancto Stephano Papa, Romanos scilicet Episcopos non posse sibi arrogare tyrannicam potestatem in alios Episcopos confratres suos; ita ut sola auctoritate sua ad suam sententiam velint eos adigere; præcipue quando agatur de materiis adeo obscuris, uti erat tunc temporis quæstio de Baptismo Hæreticorum. Quod autem hoc loco sermo sit de hac tyrannica potestate, ipse S. Cyprianus aperte tradit, post superius recitata verba, hæc subjungens: *Aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit.* Quod quidem æque convenit Summo Pontifici, ac reliquis Episcopis, ad quos non pertinet velle dominari in Clerum, juxta Petri Apostoli oraculum: *Non dominantes in Cleris.*

Concil. Carthaginens. pag. 158. in Prologo.

Epist. 72. pag. 306.

Epist. 73. pag. 314.

XV. Quoad alia duo S. Cypriani testimonia; Episcopum scilicet facere posse in sua Diœcesi quicquid sibi videretur, independentem ab aliis; hæc nullam creant difficultatem, quoniam in duabus illis epistolis agitur semper de Baptismo hæreticorum; quæ controversia cum tunc temporis adeo obscura esset, ut non nisi per generale aliquod Concilium dirimi potuisset, teste Augustino jam liberum erat cuilibet Episcopo quam vellet partem tenere, quin posset suos confratres ad suam sententiam adigere. *Qua in re, scribit S. Cyprianus epistola 72. quæ est ad Stephanum Papam, nec nos vim cuiquam facimus, aut legem damus.* Hæc tibi breviter, inquit epistola ad „ Jubanianum, pro nostra mediocritate „ rescripsimus, frater carissime, nemini „ præscribentes, aut præjudicantes quo „ minus unusquisque Episcoporum quod „ putat faciat; . . . Nos, quantum in nobis est, propter hæreticos cum collegis „ & Coepiscopis nostris non contendimus, „ cum quibus divinam concordiam, & do „ minicam pacem tenemus, . . . Servatur a nobis patienter & firmiter charitas animi, collegii honor, vinculum fidei, & concordia Sacerdotii. Libenter modo interrogarem nostros adversarios, qui auctoritate Divi Cypriani tuentur suam inobedientiam Romanæ Sedi & Summo Pontifici, num eadem sentiant ac servant, quæ sentiebat ac servabat Sanctus Carthaginensis Episcopus? Utinam quemadmodum ille, adhærent & ipsi legitimæ auctoritatis Romanæ Sedis, eamque venerarentur, uti centrum Unitatis ecclesiasticæ, uti principalem Ecclesiam, & omnium Ecclesiarum matrem, uti veram Cathedram Divi Petri, & pertinaciter non inficiarentur, Romanum Pontificem esse reipsa verum Successorem Principis Apostolorum. Itaque

quoties auctoritate Divi Cypriani contra nos dimicabunt, toties eisdem ad Divum Cyprianum remitemus, ut imitentur individuum suam adhesionem Unitati Ecclesiasticæ, & per consequens origini ac centro hujus unitatis, scilicet Ecclesiæ Romanæ. A qua Romana Ecclesia quoadusque separati vivent, jure & merito eosdem uti ab omni Ecclesia separatos habebimus, cum una sola sit Cathedra auctoritate Jesu Christi super Divum Petrum fundata: *Cathedra una super Petrum Domini voce jun-*

III. SÆCULUM.

Epist. 43. pag. 229. data.

XVI. Pauca dicenda supersunt de Ecclesiæ proprietatibus, hoc est de ejus Visibilitate, indefectibilitate, ac infallibilitate in rebus fidei & morum. Ecclesiæ Visibilitatem apertissime docet S. Cyprianus cum ait, Ecclesiam esse Solem, qui radios suos in Universum orbem diffundit; & Ecclesiam perfundi luce Domini: *Ecclesia Domini luce perfusa.* Hanc eandem veritatem confirmat S. Firmilianus ad S. Cyprianum scribens, Ecclesiam esse montem, qui juxta Isaïæ vaticinium manifestus apparere debebat in novissimis diebus; nec non esse domum Dei, quæ super vertices montium debebat ædificari. Sed visibilis est lux, visibilis mons: ergo visibilis est Ecclesia. Non fuit autem semper visibilis recentiorum hæreticorum Ecclesia, ut nec ipsi audent affirmare, nisi mendaces esse velint.

Visibilitas Ecclesiæ. Tractat. de Unitate Ecclesiæ. p. 78. Epist. 75. pag. 319.

XVII. Verum indefectibilis est pariter & infallibilis Christi Ecclesia, quoniam portæ inferi non prævalebunt adversus eam, juxta ejusdem Christi Verba, quæ citat S. Cyprianus tum in Tractatu de Unitate Ecclesiæ tum alibi. Hinc Sanctus iste Episcopus recitato eodem Christi testimonio in quadam epistola ad Lapfos, inquit: *Ab sit enim (per misericordiam & potestatem Domini nostri) ut Ecclesia dicatur esse lapsorum numerus.* „ Si autem quidam „ lapsi, subjungit idem Sanctus Doctor, „ Ecclesiam se volunt esse, & si apud illos, „ atque in illis est Ecclesia, quid superest, „ quam ut ipsi rogentur a nobis, ut nos „ ad Ecclesiam dignentur admittere? „ Quoad infallibilitatem in particulari, in orthodoxo sensu semper locutus est S. Cyprianus, qui aperte ait: *Adulterari non potest Sponsa Christi; insuper cum Salvatore docet, eos habendos esse ut ethnicos & publicanos, qui Ecclesiam audire nolunt, nec ejus decisionibus acquiescere; & pariter asserit, Christum summa potestate gubernare tum Præpositos, tum Ecclesiam: Qui arbitrio, & nutu ac præsentia sua & Præpositos ipsos, & Ecclesiam cum Præpositis gubernat.* Et tandem sæpissime hortatur fideles, ut inviolabiliter adhæreant doctrinæ sanctæ hujus Matris, & nunquam ab ejus communionem recedant.

Indefectibilitas & Infallibilitas Ecclesiæ.

Tractat. de Unitate Ecclesiæ. p. 76. Epist. 33. pag. 216.

Tractat. de Unitate Ecclesiæ. p. 78. Epist. 59. pag. 269.

Epist. 66. pag. 286.

XVIII. Hæc sunt notabiliora, quæ in Divo Cypriano perlegi quoad Ecclesiam Catholicam, si unum vel alterum excipias locum, in quibus tradit, Ecclesiam, uti

Ecclesia gloriatur de meritibus fidelium. Ep. 10. pag. 283.

III. SÆCULUM. *ritis filiorum suorum: In quibus mater Ecclesia gloriatur; & eorum ruinas plangere: Quæ plangit ruinas & funera plurimorum; & tandem eam, prout optimum ducit, immutare posse res quæ disciplinam respiciunt. Alia habet Divus Cyprianus de Ecclesia, quæ cum essentiali relationem habeant cum aliis materiis, suis propriis locis profectus remus.*
Plangit eorum ruinas. Ibid. p. 184. Ejus potestas quoad res disciplinæ. De Oration. Domin. pag. 108.

CAPUT IV.

De Hæreticis, & Schismaticis.

Extra Eccle-I. In genere, nulla salus extra Ecclesiam. *Neque enim vivere foris possunt, inquit S. Cyprianus, Cum domus Dei una sit, & nemini salus esse, nisi in Ecclesia, possit. . . . Ab arbore frange ramum, inquit alio loco, fractus germinare non poterit: a fonte rescinde rivum, præcisus arefcet. . . . Illius (Ecclesie) factus nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu ejus animamur. . . . Quisquis ab Ecclesia segregatur, adultera jungitur, a promissis Ecclesie separatur: Nec perveniet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est. Habere jam non potest Deum patrem; qui Ecclesiam non habet matrem. Denique nemo admittit pacem cum Ecclesia, quin eodem tempore admittat propriam salutem, juxta Doctrinam Cleri Romani in quadam epistola ad Divum Cyprianum: & extra Ecclesiam nemo Confessor, nemo Martyr, ut formaliter tradit idem S. Cyprianus epistola 55. quæ est ad Antonianum. Nemo existimet, habet pariter Sanctus Doctor, bonos Ecclesia posse discedere. Triticum non rapit ventus, nec arborem solida radice fundatam procella subvertit. Inanes paleæ tempestate jactantur, invalidæ arbores turbinis incurfione evertuntur. Isti ex nobis exierunt; ut inquit S. Joannes Apostolus, quem citat hoc loco Divus Cyprianus, sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. (a)*
Epist. 4. pag. 175. Tractat. de Unitate Ecclesie. p. 78. Epist. 36. pag. 219. Epist. 55. pag. 240. Tractat. de Unitate Ecclesie. p. 80.

II. Harum Sententiarum lumine perculli aperire deberent oculos omnes ii qui extra Ecclesiam sunt, Hæretici, scilicet, & Schismatici, quorum cæcitatem, & obstinationem satis lugere non possumus: attendant vero quid de ipsis sentiat Sanctus Cyprianus. *Hæresis inquit Sanctus Doctor est adultera & alienigena, & divinæ unitatis inimica. Instituit hæresim diabolus, juxta phrasim Concilii Carthaginensis, quod supra citavimus: hæresis est Synagoga Satanae. Grande crimen est, & turpissima macula extollere se contra Jesum Christum, sicuti reipsa se extollit hæresis, & dissipare Ecclesiam suam, quam acquisivit sanguine suo, & arma arripere ad tollendam quietem ac unionem populi Dei: & quod majus est, funestos exitus habet hæresis: hæresiarchæ enim, qui ad Ecclesiam redeunt, ab errore non revocant*

(a) Epist. I. cap. 2. vers. 19.

III. SÆCULUM. *quos aberrare fecerunt nec eos Ecclesie restituerunt, qui extra eam mortui sunt non accepta pace & communione. Hinc in die iudicii Hæresiarchæ isti rationem reddent pro animabus omnibus, quas mortali erroris veneno perdidit. Hæresis est pejus crimen, quam negare Christum Jesum furente persecutione: Pejus hoc crimen est, quam quod admisisse lapsi videntur. Lapsi Ecclesiam rogant, ut in suam communionem redire possint: hæretici Ecclesie repugnant. . . . Qui lapsus est, sibi tantum nocuit; qui hæresim, vel Schisma facere conatus est, multos secum trahendo decepit. Hic anime unius est damnum, illic periculum plurimorum. Certe peccasse se hic & intelligit, & lamentatur & plangit; ille (hæreticus) . . . a matre filios segregat, oves a pastore sollicitat, Dei sacramenta disturbat. Et cum lapsus semel peccaverit; Ille quotidie peccat. Quid ultra requiritur, ut ab hæresi recedant ii etiam, qui in illam proniores sunt? Sed prosequamur doctrinam S. Cypriani de Hæreticis.*
Tractat. de Unitate Ecclesie. p. 84.

III. Impatientia hæreticos facit, & ad Origo Hæresis. *Impatientia hæreticos facit, & ad Judæorum similitudinem contra Christi pacem & charitatem rebelles ad hostilia & furiosa odia compellit. Neque enim alium de hæreses obortæ sunt. . . . quam inde quod Sacerdoti Dei non obtemperetur, nec unus in Ecclesia ad tempus Sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur. Hæc sunt enim, habet alibi idem Sanctus Doctor, initia hæreticorum, . . . ut sibi placeant; & Præpositum. . . . contemnant. Idipsum habet in alia epistola, quæ est ad Florentium Papianum. Hæc sunt igitur, juxta Divum Cyprianum, tres communiore hæresum causæ; impatientia scilicet, amor sui, & Præpositorum contemptus. Quælibet hæresis ab uno vel altero horum defectuum originem trahit; præcipue vero a contemptu Præpositorum, qui directe opponitur venerationi ac obsequio Ecclesiasticis Superioribus debito.*
Tractat. de Patient. pag. 150. Epist. 59. pag. 261. Epist. 3. pag. 173. Epist. 66. pag. 285.

IV. Cæterum Hæretici sunt Pseudo- Prophetæ, qui Christi gregem devassant ac dilacerant. *Firmilianus nullam agnoscit differentiam inter Pseudo-Prophetam & hæreticum: nam ut ille (Pseudo-Propheta) in nomine Dei, aut Christi, ita iste (Hæreticus) in Sacramento Baptismi fallit. Nulla quippe differentia est inter Pseudo-Prophetam & Hæreticum. . . . mendacitas uterque nititur ad decipiendas hominum voluntates. Hæretici sunt mendaces, filii Diaboli, & impostores. Cum Spiritus Sanctus ab eorum corde recesserit, non nisi fallacia & calumnia penes ipsos residet; Nihil est apud illos, nisi perfidia & blasphemia, & contentio sanctitatis & veritatis inimica. Eorum perversa mens non habet pacem; eorum perfidia discordans non tenet unitatem. Sunt fidei pestis ac lues: Quos designat in Psalmis Spiritus Sanctus sedentes in pestilentia cathedra, pestes & lues fidei. Serpentis ore fallentes, & corrumpendæ veritatis artifices. Venena lethalia linguas pestiferis evomentes, quorum*
Sunt Pseudo-Propheta. Epist. 75. pag. 322. Sunt mendaces & Filii Diaboli. Epist. 59. pag. 264. Epist. 65. pag. 284. Epist. 73. pag. 308. Sunt rerum novarum molitores. Tractat. de Unitate Ecclesie. p. 80. Sunt Fidei pestis ac lues, serpentis ore

sermo

III. SÆCULUM. *sermo ut cancer serpit, quorum tractatus perhoribus & cordibus singulorum mortale virus infundit.*
fallentes, & corrumpendæ veritatis artifices. Ibid.

Hæreticorum Illusiones. Ibid.

V. „ Contra ejusmodi clamat Dominus: ab his refrænat & revocat errantem plebem suam dicens (a): Nolite audire sermones Pseudo-Prophetarum; quoniam visiones cordis eorum frustrantur eos. Loquuntur, sed non ab ore Domini. Dicunt eis qui abjiciunt verbum Dei: Pax erit vobis, & omnibus ambulatibus in voluntatibus suis. . . . Non locutus sum ad eos, & ipsi prophetaverunt. . . . Hos eosdem Dominus designat denuo, & denotat dicens (b): Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & effoderunt sibi lacus detritos, qui non possunt aquam portare. . . . Nec se quidam vana interpretatione decipiant quod dixerit Dominus (c): Ubi cumque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum. Corruptores Evangelii atque interpretes falsi extrema ponunt & superiora prætereunt, partis memores, & partem subdole comprimantes. Ut ipsi ab Ecclesia scissi sunt, ita capituli unius sententiam scindunt. Dominus enim cum Discipulis suis unanimatem fuaderet & pacem, dico, inquit, vobis, quoniam si duobus ex vobis convenerint in terra, de omni re quamcumque petieritis, contingeret vobis a Patre meo qui in cælis est: Ubi cumque enim fuerint duo vel tres collecti in nomine meo &c. ostendens, prosequitur Sanctus Doctor, non multitudini, sed unanimitati deprecantium plurium tribui. . . . Quomodo autem potest ei cum aliquo convenire, cui cum corpore ipsius Ecclesie & cum universa fraternitate non convenit? Quomodo possunt duo vel tres in nomine Christi colligi, quos constat a Christo & ab ejus Evangelio separari?

Ibid.

VI. „ Non enim nos ab illis, subjungit Sanctus Carthaginensis Episcopus, sed illi a nobis recesserunt. Et cum hæreses & schismata postmodum nata sint, dum conventicula sibi diversa constituunt, veritatis caput atque originem reliquerunt. Dominus autem de Ecclesia sua loquitur, & ad hos qui sunt in Ecclesia loquitur, ut si ipsi concordēs fuerint, si secundum quod mandavit & monuit, duo aut tres licet, collecti unanimiter oraverint, duo aut tres licet sint, impetrare possint de Dei majestate quod postulant. Quando ergo. . . . dicit: Ubi fuerint duo aut tres &c. . . . non homines ab Ecclesia dividit, qui instituit & fecit Ecclesiam. Hoc pacto S. Cyprianus vetustas hæreses funditus diruebat: & nos pariter eodem pacto funditus diruere debemus hæreses recentiores, quæ iisdem Scripturæ

(a) Jerem. cap. 23. vers. 17.

(b) Ibid. cap. 2. vers. 13.

(c) Matth. cap. 18. vers. 20.

verbis innituntur ut propriam rebellionem tueri valeant.

VII. En aliqua signa, quibus dignosci possunt hæretici. Nova sumunt nomina, quemadmodum pluribus in locis asserit Divus Cyprianus; proprioque nomine quamlibet hæreticam sectam appellant: nemini succedunt, & a seipsis originem trahunt; uti Sanctus iste Doctor exprobat Novatianis in epistola quadam ad Magnum: ibi enim hæc habet: Ecclesia enim una est, quæ una & intus esse, & foris non potest. Si enim apud Novatianum est, apud Cornelium non fuit. Si vero apud Cornelium fuit, qui Fabiano Episcopo legitima ordinatione successit. . . . Novatianus in Ecclesia non est, nec Episcopus computari potest, qui nemini succedens, a seipso ortus est. Quæ Divi Cypriani verba attente considerari debent. Hinc videant quam sine spe sint, & perditionem sibi maximam de indignatione Dei acquirant hæretici, qui schisma faciunt, & relicto Episcopo alium sibi foris Pseudo-Episcopum constituunt. Videant hac de re, & serio animo perpendant, ut inquit Divus Cyprianus, quid de hujusce generis hominibus declaret Divina Scriptura in libro quarto Regum, cap. 17. vers. 18.

VIII. Violenti sunt & audaces hæretici; non tamen idcirco cedendum est quia mihi quibus dignoscantur. Simiarum more Ecclesiam Catholicam imitari volunt: Ast vanum prorsus & stultum esset, ut quia hæretici extra Ecclesiam vindicant sibi veritatis imaginem, relinqueremus Ecclesie veritatem. Sacras Scripturas corrumpunt, & vanitate ac præsumptione pleni sunt: nam cum Evangelio Christi & cum observatione ejus & lege non stantes, christianos se vocant, & ambulantes in tenebris habere se lumen existimant, blandiente adversario atque fallente, qui secundum Apostoli vocem (d) transfiguratur se velut Angelum lucis. Verum Episcopi, qui sunt sol terræ, sollicito corde vigilantes subdolorum hostium insidias intelligere pariter & cavere debent: & fideles convenit esse prudentes, ut nullam eorum sermonibus fidem præstent, & nullum cum ipsis habeant commercium, uti S. Cyprianus pluribus locis docet.

IX. Quoad Schisma, hæc sunt notabilia, quæ in Divo Cypriano deprehenduntur. Schisma igitur, uti docet idem Pater, nos separat a radice & matrice Ecclesie Catholice: separat a Jesu Christo, quoniam separat ab Ecclesia, quæ est ejus sponsa: ab Ecclesia recedere est omnium malorum maximum. Inexpiabilis & gravis culpa discordiæ, nec passione purgatur. Macula ista, inquit etiam, nec sanguine abluitur. Esse Martyr non potest, prosequitur Sanctus Doctor, qui in Ecclesia non est. Exhibere se non potest martyrem, qui fratrem non tenuit charitatem. „ Ad regnum cælorum non potest pervenire discordia. „ ad præmia Christi pertinere non poterit

„ qui

(d) 2. Corinth. cap. 11. vers. 14.

III. „ qui dilectionem Christi perfida dissen-
SÆCULUM. sione violavit. „ Qui Charitatem non
habet, Deum non habet.

Sequitur
idem argu-
mentum.
Ibid.
X. „ Ardeant licet flammis (Schisma-
tici) & ignibus traditi, vel objecti bestiis
animas suas ponant, Non erit illa fidei
corona, sed pœna perfidiae. Nec . . .
exitus gloriosus, sed desperationis interi-
tus. Occidi talis potest, coronari non
potest . . . Unitatem simul & dile-
ctionem magisterio suo docuit, (Chri-
stus) Prophetas omnes & Legem præ-
ceptis duobus inclusit. Quam vero uni-
tatem servat, quam dilectionem custodit
aut cogitat qui discordiæ furore vefanus
Ecclesiam scindit, fidem destruit, pacem
turbat, charitatem dissipat, Sacramen-
tum profanat? . . . An esse sibi cum
Christo videtur, qui adversus Sacerdotes
Christi facit? Arma ille contra Eccle-
siam portat, contra Dei dispositionem
repugnat. Hostis Altaris, adversus Sa-
crificium Christi rebellis, pro fide perfidus,
pro religione sacrilegus, inobsequens
servus, filius impius, frater inimicus,
contemptis Episcopis, & Dei Sacerdotibus
derelictis, constituere audeat aliud altare,
precem alteram illicitis vocibus facere,
dominicæ hostiæ veritatem per falsa
sacrificia profanare. „

pag. 83.

Ibid. p. 81.

Tractat. de
Oratione
Dominica.
pag. 106.Epist. 69.
pag. 295.
& 396.

XI. Terribilis sane hæc est Schismatis
imago! Hinc nemini mirum videri debet,
si Divus Cyprianus appellat Schisma, in-
expiabile crimen, quod nec sanguine ablui
potest: *Inexpiabilis culpa: Macula ista
nec sanguine abluitur.* Idipsum repetit in
Tractatu de Oratione Dominica. „ Cæte-
rum discordans & dissidens, inquit ille,
& pacem cum fratribus non habens se-
cundum quod beatus Apostolus & Scri-
ptura Sancta testatur, nec si pro nomine
Christi occisus fuerit, crimen disensionis
fraternæ poterit evadere, quia sicut scri-
ptum est (a), Qui fratrem suum odit,
homicida est, nec ad regnum cælorum
pervenit, aut cum Deo vivit homicida;
non potest esse cum Christo qui imitator
Judæ maluit esse quam Christi. „ *Qua-
le delictum est, concludit Sanctus Doctor,
quod nec baptismo sanguinis potest ablui?
Quale crimen est, quod martyrio non potest
expiari?*

XII. Quid ultra opus est ut fideles a
Schismate averti possint? Num ulterius ad-
dendum erit cum Sancto hoc Carthaginensi
Episcopo, Schisma in Scripturis Sanctis
severissime multari; & multari insuper
vel minimam cum Schismaticis communio-
nem? Præterea, Schismaticos habendos
esse veluti Ethnicos & publicanos, eorum-
que fidem & doctrinam, etsi purissimam,
iisdem esse inutilem, sicuti re ipsa inutilis
exitit Chore, Dathan, & Abiron, qui cum
Sacerdote Aaron & Moyse eundem Deum
noverant, pari lege & religione viventes,
ac unum & verum Deum, qui colendus
atque invocandus fuerat, invocabant? Absit

(a) Epist. 1. Joann. cap. 3. vers. 15.

igitur a nobis, ut unquam, quocumque III.
ex prætextu, Schisma amplectamur. *Nam SÆCULUM.
etsi videntur in Ecclesia esse zizania, non
tamen impediri debet aut fides aut charitas Nulla ratio
nostra; ut, quoniam zizania esse in Ecclesia movere potest
cernimus, ipsi, de Ecclesia recedamus: no- ad amplectem-
bis tantummodo laborandum est, ut frumen- dum Schis-
tum esse possimus. Et revera, nonne ma- pag. 54.
gna arrogantiae jactatio est, ut inquit alio Epist. 55.
loco S. Cyprianus, ut quis aut audeat, aut pag. 249.
facere se posse credat, quod nec Apostolis
concessit Dominus, ut zizania a frumento
putet se posse discernere, & paleas a triti-
co separare? & aurea ac argentea vasa vi-
deatur se posse eligere, ligna vero & ficti-
lia contemnere, abjicere, damnare, quan-
do non nisi die Domini vasa lignea divini
ardoris incendio concrementur, & fictilia
ab eo, cui data est ferrea virga, frangan-
tur? Verum, de hoc argumento satis.*

CAPUT V.

*De Existentia Dei; de ejus Unitate, cæte-
risque Perfectionibus absolutis.*

I. Dei existentiam, juxta mentem Divi *Existentia*
Cypriani, omnes homines fatentur: *Dei ostendi-*
*Namque vulgus, inquit Sanctus iste Doctor, tur ex natu-
Tractatu de Vanitate Idolorum, in multis ra ac instinctu
Deum naturaliter confitetur, cum mens & hominum.
anima sui auditoris & principis admonetur. Vanit. Ido-
Dici frequenter audimus: o Deus, & Deus lor. p. 11.
videt, & si Deus dederit &c. Atque hæc
est summa delicti nolle agnoscere quem igno-
rare non possis. Textus iste, sicuti & plu-
res alii hujus Tractatus, de verbo ad ver-
bum extat in Tertulliano, cujus lectione
Divus Cyprianus tantopere delectabatur,
quemque appellabat Magistrum, ac quoti-
die legebat: hinc asserere possumus, Di-
vum Cyprianum ex Tertulliano, ac ex Sa-
cris Scripturis hausisse præcipue notabilio-
ra quæ exaravit de Catholica Religione.*

II. Unitas Dei alia veritas est, quam *Unitas Dei.*
vel ipsa natura dicitur. „ Unus igitur om- Ibid. p. 10.
nium Dominus est Deus, inquit S. Cy-
prianus ibidem. *Neque enim illa subli-
mitas potest habere consortem, cum sola
omnem teneat potestatem. Quando un-
quam regni societas aut cum fide cæpit,
aut sine cruore desit? Sic Thebanorum
germanitas rupta, (loquitur de Eteocle
& Polinice) & permanens rogis dissiden-
tibus etiam in morte discordia, (flamma
rogi in duo divisa est). Et Romanos
geminos unum non capit regnum, quos
unum uteri cepit hospitium. Pompejus
& Cæsar affines fuerunt, nec tamen ne-
cessitudinis sædus in æmula potestate te-
nuerunt. Nec hoc tu de homine mire-
ris, cum in hoc omnis natura consentiat.
Rex unus est apibus, & dux unus in gre-
gibus, & in armentis rector unus. „
*Multo magis mundi unus est rector, qui
universa quæcumque sunt, verbo jubet, ra-
tione dispensat, virtute consummat.**

III. S. Cyprianus quasdam Dei pro- *Deus est invis-*
prietates deinde attingit: ait siquidem *ibilis & in-*
comprehensibilis. *Hic bilis.* Ibid. p. 10.

III. *Hic nec videri potest, visu clarior est: nec
comprehendi, tactu purior est: nec aestimari,
sensu major est. Et ideo sic eum digne aesti-
mamus, dum inestimabilem dicimus.*

Immensitas
Divina.
Ibid. p. 11.

IV. De Divina Immensitate digne lo-
quitur idem Sanctus Doctor cum ait:
*Quod vero templum habere possit Deus, cu-
jus templum totus est mundus? Et cum
homo latinus maneat, intra unam ædiculam
vim tantæ majestatis includam? In nostra
dedicandus est mente; in nostro consecrandus
est pectore. Nec nomen Deo quaras, sub-
jungit idem Pater; Deus nomen est illi.
Illic vocabulis opus est, ubi propriis ap-
pellationum insignibus multitudo dirimen-
da est: Deo, qui solus est, Deus vocabu-
lum totum est. Quæ quidem effata subli-
mia sunt, sed a Divo Cypriano primario
non profluunt, cum aliunde eadem ipse
hauserit, quemadmodum supra notavimus.*

Quodnam sit
verum Dei
nomen.
Ibid. p. 11.

Divina Pro-
videntia æque
de minimis
rebus sollicita
est ac de ma-
ximis, præ-
cipue vero de
Ecclesia.
Epist. 59.
pag. 261.

V. Dei Providentia minima æque ac
magna regit & gubernat, ut docet Domi-
nus in Evangelio suo dicens (a): Nonne
duo passeris asse vaneunt, & neuter eorum
cedit in terram sine Patris vestri voluntate?
Cum ille nec minima fieri sine voluntate
Dei dicat, existimat aliquis summa & ma-
gna aut non sciente aut non permitte
Deo in Ecclesia Dei fieri, & sacerdotem, id-
est dispensatores ejus, non de ejus sententia
ordinari? Hoc pacto loquitur S. Cypria-
nus ut ostendat, Dei Providentiam super
his præcipue pervigilem esse, quæ Eccle-
siam respiciunt. Quod sane non impedit,
quominus idem S. Cyprianus inferius, &
alibi fateatur, in Ecclesia adesse scandala:
verum quando Præpositi dant operam, ne
quis eorum culpa de Ecclesia pereat; si
quis ultro & crimine suo perierit, & pœ-
nitentiam agere, atque ad Ecclesiam redire
noluerit, Præpositi in die judicii inculpati
erunt, qui consulerunt sanitati; illi soli
in pœnis remanebunt, qui noluerunt con-
silio Præpositorum salubritate sanari. Cæ-
terum, Deus hæc scandala permittit, juxta
Divum Cyprianum, ut vigeat lex, per quam
homo suo arbitrio relictus, vitam vel mor-
tem ipse sibi meretur.

Sequitur
idem argu-
mentum.
Ibid.

Tractat. de
Oratione
Dominica.
pag. 104.

Ibid. p. 105.

VI. Aliter sentire de Divina Providen-
tia, *Hoc est, inquit S. Cyprianus, fidem
non habere . . . hoc est Deo honorem
non dare, cujus nutu & arbitrio regi &
gubernari omnia scimus & credimus. Ast,
si Dei Providentia in omnia extenditur,
quomodo justis deesse poterit? „ Neque
enim, inquit Sanctus Doctor, deesse
quotidianus cibus potest justo, cum scri-
ptum sit (b): non occidet Dominus fa-
me animam justam. „ Deinde recitatis
quibusdam Scripturarum oraculis, quæ
Providentiam demonstrant, sic profequitur:
*Nam cum Dei sint omnia, habenti Deum
nihil deerit, si Deo ipse non desit. Sic Dani-
ieli in leonum lacu jussu regis incluso,
Prandium divinitus procuratur; & inter**

feras esurientes & parcentes homo Dei pa-
scitur. Sic alitur Elias in fuga; & in so-
litudine corvis ministrantibus, & volucris
cibus sibi apportantibus, in perfecutione
nutritur.

VII. Deum nihil latere ex his quæ gerun-
tur: in omni loco specularunt oculi Dei bo-
nos & malos: est Deus approximans, & *Nihil Deo oc-
cultum.*
lib. 3. Testi-
mon. c. 56.
non Deus de longinquo. Si absconditus
fuerit homo in absconditis inquit Deus ipse
per Jeremiam (c), ergo ego non videbo
eum? Nonne cælum & terram ego impleo,
dicit Dominus? Item in libro primo Re-
gum ait (d): Homo videt in facie, Deus
autem in corde. Item in Apocalypsi (e): Et
scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scruta-
tor renis & cordis, & dabo unicuique
vestrum secundum opera sua. Item in
psalmo decimo octavo (f): Delicta quis
intelligit? ab occultis meis munda me, Do-
mine. Hæc Scripturarum oracula profert
Origenes ut ostendat, Deum nihil latere
in Universo.

VIII. Deus infinitam suam Bonitatem *Bonitas Dei.*
erga homines manifestat 1°. quia sua bene- *Tractat. de*
ficia in genere in omnes homines bonos *Oratione*
æque ac malos diffundit; præcipue vero *Dominica.*
in bonos, quos protegit contra mundum *pag. 106.*
& diabolum, 2°. quia nos inter filios suos
dignatur habere: *Quanta Domini indul-*
gentia, exclamat S. Cyprianus, quanta Ibid. p. 101.
circa nos dignationis ejus & bonitatis uber-
tas . . . ut Deum patrem vocemus, 3°. quia
summa patientia sustinet peccatores. „ *Qua-*
„ *lis vero in Deo, & quanta patientia, in-*
„ *quit egregie Sanctus Doctor, quod in*
„ *contumeliam suæ majestatis & honoris*
„ *instituta ab hominibus profana templa*
„ *& terrena figmenta & sacra sacrilega*
„ *patientissime sustinens, super bonos &*
„ *malos æqualiter facit diem nasci & lu-*
„ *men solis oboriri, & cum imbribus ter-*
„ *ram rigat, nemo a beneficiis suis exclu-*
„ *ditur, quominus justis similiter & inju-*
„ *stis indiscretas pluvias largiatur. Vide-*
„ *mus inseparabili æqualitate patientiæ*
„ *nocentibus & innoxiiis, religiosis & im-*
„ *piis, gratias agentibus & ingratis, Dei*
„ *nutu tempora obsequi, elementa famu-*
„ *lari, spirare ventos, fontes fluere, gran-*
„ *descere copias messium, fructus matu-*
„ *rescere vinearum, exuberare pomis ar-*
„ *busta, nemora frondescere, prata flore-*
„ *re. Et cum crebris, immo continuis*
„ *exacerberetur offensis Deus, indignatio-*
„ *nem suam temperat . . . Cumque ha-*
„ *beat in potestate vindictam, mavult diu*
„ *tenere patientiam, sustinens scilicet cle-*
„ *menter & differens, ut, si fieri potest,*
„ *tum malitia protracta aliquando mite-*
„ *tur, & homo in errorum & scelerum*
„ *contagione volutatus, vel sero ad Deum*
„ *convertatur. „*

IX. Quo

(c) Cap. 23. vers. 24.

(d) Cap. 14.

(e) Cap. 2. vers. 23.

(f) Vers. 13.

(a) Matth. cap. 10. vers. 29.

(b) Proverb. cap. 10. vers. 3.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

R

III. SÆCULUM. IX. Quo igitur jure conqueri poterunt homines, si quando Deus justitiam suam etiam in hoc mundo exercet, & plagis se ipsum manifestat, *Ut, qui beneficiis non intelligitur, inquit egregie Sanctus Doctor Tractatu contra Demetrianum, vel plagis intelligatur.* Ecce irrogantur divinitus plagæ, & nullus Dei metus est. „ Ecce verbera desuper, & flagella non desunt, & trepidatio nulla, nulla formido est. Quid si non intercederet rebus humanis vel ista censura, Quanto adhuc major in hominibus esset audacia, facinorum impunitate secura . . . Indignari se Deus dicit & irasci quod agnitio Dei non sit in terris, & Deus non agnoscitur nec timeretur. Delicta mendaciorum, libidinum, fraudum, crudelitatis, impietatis, furoris Deus increpat & incusat, & ad innocentiam nemo convertitur . . . *Inter ipsa adversa, quibus vix coarctata & conclusa anima respirat, & vacat malos esse . . .* Indignamini indignari Deum, quasi aliquid boni male vivendo mereamini, non omnia ista que accidunt, minora adhuc sint & leviora peccatis vestris . . . *Miraris in pœnas generis humani iram Dei crescere, cum crescat quotidie quod puniatur.* Peccata itaque & delicta reputentur, conscientia vulnera cogitentur, & desinet unusquisque de Deo . . . conqueri, si quod patitur, intelligat se mereri. Hinc ex una parte summam Dei patientiam, qua peccatores sustinet, admirari debemus; ex altera vero per pœnitentiæ spiritum omnes plagas & afflictiones debemus sustinere. Non agitur hoc loco, nisi de temporalibus pœnis: de æternis alibi sermonem habebimus.

Justitia Dei. Tractat. contra Demetrianum. pag. 135. Ibid. p. 131.

Ibid. p. 132.

CAPUT VI.

De Trinitate divinarum Personarum, & earum Consubstantialitate.

I. Divum Cyprianum asseruisse aperte tres Divinas Personas, & unam eandemque naturam in tribus Divinis Personis, adeo evidens est, ut in dubium revocari nullo pacto possit. Unum solummodo vel alterum hujus Doctoris testimonium promere hac de re possumus; verum perspicua adeo sunt & tanta donantur præcisione, ut satis superque sint ad orthodoxam ejus fidem quoad Mysterium SS. Trinitatis ostendendam. Sanctus iste Episcopus, ut Ecclesiæ Unitatem evincat, Divinitatem esse Unam demonstrat, & verba Salvatoris affert: *Ego & Pater unum sumus (a).* Et iterum, subjungit ille, de Personæ sunt Patre & Filio & Spiritu Sancto scriptum unum idemque est: *Et hi tres unum sunt.* Habes igitur ex Divo Cypriano tres distinctas Personas: *Hi tres:* sed tres istæ Personæ unam eandemque naturam: *Unum sunt.* Si postremus hic locus trium Personarum Consobstantialitatem ostendit, necessario sequitur,

Tres divinae Personæ sunt unum idemque Deus. Tractat. de Unitate Ecclesiæ. p. 79.

(a) Joann. cap. 10. vers. 30.

quod primus allatus textus, qui in eodem sensu sumitur a Divo Cypriano, demonstrat Patris ac Filii Consobstantialitatem, de qua fuscè differemus inferius, postquam aliqua insuper dixerimus de Mysterio Sanctissimæ Trinitatis.

II. Ejusdem præcisionis est testimonium illud, quod in favorem Consobstantialitatis trium Divinarum Personarum occurrit in Tractatu de Oratione Dominica: ibi enim S. Cyprianus ait, pacem, & fraternam concordiam, quæ originem trahit ab unitate Patris & Filii & Spiritus Sancti, esse majus sacrificium, quod Deo offerri possit: *Sacrificium Deo majus est pax nostra, & fraterna concordia, & de Unitate Patris & Filii & Spiritus Sancti plebs adunata.* Animadvertit idem Sanctus Doctor prope finem ejusdem Tractatus, Danielem, ejusque tres focios ter in die orasse, hora scilicet tertia, sexta, & nona; ac si præsignificarent Mysterium Trinitatis, quod in novissimis temporibus manifestari habebat. *Invenimus observasse cum Daniele tres pueros . . . horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet Trinitatis, quæ in novissimis temporibus manifestari habebat.* „ Nam & prima hora in tertiam veniens, connumeratum numerum Trinitatis ostendit: Itemque ad sextam quarta procedens, declarat alteram Trinitatem. „ Et quando a septima nona completur, per ternas horas Trinitas perfecta numeratur.

III. Meminit insuper Divus Cyprianus Trinitatis Personarum Divinarum in celeberrima sua Epistola ad Jubajanum: ibi enim ut ostendat, quosdam sui ævi Hæreticos non habuisse potestatem baptizandi legitime, ait, eosdem non confiteri cum Catholicis eundem Patrem, eundem Filium, eundem Spiritum Sanctum: *Si eundem Patrem, verba sunt Divi Cypriani, eundem Filium, eundem Spiritum Sanctum, confitentur nobiscum Patripassiani, Antropiani, Valentiniani . . . & cæteræ hæreticorum pestes . . . potest illic & Baptisma unum esse, si est fides una . . . Dominus enim, prosequitur idem Sanctus Doctor, post Resurrectionem Discipulos suos mittens, quemadmodum baptizare deberent instruxit & docuit dicens: Ite & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti (b): Insinuat (Christus Dominus hisce verbis) Trinitatem, cujus sacramento gentes baptizarentur. „ Numquid, addit Sanctus Doctor, hanc Trinitatem Marcion tenet? „ Numquid eundem asserit quem & nos Patrem Creatorem? Numquid eundem novit Filium Christum? . . . Et deinde: Si baptizari quis apud hæreticos potuit, utique & remissionem peccatorum consequi potuit . . . & sanctificatus est, & templum Dei factus est: Si sanctificatus est, si templum Dei factus est, quæ ro cujus Dei? Si Creatoris, non potuit, „ quia*

Sequitur idem argumentum. Tract. de Oratione Dominica. pag. 106.

Ibid. p. 108.

Sequitur idem argumentum. Epist. 73. pag. 307.

(b) Matth. cap. 28. vers. 19.

III. SÆCULUM. „ quia in eum non credidit. Si Christi, nec hujus fieri potuit templum, qui negat Deum Christum. Si Spiritus Sancti: „ *Cum tres unum sint, quomodo Spiritus Sanctus placatus esse ei potest, qui aut Patris, aut Filii inimicus est?* Tandem probat etiam inferius, neminem posse in solo Jesu Christi nomine legitime baptizare, cum ipse Christus Dominus præcipiat baptizare gentes in nomine Trinitatis: *Quando ipse Christus gentes baptizari jubet in plena & adunata Trinitate.*

pag. 311.

IV. Ex quibus omnibus Divi Cypriani locis perspicuum est, tres esse Divinas Personas, quarum una non est alia quoad esse personæ; sed has tres personas unum idemque esse, unam eandemque essentiam, unum eundemque Deum. Quod quidem evidentissime ostendit catholicam fidem hujus Episcopi circa mysterium SS. Trinitatis, & Ecclesia summæ lætitiæ & exultationis argumentum depromere debet ex vetustissimis istis ac celeberrimis testimoniis, quæ tuentur primariam hanc veritatem, quam hodieum etiam impugnant nonnulli, quemadmodum impugnabant olim Patripassiani, & alii illorum temporum hæretici, quibus in more positum fuit, aut tres personas simul confundere, ut una superesset; aut naturas augere juxta numerum personarum. Utrumque errorem refellit S. Cyprianus, ne quidquam in ejus scriptis occurrit, unde vel leviter suspicari possimus, Sanctum hunc Doctorem oppositum sensisse. Si quædam in eo deprehenduntur loquendi formulæ, quæ aliquem hac de re scrupulum nobis injicere possint, has capite sequenti explicabimus.

CAPUT VII.

De Divinitate Verbi.

I. Ex his quæ diximus Capite superiore inferri potest, Verbum esse Deum, non secus ac Pater Deus est, & ejusdem esse cum ipso naturæ & substantiæ. Quia vero Veritas hæc apprime necessaria est, & multos hodie etiam patitur adversarios, qui vel habent Jesum Christum ut purum hominem, vel ejus cum Patre Consobstantialitatem inficiantur; hinc lectorem parumper hoc loco sistimus, ut valeat & ipse armis Divi Cypriani istos Arianos hujus ævi prostrernere.

II. Divus Cyprianus accommodat Jesu Christo illud Isaac oraculum, in quo filio suo vaticinatur Principum Regumque adorationem: *Et adorabunt te Principes:* quod quidem Divinitas Salvatoris comprobatur. De eodem Christo Domino illud prædicat quod legitur in Psalmo trigesimo tertio: *Time Domini Deum omnes Sancti ejus;* ibique formaliter agnoscit ejus Divinitatem. Habet insuper Jesum Christum ut Unicum Dei Filium, ut Dei sapientiam, ut eum per quem omnia facta sunt. De æternitate Verbi intelligit hæc verba Sapientis: *Dominus creavit me in initio viarum suarum.* Inficiari autem nemo potest, auctoritatem

Argumenta Divi Cypriani pro Divinitate Verbi. Lib. 2. Testimon. c. 21. pag. 21. Ibid. cap. 22. pag. 22. Lib. 2. Testimon. c. 1. pag. 24.

divi Cypriani magni ponderis esse pro intelligentia hujusce textus, qui causa deinceps extitit tot disputationum Catholicos inter & Arianos, etsi utrique oraculum illud Dei Verbo accommodarent: sed Catholici ex illo Verbi æternitatem inferebant; Ariani vero Verbum esse creaturam. Quo sane postremo modo nunquam S. Cyprianus præfatum oraculum sumpsit, cum jam asseruerit, Verbum esse Dei Filium, ejus Sapientiam, ejus mentem, adeoque esse Deo coæternum, cum Deus suis proprietatibus essentialibus nunquam præciteret.

III. Cæterum, juxta S. Cyprianum, Verbum est initium & finis: *Ego sum alpha & omega.* Est imago Dei invisibilis, est Omnipotentia Dei; ipsum apparuit in veteri testamento sub Dei nomine; & si aliquando in Scripturis Angelus appellatur, Angelus iste est Deus, & est ille qui in Evangelio (a) dicit: *Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me.* Constat ex his, S. Cyprianum in eadem fuisse opinione, in qua veteres fuerunt qui eidem præluxerunt, qui omnes apparitiones, de quibus mentio occurrit in veteri Testamento, Verbo tribuebant. Quidquid sit de hac opinione, illud certum est, hac comprobari Divinitatem Verbi, & in hoc sensu veteres omnes hanc adoptasse ut alibi jam notavimus.

IV. De Verbo dictum est in Isaia: *Quoniam in te Deus est, & non est Deus alius præter te. Tu enim es Deus, & non sciebamus, Deus Israel Salvator. Deus noster judicium retribuet, ipse veniet, & salvos faciet nos. Ego Dominus Deus, hoc mihi nomen est: Claritatem meam alii non dabo. Dominus Deus virtutum pro dicit &c.* In Jeremia, hoc est in Baruch: *In te Deus noster, & non deputabitur alius absque illo. In Osea: Quoniam Deus ego sum. In Sophonia: Metuite a facie Domini Dei, quoniam prope est dies ejus. In Psalms: Cantate Deo, psallite nomini ejus, viam facite ei qui ascendit in occasum, Deus nomen illi, ut legebat divus Cyprianus. Thronus tuus, Deus, in sæcula sæculorum . . . Dilixisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis. Vacate & videte quoniam ego sum Deus. Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. Deus stetit in Synagoga Deorum. Vias tuas, Domine, ostende mihi, . . . & docet me, quoniam tu es Deus Salvator meus. Hæc sunt præcipua Scripturarum loca; quibus utitur S. Cyprianus adversus Judæos, ut Salvatoris Divinitatem ostendat. Nos pariter iisdem uti possumus adversus Ariam impietatem, & ex illis inferre Verbi Consobstantialitatem æque ac ejus Divinitatem: saltem inter modo recitata, aliqua sunt, quæ in hoc solummodo sensu possunt intelligi.*

(a) Joann. cap. 5. vers. 43.

V. Ve

SÆCULUM. allegata a divo Cypriano ad Jesu Christi Divinitatem comprobendam Scripturarum oracula; ad hujus Doctoris orthodoxam fidem ostendendam id unum sufficeret, quod legitur in ejus Tractatu de Idolorum Vanitate. Ibi siquidem hæc habet: Sermo & Filius Dei mittitur, qui per Prophetas omnes retro illuminator & doctor humani generis prædicabatur: *Hic est virtus Dei, hic ratio, hic sapientia, ejus & gloria.* Hic in Virginem illabatur, carnem Spiritu Sancto cooperante induitur, Deus cum homine miscetur: *Hic Deus noster.* Sane perspicuum hoc est, nec ullam patitur difficultatem. Jesus Christus est Deus, est virtus Patris, ejus ratio, ejus sapientia, ejus gloria: igitur est ejusdem cum Patre naturæ, nisi aliqui in Deo admittamus, quod non sit Deus; quod quidem & rectæ rationi repugnat, & fidei. Nec esset dicendi finis, si aliâ præter modo allata, exquirere in divo Cypriano quoad hoc argumentum vellem: hinc finem huic Capiti imponam duobus aliis Sancti hujus Doctoris textibus, quorum unus de promptu est ex ejus Tractatu de Patientia, in quo prope finem docet, Jesum Christum esse Deum nostrum: *Hic est Deus noster:* alter vero desumitur ex ipsius epistola ad Jubajanum, in qua appellat Salvatorem *Dominum & Deum nostrum.*

Tractat. de Patientia. pag. 151. dist. 73. ad Jubajan.

VI. Nihil in divo Cypriano deprehendere potui, quod viam itereret ac vel minimum fundamentum præberet alicui difficultati quoad Divinitatem Verbi. Sandius nihilominus quasdam loquendi formulas in eodem offendit, quæ, ut ipse autumat, Ariana hæresi favere videntur: veluti cum Sanctus Doctor inquit, Jesum Christum a Patre suo petiisse, ut illum glorificaret; nec non eundem Christum Dominum Patri obsecutum fuisse usque ad mortem. Verum, si hæc Ariana hæresim sapiunt, necessario dicendum est, Sacram Scripturam præfatam hæresim efformasse, cum hæ phrasæ in libris Sanctis occurrant, & ex hoc fonte suam hæc super re doctrinam hauserit Sanctus Carthaginensis Episcopus. Aliter sensisset Sandius, si, uti optime animadvertit Bullus, attendisset, hoc quod ille objicit contra Jesu Christi Divinitatem, respicere Mysterium Incarnationis, & æconomiam redemptionis humani generis, sive subordinationem, quam Filius dicit ad Patrem, prout Pater est origo & principium Filii. In hoc sensu Sanctus Doctor asserit, Spiritum Sanctum Filio esse minorem, quia ille qui mittitur censetur illo inferior qui mittit: hinc eodem loco statim subjungit, Spiritum Sanctum a Christo separari non posse. Quasi possit aut sine Spiritu Christus indui, aut a Christo Spiritus separari. Quidquid aliunde afferri posset contra orthodoxam divi Cypriani fidem quoad præfens argumentum, recenseretur inter meras calumnias, vel imaginationes quocumque fundamento destitutas.

I. Divus Cyprianus æque orthodoxus est cum loquitur de Mysterio Incarnationis, ac cum differuit de Trinitate ac Consubstantialitate Verbi. Probat primo loco veritatem Mysterii Incarnationis pluribus Scripturarum oraculis, quorum aliquo prænuntiant adventum Salvatoris; alia vero eum jam advenisse testantur. Sufficiat legere secundum ejus librum Testimoniorum adversus Judæos, in quo ex professo argumentum hoc Scripturarum auctoritate pertractat. Signa, quibus mysterium hoc innotescere debebat; & Nativitas Salvatoris distingui a nativitate cæterorum hominum, hæc erant, 1°. ut de Virgine nasceretur, prout Isaias vaticinatus est; Dabit Deus ipse vobis Signum, inquit hic Propheta; Ecce Virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabitis nomen ejus Emmanuel, quod est Nobiscum Deus. 2°. Ut homo & Deus Christus esset: Unde Gabriel Angelus ad Mariam respondens dixit: Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit te: quapropter quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.

II. 3°. Quod de femine David secundum carnem nasci haberet; uti Sancto huic Regi longe antea Deus promiserat, & Isaias prænuntiaverat hisce verbis: Et exibit virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet. Gabriel ad Mariam dixit: Dabit illi Dominus Deus thronum David patris sui, & regnabit super Jacob in sæcula, & regni ejus non erit finis. In Apocalypsi Salvator appellatur Leo de tribu Juda, radix David. 4°. Quod in Bethleem nasceretur, juxta Micheæ vaticinium: at in Bethleem natus est Jesus, ut narrat Evangelium. 5°. Quod humilis in primo adventu suo veniret, opprobrium & ignominiam ab hominibus passurus, ut in Isaiâ aliisque Prophetis legitur: at Jesus Christus, ut refert Evangelium, humiliavit se, & exinanivit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flexatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus, Jesus Christus in gloria est Dei Patris.

III. 6°. Quod ipse sit justus, quem Judæi occiduri essent: ille siquidem, qui erat justus, immo ipsamet innocentia, morte turpissima condemnari habebat ab injustis & impiis: cujus rei testis idoneus est Judas: Judas penitentia ductus, sacerdotibus & senioribus dixit: Peccavi tradens sanguinem justum. 7°. Quod ipse futurus esset tanquam ovis quæ ad victimam ducitur, & tanquam agnus, qui coram tondente se non aperuit os suum; quod inter scelera totos reputari deberet, & in Cruce spiritum emittere: quæ omnia in Jesu Christo im-

pleta

Veritas Incarnationis ostenditur ex Scripturis. Lib. 2.

Testimon. p. 27. & 28. cap. 7. & 8.

Signa Nativitatis vobis dabitur. Ibid. p. 28. cap. 9.

p. 28. & 29. cap. 10.

p. 28. c. 11.

p. 29. & 30. cap. 13.

p. 30. c. 14.

p. 30. & 31. cap. 15.

III. **SÆCULUM.** *pleta sunt.* 8°. Quod in passione crucis & signo virtus omnis sit & potestas: & divus Cyprianus alibi reipfa ostendit Crucis potestatem, & prodigia per sacri hujus signi virtutem patrata. 9°. Quod medio die in passione ejus tenebræ futuræ essent, ut legitur apud Amos: & revera Joannes in Evangelio narrat, a sexta hora tenebras factas esse super toram terram usque ad horam nonam. 10°. Quod a morte non viveretur, nec apud inferos remansurus esset; in Psalmis siquidem legitur: Non derelinques animam meam apud inferos, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem; ego dormivi, & somnum cepi, & resurrexi: in Evangelio pariter legitur idipsum, scilicet: potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. 11°. Quod ab inferis tertio die resurgeret, ut vaticinatur Osee: idipsum confirmat Salvator in Evangelio cum ait: Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Hæc sunt præcipua signa Incarnationis Verbi, quæ in Christo Jesu, ut vidimus, impleta sunt. Nisi in Scripturis prænuntiatam legeremus plenissimam Judæorum cæcitatem usque ad certum tempus duraturam, quo videre incipient, & ad Deum convertentur, impossibile omnino foret, quin evidentiam sacrorum oraculorum, quæ modo recensui, perferrent. Percurrenda sunt hæc oracula animo minime præoccupato, & illico innotescet perfecta concordantia Prophetiarum inter & Evangelium quoad mysterium Incarnationis.

IV. Cæterum Jesus Christus post suam resurrectionem accipere debebat omnem potestatem a Patre, & hæc potestas erit æterna. Id aperte docent Daniel cap. 7. vers. 13. Isaias cap. 33. vers. 10. & Regius Vates Psalm 109. hisce verbis: Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexteram meam quoad usque ponam inimicos tuos suppedaneum pedum tuorum. Virgam virtutis tuæ mittet Deus a Sion, & dominaberis in medio inimicorum tuorum. Hinc in Evangelio Dominus post resurrectionem Discipulis dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ite ergo & docete omnes gentes &c.

V. Æque indubium est, quod Jesus Christus judex venturus sit. Expressum id legitur in Malachia cap. 4. vers. 1. in Isaiâ cap. 42. vers. 13. in Psalm 67. & 81. Idipsum confirmat Christus Dominus in Evangelio Joannis cum ait: Nihil Pater judicat, sed judicium omne Filio dedit, ut omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem. Item divus Paulus Epistola secunda ad Corinthios, inquit: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut reportet unusquisque sui corporis propria secundum quæ egit, sive bona sive mala.

VI. Ex his nullo negotio eruitur Jesum Christum esse judicem simul & regem. Regius Vates eundem judicem & regem appellat Psalmo 71. & idipsum præstat S. Joannes Apocalypsis cap. 19. & Salvator ipse

Jesus Christus post suam resurrectionem omnem potestatem accepit a Patre suo potestatem. Ibid. cap. 26.

Jesus Christus est judex & Rex. p. 37. c. 30.

in Evangelium secundum Matthæum inquit: Cum venerit Filius hominis in claritate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit in throno claritatis suæ, & colligentur ante eum omnes gentes, & segregabit illos ab invicem, quemadmodum pastor segregat oves ab hædis, & statuet oves ad dexteram suam, hædos autem ad sinistram. Tunc dicit Rex eis qui ad dexteram ejus erunt: Venite benedicti Patris mei &c.

VII. Habes modo in compendium redacta quæ in secundo libro Testimoniorum Scripturarum auctoritate docet S. Cyprianus quoad mysterium Incarnationis: verum & alibi de eodem mysterio verba habet idem Sanctus Doctor; & nos superius ex ejus Tractatu de Vanitate Idolorum pulcherrimum textum exscripsimus, quo fateatur unitatem Personæ in Christo Jesu, duasque ejus naturas, divinam & humanam. En autem laudatum illud testimonium. „ Hujus igitur gratiæ disciplinæque arbiter & magister sermo & Filius Dei mittitur, qui per Prophetas omnes retro illuminator & doctor humani generis, „ illuminator & doctor humani generis „ prædicabatur. Hic est virtus Dei, hic „ ratio, hic sapientia ejus & gloria; „ Hic in Virginem illabatur, carnem, Spiritu Sancto cooperante, induitur: Deus cum homine miscetur; hoc est intime eidem conjungitur: etenim phrasis hæc intelligi non debet in sensu Eutichianorum, qui duas in Christo Domino naturas confundebant; sed in sensu Catholicorum, qui admittunt intimam duarum naturarum unionem, sed absque ulla confusione, & absque eo quod a divina natura absorbeatur natura humana, quæ semper subsistit, non per seipsam, sed per Personam Verbi. Quæ sequuntur in eodem textu Sancti Doctoris Verba, eandem explicationem insinuant: immediate post laudata verba, sic prosequitur: *Hic Deus noster, hic Christus est, qui, mediator duorum, hominem induit, quem perducit ad Patrem.* Igitur si humanitatem perduxit ad Patrem suum, jam non erat absorpta a Divinitate, sed subsistebat in omnibus suis partibus (corpus & animam intelligo) in Persona Verbi.

VIII. Si Jesus Christus, ut modo vidimus, est Mediator noster, sequitur 1°. eundem esse advocatum pro peccatis nostris; & S. Cyprianus idipsum expresse tradit in quadam ad suum Clerum epistola, quæ est undecima illius Editionis qua utimur, 2°. per ipsum solummodo posse nos Deo satisfacere, ut eadem epistola, eodem loco docet idem Sanctus Episcopus, tandem per ipsum tantum posse nos ad Deum pervenire, ut fuse probat idem Doctor libro secundo Testimoniorum: Omnes enim peccaverunt, inquit ille, & quidem egregie cum Divo Paulo (a), & egent claritate Dei; justificantur autem dono ipsius & gratia per redemptionem quæ est in Christo Jesu.

Jesus Christus est noster Advocatus & mediator. Epist. 11. pag. 186.

Per ipsum solummodo Deo satisfacere possimus. Ibid.

Per ipsum solummodo Deum pervenire. Lib. 2. Testimon. pag. 35.

IX. Per

(a) Ad Roman. cap. 3. vers. 23. 24.

III. **SÆCULUM.** IX. Per Salvatorem nos obtinemus remissionem peccatorum nostrorum, & ad immortalitatem sub ipsa morte transimus. Hanc gratiam Christus impertit, hoc munus misericordiae suae tribuit, subigendo mortem trophæo Crucis, redimendo credentem pretio sanguinis sui, reconciliando hominem Deo Patri, vivificando mortalem regeneratione cœlesti. Hic nobis viam vitæ aperit, hic ad Paradisum réduces facit, Multa & magna sunt beneficia divina, quibus in salutem nostram Christi larga & copiosa clementia operata est. . . Filius Dei voluit fieri filius hominis, ut nos Dei filios faceret: *Humiliavit se, ut populum qui prius jacebat, erigeret. Vulneratus est, ut vulnera nostra sanaret.* Servivit, ut ad libertatem servientes extraheret: *Mortem sustinuit, ut immortalitatem mortalibus exhiberet.* Et quod magis observandum est, non solum mortuus est pro justis & prædestinatis, sed etiam pro peccatoribus & reprobis. Aperte id docet S. Cyprianus epistola ad Antonianum his verbis: „ Jacet „ ecce faucius frater ab adversario in acie „ vulneratus. Inde diabolus conatur occidere quem vulneravit; hinc Christus „ hortatur: *Ne in totum pereat quod redemit.* „ Agitur hoc loco de Libellaticis, & de illis, qui Idolis sacrificaverant.

CAPUT IX.

De Sacramentis novæ Legis.

I. Divus Cyprianus tam fuscè prosequitur argumentum hoc, ut operæ pretium sit dividere præfens caput in quatuor articulos. In primo itaque proferemus notabilia quæ tradit Sanctus Doctor de Baptismo ac Confirmatione; & dabimus pro viribus accuratam ideam celeberrimæ disputationis super Baptismo hæreticorum. In secundo sermonem instituemus de Eucharistia, prout est Sacramentum, necnon prout est Sacrificium. In tertio exponemus notabilia quæ in Divo Cypriano occurrunt de Sacramento Pœnitentiæ, & quidem quoad Dogma. In quarto afferemus præcipua Sancti hujus Episcopi loca quoad diversos Ecclesiasticos Ordines, eorumdemque officia; quibus nonnulla addemus de Matrimonio. Cæterum, nihil in Divo Cypriano deprehendi, quod respiciat Sacramenta in genere, si pauca excipiamus, quæ extant in epistola ad Cæcilium; ibi enim docet, in Sacramentorum administratione ea omnia religiosissime servanda esse, quæ Dominus noster Jesus Christus fieri mandavit, & ipse fecit in eorum institutione, nisi Ecclesia necessarium duceret aliquid immutare: quod quidem intelligi nequit, nisi quoad ea quæ non sunt de essentia Sacramentorum.

ARTICULUS I.

De Baptismo, & de Confirmatione.

Baptismus D. Joannis I. Antequam de Baptismo Jesu Christi disseramus, opimum erit de Baptismo

S. Joannis pauca dicere. Divus Cyprianus III. perhibet Baptismum Joannis veluti quamdam dispositionem ad Baptismum Jesu Christi. „ Nec recusabunt, inquit ille *non erat nisi* „ Epistola celeberrima ad Jubajanum, *ba-* „ ptizari apud nos hæretici legitimo & ve- „ ro Ecclesiæ Baptismo, quando ex nobis „ didicerint baptizatos quoque a Paulo eos „ qui jam baptismo Joannis baptizati fuissent, sicut legimus in Actibus Apostolorum (a). Et nunc apud quosdam de nostris hæreticorum baptismum occupatum, afferitur, & invidia quadam quasi reba- ptizandi baptizare post hostes Dei nefas ducitur, cum baptizatos inveniamus quos Joannes baptizaverat. Deponi poterat, Baptisma Joannis non fuisse Baptisma Jesu Christi: at quidquid sit de hoc argumento Divi Cypriani, æquo jure concludere possumus, Sanctum hunc Doctorem habuisse baptismum Joannis uti meram dispositionem ad baptismum Jesu Christi.

II. Hanc eandem veritatem docet alibi Sanctus Cyprianus, cui subscribit S. Firmilianus in epistola sua ad Sanctum Carthaginensem Episcopum: ait siquidem, Beatum Apostolum Paulum baptizasse denuo spiritali baptismo eos, qui a Joanne baptizati fuerant priusquam missus esset Spiritus Sanctus a Domino. „ Quale est autem, concludit vetustus hic Scriptor, ut cum Paulum post Joannis baptismum iterato discipulos suos baptizasse videamus, nos eos „ qui ab hæresi ad Ecclesiam veniunt post „ illicitam & profanam eorum tinctionem, „ baptizare dubitemus? „ Quibus verbis S. Firmilianus idipsum tradit, quod S. Cyprianus; & licet utriusque doctrina haud satis firma & valida sit, infertur tamen, præfatis temporibus Joannis baptismum habitum fuisse uti minime sufficiens ad salutem; nec non per illud baptismum Spiritum Sanctum datum non fuisse: quod quidem sentit & ipse Joannes in suo Evangelio.

III. Ad Baptisma Jesu Christi quod attinet, omnis fidei est origo, ad vitam æternam ingressio, &c. *Baptisma*, inquit S. Cyprianus, . . . *omnis fidei origo, & ad spem vitæ æternæ salutaris ingressio, & purificandis ac vivificandis Dei servis dignatio. Fons & fluvius aquæ vitalis. Aqua . . . fidelis, & salutaris, & sancta.* Sacramentum & signum Jesu Christi: *Sacramentum unitatis juxta phrasim Sancti Doctoris, quæ pluries in ejus Scriptis occurrit.*

IV. Divinum hoc Sacramentum præ-nuntiavit Isaias (b) dicens: *Faciám in deserto viam, & flumina in loco inaquoso, adquare genus meum electum, plebem meam, quam acquisivi, ut virtutes meas exponeret.* Et alio loco (c): *Si sitierint per desertum adducet illos, aquam de terra producet illis, findetur petra, & fluat aqua,*

- (a) Cap. 19. vers. 5.
(b) Cap. 43. vers. 20. 21.
(c) Cap. 48. vers. 21.

III. **SÆCULUM.**

& bibit plebs mea. S. Joannes Baptista hoc ipsum Baptisma annuntiat dicens in Evangelio (a): *Ego quidem baptizo vos aqua in pœnitentiam. Qui autem post me venit, ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto & igni.* Ex quibus Sancti Præcursoris verbis eruitur, uti superius diximus, eundem agnovisse excellentiam Baptismi Jesu Christi, eamque utpote majorem excellentiam proprii baptismi celebrasse.

V. Materia Baptismi est aqua simplex & naturalis, ut videre est pluribus in locis Divi Cypriani, qui de hoc Sacramento verba faciens, aquæ nomine illud designat: immo observat idem Sanctus Doctor, quod *Quotiescumque aqua sola in Scripturis Sanctis nominatur, Baptisma prædicatur.* Idque probat auctoritate utriusque Testamenti; Isaiæ videlicet oraculis supra recitatis, & his Christi verbis: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (b).* Qui biberit ex aqua quam ego dederò, non sitiet in æternum (c). *Quo & ipsum Baptisma*, inquit S. Cyprianus, *salutaris aquæ significatur.* „ Nec argumentis pluribus opus est, addit idem „ Doctor, ut probemus, *Appellatione aquæ „ Baptismum significatum semper esse, & „ sic nos intelligere debere, quando Dominus adveniens Baptismi & Calicis manavit festavit veritatem, Qui aquam illam fidelem, aquam vitæ æternæ præceperit creditibus in Baptismo dari; Calicem vero docuerit exemplo magisterii sui vini „ & aquæ conjunctione misceri.* „ Tradit nihilominus idem S. Cyprianus, paucis interjectis, aquas quandoque populos significare; idque probat auctoritate Apocalypsis (d). Hinc patet, cum aliqua exceptione accipienda esse quæ docet Sanctus iste Episcopus in genere de significatione quam in Scripturis vox *Aqua* habet.

VI. Verum exceptio hæc nihil immittit vim argumenti, quod ex doctrina S. Cypriani instauramus ut demonstremus aquam esse materiam Baptismi. Cæterum aperte tradit, in aqua eos immerfos fuisse qui baptizabantur. „ Quæstisti etiam, inquit ille Magnum alloquens, quid mihi de illis videatur, qui in infirmitate & languore gratiam Dei consequuntur, an habendi sint legitimi Christiani, *Eo quod „ aqua salutaris non loti sint, sed perfusi: „ qua in parte, prosequitur Sanctus Doctor, nemini verecundia & modestia nota præjudicat, quo minus unusquisque quod putat sentiat, & quod fenserit faciat.* „ Deinde apertissime asserit eodem loco, validum esse Baptismum infusione collatum. *Nos . . . æstimamus, inquit ille, in nullo mutilari & debilitari posse beneficium divina; nec minus aliquid illic posse contingere, ubi plena & tota fide & dantis & sumentis accipitur, quod de divinis*

Validus est Baptismus, sive per infusionem conferatur, sive per immersionem.

Epist. 69. pag. 297.

- (a) Luc. cap. 3. vers. 16.
(b) Joann. cap. 7. vers. 16.
(c) Joann. cap. 4. vers. 38.
(d) Cap. 17. vers. 15.

muneribus hauritur. „ Neque enim sic „ in Sacramento salutaris delictorum contagia, ut in lavacro carnali & sæculari „ fordes cutis & corporis abluuntur, ut „ aphronitris: & cæteris quoque adjumentis & folio & piscina opus sit, quibus ab „ lui & mundari corpusculum possit. Aliter „ ter peccus credentis abluatur, aliter mens „ hominis per fidei merita mundatur. In „ Sacramentis salutaribus necessitate cogente, & Deo indulgentiam suam largiente, totum credentibus conferunt divina com- „ pendia. „ *Nec quemquam movere debet, quod aspergi vel perfundi videntur ægri, cum gratiam dominicam consequuntur.* Deinde recitatis nonnullis Scripturarum oraculis sic concludit: *Unde apparet, asper- sionem quoque aquæ instar salutaris lavacri obtinere, & quando hæc in Ecclesia fiunt ubi sit & accipientis & dantis integra fides, stare omnia, & consummari ac perfici posse majestate Domini, & fidei veritate.*

VII. Non omnes utique ætate divi Cypriani idipsum sentiebant; quidam enim eos qui in lecto jacentes, hoc est vel asper- sione, vel infusione baptizati fuerant, non Christianos sed Clinicos appellabant: verum S. Cyprianus semper constantissime declarat, eos omnes reputari debere veros christianos, qui jure fidei in Ecclesia Divinam gratiam, hoc est Baptismum, fuerint consecuti: *Quantum fide concipere & sentire nobis datur, inquit Sanctus Episcopus, mea sententia hæc est, ut christianus judicetur legitimus, quisquis fuerit in Ecclesia, lege & jure fidei, divinam gratiam consecutus.* Hujus rei hanc rationem illico profert; quod scilicet si isti verè baptizati non sunt, iterum baptizari deberent, si incommodum languoris evaserint, & convalescerent. *Si autem baptizari non possunt, subjungit, qui jam baptismo ecclesiastico sanctificati sunt, cur in fide sua & Domini indulgentia scandalizantur?*

VIII. Quia vero opponi poterat, Clinicos consecutos esse quidem gratiam dominicam, sed brevioris & minores mensuræ muneris divini, ac Spiritus Sancti, ut habeantur quidem christiani, non sint tamen cæteris cœquandi: reponit S. Cyprianus: *Quinimmo Spiritus Sanctus non ad mensuram datur, sed super credentem totus infunditur: Christus in Ecclesia sua lumen vitæ æternæ pari æqualitate largitur. Sic cum de cælo manna deflueret, sine discrimine vel sexus, vel ætatis, gomór a singulis æqualiter colligebatur. Plane eadem gratia spiritalis, quæ æqualiter in baptismo a credentibus sumitur, in conversatione atque actu nostro postmodum vel minuitur, vel augetur. Adhuc vero cum singuli ad denarium vocentur, quid est ut quod a Deo æqualiter distribuitur, humana interpretatione minuatur? Respondet pariter alteri difficultati, ac concludit, quod qui aliter ab eo sentit quoad baptismum Clinicorum, imminuit virtutem & meritum fidei, nec non derogat majestati & sanctitati baptismi Ecclesiastici: *De integra fidei veritate detrahi-**

Validitas Baptismi colati per infusionem, aut asperisionem.

Difficultas hæc super se elucidatur.

Epist. 63. pag. 227. & seq.

Baptismus D. Joannis

III. *trahitur, & baptismo ecclesiastico majestas sua & sanctitas derogatur.*

IX. „ Rescripti, fili carissime, inquit „ S. Cyprianus ad Magnum, ad litteras „ tuas quantum parva nostra mediocritas „ valuit, & ostendi quid nos quantum in „ nobis est sentiamus, nemini prescribentes, quominus statuat quid putat unus- „ quisque Praepositus, actus sui rationem „ Domino redditurus. „ Ex quibus eruitur, divum Cyprianum non propugnasse laudatam sententiam uti fidei veritatem, quae indubia Ecclesiae auctoritate fulciretur; fecus Episcopi omnes, omnesque fideles eidem subscribere necessario debuissent. Illud autem optarem, ut certo innotesceret, quam praecise de causa nonnulli dubitaverint de validitate baptismi Clinicorum; num scilicet quia infusione aut asperione conferebatur; vel propter dispositiones Clinicorum, qui negligentes seipsos prodiderant in propria aeterna salute procuranda, cum ad mortis articulum baptismum protenderent, & quidem saepe ut liberius possent vitis indulgere. Ego equidem credo, hac proprie de causa nonnullos de Clinicorum baptismo aliquam habuisse suspensionem, cum aliunde in Evangelio non designetur modus, quo Sacramentum hoc conferri debet; num immersione scilicet, vel infusione, aut asperione Quidquid tamen de hoc sit, illud certum indubitatumque est, divum Cyprianum approbare Baptismum, quocumque tandem ex tribus recensitis modis conferatur; quinimmo, Sanctum hunc Doctorem hanc suam sententiam habere uti veritatem a fide ipsimet inspiratam. Animadvertamus etiam obiter, juxta mentem Sancti hujus Episcopi, fidem supplere posse omnibus defectibus, qui in administratione Sacramentorum occurrunt, quando non agatur de rebus ad Sacramentorum essentiam pertinentibus; & insuper supplere etiam defectus in rebus essentialibus. In solo tamen casu necessitatis: *In Sacramentis salutaribus, inquit ille, necessitate cogente . . . totum credentibus conferunt divina compendia.* Mentem exciterat referre, divum Cyprianum exprobrare iis, qui aliter ab ipso sentiebant circa baptismum haereticorum, exprobrare inquam, quod a sua sententia quoad baptismum Clinicorum in Ecclesia collatum recederent, dum interim non inquirebant num haeretici, quos rebaptizare volebant, Clinici essent nec ne. Caeterum, optimum erit animadvertere, Clinicos olim ad Sacerdotium admissos non fuisse, ut constat ex Canone duodecimo Concilii Neocaesariensis; & vitium hoc irrepsisse in ordinatione Novatiani, quemadmodum refert Cornelius Papa in sua epistola ad Fabium Antiochenum Episcopum, quam perhibet Eusebius Historiae Ecclesiasticae libro 6. cap. 43.

pag. 298.

Forma Baptismi habetur in invocatione trium

X. Quoad formam Baptismi, vel ipsa meridiana luce clarius est, divum Cyprianum, cum aliis omnibus Ecclesiae Patribus, tradere, hanc positam esse in invocatione

trium Personarum Sanctissimae Trinitatis. Id formaliter asserit in sua epistola ad Jubajanum, hisce verbis. *Dominus post resurrectionem Discipulos suos mittens, quem admodum baptizare deberent instituit & Peronarum, docuit, dicens . . . ite ergo, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.* Quibus verbis, subjungit Sanctus Doctor, Christus Dominus insinuat Trinitatem, cujus Sacramento gentes baptizarentur. Et infra haec habet: *Quando ipse Christus gentes baptizari jubeat in plena & adunata Trinitate.* Haec est una ex principalioribus causis, ob quas Sanctus iste Episcopus, sicuti alibi jam animadvertimus, rejiciebat baptismum Patripassianorum aliorumque haereticorum, qui Trinitatem non confitebantur: immo ructur, hanc Trinitatem adeo essentialem esse Baptismo, ut nec baptismum in nomine Jesu Christi collatum velit approbare; ut videre est in eadem ejus epistola ad Jubajanum. Loquitur utique eo loco de Baptismo ab haereticis ministrato; verum quantum par est deprehenditur, eundem Sanctum Doctorem in genere improbare hunc Baptismum tam in Catholicis, quam in Haereticis: siquidem ut doctrinam suam tueatur, hoc validissimo momento utitur, quod scilicet ex Christi Domini mandato Sacramentum hoc conferri debet in nomine Trinitatis: quod quidem momentum haereticos aequae ac Catholicos urget.

XI. Jus baptizandi, juxta S. Cyprianum, ordinarie loquendo residet penes Episcopos, ut aperte insinuat hisce verbis: *Nos, de divino permisso, rigamus sitientem Dei populum, nos custodimus terminos vitalium fontium.* Deinde subdit: *Possessionis ergo nostrae jus tenemus.* Vide insuper hac de re praefationem ejusdem divi Cypriani in Tractatum de Exhortatione ad Martyrium, pag. 118. Verum in dubium revocari nequit, ipsius aetate id ipsum juris fuisse penes Presbyteros etiam & Diaconos, ut clarissime eruitur ex verbis, quae allatum textum praecedunt; quinimmo & penes laicos, in casu necessitatis, uti vidimus ex Tertulliano, quem S. Cyprianus Magistrum suum appellabat. Nunc vero videamus quam praecise esset sententia Sancti Cypriani, & Sancti Stephani quoad baptismum Haereticorum.

XII. Quod spectat divum Cyprianum, aliosque cum ipso sentientes, asserunt ipsi, baptismum collatum ab haeretico, vel schismatico, sive Ecclesiae forma servata fuisset, sive omissa; hoc, inquam, baptismum esse nullum, & rebaptizandos eos esse, qui hoc pacto fuerant baptizati. Perlegantur hac de re ejus epistolae ad Magnum, Jubajanum, Pompejum, S. Stephanum, aliosque. Videtur utique in sua ad Jubajanum epistola aetate rebaptizationem ad eos tantum haereticos, qui errabant circa mysterium Trinitatis; quin immo videretur concedere, & ab his pariter legitimum baptismum conferri, si consententur cum Catho-

III. SÆCULUM.

Divinarum Personarum, docuit, dicens . . . ite ergo, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Quibus verbis, subjungit Sanctus Doctor, Christus Dominus insinuat Trinitatem, cujus Sacramento gentes baptizarentur. Et infra haec habet: Quando ipse Christus gentes baptizari jubeat in plena & adunata Trinitate. Haec est una ex principalioribus causis, ob quas Sanctus iste Episcopus, sicuti alibi jam animadvertimus, rejiciebat baptismum Patripassianorum aliorumque haereticorum, qui Trinitatem non confitebantur: immo ructur, hanc Trinitatem adeo essentialem esse Baptismo, ut nec baptismum in nomine Jesu Christi collatum velit approbare; ut videre est in eadem ejus epistola ad Jubajanum. Loquitur utique eo loco de Baptismo ab haereticis ministrato; verum quantum par est deprehenditur, eundem Sanctum Doctorem in genere improbare hunc Baptismum tam in Catholicis, quam in Haereticis: siquidem ut doctrinam suam tueatur, hoc validissimo momento utitur, quod scilicet ex Christi Domini mandato Sacramentum hoc conferri debet in nomine Trinitatis: quod quidem momentum haereticos aequae ac Catholicos urget.

Ibid. p. 311.

Ministri Baptismi.

Epist. 73.

Nos, de divino permisso, rigamus sitientem Dei populum, nos custodimus terminos vitalium fontium. Deinde subdit: Possessionis ergo nostrae jus tenemus. Vide insuper hac de re praefationem ejusdem divi Cypriani in Tractatum de Exhortatione ad Martyrium, pag. 118. Verum in dubium revocari nequit, ipsius aetate id ipsum juris fuisse penes Presbyteros etiam & Diaconos, ut clarissime eruitur ex verbis, quae allatum textum praecedunt; quinimmo & penes laicos, in casu necessitatis, uti vidimus ex Tertulliano, quem S. Cyprianus Magistrum suum appellabat. Nunc vero videamus quam praecise esset sententia Sancti Cypriani, & Sancti Stephani quoad baptismum Haereticorum.

Opinio D. Cypriani quoad Baptismum haereticorum.

III. SÆCULUM.

Epist. 73. pag. 307.

Epist. 70. pag. 300.

Epist. 69. pag. 296.

Opinio S. Stephani.

cis eundem Patrem, eundem Filium, eundem Spiritum Sanctum: *Si eundem Patrem, verba ejus sunt, eundem Filium, eundem Spiritum Sanctum, consententur nobiscum Patripassiani, & caetera haereticorum pestes . . . potest illic & baptismum unum esse, si est & fides una:* verum alibi in genere asserit, neminem extra Ecclesiam baptizari posse, cum in Ecclesia unum sit baptismum: *Neminem foris baptizari extra Ecclesiam posse, cum sit baptismum unum in sancta Ecclesia constitutum.* Deinde subdit quae sequuntur: *Quomodo baptizans dare alteri remissionem peccatorum potest, qui ipse sua peccata deponere extra Ecclesiam non potest? . . . Nec unctio spiritalis apud haereticos potest esse, quando constat oleum sanctificari & eucharistiam fieri apud illos omnino non posse . . . Quis autem potest dare quod ipse non habeat, aut quomodo potest spiritalia agere qui ipse amiserit Spiritum Sanctum? Tandem S. Cyprianus appellat falsum & inutile quidquid peragitur apud haereticos. Ex quibus loquendi formulis non sine fundamento eruiamus, divum Cyprianum ademisse omnibus in genere haereticis potestatem baptizandi. Rejicit insuper in particulari baptismum Novatianorum, etsi id ipsum ac Catholici sentirent circa mysterium Trinitatis; atque, id nihil illis prodesse, eosque legitime baptizare non posse, sicuti legitime baptizare non possunt haeretici, qui hoc mysterium non agnoscunt: *Quod vero eundem quem & nos Patrem, eundem Filium, eundem Spiritum Sanctum nosse dicuntur, nec hos adjuvare tales potest &c.* Vide etiam hac de re S. Firmilianum, & Concilium Carthaginense propter hoc haereticorum baptismum coadunatum.*

XIII. Non aequae facile est determinare sententiam Sancti Stephani. Dominus Dupinius (a) suscipit partes divi Cypriani, qui autumat, Sanctum Stephanum asseruisse validitatem baptismi omnium haereticorum; Scriptores plurimi, praecipue inter haerodoxos, hanc opinionem amplexi sunt, & inficari nemo potest, quod sistare velimus D. Cypriano, & epistolae Firmiliani, opinio haec satis probabilis erit. Verum naturalis aequitas postulat, ut hac in re non attendamus testimonia adversariorum S. Stephani. Nonne enim melius est fidem praestare Eusebio, divo Augustino, Vincenzio Lirinensi, & Facundo Episcopo Hermianensi, qui, quidquid dicat S. Cyprianus, certiores nos reddunt, Stephanum Papam pro Ecclesiae sententia stetit? Et re quidem vera, mirabile dictu esset, si Ecclesia propter hanc disputationem in duas partes scissa, neutra pars veritatem propugnasset. Vide Tillemontium (b) & Patrem Alexandrum (c). Caeterum fateri opus est, san-

(a) Biblioth. Scriptor. Ecclesiast. Tom I. p. 404. & 485.

(b) Hist. Ecclesiast. Tom. IV. Not. 39. p. 626. 627. & 628.

(c) Tom. III. in fol. p. 506. Dissert. 14.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

ctum Cyprianum hujusce opinionis primum architectum haudquaquam fuisse; nec credere debemus, ipsius aetate ceptum esse dubitari de validitate baptismi haereticorum. Agrippinus, divi Cypriani praedecessor, mandaverat in quodam Concilio hanc rebaptizationem, & deinceps consuetudo haec ad unguem observata fuerat in Ecclesia Africana. Sed de celeberrima hac disputatione dicta sint satis.

XIV. Praecipui Baptismi effectus sunt sequentes. Verus homo in Baptismo moritur, & novus homo nascitur: *In quo homo vetus moritur, & novus nascitur.* Omnia peccata, antequam hoc Sacramentum recipiatur contracta, Sanguine Jesu Christi abluuntur. *Nam illa (delicta quae fuerant ante contracta) Christi Sanguine & sanctificatione purgantur.* Diabolus in sanctis aquis Baptismi suffocatur, sicuti Pharao in mari rubro submersus fuit & extinctus: & ejusdem diaboli nequitia usque ad salutare hoc lavacrum valer, & in his aquis vetustissimi serpentis venenum omnem vim suam amittit: *Diaboli nequitiam pertinacem usque ad aquam salutarem valere, in baptismo vero omne nequitiae suae virus amittere.* Omnes quidem, inquit alio loco Sanctus Doctor, qui ad divinum munus & patrium baptismi sanctificatione perveniunt, hominem illic veterem gratia lavacri salutaris exponunt, & innovati Spiritu Sancto, a sordibus contagionis antiquae iterata nativitate purgantur. Et quod majus est, in secunda hac nativitate Dei filii efficitur: *Homo novus & renatus, & Deo suo per ejus gratiam restitutus, Pater, primo in loco dicit; quia filius esse jam cepit.* Hi sunt igitur effectus baptismi; peccatorum remissio, liberatio a servitute demonis, mors veteris hominis, nativitas novi, & inter Dei filios adnumeratio.

XV. Sacramentum hoc, juxta divum Cyprianum imprimi characterem, quoniam iterari non potest, si quando in Ecclesia legitime collatum sit. Id tradit expresse Sanctus Doctor cum de iis sermonem habens qui per infusionem baptizati fuerant, ait, quod si isti vere baptizati non sunt, rebaptizari debent cum convalescerint. *Si autem, illico subjungit, baptizari non possunt, qui jam baptismo ecclesiastico sanctificati sunt; cur in fide sua scandalizentur?* Certum igitur indubitatumque erat apud divum Cyprianum, verum baptismum iterari non posse, ideoque baptismum imprimere characterem qui deleri non potest. Hinc quando loquitur sanctus Doctor de rebaptizatione haereticorum, in eo totus est semper, ut ostendat, hac unica de causa praefatam opinionem a se propugnari, quia baptismus haereticorum nullius roboris est. Hinc non semel scribit, eos qui ab haereticis baptizati sunt, proprie apud Catholicos non rebaptizari, sed simpliciter baptizari. „ Baptizandus est, inquit ille in sua epistola ad Januarium, & caeteros Episcopos Numidas, qui ad Ecclesiam venit. „ *Nos autem dicimus, habet*

III. SÆCULUM.

Effectus Baptismi. Epist. 74. pag. 316.

Effectus Baptismi. Epist. 74. pag. 316.

Effectus Baptismi. Epist. 74. pag. 316.

Tractat. de Eleemof. pag. 137.

Epist. 69. pag. 298.

Epist. 69. pag. 298.

Tractat. de Habitu Virgin. p. 74.

Baptismus imprimi characterem.

Epist. 69. pag. 298.

Epist. 69. pag. 298.

Epist. 69. pag. 298.

Epist. 69. pag. 298.

Epist. 69. pag. 298.

Epist. 69. pag. 298.

Epist. 69. pag. 298.

Epist. 69. pag. 298.

Epist. 69. pag. 298.

Epist. 69. pag. 298.

Epist. 69. pag. 298.

Epist. 69. pag. 298.

Epist. 69. pag. 298.

III.
SÆCULUM.Epist. 71.
pag. 302.Divus Cyprianus non sensit baptizandos esse iterum hæreticos, qui in Ecclesia baptismum susceperant.
Ibid. p. 303.Epist. 73.
pag. 313.Baptismus parvulorum.
Epist. 64.
pag. 279.
& 280.

habet alio loco, eos qui inde veniunt (scilicet qui recedunt ab hæreticis, ut veniant ad Ecclesiam), non rebaptizari apud nos, sed baptizari. „ Neque enim accipiunt „ illic aliquid ubi nihil est; sed veniunt ad „ nos ut hic accipiant ubi & gratia & veritas omnis est, quia & gratia, & veritas una est.

XVI. „ Quoad illos vero qui dicunt, „ prosequitur sanctus Episcopus verba faciens de sancto Stephano ejusque asseclis, „ se in hoc veterem consuetudinem sequi, „ quia veteres non baptizabant eos, qui „ baptizati prius fuerant, & ab Ecclesia recesserant ut schisma vel hæresim efformarent; non baptizabant inquam, si „ quando ad Ecclesiam reverterentur, & „ penitentiam agerent; nulla inter nos „ contentio est, inquit sanctus Doctor; „ Quoad nos quoque hodie observamus, ut „ quos constat hic baptizatos esse, & a nobis ad hæreticos transisse, si postmodum „ peccato suo cognito, & errore digesto „ ad veritatem & matricem redeant, satis „ sit in penitentiam manum imponere: ut „ quia ovis jam fuerat, hanc ovem abalienatam & errabundam in ovile suum Pastor recipiat. Si autem qui ab hæreticis „ venit, baptizatus in Ecclesia prius non „ fuit, sed alienus in totum & profanus „ venit, baptizandus est ut ovis fiat, quia „ una est aqua in Ecclesia Sancta, quæ oves „ faciat. „ Credidit igitur sanctus Cyprianus, ut constat ex his quæ diximus modo, baptismum in Ecclesia collatum nunquam amitti posse, & nunquam esse iterandum. Illi qui, postquam hoc pacto baptizati fuerint, hæresim amplectuntur, baptismum extra Ecclesiam secum portant; & hoc modo eorum baptismum ab Ecclesia separatum manet, quidquid dicat sanctus Doctor in sua epistola ad Jubajanum, in qua tradit, baptismum & Ecclesiam separari non posse ab invicem; quod quidem conciliari non potest cum his quæ exscriptissimè ex ejus epistola ad Quintum. Quam contradictionem in divo Cypriano sanctus Augustinus deprehendit.

XVII. Secundum sanctum hunc Carthaginensem Episcopum, Baptismi gratia omnibus indiscriminatum concedenda est, absque ulla ætatis distinctione, nec expectata octava die, juxta legem veteris Circumcisionis. Id perspicue docet in sua epistola ad Fidum, qui autumabat, octavam diem esse attendendam: S. Cyprianus eidem declarat, se suosque confratres, qui Concilio affuerunt numero LXVI. ut initio illius Epistolæ legitur, hoc iudicium tulisse, quod scilicet nulli hominum nato misericordia Dei & gratia deneganda sit: *Universi judicavimus, nulli hominum nato misericordiam Dei & gratiam denegandam: dona Dei æque efficere infantes ac majores natu: Esse apud omnes sive infantes, sive majores natu, unam divini muneris æqualitatem: Spiritum Sanctum, non de mensura, sed de pietate atque indulgentia paterna æqualiter omnibus præberi;*

non esse apud Deum acceptionem ætatis vel personarum, & præbendo omnibus cælestem suam gratiam, esse æqualiter omnium patrem: *Nam Deus, ut personam non accipit, sic nec ætatem; cum se omnibus ad cælestis gratiæ consecutionem, æqualitate librata, præbeat patrem.*

XVIII. Objiciebatur primo, Vestigium infantis in primis partus sui diebus constituti mundum non esse, quod unusquisque adhuc horreat exoculari: Verum sanctus Cyprianus sic responder: *Nec hoc putamus ad cælestem gratiam dandam impedimento resolvi. esse oportere; scriptum est enim: Omnia munda sunt mundis. Nec aliquis nostrum, prosequitur sanctus Martyr, id debet horrere quod Deus dignatus est facere. Nam etsi adhuc infans a partu novus est, non ita est tamen, ut quisquam illum in gratia danda, atque in pace facienda horrere debeat osculari, quando in osculo infantis unusquisque nostrum pro sua religione ipsas adhuc recentes Dei manus debeat cogitare, quas in homine modo formato; & recens quodam modo exosculamur quando id quod Deus fecit amplectimur. 1º. Octavam saltem diem attendendam esse, ad imitationem circumcissionis judicæ: Sed spiritalis circumcisio, respondet sanctus Cyprianus impediri non debet carnali circumcissione, sed omnis omnino homo admittendus est ad gratiam Christi, cum & Petrus in Actis Apostolorum loquatur & dicat (a): Dominus mihi dixit, neminem hominem communem dicendum & immundum. Cæterum si homines impedire aliquid ad consecutionem gratiæ posset, magis adultos & provectos & majores natu possent impedire peccata graviora. Porro autem, si etiam gravissimis peccatoribus, & in Deum multum ante peccantibus, cum postea crederint, remissa peccatorum datur, & a baptismo atque a gratia nemo prohibetur, quanto magis prohiberi non debet infans &c. Et idcirco hæc fuit in Concilio nostra sententia, concludit sanctus Cyprianus, a baptismo & gratia Dei neminem debere prohiberi: quod cum circa universos observandum sit atque retinendum, tum magis circa infantes ipsos & recens natos observandum putamus, qui hoc ipso de ope nostra ac de divina misericordia plus merentur, quod in primo statim nativitatis suæ ortu plorantes ac flentes, nihil aliud faciunt quam deprecantur.*

XIX. Haud facilis erat sanctus Cyprianus in concedendo adultis baptismo, nec patiebatur eos ad hoc Sacramentum recipi, nisi nostrorum Mysteriorum fidem tenerent: *Cum postea crediderint, inquit ille in eadem epistola ad Fidum: hinc aliquid temporis requirebatur, ut sufficienter instruerentur qui baptizari cupiebant. Perperam autem eidem oppositum fuisset, hoc modo periclitari salutem Catechumenorum, si ex hac vita decessissent non loti; nam absque*

(a) Cap. 10. vers. 28.

III.
SÆCULUM.

Ibid. p. 281.

Epist. 75.
pag. 325.
& 326.Baptismus Sanguinis.
Epist. 57.
pag. 253.Epist. 73.
pag. 312.Præfat.
Tractat. de Exhortat. ad Martyr.
pag. 118.Sacramentum Confirmationis.
Epist. 73.
pag. 308.
& 309.Epist. 75.
pag. 322.

absque ullo dubio id reposuisset, quod abbat sanctus Firmilianus socius ac familiarissimus suus de hæreticis, ad Ecclesiam venientibus sine baptismo; hos videlicet haberi in eorum numero qui catechizati quidem sunt, sed prius quam baptizarentur, obierunt; qui non modo dicunt emolumentum veritatis & fidei ad quam relicto errore pervenerunt, sed insuper ejus virtutem receperunt, etsi consummationem gratiæ consecuti non sunt morte præventi. Credebat igitur Firmilianus, sicuti credidit semper docuitque Ecclesia, solo desiderio baptismi, in casu necessitatis, salutem obtineri posse.

XX. Proferenda nunc essent quæ docet sanctus Cyprianus de cæremoniis Baptismi, nisi in animo esset eadem proferre cum de disciplina differemus. Itaque dum huic argumento finem imponimus, id unum Lectori observandum proponimus, divum Cyprianum duplex Baptisma distinguere, aquæ videlicet, & sanguinis. De primo quantum par est verba jam fecimus; secundi vero meminit idem sanctus Martyr epistola 57. quæ est ad Cornelium Papam, & celeberrima epistola ad Jubajanum; ibi enim magnopere elevat virtutem hujus Baptismatis, ut ex sequentis formulis perspicue deprehenditur: *Gloriosissimo & maximo sanguinis baptismo.* Et in Tractatu de Unitate Ecclesiæ; ut ostendat quale crimen sit separari ab Ecclesia, exclamat: „ Tales etiam occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluunt. Inexpiables & gravis culpa discordia, nec passione purgatur. „ De eodem Baptismo sermonem habens in præfatione Exhortationis ad Martyrium, inquit: *Baptisma (sanguinis) in gratia major, in potestate sublimius, in honore præstiosius: Baptisma, in quo Angeli baptizant, in quo Deus & Christus ejus exultant, post quod nemo jam peccat, quod fidei nostræ incrementa consummat, quod nos de mundo recedentes statim Deo copulat. In aquæ baptismo, prosequitur sanctus Doctor, accipitur peccatorum remissio; in sanguinis baptismo corona virtutum.*

XXI. Unum verbum de Sacramento Confirmationis dicendum superest. Siquidem sanctus Cyprianus differens de impositione manuum Apostolorum super Samaritanos a Diacono Philippo jam baptizatos, inquit: *Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur, & signaculo dominico consummuntur.* Ex quo testimonio eruitur 1º. Materia Sacramenti Confirmationis, quæ est impositio manuum. 2º. Ejus forma, quæ consistit in oratione Episcopi, 3º. hujus Sacramenti Minister, qui est Episcopus. 4º. Confirmationem imprimere characterem, quoniam sanctus Cyprianus eandem appellat *Signaculum Dominicum.* Firmilianus loquitur pariter de hoc Sacramento in sua ad divum Cyprianum epistola, illudque designat nomine impositionis manuum, quæ juxta ipsum ad Episcopos spectat. Loquitur etiam divus Cyprianus de quadam impositione manuum, quæ propria erat Sacramenti Penitentiae, sed hæc manuum impositio diversa erat ab illa Confirmationis. Anne idipsum dici posset de impositione manuum facta super hæreticos & schismaticos ad Ecclesiam revertsos? Hæc quaestio nullo negotio dissolvitur, eodem divo Cypriano testante, & quidem post sanctum Stephanum Papam, cujus citat verba, hanc fieri consuevisse in penitentiam: *Manus imponatur in penitentiam.* Vide hæc de re ejus epistolam ad Pompejum, quæ est 74. pag. 314. aliasque ejus epistolas, in quibus de hac praxi-fermonem habet.

ARTICULUS II.

De Eucharistia.

I. Præclarissima sunt & apprime accurata quæ docet S. Cyprianus de Eucharistia, quam perhibet nobis ut Sacramentum, & ut Sacrificium. Primo igitur asserit, Eucharistiam esse Sanctum Domini, esse corpus & sanguinem Jesu Christi. quidem sic seipsum exprimit in suo Tractatu de Lapsis; ibi enim conqueritur, quod tu de Lapsis; A diaboli aris ad Sanctum Domini accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc pene ructantes Domini corpus invadunt: & tandem, quod contemnentem auctoritatem Scripturæ, vim inferunt corpori & sanguini Jesu Christi &c. Vis insertur corpori ejus & sanguini; & plus modo in Dominum manibus atque ore delinquant, quam cum Dominum negaverunt.

II. Iisdem loquendi formulis utitur insuper S. Cyprianus quoad Eucharistiam in quadam sua epistola ad Cornelium Papam, in qua postquam purgavit Ecclesiæ praxim, imponendi scilicet tantam peccatoribus penitentiam, quantam æquum esse existimabat, & quidem antequam ad participationem Sacrorum Mysteriorum admitterentur, hæc subjungit: *Ut quos excitamus & hortamur ad prælium, non inermes & nudos idem arguamus (tempore persecutionis) relinquamus; sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus.* „ Nam quomodo docemus, „ inquit Sanctus Episcopus paucis interjectis, aut provocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrii poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in Ecclesia Poculum Domini jure communicationis admittimus? „

III. In sua ad Thibaritanos epistola hortatur eosdem, ut sumant arma cælestia & spiritalia: his nos muniamus, inquit ille; induamus loriam justitiæ; portemus fortiter scutum fidei; accipiamus quoque ad tegumentum capitis galeam salutarem; armemus & dexteram gladio spiritali, ut sacrificia funesta fortiter respuat: *Et Eucharistia memor (manus) quæ Domini corpus mentum.*

III.
SÆCULUM.Epist. 72.
pag. 305.
& alibi.

Eucharistia est Sanctum Domini.

Tractat. de Lapsis. p. 92.

Eucharistia comprehendit corpus & sanguinem Jesu Christi.

Ibid.

Epist. 57.
pag. 253.Epist. 72.
pag. 305.
& alibi.

III. *pus accepit, ipsum complectatur postea a Domino sumptura præmium cælestium coronarum.* Firmilianus eundem hunc contactum corporis & sanguinis Domini in Eucharistia fatetur in sua epistola ad S. Cyprianum, quæ est contra epistolam S. Stephani Papæ. Siquidem sermonem habens de hæreticis, qui in Ecclesiæ sinum recipiebantur absque eo quod iterum baptizarentur, hæc habet: „Cæterum, quale delictum est, vel illorum qui admittunt, „vel eorum qui admittuntur, *Ut . . . „contingant corpus & sanguinem Domini? „mini? „*

Epist. 75.
pag. 326.

Sequitur
idem argu-
mentum.
Tractat. de
Lapsis. p. 87.

IV. Tandem ne lectori molesti simus innumera afferendo testimonia S. Cypriani, qui appellat Eucharistiam Corpus & Sanguinem Jesu Christi, carnem Salvatoris cæleste alimentum; unum solummodo exhibebimus ex ejus Tractatu de Lapsis; ibi siquidem Jesu Christi Confessores alloquens hæc habet: *Sanctificata ora cælestibus cibis, post corpus & sanguinem Domini, profana contagia & idolorum reliquias respue- runt.* Quæ quidem loquendi formulæ perspicuæ adeo sunt, & tanta donantur præcisione, ut, quæcumque tandem violentia adhibeatur, modo a recta ratione non recedamus, fieri nequeat quin præsentiam realem designent. Etenim non aliis utimur etiamnum hodie formulis ad significandam præsentiam realem Jesu Christi in Sacramento Cænæ. Si igitur easdem voces adhibuit antiquitas de Eucharistia differens, cur nos non easdem sed diversas ideas illis vocibus aptabimus? Num aliquo, vel levissimo fundamento credere possumus, divum Cyprianum, ut de illo in particulari loquamur, designare voluisse solum figuram corporis & sanguinis Jesu Christi?

Historia mi-
raculorum
præferens
circa Eucha-
ristiam.
Ibid. p. 94.

V. Immo idem Sanctus Doctor nonnulla refert exempla, quæ Novatorum opinionem validissime oppugnant. Parvula quædam puella panem mero mixtum, quod de immolatione idolis facta supererat, comedit: sed puella ista mixta cum Sanctis, precis & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu cæpit fluctuabunda jactari, & velut terrore cogente, quibus poterat iudiciis conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Ubi vero solemnibus adimpletis calicem Diaconus offerre præsentibus cæpit, & accipientibus cæteris locus ejus advenit, faciem suam parvula instinctu divinæ majestatis avertere, os labiis obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen Diaconus, & reluctanti licet de Sacramento Calicis infudit. Tunc sequitur singultus, & vomitus. *In corpore atque ore violato, subdit idem Sanctus Cyprianus, Eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in Domini sanguine potus de pollatis visceribus erupit; tanta est potestas Domini, tanta majestas.* Sunt igitur in Eucharistia & potestas, & majestas Jesu Christi: cur non pariter ejus realis præsentia? Cur hæc Domini potestas ac majestas separantur ab ipsa Salvatoris persona?

Animadvertendum autem est, id contigisse coram eodem S. Cypriano; *Præsentem ac teste me ipso; & infra: Sacrificantibus nobis.*

III.
SÆCULUM.

VI. Alia vero ætate provecta, & in annis adultioribus constituta, quæ eodem partrato crimine ad Eucharistiam accessit, non cibum, sed gladium sibi sumens, & velut quædam venena lethalia intra fauces & petus admittens, angi & anima exæstuate concludi postmodum cæpit. Et pressuram non jam persecutionis, sed delicti sui passa, *Palpitans & tremens concidit. Impunitum diu non fuit,* subjungit Sanctus Doctor, *nec occultum dissimulatæ conscientie crimen. Quæ fefellerat hominem, Deum sensit ultorem.* Cujus facti seipsum testem perhibet S. Cyprianus: ait enim, *Sacrificantibus nobis.*

Alia historia
circa idem ar-
gumentum.
Ibid.

VII. Et tertium exemplum æque notabile. Cum quædam, verba sunt Sancti hujus Episcopi, *Arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit,* manibus indignis tentasset aperire, *igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere.* Ex quibus, præter præsentiam realem, eruitur, in initiis Christianæ Religionis unumquemque in domum suam tulisse Eucharistiam, ut indigitant hæc verba *arcam suam;* necnon præsentiam realem non arctari ad solum sumptionem specierum Sacramentalium, uti inter Novatores quidam opinati sunt; sed tamdiu permanere, quamdiu species subsistunt. Colligitur pariter ex hac historia, Communionem sub una specie locum habuisse etiam divi Cypriani ætate.

Alia historia
circa idem ar-
gumentum.
Ibid.

VIII. Narrat insuper idem Sanctus Episcopus, quod quidam alius, quia & ipse maculatus, sacrificio a Sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus est latenter accipere, *Sanctum Domini edere & contrectare non potuit: cinerem ferre se apertis manibus invenit.* Perpendenda sunt hæc verba, *Sanctum Domini edere & contrectare.* Igitur Sanctum Domini contrectamus, & edimus in Cæna, minime vero figuram corporis Jesu Christi. Quid satis validi repone possint Calvinistæ omnibus hisce auctoritatibus, ignorare me fateor: quæquidem auctoritates eo magis urgent, quo innotuntur factis publicis atque notoriis, quæque coram innumeris fidelibus ad sancti Sacrificii celebrationem coadunatis contigerunt.

Aliud mira-
culum circa
Eucharisti-
am. Ibid.

IX. In postremum hoc exemplum, illud animadvertit S. Cyprianus, quod æque ac ipsum exemplum Calvinistas oppugnat. *Documento unius ostensum est, inquit ille, Dominum recedere, cum negatur . . . quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate, (hoc est Jesu Christo) fugiente, mutetur.* Dixi, nomine Sanctitatis intelligendum esse ipsum Jesum Christum, quem Sanctus Doctor alibi appellat *Sanctum Domini,* quem admodum superius vidimus. Si hoc verum est, Jesus Christus recessit ab Ostia, de qua locuti sumus: sed nemo recedere potest a loco, in quo antea non erat: er-

Animadver-
sio Divi Cy-
priani quoad
postremum
hoc miracu-
lum. Ibid.

III. *go Jesus Christus in laudata Ostia præfens erat.*

III.
SÆCULUM.

X. Quoad materiam Eucharistiæ nullo negotio ex divo Cypriano hæc deprehenditur, etiamsi sola apud nos extaret ejus epistola ad Cæcilium de Sacramento Dominici Calicis: ibi enim aperte declarat, Sacrificium Jesu Christi, hoc est Sacrificium Altaris de quo loquitur tota illa epistola, præfiguratum esse in Melchisedech offerente panem & vinum: *In Sacerdote Melchisedech, sacrificii Dominici Sacramentum præfiguratum videmus, secundum quod Scriptura Divina testatur & dicit: Et Melchisedech, Rex Salem, protulit panem & vinum; fuit autem Sacerdos Dei summi: ait insuper, Jesum Christum idem Sacrificium Patri suo obtulisse: Qui (Dominus noster Jesus Christus) Sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, id est panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem: tandem, imaginem hujus Sacrificii in pane & vino præcessisse; & Christum Dominum deinceps hanc oblationem perfecisse: Præcedit ante imago sacrificii Christi, in pane & vino scilicet constituta; quam rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit, & qui est plenitudo, veritatem præfiguratae imaginis adimplevit.* Perjucundum sane est Ecclesiæ Catholice, Sanctos Patres loqui non posse de Eucharistia, quin veritatem præsentia realis validissime afferant & tueantur. Afferit siquidem & validissime reipsa tuetur hoc loco S. Cyprianus, cum ejus verba rationabiliter intelligi nequeant, nisi intelligantur de veritate corporis & sanguinis Jesu Christi in Sacrificio Altaris. Quid enim singulare habet Sacrificium altaris, quid abundantius Sacrificio Melchisedech, si utrumque solum figuram præferunt corporis & sanguinis Jesu Christi? Num dici poterit, Salvatorem veritatem illam adimplevisse, cujus figura erat sacrificium Melchisedech, si in Sacrificio Altaris nil præter panem & vinum habetur? Quæcumque prærogativa aliunde donetur, ut sacrificio Melchisedech augustius ostendatur, meræ figuræ naturam nunquam amittet, nunquam veritas evadet. Vel igitur loquitur hoc loco divus Cyprianus de veritate corporis & sanguinis Jesu Christi, vel non ratiocinatur. Postremum hoc nec vel ipsi nostri adversarii dicere audebunt: dicant ergo primum, & a Sancto Doctore discant ratiocinari.

Necessario
requiritur
vinum ad
consecratio-
nem Calicis.
Ibid. p. 276.

XI. Ipsi ætate quidam Episcopi, sive ignoranter, sive simpliciter solum aquam in calice ponebant: Verum Sanctus Cyprianus absolutam vini necessitatem sequentibus momentis tuetur. 1º. quia Christus Dominus obtulit calicem vino mixtum. 2º. quia Christus appellat seipsum vitem: igitur sanguis Christi non est aqua, sed vinum: *Sanguis Christi non aqua est utique, sed vinum. Nec potest videri sanguis ejus, quo redempti & vivificati sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur.* 3º. Sanguis Christi præ-

gnatus fuit in vino, quo Noe inebriatus est. 4º. Melchisedech sacerdos Dei summus obtulit panem & vinum. 5º. Sipientia vinum mixtum declarat, id est calicem Domini aqua & vino mixtum prophetica voce prænuntiat. 6º. Messias, juxta Jacob vaticinium debebat in vino stolam suam lavare, & in sanguine uvæ amictum suum. 7º. Ejus vestimenta ab Isaia prædicta sunt rubicunda, & indumenta ejus velut a calcatione torcularis pleni & percalcati. „ Numquid „ rubicunda vestimenta, inquit S. Cyprianus, aqua potest facere, aut in torculari „ aqua est quæ pedibus calcatur, vel præ- „ lo exprimitur? „ *Vini utique mentio ponitur, ut Domini sanguis intelligatur.* Alia profert testimonia ex veteri Testamento idem Sanctus Episcopus, quæ vini necessitatem in sacrificio altaris ostendunt. Videri hæc possunt in eadem epistola ad Cæ-

III.
SÆCULUM.

pag. 277.

pag. 279.

XII. Fatetur nihilominus idem Sanctus Doctor, uti modo vidimus, etiam aquam in consecratione Calicis adhibitam fuisse; *ex Divo Cypriano circa hac de re loquentem asseruisse aquam æque necessariam ac vinum: ait siquidem: Sic funditur vi- autem in sanctificando calice Domini, offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest; & paucis interjectis sic concludit: Sic vero Calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi miscatur.* Augeret, saltem in speciem, difficultas hac paritate, quod scilicet panis esse non potest nec farina sola, nec aqua sola, sed utrumque requiritur adunatum & copulatum.

XIII. Veram nullo negotio solvitur hæc difficultas, quæ illos solummodo ter- rere potest, qui hanc epistolam, ex qua difficultas eruitur, non perlegerint. Certum enim est, Sanctum Doctorem hoc loco sermonem habere de sanguine Jesu Christi sumpto secundum suum esse spirituale aut mysticum; minime vero secundum suum esse physicum aut reale. Quod quidem sic probatur. Primo enim, inquit divus Cyprianus, aquam in Scripturis populos significare. „ Quod scilicet perspicimus, subjungit, & in Sacramento Calicis contineri. „ *Videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi.* Quando autem in calice vino aqua miscetur, *Christo populus adunatur.* Deinde postquam verbum dixit de unione inseparabili quæ est inter Jesum Christum, & suam Ecclesiam, profert testimonium in objectione allatum, quod scilicet offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum: sed statim seipsum explicat inquit: *Nam si vinum tantum quis offerat, Sanguis Christi incipit esse sine nobis; Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo.* Quod sane abunde est ut intelligamus, juxta divum Cyprianum Salvatoris Sanguinem esse in Eucharistia independenter ab aqua, adeoque aquam non esse necessariam ad consecrationem hujus pretiosi sanguinis sumpti secundum suum esse physicum, sed solum-

III.
SÆCULUM.

solummodo secundum suum esse spirituale, quod consistit in unione populi cum Jesu Christo, quæ in calice representari nequit, quin vinum & aqua misceantur: *Quando autem utrumque miscetur*, inquit Sanctus Doctor, *tunc Sacramentum spirituale & cælesti perficitur*. Fateamur nihilominus, hanc consuetudinem ponendi aquam & vinum in calice, juxta divum Cyprianum originem trahere a Jesu Christo; & hæc est communis Ecclesiæ opinio, uti declaravit Concilium Tridentinum (a): quo fit, ut hanc consuetudinem summa veneratione profequi debeamus.

Effectus Eucharistiæ. Epist. 57. pag. 253.

XIV. Nunc vero de effectibus Eucharistiæ sit fermo. Eucharistia itaque fideles roborat adversus tentationes hujus vitæ; idque fatis ostendit S. Cyprianus epistola 57. quæ est ad Cornelium Papam: nam ut demonstret, eos absolvendos esse, qui cum antea lapsi essent, nondum pœnitentiam impleverant appropinquante aliqua contra Ecclesiæ persecutione, hæc habet: At vero nunc non infirmis, sed fortibus pax necessaria est, nec morientibus sed viventibus communicatio a nobis danda est; ut quos excitamus & hortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus; & cum ad hoc fiat Eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela, quos tuos esse contra adversarios volumus, munimento Dominicæ securitatis armemus. Nam quomodo docemus aut provocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrii poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in Ecclesia poculum Domini jure communicationis admittimus. Hoc poculo hostias Deo & victimas præparamus. *Mens deficit, quam non recepta Eucharistia erigit & accendit.*

Sequitur idem argumentum. Epist. 63. pag. 279.

XV. „Calix Domini, inquit alio loco divus Cyprianus, sic bibentes inebriat, „*Ut sobrios faciat, ut mentes ad spiritalem sapientiam redigat, ut a sapore istius sæculi, ad intellectum Dei unusquisque respiciat*: & quemadmodum vino isto „communi mens solvitur, & anima relaxatur, & tristitia omnis exponitur, ita „epotato sanguine Domini & poculo salutaris, exponatur memoria veteris hominis, & fiat oblivio conversationis pristinae sæcularis, & mœstum pectus ac triste, quod prius peccatis argentibus premebatur, divina indulgentiæ læticia resolvatur.

Sequitur idem argumentum. Tractat. de Oratione Domini. pag. 104.

XVI. „Hunc autem panem, (Eucharisticum scilicet) inquit Sanctus Doctor „Tractatu de Oratione Dominica, dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abstenti & non communicantes a cælesti pane prohibemur, a Christi corpore separemur,

„ ipso prædicante & monente (b): Ego „sum panis vitæ, qui de cælo descendi: „Si quis ederit de meo pane, viverit in „æternum. Panis autem quem ego dero, „caro mea est pro sæculi vita. „Quando ergo dicit in æternum vivere si „quis ederit de ejus pane, ut manifestum „est eos vivere, qui corpus ejus attingunt, „& Eucharistiam jure communicationis „accipiunt; ita contra timendum est & „orandum, ne dum quis abstentus separatur a Christi corpore, procul remaneat a „salute, comminante ipso & dicente (c): „Nisi ederitis carnem filii hominis, & „biberitis sanguinem ejus, non habebitis „vitam in vobis. Et ideo panem nostrum, „concludit Sanctus Doctor, idest Christum „dari nobis quotidie petimus, ut qui in „Christo manemus & vivimus, a sanctificatione ejus & corpore non recedamus.

XVII. Verum ad fructuosam hujus Sacramenti participationem quædam requiruntur dispositiones, quemadmodum docet S. Cyprianus, immo ipsa docet Ecclesia. Hic panis vitæ dari non debet nisi iis, qui Baptismi innocentiam vel nunquam amiserunt, vel amissam sincera pœnitentia repararunt. Conqueritur divus Cyprianus in quibusdam suis epistolis, eo quod ætate sua oppositum perageretur, & ad sacrorum mysteriorum participationem admitterentur illi, qui post lapsum impositam pœnitentiam perfecte non impleverant: seductionem appellat hanc consuetudinem, & aperte declarat, hos, qui sic admittuntur, perire, &c. *Seducantur ut magis pereant, & qui erigere se possint plus cadant.* „Eu- „charistia illis datur, cum scriptum sit (d): „Qui ederit panem, aut biberit calicem „Domini indigne, reus erit corporis & „sanguinis Domini.

XVIII. Conqueritur eodem modo in alia epistola contra quosdam Presbyteros & Diaconos, qui ipsius ætate hujusce generis pœnitentes reconciliare audebant, necnon sanctum Domini corpus profanare: *Sanctum Domini corpus profanare audeant*. idem argumentum. „Et lapsis quidem, inquit ille, potest in hoc venia concedi: quis enim non mortuus vivificari properaret? Sed præpositum est præceptum tenere; & vel properantes, vel ignorantes instruere. „*Ne qui ovium pastores esse debent, lanii fiant. Ea enim concedere, quæ in perniciem vertant, decipere est; nec erigitur sic lapsus, sed per Dei offensam magis impellitur ad ruinam.*

XIX. Eucharistia est cibum nimis solidus iis qui pœnitentiæ stadium percurrere debent, eorumque plagis cicatricem non inducit, sed vulnera auget; properata communionis remedia non solum nihil proficiunt ad salutem, sed nova vulnera veteribus

(b) Joann. cap. 6. vers. 51. 52.

(c) Ibid. vers. 54.

(d) 1. ad Corinth. cap. 11. vers. 27.

III.
SÆCULUM.

ribus vulneribus imprimunt. *Hoc non est curare*, inquit Clerus Romanus in quadam ad divum Cyprianum epistola, *sed . . . occidere*. Deus utique ad convivium vocat, habet ibidem Clerus Romanus; sed habitum nuptiarum non habentem ligatis manibus & pedibus extra Sanctorum cætum foras jactat. Paravit cælum, sed paravit & tartarum. Paravit refrigeria, sed paravit etiam æterna supplicia. Hæc erat antiquorum doctrina quoad properatas communioniones. Non uti remedium, sed uti venenum æquo jure habebantur: *Hoc non est curare, sed . . . occidere.*

Tractat. de Lapsis. p. 92.

XX. Idipsum repetit S. Cyprianus in suo Tractatu de Lapsis his verbis: A diaboli aris revertentes, ad Sanctum Domini fordibus & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc pene rudentes, exhalantibus etiam nunc scelus suum faucibus & contagia funesta redolentibus, Domini corpus invadunt, quando occurat Scriptura Divina, & clamet, & dicat (a): Omnis mundus manducabit carnem, & anima quæcumque manducaverit ex carne sacrificii salutaris, quod est Domini, & immunditia ipsius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo. . . . „Jacens, inquit inferius idem Sanctus Doctor, stantibus & integris vulneratus „minatur; & quod non statim Domini „corpus inquinatis manibus accipiat, aut „ore polluto Domini sanguinem bibat, „Sacerdotibus sacrilegis irascitur. Atque „o tuam nimiam, furiose, dementiam! „Iraferis ei, qui abs te avertere iram „Dei nititur; ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur; qui vulnerum tuum sentit, quod ipse non sentis; „qui pro te lacrymas fundit, quas forsitan ipse non fundis. Oneras adhuc crimen & cumulas; & cum sis ipse implacabilis ad Antistites & Sacerdotes Dei, „putas circa te Dominum posse placari? „XXI. Superius jam retuli quædam terribilia exempla de indignis Communionibus. Illud solummodo hic addam quod docet S. Cyprianus in suo Tractatu de Oratione Dominica, graviora scilicet peccata prohibere nos ab Eucharistia, uti superius observavimus. Verum graviora hæc peccata non erant solummodo peccata enormia & publica, sed etiam peccata occulta, quæ in hominum oculis reputari poterant simplices defectus, ut erat libellum accipere ad vitandam persecutionem. Tradit S. Cyprianus, fideles de hoc pœnitentiam facere consuevisse; immo exomologesim Conscientiæ fecisse, si quando de hoc vel cogitaverunt. Ast hic articulus pœnitentiam respicit, de qua capite sequenti differemus.

Tractat. de Oratione Dominica. pag. 104.

Tractat. de Lapsis. p. 95.

XXII. Antequam huic capiti finem imponamus, ostendendum superest ex divo Cypriano, Eucharistiam esse verum Sacrificium. Pluribus hujus Doctoris testimoniis superius demonstravimus orthodoxam

ejus fidem quoad hanc veritatem: alia modo perhibemus, quæ idipsum confirmant. In quadam Epistola ad Lucium Papam hæc habet: „Non cessamus in Sacrificiis atque Eucharistia „orationibus nostris (de tuo adventu) Deo „gratias agere. „Et ad Episcopos Numidas scribens, inquit: „Ut autem fratres „nostros ac forores, qui ad hoc opus tam „necessarium operati sunt, (loquitur de „pecunia quam ab illis acceperat pro redemptione captivorum) in mente habentis in Orationibus, in sacrificiis, & precibus, subdidi nomina singulorum. „In Epistola ad Cæciliam appellat Eucharistiam, sacrificium Dei Patris, & Jesu Christi: *Si in sacrificio Dei Patris, & Christi vinum non offerimus*. Et paulo supra habet: *Unde apparet . . . nec sacrificium Dominicum legitima sanctificatione celebrari, nisi oblatio & sacrificium nostrum responderit passioni*. Tradit insuper ibidem, Jesum Christum, qui est summus Pontifex Patris, omnium primum obtulisse hoc sacrificium, & præcepisse hoc fieri in sui commemorationem: *Sacrificium Patri seipsum primum obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit*. Deinde hæc subdit: *Utique ille Sacerdos vice Christi vere fungitur, qui id quod Christus fecit imitatur; & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo Patri, si sic incipiat offerre, secundum quod ipsum Christum videat obtulisse*. Tandem *Passionis ejus*, inquit, *mentionem in sacrificiis omnibus facimus; passio est enim Domini sacrificium quod offerimus*.

XXIII. S. Cyprianus ait insuper in quadam epistola ad Magnum, Eucharistiam esse sacrificium Domini, & in Tractatu de Oratione dominica inquit: *Et quando in Oratione unum convenimus, & sacrificia divina cum Dei Sacerdote (Episcopo) celebramus*. In quadam epistola ad Nemesianum & cæteros Martyres in metallo constitutos, eosdem sic consolatur: „Sed nec in illo, fratres dilectissimi, aliqua potest aut Religionis „aut fidei jactura sentiri, quod illic nunc „Sacerdotibus Dei facultas non datur offerendi & celebrandi sacrificia divina. Celebratis immo atque offerentis sacrificium „Deo, & pretiosum pariter & gloriosum „& plurimum vobis ad retributionem „præmiorum cælestium profuturum cum „Scriptura divina loquatur, & dicat (b): „sacrificium Deo spiritus contribulatus, „cor contritum & humiliatum Deus non „despicit. Hoc vos sacrificium Deo offeritis, hoc sacrificium sine intermissione „die ac nocte celebratis.

XXIV. Alia asserere possem divi Cypriani testimonia, quæ sacrificium novæ Legis respiciunt. Verum præter quam quod locum habere hæc debent, cum de Disciplina sermo erit, modo allata fatis superque ostendunt, Eucharistiam primis Ecclesiæ sæculis, non secus ac nostris hisce temporibus,

(a) Levitic. cap. 7. vers. 19. 20.

(b) Psalm. 50. vers. 19.

III. **SÆCULUM.** ribus, uti verum sacrificium obtinuisse. Animadvertendum ex recitatis testimoniis volumus: 1°. quod præter generalem intentionem orandi in sacrificio Missæ pro bono totius Ecclesiæ, oratio quandoque fiebat pro aliquibus in particulari, ut colligitur ex epistola ad Lucium Papam, & ex ea quæ est ad Episcopos Numidas. 2°. quod sacrificium Missæ est commemoratio, & veluti prosecutio sacrificii Crucis, ut eruitur ex epistola ad Cæciliam, 3°. quod ipse Christus Dominus sacrificium istud instituit, postquam omnium primus illud obtulerat, ut constat ex eadem epistola, 4°. quod soli Presbyteri hoc sacrificium offerre possunt, ut patet ex epistola ad Nemesianum, & cæteros Confessores, 5°. tandem quod supplicii quoddam genus erat fidelibus, si quando huic sacrificio interesse non poterant, ut ex eadem ad Nemesianum epistola apprehenditur.

ARTICULUS III.

De Pœnitentia.

I. Si qua est Theologiæ pars, in qua mirifice excelluerit divi Cypriani doctrina, hæc sane illa est, quæ Pœnitentiam respicit: de hac siquidem dum differit, suam prodit charitatem, prudentiam, zelum, magnanimitatem: charitatem quidem & prudentiam, quando peccatores hortatur ut per sinceram pœnitentiam Deo reconcilientur, eosque incendit spe gratiæ obtinendæ per debitam satisfactionem: zelum vero & magnanimitatem, quando semetipsum opponit insolentiæ quorundam pœnitentium, qui absolutionem per vim extorquere volebant, necnon recordiæ quorundam Sacerdotum, qui reconciliationis gratia eosdem temere donabant. Sanctum hunc pœnitentiæ Doctorem, hoc siquidem nomine eum appellare possumus, Deus peculiariter in Ecclesia suscitavit, ut ecclesiasticam de pœnitentia Disciplinam tuere; & nemo unquam pœnitentiæ necessitatem validius demonstravit; sed nunquam nimio rigore peccatores excepit, eosdem nunquam repulit: indulgentia, qua opus erat, utebatur, & a nimia severitate tantum aberat, ut in quadam sua epistola, seipsum ad ignoscendum pronissimum dicat. Dicendum itaque cum suæ Vitæ Scriptore, egregium hunc Antistitem duxisse Ecclesiæ navim per mediam viam inter nimiam severitatem Schismaticorum, hoc est Novatorum, & lenitatem quorundam Catholicorum, festinantium reconciliare peccatores priusquam hanc reconciliationem essent promeriti. Momenta quæ hucusque dicta validissime probant modo dabimus.

II. Illud primo loco certum indubitatumque est, divum Cyprianum multum attollere pœnitentiæ necessitatem. Si percurrantur omnes ferme ipsius epistolæ, necnon quidam ipsius Tractatus, illico innotescet, verum salutis iter pro peccatoribus esse pœnitentiam; peccatores qui pœnitere nolunt, esse veluti ægrotos qui manum me-

dici ad eorum salutem appropinquantis propulsant; esse ægrotos, qui potus amaros respicientes, & nonnisi quod palato jucundum sit fumentes, ipsi sibi mortem confiscunt ex intemperantia & obstinatione; dempta peccatoribus pœnitentia, eorum ruinam majorem evadere, & quæ reparari nequeat; Evangelium pœnitentiam præcipere; eum mirum in modum cæcutire, qui propter crimina nec sentit, nec plorat; idque procedere ex ira Dei erga peccatores; hisque post lapsum solam pœnitentiam remanere, ut Deo satisfaciant; & alia hujusmodi multa, quæ evidenter ostendunt absolutam necessitatem pœnitentiæ pro illis qui in Deum peccaverunt.

III. Nunc vero videndum est, in quo juxta divum Cyprianum pœnitentia consistat. Hæc est igitur ipsius doctrina: pœnitenti non sufficit assiduis orationibus, & Epist. 11. enixis precibus instanter incumbere, sed *In quo consistat Pœnitentia.* pag. 185. insuper ad placandum atque exorandum Dominum, jejuniis, & lacrymis, & omni genere deprecationis ingemiscere debet. Pœnitentes præ cæteris humiles esse debent, *Ut post gravem lapsum . . . humilitate tota promereri Dominum possunt.* Epist. 26. Submissos & quietos, & verecundos esse oportet eos, qui delicti sui memores satisfacere Deo debent. Nec blanditias ac palpatio-nes appetere debent, quoniam non proficit ad salutem medela vera, dum blandimentis decipit dulcis illecebra. Qui ceciderunt, delicti sui magnitudinem agnoscen-tes, intelligant non momentaneam neque præproperam desiderare medicinam. Maxime enim illis congruit verecundia, quorum in delictis damnatur mens inverecunda. Pulsent sane fores, sed non utique confringant. Adeant ad limen Ecclesiæ, sed non utique transiliant. *Castrorum calestium excubent portis, sed armati modestia, qua intelligant se desertores fuisse.* Argument se quidem modestiæ telis, & quem negando mortis metu fidei dimiserant clypeum, refumant . . . *Mittant legatos pro suis doloribus lacrymas. Advocacione jungantur ex intimo pectore prolati gemitus, dolorem probantes commissi criminis & pudorem.* Hoc pacto Clerus Romanus alloquitur sanctum Cyprianum.

IV. Pœnitentes, inquit sanctus Doctor epistola ad Episcopum & plebem Assuritanorum, Deo satisfacere debent, & ad Dominum exorandum diebus ac noctibus lacrymis, & orationibus, & precibus incumbere. A deprecando Domino recedere non debent, sed satisfactionibus immorari, & Domini misericordiam deprecari. Note ac die Ecclesiam lacrymis, & gemitu, & dolore pulsare debent, ut docet idem sanctus Episcopus epistola 68. quæ est ad Stephanum Papam. Plene Deo satisfacere debent, & Christo ejus, ut tradit idem Pater epistola 66. quæ est ad Florentium Papianum. Vel innocuis voluptatibus carere debent, ut in cinere vivant; & confiteri delictum suum dum adhuc in hoc sæculo sunt: *Confiteantur singuli*, inquit divus Cypria-

III. **SÆCULUM.** Cyprianus in suo Tractatu de Lapsis, delictum suum . . . dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio & remissio facta per Sacerdotes, apud Dominum grata est. *Tractat. de Lapsis. p. 96.* Convertamur ad Dominum mente tota; & pœnitentiam criminis veris doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur. Illi (Deo) se anima prosternat, illi mœstitia satisfaciatur, illi spes omnis incumbat. Corpora humiliari debent jejuniis, fletu & plandtu.

V. Lamentari eum putamus, prosequitur sanctus Doctor, ex toto corde, jejuniis, fletibus, plandibus Dominum deprecari, qui ex primo criminis die lavacra quotidie cum feminis celebrat, qui epulis affluentibus pastus, & sagina largiore distentus cruditates suas postridie ructat, nec cibos & potus suos cum pauperum necessitate communicat? Qui hilaris ac lætus incedit, quomodo mortem suam deslet? *An ille ingemiscit & plangit*, inquit egregie pœnitentiæ Doctor, *cui vacat cultum pretiosæ vestis induere, nec indumentum Christi, quod perdidit, cogitare? accipere pretiosa ornamenta, & monilia laborata, nec divini & caelestis ornatus damna deslere?* Tu licet indumenta peregrina, addit idem Episcopus, & vestes sericas induas, nuda es. Auro te licet, & margaritis gemmisque condecores, sine Christi decore deformis es. Et quæ capillos tuos inficis, vel nunc in doloribus desine; & quæ nigri pulveris ductu oculorum liniamenta depingis, *vel nunc lacrymis oculos tuos ablue.* Si quem de tuis carum mortalitatis exitu perdidisses, ingemisceres dolenter & fleres, facie inculca, veste mutata, neglecto capillo, vultu nubilo, ore dejecto indicia mœroris ostenderes. Animam tuam, misera perdidisti, spiritualiter mortua supervivere hic tibi *et ipsa ambulans funus tuum portare capisti*; & non acriter plangis, non jugiter ingemiscis, non te vel pudore criminis vel continuatione lamentationis abscondis?

VI. Deinde paucis interjectis Pœnitentes alloquitur sanctus Cyprianus, & hortatur hisce verbis: Vos vero, fratres dilectissimi, mali vestri memores estote, pœnitentes & dolentes peccata vestra perspicite, gravissimum conscientiae crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos cordis aperite, nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen jam veniam vindicantes. *Deus, illico subjungit, quantum pietate Patris indulgens & bonus est, tantum judicis majestate metuendus est. Quam magna deliquimus, tam granditer desiteamus. Alto vulnere diligens & longa medicina non desit. Pœnitentia crimine minor non sit.* Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrymosis lamentationibus occupare; *Stratos solo adherere cineri, in cilicio & sordibus volutari*: post indumentum Christi perditum, nullam jam velle vestiturum; post

III. **SÆCULUM.** „ diaboli cibum, malle jejuniis; justis operibus incumbere, quibus peccata purgantur, elemosynis frequenter insistere, quibus a morte animæ liberantur. *Quod adversarius auferebat, Christus accipiat.* Ad hoc tantum profuerit quod remansit, ut inde crimen & culpa redimatur. In cunctanter & largiter fiat operatio, sensus omnis in medelam vulneris erogetur.

VII. Tenes modo ex divo Cypriano ideam veræ pœnitentiæ. Qui vere pœnitens esse desiderat, orare debet, ex toto corde ad Deum redire, indefinenter jejunare, flere, lamentari, vere pœnitens ac dolens peccata sua perspicere, gravissimum conscientiae crimen agnoscere, ante Deum & homines seipsum humiliare, Dei ministris sua vulnera detegere, plena & perfecta satisfactione Deum placare, omnibus etiam innocuis hujus sæculi voluptatibus valedicere, bonis operibus incumbere, & præcipue elemosynæ, a terrenis bonis animam avocare, Jesu Christo ea omnia præbere, quæ diabolus abstulerat: tandem pœnitentia criminum magnitudini & enormitati respondere debet. Quælibet pœnitentia his characteribus destituta, ne nomen quidem pœnitentiæ meretur; est dissimulatio, est hypocrisis.

VIII. Etsi ex allata divi Cypriani doctrina commode inferri possit necessitas Confessionis, non secus ac Contritionis & Satisfactionis; nihilominus, quia peccatorum confessio gravissima est naturæ corruptæ, & contra hanc præcipue Novatores infurrexerunt, hinc apprime necessarium ducimus ea exscribere divi Cypriani testimonia, quæ hujus consuetudinis vetustatem evincunt. Recitavimus jam numero quarto hujus articuli sancti hujus Episcopi verba, quibus hortatur peccatores ad suorum criminum Confessionem. *Confiteantur singuli*, ait ille, *delictum suum . . . dum admitti confessio ejus potest; dum satisfactio & remissio, facta per Sacerdotes, apud Dominum grata est.* Hæc autem Confessio non respicit tantummodo peccata publica & notoria, sed occulta etiam, immo & peccata solius cogitationis. Id expresse docet sanctus Cyprianus in suo Tractatu de Lapsis: ibi siquidem ut ad humilem confessionem excitet eos qui in notoria crimina prolapsi erant, proponit exemplum eorum, qui peccata cogitationis confitebantur. *Denique*, inquit sanctus Doctor ingenuos hos Christianos alloquens, *quanto & fide majores, & timore meliores sunt, qui quamvis nullo sacrificii aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitaverunt, hoc ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentes, exomolegesim conscientiae faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet & modicis vulneribus exquirunt: scientes scriptum esse: Deus non irridetur.* IX. Quod quidem divi Cypriani testimonium maximæ utilitatis est in re theologica. Ex eo enim in genere arguitur

III.
SÆCULUM.

1º. necessitas confitendi peccata. 2º. Hanc confessionem faciendam esse apud *Sacerdotes Dei*. 3º. Confessionem auricularem in usu fuisse sancti Cypriani ætate, cum ibidem sermo sit de peccatis occultis, de peccatis simplicis cogitationis, de peccatis levioribus: *Parvis & modicis vulneribus, quæ nec confessioni, nec penitentiae publicæ subijci poterant: & aliunde sanctus Cyprianus expresse ait, hanc declarationem fieri consuevisse apud Sacerdotes Dei, quod evidenter designat declarationem factam ad aures, hoc est Confessionem auricularem, qualis hodie etiam in Ecclesia Catholica perseverat. Nec mirum cuiquam videri debet, quod divus Cyprianus tam aperte de hoc usu loquatur, quoniam eadem præcissione de ipso loquitur ante illum Origènes; immo aliqua ejusdem vestigia in vetustioribus Patribus superius jam observavimus.*

X. Probari potest necessitas confessionis peccatorum potestate; qua Christus Dominus donavit Ecclesiam suam dimittendi in terris peccata: quam veritatem validissime tuetur divus Cyprianus epistola ad Januarium, in qua ait, ipsam interrogationem quæ fit in Baptismo, testem esse hujus ejusdem veritatis: quæ interrogatio his verbis comprehenditur: *Credis in vitam æternam, & remissionem peccatorum per vitam æternam?* Intelligimus, statim subjungit sanctus Doctor, remissionem peccatorum non nisi in Ecclesia dari. Id ipsum reperit in sua ad Magnum epistola, & in Tractatu de Lapsis formaliter agnoscit, Dei Sacerdotes remittere peccata: *Remissio facta per Sacerdotes*, uti non semel diximus. Nunc vero videamus, divo Cypriano duce, quinam sint limites hujus potestatis.

XI. Certum primo loco est, hanc potestatem in omnia peccata extendi, & nulla esse crimina quantumvis gravissima, quæ per Sacerdotes Dei Ecclesia remittere nequeat: 1º. enim quoad venialia peccata, vidimus jam ex divo Cypriano, penes Sacerdotes esse potestatem eadem remittendi; ait siquidem, eos qui Sacerdotibus Dei hæc confitentur, salutarem medelam par-

Salutarem medelam parvis licet & modicis vulneribus excata, etiam si querunt. 2º. Quoad peccata graviora, uti enormia, ex-
erari potest.
Tractat. de Lapsis. p. 95.

Epist. 71.
pag. 303.

vis vulneribus exquirere: *Salutarem medelam parvis licet & modicis vulneribus excata, etiam si querunt.* 2º. Quoad peccata graviora, uti enormia, ex-
erari potest.
Tractat. de Lapsis. p. 95.

Epist. 71.
pag. 303.

3º. sunt hæresis, schisma, adulterium, in baptizatis idololatria & apostasia a fide, in numeris propemodum in locis docet divus Cyprianus, hæc peccata ab Ecclesia remitti. Hæreticis quidem & Schismaticis divi Cypriani ætate manus imponebantur, si quando ad Ecclesiam redirent, ut optimè eruitur ex epistola sancti hujus Doctoris ad Quintum: *Quod nos, inquit ille, quoque hodie observamus, ut quos constat . . . a nobis ad hæreticos transisse; si postmodum, peccato suo cognito, & errore digesto, ad veritatem & matricem redeant, satis sit in penitentiam manum imponere.* Sive hoc loco de absolutione Sacramentali sit sermo, sive de penitentia publica, æque nobis favet, quoniam juxta doctrinam sancti Cy-

priani nemo ad penitentiam compelli potest, si fructus penitentiae, hoc est reconciliatio, subtrahatur: *Nec ad penitentiam quis a nobis compelli potest, si fructus penitentiae subtrahatur.*

XII. *Nam & mæchis*, inquit etiam san-
Epist. 55.
pag. 246.
Ibid. p. 247.
Epist. 57.
pag. 252.
253. &c.

ctus Doctor in eadem epistola ad Antonium, a nobis penitentiae tempus conceditur, & pax datur: quæ verba manifeste designant reconciliationem, sive absolutionem sacramentalem. Et infra in eadem epistola inquit: *Quibus tamen & ipsis penitentia conceditur . . . ac satisfaciendi spes relinquitur.* Tandem huic similem doctrinam proponit sequentibus verbis: *Neminem putamus a fructu satisfactionis, & spe pacis arcendum: cum sciamus juxta Scripturarum divinarum fidem, auctore & hortatore ipso Deo, & ad agenda penitentiam peccatores redigi, & veniam atque indulgentiam penitentibus non denegari.* Potestas clavium Ecclesiae nequit validius impugnari.

XIII. Et re quidem vera, ille fideles derideret, qui ad penitentiam eos hortaretur, quemadmodum olim penes Novatianos in more positum fuit, & subtraheret de satisfactione medicinam. *O frustrandæ fraternitatis derisio!* exclamat S. Cyprianus, *o miserorum lamentantium caduca deceptio!* *O hæreticæ institutionis inefficax & vana traditio, hortari ad satisfactionis penitentiam, & subtrahere de satisfactione medicinam!* „ Dicere fratribus nostris plane, & lacrymas funde, & diebus ac noctibus ingemisce, & pro ablucendo & purgando delicto tuo largiter & frequenter operare, sed extra Ecclesiam post omnia ista morieris. „ *Quæcumque ad pacem (absolutionem) pertinent, facies; sed nullam pacem, quam quæris, accipies.* Ostendit deinceps S. Cyprianus, nimiam hanc severitatem falsam esse, immo ridiculam; & tandem sic concludit: *Quod si invenimus a penitentia agenda neminem debere prohiberi, & deprecantibus . . . Domini misericordiam . . . per Sacerdotes ejus pacem posse concedi; admittendus est plangentium gemitus, & penitentiae fructus dolentibus non negandus.*

XIV. Nullum igitur est tam enorme crimen, quod, juxta doctrinam sancti Cypriani, Ecclesia non possit, vel nolit remittere vere penitentibus; nec ipsa excepta Idololatria in baptizatis, hoc est apostasia a fide. Perlegatur hæc de re ejus epistola ad Fortunatum. Scripserat siquidem divo Cypriano Fortunatus cum aliis Episcopis, & consilium petierat, an eos ad communicationem fas esset admittere, qui tormentorum vi subacti sacrificaverant. Respondet vero sanctus Doctor, hanc gratiam illis denegandam non esse: ut quod (verba ejus sunt) in novissimo infirmitate carnis subactum videtur, meritorum præcedentium defensione releveretur, & sit satis talibus gloriam perdidisse, non tamen debere nos eis & veniæ locum claudere, atque eos a paterna pietate, atque a nostra communicatione privare.

III.
SÆCULUM.

III.
SÆCULUM.

privare. Immo nec illis denegabatur hæc absolutio, qui animi infirmitate in hoc crimen prolapsi erant, ut eruitur ex eadem epistola, etsi non concederetur nisi in articulo mortis, vel in mortali infirmitate. Quia vero crebris ostensionibus a Deo admonitus fuerat S. Cyprianus de proxime futura persecutione, hinc hujusce generis penitentibus pacem dedit priusquam omnem penitentiam implevissent. Vide epistolam S. Cypriani ad S. Cornelium papam de pace Lapsis danda.

Epist. 57.
pag. 252.
253. &c.

Adversus absolutiones præpropere impertitas.
Epist. 31.
pag. 213.
Epist. 59.
pag. 262.

Tractat. de Lapsis. p. 91.
Ibid. p. 92.

Ibid.

Ibid.

XV. Verum, num ex hoc sequitur, Sacerdotes debere absolutionem de facili concedere, & præcipiti festinatione cum Deo reconciliare peccatores? insuper posse eos Eucharistiam illis ministrare, qui veræ penitentiae signa non dederint? Non equidem. Audiamus iterum S. Cyprianum hac super re loquentem: Sacerdotes, qui nimia festinatione reconciliant peccatores, sine respectu Evangelii Sanctum Domini canibus, & margaritas porcis profana facilitate donant: verbum Dei segniter derelinquunt, penitentes falsa & irrita pace seducunt. *Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccanti fomitem subministrat; nec comprimit delicta ille, sed nutrit. Irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura . . . Non est pax illa, sed bellum . . . Quid injuriam beneficium vocant? Quid impietatem vocabulo pietatis appellant?*

XVI. Isti sacerdotes hoc sunt ejusmodi lapsis, quod grando frugibus, quod turbidum sidus arboribus, quod armentis pestilens vastitas, quod navigiis sæva tempestas. Non concedit pacem facilitas ista, sed tollit; nec communicationem tribuit, sed impedit ad salutem. *Persecutio est hæc alia, & alia tentatio, per quam subtilis inimicus impugnandis adhuc lapsis occulta populatione grassatur; ut lamentatio conquiescat, ut dolor sileat, ut delicti memoria evanescat, ut comprimatur pectorum gemitus, statuaturs fletus oculorum, nec Dominum graviter offensum, longa & plena penitentia deprecetur.* Hæc divi Cypriani dicta, etsi sapientissima sint, & necessaria, tamen generalem legem non imponunt, quam Confessarii omnes circa omnia indiscriminatim peccata sequi teneantur.

XVII. *Nemo se fallat, prosequitur sanctus Episcopus, nemo se decipiat. Solus Dominus misereri potest. Veniam peccatis . . . solus potest ille largiri, qui peccata nostra portavit, qui pro nobis doluit, quem Deus tradidit pro peccatis nostris. Homo Deo esse non potest major; nec remittere aut donare indulgentia sua servus potest, quod in Dominum suum delicto graviore commissum est: „ Ne adhuc lapsus & hoc accedat „ ad crimen, si nesciat esse prædictum (a): „ Maledictus homo, qui spem habet in „ homine. „ Dominus orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus est.*

XVIII. „ Credimus quidem, loquitur semper sanctus Doctor, posse apud Judicem plurimum martyrum merita, & opera justorum, sed cum judicii dies venerit, cum post occasum sæculi hujus & mundi ante tribunal Christi populus ejus adstiterit. Cæterum si quis præpropere festinatione temerarius remissionem peccatorum dare se cunctis putat posse, aut audet Domini præcepta rescindere, non solum nihil prodest, sed & obest lapsus. „ Provocasse est iram non servasse sententiam, nec misericordiam prius Dei deprecandam putare, sed contempto Domino de sua facultate præsumere. „

XIX. S. Cyprianus constanter adeo in hoc articulo optabat Sacerdotes, ut nec ad preces martyrum eos flexi pateretur; sicuti initio numeri superioris vidimus. „ Mandant Martyres aliquid fieri? ait insuper: *Si justa, si licita, si non contra ipsum Dominum, a Dei Sacerdote facienda sunt.* Mandant Martyres aliquid fieri? Sed si scripta non sint in Domini lege quæ mandant, ante est ut sciamus illos de Deo impetrasse quod postulant, tunc facere quod mandant: *Neque enim statim videri potest de divina Majestate concessum, quod fuerit humana pollicitatione promissum.* Nam & Moyses pro peccatis populi petiit, nec tamen peccantibus veniam cum petiisset accepit. „ Ille amicus Dei, ille facie ad faciem locutus sæpe cum Domino, quod petiit impetrare non potuit, nec Dei indignantis offensam sua deprecatione placavit. Id ipsum Jeremiæ contigit. *Quid vero justius Noe? . . . Quid gloriosus Daniele? . . . Quid Job in operibus promptus? . . . Nec his tamen, si rogarent, concessurum se Deus dixit. „*

XX. Vel centum extant insuper divi Cypriani testimonia, quæ properatas absolutiones damnant: en autem quæ mihi notabiliora visa sunt. Docet, exempli gratia, sanctus iste Episcopus, falsas has reconciliationes obesse potius quam prodesse, & per has penitentes magis periclitari: *Se-ducuntur, ut magis periant, & qui erigere se possent, plus cadant:* per has divinam indignationem gravius provocari: *Ne dum temere pax usurpatur, divina indignationis offensa gravius provocetur:* hujusmodi Sacerdotes, non esse Pastores, sed homicidas, cum hoc pacto peccatores magis impellantur ad ruinam: *Nec erigitur sic lapsus, sed magis impellitur ad ruinam.* tandem Sacerdotes consulere debere salutem peccatorum, non adulatione composita, sed sincera fide, ut vera penitentia, & gemitu, & dolore pleno Dominum deprecantur. Vide quoad postremam hanc partem, epistolam 34. divi Cypriani ad Presbyteros & Diaconos suæ Ecclesiae.

(a) Jerem. cap. 17. vers. 5.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

III.
SÆCULUM.

III. „ semper sanctus Doctor, posse apud Judicem plurimum martyrum merita, & opera justorum, sed cum judicii dies venerit, cum post occasum sæculi hujus & mundi ante tribunal Christi populus ejus adstiterit. Cæterum si quis præpropere festinatione temerarius remissionem peccatorum dare se cunctis putat posse, aut audet Domini præcepta rescindere, non solum nihil prodest, sed & obest lapsus. „ Provocasse est iram non servasse sententiam, nec misericordiam prius Dei deprecandam putare, sed contempto Domino de sua facultate præsumere. „

XIX. S. Cyprianus constanter adeo in hoc articulo optabat Sacerdotes, ut nec ad preces martyrum eos flexi pateretur; sicuti initio numeri superioris vidimus. „ Mandant Martyres aliquid fieri? ait insuper: *Si justa, si licita, si non contra ipsum Dominum, a Dei Sacerdote facienda sunt.* Mandant Martyres aliquid fieri? Sed si scripta non sint in Domini lege quæ mandant, ante est ut sciamus illos de Deo impetrasse quod postulant, tunc facere quod mandant: *Neque enim statim videri potest de divina Majestate concessum, quod fuerit humana pollicitatione promissum.* Nam & Moyses pro peccatis populi petiit, nec tamen peccantibus veniam cum petiisset accepit. „ Ille amicus Dei, ille facie ad faciem locutus sæpe cum Domino, quod petiit impetrare non potuit, nec Dei indignantis offensam sua deprecatione placavit. Id ipsum Jeremiæ contigit. *Quid vero justius Noe? . . . Quid gloriosus Daniele? . . . Quid Job in operibus promptus? . . . Nec his tamen, si rogarent, concessurum se Deus dixit. „*

XX. Vel centum extant insuper divi Cypriani testimonia, quæ properatas absolutiones damnant: en autem quæ mihi notabiliora visa sunt. Docet, exempli gratia, sanctus iste Episcopus, falsas has reconciliationes obesse potius quam prodesse, & per has penitentes magis periclitari: *Se-ducuntur, ut magis periant, & qui erigere se possent, plus cadant:* per has divinam indignationem gravius provocari: *Ne dum temere pax usurpatur, divina indignationis offensa gravius provocetur:* hujusmodi Sacerdotes, non esse Pastores, sed homicidas, cum hoc pacto peccatores magis impellantur ad ruinam: *Nec erigitur sic lapsus, sed magis impellitur ad ruinam.* tandem Sacerdotes consulere debere salutem peccatorum, non adulatione composita, sed sincera fide, ut vera penitentia, & gemitu, & dolore pleno Dominum deprecantur. Vide quoad postremam hanc partem, epistolam 34. divi Cypriani ad Presbyteros & Diaconos suæ Ecclesiae.

ARTICULUS IV.

De Ordine, & de Matrimonio.

I. Divus Cyprianus pluribus in locis egregie differit de Ordine Ecclesiastico; &

III. SÆCULUM. & ut initium fit ab Episcopis, qui hujus Ordinis Capita sunt, agnoscit, eorum dignitatem originem trahere ab Apostolica traditione, & ab Evangelio. „ Si in alio quo, inquit sanctus Doctor, nutaverit & vacillaverit veritas, ad originem dominicam atque Apostolicam traditionem revertamur, & inde surgat actus nostri ratio, unde & ordo, & origo surrexit. „

Episcopatus est institutio- nis divinæ. Epist. 33. pag. 216. Alio loco scribit, Ordinationem Episcoporum divinæ esse institutionis. Dominus noster, . . . verba ejus sunt, Episcopi honorem, & Ecclesiæ suæ rationem disponens in Evangelio, loquitur, & dicit Petro: Ego tibi dico, quia tu es Petrus Inde, subjungit idem sanctus Episcopus, Episcoporum ordinatio, & Ecclesiæ ratio decurrit.

Episcopi sunt Apostolorum successores. Epist. 45. pag. 232. Tradit. de Unitate Ecclesiæ. p. 76. Epist. 46. pag. 285. Concil. Carthaginens. pag. 164. Canon. 49. II. Episcopi sunt successores Apostolorum: Per Apostolos nobis successoribus traditam, inquit sanctus Doctor epistola 45. quæ est ad sanctum Cornelium Papam, de Unitate Ecclesiæ verba faciens. Christus Dominus in Persona Petri eorum auctoritatem constabiliavit. Apostolis succedunt, & eorum loco ordinantur: Qui (præpositi) Apostolis vicaria ordinatione succedunt. Succedunt, inquam, illustribus his viris, & eadem auctoritate, eademque potestate Ecclesiæ Dei gubernant: quoniam Christus Jesus ad patrem suum rediens, commendat Episcopis in persona Apostolorum sponsam suam, hoc est Ecclesiam, juxta phrasim celeberrimi Concilii Carthaginensis: Christus Dominus & Deus noster, inquit Venantius Episcopus Timisensis, qui huic Concilio interfuit, ad Patrem proficiens, sponsam suam nobis commendavit.

Superioritas Episcoporum. Epist. 33. pag. 216. III. Ex his necessario sequitur, Episcopos primas in Ecclesia Dei sedes habere; ut docet ipse sanctus Cyprianus his verbis: Ut Ecclesia super Episcopos constituatur, & omnis actus Ecclesiæ per eosdem præpositos gubernetur. Ipsorum est consulere & subvenire gregi Jesu Christi; ipsorum, inquam, qui Dei summam bonitatem veluti exemplar sibi proponentes, gubernandæ Ecclesiæ libram tenent: Cui rei nostrum est consulere & subvenire Qui gubernandæ Ecclesiæ libram tenentes &c. Ipsi tradita est gubernanda gregis portio: Ut singulis pastoribus portio gregis sit adscripta, quam regat unusquisque & gubernet. Singuli Episcopi necessariam auctoritatem ad Ecclesiæ regimen tenent. Tandem Episcopi in Ecclesia præfident: In hac Ecclesia præfident.

Epist. 59. pag. 266. Epist. 72. pag. 306. Epist. 73. pag. 309. IV. Ex quibus clarissime eruitur, fideles, & ipsum etiam Clerum teneri absolute audire Episcopos, eisdem subjici, eisdem adherere. Detestabiles igitur ii sunt, qui contemnunt pastores evangelicos. „ Cum scriptum sit: Neque maledici regnum Dei consequentur (a), verba sunt „ S. Cypriani; & iterum Dominus in „ Evangelio suo dicat: qui dixerit fratri „ suo fatue, & qui dixerit racha, reus erit

„ in gehenna ignis (b); quomodo possunt „ censuram Domini ultoris evadere qui ta- „ lia ingerunt, non solum Fratribus, sed „ & Sacerdotibus, quibus honor tantus de „ Dei dignatione conceditur, ut quisquis „ Sacerdoti ejus non obtempera- „ ret, statim necaretur. „

V. In medium profert deinde S. Cyprianus alias Scripturarum auctoritates, quæ obsequium Præpositis præstandum ostendunt. Inter cætera Scripturæ verba, hæc recitat, quæ Dei sunt ad Samuelem: Non te spreverunt, sed me spreverunt (c): pariter hæc Christi Domini: Qui audit vos, me audit . . . & qui vos spernit, me spernit (d). Deinde subjungit idem S. Cyprianus: Cum Christus tempore passionis alapam accepisset a servo Sacerdotis; adversus Pontificem Dominus contumeliose nihil dixit, nec quidquam de Sacerdotis honore detraxit, sed innocentiam suam solummodo asseruit & ostendit (e). Et postmodum beatus Paulus Apostolus cum appellasset Ananiam, qui Pontifex erat, parietem dealbatum, tamen ipsum quamvis inane nomen & umbram quamdam Sacerdotis cogitans, nesciebam, inquit, quia Pontifex est (f).

VI. „ Cum hæc tanta ac talia, & multa alia exempla præcedant, concludit S. Cyprianus, quibus sacerdotalis auctoritas & potestas de divina dignatione firmatur, quales putas esse eos, qui Sacerdotum hostes, & contra Ecclesiam Catholicam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicii ultione terrentur? „ Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt; aut nata sunt schismata, quam inde, quod Sacerdoti Dei (hoc est Episcopo) non obtemperatur; nec unus in Ecclesia ad tempus iudex vice Christi cogitatur.

VII. Nil mirum igitur, si divus Cyprianus epistola ad Pomponium tribuit Episcopis potestatem excommunicandi illos, qui eisdem obtemperare nolunt; & permittit insuper, ut erga rebelles spiritali gladio utantur. Nec mirum pariter, si Episcopo permittit, ut virtute suæ Episcopalis potestatis vindictam de eo sumat, qui contumeliis & injuriis eundem exacerbaverat. „ Graviter & dolenter commoti „ sumus, inquit S. Cyprianus sua epistola „ ad Rogatianum Episcopum . . . lectis pag. 172. „ litteris tuis, quibus de Diacono tuo conquestus es, quod immemor sacerdotalis „ loci tui & officii ac ministerii sui oblitus, „ contumeliis & injuriis suis te exacerbaverat. Et tu quidem honorifice circa nos „ & pro solita tua humilitate fecisti, ut „ malles de eo nobis conqueri, cum pro „ Episcopatus vigore, & cathedræ aucto- „ ritate

(b) Matth. cap. 5. vers. 22.

(c) 1. Reg. cap. 8. vers. 7.

(d) Luc. cap. 10. vers. 16.

(e) Joann. cap. 18. vers. 22. 23.

(f) Act. Apostol. cap. 23. vers. 3. 5.

III. SÆCULUM. „ ritate haberes potestatem qua posses de „ illo statim vindicari. „ Deinde recitatis nonnullis Scripturarum oraculis, quibus observantia & obedientia Episcopis debita apertissime insinuat, sic profequitur: „ Et „ idee oportet, Diaconum, de quo scribis, „ agere audaciæ suæ poenitentiam, et honorem Sacerdotis agnoscere, & Episcopo „ præposito suo plena humilitate satisfacere „ Quod si ultra te contumeliis suis „ exacerbaverit, & provocaverit, fungeris „ circa eum potestate honoris tui, ut eum „ vel deponas, vel abstineas. „

pag. 173. VIII. S. Cyprianus elevat adeo præstantiam Episcoporum in Ecclesia Dei, ut epistola ad Florentium Pupianum formaliter doceat, ex unione populi cum Episcopo, & gregis cum pastore Ecclesiam coalescere: Ecclesia, inquit ille, plebs Sacerdoti adunata, & pastori suo grex adherens. Unde scire debes, profequitur idem Doctor, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo; & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & frustra sibi blandiri eos, qui pacem, cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, quando Ecclesia scissa non sit, neque divisa; sed sit utique connexa, & coherentium sibi invicem Sacerdotum glutino copulata.

IX. Tuerur æque S. Cyprianus Unitatem Episcopatus. „ Deus unus est, inquit „ ille Epistola 43. quæ est ad plebem Carthaginensem, & Christus unus, & una „ Ecclesia, & Cathedra una super Petrum „ Domini voce fundata. Aliud Altare constitui, aut Sacerdotium novum fieri præter unum altare & unum sacerdotium „ non potest. Quisquis alibi haberit, „ spargit. „ Alibi vero hæc habet: Idcirco enim copiosum corpus est sacerdotum concordia mutua glutino atque unitatis vinculo copulatum; ut si quis ex collegio nostro hæresim facere, & gregem Christi lacerare tentaverit, subveniant cæteri, & oves dominicas in gregem colligant Nam etsi pastores multi sumus, subdit eodem loco, unum tamen gregem pascimus.

X. Igitur, juxta sanctum Cyprianum, in unitate Ecclesiæ fundatur unitas Episcopatus, in unitate gregis Christi fundatur unitas seu unio Pastorum: quæ unitas tanta est, juxta ejusdem Sancti Episcopi doctrinam, ut non vereatur appellare Lucium & Cornelium Romanos Episcopos, antecessores suos, & quidem in epistola ad Stephanum Papam, qui Lucio successerat: Servandus est enim, inquit ille S. Stephanum alloquens, antecessorum nostrorum beatorum martyrum Cornelii & Lucii honor gloriosus. Perperam autem quis abuteretur hoc divi Cypriani testimonio contra Primatum Summorum Pontificum, omnes Episcopos, non secus ac Romanos, appellando divi Petri & aliorum Summorum Pontificum successores: hoc sane esset imponere divo Cypriano, qui immediate post laudata verba, subdit quæ sequuntur:

Quorum memoriam cum nos honoremus, multo magis tu, frater charissime, honorificare & servare gravitate, & auctoritate tua debes, qui vicarius, & successor eorum factus es. XI. Quando igitur Sanctus Carthaginensis Episcopus seipsum vocat successorem Sanctorum Pontificum Cornelii & Lucii, quando eosdem appellat antecessores suos, tunc loquitur in sensu generico, qui cæterorum Episcoporum proprius est solummodo propter omnium Episcoporum unionem, & propter Episcopatus unitatem, quæ, ut superius dixi, in Ecclesiæ unitate fundatur. Episcopatus, inquit alio loco idem Sanctus Doctor, unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur. Unde monet Christus ipse in Evangelio suo & dicit: Et erit unus grex, & unus pastor (a).

III. SÆCULUM. Tradit. de Unitate Ecclesiæ. p. 78. pag. 79.

XII. Habes modo ex divo Cypriano ideam Episcopatus & Episcoporum. Episcopatus originem trahit ab Evangelio, est institutionis divinæ. Ipse Jesus Christus fundavit Episcopatum in persona divi Petri cæterorumque Apostolorum, quorum vere successores sunt Episcopi, ac vicarii, qui eadem auctoritate, eademque potestate Ecclesiam Dei gubernant. Super Episcopos Ecclesia Dei fundata est, iisdemque commissa est & demandata Ecclesiæ administratio. Ipsi in Ecclesia cæteris præfunt, & primas ibidem sedes tenent. Ipsos audire debemus, ipsos colere, ipsi parere, veluti Apostolis, & ipsi Christo Jesu. Contemni nequeunt, quidquid quandoque videri nobis possint, quin illico contemnatur Christus Dominus, cujus potestas & auctoritas in ipsis residet. Non possumus eisdem denegare obedientiam, quin hæresi ac schismati nosmetipsos exponamus. Ab illis separari non possumus, quin separemur ab Ecclesia, quoniam Ecclesia in Episcopo est, inquit sanctus Cyprianus; & nihil aliud est Ecclesia, juxta eundem Sanctum Doctorem, quam plebs Sacerdoti adunata, & pastori suo grex adherens. Tandem Episcopi, etsi ingens sit eorum numerus, sunt veluti unus & solus Pontifex propter archissimam unionem, quæ inter eosdem viget: sunt veluti unus & solus Pastor ad pascendum unum & solum gregem positus: verum hæc Episcopatus unitas nihil officit juribus & prærogativis Summi Pontificis, hoc est Romani Episcopi. Vidimus jam cum de Ecclesia differuimus, Summum Pontificem esse Ecclesiasticæ unitatis centrum, adeoque centrum unitatis Episcopalis, necnon primum Episcoporum; & Romanam Cathedram esse omnium Sedium Principem, cum ad ostendendam unitatem, eandem in solo Petro Christus Dominus fundaverit. Romanæ igitur Sedi firmiter adherere oportet, nec ab ejus obedientia recedere quis potest, quin ab obedientia cæterarum recedat, immo ab obedientia ipsius

(a) Joann. cap. 10. vers. 16.

III.
SÆCULUM.

ipsum Ecclesiæ, cum Romana Sedes sit centrum Ecclesiasticæ Unitatis.

XIII. Nec sit qui contra Principatum Sanctæ Sedis opponat hæc sancti Cypriani verba superius recitata. Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur; quasi verbis his Sanctus Doctor insinuare vellet, omnes Episcopos eandem cum Episcopo Romano habere potestatem & dignitatem, quantum ad Ecclesiasticam jurisdictionem attinet. Oppositum ex eodem divo Cypriano superius jam demonstravimus in capite de Ecclesia. Quod autem divus Cyprianus nunquam censuerit, omnes Episcopos pares esse quoad potestatem jurisdictionis, ex eo eruitur, quod ipse tanquam Metropolitanus ad se recurrentibus Carthagenensis Provinciæ Episcopis consilia præbet, dubia resolvit &c. ut pluribus ejusdem epistolis ostendere facile foret. Inutile autem & supervacaneum hoc esset, nec quidquam reponi potest contra evidentiam testimoniorum divi Cypriani, quæ in favorem Romanæ Ecclesiæ, & Romani Episcopi supra recitavi.

Ordinatio
Episcoporum.
Ep. 67.
pag. 289.

XIV. Multa remanent exscribenda ex divo Cypriano circa Episcopos; verum quia Disciplinam respiciunt, suo loco eadem proferemus. Unum hujusce Doctoris afferendum testimonium superest de materia Ordinationis Episcoporum, quæ est impositio manuum: siquidem epistola 67. de Ordinatione Sabini verba faciens, *Et manus, inquit, ei in locum Basilidis imponetur.* Alia occurrunt in eodem Patre testimonia quoad Ordinationem Episcoporum: verum de hoc argumento alibi sermo erit.

Dignitas
Presbyterorum.
Ep. 14.
pag. 192.
Epist. 48.
pag. 233.

XV. Nunc vero aliquid dicendum de Presbyteris cæterisque Ministris. S. Cyprianus de Presbyteris loquitur in pluribus epistolis suis; in quadam enim, quæ est ad suum Clerum, eosdem appellat Confratres suos: *Ad id vero, inquit ille, quod scripserunt mihi Compresbyteri nostri Donatus & Fortunatus, Novatus & Gordius: & in alia, quæ est ad Cornelium, Legi, inquit, litteras tuas, frater charissime, quas per Primitivum Compresbyterum nostrum misisti.* Nec cuiquam mirum videri debet, divum Cyprianum tanta veneratione profecutum esse Presbyteros, cum ipse eorum institutionem Divinam asserat æque ac institutionem Episcoporum: hæc siquidem habet epistola tertia, quæ est ad Rogatianum:

Ep. 3. p. 173. „Meminiſſe autem Diaconi debent, quoniam Apostolos, id est Episcopos & Præpositos Dominus elegit; Diaconos autem post ascensum Domini in cælos Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui, & Ecclesiæ Ministros. „At de folis Presbyteris hæc vox Præpositos intelligi potest: 1º. enim de Episcopis intelligi nequit, quoniam de illis antea loquitur, eosque a Præpositis distinguit per conjunctionem & 2º. Qui hoc loco Præpositi appellantur, Diaconis superiores sunt, quoniam eorum institutionem ad Christum usque perducit; & Episcopis sunt inferiores, quia solum

post illos recensentur: hæc autem omnia folis Presbyteris possunt convenire.

III.
SÆCULUM.

XVI. Cæterum sanctus Cyprianus satis aperte ostendit quanta æstimatione tum in Presbyteri Ecclesia, tum penes Episcopos fruerentur Presbyteri cum ait, eos cum Episcopis se diste. „Cæterum (inquit Sanctus Doctor Epist. 39. pag. 224. „epistola 39. quæ est ad Clerum & plebem suam de Celerino & Aurelio, quos ordinaverat Lectores) Presbyterii honorem designasse nos illis jam sciat, ut & sportulis iisdem cum Presbyteris honorentur, & divisionis mensuras æquatis quantitatibus partiantur, *Sessuri nobiscum.* „Et epistola 40. quæ est ad Clerum pariter & plebem suam. „Nam admonitos nos, inquit, & instructos sciat dignatione divina, ut Numidius Presbyter adscribatur Presbyterorum Carthagenensium numero, *Et nobiscum sedeat in Clero.* „Et Epistola 45. quæ est ad S. Cornelium Papam, hæc habet: *Et idcirco, frater charissime, cum ad me talia de te & Compresbyteris tecum confidentibus scripta venissent, &c.*

XVII. S. Cornelius Papa in quadam ad divum Cyprianum epistola docet, consuevisse se quandoque contrahere Presbyterium, Presbyterorum consilium petere, eorum sententiam sequi. Omni igitur actu ad nos perlato, inquit ille, (de eo quod egerant quidam Confessores ut ad unitatem redirent verba faciens) *placuit contrahi presbyterium, ut firmato Consilio quid... observari deberet, consensu omnium statueretur.* Hæc sunt honoris insignia, quibus olim Presbyteri excipiebantur: sedebant cum Episcopis, consilium ab ipsis requirebatur, eorum decisiones admittebantur. Ipsi Summi Pontifices, & celeberrimos Episcopi deferebant Presbyteris suis, quos uti confratres & cooperatores habebant, non autem uti meros simplicesque Ministros.

XVIII. Tandem de Diaconis cæterisque in Minoribus ordinibus constitutis sit sermo. Diaconorum institutio, juxta divum Cyprianum, est traditionis Apostolicæ. Apostoli siquidem, uti superius ex eodem diximus, post ascensum Jesu Christi in cælos, illos instituerunt: *Diaconos autem post ascensum Domini in cælos Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui, & Ecclesiæ ministros.* Si hoc verum esset, Ordo Diaconatus non esset institutionis Divinæ, adeoque non esset Sacramentum. Quidquid tamen de hoc sit, Diaconi sunt Ecclesiæ Ministri, ut ex recitatis verbis Ecclesiæ Ministros, clare colligitur: sunt Ministri Episcoporum, ut ex laudatis divi Cypriani verbis eruitur: insuper sunt Ministri Presbyterorum, ut in epistola ad suum Clerum insinuat Sanctus Doctor his verbis: *Integre, & cum disciplina fecistis, fratres charissimi, quod . . . Gajo Diddensi presbytero & diacono ejus censuistis non communicandum.* Iste Gajus verosimiliter idem erat ac qui hodie appellatur Parochus, qui ad sibi ministrandum Diaconum secum habebat.

XIX. Dia-

III.
SÆCULUM.

XIX. Diaconorum officia erant, Altari defervire, Eucharistiam fidelibus ministrare, ut colligitur ex prodigiosa historia, quam refert sanctus Cyprianus in suo Tractatu de Lapsis, & cujus mentionem fecimus in articulo de Eucharistia. Comites aderant Presbyteri in celebratione Sancti sacrificii, uti eruitur ex epistola 5. Divi Cypriani, quæ est ad suum Clerum. *Consulite ergo & providete, habet ille ad Presbyteros & Diaconos suos, . . . ut Presbyteri . . . qui illic (loquitur hoc loco de captivis) apud Confessores offerunt, singuli cum singulis Diaconis per vices alternent.* Ecclesiæ redditus administrabant, Ecclesiasticis conventibus aderant, in Conciliis partem habebant, ut colligitur ex epistola 59. Divi Cypriani, & quandoque Ecclesias regebant. Hujusce rei exemplum extat in epistola hujus editionis sexagesima septima, quam divus Cyprianus inscribit Felici Presbytero & plebibus consistentibus ad Legionem & Asturicæ; item Lælio Diacono & plebi Emeritæ; siquidem si in postrema hac Ecclesia vel unus extitisset Presbyter, eidem, non autem Diacono suam inscripserat epistolam. Quidquid dici possit, certum est ex Canone 77. Concilii Eliberitani, Diaconos olim Ecclesiarum regimen habuisse; at solummodo, ut verosimile est, deficientibus Presbyteris. Vide Canonem 77. mox laudati Concilii.

Diaconorum
officia. Ep. 5.
pag. 176.
Epist. 52.
pag. 237.Epist. 59.
pag. 267.Concil. Eliberitan.
Canon. 77.
Tom. I.
Concil. P. Labbè.

XX. Haud levem parit difficultatem quoad Diaconos Epistola divi Cypriani 18. quæ est ad suum Clerum: ibi enim concedit Diaconis facultatem absolvendi pœnitentes; si quando Episcopi & Presbyteri desint. „Quoniam video, inquit Sanctus Carthagenensis Episcopus, facultatem veniendi ad vos nondum esse, & jam ætatem cæpisse, quod tempus infirmitatibus assiduis & gravibus infestatur, *Occurrendum puto fratribus nostris; ut qui libellos a martyribus acceperunt, & prærogativa eorum apud Deum adjuvari possunt, si incommodo aliquo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectata præsentia nostra, apud Presbyterum quemcumque præsentem, vel si Presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cæperit, apud Diaconum quoque exomologesin facere delicti sui possint, ut manu eis in pœnitentia imposita, veniant ad Dominum cum pace, quam dari Martyres litteris ad nos factis desideraverunt.*

XXI. Inficari non possumus, haud levem difficultatem in allatis verbis reperiri, & nonnullos inde inferre consuevisse, Diaconos de Episcopi mandato habuisse usum clavium Ecclesiæ in casu necessitatis, quin tamen virtute ordinis proprii & characteris haberent earundem clavium potestatem. Quod Diaconi quandoque ex mandato habuerint usum clavium, certum videtur. Vide D. Ceillierum in suis notis; in hunc divi Cypriani locum, ubi plurima profert antiquitatis monumenta, quæ hanc opinionem firmare videntur. Alii vero Auctores, & quidem numero majores, contendunt,

divum Cyprianum laudato loco sermonem habere de absolutione pure cæremoniali, quam Diaconus, æque ac Presbyter, de mandato Episcopi poterat impertiri: & hæc est communior sententia, & Ecclesiæ praxi cæteris accommodatior; an autem sit etiam sententia sancti Cypriani, fateor me ignorare. Cæterum, certissimum est, divum Cyprianum nunquam credidisse, penes Diaconos residere potestatem remittendi peccata ex vi ordinis Diaconatus, ejusque characteris. Vidimus jam superius de Pœnitentia differentes, solos Presbyteros hanc potestatem habuisse; & divi Cypriani ætate, sicuti semper in usu fuit, ad solos Presbyteros accessisse fideles ut propria peccata faterentur, & donarentur absolutione: *Cum remissio facta per Sacerdotem, inquit ille in Tractatu de Lapsis, apud Dominum grata est.* Et paulo supra de iis verba faciens, qui vel simplicem cogitationem sacrificandi Idolis confitebantur, *Hoc ipsum, inquit, apud Sacerdotes Dei, doctenter & simpliciter confitentis.* Exprobat utique Sanctus Doctor in quadam sua Epistola quibusdam Diaconis, quod imprudenter reconciliationis gratia donarent lapsos, & sanctum Domini corpus profanarent, iisdem Communionem concedentes; verum hoc nunquam evincet, ipsius ævo Diaconos potuisse sacramentaliter absolovere: id unum siquidem concludi posset, eosdem habuisse quandoque usum clavium de mandato Episcopi, quemadmodum supra jam diximus. Ego interim verum sensum laudati textus peritioribus Theologis determinandum relinquo.

XXII. Ad Subdiaconos quod attinet, horum sæpe meminit sanctus Cyprianus in suis epistolis. Vide, exempli causa, epistolam 9. quæ est ad Clerum Romanum; in ea enim loquitur de quodam Subdiacono, qui appellabatur Clementius: epistolam 29. in qua loquitur sanctus Cyprianus de alio Subdiacono, cui nomen erat Optatus: & ejusdem Sancti Doctoris epistolam ad suum Clerum de Gajo Presbytero Diddensi, in qua duorum Subdiaconorum, Philumeni & Fortunati mentio occurrit. In quadam epistola Cleri Romani ad divum Cyprianum, de quodam Subdiacono fit mentio. Favorini Acolythi meminit laudata epistola de Gajo; & Nicephori pariter Acolythi alia epistola ad S. Cornelium de criminibus Novati; Saturi, qui & ipse Acolythus erat, alia epistola ad eundem S. Cornelium de Fortunato & felicissimo; & tandem Feliciani Acolythi ibidem & alibi meminit idem sanctus Doctor. In epistola 69. loquitur S. Cyprianus de Exorcistis; & in epistolis 29. & 38. de Lectoribus. Ex hac postrema eruiamus, Lectorum officium fuisse instruere Catechumenos, necnon eosdem legere consuevisse omnem Sacram Scripturam ex pulpito, nec ipso Evangelio excepto. Hæc Evangelii lectio Diaconis deinceps fuit reservata.

XXIII. Huic Capiti de Sacramentis finem imponimus aliqua proferentis de Matri-

III.
SÆCULUM.

III.
SÆCULUM.De Matrimo-
nio.
Tractat. de
Lapsis. p. 88.Lib. 3. Te-
stimon. c. 62.

Matrimonio. Pauca admodum de hoc Sacramento habet divus Cyprianus, cum de illo non ex professo, sed obiter verba faciat. Hinc in Tractatu de Lapsis inter mala quæ ante persecutionem patrabant fideles, recensetur consuetudo ineundi matrimonia cum infidelibus: „jungere, inquit ille, cum infidelibus vinculum matrimonii, prostituere gentilibus membra Christi.” Et in libro tertio Testimoniorum ostendere nititur quibusdam Scripturarum oraculis, hæc Matrimonia esse illicita. Hinc legitur inquit ille, apud Tobiam (a): Uxorem accipe ex femine parentum tuorum, & noli fumere alienam mulierem, quæ non est ex tribu parentum tuorum. Item in Genesi (b): Mittit puerum suum Abraham, ut de femine suo accipiat Rebecam filio ejus Isaac. Item in Esdra (c) fatis non fuit Deo, cum vastarentur Judæi, nisi alienigenas uxores cum Filiis quoque, quos ex illis procreaverant, reliquissent. Probat insuper suam propositionem sanctus Doctor aliis Scripturæ oraculis, uti sunt, exempli gratia, hæc Pauli verba (d): Cui vult nubat, tantum in Domino. Verum S. Augustinus (e) ait, hæc Apostoli verba in duplici sensu intelligi posse, & nihil aliud significare, quam viduam hanc debere vel in christiana Religione permanere, aut Christiano viro copulari. Deinde subjungit, matrimonia Christianorum cum infidelibus expresse non prohiberi in novo Testamento. Non enim, verba sunt divi Augustini, tempore revelati Testamenti novi, in Evangelio, vel aliis Apostolicis litteris, sine ambiguitate declaratum esse recolo, utrum Dominus prohiberit fideles infidelibus jungi; quamvis B. Cyprianus inde non dubitet, nec in levibus peccatis constituat, jungere cum infidelibus vinculum matrimonii, atque id esse dicat prostituere gentibus membra Christi. Nunc vero ad alia progrediamur.

CAPUT X.

De Peccato originali, de libero Arbitrio,
& de Gratia.Peccatum
Originale.
Tractat. de
Habitū Vir-
gin. p. 68.

I. A parte adeo veritatem peccati originalis tuetur S. Cyprianus, hujusque peccati maculam in omnes Adæ posteros, ut solus ille hanc veritatem non percipiat, qui in pleno meridie cæcutire velit. Sanctus Doctor manifestat suam orthodoxiam quoad primarium hunc articulum, in suo Tractatu de Habitu Virginum inquit: *Scientes quod templa Dei sint membra nostra ab omni fæce contagionis antiquæ, lavacri vitalis sanctificatione purgata.* S. Cyprianus hoc loco appellat contagionem seu corruptionem antiquam id, quod a S. Ireneo appellatur antiquum vulnus, uti vidi.

(a) Tobiaz. cap. 6.

(b) Genes. cap. 24. vers. 3. 4.

(c) I. Esdræ, cap. 10.

(d) I. Corinth. cap. 7. vers. 39.

(e) Lib. I. de Adulterin. Conjug. cap. 25.

mus Tomo primo hujus Operis; quod quidem designat peccatum originale.

III.
SÆCULUM.

II. Validius vero hanc eandem veritatem probat S. Cyprianus in suo Tractatu de Opere & Eleemosynis: ait siquidem initio illius Tractatus, conservandis ac vivificandis nobis Pater filium misit, ut reparare nos posset: Filius humiliavit se, ut populum qui prius jacebat erigeret: vulneratus est, ut vulnera nostra curaret: servivit, ut ad libertatem servientes extraheret. Deinde, paucis interjectis hæc subdit: *Nam cum Dominus adveniens sanasset illa quæ Opere & Adan portaverat vulnera, & venena serpentis antiqui curasset; legem dedit sano, & præcepit ne ultra jam peccaret, ne quid peccanti pravius eveniret.* Pulcherrimum sane testimonium! quod laudatam veritatem validissime tuetur, & apertissime evincit. Hoc eodem testimonio S. Augustinus urget Pelagianos ostenditque, per summam injuriam peccatum Adæ in posteros ab iisdem denegari.

III. Nec minus valide id ipsum confirmat S. Cyprianus de Bono patientiæ: ibi enim hæc habet: *Nam cum in illa prima transgressione præcepti firmitas corporis cum immortalitate discesserit, oportet in hac fragilitate atque infirmitate corporea luctari semper & congregari.* Observandum attente hic est, S. Cyprianum laudatis verbis æque asserere culpam & pœnam peccati originalis: culpam quidem, cum Adæ transgressionem, veluti nostram proponat: pœnam vero, cum fragilitatem atque infirmitatem nostram originali culpæ adscribat.

IV. In Tractatu de Zelo & Livore recitatis his Apostoli verbis: Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (f), hæc habet: „Qui ergo in Baptismo secundum hominis antiqui peccata carnalia & mortui, & sepulti sumus, qui regeneratione cælesti Christo confurreximus, quæ sunt Christi & cogitemus pariter & geramus.” Quod autem sanctus Doctor hoc loco loquatur de peccato originali, eruitur ex eo quod statim recitat Apostoli testimonio, videlicet: „Primus homo de terra limo, secundus homo de cælo. Qualis ille de limo, tales & qui de limo; & qualis cælestis, tales & cælestes. Quomodo portavimus imaginem ejus qui de limo est, portemus & imaginem ejus qui de cælo est (g): evidenter siquidem constat, eum hoc loco opponere Jesum Christum Adæ, innocentiam Salvatoris transgressioni primi hominis. At, juxta S. Cyprianum huic transgressioni in Baptismo morimur; ergo ante Baptismum hujus transgressionis rei sumus, & per consequens originalis culpæ, quæ ab hac transgressione nihil differt.

V. In Tractatu pariter de Opere & Eleemosyna hanc veritatem formaliter tuetur: ibi enim ut ad eleemosynam elargiendam

(f) Ad Colossens. cap. 3. vers. 3.

(g) I. ad Corinth. cap. 25. vers. 47. 48. 49.

III.
SÆCULUM.Tractat. de
de Patient.
pag. 146.Epist. 64.
pag. 281.

dam divites perducatur, „eme tibi, inquit, „qui locuples & dives es, eme tibi albam vestem, „ut qui secundum Adam nudus fueras, & horrebas ante deformis, indumento Christi candido vestiaris. Et in Tractatu de Patientia docet, Adam per suum peccatum amisisse divinam similitudinem; quam nos per Baptismum & per bona opera iterum acquirimus & conservamus: *Si similitudo divina, quam peccato Adam perdidit, manifestetur & luceat in actibus nostris.*

VI. Tandem orthodoxa divi Cypriani fides de peccato originali sic invictissime probatur. Quidam in Africa Episcopus, Fides nomine, consilium a sancto Doctore petierat, num oporteret baptizare infantes intra secundam vel tertiam diem ex quo nati sunt, vel, juxta legem circumcisionis antiquæ, & expectanda esset dies octava a nativitate, ut salutari aqua tingerentur: S. Cyprianus respondet epistola 64., sibi aliisque Episcopis in Concilio congregatis visum esse, legem circumcisionis antiquæ considerandam non esse, nec denegandum infantibus recens natis Baptisma, quoniam per hoc Sacramentum accipiunt remissionem peccati, quod contraxerunt per nativitatem ex Adamo. Cæterum si homines, inquit S. Cyprianus, impedire aliquid ad consecutionem gratiæ posset, magis adultos, & majores natu possent impedire peccata graviora: Porro autem si etiam gravissimis delictoribus, & in Deum multum ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, & a Baptismo atque gratia nemo prohibetur, quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit? *Qui ad remissionem peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit; quod illi remittuntur non propria, sed aliena peccata.*

VII. In quem divi Cypriani textum animadvertendum est 1º. maximam hæc verba obtinere auctoritatem, quia sunt decisio plena & absolutissima totius Concilii in Africa congregati: & sub hoc quidem aspectu laudatum testimonium urget S. Augustinus contra Julianum. 2º. Manifestum est, divum Cyprianum cum toto Concilio tueri veritatem peccati originalis in omnibus Adæ posteris; in omnibus, inquam, qui recens nati nihil peccaverunt: *Qui recens natus nihil peccavit.* 3º. S. Cyprianus subdit, peccatum originale in infantibus non esse proprium eorum peccatum, sed peccatum alienum: *Non propria, sed aliena peccata,* quæ verba quosdam morari possent, quasi sanctus Doctor insinuare vellet, peccatum hoc non attingere infantes recens natos: sed falsa & ridicula esset hæc interpretatio, tum quia pulcherrima superius allata S. Cypriani testimonia contrarium evincunt; tum quia vel hoc ipsum testimonium, ex quo præfens difficultas eruitur, talem interpretationem destruit: ibi enim conceptis verbis docet S. Cyprianus, omnes homines secundum Adam carnaliter natos, contagium mortis antiquæ prima nativitate contrahere: quando igitur sanctus Doctor representat hanc maculam veluti peccatum alienum, id unum significare intendit, quod ii qui hujus criminis rei dicuntur, propria non vivebant vita, quando primi parentes eam maculam contraxerunt, sed eorum vita vivebant, in quibus erat semen posteritatis. Cæterum Deus infantibus imputat peccatum originale, uti proprium eorum peccatum, & carnalis generatio efficit peccatum hoc proprium iis omnibus, quibus per spiritualem regenerationem non est ablatum.

VIII. Etsi Originalis labes perfectissimam hominis viatoris libertatem aliquantulum læserit; certum nihilominus est, juxta doctrinam sancti hujus Carthaginensis Episcopi, per hanc labem hominis libertatem omnino destruetam non fuisse. Deus servat legem, qua homo libertati suæ relictus appetit sibi vitam, vel mortem: *Servans scilicet legem, qua homo libertati suæ relictus, & in arbitrio proprio constitutus, sibi vitam vel mortem appetit, vel salutem.* Hinc Salvaor in terris degens non increpuit recedentes, aut graviter comminatus est, sed magis conversus ad Apostolos suos dixit: *Numquid & vos vultis ire (a)?* Hæc habet S. Cyprianus epistola 59. quæ est ad S. Cornelium Papam.

IX. Eandem hanc veritatem tradit sanctus Doctor in suo Tractatu de Ecclesia: ibi enim de Hæreticis & Schismaticis verba faciens, hæc, inquit, *Dominus permittit & patitur, manente propriae libertatis arbitrio:* „Ut dum corda nostra, subjungit sanctus Episcopus, & mentes nostras veritatis discrimen examinat, probatorum fides integra manifesta luce clarescat.” Probat vero alio loco manifestis Scripturarum oraculis, a nostra libertate pendere, credere, vel non credere. In Deuteronomio siquidem Moyses sic Hebræos alloquitur (b): *Proposui vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vivas, & semen tuum. Hæc Deum sic loquentem inducit (c):* Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis: quod si nolueritis, & me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos. In Evangelio divi Lucæ Salvator ait (d): *Ecce Regnum Dei intra vos est.* Hæc est divi Cypriani mens quoad libertatem hominis viatoris. Homo, juxta ipsum, proprio arbitrio relinquitur, ita ut possit vel bonum vel malum operari, ad virtutem sectandam nulla necessitate cogitur: Deus relinquit eum in manu arbitrii sui juxta legem quam sibi ipse Deus constituit, servandi scilicet hominis libertatem: ab homine pendet credere vel non credere:

(a) Joann. cap. 6. vers. 68.

(b) Cap. 30. vers. 19.

(c) Cap. 1. vers. 19. 20.

(d) Cap. 17. vers. 21.

III. SÆCULUM.

credere: ea quæ promittit Deus in Scripturis, & ea quæ ibidem minatur, hanc doctrinam evincunt: hæc evidenter ostendunt, posse hominem vel salutem obtinere, vel damnationem incurrere, absque eo quod promissiones istæ, vel istæ comminationes supervacaneæ ac ridiculæ evadant. Novatores quidem aliter sentiunt; verum contra Scripturam, contra Traditionem, ut pluries jam demonstravimus.

X. Prærogativa hæc homini cæteris gloriosa nullam eidem debet inspirare præsumptionem; hoc siquidem esset toto cælo aberrare a mente divi Cypriani: ex solo enim ejus Tractatu de Oratione Dominica edocemur, juxta animadversionem divi Augustini, nimium nos præsumere non debere de libero arbitrio: *Legimus (a)*, verba sunt Sancti Hipponensis Episcopi, *librum Beatissimi Martyris Cypriani de Oratione Dominica, & ostendimus quemadmodum docuerit omnia quæ ad mores nostros pertinent, quibus recte vivimus, a Patre nostro qui in cælis est esse poscenda; ne de libero præsumentes arbitrio, a divina gratia decidamus.* Recitabimus modo hunc divi Cypriani textum de necessitate gratiæ, qui ipsa legitur in ejus Tractatu de Oratione Dominica, & de quo loquitur iterum S. Augustinus in sua epistola 107. & in suo libro de Gratia & Libero arbitrio cap. 13. & alibi.

Necessitas Gratia. Tract. de Oratione Dominica. pag. 102.

pag. 103.

XI. En igitur celeberrimum divi Cypriani testimonium. „ Addimus quoque & dicimus, inquit ille, fiat voluntas tua „ sicut in cælo & in terra, non ut Deus „ faciat quod vult, sed ut nos facere possimus quod Deus vult: nam Deo quis obfistit, quo minus quod velit faciat? Sed „ quia nobis a Diabolo obfistitur, quo minus per omnia noster animus atque actus „ Deo obsequatur, oramus & petimus ut „ fiat in nobis voluntas Dei, „ quæ (Dei voluntas) ut fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est ope ejus & protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est. Quæ celeberrima divi Cypriani verba & infirmitatem hominis, & necessitatem gratiæ ad recte operandum perbelle demonstrant.

Tractat. de Gratia ad Donat. p. 2. Epist. 33. pag. 216. Tractat. de Oratione Dominica. pag. 102.

XII. Certum igitur est ex divo Cypriano, nunquam nos posse Dei voluntatem implere absque ejus gratia, cui veritati firmiter adeo adhereret Sanctus Doctor, ut alio loco asserat, Dei esse omne quod possumus: *Dei est, inquam, Dei omne quod possumus; necnon sanctos viros adscribere Deo quidquid in Ecclesia gloriose & granditer operati sunt: tandem, quando in Oratione Dominica petimus ut Dei nomen sanctificetur; Id petimus & rogamus, inquit S. Cyprianus, ut qui in Baptismo sanctificati sumus, in eo, quod esse capimus, perseveremus . . . hanc continuis orationibus precem facimus; hoc diebus ac noctibus postulamus, ut sanctificatio & vivificatio,*

(a) Epist. 47.

quæ de Dei gratia sumitur, ipsius protectione servetur.

XIII. Concludamus ex his divi Cypriani testimoniis, & præcipue ex postremo, omne quod possumus Dei esse, initium & perseverantiam in bono a Deo procedere: *Ut sanctificatio, & vivificatio, quæ de Dei gratia sumitur, ipsius protectione servetur: initium quidem, quoniam de ejus gratia & sanctitatem, & vitam habemus, quæ de Dei gratia sumitur: perseverantiam vero, quoniam hanc postulamus: Hoc postulamus, ut sanctificatio & vivificatio . . . ipsius protectione servetur.* Nil mirum igitur si S. Cyprianus asserat, in nullo nobis gloriandum esse, quando nostrum nihil fit: nec mirum si proferat deinde hæc Evangelii verba (b): *Nemo potest quidquam accipere, nisi datum fuerit illi de cælo: item hæc divi Pauli (c): Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Tandem verba hæc ex libro primo Regum (d): Nolite gloriari, neque loquamini elata, & non procedat magniloquentia ex ore vestro, quia Deus scientiarum Dominus.*

III. SÆCULUM.

Lib. 2. Testimon. c. 4. pag. 46.

Ibid. cap. 10. pag. 48.

Gratia & Justitia Christiana amitti possunt. Tractat. de Unitate Ecclesiæ. p. 84.

XIV. Eadem de causa hortatur nos Sanctus Carthaginensis Episcopus, ut in solo Deo gloriemur: in Deum solum fidendum, inquit ille, & in ipso gloriandum esse. Docet pariter, ut super nosmetipsos vigilemus, & eo magis humiles simus, quo majora a Deo consecuti sumus; quoniam Dei gratiam amittere possumus, & potest Dei gratia nos deserere. Etsi summa sit sanctitas Christiani, non eum immunem facit ab insidiis diaboli, aut contra tentationes & pericula & incurfus atque impetus sæculares adhuc in sæculo positum perpetua securitate defendit. „ Cæterum nunquam in Confessoribus fraudes & stupra „ & adulteria postmodum videremus, quæ nunc in quibusdam videntes ingemiscimus & dolemus. Quisquis ille Confessor est, Salomone major aut melior aut Deo charior non est; qui tamen, quamdiu in via Domini ambulavit, ramdiu gratiam, quam de Domino fuerat consecutus, obrinuit; postquam dereliquit Domini viam, perdidit & gratiam Domini. Et ideo scriptum est (e): *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Quod utique Dominus non minaretur auferri posse coronam justitiæ, nisi quia recedente justitia, recedat necesse est & corona. Confessio exordium gloriæ est, non meritum jam coronæ . . . Quidquid ante finem fuerit, gradus est quo ad fastigium salutis ascenditur, non terminus quo jam culminis summa teneatur, . . . Post confessionem periculum majus est, quia plus adversarius provocatus est.*

XV. Cer-

(b) Joann. cap. 3. vers. 27. (c) 1. Corinth. cap. 4. vers. 7. (d) Cap. 2. vers. 3. (e) Apocal. cap. 3. vers. 11.

III. SÆCULUM.

Tractat. de Oratione Dominica. pag. 106.

Augmentur & multiplicatur gratia divina prout quis fideliter usdem respondet.

Tractat. de Gratia ad Donatum. pag. 3.

Efficacia Gratia. Ibid. p. 2.

XV. Certum igitur est, posse nos & gratiam, & justitiam christianam amittere, quidquid in contrarium dicere possint Novatores. Omnis igitur gloriano absit a nobis; imbecillitatem & infirmitatem nostram confiteamur; omnia Dei gratiæ tribuamus: *Ut dum præcedit humilis & submissa confessio, & datur totum Deo, quidquid simpliciter cum timore & honore Dei patitur, ipsius pietate præsetur.* Sit tantum timor innocentia custos, ut qui in mentes nostras indulgentiæ cœlestis allapsu clementer Dominus influxit, in animi oblectantis hospitio justa obtemperacione teneatur, ne accepta securitas indulgentiam pariat, & vetus denuo hostis obrepit. Cæterum si tu innocentia, verba sunt S. Cypriani, si justitiæ viam teneas, si illapsa firmitate vestigiis tui incedas, si in Deum viribus totis ac toto corde suspensus hoc sis tantum quod esse cœpisti, tantum tibi ad licentiam datur, quantum gratiæ spiritualis augetur. Non enim qui beneficiorum terrestrium mos est, in capeffendo munere cœlesti mensura ulla vel modus est. Profluens largiter Spiritus nullis finibus premitur, nec coercentibus clausuris intra certa metarum spatia frænatur. *Manat jugiter, exuberat affluenter. Nostrum tantum sitiat pectus & pateat. quantum illic fidei capax afferimus, tantum gratiæ inundantis haurimus.*

XVI. Nunc vero de gratiæ efficacia sit fermo. Hanc veritatem mirifice probat S. Cyprianus sola narratione eorum quæ in seipso expertus est ante & post suum Baptismum. „ Ego, inquit ille, cum in tenebris atque in nocte cæca jacerem, cumque in sælo jactantis sæculi nutabundus „ ac dubius vestigiis oberrantibus fluctuarem, vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus, difficile prorfus ac durum „ pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi divina indulgentia pollebatur, ut quis renasci denuo posset, utque in novam vitam lavacro aquæ salutaris animatus quod prius fuerat exponeret, & corporis licet manente compage „ hominem animo ac mente mutaret. *Qui possibilis, ajevam, est tanta conversio, ut repente . . . exuatur, quod vel genuinum situ materiæ naturalis obduruit, vel usurpatum diu senio vetustatis inolevit? . . .* „ Quando parsimoniam discit, qui epularibus cœnis & largis dapibus assuevit; & „ qui pretiosa veste conspicuus in auro atque in purpura fulsit, ad plebejum se ac simplicem cultum quando deponit? „ Fascibus ille oblectatus & honoribus, esse privatus & inglorius non potest: hic stipatus clientium cuneis, frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, „ pœnam putat esse cum solus est . . . „ *Hæc egomet sæpe mecum.* Nam ut ipse „ quamplurimis vitæ prioris erroribus implicitus tenebar, quibus exui me posse „ non crederem; sic vitiis adherentibus obsecundans eram, & desperatione meliorum malis meis veluti jam propriis „ ac vernaculis offavebam. „ **CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.**

III. SÆCULUM.

XVII. „ Sed postquam undæ genitalis „ auxilio superioris avi labe deterfa, in expiatum pectus ferenum ac purum desuper se lumen infudit . . . mirum in modum protinus confirmare se dubia, „ patere clausa, lucere tenebrosa, facultate „ dare quod prius difficile videbatur, geri „ posse quod impossibile putabatur, ut esset agnoscere terrenum fuisse quod prius „ carnaliter natum delictis obnoxium viveret, Dei esse cœpisse quod jam Spiritus „ Sanctus animaret . . . Dei est, inquam, Dei est omne quod possumus. „ Inde vivimus, inde pollemus, inde sumus „ pro & concepto vigore hic adhuc positi „ futurorum indicia prænoscesimus. „ Nescio an validius aliquid proferri possit ad vim & efficaciam gratiæ comprobendam. Ex recitatis modo præclarissimis divi Cypriani verbis apertissime constat, medicinalem gratiam Salvatoris prompte & celeriter adesse, necnon validissime operari, quoniam protinus immutat, & *mirum in modum*, ut inquit ipse S. Cyprianus, hominem, cujus conversio eo magis impossibilis in seipsa videbatur, quod homini eidem videbatur incredibilis. Verum, quis Deo obfistere posset, ut Sanctus Episcopus egregie habet alio loco quominus faceret quod velit? *Nam Deo quis obfistit, quominus quod velit faciat?*

Tractat. de Oratione Dominica. pag. 102.

XVIII. Ut mirabilibus gratiæ effectibus, quos in sua conversione expertus est, corresponderet S. Cyprianus, miram gratiæ divinæ vim & efficaciam deinceps semper asseruit & propugnavit. Huic divinæ gratiæ ut aliquo utamur exemplo, attribuit ille victoriam Martyrum, & repræsentat nobis Christum pugnantem in Sanctis suis, & in ipsis vincentem mortem, quam pro nobis semel vicit. „ Major est, inquit gloriosissimus iste Martyr epistola 10. quæ „ est ad Martyres & Confessores, qui in nobis est, quam qui est in hoc mundo, „ nec plus ad deiciendum potest terrena „ pœna, quam ad erigendum tutela divina. „ Tum loquitur de tormentis a Sanctis Martyribus fortiter & constanter toleratis: deinde sic profequitur: „ Vidit admirans „ præsentium multitudo cœleste certamen, „ certamen Dei, certamen spiritale, „ prælium Christi . . . Quam lætus illic Christus fuit, quam libens in talibus servis suis „ pugnavit & vicit . . . Certaminis suo adfuit, præliatores atque assertores sui nominis erexit, corroboravit, animavit. *Et qui pro nobis mortem semel vicit, semper vincit in nobis . . . Sed & ipse lætatur in nobis, ipse congregatur, ipse . . . & coronat pariter & coronatur.*

Epist. 10. pag. 183.

pag. 184.

CAPUT XI.

De Invocatione Sanctorum, de sacris Reliquiis, de Votis, & de Indulgentiis.

I. Jucundissimum esse debet Ecclesiæ Catholicæ proferre posse S. Cyprianum testem suæ Doctrinæ quoad plurima Dogmata, quorum veritatem in dubium de more

III. **SÆCULUM.** more vocant qui ab illius communione recesserunt. Inter has veritates recensere possumus quatuor articulos qui hujus capituli argumentum constituunt; hoc est, Intercessio Sanctorum, sacrae Reliquiæ, Vota, & Indulgentiæ. Si Novatoribus fides habeatur, illicitum est invocare Sanctos, & invocari nequeunt, quin lædatur Mediatio Jesu Christi. Videamus modo, num id ipsum sentiat S. Cyprianus quoad primum hunc articulum.

Intercessio Sanctorum. Tractat. de Habitu Virginitatis. p. 74.

II. Itaque sanctus Carthaginensis Episcopus Tractatum suum de Habitu Virginitatis sic concludit: *Tantum memento tunc nostri, cum incipiet in vobis Virginitas honorari*: quod certe supponit, Sanctos, qui in cælis sunt, orare pro illis qui in terris degunt. Utiq; Joannes Fellus, cujus Editionem sequimur, diverso prorsus pacto intelligit hunc divi Cypriani locum, contenditque, vetustum hunc Ecclesiæ Patrem hoc loco sermonem habere de remuneratione quæ præberetur in terris per martyrium, non in cælis per gloriam. Verum hic non est genuinus & naturalis sensus verborum S. Cypriani, cum meridiana luce clarius sit, de Beatorum gloria ibidem verba fieri. Audiamus eundem sanctum Martyrem, paulo superius sic loquentem: „ Hortamentis vos mutuis excitare, æmulis de virtute documentis ad gloriam provocate. Durante fortiter, spiritaliter pergite, pervenite feliciter. *Tantum memento tunc nostri, cum incipiet in vobis Virginitas honorari.* „ Nonne loquitur hoc loco S. Cyprianus de gloria cælesti, cujus adeo expressè meminit recitatis verbis? Ast, subdit Editor, quando verum esset, Sanctorum orationes proficere nobis in terris, non inde necessario sequeretur, posse nos eosdem Sanctos invocare. Secunda hæc fulli animadversio minus inepta est, sed æque ac prima, nulli valido nititur fundamento: si enim Sancti in cælis possunt nobis prodesse, cur illicitum erit nobis in terris illos invocare? Si eorum intercessio, sive mediatio mediationi Jesu Christi non officit, cur dicemus, mediationem Salvatoris lædi Sanctorum invocatione; præcipue quando secundum purissimam & orthodoxam Ecclesiæ mentem invocentur?

Epist. 60. pag. 271.

III. „ Memores nostri invicem simus, „ inquit insuper sanctus Cyprianus epistola 60. quæ est ad S. Cornelium Papam, „ concordem atque unanimes, utrobique „ pro nobis semper oremus, pressuras & „ angustias mutua charitate relevemus, „ *Et si quis istinc nostrum prior divinæ dignationis celeritate præcesserit, perseveret apud Dominum nostra dilectio, pro fratribus & sororibus nostris apud misericordiam Patris non cesset oratio.* An dicet Fullus, non agi hoc loco de intercessione Sanctorum in cælis? Hujusce testimonii auctoritate convictus fatetur ipse, animas Sanctorum in cælis pro nobis orare; sed semper negat inde sequi, posse nos in terris ad Sanctos preces fundere. Nulla mihi occurrit sancti Cypriani hac de re auctoritas, quam

Fullo opponere possim: occurrunt tamen innumeri Patres Cypriano vetustiores, qui III. **SÆCULUM.** exagitant quoad hunc articulum hæreticos, uti superius non semel observavimus.

IV. Cæterum, si invocari possunt Sancti qui adhuc in terris sunt, si eorum intercessio implorari potest; sane non video, uti supra aiebam, quo pacto illicitum esse possit eos invocare qui in Cælis jam sunt. Si enim preces istis porrectæ, injuriosæ sunt Christo Domino, erunt pariter & preces porrectæ justis adhuc in carne positis; vel, si injuriosæ non sunt istæ, nec erunt illæ. Verum inter Epistolas Sancti Cypriani una proferri potest, quæ est Celerini ad Lucianum, ex qua eruitur, Justorum adhuc viventium mediationem & intercessionem olim imploratam fuisse, adeoque & nunc pariter implorari posse. Celerinus de Sorore sua verba faciens, quæ furentem persecutione idolis imolaverat, eam præcipue commendat precibus Lucia-
Epist. 27. pag. 201.
ni cæterorumque Confessorum, ut eorum intercessione veniam sui criminis impetrare valeat: „ Credo enim, subjungit Celerinus, „ jam Christum eis (loquitur hoc loco de Numeria & Candida) secundum earum „ penitentiam, vobis martyribus suis penitentibus indulturum Rogo itaque, Domine, & peto per Dominum „ nostrum Jesum Christum, ut cæteris „ Collegis tuis fratribus tuis meis Dominis „ referas, & ab eis petas, ut quicumque „ prior vestrum coronatus fuerit, istis fororibus nostris Numeriæ & Candidæ tale „ peccatum remittant Sed quatenus per vestras sanctas orationes & pe-
pag. 202.
titiones, in quas nos fidimus „ quod omnia indulgeatis. „

V. Inter divi Cypriani epistolas altera extat, quæ est Nemeliani, Davivi, Felicis, & Victoris ad eundem Sanctum Doctorem, in qua veteres isti fatentur, Angelos pro nobis intercedere, & orationibus suis nobis favere: en autem illius epistolæ verba: *Simus ergo orationibus nostris alterutrum*
Epist. 77. pag. 330.
adjutores, & rogemus, sicut mandasti, ut Deum & Christum, & Angelos, in omnibus actibus nostris habeamus fautores. Antiquitas tota deponit contra Novatores, ac tuetur Sanctorum intercessionem. Qua fronte igitur, quibus momentis adversari possunt & fidei & praxi rotius Ecclesiæ quoad hunc articulum?

VI. Novatores isti non minus acerbe insurgunt contra cultum Sacrarum Reliquiarum: at & in hac parte æque adversantur toti antiquitati. Id demonstravimus jam supra auctoritate quorundam Ecclesiæ Patrum: nunc vero ex divo Cypriano id ipsum confirmamus. Narrat Auctor vitæ divi Cypriani, quod cum magnus iste Episcopus ad prætorium venisset, nondum procedente Proconsule, secretior locus datus est. Illic, prosequitur idem Auctor, cum post iter longum nimio sudore madidatus federet, quidam ex tesserariis, quondam Christianus, res suas obtulit, quasi vellet ille vestimentis suis humidis sicciore mutare: *Quil*

III. **SÆCULUM.** *Qui videlicet, inquit Pontius Diaconus, nihil aliud in rebus oblati ambiebat, quam ut proficiscentis ad Deum martyris sudores De Reliquiis jam sanguineos possideret.* Exemplum hoc Sanctorum, saltem evincit, olim reliquias Martyrum Vit. S. Cypriani. p. 10. summam venerationem apud fideles obtinuisse: quæ quidem veneratio e diametro opponitur sacrilego contemptui Novatorum erga easdem.

VII. Acta Martyrii sancti Cypriani, juxta editiones Manutii & Moreli, referunt, fideles linteamina & manualia ante eum misisse, ne sanctus ejus cruor defluens absorberetur a terra. Quæ Acta maximam obtinent auctoritatem, cum eadem memoret Pontius Diaconus. In aliis Actis ex vetusto quodam Manuscripto desumptis, & publici juris per Pamelium factis, id ipsum iisdem verbis refertur: *Linteamina vero & manualia a fratribus ante eum mittebantur*; & quidem eadem de causa mox allata, videlicet *Ne sanctus cruor defluens absorberetur a terra*, ut habent Acta supra recensita.

VIII. Supervacaneum autem est ex alienis scriptis momenta muruari, quibus Sacrarum Reliquiarum veneratio afferatur, cum validissima suppetant in quodam sancti Cypriani Epistola, quæ est sexta Oxoniensis editionis. Sanctus Episcopus initio suæ epistolæ testatur Confessoribus, quibus epistola illa inscripta est, testatur, inquam, lætitiâ qua perfunderetur, si quando completi posset illa membra, quæ eorum Confessionis instrumenta fuerunt; si osculari posset ora illa, quæ nomen Jesu Christi gloriose confessa sunt; si posset conspici ab oculis illis, qui despecto sæculo, conspiciendo Deo digni extiterunt: *Quid mihi optatus, inquit ille, & lætius . . . quam ut complederer manus illas, quæ . . . Dominicam fidem servantes sacrilega obsequia respuerunt? Quid jucundius & sublimius, quam osculari ora illa, quæ gloriosa voce Dominum confessa sunt?* Ridendi igitur non erimus, si ex hoc sancti Cypriani testimonio concludamus, Sanctorum reliquias esse honorandas: nam si eorum membra, dum adhuc in vivis erant, veneratione erant digna, majori quidem digna censeri debent postquam ad plures migraverunt; nisi dicere velimus, per gloriosam eorum mortem pretiosas eorum reliquias vilescere: at econtra per mortem novum gloriæ gradum acquirunt.

Epist. 6. pag. 176. & 177.

IX. Quoad vota vero, quæ injustas Novatorum censuras non effugiunt, docet sanctus Cyprianus, hæc ipsius ævo in usu fuisse. In suo Tractatu de Habitu Virginitatis, quæ se Christo dicaverant, & a Potum in usu carnali concupiscentia recedentes, tam carerat S. Cypriani ætate, quam mente se Deo voverant. Quam primum videbimus, vota hæc non fuisse absoluta, & hujusmodi voventes potuisse in casu necessitatis inire matrimonium. Ast Novatores saltem inficiari non poterunt, tertio sæculo in Ecclesia extitisse vota a votis Baptismi diversa.

Continentiæ Potum in usu carnali concupiscentia recedentes, tam carerat S. Cypriani ætate, quam mente se Deo voverant. Tractat. de Habitu Virginitatis. p. 68.

X. Pomponius ad sanctum Cyprianum litteras miserat, postulans & desiderans, ut sibi rescriberet quid illi de iis Virginibus videretur, quæ cum semel statum suum continenter & firmiter tenere decrevisset, detestata fuerant postea in eodem lecto pariter mansisse cum masculis. S. Cyprianus respondet inter cætera, Virgines non solum non debere cum masculis dormire, sed nec simul vivere: *Quod si ex fide se Christo dicaverunt, subdit Sanctus Doctor, pudice & caste sine ulla fabula perseverent.* Si autem perseverare nolunt, vel non possunt, melius est ut nubant, quam in ignem delictis suis cadant. Quod quidem obiter confirmat nostram superius propositam animadversionem, vota scilicet tunc temporis non fuisse adeo absoluta, ut obligarent etiam in casu necessitatis. Cæterum docet S. Cyprianus fieri non posse, quin Christus Dominus irascatur & indignetur, dum cernit Virginem suam sibi dicatam & sanctitati suæ destinatam jacere cum altero: & tandem asserit, excommunicatione eas plectendas esse, quæ in hæc crimina prolabantur, & ab Ecclesiæ communione tamdiu arcendas, quamdiu penitentiam fecerint, & proprium crimen publica Confessione omnibus aperuerint.

XI. Ex quibus S. Cypriani verbis nullo negotio eruitur, Continentiæ vota fuisse publica. Nam si res se ita non habet, non video quo jure harum Virginitatis crimen, veluti adulterium plesti potuerit, nec ad rem esset rigorose loquendo comparatio quam instituit Sanctus Doctor inter uxorem adulteram mariti sui, & virginem adulteram Christi. Insuper, quo jure præcepisset Ecclesiæ, ut Virgines istæ ab oblectamentis diligenter inspicerentur, uti referente S. Cypriano, reipsa tunc temporis inspiciebantur? Sane non omnes in genere Virgines, quæ cum masculis dormierant, inspiciebantur: igitur laudatæ Virgines peculiari aliquo titulo ac vinculo ad Ecclesiam pertinebant; pertinebant autem per propria vota, quæ per consequens non nisi publica esse poterant.

XII. Indulgentiæ æque in praxi primorum Ecclesiæ sæculorum fundantur, ut testantur quædam S. Cypriani epistolæ. Primo igitur epistola 18. Editionis Oxoniensis, videns S. Cyprianus, facultatem eundi Carthaginem nondum se habere, & jam ætatem cœpisse quod tempus infirmitatibus assiduis & gravibus infestatur, mandat Presbyteris, & in casu necessitatis Diaconis Ecclesiæ suæ, ut aliqua indulgentia utantur erga lapsos, si quando in vitæ discrimine sint constituti: „ Ut qui libellos „ a Martyribus acceperunt, inquit Sanctus „ Doctor, & prerogativa eorum apud gentis. „ Deum adjuvari possunt, si incommodo „ aliquo, & infirmitatis periculo occupati „ fuerint, non expectata presentia nostra, „ apud Presbyterum quemcumque præ- „ sentem, vel si Presbyter repertus non „ fuerit, & urgere exitus cœperit, „ Diaconum quoque exomologesim facere „ delicti

III. **SÆCULUM.**

Epist. 4. pag. 174.

Epist. 18. pag. 197. & 198.

HL
SÆCULUM.

Epist. 19.
pag. 198.

„ delicti sui possint; ut manu eis in pœnitentiam imposita veniant ad Dominum cum pace, quam dari Martyres litteris ad nos factis desideraverunt. Idipsum reperit epistola 19. Quoniam tamen, inquit ille alloquens suum Clerum, significastis quosdam immoderatos esse, & communicationem accipiendam festinanter urgere & desiderastis in hac re formam a me vobis dari, satis plene scripsisse me ad hanc rem proximis litteris ad vos factis credo, ut qui libellum a Martyribus acceperunt . . . si premi infirmitate aliqua & periculo cœperint, exomologesi facta, & manu eis a vobis in pœnitentiam imposita, cum pace a Martyribus sibi promissa ad Dominum remittantur.

XIII. Hæc testimonia, & alia plurima quæ afferri possent si opus esset, validissime probant potestatem, quæ penes Ecclesiam residet, concedendi Indulgentias. Has concedebat Ecclesia ætate divi Cypriani, ut modo vidimus: potest ergo easdem hodie etiam concedere. Sancta hæc Mater primis sæculis considerabat, Martyres per tormenta acquirere meritorum superabundantiam, quæ pro certo habebat se posse iis applicare, quibus propter dispositiones animæ vere pœnitentis poterant utilitatis aliquid afferre: non enim credibile est, omnibus indiscriminatim Martyrum libellos datos fuisse: oppositum siquidem insinuant hæc verba epistolæ 15. *Peto*, sic S. Cyprianus alloquitur Martyres, *ut eos quos ipsi videtis, quos nostis, quorum pœnitentiam satisfactioni proximam conspiciatis, designetis nominatim libello*, & sic ad nos fidei ac disciplinæ congruentes litteras dirigatis. Nunquam credidit Ecclesia, posse peccatores salutem consequi, si Divinæ justitiæ pro suis peccatis non satisfecerint. Merita Martyrum, eorum libelli id unum obtinebant, ut pœnitentiæ tempus, & quidem in casu necessitatis, imminueretur. Idem spiritus viget etiamnum hodie in Ecclesia quoad Indulgentiarum dispensationem. Quando aperit ipsa thesaurum meritorum Sanctorum, non intendit largiri satisfactiones, secus indulgentiæ essent illud foriæ, sed unice vult, has indulgentias sicuti olim, diffundi super eos, qui ob optimas dispositiones Sanctorum meritis possunt esse participes. Ecclesia semper intendit servare hanc regulam, quam in eadem epistola tradit S. Cyprianus: *Inspiciatis & actum, & opera, & merita singulorum, ipsorum quoque delictorum genera, & qualitates cogitatis*. Quæ tanta prudentia conceduntur Indulgentiæ, legitimæ apprime sunt, & ad fidelium utilitatem mirum in modum proficiunt.

Tractat. de
Lapsis. p. 92.
pag. 93.

XIV. In genere, Indulgentiæ cum sint auxilia non propria, sed aliena, caute ac moderate concedi debent. *Provocasse est iram, non servasse justitiam, nec misericordiam prius Dei deprecandam putare, sed contempto Domino de sua facilitate præsumere*. Neque enim statim videri potest de divina Majestate concessum, quod fuerit hu-

mana pollicitatione promissum. Adeo non omne quod petitur in præjudicio petentis, sed in dantis arbitrio est: *Nec quidquam sibi usurpat & vindicat humana sententia, nisi annuat & censura divina*. Nemo infamet Martyrum dignitatem, nemo eorum glorias destruat & coronas. Manet incorruptæ fidei robur incolume, nec dicere aliquid aut facere contra Christum potest, cujus & spes, & fides & gloria omnis in Christo est. Ut ab Episcopis contra mandatum Dei fiat, auctores esse non possunt qui ipsi Dei mandata fecerunt. *Deus non deridetur: derideri & circumveniri Deus non potest, nec astutia aliqua fallente deludi*. Uno verbo Indulgentiæ omne meritum omnemque virtutem amittunt quando sunt contra Evangelium; & reipsa sunt contra Evangelium, quando celeriter nimis peccatorum remissionem concedunt reis, & antequam Deo per veram pœnitentiam fecerint satis. Hæc est decisio Cleri Romani scribentis ad S. Cyprianum. Verum de hoc argumento satis. Paucis animadvertamus, Indulgentias, quæ recentis conditionibus destituuntur, enervare vigorem Disciplinæ & plus officere, quam prodesse dantibus simul & accipientibus.

CAPUT XII.

De Judicio, de Gloria Sanctorum, de Purgatorio, & de Inferno.

I. Sanctus Cyprianus de extremo judicio verba faciens exclamat: „ O dies „ ille qualis & quantus adveniet, Fratres „ dilectissimi, cum cœperit populum suum „ Dominus recensere, & divinæ cogniti- „ nis examine singulorum merita recogno- „ scere, mittere in gehennam nocentes, & „ persecutores nostros *Flammæ pœnalis* „ ardore flammare, nobis vero mercedem „ fidei & devotionis exolvere . . . Dum „ revelatio illa venerit, cum claritas super „ nos Dei fulserit, tam beati erimus & „ læti, dignatione Domini honorati, quam „ rei remanebunt & miseri, qui Dei de- „ fertores, aut contra Deum rebelles vo- „ luntatem fecerunt Diaboli. „ Alibi vero Scripturarum auctoritate probat, quod hoc „ iudicium erit terribile. Sic scriptum est „ in Malachia Propheta (a): „ Ecce dies „ Domini venit ardens velut clibanus; „ eruntque omnes alienigenæ, & omnes „ iniqui stipula, & succendet illos adve- „ niens dies, dicit Dominus. Quod item „ legimus in Psalmis, prosequitur S. Cy- „ prianus, ubi Dei iudicis prædicatur ad- „ ventus *censuræ suæ majestate venerandus*: „ Deus (b) manifestus veniet, Deus no- „ ster, & non filebit. Ignis ante ipsum „ ardebit, & in circuitu ejus procella ni- „ mia. Advocabit cælum sursum, & ter- „ ram deorsum, ut separet populum suum. „ Colligite illi justos ejus, eos qui dispo- „ nunt

(a) Cap. 4. vers. 1.

(b) Psalm. 49. vers. 3.

III.
SÆCULUM.

pag. 95.

Epist. 36.
pag. 219.

Judicium
extremum.
Epist. 58.
pag. 258.

Tractat. de
Patientia.
pag. 151.

III.
SÆCULUM.

De Gloria
Sanctorum.
Epist. 58.
pag. 258.

Tractat. de
Mortalitate.
pag. 111.

pag. 114.
pag. 115.

pag. 116.

Sancti statim
ac decedunt,
ascendunt ad
cælum.
pag. 111.
pag. 113.

pag. 114.

„ nunt testamentum ejus in sacrificiis; & „ annuntiabunt cœli justitiam ejus, quo- „ niam Deus Judex est. „ Deinde post- „ quam docuit, hunc judicem futurum ipsum „ Jesum Christum, sic prosequitur: „ Hunc „ expectemus, fratres dilectissimi, judi- „ cem & vindicem nostrum, Ecclesiæ suæ „ populum, & ab initio mundi justorum „ omnium numerum secum pariter vindi- „ caturum . . . Hujus adventui plenum „ expectationis obsequium præbeamus. „ Nec defendi ante Dominum servi irreligi- „ oiosa & inverecunda festinatione prope- „ remus. „

II. Perpicuum est, in omnibus recita- tis divi Cypriani testimoniis sermonem fieri de extremo judicio, de generali illo judicio, quod in fine Mundi futurum est. Videamus modo, quid sentiret S. Cyprianus de Gloria Sanctorum. „ Quæ erit „ gloria, inquit ille epistola 58. & quanta „ lætitia, admitti ut Deum videas, hono- „ rari ut cum Christo Domino Deo tuo sa- „ lutis ac lucis æternæ gaudium capias, „ Abraham, & Isaac, & Jacob, & Patri- „ archas omnes & Prophetas, & Aposto- „ los, & Martyres salutare, cum justis & „ Dei amicis in regno cœlorum data im- „ mortalitatis voluptate gaudere, sumere „ illic quod nec oculus vidit, nec auris „ audivit, nec in cor hominis ascendit. „ *Sedis & securitatis æternæ portum petimus*, inquit idem Sanctus Doctor in suo Tractatu de Mortalitate, *quando expuncta hac morte, ad immortalitatem venimus*. Illa est enim, subjungit, *nostra pax, illa fida tranquillitas, illa stabilitas & firma & perpetua securitas*. Gaudium eorum est, videre Christum. Justi dum moriuntur, ad refrigerium vocantur, ex hac vita ad meliorem transeunt, patriam perunt, parentes suos & vident & amplectuntur. *Qualis*, exclamat Sanctus Doctor, *illic cœlestium regnorum voluptas, sine timore moriendi, & cum æternitate vivendi? Quam summa & perpetua felicitas! Illic Apostolorum gloriosus chorus; illic Prophetarum exultantium numerus, illic Martyrum innumerabilis populus . . . triumphantes illic virgines . . . remunerati misericordes, qui alimentis & largitionibus pauperum justitiæ opera fecerunt, qui Dominica præcepta servantes, ad cœlestes thesauros terrena patrimonia transtulerunt*.

III. Hanc nobis perhibet S. Cyprianus Paradisi ideam. Est omnium Sanctorum congregatio, tam veteris, quam novi Testamenti, qui ad Dei visionem admissi, cum Christo Domino perpetua felicitate fruuntur, felicitate summa & immuni ab omni vel minima imperfectione. In eodem hoc Tractatu de Mortalitate S. Cyprianus docet, Deum, qui verax est, cujus sermo credentibus æternus & firmus est, immortalitatem nobis ex hac vita exeuntibus & æternitatem promississe: docet pariter, Justos, dum moriuntur, ad refrigerium vocari; puerosque ad continentiam atque innocentiam præmium feliciter perve-

nire: tandem repræsentat nobis mortem veluti transitum a misera ad beatam vitam: unde conjicimus, S. Cyprianum credidisse, Justorum animas relicto hoc sæculo, illico æterna felicitate donari. *pag. 115. & alibi.*

IV. En aliud S. Cypriani testimonium, quod evincit, Justos omnes, qui in Ecclesiæ gremio ex hac vita decedunt, illico frui æterna felicitate. *Quanta est dignitas, inquit Sanctus Doctor . . . claudere in Exhortat. momento oculos, quibus homines videbantur, ad Martyr. & mundus; & aperire eosdem statim, ut Deus videatur & Christus . . . Terris repente subtraheris, ut in regnis cœlestibus reponaris . . . Sine damno temporis merces Deo judice redditur; in persecutione milita, in pace conscientia coronatur*. Omnia hæc S. Cypriani loca gravissima sunt, & proferenda essent contra Dominum Rigaltium, qui in notis in epistolam 15. S. Cypriani contendit, Patres primorum sæculorum, quando docuerunt, Martyres immediate post mortem cœlesti gloria donari, intendisse unice inflammare Christianos ad martyrium. Injurius sane est hoc loco Rigaltius vetustis Ecclesiæ Patribus, quos pœnitentiam uti peritos Politicos, quam uti Doctores veritatis traducit. Hæc si sterisset S. Cypriano opinio, nequaquam asseruisset, cœlesti gloria eos coronari, qui pacis tempore in Ecclesiæ gremio decedunt, sed de solis Martyribus hoc prædicasset.

V. Quoad Infernum vero, qui ibidem damnantur, æternis ignibus cruciantur, uti superius initio hujus Capituli diximus, dum de extremo Judicio verba fecimus, *flamma pœnalis perpetuo ardore*. S. Cyprianus subjungit in suo Tractatu contra Demetrianum, hos miseros inferni flammis addictos, jam redire non posse. *Cremabit addictos ardens semper gehenna: & vivacibus flammis vorax pœna; nec erit unde habere tormenta vel requiem possint aliquando, vel finem*. *Servabuntur cum corporibus suis animæ insuavis cruciatibus ad dolorem*. „ Spectabitur illic a nobis semper, qui hic „ nos spectavit ad tempus, & in persecu- „ tionibus factis oculorum crudelium bre- „ vis fructus perpetua visionis pensabitur, „ secundum Scripturam Sanctam fidem di- „ centis (a): *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur* „ . . . Erit tunc sine fructu pœnitentiæ „ dolor pœnæ, inanis ploratio, & inefficax „ deprecatio. „ *In æternam pœnam sero credent, qui in vitam æternam credere noluerunt*. Idipsum de inferno tenet ac docet Ecclesia: si hodie vero Religionis contemptores veritatem & æternitatem tormentorum inferni credere nolunt; *in æternam pœnam sero credent*.

VI. Preces & Sacrificium pro defunctis supponunt fidem de existentia Purgatorii. Tradit vero S. Cyprianus, preces & oblationes pro defunctis in Ecclesia offerri consuevisse; ut eruitur ex prima ejus

(a) Marc. cap. 9. vers. 43.

III. SÆCULUM. epistola, in qua vetat oblationes aut deprecationes fieri pro dormitione cujusdam Episcopi, Victoris nomine, qui excedens de sæculo, Geminium Faustinum Presbyterum tutorem testamento suo nominaverat. „ Et ideo Victor, inquit Sanctus Doctor, cum contra formam nuper in Concilio a Sacerdotibus datam Geminium Faustinum Presbyterum ausus sit tutorem constituere, „ non est quod prodormitione ejus apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus in Ecclesia frequentetur.

Preces pro defunctis; & Purgatorium. Epist. I. pag. 170.

Epist. 55. pag. 247.

VII. S. Cyprianus in alia epistola ut ostendat, propter Ecclesiæ indulgentiam in reconciliatione lapsorum non debere fideles despondere animos, nec debere inde Martyrum copiam impediri, ait, Martyres per mortem omnia sua peccata delere, cum e contra cæteri conciantur in carcerem, non inde exituri, donec solvant novissimum quadrantem: *Aliud est, inquit ille, ad veniam stare, aliud ad gloriam pervenire: aliud missum in carcerem non exire inde, donec solvat novissimum quadrantem; aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem; aliud pro peccatis longo dolore cruciaturum emundari, & purgari diu igne, sive ut habent plurima Manuscripta, diutine pro diu igne; aliud peccata omnia passione purgasse; aliud denique pendere in die judicii ad sententiam Domini; aliud statim a Domino coronari.*

VIII. Utinam hoc S. Cypriani testimonium de Purgatorio accipi posset prolatum, uti re ipsa nonnulli demonstrare fategerunt, litteraliter nimis quam par erat accipientes laudata verba, & auctoris scopum non attendentes. Opinor ego, veritatem Purgatorii non satis comprobari hoc Sancti Doctoris testimonio, qui unice intendit hoc loco, ut reor, indignare discrimen quod habetur in Martyrem, qui pro Christi nomine moritur, & labores pœnitentiæ, quibus subiciebantur lapsi, de quibus Sanctus Episcopus in hac epistola loquitur. Hæc est quorundam eruditorum opinio, quos inter Rigaltius habetur? quam opinionem piæ opinioni libenter præfero, cum pia opinio satis valido fundamento non innitatur. Qui hanc epistolam attente perlegerint, nobiscum quoad hunc articulum sentiant.

A P P E N D I X.

In qua explicantur quedam difficilia Divi Cypriani loca quoad Dogma.

I. Priusquam Morum veritates ex Divo Cypriano exscribamus, injucundum non erit Lectori, si aggredimur explicare quedam difficilia loca quoad Dogma, quæ eum in lectione vetusti hujus Patris quantumque morari possent. Explicandum itaque primo loco suscipimus quemdam Sancti Doctoris textum ex ejus Tractatu de Lapsis, qui aliquam difficultatem quoad Baptismum lectori creare posset. Differens siquidem Sanctus Episcopus de infantibus, qui parentum manibus vel im-

Difficilis textus circa Baptismum. Tractat. de Lapsis. p. 90.

positi vel attracti fuerant ad profana altaria, inquit: *Amiserunt parvuli quod in primo statim nativitatis exordio fuerant consecuti:* hoc est, Baptismum, qui parvulis æque ac adultis conferebatur, uti ex eodem Sancto Cypriano superius vidimus: ex quibus verbis concludi potest, hos infantes simul amisisse characterem & gratiam Baptismi, vel saltem gratiam sanctificantem, quæ in hoc Sacramento confertur.

II. Verum 1º. quoad characterem, hæc opinio Divo Cypriano adscribi nequit, cum agnoscat ipse & fateatur, Baptismum semel collatum legitime & in Ecclesia, uti erat Baptismus puerorum de quibus loquitur, nunquam iterari posse. Legi hæc de re debet ejus epistola ad Quintum, in qua hæc habet: *Quod nos quoque hodie observamus, ut quos constat hic baptizatos esse, & a nobis ad hæreticos transisse, si postmodum ad veritatem & matricem redeant, satis sit in pœnitentiam manum imponere.* Eos vero, qui in schismate aut in hæresi baptizati sunt, non asserit esse iterum baptizandos, sed simpliciter baptizandos, cum supponat, licet falso, eorum baptismum esse nullum: *Nos autem dicimus, eos non rebaptizari apud nos, sed baptizari.* Nunquam igitur credidit S. Cyprianus, puerorum baptismum in Ecclesia collatum amitti posse.

III. 2º. Nunc vero videndum superest, num de Gratia sanctificantis loquatur S. Cyprianus. Divus Augustinus hanc difficultatem elucidat his verbis (a): *Amiserunt, dixit, quantum ad illorum scelus, a quibus amittere coacti sunt; amiserunt in eorum mente ac voluntate, qui in eos tantum facinus admiserunt. Nam si in seipsis admisissent, remansissent utique divina sententia sine ulla defensione dammandi. Quod si S. Cyprianus arbitraretur, non eorum defensionem continuo subjiceret.* Recitat deinde quæ habet Sanctus Carthaginensis Episcopus ad horum puerorum excusationem. Qua quidem posita S. Augustini explicatione, hoc argumentum instauro: Gratia sanctificans Baptismi amitti nequit, nisi propria voluntate, nisi proprio peccato: sed nec propria habebatur voluntas, nec proprium peccatum in pueris, qui parentum manibus vel attracti fuerant ad profana altaria, quemadmodum S. Augustinus, & ipse etiam S. Cyprianus conveniunt: ergo hanc gratiam amittere non potuerunt nisi in parentum mente, ac voluntate, sive intentione, uti modo diximus.

IV. Fateamur nihilominus oportet, laudatum S. Cypriani textum aliquam semper pati difficultatem; videtur enim idem Sanctus Episcopus docere, hos pueros pœnam luituros hujusce criminis per paternam perfidiam parati; En ejus verba: „ Nonne „ illi, cum judicii dies venerit dicent: Nos „ nihil mali fecimus, nec derelicto cibo & „ poculo

(a) Epist. 98. ad Bonifacium Tom. 2. recent. Edition. p. 266.

III. „ poculo Domini ad profana contagia spon-
SÆCULUM. „ te properavimus. *Perdidit nos aliena „ perfidia: parentes sensimus parricidas. „ Illi nobis Ecclesiam Matrem, illi Patrem „ Deum negaverunt;* ut dum parvi, & im- „ providi, & tanti facinoris ignari per alios „ ad consortium criminum jungimur, aliena „ fraude caperemur. „ Ex quibus omnibus erui posse videtur, S. Cyprianum credidisse istos pueros reos hujus criminis, & per summam gratiam asseruisse, illos non propria voluntate reos esse, sed parentum fraude: *aliena fraude caperemur.* Si in hoc sensu intelligi debet Sanctus Doctor, erravit ipse, nisi dicat, memoratos pueros rationis lumine tunc temporis præditos aliquantulum fuisse; in hoc siquidem sensu criminis rei ipsi essent, licet per parentes ad peccandum adducti, & licet pleno rationis lumine haud præditi fuissent ad deprehendam totam illius criminis enormitatem. Libentius subscriberem postremæ huic interpretationi, quæ validiori fundamento eo magis innixa videtur, quo incredibile profus apparet, Divum Cyprianum habuisse uti reos illos pueros, qui uti mera automata, omni rationis usu expertia operari fuissent.

Explicatur vox Exomologesis in D. Cypriano.

V. Vocem *Exomologesis* pluries repetit S. Cyprianus: nunc vero inquirenda est vera hujus vocis significatio. Dominus Lombertius (a), qui in Gallicum idioma omnia S. Cypriani opera transtulit, opinatur, hanc vocem significare publicam confessionem, quam suorum delictorum peragebant pœnitentes, percurso jam impositæ pœnitentiæ curriculo, & quæ immediate præcedebat reconciliationem. Validissima adeo mihi videntur momenta quæ ille profert in suæ opinionis confirmationem, ut eidem subscribere optimum ducam. Docet igitur cum Patre Morino, pœnitentes olim duplicem suorum criminum confessionem peragere consuevisse; unam quidem, ut pœnitentia iis imponeretur; alteram vero peracta jam pœnitentia, ad obtinendam absolutionem. De prima Confessione loquitur S. Cyprianus in suo Tractatu de Lapsis, in quo docet, aliquos Christianos sua ætate consuevisse confiteri vel solam cogitationem imolandi idolis si quando ab ethnicis comprehenderentur, & hujus criminis pœnitentiam fecisse. Quoad secundam Confessionem fatetur Lombertius, hanc satis perspicue non deprehendi in Divo Cypriano; credit tamen, hanc insinuari per vocem *Exomologesis*. 1º. Quia hac voce utitur Sanctus Episcopus in sua ad Antonianum epistola, ad designandam Confessionem: *Quia exomologesis apud inferos non est,* inquit Sanctus Doctor alludens ad hæc Psalmistæ verba: *In Inferno autem quis confitebitur tibi,* ubi Versio LXX. habet *ἐν δὲ τῷ ᾄδῃ τῆς ἐξομολογήσεται σοί.* 2º. Quia S. Cyprianus ordinarie loquendo non memorat

exomologesim diversam esse a pœnitentia; fecus, inquit Lombertius (b), hæc esset perpetua tautologia, & verosimile non est, tantam dari in vitio uniformitatem. 3º. Quia S. Cyprianus epistola 17. asserit, exomologesim fieri non consuevisse, nisi inspecta vita illius, qui pœnitentiam agebat: *Cum exomologesis fiat inspecta vita ejus, qui agit pœnitentiam:* quod ostendit, exomologesim diversam fuisse a pœnitentia, sive a satisfactione, cum non perageretur nisi post hanc satisfactionem. Diversa pariter erat ab absolutione, cum immediate post hæc habeat S. Cyprianus: *Nec ad Communionem venire quis possit.* Igitur hoc loco non nisi secunda confessio intelligi potest, de qua supra verba fecimus. 4º. Tandem Sanctus Cyprianus in duabus aliis epistolis ait, eos, qui premi infirmitate aliqua & periculo caperint, exomologesi facta, & manu eis a Presbyteris vel Diaconis imposita, cum pace a Martyribus sibi promissa ad Dominum remittendos esse. Exomologesis igitur, concludit Lombertius (c), diversa est ab eo qui deinceps dictus est gradus prostrationis; quoniam in vitæ discrimine constituti, in hoc prostrationis statu esse non poterant; cum tamen possent publice sua crimina confiteri, in quocunque statu essent, modo & mente liberi essent, & loquendi facultate pollerent.

VI. Lombertius sibimet objicit Tertullianum, qui hoc pacto definit exomologesim: *Humiliandi hominis disciplina:* at egregie responderet, notionem hanc optime convenire publicæ Confessioni, de qua est sermo, cum ad hominis humiliationem nihil hac confessione sit aptius. Hinc ipse S. Cyprianus in suo Tractatu de Lapsis hanc designat nomine satisfactionis. Cæterum, verosimile est, quod sicuti exomologesis erat sequela quædam pœnitentiæ, ejusque quædam pars, hinc Tertullianus eadem definitione & exomologesim & pœnitentiam designaverit, licet duo hæc inter se differrent. In hoc sensu Lombertius exponit vocem *exomologesis*, & quidem, ni fallor, juxta mentem S. Cypriani.

VII. Nec difficultate caret quidam textus S. Cypriani de potestate Clavium Ecclesiæ: Non posse in Ecclesia remitti ei qui testate Clavium Deum deliquerit: verba hæc Sancti Doctoris efformant titulum capituli 28. libri tertii Testimoniorum. Verum, observavimus jam supra, cum de Pœnitentia differuimus, penes Ecclesiam, juxta Doctrinam S. Cypriani residere potestatem remittendi omnia peccata, ea etiam quæ Deum directe respiciunt, veluti Idololatria; hortatur siquidem Sanctus Doctor eos omnes, qui ipsius ætate in hoc crimen prolapsi erant, ut confiteantur, & pœnitentiam agant &c. *Confiteantur singuli delictum suum* (loquitur hoc loco de illis, qui per-

(a) In suis Animadversion. in Opera S. Cypriani pag. 667. & seq.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

(b) Pag. 668.

(c) Pag. 669.

X

III. **SÆCULUM.** fecutionis tempore lapsi erant) dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio & remissio facta per Sacerdotes apud Dominum grata est.

Epist. 54. pag. 246.

Lib. 3. Testi ait: Non posse in Ecclesia remitti ei, qui in Deum deliquerit; non admittit Ecclesie potestatem remittendi hæc peccata, æque ac alia, nec eidem admittit potestatem clavium, uti pro quibusdam criminibus re ipsa adimebant Novatiani; sed hoc unum asserere intendit, Presbyteros esse simplices ministros & dispensatores hujusce potestatis, & peccatoris justificationem non esse Opus Presbyterorum, sed Opus Jesu Christi, qui per suam gratiam hanc mutationem interiorum operatur, licet ad Opus hoc peragendum, ministerio Presbyterorum exterius utatur. In hoc sensu Sanctus Doctor ait alio loco, Presbyteri absolutionem nullum obtinere effectum, nisi Deus eandem confirmet; debere nos orare Deum, eumque nostra satisfactione placare: insuper, solum Deum posse misereri, veniamque peccatis largiri &c. Solus Dominus misereri potest, est; veniam peccatis, quæ in ipsum commissa sunt, solus potest ille largiri, qui peccata nostra portavit, qui pro nobis doluit, quem Deus tradidit pro peccatis nostris: scilicet, ut se ipsum immediate post postrema recitata verba explicat, homo Deo esse non potest major, nec remittere aut donare indulgentia sua servus potest quod in Dominum delicto graviore commissum est. Hinc sequitur, inquit idem Sanctus Doctor, quod Presbyteri aliquando illos absolvunt, quos Deus non absolvit; neque enim statim videri potest de divina majestate concessum, quod fuerit humana pollicitatione promissum.

Epist. 55. pag. 246.

Tractat. de Lapsis. p. 92.

pag. 93.

VIII. Nec omittendum est, laudatum S. Cypriani textum intelligi commode posse de quibusdam peccatis, uti sunt blasphemia contra Spiritum Sanctum, & contra Dei opera, induratio & obstinatio in peccato, quæ omnia communiter loquendo ad finalem impenitentiam perducunt, & ideo irremissibilia evadunt, quia horum criminum rei in impenitentia decedunt. Quod autem de hujusmodi peccatis hoc loco agatur, nullo negotio dignosci potest ex Scripturarum oraculis, quæ profert Sanctus Doctor in suæ propositionis confirmationem; ibi siquidem memorat verba & blasphemias contra Spiritum Sanctum: Verum si de his peccatis loquitur S. Cyprianus, omnis evanescit difficultas, cum certum sit, hæc peccata neque in præfenti vita remitti, neque in futura propter finalem impenitentiam, quæ est veluti naturalis quædam horum criminum consequentia.

IX. Utinam iisdem rationum momentis purgare possem hæc S. Cypriani verba,

quæ extant in ejus epistola ad Donatum: Madet orbis mutuo sanguine; & homicidium cum admittunt singuli crimen est, virtus vocatur cum publice geritur. Quæ quidem verba cum aliqua limitatione intelligi debent, ut optime observat Lombertius in suis animadversionibus in hanc epistolam: etenim absolute loquendo verum non est, omnes subditos, qui de proprii Principis mandato militiæ nomen dederunt, homicidium admittere, si in bello hostes occidunt. Gerenda ipsa bella, inquit Sanctus Augustinus (a) suscipiuntur a bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inveniuntur, ubi eos vel jubere tale aliquid vel in talibus obedire juste ordo ipse constringit. Alioquin Joannes, cum ad eum baptizandi milites venirent, dicentes, & nos quid faciemus? responderet eis, Arma abjicite, militiam istam deserite &c. Vir justus, subjungit ibidem idem S. Augustinus (b), si forte sub rege homine, etiam sacrilego militet, recte potest illo jubente bellare, civiciæ pacis ordinem servans, cui quod jubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel utrum sit, certum non est, ita ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.,

III. **SÆCULUM.** Peculiaris Divi Cypriani opinio circa bella. Tractat. ad Donatum. pag. 4.

SECTIO II. PUNCTA MORALIA.

Moralis Doctrina S. Cypriani instructionem præstat & ædificationem, nec non instituendæ vitæ egregia præcepta tradit. Ex ea siquidem deprehenditur, quid sit Christianus, & quænam ejus esse debeat fides, spes, aliæque virtutes. Quænam sint vera bona inquirenda, quænam vera mala fugienda, ibidem dignoscet pius Lector. Ostendit ibidem Sanctus Doctor, hujus mundi ærumnas, miseras, persecutiones, tormenta non esse vera mala; immo vera bona re ipsa evadere iis, qui vero religionis Christianæ spiritu eadem perpetiuntur. Ostendit insuper, Mortem non debere Christiano viro terribilem esse, immo nimium mortis timorem esse quamdam reprobationis notam. Tandem præclarum Martyrii elogium, quod instaurat S. Cyprianus, ejusque ad Martyrium exhortationes vel timidiore movere possunt, ut Jesu Christi nomen, si quando se præbeat occasio, strenue & alacriter confiteantur, & pro Christi nomine occumbant. Pulcherrimas has veritates modo exponamus, profectum nostrum in his inquirentes: verum passionibus nostris prius imponendum est silentium, & præjudicia procul amandanda.

CAPUT (a) Lib. 22. contra Faustum Manichæum, cap. 74. (b) Cap. 75.

III. **SÆCULUM.** CAPUT I. Quid sit Christianus.

Christianus est templum Dei & Spiritus Sancti habitaculum. Epist. 62. pag. 274.

Sæculo major est. Tractat. ad Donatum. pag. 6.

Ibid. p. 6. & 7.

Major est sæculi honoribus, nec desiderat terrena, sed æternam gloriam. Tractat. de Oratione Dominica. pag. 102.

Moderatio Christiani. Ibid. p. 104.

Nulla in eo sollicitudo de terrenis rebus, ejusque tranquillitas. pag. 105.

I. Christianus juxta mentem Sancti hujus Doctoris, est templum ipsius Dei, & Spiritus Sancti habitaculum, quemadmodum Apostolus antea docuerat. Etiam si charitas, (inquit S. Cyprianus epistola 64. quæ est ad Episcopos Numidas de redemptione Fratrum ex captivitate barbarorum) nos minus adigeret ad opem fratribus ferendam, considerandum tamen hoc in loco fuit, Dei templa esse quæ capta sunt, nec pati nos longa cessatione, & neglecto dolore debere, ut diu Dei templa captiva sint.

II. Cum igitur Christianus sit templum Dei, nemini mirum videri debet, si S. Cyprianus exoptat, immo vult, Christiani actiones eximie huic qualitati responderi; insuper nec mirum videri debet, si appellat christianum sæculo majorem, & majorem rebus omnibus, quæ plurimi ab hominibus æstimantur. Nihil appetere jam, inquit Sanctus Doctor, nihil desiderare de sæculo potest, qui sæculo major est.

III. Christianus, quem jam spiritualibus castris cælestis militia signavit, tenet incorruptam, tenet sobriam religiosi virtutibus disciplinam. Assidua est ei oratio, vel lectio. Nunc cum Deo loquitur, nunc Deus cum illo. Deus eum præceptis suis instruit, & disponit. Christianum, quem Deus divitem fecerit, nemo pauperem faciet. Penuria esse nulla jam poterit cui semel peccus cælestis sagina saturavit, Christiano jam fordent auro distincta laquearia, & pretiosi marmoris crustis vestita domicilia, cum sciat se excolendum magis, se potius ornandum, domum sibi hanc esse potiorem, quam Dominus insedit templi vice, in qua Spiritus Sanctus cœpit habitare.

IV. Christianus major est omnibus sæculi honoribus, nec desiderat terrena, sed cælestia: Sed qui renuntiavit jam sæculo, major est & honoribus ejus, & regno; & ideo non terrena, sed cælestia regna desiderat. Christianus, qui sæculo renuntiavit, & divitias ejus & pompas fidei spirituales abjecit, cibum sibi tantum petit & victum; & diurnum cibum petit, nec in longum desideria petitionis extendit: Merito ergo Christi Discipulus victum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur. Verus Christianus est, qui expeditus & succinctus, nullis laqueis rei familiaris involvitur, sed solutus ac liber, facultates suas ad Deum ante præmissas, ipse quoque comitatur. Sollicitus non est in crastinum, cum probe sciat, quotidianum cibum justo deesse non posse, & omnia illi apponi, qui primum quærit regnum Dei, & justitiam ejus: Nam cum Dei sint omnia, habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Quæ tamen doctrina nequaquam excludit moderatam in crastinum providentiam, adeoque nec moderatum usum bonorum hujus vitæ.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

V. Verus Christianus ille est, qui per secundam nativitatem regeneratus, mundo amplius non vivit, sed soli Deo. Viget apud nos spei robur, inquit S. Cyprianus in suo Tractatu adversus Demetrianum, & firmitas fidei, & inter ipsas sæculi labentis ruinas, erecta mens est, & immobilis virtus, & nunquam non lata patientia, & de Deo suo semper anima secunda. Dei hominem & cultorem Dei, subnixum spei veritate, & fidei stabilitate fundatum, negat mundi hujus, & sæculi infestationibus commoveri. Vineam licet fallat, & oleam decipiat, & herbis siccitate morientibus æstuans campus arescat; quid hoc ad Christianos? Quid ad Dei servos, quos Paradisus invitat? Sed tamen pro ardentibus hostibus, & imbribus impetrandis, & vel auferendis, vel temperandis adversis, rogamus semper, & preces fundimus: & pro pace ac salute vestra . . . instanter oramus.

III. **SÆCULUM.** Aliæ Christiani virtutes. Tractat. adversus Demetrian. pag. 134.

VI. Pœnam, inquit insuper S. Cyprianus paulo supra, de adversis mundi ille sentit, cui & lætitia, & gloria omnis in mundo est. Ille mœret & deflet, si sibi male sit in sæculo, cui bene non potest esse post sæculum, cujus vivendi fructus omnis hic capitur, cujus hic formatum omne finitur, cujus caduca & brevis vita his aliquam dulcedinem commutat & voluptatem, quando illinc excesserit, pœna jam sola superest ad dolorem. Nullus iis dolor est de incurratione malorum præsentium, quibus fiducia est futurorum bonorum. Denique nec consternimur adversis, nec frangimur, nec dolemus . . . Spiritu magis quam carne viventes, firmitate animi infirmitatem corporis vincimus. Apud vos (infideles) impatientia clamosa semper & querula est: apud nos fortis & religiosa patientia, quæta semper, & semper in Deum grata est.

VII. Verum igitur Christiani characterem constituunt quies, humilitas, & tranquillitas, & alibi docet idem S. Cyprianus: Cum quies & humilitas & tranquillitas Christianis omnibus congruat. Mori possunt Christiani, sed vinci non possunt: Vinci non posse, mori posse: & invicti sunt, non solum quia mori non timent, sed quia non repugnant contra impugnantem. Et hoc ipso invictos esse, quia . . . nec repugnare contra impugnantem. Vincula sunt Christianis ornamenta, & honoris insignia potius, quam ignominie nota: Dicatis Deo hominibus . . . ornamenta sunt ista, non vincula; nec Christianorum pedes ad insaniam copulant, sed clarificant ad coronam. Tandem Christianus vel inter ipsas flammam tranquillitas est & quietus; expectat quotidie lætus profectiois suæ salutarem diem, & jamjamque de sæculo recessurus, ad Martyrum munera & domicilia divina properat, post has mundi tenebras visurus candidissimam lucem, & accepturus majorem passionibus omnibus & afflictationibus claritatem. Habes modo ex Divo Cypriano accuratam veri Christiani ideam,

X 2

III. SÆCULUM. ideam, & imaginem graphice depictam. Num recitata Sancti Doctoris verba nostram etiam imaginem referant, penes omnes nos æquum iudicium esto.

CAPUT II.

De Virtutibus theologicis Fide, Spe,
& Charitate.

Fides Christiana in quo consistat. Epist. 30. pag. 210.

Fides in Deum Patrem nihil prodest ad salutem, nisi accedat fides in Filium. Epist. 73. pag. 311.

Epist. 63. pag. 279.

Fides debet esse simplex. Lib. 3. Testimon. cap. 53. pag. 58.

I. Si Clero Romano fidem præstamus, tota christiana fides consistit in confessione nominis Jesu Christi: Totum Fidei Sacramentum, inquit Clerus hic in quadam sua epistola ad S. Cyprianum, in Confessione Christi . . . digestum. Ad salutem siquidem non sufficit fides in Patrem, quam & Judæi habent, sed necessario requiritur etiam fides in Filium. Tradit id S. Cyprianus, epistola 73. quæ est ad Jubanjanum, hisce verbis: „ Quod enim in Evangelio, & in Apostolorum Epistolis Jesu Christi nomen insinuat ad remissionem peccatorum, non ita est quasi aut sine „ Patre, aut contra Patrem prodesse cui- „ quam solus Filius possit: „ Sed ut Judæis . . . ostenderetur, quod nihil eis Pater profuturus esset, nisi in Filium crederent, quem ille misisset. Nam qui Deum Patrem Creatorem sciebant, Filium quoque Christum scire debebant, ne sibi blandirentur & plauderent de solo Patre sine Filii ejus agnitione, qui & dicebat: Nemo venit ad Patrem nisi per me (a). Duorum autem cognitionem esse quæ salvet, idem ipse (Salvator) manifestat dicens: Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum & verum Deum, & quem misisti Jesum Christum (b). Hinc Gentes merito fidei pervenerunt in locum, quem Judæi sua incredulitate perdididerunt: Christus autem docens & ostendens, Gentium populum succedere, & in locum quem Judæi perdididerant, nos postmodum merito fidei pervenire &c. Crassa igitur illusio est opinari quemadmodum quidam Religionis contemptores opinantur, sufficere ad salutem fidem in solum Deum, qui unicum condidit & gubernat, nullamque necessario requiri fidem in Jesum Christum.

II. Cum Dei arcana perspicere non possint, necessario sequitur, fidem nostram simplicem esse debere. Sanctus Cyprianus pluribus Scripturarum oraculis confirmat hanc doctrinam. In simplicitate cordis quærite Deum, inquit Salomon in Sapientia (c). Item alio loco habet: Qui ambulat simpliciter, ambulabat fidenter (d). Item alio loco, Altiora te, inquit, ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris (e). Ifaias ait: Væ qui arguti sunt in semet ipsis (f). Apostolus exclamat: O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei!

(a) Joann. cap. 14. vers. 6.

(b) Joann. cap. 17. vers. 3.

(c) Sapient. cap. 1. vers. 1.

(d) Proverbior. cap. 10. vers. 9.

(e) Ecclesiastici cap. 3. vers. 22.

(f) Cap. 5. vers. 21.

quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, & quam investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit (g)? Hinc jure Sapiens nes admonet: Noli esse multum justus, & noli argumentari plusquam oportet (h). In nostra Vulgata legitur: multum sapiens.

III. Non sufficit accepisse fidem in Baptismo; non enim fides seu regeneratio accepta vivificat, sed fides seu regeneratio custodita: Fides ipsa & nativitas salutaris, Epist. 13. non accepta, sed custodita vivificat. Patrum, adipisci aliquid potuisse; plus est, quod adeptus es, posse servare. Alia fidei essentialis conditio, ut proficit nobis ad salutem, est, ut eam bona opera comitentur: si enim opera desint, nullum datur præmium. Scriptum est, inquit S. Cyprianus, Fides comitatur, & legitur, & auditur, & in exemplum tari debent nostri Ecclesiæ ore celebratur: Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulavit, & ipse ambulare: ambulandum est igitur vestigiis paribus, æmula ingressione nitendum est. Tunc respondet ad fidem nominis, sectatio veritatis, & credenti præmium datur, si quod creditur & geratur. Falsum igitur apprimere est, fidem sine operibus justificare posse.

IV. Christiana fides in totum utilis est, & tantum possumus, quantum credimus: Fidem in totum prodesse, & tantum nos posse, quantum credimus. In hoc sensu legimus in Evangelio secundum Marcum: Omnia quæcumque oratis & petitis, credite quia accipietis, & erunt vobis (i). Item illic: Omnia possibile credenti. Ille qui vere credit, inquit insuper S. Cyprianus, illico consequi potest quod desiderat: Dei gratia in nobis diffunditur pro mensura fidei nostræ: Quantum illuc fidei capacis afferimus, inquit S. Cyprianus, tantum gratiæ inundantis haurimus. Postquam Auctorem suum cælum intuens anima cognovit, sole altior, & hac omni terrena potestate sublimior, id esse incipit, quod se esse credit. Nos fide cum hoste congregimur, fide vincimus, fide coronamur: Quæ congregimur, quæ vincimus, quæ coronamur. Fides est mensura auxilii, quod nobis præbet Deus in afflictionibus; & sola incredulitas impedimento esse potest, ne id accipiamus, quod Dei omnipotentia nobis impertiri potest. Quando unusquisque . . . inquit Sanctus Doctor in sua ad Martyrium exhortatione, tantum accipiat de Dei ope, quantum se credat accipere; nec sit quod omnipotens præstare non possit nisi si accipientis fides caduca deserit.

V. Metueret conscientia nostra, inquit Sanctus Cyprianus, si crederet: quia non credit omnino, nec metuit. Hinc nemo futurorum metum cogitat, diem Domini &

(g) Ad Roman. cap. 11. vers. 33. 34.

(h) Ecclesiastes. cap. 7. vers. 17.

(i) Cap. 11. vers. 24.

III. SÆCULUM. & iram Dei, & incredulis ventura supplicia, & statuta perfidis æterna tormenta nemo considerat. Si hanc haberemus fidem, & hunc timorem, ad omnia essemus parati. Sit licet rei familiaris amissio, verba sunt Divi Cypriani, sit de infestantibus morbis assidua membrorum & cruenta vexatio, sit de uxore, de liberis, de excedentibus charis funebris & tristis avulsio, non sint tibi scandala ista, sed prælia; nec debilitent aut frangant Christiani fidem, sed potius ostendant in colluctatione virtutem, cum contemnenda sit omnis injuria malorum præsentium fiducia futurorum bonorum: Ad omnia te paratum facere timor Dei & fides debet.

VI. Tandem, Christiani non sumus, nisi per fidem & spem: Hoc ipsum quod Christiani sumus, fidei & spei res sumus. Spe salvati sumus, inquit S. Cyprianus cum Apostolo (a): Spes autem quæ videtur, non est spes. Quod enim videmus speramus, per patientiam expectamus. Clerus Romanus in quadam epistola ad Clerum Carthaginensem eandem vim ac efficaciam fidei tribuit & spei: inquit enim: Qui (Deus) omnia præstat sperantibus in se. Miros divinæ hujus virtutis effectus in Martyribus videbimus infra.

VII. Etsi pauca admodum in Divo Cypriano deprehendantur de Charitate, prout est dilectio Dei; quædam nihilominus, & quidem notabilia occurrunt in eodem testimonia de Charitate prout est dilectio proximi, quæ vere Charitas non est, nisi eam aliqua Dei dilectio vivificet. Omnes Christiani, juxta doctrinam S. Cypriani, charitate unum corpus efficiuntur. Christiani per charitatem, cæterorum mala persentiant, & in fratribus suis, Jesum Christum considerant. Christiani, ut docet Firmilianus in sua ad S. Cyprianum epistola, licet corpore ab invicem separati, tamen spiritu adunantur, quasi non unam tantum regionem tenentes, sed in ipsa atque in eadem domo simul iphabitantes. Dei gratia sic conjungere eos novit vinculo charitatis & unitatis, qui longissimis regionibus ab invicem sunt separati. Nam cum Dominus, prosequitur Firmilianus, unus atque idem sit, qui habitat in nobis, conjungit ubique & copulat suos vinculo unitatis. Hinc nihil prodest aliquos proximos & junctos sibi esse corporibus, si animo & mente diffideant, quando adunari animæ omnino non possint, quæ se a Dei unitate diviserint. Charitas, inquit pariter S. Cyprianus, fraternitatis vinculum est, fundamentum pacis, tenacitas ac firmitas unitatis, quæ & spe & fide major est, quæ & opera & martyria præcedit, quæ nobiscum semper apud Deum in regnis cælestibus manebit. Charitas magnanima est, inquit etiam Sanctus Doctor cum Apostolo (b), charitas benigna est, charitas non æmula-

De Charitate. Epist. 62. pag. 274.

Epist. 75. pag. 329. & 330.

Tractat. de Patientia. pag. 149.

(a) Ad Roman. cap. 8. vers. 24. 25.

(b) 1. Corinth. cap. 13. vers. 4. 5. 7.

III. SÆCULUM. tur, non inflatur, non irritatur, non cogitat malum, omnia diligit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Hoc est charitatis elogium, quod habemus ex Divo Cypriano.

CAPUT III.

De Eleemosyna.

I. Inter Opera Divi Cypriani extat Tractatus de Eleemosyna, quem sæpe citant SS. Hieronymus & Augustinus, & cujus meminit Ephesinum Concilium sub titulo Sermonis de Eleemosyna, uti animadvertit Tillemontius in sua Historia Ecclesiastica (c). Eundem pariter citat Concilium Chalcedonense sub titulo Libri de Operibus Pietatis & Eleemosynæ. Opus hoc exaratum videretur ante irruptionem Barbarorum in Numidiam, de qua sermo est in epistola sexagesima secunda. Hinc sola hujus concinnandi Tractatus causa extitit Pastoralis sollicitudo Divi Cypriani, qua populo suo christianæ vitæ præcepta tradebat. Ex hoc Tractatu exscribam modo præcipua & notabiliora loca, quæ hujusce Capituli argumentum respiciunt.

II. Primo igitur loco Sanctus Doctor proponit nobis Eleemosynam utpotè medium ad recuperandam gratiam Baptismi, si quando per peccatum misere eandem amissimus. Nam, inquit ille, cum Dominus adveniens sanasset illa quæ Adam portaverat vulnera, & venena serpentis antiqui curasset, legem dedit sano & præcepit, ne ultra jam peccaret, ne quid peccanti gravius eveniret. Quo quidem præcepto, subjungit idem Sanctus Doctor, coarctati eramus, & in angustum innocentie præscriptione conclusi, nec haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas, atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas divina subveniens, justitiæ & misericordiæ operibus ostensis, viam quamdam tuendæ salutis aperiret, ut sordes postmodum quascumque contrahimus, eleemosynis ablueremus. Sicut lavacro aquæ salutaris gehennæ ignis extinguitur, ita eleemosynis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in Baptismo remissa peccatorum datur, assidua & jugis operatio, Baptismi instar imitata, rursum indulgentiam largitur.

III. „ Hoc, prosequitur S. Cyprianus, in Evangelio Dominus docet: nam „ cum denotarentur Discipuli ejus quod „ ederent, nec prius manus abluissent, re- „ spondit & dixit: Qui fecit quod intus „ est, fecit & quod foris est: Verum date „ eleemosynam, & ecce vobis munda omnia (d). Monens & ostendens unde mundati & purgati esse possumus, addidit eleemosynas esse faciendas. Misericors (Deus) „ docet & monet misericordiam fieri; & „ quia servare quærit quos magno pretio „ redemit, post Baptismi gratiam fordida-

(c) Tom. 4. p. 128.

(d) Luc. cap. 9. vers. 40. 41.

III. „ ros docet denuo posse purgari. Agno-
SÆCULUM. scamus itaque, fratres charissimi, divinæ
„ indulgentiæ munus salubre & emundan-
„ dis purgandisque peccatis nostris, qui
„ sine aliquo conscientiæ vulnere esse non
„ possumus, medelis spiritalibus vulnera
„ nostra curemus. „

IV. Occurrit deinde S. Cyprianus iis,
qui ad eleemosynam erogandam parum di-
spofiti, objicere potuissent, non teneri se ad
hæc misericordiæ opera, cum sint absque
peccato. Ostendit itaque S. Cyprianus,
neminem sic sibi de sua innocentia blandiri
posse, ut putet hac medicina non indigere.
„ Nec quisquam, inquit Sanctus Doctor,
„ sic sibi de puro atque immaculato pecto-
„ re blandiatur, ut innocentia sua fretus,
„ medicinam non putet adhibendam esse
„ vulneribus, cum scriptum sit: Quis glo-
„ riabitur, castum se habere cor, aut quis
„ gloriabitur mundum se esse a pecca-
„ tis (a)? Et iterum in epistola sua Joan-
„ nes dicat: Si dixerimus quia peccatum
„ non habemus, nos ipsos decipimus, &
„ veritas in nobis non est (b). Si autem
„ nemo esse sine peccato potest, & quisquis
„ inculpatum se esse dixerit, aut superbus
„ aut stultus est, quam necessaria, quam
„ benigna est divina clementia, quæ cum
„ sciat non deesse sanatis quædam postmo-
„ dum vulnera, dedit curandis denuo sa-
„ nandisque vulneribus remedia salutaria. „

V. Inter cætera Scripturarum oracula,
quibus Deus mandat & præcipit eleemosy-
nam, S. Cyprianus profert hæc Isaïæ ver-
ba: Frange esurienti panem tuum, & ege-
nos sine tecto induc in domum tuam. Si
videris nudum, vesti eum, & domesticos
feminis tui non despicias Tunc ex-
clamabis, & Deus exaudiet te: dum ad-
huc loqueris, dicet: Ecce adsum (c). In
quæ Isaïæ verba egregie observat S. Cy-
prianus, Prophetam hunc, postquam ex-
probravit Judæis eorum facinora, & abo-
minationes, dixitque, eos, nec si orationi-
bus, & precibus, & jejuniis uterentur, fa-
tisfacere pro delictis posse; tandem per su-
perius recitata verba demonstravit, solis
eleemosynis Deum placari posse. In no-
vissima tamen parte demonstrans, solis ele-
mosynis Deum placari posse, addidit dicens:
Frangere esurienti panem tuum &c.

VI. Profert insuper Sanctus Doctor
hæc Salomonis verba: Conclude eleemosy-
nam in corde pauperis, & hæc pro te exo-
rabit in omni malo. Et iterum: Qui ob-
turat aures ne audiat imbecillum, & ipse
invocabit Deum, & non erit qui exaudiat
eum (d). Neque enim, observat in hunc
locum S. Cyprianus, promereri misericor-
diam Domini poterit, qui misericors ipse
non fuerit; aut impetrabit de divina pieta-
te aliquid in precibus, qui ad precem paupe-
ris non fuerit humanus. Quod item in

Psalms Spiritus Sanctus declarat & probat
dicens: Beatus qui intelligit super egenum
& pauperem; in die mala liberabit eum
Dominus (e).

VII. In illa Raphaelis ad Tobiam ver-
ba: Bona est oratio cum jejuniis & ele-
mosyna (f) hæc observat S. Cyprianus.
Ostendit (Angelus) orationes nostras
minus posse, nisi eleemosynis adjuventur.
Revelat Angelus, & manifestat
eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri;
eleemosynis vitam de periculis redimi, ele-
mosynis a morte animas liberari. Quia Eleemosyna
vero temporalia beneficia magis quam spi-
ritualia nonnulli mirantur; hinc S. Cy-
prianus resurrectione Tabithæ ostendit,
eleemosynam liberare etiam a morte cor-
poris: Tantum, inquit ille, potuerunt mi-
sericordiæ merita.

VIII. Jesus Christus nihil crebrius
mandat & præcipit in Evangelio, quam ut
insistamus eleemosynis dandis. Vendite
inquit Christus Dominus, res vestras, &
date eleemosynam (g). Vult insuper idem
Christus Dominus, ut non condamus nobis
thesauros super terram, sed ut thesaurize-
mus nobis thesauros in cælo (h). Et cum
observata lege perfectum & consummatum
vellet ostendere. Si vis, inquit, perfectus
esse, vade, & vende omnia tua, & da ege-
nis (i). Item alio loco negotiatorem cæ-
lestis gratiæ & comparatorem salutis æter-
næ, distractis omnibus rebus suis, pretio-
sam margaritam, hoc est, Vitam æternam
Christi cruore pretiosam de quantitate pa-
trimonii sui dicit debere mercari (k). Eos
denique & Abrahamæ filios dicit, quos in ju-
vandis alendisque pauperibus operarios
cernit. „ Nam si Abraham credidit Deo,
„ inquit hac super re S. Cyprianus, & de-
„ putatum est ei ad justitiam, utique qui
„ secundum præceptum Dei eleemosynas
„ facit, Deo credit, & qui habet fidei ve-
„ ritatem, servat Dei timorem, qui autem
„ Dei timorem servat in miserationibus
„ pauperum Deum cogitat. Operatur enim
„ ideo quia credit, qui scit vera esse quæ
„ prædicta sunt verbis Dei, nec Scriptu-
„ ram Sanctam posse mentiri mi-
„ sericordes ad regnum vocari. „ Hoc
pactis S. Cyprianus ostendit, Eleemosynam
in Scripturis Sanctis mandari & præcipi.

IX. Si vereris & metuis, prosequitur
Sanctus Doctor, ne si operari plurimum
cæperis, patrimonio tuo larga operatione
finito ad penuriam forte redigaris: esto in-
trepidus, esto securus: Finiri
non potest unde in usus Christi impenditur,
unde opus caeleste celebratur: nec hoc tibi de-
meo spondeo, sed de Sanctarum Scriptura-
rum fide, & divinæ pollicitationis auctoritate
promerentur. Ibid.

- (e) Psalm. 40. vers. 1.
(f) Tob. cap. 12. vers. 8.
(g) Luc. cap. 12. vers. 33.
(h) Matth. cap. 6. vers. 19. 20.
(i) Matth. cap. 19. vers. 21.
(k) Matth. cap. 13. vers. 46.

III. promitto. Idque probat his Proverbiorum
SÆCULUM. verbis: Qui dat pauperibus, nunquam ege-
bit; qui autem avertit oculum suum, in
magna penuria erit (a). Insuper hoc Apo-
stoli oraculo: Qui administrat semen femi-
nanti, & panem ad edendum præstabit, &
multiplicabit seminationem vestram, & au-
gebit incrementa frugum justitiæ vestræ, ut
in omnibus locupletemini (b). Admini-
stratio hujus officii, inquit alibi idem Apo-
stolus, non tam supplebit ea quæ Sanctis
desunt, sed & abundabit per multam gra-
tiarum actionem in Deum (c). Quoniam,
subjungit S. Cyprianus, dum gratiarum
actio ad Deum pro eleemosynis
pauperum oratione dirigitur, census operan-
tis, Dei retributione cumulatur.

X. Metuis, prosequitur idem Sanctus
Episcopus, ne patrimonium tuum forte de-
ficiat, si operari ex eo largiter cæperis; &
nescis, miser, quia dum times ne res fami-
liaris deficiat, vita ipsa & salus deficiat: &
dum ne quid de rebus tuis minuat at-
tendis, non respicis quod ipse minuaris, ama-
tor magis mammonæ quam animæ tuæ; ut
dum times ne pro te patrimonium tuum per-
das, ipse pro patrimonio tuo pereas. „ Me-
„ tuis ne patrimonium tuum forte deficiat,
„ si operari ex eo largiter cæperis: quan-
„ do enim factum est, ut justo possent de-
„ esse subsidia vitæ? Elias in solitudine
„ corvis ministrantibus pascitur, & Danieli
„ in lacu ad leonum prædam jussu Regis
„ incluso prandium divinitus apparatur: „
„ & tu metuis, ne operanti tibi & Domi-
„ num promerenti desit alimentum. Volu-
„ cres Deus pascit & quibus nullus
„ divinæ rei sensus est, eis nec potus, nec cibus
„ deest; tu Christiano, tu Dei servo: tu bo-
„ nis operibus dedito, tu Domino suo charo
„ aliquid defuturum existimas? Nisi si putas,
„ quia qui Christum pascit, a Christo ipse non
„ pascitur, aut eis terrena deerunt, quibus cæ-
„ lestia & divina tribuuntur.

XI. Divus Cyprianus appellat has co-
gitationes, impias & sacrilegas; insuper
pharisæos vocat illos, qui hæc meditantur.
Unde, verba sunt Sancti Doctoris, hæc in-
credula cogitatio? Unde impia & sacrilega
ista meditatio? Quid facit in domo fidei
per seipsum peccat? Quid, qui Christo omnino
non credit, appellatur & dicitur Christianus?
Pharisæi tibi magis congruit nomen.
„ Quales (pharisæos) nunc quosdam in
„ Ecclesia videmus, quorum præclusæ au-
„ res & corda cæcata nullum de spiritua-
„ libus & salutaribus monitis lumen ad-
„ mittunt; de quibus mirari non oportet
„ quod contemnant in tractatibus servum,
„ quando a talibus ipsum Dominum videam-
„ mus esse contemptum. „ Quæ animad-
versio est Divi Cypriani, qui sic prosequi-
tur: „ Quid tibi in istis ineptis & stultis
„ cogitationibus plaudis, quasi metu &
„ sollicitudine futurorum ab operibus re-

„ tarderis? Quid umbras & præstigias
„ quasdam vanæ excusationis obrendis. SÆCULUM.
„ Confitere immo quæ vera sunt
„ Obfuderunt animum tuum sterilitatis te-
„ nebræ, & recedente inde lumine verita-
„ tis, carnale pectus alta & profunda ava-
„ ritiae caligo cæcavit. „ Pecuniæ tuæ ca-
„ pitivus & servus es; catenis cupiditatis & eleemosynas
„ vinculis alligatus es, & quem jam solverat impedit.
Christus, denuo vincit es. En verum elee-
mosynæ impedimentum. Avaritia & cu-
piditate alligantur ii, qui pauperum misere-
riam levare possent. Quælibet alia excusa-
tio vana est & inutilis.

XII. Sed heu infelices divites! Servas
pecuniam, inquit S. Cyprianus, quæ te ser-
vata non servat: patrimonium cumulas,
quod te pondere suo onerat; nec memini-
sti quid Deus responderit diviti exuberanti-
um fructuum copiam stulta exultatione
jactanti: Stulte, inquit (d) hac nocte ex-
postulatur anima tua a te: quæ ergo parasti
cujus erunt? Quid divitiis tuis, prosequi-
tur Sanctus Doctor, solus incubas; quid
in pœnam tuam patrimonii tui pondus ex-
aggeras, ut quo locupletior sæculo fueris,
pauperior Deo fias? Redditus tuos divide
cum Domino Deo tuo, fructus tuos partire
cum Christo, fac tibi possessionum terre-
strium Christum participem, ut & ille te
sibi faciat regnorum cælestium cohæredem
. . . . Qui ergo locuples & dives es, eme
tibi a Christo aurum ignitum, ut fordibus
tuis tamquam igne decoctis, esse aurum
mundum possis, si eleemosynis & justa
operatione purgeris. Eme tibi albam ve-
stem, ut indumento Christi candido vestia-
ris. Deinde ad mulieres præcipue sermo-
nem convertens S. Cyprianus, inquit:
Egentem & pauperem non vident oculi tui
superfusi nigroris tenebris & nocte conte-
cti: locuples & dives es, & dominicum ce-
lebrare te credis, quæ corban omnino non
respicis, quæ in dominicum sine sacrificio
venis, quæ partem de sacrificio quod pau-
per obtulit fumis. Postremum hunc arti-
culum explicabimus, quando de Disciplina
fermo erit.

XIII. Sed enim multi sunt in domo li-
beri, objiciet fortasse aliquis, & retardat
me numerositas filiorum quo minus largi-
ter bonis operibus insistam. Atqui hoc
ipso, respondet S. Cyprianus, operari am-
plius debes, quo multorum pignorum pa-
gatio. p. 142.

- (a) Proverb. cap. 27. vers. 28.
(b) 2. Corinth. cap. 9. vers. 10.
(c) Ibid. vers. 12.

„ tarderis? Quid umbras & præstigias
„ quasdam vanæ excusationis obrendis. SÆCULUM.
„ Confitere immo quæ vera sunt
„ Obfuderunt animum tuum sterilitatis te-
„ nebræ, & recedente inde lumine verita-
„ tis, carnale pectus alta & profunda ava-
„ ritiae caligo cæcavit. „ Pecuniæ tuæ ca-
„ pitivus & servus es; catenis cupiditatis & eleemosynas
„ vinculis alligatus es, & quem jam solverat impedit.
Christus, denuo vincit es. En verum elee-
mosynæ impedimentum. Avaritia & cu-
piditate alligantur ii, qui pauperum misere-
riam levare possent. Quælibet alia excusa-
tio vana est & inutilis.

XII. Sed heu infelices divites! Servas
pecuniam, inquit S. Cyprianus, quæ te ser-
vata non servat: patrimonium cumulas,
quod te pondere suo onerat; nec memini-
sti quid Deus responderit diviti exuberanti-
um fructuum copiam stulta exultatione
jactanti: Stulte, inquit (d) hac nocte ex-
postulatur anima tua a te: quæ ergo parasti
cujus erunt? Quid divitiis tuis, prosequi-
tur Sanctus Doctor, solus incubas; quid
in pœnam tuam patrimonii tui pondus ex-
aggeras, ut quo locupletior sæculo fueris,
pauperior Deo fias? Redditus tuos divide
cum Domino Deo tuo, fructus tuos partire
cum Christo, fac tibi possessionum terre-
strium Christum participem, ut & ille te
sibi faciat regnorum cælestium cohæredem
. . . . Qui ergo locuples & dives es, eme
tibi a Christo aurum ignitum, ut fordibus
tuis tamquam igne decoctis, esse aurum
mundum possis, si eleemosynis & justa
operatione purgeris. Eme tibi albam ve-
stem, ut indumento Christi candido vestia-
ris. Deinde ad mulieres præcipue sermo-
nem convertens S. Cyprianus, inquit:
Egentem & pauperem non vident oculi tui
superfusi nigroris tenebris & nocte conte-
cti: locuples & dives es, & dominicum ce-
lebrare te credis, quæ corban omnino non
respicis, quæ in dominicum sine sacrificio
venis, quæ partem de sacrificio quod pau-
per obtulit fumis. Postremum hunc arti-
culum explicabimus, quando de Disciplina
fermo erit.

XIII. Sed enim multi sunt in domo li-
beri, objiciet fortasse aliquis, & retardat
me numerositas filiorum quo minus largi-
ter bonis operibus insistam. Atqui hoc
ipso, respondet S. Cyprianus, operari am-
plius debes, quo multorum pignorum pa-
gatio. p. 142.

„ operari magis debes, ut filios tuos Deo
„ justa

- (d) Lucæ cap. 12. vers. 20.

pag. 238.

Ibid.

Deus illius
miseretur,
qui erogat
eleemosynas.
Ibid.

III. „ SÆCULUM. „ justa operatione commendes. Illi, (Deo)
 „ assigna facultates tuas, quas hæredibus
 „ servas: ille sit liberis tuis tutor, ille cu-
 „ rator, ille protector. Patrimonium Deo
 „ creditum nec Respublica eripuit, nec
 „ fiscus invadit, nec calumnia aliqua fo-
 „ rensis evertit: *In tuto hæreditas ponitur, quæ Deo custode servatur.* Hoc
 „ est charis pignoribus in posterum provi-
 „ dere, hoc est futuris hæredibus paterna
 „ pietate consulere. „

XIV. Ex his omnibus Sanctus Episcopus concludit, prævaricatorem & proditorum, non patrem, eum esse, qui filiis suis fideliter non consulit, qui conservandis eis religiosa vera pietate non prospicit: qui studet terreno magis quam cælesti patrimonio, subdit ille, filios suos diabolo magis commendat quam Christo; bis delinquit, & duplex crimen admittit, & quod non præparat filiis suis Dei Patris auxilium, & quod docet filios patrimonium plus amare quam Christum. Proponit deinde Sanctus Doctor salutaria monita Tobie ad filium suum, quæ videri possunt Tob. cap. 4. vers. 6. & seq. Ostendit postea, eos qui eleemosynas non largiuntur, nullam afferre posse excusationem; & recitat Evangelii verbis, quibus Jesus Christus ad ignem æternum eos damnat, qui in pauperibus eum non susceperunt, eosque ad regnum cælorum vocat, qui eum in pauperibus susceperunt, sic profequitur: „ Quid potuit nobis majus edicere? Quomodo magis potuit justitiæ ac misericordiæ nostræ opera provocare, quam quod præstari dixit sibi quidquid egenti præstatur & pauperi; & se dixit offendi nisi egenti præstetur & pauperi; ut qui respectu fratris in Ecclesia non movetur, vel Christi contemplatione moveatur, & qui non cogitat in labore atque in egestate conservum, vel Dominum cogitet in ipso illo quem despicit constitutum. „

XV. Pulcherrimum adeo est exemplum Fidelium, qui Apostolorum ætate divinito patrimonio iisdem Apostolis pretium pauperibus dispensandum offerebant, ut illud Sanctus Doctor prætermittere haudquam possit. Proponit itaque exemplum illud sui ævi fidelibus, & commendata charitate ac fide illorum credentium quorum una erat anima, unaque mens, istos hortatur, ut imitentur æquitatem Dei Patris, a cujus beneficiis & muneribus nemo arceatur. „ Sic æqualiter dies illuminat, inquit ille, sol radiat, imber rigat, ventus aspirat, & dormientibus somnus unus est, & stellarum splendor ac lunæ communis est. „ Tandem postquam significavit Sanctus Doctor, Dominum, meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuentem, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, concludit Tractatum suum præclarissimo hoc elogio Eleemosynæ. Præclara, inquit ille, & divina res salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, tutela

pag. 144.

Elogium Eleemosynæ. Ibid.

fidei, medela peccati, res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis, sine periculo persecutionis, corona pacis, *Verum Dei munus & maximum, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo christianus adjutus perfert gratiam spiritalem, promeretur Christum judicem, Deum computat debitorem.* Nullam in diversa hujusce Tractatus loca peculiarem observationem instituo: id unum in genere animadverto, Tractatum hunc maximam esse utilitatis, complecti moralem doctrinam apprime catholicam, & validissimam inniti principiis: verum fateamur oportet, paucos admodum inter Christianos hodie reperiri, qui has veritates moribus teneant & opere compleant.

C A P U T IV.
 De Patientia.

I. **T**ractatum de Opere & Eleemosynis, de quo supra verba fecimus, sequitur immediate Tractatus de Bono Patientia, qui & instructionem & ædificationem christiano Lectori præstare potest. In initio hujus Tractatus agnoscit S. Cyprianus, Patientiam esse Christianorum unice propriam virtutem, quam cum Deo communem habent; necnon esse donum cæleste, cum ejus dignitas & claritas e cælo sit: *Est enim nobis cum Deo virtus ista communis; inde patientia incipit; inde claritas ejus & dignitas caput sumit.* Quod patientiam diligere debeant homines, ex eo probat Sanctus Doctor, quod ipsi Deo cara est hæc virtus: quod autem eandem debeant sectari, id confirmat ejusdem Dei exemplo, qui patientissime sustinens in contumeliam suæ majestatis & honoris instituta ab hominibus profana templa, & terrena figmenta, & sacra sacrilega, super bonos & malos æqualiter facit diem nasci, & lumen solis oboriri: *Et cum crebris, immo continuis exacerbetur offensis Deus; indignationem suam temperat, & . . . retributionis diem patienter expectat.* Itaque ipsius Dei patientia est prima ratio, quæ ad hanc virtutem sectandam movere nos debet.

II. Depromitur secunda ratio ex exemplo Salvatoris, qui non hoc tantum docuit, inquit Sanctus Cyprianus, sed implevit & factis. Inter cætera mirabilia virtutum suarum, quibus indicia divinæ majestatis expressit, paternam quoque patientiam tolerantia tenore servavit. *Omnes Sal- vatoris operationes patientia comite signantur.* Eius Incarnatio, Baptisma, Jejunium quadraginta dierum, post quod sequitur triplex tentatio, ejus benignitas erga suos Discipulos, lotio pedum Apostolorum, osculum Judæ, labores tandem ab eodem Salvatore exantlati pro conversione Judæorum, satis superque ipsius patientiam manifestant. Sub ipsa autem passione & cruce, priusquam ad crudelitatem necis & effusionem sanguinis veniretur, quæ conviciorum probra patienter audita, quæ contumeliam tole-

III. SÆCULUM.

Patientia est donum cæleste. Tractat. de Bono Patientia. pag. 145.

Deus patientissimus. p. 146.

Patientia Jesu Christi validissime probat ejus Divinitatem. pag. 146.

Omnes Sal- vatoris operationes patientia comite signantur. Ibid.

III. SÆCULUM. „ rata ludibria, ut insultantium sputamina
 „ exciperet, flagella ipse pateretur, corona-
 „ retur spinis, palmis in faciem verberare-
 „ tur, cibaretur felle, aceto potaretur; ille
 „ innocens, ille justus immo innocentia ipsa
 „ & ipsa justitia, inter facinorosos deputatur,
 „ & testimoniis falsis veritas premitur, judi-
 „ catur judicaturus, & Dei sermo ad victi-
 „ nam tacitus ducitur.

pag. 147.

III. Cum ad Crucem Domini confundantur sidera, elementa turbentur, contremiscat terra, nox diem claudat, sol, ne Judæorum facinus aspicere cogatur, & radios, & oculos suos subtrahat, *Ille non loquitur, nec movetur, nec majestatem suam sub ipsa saltem passione proficitur.* Usque ad finem perseveranter ac jugiter tolerantur omnia, ut consummetur in Christo plena & perfecta patientia. Et post ista omnia, adhuc interfectores suos, si conversi ad eum venerint, suscipit. Illos adversarios, illos blasphemos, illos nominis sui semper inimicos, si penitentiam delicti agant, si admissum facinus agnoscant, non solum ad indulgentiam criminis, sed & ad præmium regni cælestis admittit. *Quid potest patientius, exclamat hoc loco S. Cyprianus, quid benignius dici? vivificatur Christi sanguine, etiam qui fudit sanguinem Christi.* Quæ quidem verba, ut mihi videtur, mentem sublimia admodum cogitantem manifestant.

IV. Quid vero inferendum sit ex his prodigiis patientiæ Salvatoris, audi ex eodem Divo Cypriano: „ Quod si & nos, inquit ille, in Christo sumus, si Christum induimus, si ipse est salutis nostræ via, qui Christum vestigiis salutaribus sequimur, „ per Christi exempla gradiamur: sicut Joannes Apostolus instruit dicens (a): Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulavit & ipse ambulare. Christus passus est pro nobis, inquit Princeps Apostolorum (b), relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus . . . qui cum malediceretur, non remaledicebat, cum pateretur, non comminabatur. Hoc est secundum momentum quod urget S. Cyprianus, ut ad patientiam nos inducat.

Exemplar patientiæ in Sanctis. pag. 147.

V. Tertium vero momentum depromitur ex Sanctis utriusque Testamenti. Patriarchæ, & Prophetæ, & Justi omnes veteris Testamenti, nihil magis custodierunt in laude virtutum suarum, quam quod patientiam forti & stabili æquanimitate tenuerunt. Sic Abel humilis & mitis patienter occiditur. Sic Abraham tentatus in filio, præceptis Dei tota patientia devotionis obsequitur: & Isaac quando a patre immolandum offertur, patiens invenitur. Sic Jacob fugatus a fratre, de terra sua patienter excedit, & majore patientia postmodum supplex adhuc magis impium & persecutorem muneribus pacificis ad concordiam redigit. Sic Joseph venumdatus a fratribus, patienter ignoscit. Sic Moyses pro ingrato & perfido populo patiens & lenis

(a) I. Joann. cap. 2. vers. 6.
(b) I. Pet. cap. 2. vers. 21. 23.

III. SÆCULUM.

Dominum deprecatur. Sic David mira & christiana patientia, cum sæpe Saul Regem persequentem se & interficere concupiscentem posset occidere, noluit rependere inimico vicem sed occisum adhuc insuper & vindicavit. Tot denique Prophetæ interfecti, tot Martyres gloriosis mortibus honorati, omnes ad cælestes coronas patientiæ laude venerunt. Omnia hæc pulcherrima patientiæ exempla S. Cyprianus imitanda nobis proponit.

VI. Ut hujus virtutis necessitas pleniùs & manifestius innotescat, cogitemus, inquit S. Cyprianus, sententiam, quam Adam præcepti immemor, & datæ legis transgressor accepit: tunc quippe sciemus, quam patientes esse in isto sæculo debeamus, qui sic nascimur, ut pressuris istis & afflictationibus laboremus. In tristitia & gemitu finis necessè est omnibus diebus vitæ nostræ; edamus panem necessè est cum sudore & labore: unde unusquisque nostrum cum nascitur, & hospitio mundi hujus excipitur, initium sumit a lacrymis, & quamvis omnium adhuc nescius & ignarus, nihil aliud novit in illa ipsa prima nativitate, quam flere. *Nec sudantibus & laborantibus possunt alia magis quam patientiæ subvenire solatia.* Hujusce mundi ærumnæ, ac miseriæ absolute sunt necessariæ; ergo necessaria est patientia. Hoc est totum Divi Cypriani argumentum.

Necessitas patientiæ pro omnibus hominibus. pag. 148.

VII. Ab his pœnis & ærumnis quæ omnes in genere homines afficiunt, transietiam magis lit S. Cyprianus ad eas pœnas ærumnasque, quæ christianos peculiariter afficiunt; christianos inquam, qui diabolo impugnante plus quatuor, qui in acie quotidie stantes, inveterati & exercitati hostis colluctationibus fatigantur, quibus, præter varias & assiduas tentationum pugnas, in persecutionum quoque certamine patrimonia relinquenda sunt, subeundus carcer, portandæ catenæ, animæ impendendæ, gladius, bestia, ignes, cruces, omnia denique tormentorum ac pœnarum genera ac virtute patientiæ perferenda. Hoc ipsum quod christiani sumus fidei, & spei res est. *Ut autem spes & fides ad fructum sui possint pervenire, patientia opus est,* inquit Sanctus Doctor: *non enim præsentem gloriam sequimur, sed futuram . . .* „ Propter „ rea expectatio & patientia necessaria est, „ ut id quod cepimus impleamus, & quod „ credimus & speramus, Deo repræsen- „ tante capiamus. „

Patientia est etiam magis necessaria Christianis. pag. 148.

VIII. Charitas, licet fraternitatis vinculum sit, & fundamentum pacis, & refundamentum omnium virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

IX. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

X. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XI. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XII. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XIII. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XIV. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XV. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XVI. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XVII. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XVIII. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XIX. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XX. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XXI. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XXII. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XXIII. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XXIV. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XXV. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XXVI. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XXVII. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XXVIII. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XXIX. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

XXX. Patientia est virtutum, & ipsius etiam charitatis. pag. 149.

III. SÆCULUM. Charitas, inquit (a), benigna est, non irritatur . . . omnia sustinet. Et alio loco probavit (b), nec unitatem feruari posse, nec pacem, nisi se invicem fratres mutua tolerantia fovcant, & concordia vinculum patientia intercedente custodiant.

Patientia necessaria est ad peccata vitanda. p. 148. Et 149.

IX. Virtus hæc admodum necessaria ad recte agendum æque necessaria est ad peccata vitanda. Adulterium, exempli causa, fraus, homicidium, mortalia quidem crimina, non subsisterent si adesset patientia. Ut non jures, neque maledicas, ut tua ablata non repetas, ut accepta alapa & alteram maxillam verberanti præbeas, ut diligas inimicos tuos, ut pro adversariis & persecutoribus precem facias, necessaria est patientia: Poterisne, inquit S. Cyprianus, ista perficere, nisi patientiæ, & tolerantia teneas firmitatem? Ut iram vitemus, discordiam, similitatem, necessaria est patientia: necnon ad varia quoque carnis incommoda, & crebros corporis duosque cruciatus, quibus humanum genus quotidie fatigatur & quatitur, patientia necessaria est; nec aliud magis inter injustos discernit & justos, quam quod in adversis per impatientiam queritur & blasphematur injustus, patientia justus probatur. Sic Job examinatus est & probatus, & ad summum fastigium laudis patientiæ virtute provectus.

De Impatientia. p. 150.

X. Ut hujusce virtutis necessitatem ostendat S. Cyprianus, eam repræsentat ex oppositione quam habet cum vitio contrario, videlicet impatientia. Sicut patientia, verba sunt Sancti hujus Doctoris, bonum Christi est, sic e contra impatientia diaboli malum; & sicut in quo habitat & manet Christus, patiens invenitur, ita impatiens semper existit, cujus mentem diaboli nequitia possidet. Adam contra cæleste præceptum cibi læthalis impatiens in mortem cecidit; per impatientiam Cain fratrem peremit, & Esau de majoribus ad minora descendit. Quid Judaicus populus circa beneficia divina perfidus & ingratus, nonne quod a Deo primum recessit, impatientiæ crimen fuit? nec unquam ab eadem impatientia desistit, quo minus semper docilitatis & divinæ admonitionis patientiæ, Prophetas suos, & justos quosque perimendo, ad crucem quoque & ad sanguinem Domini prosiliret. Uno verbo, quæ patientia operibus suis ædificat ad gloriam, impatientia destruit ad ruinam.

Effectus Patientiæ. Ibid.

XI. Optimi autem patientiæ effectus ex Divo Cypriano sunt sequentes. Patientia est, quæ nos Deo commendat & servat. Ipsa est, quæ iram temperat, quæ linguam frænat, mentem gubernat, pacem custodit, disciplinam regit, libidinis imperum frangit, tumoris violentiam comprimit, incendium simultatis extinguit, coercet potentiam

(a) 1. Corinth. 13. vers. 4. 5.
(b) Ad Ephes. cap. 4. vers. 2. 3.

divitum, inopiam pauperum refovet, tueretur in virginibus beatam integritatem, in v duis laboriosam castitatem, in conjunctis & maritalis individuum charitatem. Facit humiles in prosperis, in adversis fortes, contra injurias & contumelias mites. Docet delinquentibus cito ignoscere; si ipse delinquas, diu & multum rogare. Tentationes expugnat, persecutiones tolerat, passiones & martyria consummat. Ipsa est, quæ fidei nostræ fundamenta firmiter munit. Ipsa est, quæ incrementa spei sublimiter provehit. Ipsa actum dirigit, ut tenere possimus viam Christi, dum per ejus tolerantiam gradimur. Ipsa efficit, ut perseveremus filii Dei, dum patientiam Patris imitamur.

XII. Quoad eos vero, qui omnia recensita patientiæ bona quantum par est non æstimantes, vel pondere injuriarum angentium, vel dolore de iis qui adversum se grassantur & ferunt, vindicari velociter cupiunt, illos obsecrat S. Cyprianus, ut patienter judicii diem expectent, & considerent, quia necdum vindicatus est ipse qui vindicat. Hunc expectemus, fratres dilectissimi, inquit ille, judicem & vindicem nostrum, ecclesiæ suæ populum & ab initio mundi justorum omnium numerum secum pariter vindicaturum. Qui ad vindictam suam nimium festinat, & properat, consideret, quia necdum vindicatus est ipse qui vindicat. . . . Ipsius patientiam in persecutionibus & passionibus nostris cogitemus. Hujus adventui plenum expectationis obsequium præbeamus: nec defendi ante Dominum servi irreligiosa & inverecunda festinatione properemus. Insistamus potius & elaboremus, & toto corde vigilantes atque ad omnem tolerantiam stabiles dominica præcepta servemus; ut cum ille iræ & vindictæ dies venerit, non cum impiis & peccatoribus puniamur, sed cum justis & Deum timentibus honoreremur.

III. SÆCULUM.

Monitum in quo ad vindictam festinant. p. 151.

CAPUT V.

Quænam sunt Bona, & Mala, & de eorum Usu.

I. De patientia ejusque utilitatibus ac necessitate disseruimus capite præcedenti: nunc vero de bonis ac malis verba faciemus, & per jucundum christianis Lectoribus fore confidimus, si quomodo bonis ac malis uti debeant, juxta Evangelicam monita eisdem præscribamus. A bonis igitur sit initium. Itaque neque divitiæ, neque honores, neque terrenæ voluptates aliquid boni sunt; ea sola sunt vera bona juxta Sanctum Cyprianum, quæ spiritualia sunt, quæ ad Deum nos ducunt, quæque nobiscum apud Deum perpetua possessione permanent. Sciant, inquit Sanctus Cyprianus, loquens de Virginibus, quæ se bonis suis terrenis uti posse contendebant, bona illa esse, quæ sunt spiritualia, divina, cælestia, quæ nos ad Deum ducant, quæ nobiscum apud Deum perpetua possessione

Quænam sint vera bona juxta Divum Cyprianum. Tractat. de Habitu Virg. p. 69.

III. SÆCULUM.

permaneat. Cæterum quæcumque terrena sunt in sæculo accepta, & hic cum sæculo remansura, tam contemni debent, quam mundus ipse contemnitur, cujus pompis & deliciis jam tunc renuntiavimus, cum meliore transgressu ad Deum venimus. Æterna igitur & divina sectanda sunt, & omnia de Dei voluntate facienda sunt, ut Domini nostri vestigia & magisteria divina sectemur.

Quænam sint falsa bona. Tractat. ad Donat. p. 5.

II. Impossibile autem erit aliquod verum bonum in terris adinvenire, si parumper consideremus quæ in terris evenire solent: & sane, ne videamur pejora eligere, hoc est crimina, quorum tristis atque averfandus aspectus ora & vultus conscientia melioris offendit; consideremus ea, quæ ignorantia sæcularis bona opinatur. Quos honores putas esse, quos fasces, quam affluentiam in divitiis, in magistratu purpuræ speciem, Arridentis nequitia, inquit Sanctus Cyprianus, facies quidem læta est, sed calamitatis abstrusæ illecebrosa fallacia: instar quoddam veneni, ubi in læthales succos dulcedine asperfa calliditate fallendi sapore medicato, poculum videtur esse quod fumitur; ubi epora res est perniciis hausta grassatur, Quippe illum vides, qui amictu clariore conspicuus fulgere sibi videtur in purpura. Quibus hoc sordibus emit, ut fulgeat, quos arrogantium fastus prius pertulit. . . . Horum denique videas exitus turpes, cum anceps temporum palpator abcessit, cum privati latus nudum desertor aſſecla lædavit. Tunc laceratæ domus plagæ conscientiam feriunt, tunc rei familiaris exhaustæ damna noscuntur, quibus redemptus favor vulgi, & caducis atque inanibus votis popularis aura quæ sita est. . .

pag. 6.

III. Sed & quos divites opinaris, prosequitur Sanctus Cyprianus, quibus argenti & auri maximum pondus, & pecuniarum ingentium vel extructi aggeres, vel defosca strues; hos etiam inter divitias suas trepidos cogitationis incertæ sollicitudo discruciat, ne prædo vastet, ne percussor infestet, ne inimica cujusque locupletioris invidia calumniis litibus inquirat. Non cibis securo somnusve contingit. Suspirat ille in convivio, bibit licet gemmam; & cum epulis marcidum corpus torus mollior alto sinu condiderit, vigilat in pluma; nec intelligit miser, speciosa, sibi esse supplicia, auro se alligatum teneri, & possideri magis quam possidere divitias atque opes. Atque oh detestabilis cæcitas mentium, & cupiditatis insanæ profunda caligo! exclamat Sanctus Cyprianus. Cum exonerare se possit & levare ponderibus, pergit magis fortunis argentibus incubare, pergit pœnalibus cumulibus pertinaciter adherere. Nulla in clientes inde largitio est, cum indigentibus nulla partitio. . . . Possident ad hoc tantum, ne possidere liceat. Et oh nominum quantitas diversitas! Bona appellant ex quibus nullus illis nisi ad res malas usus est. . .

III. SÆCULUM.

IV. Reponet fortasse aliquis, eos saltem inter honorum infulas & opes largas stabili firmitate tutos & securos esse, quos regalis auræ splendore fulgentes armorum excubantium tutela circumstat. Verum S. Cyprianus responderet, majorem metum illis esse quam cæteris. Major illis, inquit Ibid. Sanctus Doctor, quam cæteris metus est: tam ille timere cogitur, quam timetur. . . . ante ipsos terret potestas sua, quos facit esse terribiles. Arridet, ut serviat, blanditur, ut fallat; illicit, ut occidat; extollit, ut deprimat: sænore quodam nocendi, quam fuerit amplior summa dignitatis & bonorum, tam major exigitur usura pœnarum.

V. Una igitur placida & fida tranquillitas, concludendum est cum Divo Cypriano, una solida & firma & perpetua securitas, si quis ab his inquietantis sæculi turbinibus extractus, salutaris portus statione fundatus, ad cælum oculos tollat a terris, & ad Domini munus admissus, ac Deo suo mente jam proximus, quidquid apud cæteros in rebus humanis sublimè ac magnum videtur, infra suam jacere conscientiam gloriatur. Nihil appetere jam, nihil desiderare de sæculo potest, qui sæculo major est. Quam stabilis, quam inconcussa tutela est, quam perennibus bonis cæleste præsidium, implicantis mundi laqueis solvi, in lucem immortalitatis æternæ de terrena face purgari; tenere incorruptam, tenere sobriam religiosi virtutibus disciplinam. Quem Deus divitem fecerit, nemo pauperem faciet; penuria esse nulla jam poterit cui semel pectus cælestis sagina saturavit. Hanc de veris ac falsis bonis ideam nobis perhibet S. Cyprianus in suo Tractatu ad Donatum, ad quem remitto Lectorem, qui sæculo succensere peroptat.

VI. Quinam igitur debet esse usus bonorum temporalium? Quæcumque terrena sunt in sæculo accepta, responderet S. Cyprianus, & hic cum sæculo remansura, tam contemni debent, quam mundus ipse contemnitur. Joannes Apostolus nos excitat ad hunc contemptum & hortatur, inquit (a): Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est charitas Patris in illo: quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi, quæ non est a Patre, sed ex concupiscentia sæculi. Et mundus transibit, & concupiscentia ejus. Ex quibus omnibus concludere nullo negotio debemus, temporalia bona contemnenda esse, & rejicienda.

VII. Verum, reponet aliquis, quid de bonis illis quæ me Deus possidere voluit, faciam? Utere, inquit S. Cyprianus, sed ad res salutares; utere, sed ad bonas artes; utere, sed ad illa quæ Deus præcepit, quæ Dominus ostendit. Divitem te sentiant pauperes, locupletem

pag. 70.

(a) Joann. cap. 2. vers. 15. 16. 17.

III. „ te sentiant indigentes. *Patrimonium tuum Deo fœnera, Christum ciba.* Ut virginitatis perferre gloriam liceat, ut ad Domini præmia venire contingat, multorum precibus exora. Commenda illic thesauros tuos, ubi fur nullus effodiat, quod nullus insidians grassator irrumpat. *Possessiones tibi, sed caelestes magis compara,* ubi fructus tuos juges ac perennes & ab omni contactu injuriæ sæcularis immunes, nec rubigo atterat, nec grando cædat, nec sol urat, nec pluvia corrumpat. Nam delinquis & hoc ipso in Deum, si ad hoc tibi ab illo divitias datas credis, ut illis non salubriter perfruaris. Nam & vocem Deus homini dedit, & tamen non sunt idcirco amatoria cantanda nec turpia: & ferrum esse ad culturam terræ Deus voluit, nec homicidia sunt idcirco faciendæ: aut quia thura & merum & ignem Deus instituit, sacrificandum est inde idolis. *Alioquin tentatio est patrimonium grande, nisi ad usus bonos census operetur, ut in patrimonio suo unusquisque locupletior, magis redimere debeat, quam urgere delicta.*

VIII. Num fideles nostris hisce temporibus laudatam doctrinam probaturi sint, ignorare me fateor. Illud indubitatum est, hanc eadem certitudine donari, qua ipsum Evangelium. Divus Cyprianus Evangelii principia & veritates sequebatur, nec præter has, alias regulas agnoscebat. Tutius igitur erit ejusdem acquiescere auctoritati, quam quorundam laxiorum Casuistarum, qui oppositum possent asserere. Veritas Domini manet in æternum, nec ulli unquam mutationi natura sua obnoxia est: sed hominum mendacia cum iisdem hominibus peribunt.

IX. Divus Cyprianus in suo Tractatu ad Donatum atris sed veris coloribus depingit mala, quæ sua ætate grassabantur. Itinera latronibus clausa, maria obfœsa prædonibus, cruento horrore castrorum bella ubique divisa: Spectacula cruenta vel turpia, hoc est gladiatorum pugnae, tragœdiæ obscœnæ, libidinum probra vel lupanaribus prostituta, vel domesticis parietibus obfœpta; hæc sunt mala, quæ non sine ingenti dolore suo ævo lugebat S. Cyprianus. Sed tibi, inquit Sanctus Doctor, forum fortasse videatur immune, quod ab injuriis laceffentibus liberum, nullis malorum contactibus polluat. Illuc aciem tuam flecte: plura illic quæ detestis invenies, magis oculos tuos inde divertes. Incisæ sint licet leges duodecim tabulis, & publice ære præfixo jura præscripta sint, inter leges ipsas delinquitur, inter jura peccatur. Innocentia nec illic ubi defenditur reservatur. Sæviti invicem discordantium rabies, & inter togas pace rupta forum libris mugit insanum, hasta illic, & gladius, & carnifex præsto est, ungula effodiens, equuleus extendens, ignis exurens, ad hominis corpus unam supplicia plura quam membra. Quis inter hæc vero subveniat? Patronus? Sed prævaricatur & de-

Vera mala quarrantur. Tractat. ad Donatum. p. 4. & 5.

III. „ cipit. Judex? Sed sententiam vendit. Qui sedet crimina vindicaturus admittit; & ut reus innocens pereat, fit nocens Judex. Flagrant ubique delicta, ut passim multiformi genere peccandi per improbas mentes nocens virus operatur. Hic testamentum subjicit, ille falsum capitali fraude conscribit, hic arcantur hereditatibus liberi, illic bonis donantur alieni, inimicus infimulat, calumniator impugnat, testis infamat. Utrobique grassatur in mendacium criminum prostituta vocis venalis audacia, cum interim nocentes nec cum innocentibus pereunt. Nullus de legibus metus est, de quæsitore, de Judice pavor nullus. Confesere jura peccatis, & cepit licitum esse, quod publicum est. Hæc sunt vera mala, quæ timere oportet, quæ oportet execrari.

X. Quæ communiter appellantur ærumnæ hujus vitæ ærumnæ ac miseriæ temporales, uti sunt paupertas, afflictio, persecutio, & ipsa etiam mors, hæc omnia non sunt vera mala, sed vera bona iis qui sunt vere Christiani. Afflictionibus probat nos Deus; iis siquidem virtus nostra augetur. Nec nova ac repentina hæc esse debent Christianis, qui probe norunt, Justos ab origine mundi afflictionibus & ærumnis semper cumulatos fuisse. Sic in origine statim mundi Abel justus a fratre primo occiditur, & Jacob fugatur, & Joseph venundatur, & David misericordem Saul rex persequitur, & Eliam majestatem Dei constanter ac fortiter asserentem rex Achab opprimere conatur; & Zacharias sacerdos interficitur in medio templi & altaris, ut illic hostia ipse fiat ubi Deo hostias immolabat.

XI. Afflictiones & ærumnæ in mortali hac vita christianis æque ac infidelibus communes sunt; & qui christianam religionem profitentur, immunes non sunt ab incommodis, quæ cæteros afficiunt. Sic famem, hostiles irruptiones, infirmitates, & alia hujus vitæ incommoda, cum cæteris patimur. Quinimmo si qua conditione, qua lege crediderit Christianus noscat & teneat, inquit S. Cyprianus, sciet plus sibi quam cæteris in sæculo laborandum, cui magis sit cum diaboli impugnatione luctandum. Docet & præmonet Scriptura Divina dicens (a): Fili, accedens ad servitum Dei, ita in justitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Hinc Christiani non mussitant in adversis, sed quæcumque in sæculo accidunt, fortiter & patienter accipiunt. Ad omnia eosdem paratos faciunt timor Dei, & fides. Sit licet rei familiaris amissio, prosequitur Sanctus Doctor, sit de infestantibus morbis assidua membrorum & cruenta vexatio, sit de uxore, de liberis, de excedentibus charis funebris & tristis avulsio, non sint tibi scandala ista, sed prælia; nec debilitent aut frangant Christiani fidem, sed potius ostendunt

Tractat. de Mortalitate. pag. 112.

Utilitas ærumnarum hujus vitæ. pag. 112.

(a) Ecclesiast. cap. 2. vers. 1.

III. „ dant in colluctatione virtutem, cum contemnenda sit omnis injuria malorum præsentium fiducia futurorum bonorum.

XII. Nisi præcesserit pugna, inquit S. Cyprianus, non potest esse victoria. Cum fuerit in pugna congressione victoria, tunc datur vincitibus & corona. Navis gubernator in tempestate dignoscitur, in acie miles probatur. Delicata jactatio est, cum periculum non est. Conflictatio in adversis, probatio est veritatis. Quando infirmitas, & imbecillitas, & vanitas aliqua grassatur, tunc virtus nostra perficitur, tunc fides, si tentata perfliterit, coronatur. Pavore mortalitatis & temporis accenduntur repidi, constringuntur remissi, excitantur ignavi, desertores compelluntur ut redeant; & copiosus exercitus robore fortiore colligitur, pugnaturus sine metu mortis cum prælio venerit. *Exercitia sunt nobis ista, (afflictiones scilicet & hujus vitæ ærumnæ) non funera: dant animo fortitudinis gloriam, contemptu mortis præparant ad coronam.*

XIII. Verum, nec ipsam mortem timere debet Christianus. „ Mori plane timeat, inquit S. Cyprianus, qui ex aqua & spiritu non renatus, gehennæ ignibus mancipatur. Mori timeat, qui non Christi cruce & passione censetur. Mori timeat, qui ad secundam mortem de hac morte transibit. Mori timeat, quem de hoc sæculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquet.

„ Qui autem spe vivimus, & in Deum credimus, & Christum passum esse pro nobis & resurrexisse confidimus, in Christo manentes, & per ipsum atque in ipso resurgentes, quid aut ipsi recedere istinc de sæculo nolumus, aut nostros recedentes quasi perditos plangimus ac dolemus? Si in Christum credimus, si fidem verbis & promissis ejus habemus, & non morimur in æternum ad Christum, cum quo & victuri & regnaturi semper sumus, læta securitate veniamus. Quod interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur: nec potest vita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire. „ *Non est exitus iste, sed transitus; & temporali itinere decurso, ad æternam transgressus.*

XIV. Christianus qui timet mortem, satis aperte prodit juxta doctrinam S. Cypriani, neque fidem, neque spem in eo esse: *cui spes & fides deest,* inquit ille. *Ejus est enim mortem timere,* pergit idem Sanctus Doctor, *qui ad Christum nolit ire; ejus est ad Christum nolle ire, qui se non credit cum Christo incipere regnare.* Timere mortem idem est; ac diligere assiduam & molestam luctationem cum vitiis omnibus, & cum diabolo: etenim quid aliud in mundo, quam pugna adversus diabolum quotidie geritur, quam adversus jacula ejus & rela conflictationibus assiduis dimicatur? Itaque si hanc vitam diligimus, delectat inter diaboli gladios diu stare. Verum, quæ cæcitas animi, exclamat S. Cyprianus, quæ-

pag. 114.

Mortis contemptus. pag. 113.

pag. 115.

Quid de illis sentiendum, qui mortem timeant. pag. 110.

pag. 111.

III. „ *ve dementia est amare pressuras & pœnas & lacrymas mundi.*

XV. Qui mortem timet, nequit absque mendacio hæc Orationis Dominicæ verba proferre: *Fiat voluntas tua.* Siquidem absque contradictione non possumus illam promere petitionem, & obniti ac reluctari voluntati ejus, quando a præsentis sæculo nos evocat. *Quid precibus frequenter iteratis,* inquit S. Cyprianus, *rogamus & poscimus ut acceleret dies regni, si majora desideria & vota potiora sunt servire istic diabolo, quam regnare cum Christo?* Spei nostræ atque fidei prævaricatores sumus: simulata, ficta, fucata videntur esse quæ dicimus. Nihil prodest verbis præferre virtutem, & factis destruere veritatem.

XVI. Ejus est in mundo diu velle remanere, inquit Sanctus Doctor, quem Ibid. mundus oblectat, quem sæculum blandiens atque decipiens illecebris terrenæ voluptatis invitat. Porro cum mundus oderit Christianum; quid amas eum, qui te odit, exclamat iterum S. Cyprianus, *& non magis sequeris Christum, qui te & redemit, & diligit?* Hoc nos ostendamus esse quod credimus, concludit Sanctus Episcopus; & cum accersitionis propriæ dies venerit, incunctanter & libenter ad Dominum ipso vocante veniamus. Mundo jam renuntiavimus, & tanquam hospites & peregrini istic interim degimus: amplectamur diem, qui assignat singulos domicilio suo, qui nos istinc ereptos, & laqueis sæcularibus exolutos restituit paradiso & regno. Hanc cogitationem nostram Deus videat, hoc propositum mentis & fidei Dominus Christus aspiciat, daturus eis gloriæ suæ ampliora præmia, quorum circa se fuerint desideria majora.

CAPUT VI.

De Martyrio.

I. Extat inter Opera Divi Cypriani quidam Tractatus, seu quædam Exhortatio ad Martyrium, quæ constat, ut ira dicam, multis Sacræ Scripturæ oraculis, quibus utitur S. Episcopus, ut Fideles ab Idololatria avertat, inflammaretque ad confessionem nominis Jesu Christi, & ad Martyrium. Notabiliora, quæ ad præsentem rem faciunt, ex hoc Tractatu loca exscribam; & addam insuper quæ in cæteris hujusce Patris operibus quoad eandem hanc rem deprehendi.

II. Incipiamus igitur a dispositionibus, *Dispositiones* quas S. Cyprianus in iis requirit, qui ad ad Martyriam gloriam martyrii aspirant. Has accurate describit in sua ad Thibaritanos epistola, in qua eos hortatur, qui ad confessionem nominis Jesu Christi præparabantur, ut muniantur armis cælestibus, de quibus loquitur Apostolus in sua ad Ephesios Epistola (a), ut in die nequissimo resistere diaboli minis & repugnare possint. Induamus loriceam Justitiæ,

(a) Cap. 6. vers. 11. & seq.

III. SÆCULUM. Justitiæ, verba sunt conceptissima S. Cypriani, ut contra inimici jacula munitum sit pectus & tutum. Calceari sint evangelico magisterio & armati pedes, ut cum serpens calcari a nobis & obreri cœperit, mordere & supplantare non possit. Portemus fortiter scutum fidei, quo protegente quidquid jaculatur inimicus possit extingui. Accipiamus quoque ad tegumentum capitis galeam salutarem, ut muniantur aures, ne audiant edicta feralia; muniantur oculi, ne videant detestanda simulacra; muniatur frons, ut signum Dei incolume fervetur; muniatur os, ut Dominum suum Christum victrix lingua fateatur. Armemus & dexteram gladio spiritali, subjungit idem Sanctus Episcopus, ut sacrificia funesta fortiter exuat. Hæ igitur sunt, uno verbo, dispositiones ad Martyrium; puritas, fides, zelus.

Idea Martyrii. Epist. 73. pag. 313.

Exhortat. ad Martyr. pag. 118.

Epist. 73. pag. 313.

Scripturæ circa Martyrium. Lib. 3. Testimon. c. 16.

Nemo debet se ultro offerre Martyrio, sed illud debet expectare. Tractat. de Lapsis. p. 90. Epist. 81. pag. 314. Tractat. de Mortalitate. pag. 114.

hem, ultro se Gentilibus offerat; apprehensus enim & traditus loqui debet. Siquidem martyrium a nobis non pender, sed est singularis Dei gratia quam nescimus an accipere mereamur. Non est, inquit Sanctus Doctor in suo Tractatu de Mortalitate, non est in tua potestate, sed in Dei dignatione martyrium quod nescis an merearis accipere.

III. SÆCULUM.

VI. Certum pariter est ex ejusdem S. Cypriani doctrina, vel solum martyrii desiderium Deo acceptissimum esse. Deus scrutator renis & cordis, inquit ille, & oculorum contemplator & cognitor videt te & laudat & comprobat, & qui perspicit apud te paratam fuisse virtutem, reddet pro virtute mercedem In Dei servis, apud quos confessio cogitatur & martyrium mente concipitur, animus ad bonum deditus Deo Judice coronatur. Aliud est enim martyrio animum deesse; aliud animo deesse martyrium. Nec enim Deus sanguinem nostrum, sed fidem querit. Perjucundum sane hoc est iis omnibus fidelibus, quibus sola occasio deest ostendendi summo Deo hanc Fidei sinceritatem.

Deus coronat voluntatem Martyrii. Tractat. de Mortalitate. pag. 114.

VII. Verum, si temerarium est se ultro offerre martyrio, probrum est injurias & pœnas persecutionum timere, quia major est Dominus ad protegendum, ut docet S. Cyprianus auctoritate Sacræ Scripturæ, quam diabolus ad impugnandum. Et adhuc fortius (conceptissima sunt Sancti Cypriani verba in sua exhortatione ad Martyrium) docet & ostendit Spiritus Sanctus, castra diaboli non timenda, & si bellum nobis hostis indixerit, in ipso magis bello spem nostram consistere, & congressione illa justos ad divinæ Sedis & Salutis æternæ præmium pervenire Quare in persecutionibus nemo cogitet quod periculum diaboli importet, sed immo consideret quod auxilium Deus præstet; nec mentem labefactet humana infestatio, sed corroboret fidem divina protectio; quando unusquisque secundum dominicæ promissæ & fidei suæ merita tantum accipiat de Dei ope, quantum se credat accipere, nec sit quod omnipotens præstare non possit, nisi si accipientis Fides caduca defecerit.

Persecutiones timendæ non sunt. Exhortat. ad Martyr. cap. 10.

VIII. Si aliud aliquid insuper inflammare nos debet ad Martyrium, spes sane est & merces, quæ manet justos & martyres post conflictationes hujus temporis. Quis ergo non omnibus viribus elaboret, inquit S. Cyprianus, ad tantam claritatem pervenire, ut amicus Dei fiat, ut cum Christo statim gaudeat, ut post tormenta & supplicia terrena, præmia divina percipiat. Si militibus sæcularibus gloriosum est, ut hoste devicto redeant in patriam triumphantes, quanto potior & major gloria est victo diabolo ad paradysum triumphantem redire, & unde Adam peccator ejectus est, illic prostrato eo, qui ante dejecerat, trophæa victorica reportare; cohæredem Christi fieri, Angelis adæquari, cum Patriarchis,

Rebributio Martyrii. Exhortat. ad Martyr. pag. 128.

III. SÆCULUM.

chis, cum Apostolis, cum Propheis cœlestis regni possessione lætari. Has cogitationes quæ persecutio potest vincere, quæ possunt tormenta superare? Clauduntur (Martyrum) oculi in persecutionibus terræ, sed patet cælum. Mors inferitur, sed immortalitas sequitur. Occiso mundus eripitur, sed restituito paradysus exhibetur; vita temporalis extinguitur, sed æterna reparatur.

IX. Hæc oportet mente & cogitatione complecti, pergit percelebris iste Martyr, hæc die ac nocte meditari. Si talem persecutio invenerit Dei militem, vinci non poterit virtus ad prælium prompta. Vel si accersitio ante prævenierit, sine præmio non erit fides, quæ erat ad martyrium præparata. Sine damno temporis merces judice Deo redditur: in persecutione militia, in pace conscientia coronatur.

X. Finem huic capiti imponimus præclarissimis elogiis quibus Sanctus Doctor cumulat Confessores ac Martyres Jesu Christi. Adest, inquit ille de illustribus hisce Viris verba faciens, militum Christi, si cohors candida, qui persecutionis urgentis ferociam turbulentam stabili congressione fregerunt Repugnatis fortiter sæculo, spectaculum gloriosum præbuitis Deo. secururis fratribus fuistis exemplo. Religiosa vox Christum locuta est . . . Illustres manus . . . sacrificiis sacrilegis restiterunt. Ora . . . profana contagia & idolorum reliquias respuerunt. Ab impio sceleratoque velamine, quo illic velabantur sacrificantium capita captiva, caput vestrum liberum mansit. Frons cum signo Dei pura diaboli coronam ferre non potuit, coronæ se Domini reservavit Cum triumphantibus viris & fœminæ veniunt, quæ cum sæculo dimicantes, sexum quoque vicerunt. Veniunt & geminata militiæ suæ gloria virgines, & pueri annos suos virtutibus transeunt. Vide reliqua initio Tractatus de Lapsis.

Elogium Martyrum. Tractat. de Lapsis. p. 87.

CAPUT VII. De Virginitate.

I. Tractatus, quem de Virginitate conscripsit S. Cyprianus, & inscribitur de Habitu Virginum, innumeras completitur pulcherrimas regulas ac veritates, quas optandum foret, nostra hac tempestate usu vigere. Lectio hujus Tractatus, quem Veteres pluris faciebant, larvam detrahente innumeris posset, qui perperam fibimetipsis blandiantur ac si reipsa hanc virtutem possiderent, cujus vel inanem solummodo umbram tenent. Quot sane harum, quæ virgines videri volunt, hujusce facis lumine dignoscere possent quid reipsa sint! Attendant paulisper pulcherrima quæ proferam hujus Tractatus loca, & si verum fateri velint, Sæculi comædis seipsas accensent, erubescences titulum, quem falso gerunt, Virginum scilicet Jesu Christi,

II. En ex Divo Cypriano Elogium Virginum Evangelicarum. Flos est ille Ecclesiastici germinis, inquit Sanctus Doctor, decus atque ornamentum gratiæ spiritalis, læta in doles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respiciens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi. Gaudet per illas atque in illis largiter floret Ecclesiæ matris gloriosa sæcunditas; quantoque plus copiosa virginitas numero suo addit; tanto plus gaudium matris augetur. Hoc Virginitatis elogium a Divo Cypriano eruditissimo scilicet ac perspicacissimo homine exaratum, obstruere debet os eorum omnium, qui christianam Virginitatem probro habent, veluti Creatoris intentioni oppositam.

III. SÆCULUM.

III. Perperam autem quis conaretur tueri impium hoc paradoxum his Dei ad primos parentes verbis: Crescite & multiplicamini (a): Responsum siquidem in promptu est, & quidem ex eodem Sancto Cypriano petitur: Prima sententia crescere & generare præcepit; secunda continentiam suavit. Nunc siquidem non subsistit illa ratio, qua ad Matrimonium tunc temporis humanum genus vocabatur. Cum adhuc, inquit Sanctus Episcopus, rudis mundus & inanis esset crescimus ad humani generis augmentum: cum jam refertus est orbis, & mundus impletus, qui capere continentiam possunt, castrantur ad regnum. Quibus addere possumus, Dei verbis non ligari omnes & singulos Adæ posteros in particulari, sed solummodo universam humanam speciem in genere, quæ tenetur invigilare conservationi, adeoque propagationi generis humani.

Obiectio quoad Virginitatem soluta. pag. 74.

IV. Verum, inquit aliquis, nullam Christus Dominus quoad continentiam legem promulgavit, nullamque hæc de re necessitatem nobis imposuit; hanc siquidem virtutem nostro reliquit arbitrio. Nec hoc ad eam hortatur; nec jugum necessitatis imponit, quando maneat voluntatis arbitrium liberum. Sed cum habitationes multas apud Patrem suum dicat, (Salvator noster) melioris habitaculi hospitia demonstrat. Hæc quippe cœlestia & meliora habitacula obtinent, qui carnis desideria castrant: Carnis desideria castrantes, inquit S. Cyprianus, Virgines alloquens, majoris gratiæ præmium in cœlestibus obtinetis.

Jesus Christus non præcipit continentiam, sed ad eam hortatur. pag. 74.

V. Nemo autem hæc & similia objeceret contra Virginitatem si sciret quo malo careat, & quid boni teneat continentiæ virtus. Multiplicabo, inquit mulieri Deus (b), tristitias tuas & gemitus tuos, & in tristitia paries filios, & conversio tua ad virum tuum, & ipse tui dominabitur. Vos (Virgines) ab hac sententia liberæ estis, vos mulierum tristitias & gemitus non timetis. Nullus vobis de partu circa Filios metus est, nec maritus est dominus, sed dominus vester

Utilitates Virginitatis. Ibid.

(a) Genes. cap. 1. vers. 28. (b) Ibid. cap. 3. vers. 16.

(a) Luc. cap. 23. vers. 43.

III. **SÆCULUM.** vester & caput Christus est: fors vobis & conditio communis est. Quod futuri sumus (tempore resurrectionis) jam vos esse cepistis: vos resurrectionis gloriam in isto sæculo jam tenetis; per sæculum sine sæculi contagione transitis. Videamus modo quam sint Virginum obligationes.

Virgines debent primo perfecte servare regulas Evangelii. pag. 67.

Puritas Virginum. p. 68.

Ibid.

Virgines optare nequeunt placere hominibus. pag. 69.

Virgines vitare debent ornamenta ac cultus. pag. 70.

VI. Primo igitur loco S. Cyprianus Virginibus commendat, ut Evangelii regulas accuratissime observent; *Disciplina siquidem, inquit Sanctus Doctor, est custos spei, retinaculum fidei, dux itineris salutaris.* Hæc est verum fundamentum virginitatis christianæ: ab hac incipere debent Virgines; nihil magis velle ac tenere eas convenit, si inconcussa ad procellas & turbines sæculi stare volunt.

VII. Virgo christiana considerare pauciter ac scire debet, quod corpus suum est templum Dei, ab omni fæce contagionis antiquæ lavacri vitalis sanctificatione purgatum; quod nec violari aut pollui debet, nisi qui violat, & ipse violari velit, hoc est de propria salute periclitari. Hujusce templi custos & antistes est christiana virgo, quæ servire illi debet, cujus esse jam cepit. Debet insuper eadem Virgo, prout christiana est, glorificare & portare Deum puro & mundo corpore & observatione meliore; & quæ per sanguinem Christi redempta est, per omnia servitutis obsequia Redemptoris imperio parere debet, & dare operam ne quid immundum & profanum templo Dei inferatur, ne offensus sedem quam inhabitat derelinquat. Quæ quidem præcepta omnes in genere Christianos afficiunt, ut idem S. Cyprianus monet. Nunc vero de iis quæ in particulari Virginum sunt propria, sit sermo. Nunc nobis ad virgines sermo est.

VIII. Cultum & ornamenta iisdem vetat præcipue Sanctus Doctor, quia dum hominibus placere gestiunt, Deum offendunt: cogitare debent, esse prædictum: Qui hominibus placent, confusi sunt (a); & Paulum quoque gloriose & sublimiter prædicasse: Si hominibus placere vellem, Christi servus non essem (b). Continentia vero & pudicitia, inquit S. Cyprianus, non in sola carnis integritate consistit, sed etiam in cultus & ornatus honore pariter & pudore, ut secundum Apostolum, quæ inupta est, sancta sit & corpore, & spiritu. *Virgo non esse tantum, sed & intelligi debet & credi; ut nemo, cum virginem videt, dubitet, an virgo sit? Parem se integritas in omnibus præstet, nec bonum corporis cultus infamet.*

IX. Neminem christianum, & maxime virginem non decet, claritatem ullam computare carnis & honorem. Aut si in carne sit gloriandum, tunc plane quando in nominis confessione cruciatur; quando ignes, aut cruces, aut ferrum, aut bestias patitur ut coronetur. *Illæ sunt carnis pretiosa monilia, prosequitur Sanctus Doctor, illæ cor-*

poris ornamenta meliora. Quod si Apostolus Petrus (c) mulieres quoque admonet coercendas, & ad ecclesiasticam disciplinam religiosa observatione moderandas, quæ excusare cultus suos solent per maritum; quanto id magis observare virginem fas est, cui nulla ornatus sui competat venia, nec derivari in alterum possit mendacium culpæ, sed sola ipsa remaneat in crimine?

X. Cæterum si tu te sumptuosius commas, pergit S. Cyprianus, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te juvenis illicias, suspiria adolescentium post te trahas, concupiscendæ libidinem nutrias, suspirandi fomenta succendās, ut etsi ipsa non pereas, alios tamen perdas, & velut gladium te & venenum videntibus præbeas, excusari non potes, quasi mente casta sis & pudica. *Redarguit te cultus improbus, & impudicus ornatus; nec computari jam potes inter puellas & virgines Christi, quæ sic vivis, ut possis adamari.* Quibus sane omnibus, ut initio hujusce capituli inquebam, detrahi larva potest pluribus, quæ nostra hac tempestate Virgines videri volunt.

XI. Ornamentorum ac vestium insignia *Vana ornamenta formarum non nisi prostituta non & impudicis feminis congruunt, & nulla pudor vilis est. Fugiant castæ virgines & pudicæ incesiarum cultus, habitus impudicarum, lupanarium insignia, ornamenta meretricum.* Si aliquæ post hæc, in inceptis adhuc persistere audeant, quidnam eas movere possit ignoro.

XII. „Clamat etiam, prosequitur Sanctus Episcopus, clamat Spiritu sancto plenus Isaias, & filias Sion auro & argento ac veste corruptas increpat & obijurat perniciosis opibus affluentibus, & a Deo per sæculi delicias recedentes. Exaltatæ ceciderunt, compræ turpitudinem fæditatemque meruerunt: *Sericum & purpuram indutæ, Christum induere non possunt. Auro & margaritis & monilibus adornatæ, ornamenta cordis ac pectoris perdidit.* Quis non id execretur & fugiat, pergit Sanctus Doctor, quod alii fuerit exitio? Quis id appetat & assumat, quod ad necem alterius pro gladio fuerit & telo? Si hausto poculo moreretur ille qui biberat, venenum scires esse quod ille potavit. *Quanta ignorantia veri est, animi quanta dementia, id velle, quod & nocuerit semper & noceat, & putare quod inde ipsa non pereas, unde alios periisse cognoscas!*

XIII. Docet deinde aptissime ad hanc rem S. Cyprianus, nos injuriam Deo irrogare, dum rebus, ut a Deo creatæ sunt, non utimur. „Neque enim Deus, inquit, ille, coccineas aut purpureas oves fecit, aut herbarum succis & conchyllis tingere & colorare lanas docuit, nec distinctis auro lapillis & margaritis contexta

III. **SÆCULUM.**

Inter Virgibus, & impudicus ornatus; nec computari jam potes inter puellas & virgines Christi, quæ sic vivis, ut possis adamari. Quibus sane omnibus, ut initio hujusce capituli inquebam, detrahi larva potest pluribus, quæ nostra hac tempestate Virgines videri volunt. Ibid.

Vana ornamenta formarum non nisi prostituta non & impudicis feminis congruunt, & nulla pudor vilis est. Fugiant castæ virgines & pudicæ incesiarum cultus, habitus impudicarum, lupanarium insignia, ornamenta meretricum. Ibid.

Terribile ex-
emplum de
filiabus Sion,
de quibus sermo est in
Isaia. p. 71.

Rebus sic uti debemus, ut a Deo conditæ sunt. Ibid.

III. **SÆCULUM.** „ferie & numerosa compage digestis monilia institui, quibus cervicem quam fecit absconderes, ut operiatur illud quod Deus in homine formavit, & conspiciatur id desuper, quod diabolus advenit. Diabolus igitur horum ornamentorum auctor est. „An vulnera, prosequitur ille, inferri auribus Deus voluit, quibus nocens adhuc infantia & mali sæcularis, ignara crucietur, ut postea de aurium cicatricibus & cavernis pretiosa grana deprendant, gravia etsi non suo pondere, mercium tamen quantitate? „

Ornamentorum adinventor est diabolus. Ibid.

Quale crimen sit iis uti. pag. 72.

XIV. Quinimmo asserit S. Cyprianus, illum peccare, qui audent mutare & convertere quod Deus fecit. *Manus Deo inferunt, conceptissima ejus verba sunt, quando id quod ille formavit, reformare & transfigurare contendunt;* nescientes, quia opus Dei est omne quod nascitur, diaboli quodcumque mutatur. Si quis pingendi artifex vultum alicujus & speciem & corporis qualitatem æmulo colore signasset, & signato jam consummatoque simulacro, manus alius inferret, ut jam formata, jam picta quasi peritior reformaret, gravis prioris artificis injuria & justa indignatio videretur. Tu te existimas impune laturam tam improbæ temeritatis audaciam, Dei artificis offensam? „Num sinceritas perseverat, inquit egregie noster Auctor, & veritas, quando quæ sincera sunt polluantur colorum adulteriis, & adulterinis medicaminum fucis in mendacium vera mutantur? Dominus tuus dicit: Non potes facere capillum unum album aut nigrum (a); & tu ad vincendam Domini tui vocem vis te esse potiolem? *Audaci conatu, & sacrilego contemptu crimes tuos inficis. . . .* Non metuis, oro, quæ talis es, ne cum resurrectionis dies venerit artifex tuus te non recognoscat, ad sua præmia & promissa venientem removeat & excludat? . . . Non metuis, oro, quæ talis es, ne . . . increpans vigorem cernis foris & iudicis dicat: *Opus hoc meum non est, nec imago hæc nostra est? . . .* expugnata est mendacio facies, figura corrupta est, vultus alienus est. . . . *De inimico tuo compta, cum illo pariter & arsuræ.* „Quibus positus, quod pacto vana ornamenta cum christiana pietate poterunt conciliari? Plurimi hodie hoc sibi animo fingunt; sed falso ac per summam temeritatem.

Nullus Virgibus locus esse debet in nuptiarum celebratione. p. 72. & 73.

XV. Si vana ornamenta vitare debent christianæ virgines, tenentur æque abesse a profanis cætibus, in quibus lædi potest earum pudor. Non decet Virginem nubentibus interesse, & in illa lascivientium libertate sermonum colloquia incesta miscere, audire quod non decet, quod non licet, observari & esse præsentem inter verba turpia & temulenta convivia, quibus libidinum fomes accenditur, sponsa ad patientiam stupri, ad audaciam sponsum animatur. *Quis illi*

III. **SÆCULUM.** *in nuptiis locus est, cui animus ad nuptias non est? Aut voluptaria illic & læta esse quæ possunt, ubi & studia & vota diversa sunt?* Asserit S. Cyprianus, Virgines, quæ hujusmodi nuptiis interfunt, multum a proposito suo deficere, & raro admodum pudicam discedere quæ pudica venerat: *Pudica quæ venerat, impudica discedit.* Siquidem, *corpore licet virgo ac mente permaneat, oculis, auribus, lingua minuit illa quæ habebat.*

XVI. Eodem rigore vetat Virginibus adire publica balnea, in quibus, oculis ad libidinem curiosis pudori ac pudicitia: cor-pora dicata prostituuntur: quæ enim ea loca adeunt, illecebram vitiis præstant, necnon ad corruptelam & injuriam suam desideria præsentium sollicitant & invitant. Nec puritate intentionis Virgines istæ excusari possunt: non eas purgat ista defensio, nec lascivia & petulantia crimen excusat. *Impudice tu neminem conspicias, inquit S. Cyprianus, sed ipsa conspiceris impudice. Oculos tuos turpi oblectatione non polluis, sed dum oblectas alios ipsa pollueris.* Spectaculum de lavacro facis. Theatro sunt fœdiora quo convenis . . . Jam nunc considera, an cum vestita es, verecunda sis inter viros talis cui ad inverecundiam proficit audacia nuditatis.

XVII. S. Cyprianus concludit hortando virgines, ut tales sint, quales Deus artifex eas fecit, ut tales permanent, quales manus Patris eas instituit. *Estote tales, quales vos Deus artifex fecit; estote tales, quales vos manus Patris instituit.* „Ma-neat in vobis facies incorrupta, cervix pura, forma sincera. Non inferantur auribus vulnera, nec brachia includat aut colla de armillis & monilibus catena pretiosa; sint a compedibus aureis pedes liberi, crines nullo colore fucati, oculi conspiciendo Deo digni. Celebrentur lavacra cum fœminis, quarum inter vos pudica lavatio est. Nuptiarum festa improba & convivia lasciva vitentur, quorum periculosa contagio est. *Vince vestem, quæ virgo es, quæ Deo servis; vince aurum, quæ carnem vincis & sæculum. . . .* Arcta & angusta est via, quæ ducit ad vitam; durus & arduus est limes; qui tendit ad gloriam. . . . Lata est, spatiosa itinera vitate: lethales illie illecebræ & mortiferæ voluptates. . . . Ut apud martyres non est carnis & sæculi cogitatio, nec prava & levis, & delicata congressio, sic & in vobis, quarum ad gratiam merces secunda est, sit & virtus ad tolerantiam proxima. . . . Si præmium pollicitationis attendis, minus est quod laboras. . . . *Servate Virgines, servate quod esse cepistis, servate quod eritis.* „

CAPUT VIII.

De Oratione, & de Fuga in Persecutione.

I. Oratione, prout docet S. Cyprianus, nos peccatores manifestat. Hinc aper-

(a) Psalm. 52. vers. 6.

(b) Ad Galat. cap. 1. vers. 10.

(c) 1. Petr. cap. 3. vers. 3.

(a) Matth. cap. 5. vers. 36.

III. **SÆCULUM.** te afferit ipse, Jesum Christum pro nobis orasse, cum peccator ille non esset, sed aliena peccata portaret: *Orabat ille (Dominus) pro nobis, cum peccator non esset, sed aliena peccata portaret.* Quia igitur peccatores sumus, ideo necessaria nobis in hoc sæculo essentialiter oratio est. Hæc eadem necessitas in hoc insuper fundatur, quod divina gratia opus habemus; nam ut fiat in nobis voluntas Dei, opus est Dei voluntate, ut docet S. Cyprianus, idest ope ejus & protectione: sed hæc protectio non nisi oratione a nobis promereri potest; & idcirco quotidianis, immo continuis orationibus precamur, & in cælo, & in terra voluntatem circa nos Dei fieri: hinc necessitas orationis naturaliter sequitur a necessitate gratiæ. Potest insuper eadem necessitas ostendi exemplo Salvatoris, qui frequenter orabat, & erat pernoctans in oratione. Quod si ille orabat, qui sine peccato erat; quanto magis peccatores oportet orare? Tandem *Continua oratione & prece opus est,* inquit Sanctus Doctor, *ne excidamus a regno caelesti.*

II. Quod si necessaria est oratio, æque utilis est, æque est efficax. Propter orationem siquidem gratiæ & caelestes benedictiones super nos descendunt, ut asserunt quidam Sancti Confessores ad S. Cyprianum scribentes. Oratione, præcipue vero ea, quam nos docuit Jesus Christus, adoramus Deum in spiritu & veritate: Oratione, si tamen fervens sit, & in unanimitate & concordia proferatur, certo liberamur a malis ac tentationibus hujus vitæ. „ Pul-

Epist. 17. „ semus, inquit S. Cyprianus, quia & pulsanti aperietur, si modo pulsant ostium & preces, gemitus, & lacrymæ nostræ, quibus insistere & immorari oportet, etsi sit unanimitas oratio . . . Si duo unanimes in oratione tantum possunt, ut quodcumque petierint fiat illis; quid si unanimitas apud omnes esset? Quid si secundum pacem, quam nobis Dominus dedit (antequam ad Patrem suum ascenderet) univertis fratribus conveniret? „ Ex quibus Divi Cypriani verbis tum necessitatem, tum efficaciam orationis optime perceptam habemus.

III. Ut autem preces nostræ effectum quem optamus obtineant, assiduæ esse debent, uti superius diximus numero primo. Insuper *incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat; nec quidquam tunc animus, quam id solum cogitet, quod precatur.* Ideo & Sacerdos, inquit Sanctus Doctor, ante orationem præfatione præmissa parat fratrum mentes dicendo, *Sursum corda,* ut dum respondet plebs, *habemus ad Dominum,* admoneatur nihil aliud se quam Dominum cogitare debere. *Claudatur contra adversarium peccus, & soli Deo pateat . . .* Obrepat enim frequenter hostis Dei, & penetrat, & subtiliter fallens preces nostras a Deo avocatur, ut aliud habeamus in corde, aliud in voce, quando intentione sincera Do-

„ minum debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare. „

IV. „ Quæ autem segnitia est alienari & rapi ineptis cogitationibus & profanis cum Dominum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quam quod cum Deo loqueris? *Quomodo te audiri a Deo postulas, cum te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tui . . . quando tu ipse memor tui non sis? . . .* Hoc est, quando oras Deum, majestatem Dei negligentia orationis offendere, hoc est vigilare oculis, & corde dormire, dum debeat Christianus & cum dormit oculis cordis vigilare, sicut scriptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico Canticorum (a): Ego dormio, & cor meum vigilat. „

V. Ut sermo noster habeat fructum, debet esse bona operatione fecundus. Et ideo Divina Scriptura instruit dicens (b): bona est oratio cum jejunio & elemosyna. Nam Deus ad orationem cum operatione venienti benignus auditor est. Sic Cornelius Centurio cum oraret, meruit audiri. Sic Deus misit Angelum suum curare Tobiam, & Saram nurum suam. *Cito orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita operis nostri imponunt.* Hæc sunt igitur conditiones essentialis christianæ orationi, assiduitas, attentio, & bona operatio. Quibus aliam Divus Cyprianus cum

VI. Verus autem orandi modus ex Divino Cypriano hic est: Sit orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. *Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. Placendum est divinis oculis & habitu corporis, & modo vocis.* Imprudentis est clamoribus inter orandum strepere. In abditis & secretis locis debemus orare. Si fides in nobis est, scimus jam Deum ubique esse præsentem, audire omnes & videre, & majestatis suæ plenitudinem in abdita quoque & occulta penetrare. Et quando in unum cum fratribus convenimus, concludit Sanctus Doctor, & sacrificia divina cum Dei Sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus, non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modeste Deo tumultuosa loquacitate jactare, *Quia Deus non vocis, sed cordis auditor est, nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes hominum videt.*

VII. Omnes inter Orationes, nulla quidem est magis excellens, magis spiritalis, magis efficax, quam ea quæ dicitur Oratio Dominica, quæ a Christo nobis data est. *Amica & familiaris oratio est, Deum de suo rogare, ad aures ejus ascendere Christi oratione.* Homo novus, renatus, & Deo suo per gratiam ejus restitutus Pater primo in loco dicit, quia filius esse jam cæpit. Quod nomen nostrum

(a) Cap. 5. vers. 2.

(b) Tobiae, cap. 12. vers. 8.

III. **SÆCULUM.**

III. **SÆCULUM.** in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare. Meminisse itaque & scire debemus, quia quando Patrem dicimus, quasi filii Dei agere debemus, ut quomodo nos nobis placemus de Deo patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Quod sane S. Cypriani ratiocinium est.

VIII. Post hoc dicimus: Sanctificetur nomen tuum, non quod optemus Deo ut sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus ab eo ut nomen ejus sanctificetur in nobis: id petimus & rogamus, ut qui baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cæpimus perseveremus. In eodem sensu dicimus: Adveniat Regnum tuum: non enim petimus quod Deus regnet; sed nostrum regnum petimus advenire a Deo nobis repromissum, Christi sanguine & passione quæsitum. Addimus quoque & dicimus in eodem sensu: Fiat voluntas tua: siquidem non petimus ut Deus faciat quod vult, sed ut nos facere possimus quod Deus vult. *Nam Deo quis obsistit, quo minus, quod velit faciat?*

IX. Procedente oratione postulamus & dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie; quod potest spiritaliter de pane vitæ, qui est Christus, intelligi, & de quotidiano cibo, quo corpus nostrum alitur. Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur dicentes: & remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Deus adjunxit & addidit legem, inquit S. Cyprianus, certa nos conditione & sponione constringens, ut sic nobis dimitti debita postulemus, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus. Illud quoque necessario admonet Dominus ut in oratione dicamus: Et ne nos patiaris induci in tentationem. Qua in parte ostenditur, subdit Sanctus Doctor, nihil contra nos adversarium posse, nisi Deus ante permiserit, ut omnis timor noster & devotio atque observatio ad Deum convertatur, quando in tentationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur. Admonemur insuper infirmitatis & imbecillitatis nostræ dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbe atque arroganter aliquid assumat &c. Post ista omnia in conclusione orationis venit clausula univertis petitiones & preces nostras collecta brevitate concludens: In novissimo enim ponimus: Sed libera nos a malo. Quando autem dicimus: libera nos a malo, nihil remanet quod ultra adhuc debeat postulari, quando semel protectionem Dei adversus malum petamus; qua impetrata, contra omnia quæ diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti. Hæc est, contracta quidem, Orationis Dominicæ explicatio, quam perhibet nobis Sanctus Cyprianus. Videamus modo notabilia quæ habet idem Sanctus Episcopus quoad fugam in Persecutione.

X. Certum primo loco est, Divum Cyprianum credidisse quoad simplices fideles licitam fugam in persecutione. Pluribus Sancti hujus Doctoris testimoniis id posse-

mus ostendere; verum ne nimii simus, unicum proferemus ejus testimonium ex epistola ad Thibaritanos, in qua eos purgat, qui ad montes fugiebant furente persecutione, ut amittendæ fidei occasionem & periculum declinarent. Nec quisquam, inquit ille, cum populum nostrum fugari conspexerit metu persecutionis & spargi conturbetur, quo collectam fraternitatem non videat. Ubi cumque in illis diebus, subjungit idem Sanctus Doctor, unusquisque fratrum fuerit a grege interim necessitate temporis corpore non spiritu separatus, non moveatur ad fugæ illius horrorem, nec recedens & latens deserti loci solitudine terreatur. Spectat militem suum Christus ubicumque pugnantem, & persecutionis causa pro nominis sui honore morientis præmium reddit, quod daturum se in resurrectione promittit. „ Nec minor est martyrii gloria, prosequitur idem Sanctus Pater, non publice & inter multos periisse, cum pereundi causa sit propter Christum perire. „ Immo tantum abest quod Divus Cyprianus damnet fugam in persecutione, ut summis laudibus eos prosequatur, ac magnanimos appellet, qui in hac fuga omnia bona sua relinquunt. Vide hac de re differentem Sanctum Doctorem in Tractatu de Lapsis, & in aliquibus suis epistolis.

XI. Nunc vero inquirendum est, num crediderit Sanctus Episcopus, etiam Ecclesiæ pastoribus hanc fugam licitam esse. Nulli dubium esse potest, quod hanc non crediderit legitimam in aliquibus circumstantiis, cum secesserit & ipse, ut narrat ipse vita conscriptor, immo testatur ipse non semel in suis epistolis; ad hanc fugam vero momenta quæ summopere urgeant requiruntur, qualia Sancto Carthaginensi Episcopo præstita fuerunt. Secessit utique S. Cyprianus tempore persecutionis; sed secessit Deo sic jubente ut refert Pontius Diaconus, & ipse etiam Sanctus Doctor in quadam ad suum Clerum epistola, in qua ait, quod fufius illum instruet, quando Dominus, qui ut secederet jussit, ad illum reducem fecerit. *Quando ad vos reducem me Dominus fecerit, qui ut secederem jussit.* Dicata enim in omnibus Deo mens, inquit beatissimus ejus Diaconus, & sic divinis admonitionibus mancipata, *Credidit se, nisi Domino latebram tunc jubenti parvisset, etiam ipsa passione peccare.* 2º. Ipsius præsentia Ecclesiæ erat necessaria. Debebat enim, pergit idem historicus, esse qui posset faucios homines & varia expugnantis inimici arte jaculatos, adhibita medicinæ caelestis medela pro qualitate vulneris, vel secare interim, vel fovere. *Bene, tandem concludit, bene tunc & vere spiritaliter contigit, quod vir tam necessarius . . . a martyrii consummatione dilatus est.* Servatus est, subjungit, vir ingenii, præter cætera, etiam spiritaliter temperati; qui inter resultantem collidentium schismatum fluctus, Ecclesiæ iter medium, librato limite gubernaret. 3º. Vultis scire, prosequitur

Momenta, quæ permisum ostendunt Pastori-bus Ecclesiæ fugere tempore persecutionis. Epist. 16. pag. 196.

Permissum est Christianis fugere tempore persecutionis.

pag. 107. & 108.

pag. 103.

pag. 104. pag. 105. & 106.

Modus orandi. pag. 100.

Excellentia & efficacia Orationis Dominicæ. pag. 99.

Explicantur hæc verba Pater Noster. pag. 101. & 102.

III. **SÆCULUM.** tur idem Pontius, secessum illum non fuisse formidinem? Ut nihil aliud excussem, ipse postmodum passus est, quam passionem utique ex more vitaret, si & ante videret. Fuit fere formido illa, sed iusta: formido quæ Dominum timeret offendere: formido, quæ præceptis Dei mallet obsequi, quam sic coronari. Hoc modo beatissimus Diaconus Pontius excusat secessum Sancti sui Episcopi.

Romanus XII. Clerus Romanus videtur utique prima fronte improbasse secessum Divi Cypriani, ut nullo negotio colligi potest ex quadam ejusdem Romani Cleri epistola ad Clerum Carthaginensem. Verum postquam seipsum purgavit Sanctus Episcopus, non solum improbare ejus secessum desistit Romanus Clerus, sed insuper agnovit necessitatem, qua permotus secessit, eumque commendavit, eo quod licet interim a fratribus pro temporis conditione distractus esset, tamen in nulla officii sui parte tanquam aliquis desertor claudicavit, & in omnibus se præsentem quodammodo semper exhibuit. Cæterum in genere dici potest, rem periculi plenam esse Ecclesiæ Pastoribus deserere gregem suum, nisi de majori Ecclesiæ bono agatur. Pastores qui secederent non urgentibus supra recensitis gravissimis causis, timere deberent sibi ipsi ea omnia quæ in Scripturis exarata sunt contra negligentes præpositos, qui perditum non requisiverunt, & errantem non correxerunt: timere deberent se accensendos fore mercenariis, ut habemus ex Evangelio; & tandem exponerent ipsos Fideles gravi periculo in fide. „ Nos, inquit „ hujus epistolæ Auctores, non deserimus fraternitatem, & fratres hortamur „ stare in fide . . . Sed & ascendentes „ (in Capitolium videlicet ibi sacrificatos diis gentium) ad hoc quod compelluntur revocavimus . . . Videris ergo, fratres, quoniam & vos hoc facere „ debetis, ut etiam illi qui ceciderunt „ hortatu vestro corrigentes animos eorum, „ si apprehensi fuerint iterato, confiteantur, ut possint priorem errorem corrigere. „ Ex quibus omnibus concludamus, Pastores non debere gregem suum deserere, etiam persecutionis tempore; & nonnisi ex gravissimis causis posse secedere.

CAPUT IX.

De Idololatria, & de Apostasia.

Idololatria est immanissimum crimen. I. **Æ**quo jure Divus Cyprianus non semel in suis Epistolis asserit, Idololatriam esse immanissimum crimen; quoniam, ut docet idem Sanctus Episcopus, Deum directe offendit. Christianus, qui Diis immolat, ipse est victima hujus sacrificii: altare, in quo thus adolet, rogi illi est: immolat illic suam salutem, spem, fidem: *Immolasti illic salutem tuam*, inquit S. Cyprianus, *spem tuam, fidem tuam funestis illis ignibus cremasti.*

Origo Idololatriæ. II. Si Divo Cypriano fides, hæc est Idololatriæ origo: Reges olim fuerunt, qui

ob regalem memoriam coli apud suos postmodum etiam in morte ceperunt. Inde illis instituta templa, inde ad defunctorum vultus per imaginem detinendos expressa simulacra; & immolabant hostias, & dies festos dando, honore celebrabant. Idolorum, die postea facta sunt sacra, quæ primis fuerant assumpta solaria.

III. Ast adorare hæc Divinitates, vah summam & incredibilem vanitatem! Cur pro Romanis posse, quos videas nihil pro suis adversus eorum arma valuisse? Romanorum enim vernaculos deos novimus. Est Romulus pejerante Proculo deus factus; & Confus, quem Deum fraudis, velut confiliorum Deum coli Romulus voluit, postquam in raptum Sabinarum perfidia provenit. *Hi dii Romani*: portenta, non numina: quæ utique si quid potestatis habuissent, sua ac suorum regna servassent.

IV. Neque objicias Romani Imperii felicitatem; quoniam imperium ante tenuerunt & Assyrii, & Medi, & Persæ, & Græcos, & Ægyptios regnasse cognovimus. Cæterum si ad Romanorum originem redeas, erubescas. Populus de sceleratis & nocentibus congregatur, & asylo constituto facit numerum impunitas criminum. Nunc ut Rex ipse principatum habeat ad crimina, sit Romulus parricida. Rapiunt, ferociunt, fallunt ad copiam civitatis augendam. Nuptiæ sunt illis rupta hospitii fœdera, & cum foceris bella crudelia. Non ergo de religionibus sanctis, nec de auspiciis aut auguriis Romana regna creverunt. Cæterum & Regulus auspicia servavit, & captus est & victus; & Mancinus religionem tenuit, & sub jugum missus est. C. Cæsar ne ante brumam in Africam navigia transmitteret auguriis & auspiciis renitentibus sprevit, *Et eo facilius navigavit & vicit.* Hoc pacto Idolorum vanitatem ostendit S. Cyprianus, ut eorum adoratores, ad veri Dei cultum perducatur.

V. Quod si quæ attulimus modo gravissima momenta vel parum vel nihil movent quosdam christianos; considerent ipsi, quæ comminatio Dei sit in Scripturis adversus eos qui idolis sacrificant. In Exodo legimus: Sacrificans diis eradicabitur (a). In Isaia: Adoraverunt eos quos fecerunt digiti eorum, & non laxabo illis (b). In Jeremia: Nolite ambulare per deos alienos, ne incitetis me in operibus manuum vestrarum ad disperdendos vos (c). In Apocalypsi: Si quis adorat bestiam, bibet & ipse de vino iræ Dei mixto in poculo iræ ejus, & punietur igne & sulphure, & fumus de tormentis eorum in sæcula sæculorum ascendet, nec habebunt requiem die ac nocte (d).

VI. Ido-

(a) Cap. 22. vers. 20.

(b) Cap. 2. vers. 9.

(c) Cap. 25. vers. 6.

(d) Cap. 14. vers. 9. 10. 11.

III. **SÆCULUM.** **Monitum Christianis adversus Idololatriam.** cap. 5. pag. 121.

Cap. 6. pag. 121. & 122. Cap. 7. pag. 122.

Cap. 8. pag. 123.

Quid sentiret S. Cyprianus de Apostasia. **Traçtat. de Lapsis.** p. 88.

pag. 89.

pag. 91.

p. 93. & 94.

VI. Idololatriæ sic indignatur Deus, ut præcipiat etiam eos interfici, qui sacrificare & fervire idolis suaserint. Cujus rei exemplum habemus in Deuteronomio cap. 13. Quod si ante adventum Christi circa Deum colendum & idola spernenda hæc præcepta servata sunt; quanto magis post adventum Christi circa Deum colendum servanda sunt, quando ille veniens non verbis tantum nos hortatus sit, sed & factis: & cum ille passus sit pro alienis peccatis, multo magis pro peccatis suis pati unusquisque debet. Redempti & vivificati Christi sanguine, nihil Christo præponere debemus. Erepti de faucibus diaboli, & de laqueis sæculi non debemus denuo ad sæculum reverti, ne perdamus quod evaserimus. Insistere debemus & perseverare in fide & virtute & cœlestis & spiritualis gratiæ consummatione, ut ad palmam & coronam possimus pervenire. Recordari debemus semper, idola nihil aliud esse, quam opera manuum hominum, quæ neminem fervare valent. *Neque enim (idola) . . . protegere & servare quemquam possunt, quæ ipsa de templis suis pereunt, nisi ab homine serventur.*

VII. Apostasia adeo enorme crimen est, ut S. Cyprianus nonnisi summo dolore de hac verba faciat; atque, lacrymis magis quam verbis opus esse ad dolorem suum exprimentum. „ Doleo, fratres, doleo „ vobiscum, inquit ille in suo **Traçtatu** „ de Lapsis . . . Cum singulis peccus „ meum copulo, meroris & funeris pondera luctuosa participo. Cum plangentibus plango, cum desistentibus desleo, cum jacentibus jacere me credo . . . „ Nonne quando ad Capitolium sponte ventum est, quando ultro ad obsequium „ divi facinoris accessum est, labavit gressus, „ caligavit aspectus, tremuerunt viscera, „ brachia conciderunt? Nonne sensus obstupuit, lingua hæsit, sermo defecit? „ *Stare illic potuit Dei servus, & loqui, & renuntiare Christo, qui jam diabolo renuntiaverat & sæculo?*

VIII. Divus Cyprianus appellat crimen hoc gravissimum & extremum, *gravissimi extremique delicti*; ejusque vulnera, morientium vulnera, & lethalem plagam, *Morientium vulnera, & plaga lethalis.* Qui hac plaga fauciatii sunt, in terram dejecti sunt, infirmi sunt, impii, sacrilegi; eorumque quidam plectuntur etiam in hac vita, ut exemplo esse potest ille, qui cum sponte Capitolium negaturus ascendisset, postquam Christum negavit, referente Divo Cypriano, obmutuit: & quædam mulier in balneis constituta, illic ab immundo spiritu immunda correpta, laniavit dentibus linguam, qua fuerat vel pasta impie, vel locura; nec diu superesse postmodum potuit; nam doloribus ventris & viscerum cruciata defecit. Quam multi, subjungit Sanctus Doctor, quotidie penitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam confidentes, immundis spiritibus adimplentur; quam multi usque ad insaniam mentis ex-

cordes dementia furore quatiuntur? **Cum** . . . *tam delictorum poena sit varia, quam delinquentium multitudo numerosa.*

IX. Contendebant Libellatici se non esse apostatas, quia nefandis sacrificiis manus non contaminaverunt. Verum S. Cyprianus *Et illa professio*, inquit, *denegat Libellaticis, contestatio est Christiani, quod fuerat Apostata.* **Abnuentis**: hancque protinus Sanctus Doctor rationem affert: fecisse se dixit quidquid alius faciendo commisit: in quo quidem casu vere erant Libellatici. Crimen Libellatici hominum oculis non tam grave videri potest, quam crimen Apostata; at num Deum judicem fugere & vitare poterit, qui scrutatur corda, & pectora, & judicaturus est non tantum de factis, sed & de verbis & de cogitationibus nostris? Christus in præceptis suis dicit: Qui confusus me fuerit, confundet eum filius hominis (a). *Et Christianum se putat, qui Christianus esse confunditur aut veretur?* Minus plane peccaverit non videndo idola, nec sub oculis circumstantis atque insultantis populi sanctitatem fidei profanando, non polluendo manus suas funestis sacrificiis, nec sceleratis cibus ora maculando. *Hoc eo proficit, ut sit minor culpa, non p. 95. & 96. ut innocens conscientia.*

CAPUT X.

De Invidia, & de quibusdam aliis Peccatis.

I. **Nihil magis christiano cavendum, juxta doctrinam S. Cypriani, nihil magis periculosius providendum, quam ne quis invidia & livore capiatur; ne . . . gladio suo ne scius ipse perimatur.** Hinc diabolus inter initia statim mundi & periit primus, & perdidit. Ille angelica majestate subnixus, ille Deo acceptus & charus, postquam hominem ad imaginem Dei factum conspexit, in zelum malivolo livore prorupit, *Non prius alterum deiciens insinctu zeli, quam ipse dejectus; captivus, antequam capiens: perditus, antequam perdens; dum stimulantem livore homini gratiam datæ immortalitatis eripit, ipse quoque, id quod prius fuerat, amisit.* Hæc igitur est origo, hic est primus invidiæ effectus, perditio videlicet angeli & hominis.

II. Hinc novæ fraternitatis prima odia, hinc parricidia nefanda ceperunt, dum Abel justum Cain zelat injustus, dum malus invidia & livore persequitur. *Tantum valuit ad consummationem facinoris, amulationis furor, ut nec charitas fratris, nec sceleris immanitas, nec timor Dei, nec poena delicti cogitaretur.* Et quod Esau fratri suo Jacob inimicus extitit, zelus fuit. Et quod Joseph fratres sui vendiderunt, causa vendendi de æmulatione descendit. Saul quoque Rex ut David odisset mitem, quid aliud quam zeli stimulus provocavit? Tandem Judæi nonne inde perierunt dum Christo malunt invidere quam credere?

Obtre-

(a) Luc. cap. 8. vers. 38.

III. SÆCULUM. Obtrestantes magnalibus quæ ille faciebat, zelo excæcante decepti sunt, nec ad divina noſcenda cordis oculos aperire potuerunt.

III. Hortatur nos S. Cyprianus, ut ex allatis exemplis aliquid ſalutaris profectus ſumamus, ut aliorum mors proficiat ad noſtram ſalutem, & imprudentium pœna providentibus conferat ſanitatē. Deinde quantum late pateat hoc vitium oſtendere

Extensio hu- aggreſſitur Sanctus Doct̄or, atque: *Late*
jus criminis. patet zeli multiplex & ſecunda pernicies.
Ibid.

Radix eſt malorum omnium, fons cladum, ſeminarium delictorum, materia culparum. Inde odium furgit, animoſitas inde procedit. Avaritiā zelus inflammat; ambitio- nem zelus excitat. Inflat ſuperbia, exacerbat ſævitiā, perfidiā prævaricatur, impatien- tia concutit, furit diſcordia, ira ferveſcit; nec ſe jam poteſt cohibere vel regere, qui factus eſt poteſtatis alienæ. Hinc do- minicæ pacis vinculum rumpitur, hinc cha- ritas fraternā violatur; hinc adulteratur veritas, unitas ſcinditur.

Ibid.

IV. „Qualis vero eſt animæ lues, in- quit S. Cyprianus, quæ cogitationum tabes, pectoris quanta rubigo, zelare in altero vel virtutem ejus vel felicitatem, ideſt, odiſſe in eo vel merita propria, vel beneficia divina, in malum proprium bona aliena convertere, illuſtrium proſperitate torqueri, aliorum gloriam facere ſuam pœnam, & velut quosdam peccatori ſuo admovere carnifices, cogita- tionibus & ſenſibus ſuis adhibere torto- res, qui ſe inteſtinis cruciatibus lacerent, qui cordis ſecreta malivolentiæ unguis pulſent. Non cibus talibus, non potus poteſt eſſe jucundus. Suſpiratur ſem- per, & ingemiſcitur, & doletur; dum- que ab invidis nunquam livor exponitur; diebus ac noctibus peccatus obſeſſum ſine intermiſſione laniatur. Mala cætera habent terminum; & quodcumque delin- quitur, delicti confummatione finitur. In adultero ceſſat facinus perpetrato ſtu- pro, in latrone conquieſcit ſcelus homi- cidio admiſſo, & prædoni rapacitatem ſta- tuit præda poſſeſſa, & falſario modum ponit impleta fallacia. Zelus terminum non habet, permanens jugitur malum, & ſine fine peccatum: quantoque ille cui in- videtur ſucceſſu meliore proſecerit; tanto invidus in majus incendium . . . in- ardeſcit. Hinc vultus minax, torvus aſpe- ctus, pallor in facie, in labiis tremor, ſtridor in dentibus, verba rabida, eſſræ- nata convicia, manus ad cædis violentiam prompta.”

Invidus ſibi magis nocet, quam aliis.
pag. 155.

V. Quicumque eſt invidus & malignus, nullius magis quam ſuæ ſalutis inimicus eſt. Quisquis ille eſt quem zelo perſequeris, ſubterfugere, inquit S. Cyprianus, & vitare te poterit, tu te non poteſt fugere: ubi- cumque fueris, adverſarius tuus tecum eſt. Hoſtis ſemper in pectore tuo eſt, pernicies intus incluſa eſt; ineluctabili catenarum nexu ligatus & vincus es: zelo dominante captivus es, nec ſolatia tibi ulla ſubveniunt.

VI. Zelus opponitur dilectioni proxi- mi, quam Chriſtus Dominus admodum commendat. Charitas non æmulatur; ad- eoque cum zelo conſiſtere nequit. Qui ze- lat, odit fratrem ſuum; & qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Hinc jure meritoque nullum non movet lapidem S. Cyprianus ut ab hoc vitio nos retrahat; & quædam præſcribit remedia ne ipſius venenata con- tagia nos attingant. Nos hortatur inſer- cetera ad Sacrarum Scripturarum lectio- nem, ad bona opera, ad orationem, ad di- vinarum ac juſtarum rerum cogitationem, Hortatur inſuper, ut iis rebus vulnera no- ſtra curemus, quibus vulnerati fuera- mus.

III. SÆCULUM.

Ibid.

„ Ama eos, inquit ille, quos ante oderas; dilige illos, quibus injuſtis obtreſtatio- nibus invadebas. Bonos imitare, ſi ſe- clari non poteſ, collætare certe & con- gratulare melioribus. Fac te illis aduna- ta dilectione participem, fac te confor- tio charitatis & fraternitatis vinculo co- hærentem . . . Paradifum cogita, quo Cain non redit, qui zelo fratrem per- emit. Cogita cæleſte regnum, ad quod non niſi concordēs atque unanimēs Dominus ad- mittit. Hæc ſunt notabilia, quæ depre- henduntur in Divi Cypriani Tractatu de Zelo & Livore.

Remedia In- vidia. p. 157.

VII. Pauca nunc dicenda ſuperſunt de quibusdam aliis peccatis: verum antequam de his verba faciamus, animadvertat Le- xtor, tres peccatorum claſſes a Divo Cy- priano diſtingui. Alia quidem ſunt pecca- ta contra Deum, qualia ſunt Idololatria, & Apoſtaſia a fide. Alia non adeo graviora, uti ſunt adulterium, homicidium. Alia tandem leviora appellat Sanctus Doct̄or, pro quibus nulla peragebatur publica & canonica pœnitentia, quemadmodum reiſpſa peragebatur pro cæteris; ſed ſolummodo levis quædam pœnitentia pro determinato temporis ſpatio. Verum inter tertii hu- jus generis peccata, quædam mortalia ha- beri quandoque poterant, ad quæ licet ca- nonica pœnitentia non pertingeret, ſevere tamen plectebantur, eorumque reconcilia- tio non ita de facili poterat obtineri. Hu- juſce rei exemplum habemus luculentiffi- mum in epiſtola ad Pomponium, de virgi- nibus, quæ poſtquam ab Eccleſia prohibi- tæ fuerant, in eodem lecto cum viris man- ſiſſe fuerant detectæ. Quæ quidem obſer- vatio Domini Lomberti eſt, Operum Divi Cypriani interpretis.

Tres crimi- num claſſes, juxta Divum Cyprianum.

VII. Quoad mendacium docet Sanctus Episcopus, mendaces eſſe filios diaboli: quod ſane videre eſt in ejus Epiſtola ad Cornelium de Fortunato & Feliciffimo. Alio vero loco ut oſtendat, non mentien- dum, profert hoc Proverbiorum oraculum: Abominatio eſt Domino labia mendacia (a). Docet inſuper, a maledictis & conviciis abſtinere ſe Chriſtianos debere, quia neque maledici regnum Dei conſequuntur. Quo- ad calumniam, hanc reſpuendam aſſerit, neque

De Mendacio. Epiſt. 59. Lib. 4. Testimon. cap. 104.

De Conviciis. Epiſt. 13. Epiſt. 59.

De Calum- nia. Ep. 45.

(a) Cap. 12. verſ. 22.

III. SÆCULUM. neque facile promovenda & incaute ac te- mere publicanda, quæ diſcordioſo ſtylo ſcripta audientibus ſcandalum moveant. Tandem quoad homicidium apertiffime ait, Chriſtianiſ non licere occidere, ſed potius neceſſe eſſe illos occidi.

IX. Huic Sectioni ſinem imponam ea exſcribendo, quæ de profanis ſpectaculis habet S. Cyprianus. Ait itaque, in ſpe- ctaculis Gladiatorum hominem occidi in hominis voluptatem, & ut quis poſſit occi- dere, peritiam eſſe, uſum eſſe, artem eſſe. Quid eſt, pergīt loqui Sanctus Doct̄or, quale eſt ubi ſe feris objiciunt quos nemo damnavit, ætate integra, honeſta ſatis for- ma, veſte pretioſa. Viventes in ultroneum funus ornantur, malis ſuis miſeri gloriantur. Spectant Filios ſuos patres, mater intereſt; & in tam impiis ſpectaculis, tam- que diris & funeſtis, eſſe ſe non putant ocu- lis parricidas.

X. Loquitur inſuper de quibusdam aliis ſpectaculis quæ periculi & ipſa plena ſunt; de Tragædiis videlicet ac de Comædiis, quæ etiamnum hodie inter Chriſtianos to- lerantur. „ Cothurnus eſt tragicus, inquit „ ille, priſca facinora carmine recenſere. „ De parricidiis & inceſtis horror antiquus „ ad imaginem veritatis actione replicatur, „ ne ſæculis tranſeuntibus exoleſcat quod „ aliquando commiſſum eſt. Admonetur „ ætas omnis, auſidit fieri poſſe quod fa- „ ctum eſt. Nunquam ævi ſenio delicta „ moriuntur, nunquam temporibus crimen „ obruitur, nunquam ſcelus oblivione ſe- „ pelitur. „

XI. Quoad Comædias vero, delectat in Mimis turpitudinum magiſterio vel quid domi geſſerit recognoſcere, vel quid gere- re poſſit audire. Quæ pudica fortatte ad ſpectaculum matrona proceſſerat, de ſpe- ctaculo revertitur impudica. Adhuc dein- de morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum, hiſtrio- nicis geſtibus inquinari! *Evirantur mares, honor omnis & vigor ſexus, enervati cor- poris dedecore molliſitur.* In laudem creſcit ex crimine, eo peritior quo turpior judi- catur. Comædia movet ſenſus, mulcet aſ- ſectus, expugnat boni pectoris conſcientiam fortiorem.

XII. Nec ad hujus artis excuſationem, penuriam & neceſſitatem paupertatis ob- tendere poſſunt hiſtriones; hanc quippe excuſationem uti ineptam ac frivolaſ ex- ſuffat S. Cyprianus. Vide hac de re ejus epiſtolam ad Euchratium, qui conſilium a Sancto Doct̄ore petierat circa quemdam hiſtrionem, qui Chriſtianus cum eſſet, in ejusdem adhuc artis ſuæ dedecore perfe- verabat. Puto ego, inquit Sanctus Episcopus, nec majeſtati divinæ, nec evangelicæ diſciplinæ congruere, ut pudor & honor Eccleſiæ tam turpi & infami contagione ſæ- detur. Quod ſi penuriam talis, & neceſſi- tatem paupertatis obtendit, poteſt inter cæteros qui alimentis Eccleſiæ ſuſtentan- tur hujus quoque neceſſitas adjuvari, ſi ta- men contentus ſit frugalioribus ſed inno-

Epiſt. 2.

centibus cibus. Et hæc quidem ſunt nota- biliora quæ habet S. Cyprianus quoad Mo- rum Doctrinam.

III. SÆCULUM.

SECTIO III. PUNCTA DISCIPLINÆ.

In Scripturis Sanctis frequenter & ubique Quis ſentiret Diſciplina præcipitur, inquit S. Cypria- nus in ſuo Tractatu de Habitu Virgi- prianus de Diſciplina in genere. Tractat. de Habitu Vir- gin. parum niſi, quam debitam ſeveritatem divini vigo- riſ tenere, quam qui remiſerit, inquit Ro- manus Clerus ad S. Cyprianum ſcribens, inſtabili rerum curſu erret ſemper neceſſe eſt, & huc atque illuc variis & incertis ne- gotiorum tempeſtatibus diſſipetur, & quaſi extorto de manibus conſiliorum gubernacu- lo, navim eccleſiaſtica ſalutis illidat in ſco- pulos; ut appareat, non aliter ſaluti eccle- ſiaſtica conſuli poſſe, niſi ſi qui & contra ipſam faciunt, quaſi quidam adverſi fluctus repellantur, & diſciplinæ ipſius ſemper cuſtodita ratio quaſi ſalutare aliquod guber- naculum in tempeſtate fervetur. Oportet inſuper, Eccleſiæ diſciplinam unifor- mem eſſe, quantum fieri poteſt, in præci- puis rebus, ſicuti in pœnitentia: quod ſane monitum ſuo Clero præbet S. Cyprianus Epiſt. 34. epiſtola ſua trigeſima quarta. Mandat in- ſuper, hanc conſilio omnium Episcoporum eſſe præſcribendam, ut ex quibusdam aliis ſuis Epiſtolis colligitur. Hæc habet San- ctus Cyprianus de Diſciplina in genere. Videamus modo quæ de Diſciplina in par- ticulari in ejus ſcriptis deprehenduntur.

CAPUT I.

Diſciplina quoad Baptiſmum.

I. Primum quod obſervatione dignum oc- currit in vetuſto hoc Patre quoad Baptiſmum, eſt, quod ſuo ævo aquam Ba- ptismi benediſtione donabat Episcopus. Oportet ergo, inquit Divus Cyprianus epi- ſtola 70. quæ eſt ad Januarium, & cæteros Episcopos Numidas, mundari & ſanctifi- cari aquam prius a Sacerdote, ut poſſit ba- ptismo ſuo peccata hominis, qui baptizatur abluere. Quam diſciplinam confirmat ille, hoc Ezechielis Oraculo: Effundam ſuper vos aquam mundam, & emundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab omni- bus idolis veſtris mundabo vos (a).

II. Baptismi cæremoniam præcedebant Exorcismi in Baptismo. Concil. Car- thagenenſ. inter Opera D. Cypriani.

(a) Ezechiel. cap. 36. verſ. 25.

III.

SÆCULUM.

Exorcismi
super ob-
sessos.
Tractat. de
Vanit. Ido-
lor. p. 10.

nes de hac praxi testantur. Mos erat pariter exorcismos instituire super eos, qui obsessi erant a dæmoniis, qui adjurati in nomine veri Dei, cedere cogebantur, & de illis corporibus exire. *Hi tamen adjurati per Deum verum a nobis*, inquit S. Cyprianus in suo Tractatu de Vanitate Idolorum, *statim cedunt, & de obsessis corporibus exire coguntur. Videas illos*, subjungit Sanctus Doctor, *nostra voce & operatione majestatis occultæ, flagris cædi, igne torreri; incremento pænæ propagantis extendi, ejulare, gemere, deprecari; unde veniant, & quando discedunt, ipsis etiam qui se colunt audientibus confiteri; & vel exiliunt statim, vel evanescent gradatim, prout fides patientis adjuvat, aut gratia curantis aspirat. Habebantur igitur duplicis generis exorcismi; hi quidem super eos, qui præparabantur Baptismo; illi vero super energumenos. Primi in Ecclesia peragebantur coram fidelibus; reliqui ibidem communiter non peragebantur, quia, ut vidimus, Ethnici ipsi quandoque aderant. Exorcistæ itaque, quoniam sic opus erat, ad illos migrabant, qui eorum indigebant ministerio.*

Signum Crucis
in fronte
eorum qui
abluuntur.
Tractat. de
Lapsis. p. 87.

III. Signum Crucis in fronte eorum qui tingebantur, erat alia cæremonia adhibita in collatione Baptismi. De hac praxi testimonium perhibet luculentissimum Sanctus Cyprianus 1º. in suo Tractatu de Lapsis: *ibi siquidem de illis verba faciens, qui in persecutione Confessores extiterant, ait, frontes Crucis signo consecratas, Fronsum cum signo Dei, diaboli coronam ferre non potuisse, & coronæ Domini se reservasse.* 2º. In Tractatu de Unitate Ecclesiæ differtens de Osa, qui lepræ varietate in fronte maculatus est, tradit, hanc esse eam corporis partem, ubi signantur qui baptismi aqua abluuntur: *Ubi signantur qui Dominum promerentur.* 3º. In Tractatu adversus Demetrianum apertissime cum Ezechiele (a) asserit, quod ii soli salvi erunt, qui renati, & signo Christi signati fuerint.

Tractat. de
Unitate Ec-
clesiæ. p. 84.

Tractat. ad-
versus De-
metrian.
pag. 134.

IV. Observavimus jam superius ex nonnullis Patribus, præcipue vero ex Tertulliano, signum Crucis apud veteres fideles frequentissimo in usu fuisse. Noster Divi Cypriani Editor id ipsum fatetur & tradit in quadam nota in unum ex supra recitatis Sancti Doctoris testimonium. *Non tantum, inquit ille, inter Baptismi solemniam, frontibus Crucis signum imprimere Christiani; sed ad omnem progressum, atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad limina, ad cubilia, ad sedilia, quacumque illos conversatio exercet, frontem Crucis signaculo terebant.* Verum subdit Episcopus iste, qui inter Protestantes haud ultimum locum habet, quod nondum cultus religiosus præstabatur Cruci: *Interim cultus religiosus aberat: hancque falsitatem ut comprober, quemdam profert textum Minuti Felicis, in quo Octavius observat,*

Editoris No-
ta hac super
re refellitur.
pag. 84.

(a) Ezechiel. cap. 9. vers. 6.

& asserit, Christianos nequaquam adorare Crucem: *Cruces nec colimus.* Quem sane textum suo loco protuli & explicavi, ibique Lectorem remitto. Unum solummodo hic addam, usum videlicet alicujus rei in quocumque Religionis actu, signum esse, quo magis non datur aliud, religiosi cultus erga rem eandem. Ast Oxoniensis Episcopus, Tertulliani auctoritate coactus, fatetur, Christianos primis Ecclesiæ sæculis id peregrisse: Catholicum ergo in cultu quem præstant Cruci, beatorum illorum temporum praxim hodie sequuntur.

III.
SÆCULUM.

V. Cæremoniæ Baptismi una pariter est, quod sal ponitur in ore, aut super linguam qui baptizatur; dumque id peragit Minister, hæc profert verba: *Accipe salem sapientiæ &c.* Ego autem reor, hanc praxim designari in celeberrimo Concilio Carthaginensi, de quo satis superque verba feci; in eo siquidem Lucius de Castrogalba ut prober, Schismaticos legitime non baptizare, eos ait non posse dare salem sapientiæ spiritualis: *Schismaticos non posse condire sapientia spiritali; cum ipsi ab Ecclesia recedentes infatuati . . . facti sint.* Quibus sane verbis respexisse videtur tum cæremoniæ, de qua sermo est, tum hæc verba: *Accipe salem sapientiæ.*

VI. A Neophitis, priusquam in aqua immergerentur, inquirebatur inter cætera, num crederent vitam æternam & remissionem peccatorum per sanctam Ecclesiam. Ipse Divus Cyprianus luculentissimum de hac re testimonium perhibet epistola 69. energicam præfatæ interrogationis vim adhibens, ut ostendat, interrogationem hanc non posse ab illis fieri, qui ab Ecclesiæ communionem sunt separati. *Nam cum dicunt, (Sancti Cypriani ipsissima verba sunt, qui de Hæreticis & Schismaticis loquitur) credis remissionem peccatorum & vitam æternam per sanctam Ecclesiam? mentiuntur in interrogatione, quando non habeant Ecclesiam.* Hujus ejusdem consuetudinis alibi meminit hisce verbis: „ Ipsa interrogatio „ quæ fit in Baptismo testis est hujus veri- „ tatis; (quod sola Ecclesia remittit pecca- „ ta) nam cum dicimus: credis in vitam „ æternam, & remissionem peccatorum „ per sanctam Ecclesiam? intelligimus re- „ missionem peccatorum non nisi in Ecclesia „ dari; apud hæreticos autem, ubi Ecclesia „ non sit, non posse peccata dimitti.

VII. Illud pariter exigebatur a Neophitis, ut abrenuntiarent diabolo, mundo, ejusque deliciis ac pompis. Probat id luculentissime auctoritate Divi Cypriani, qui in Tractatu de Habitu Virginum, divitias mundi tam contemnendas esse inquit, quam mundus ipse contemnitur, *cujus pompis & deliciis jam tunc renuntiavimus.* Sæculo, inquit alio loco, *renuntiavimus, cum baptizati sumus.* Et in Tractatu de Lapsis, quosdam Christianos tam perversos adinventos fuisse admiratur, qui ausi sint renuntiare Jesu Christo, qui jam diabolo & sæculo renuntiaverant. *Stare, inquit Sanctus Doctor, illic potuit Dei ser-*

Sat in ore
eorum qui
baptizantur.
Concil. Car-
thaginens.
pag. 160.

Interroga-
tiones in
Baptismo.
Epist. 69.
pag. 296.

III.
SÆCULUM.

Baptismus
collatus per
immersionem.
Ep. 69.
pag. 297.

III. *us . . . & renuntiare Christo, qui jam diabolo renuntiaverat & sæculo?*

VIII. In more positum erat primis Ecclesiæ sæculis, ut in aqua ii immergerentur, qui baptizabantur, quemadmodum eruitur ex Epistola 69. Divi Cypriani, quæ est ad Magnum. Nullibi autem in verustissimo hoc Patre mentio occurrit trium immersionum, & si certo certius sit, has in usu fuisse, & ante & post illius tempora. Habemus hæc super re indubiæ fidei testimonia S. Clementem Alexandrinum (a), & Tertullianum (b). Quinquagesimus Canon Apostolicus mandat deinceps depositionem Episcopi, aut Presbyteri, qui una adhibita immersione baptisma contulerit (c). Et in primo Concilio Constantinopolitano damnantur Eunomiani, qui una immersione utebantur. Nunc temporis vero Baptisma confertur infusione.

Baptismus
collatus per
infusionem,
aut asper-
sionem.
Ep. 68.
pag. 297.

IX. Hoc modo alias baptizabantur ægroti, quos quidam ideo appellabant Clinicos; absque eo quod vel levissimum oriretur dubium de validitate Baptismi tali pacto collati. Divus Cyprianus de hoc articulo a Magno consultus, respondet, eos, qui sic baptizantur, Dei gratiam recipere, non secus ac qui in aqua immerfi sunt. Deinde prolatis nonnullis Scripturarum oraculis, in quibus sermo est de infusione & asperione aquæ concludit, asperionem aquæ instar salutaris lavacri obtinere: *Unde apparet, asperionem quoque aquæ instar salutaris lavacri obtinere.* Cujus rei paucis interjectis hæc profert rationem, quod scilicet iterum non baptizabantur qui ita fuerant baptizati; iterandum siquidem fuisset baptisma, si dubium aliquod ortum fuisset de illius baptismi validitate. Improbatur etiam quod Clinicorum nomine appellentur, ac mandat, illos uti veros Christianos considerandos esse, sicuti & cæteros, & in nulla re a cæteris fidelibus censendos esse diversos. Fatemur nihilominus, Romæ a Clericatu eos rejectos fuisse, qui baptizati fuerant per infusionem vel per asperionem; hoc siquidem est unum ex vitiis Ordinationis Novatiani, quod Cornelius Papa adducit in sua epistola ad Fabium Episcopum Antiochenum (d). Concilium pariter Neocæsareense (e) a Presbyteratu excludit, Clinicos, eo quia juxta mentem hujus Concilii eorum fides non esset voluntaria, sed a mortis metu proficisceretur. Cæterum observandum est, Baptisma per infusionem aut per asperionem in solo casu necessitatis fuisse collatum.

Unctioes
Baptismi.
Epist. 70.
pag. 301.

Consecratio
Sancti Chris-
matis. Ibid.

X. Post immersionem baptizatus ungebatur. *Ungi quoque necesse est eum*, inquit Sanctus Episcopus, *qui baptizatus sit: ut accepto chrismate, id est unctioe, esse unctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit.* Consecratio hujus Chrismatis per-

- (a) Stromat. lib. 5. pag. 690.
(b) Tractat. advers. Praxeam.
(c) Canon. Apostol. cap. 26.
(d) Histor. Ecclesiast. Eusebii, lib. 6. cap. 43.
(e) Can. 12.
CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

III.
SÆCULUM.

agebatur super altare per gratiarum actiones: *Porro autem Eucharistia est unde baptizati unguuntur, oleum in altari sanctificatum.* Prima hujusce postremi textus verba nonnihil implicata videntur. Sentiunt quidam, vocabulum hoc *Eucharistia* sumendum esse in proprio suo sensu, videlicet pro Sacramento Altaris; alii vero tuentur, gratiarum actionem tantummodo illa voce significari. Verum hæc difficultas levissima est; hinc in ea illustranda, ac enodanda nec studium meum, nec operam ullam pono; id enim notabilem importaret discussionem, & inter propositæ brevitatis limites haudquaquam contineretur.

XI. Habemus ex epistola Divi Cypriani ad Fidum, Baptismi ministrum consuevisse dare osculum recens baptizato. Contendebat Fidus, quod cum vestigium infantis in primis partus sui diebus constitutum mundum non esset, horrere debebat unusquisque eum exoculari, adeoque quod gratia baptismalis eidem conferri non poterat. Verum, respondet Sanctus Episcopus, nec aliquis nostrum id debet horrere, quod Deus dignatus est facere; *quando in osculo infantis unusquisque nostrum pro sua religione ipsas adhuc recentes Dei manus debet cogitare &c.*

XII. Plerumque Baptisma sequebatur Confirmatio proxime confirmatio. Ex Divo Cypriano id probatur: ait enim, quod in Ecclesia baptizati præpositis offerebantur, recipiebant Spiritum Sanctum, & per eorum orationem ac manus impositionem perficiebantur. *Quod nunc quoque apud nos geritur; ut qui in Ecclesia baptizantur, Præpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur, & signaculo dominico consummentur.* Ex aliis Ecclesiæ Patribus superius jam vidimus, recens baptizatis Eucharistiam etiam, nulla habita ratione ætatis, ministrari consuevisse.

CAPUT II.

Disciplina quoad Eucharistiam.

I. Ex Tractatu Divi Cypriani de Oratione Fideles in Dominica eruimus, fideles consuevisse in unum cum Episcopo convenire, ut divina Mysteria celebrarent: *Et quando, inquit ille, in unum cum fratribus conveniamus, & sacrificia divina cum Dei Sacerdote celebramus.* Hujusce Conventus locus appellabatur *Dominicum*, ut ex eodem Divo Cypriano erui posse videtur, qui in Tractatu de Opere & Eleemosyna Mulieres divites sic alloquitur: *Locuples & dives es; & Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis; quæ in Dominicum sine sacrificio venis; quæ partem de sacrificio; quod pauper obtulit, sumis.*

II. In quæ verba observare possumus 1º. *Dominicum* appellatum fuisse eum locum, in quo Christiani conveniebant ut sanctum Sacrificium celebrarent; tamquam si dixissent domum Dei. 2º. Hoc eodem nomine appellabatur dies, quæ huic con-

III. **SÆCULUM.** gregationi præcipue erat designata; quam diem nos hodieum etiam Dominicam vocamus. Etsi enim in unum convenirent fideles aliis etiam diebus, & Liturgiam celebrarent in Martyrum solemnitatibus, ut supra vidimus, videbimusque in sequentibus; tamen sola dominica dies, hoc nomine *Dominicus* appellabatur. 3º. In more positum erat, ut Christiani qui ad laudatum conventum procedebant, aliquid secum deferrent, quo sacrificium posset offerri. Hujusmodi oblationes diversæ erant pro locorum diversitate. Opinamur nos, Divi Cypriani ætate in Ecclesia Africana argentum fuisse oblatum. 4º. Quælibet Ecclesia habebat corbonam, videlicet quamdam arcam, in qua fideles oblationes suas reponerant; quæ oblationes non infumebantur in solas celebrandi Sacrificii expensas: in tres siquidem partes dividebantur; quarum prima ad expensas Sacrificii inferviebat; secunda ad sustentationem Ministrorum; tertia vero in pauperes tribuebatur. Quas quidem oblationes non modicas, sed valde notabiles fuisse necessario concludendum est, si consideremus harum trium partium primam, ne de duabus postremis loquamur, insumptam fuisse in pane, vino, oleo, & facris vasis coemendis, quorum sane vasorum ingens erat numerus, uti videre est in Historia Ecclesiastica, quæ illa non uno in loco recenset.

III. Divi Cypriani ætate Eucharistia celebrabatur tum matutino, tum vespertino tempore. Probatum id epistola sexagesima tertia hujus Sancti Doctoris; in ea siquidem contra eos differens, qui volebant vinum in calice infundere in sacrificiis matutinis, ne fideles post communionem vinum redolentes ab Ethnicis dignoscerentur; hæc habet: *An illa sibi aliquis contemplatione blanditur, quod etsi mane aqua sola offerri videtur, tamen cum ad cœnam dum venimus, mixtum calicem offerimus?* . . . Nihilominus ea est Sancti Cypriani mens, quod matutino potius, quam vespertino tempore Sacrificium celebraretur. Ad illud vero quod aliqui objiciebant, Dominum scilicet non mane, sed post cœnam mixtum calicem obtulisse; hæc reponit Sanctus Episcopus: Christum offerre oportebat circa vespem diei, ut hora ipsa Sacrificii ostenderet occasum & vespem Mundi: „ Nos autem resurrectionem Domini mane celebramus. „

IV. Quotidie Sanctum offerebatur Sacrificium. *Qui Sacrificia quotidie celebramus,* inquit S. Cyprianus Epistola 57. quæ est ad S. Cornelium Papam. Fideles quotidie Eucharistiam sumebant, nisi gravis aliqua culpa intercessisset: *Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui . . . Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto . . . a Christi corpore separemur.* Quotidie calicem Sanguinis Christi bibebant. *Considerantes,* verba sunt ejusdem Sancti Doctoris, *idcirco se quotidie calicem*

sanguinis Christi bibere, ut possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere.

V. Etsi ex dictis, sicuti & ex innumeris aliis vetustissimis Monumentis, inferri jure possit, fideles sub bina specie Communionem sumere consuevisse; certum nihilominus est ex Divo Cypriano, fideles quandoque sub sola specie panis Eucharistia donatos fuisse. Vide ejus Tractatum de Lapsis pag. 94. Cum mulier quædam, narratibidem Sanctus Doctor, arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus tentasset aperire, igne inde surgente deterita est ne auderet attingere. Agitur sane hoc loco de muliere, quæ Eucharistiam sumere volebat, juxta praxim fidelium illius ævi, qui corpus Domini in proprias aedes deferrebant, ut propriis manibus facro illo pane vescerentur: atqui solam panis speciem secum deferre poterant: ergo solam panis speciem in privatis communionibus sumebant. Hinc nonnulli per summam injuriam nonnulli decursu temporis exprobrarunt Ecclesiæ tamquam nulla pœnitentia luendum crimen, quod in fidelium communionem Calicem sustulerit. Iisdem momentis, quibus calicem sustulit primis sæculis in privatis communionibus, id ipsum præstitit precedentibus sæculis in omnibus in genere communionibus. Si vini species essentialis fuisset Eucharistiæ sumptioni, quemadmodum opinabantur Hussitæ, & alii inter Sectarios; sane Ecclesia nunquam permisisset abstinentiam a calice, nec in ipsis privatis communionibus.

VI. Olim Eucharistiam accipiebant fideles in manibus, ut eruitur ex epistola Divi Cypriani ad Thibaritanos, in qua hortatur Christi Confessores, ut dextera quæ Domini corpus, accepit, respuat funesta sacrificia. *Armemus,* inquit, *& dexteram gladio spiritali, ut sacrificia funesta fortiter respuat . . . quæ Domini corpus accepit.* Sacrilegus irascitur, inquit Sanctus Doctor alio loco, *quod non statim Domini corpus, inquinatis manibus accipiat.* Narrat ibidem, quod cum quidam maculatus, sacrificio a Sacerdote celebrato partem cum cæteris ausus esset accipere, *Sanctum Domini edere & contrectare non potuit.* Tandem in Tractatu de Bono patientiæ ait: *Nec post gustatam Eucharistiam, manus gladio & cruore maculatur.*

VII. Vidimus jam supra ex Divo Cypriano, pueris olim Eucharistiam, non te-
cus ac adultis ministratam fuisse; id siquidem facile fuit colligere ex his quæ narrat ipse Sanctus Doctor se præsentem evenisse. Parentes, ipsissima sunt S. Cypriani verba, forte fugientes, dum trepidi minus consulunt, sub nutritis alimenta parvulam filiam reliquerunt, relictam nutritrix detulit ad magistratus. Illi ei panem mero mixtum, quod de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Ignorantia igitur obreptum est, ut sacrificantibus nobis eam secum matres inferret. Sed enim puella mixta cum Sanctis precibus nostræ & orationis, hæc est

III. **SÆCULUM.**

Sæpe sub sola specie panis Eucharistia dabatur. Tractat. de Lapsis. p. 94.

Accipiebant fideles in manibus Jesu Christi corpus. Ep. 58. pag. 258.

Tractat. de Lapsis. p. 93.

Ibid. p. 94.

Ibid. p. 94.

Tractat. de Patientia. pag. 194.

Pueris sub specie etiam vini Eucharistia dabatur. Tractat. de Lapsis. p. 94.

III. **SÆCULUM.** Missæ, impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu cœpit fluctuabunda jactari. Ubi vero solemnibus adimpletis calicem Diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locum ejus advenit, faciem suam parvula instinctu divinæ majestatis avertere, os labiis obrurantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen Diaconus, & reluctanti licet de Sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & vomitus. Hæc narrat S. Cyprianus in Tractatu de Lapsis; ex quibus probe conjecimus, & ipsis lactentibus pueris Eucharistiam sub vini specie ministratam fuisse.

VIII. Vidimus jam in Sectione Dogmatica, voluisse Divum Cyprianum, ut in vitæ discrimine ii reconciliarentur, qui persecutionis tempore cum lapsi essent, impostam pœnitentiam nondum absolverant. Verum etsi tanta indulgentia uteretur Sanctus Episcopus erga fideles, qui adhuc incolumes suorum delictorum pœnitentiam incœperant; tamen magno rigore utebatur erga eos, qui mortis tempore solummodo, aliqua conversionis signa dabant, postquam per propriam superbiam & obdurationem thesaurizaverant sibi pœnas ac supplicia in die judicii. Et idcirco, inquit S. Cyprianus, pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde & manifesta lamentationis suæ professione testantes, prohibendos omnino censuimus a spe communicationis & pacis, si in infirmitate atque in periculo cœperint deprecari; quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit; *Nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitavit esse moriturum.*

IX. Dixi initio hujus Capituli, convenisse populum cum Episcopo in Ecclesia, quando offerendum erat Sacrificium Altaris: observare autem tunc omisi, & quidem contra recentiores Sectarios, qui privatas Missas damnant, privatæ Missæ exemplum reperiri in S. Cypriano, qui ad suum Clerum furentem persecutione scribens, inquit: *Consulite ergo & providete, Ut Presbyteri quoque, qui illic (in carceribus) apud Confessores offerunt, singuli cum singulis Diaconis per vices alternent;* ne scilicet facile dignoscantur. Quæ sane verba designant Missas privatas, tum ratione loci, tum ratione eorum, qui illis præsentibus aderant.

X. Divi Cypriani ætate solebant Episcopi in celebratione sancti Sacrificii præmissa Præfatione parare mentes fidelium, ut sursum corda haberent ad Dominum. *Ideo Sacerdos ante Orationem,* inquit Sanctus Cyprianus in Tractatu de Oratione Dominica, *præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo, Sursum corda; ut dum respondet plebs, Habemus ad Dominum &c. . . . Falsum igitur apprime est, in primitiva Ecclesia Liturgiam Scripturarum verba solummodo comprehendisse, cum constet ex recitatis S. Cypriani verbis, preces etiam fufas esse, ante orationem, & præmissa præfatione ad has præ-*

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

ces fidelium mentes parari consuevisse: III. præmittitur, ut scilicet admonerentur fideles, nihil aliud se, quam Dominum cogitare debere.

XI. Observandum insuper est 1º, quod in sancto Sacrificio Deo offerebantur nomina fidelium, ut eruitur ex epistola 16. S. Cypriani, quæ est ad suum Clerum, in qua dolet, quod eorum nomina offerantur, qui in persecutione lapsi erant, offerantur inquam nondum pœnitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manu eis ab Episcopo & Clero imposita: *Offertur,* inquit Sanctus Doctor, *nomen eorum.* 2º. Observandum est, quod parum aquæ infundebatur in calice; siquidem species vini omnem vim suam retinebant, & solo odore dignosci poterant fideles qui ad Eucharistiam acceperant; quemadmodum supra numero tertio hujusce Capituli diximus. Hæc sunt notabilia, quæ habet Divus Cyprianus de Disciplina, quæ sua ætate vigebat in celebratione & ministratone Eucharistiæ. Nunc vero ad Disciplinam de Pœnitentia transliamus.

CAPUT III.

Disciplina quoad Pœnitentiam.

I. Observat S. Cyprianus in quibusdam suis Epistolis, Novatianos consuevisse arcere a pœnitentia canonica illos, qui furentem persecutione idolis immolaverant, vel aliquod aliud gravissimum crimen patraverant. Conqueritur autem alibi de quibusdam Presbyteris, qui falsa pietate ducti pœnitentes reconciliatione donabant, antequam ea conversionis signa dedissent, quæ prudenter requirebantur. Hinc Divi Cypriani ætate ea erat Ecclesiæ mens, quæ est etiamnum hodie, medium scilicet iter arripere inter nimiam erga peccatores severitatem, & nimiam erga eosdem misericordiam: vitare nimiam Novatianorum severitatem, & nimiam quorumdam Catholicorum ignaviam & lenitatem: uno verbo, indulgentia temperare rigorem. Nemini pœnitentia denegabatur; sed nemo indignus ad reconciliationem recipiebatur. Hæc est vera Ecclesiæ Disciplina quoad Pœnitentiam.

II. Præter Idololatriam & Apostasiam a fide, alia erant crimina non adeo gravissima, quæ Canonica pœnitentia subdebantur. Testatur id luculentissime Divus Cyprianus epistola 16. & epistola 17. Editio- nis Oxoniensis. Imponebatur Canonica pœnitentia Hæreticis & Schismaticis quando ad Ecclesiam revertebantur. Quam pœnitentiam subire debebant Divi Cypriani ætate secretiora crimina, eorumque confessio publica erat, modo grave aliquod infortunium pro pœnitentium vita non fuisset ex ea securum. Vide hac de re differenter Divum Cyprianum in Tractatu de Lapsis, in quo narrat prodigiöse mulctata fuisse

III. **SÆCULUM.** quædam crimina occulta, quæ confessi non fuerant peccatores, nec canonicam pœnitentiam pro iis egerant. Confitebantur pariter fideles peccata folius cogitationis, & pœnitentiam pro illis agebant, ut supra observavimus in Sectione Dogmatica.

Ordo pœnitentia Canonica. Epist. 16. pag. 195. Epist. 17. pag. 197. III. Ordo autem qui in Canonica pœnitentia in genere servabatur, hic erat. Quoddam temporis spatium pro hac pœnitentia constitutum erat, quam comitabantur Exomologeses, seu Confessiones, & examina; & per impositionem manuum Episcopi & Cleri finem habebat. Primo loco pœnitens confitebatur propria crimina, ut ab eo pœnitentiam reciperet, qui illam confessionem audiebat: cujus quidem confessionis indubia vestigia deprehenduntur in Tractatu de Lapsis, in eo scilicet loco, quem numero secundo hujus Capituli memoravi, in quo tradit Sanctus Doctor, consuevisse fideles confiteri vel simplicem cogitationem immolandi idolis, & pro hac pœnitentiam egisse: quibus verbis perspicuum fit, ibidem sermonem esse de Confessione, quæ præcedebat pœnitentiam, sive satisfactionem. Hac Confessione peracta satagebat pœnitens Deo satisfacere per laboriosa opera, uti in Sectione Dogmatica vidimus, & hoc peragebatur per totum illud tempus, quod ab Episcopo præscriptum fuerat; modo nulla supervenisset gravissima causa, ob quam aliqua pœnitentiæ pars remitteretur: Pœnitentia, seu satisfactio completa, Episcopo se iterum sistebat, cui proprium crimen etiam confitebatur ante Clerum. Illius dispositiones ad examen deinde revocabantur; quæ si ejus naturæ videbantur, quæ reconciliationis gratiam mererentur, tunc Episcopus manus super eum una cum toto Clero imponebat, eique absolutionem impertiebatur, qua elargita, sacrorum mysterium particeps erat. Animadvertendum insuper est quoad impositionem manuum Episcopi, hanc locum habuisse tum initio pœnitentiæ, tum pœnitentia jam absoluta; initio quidem, ut peccatores pœnitentibus accenserentur; post peractam vero pœnitentiam, ut donarentur reconciliatione. Dum Canonica pœnitentiæ stadium percurrerent fideles, manus pariter iis imponebantur; sed hæc impositio erat quædam species exorcismorum. Divus Cyprianus hæc tres manus impositiones memorat; saltem primam ac secundam; quoniam aliquando hæc profert verba, *Manus imponere* ut initium pœnitentiæ designet, quandoque vero ut indiget absolutionem.

Pœnitentia imposita, proportione servata cum delictis. Epist. 55. pag. 245. IV. Pœnitentia seu satisfactio imponebatur habita proportione cum patris & confessis criminibus. Major erat pro iis peccatis, quæ directe in Deum commissa fuerant; minor vero pro illis, quæ in proximum commissa, Deum indirecte solummodo respiciebant. Hinc Idololatræ severiorem pœnitentiam peragere debebant, quam Adulteri: immo aliqua erat distinctio inter peccata ejusdem naturæ. Ille, exempli causa, qui sese ultro obtulerat im-

III. SÆCULUM. molaturus idolis, majori ac rigidiori plebatur pœnitentia præ illo, qui non nisi post diuturnam pugnam immolaverat. Major erat in eum animadversio, qui idololatræ crimine se maculaverat cum suis omnibus; minor autem in eum, qui periculo semetipsum exposuerat ut cæteros liberaret. Alii reconciliationis gratiam obtinebant post brevissimum pœnitentiæ tempus, puta post quatuor vel quinque annos; alii vero non donabantur absolutione nisi in mortis articulo, si excipias casum gravissimi morbi, vel persecutionis recens exortæ; quemadmodum diximus in Sectione Dogmatica. Ad eos quod attinet, qui reipsa non sacrificaverant, quique Libellatici appellabantur, quia Ethnicis Magistratibus dederant libellos, quibus fatebantur se idolis immolasse, etsi de facto non immolassent, ut publici sacrificii infamiam vitarent, horum pœnitentia minor erat; & S. Cyprianus uno elapso anno reconciliationem illis concedebat, qui immediate post lapsum pœnitentiam amplexi fuerant.

V. Episcopis, cæterisque Ecclesiæ Ministris, sive idolis immolassent, sive Libellatici essent, canonica, æque ac aliis, imponebatur pœnitentia: verum a Sacerdotio, omnibusque Ecclesiasticis muneribus excluderentur, nec reconciliari poterant, nisi post plenam absolutamque pœnitentiam. Vide epistolam 64. S. Cypriani, in qua conqueritur ipse de præpropera festinatione in concedenda reconciliatione Victori, quondam Presbytero, & quidem antequam plenam egisset pœnitentiam, & nulla urgente necessitate. *Legimus litteras tuas, frater charissime, inquit Sanctus Doctor ad Fidum scribens, quibus significasti de Victore, quondam Presbytero, quod ei, antequam pœnitentiam plenam egisset . . . temere Therapius collega noster . . . præpropera festinatione pacem dederit . . . nulla infirmitate urgente, ac necessitate cogente, subjungit idem Auctor paucis interjectis. Videbimus in sequentibus sæculis, ecclesiæ ministris publicam pœnitentiam non amplius impositam fuisse, sed tantummodo fuisse depositos, & ad Laicorum communionem redactos. Verum Divi Cypriani ætate, nemo hanc pœnitentiam poterat evadere, nec ipsi Episcopi, ut videre est in epistola 67. ejusdem Sancti Doctoris; ibi siquidem narrat, quod quidam Basilides, Episcopus, cum confessus fuisset se blasphemasse in Deum, Episcopatum sponte deposuit, & ad agendam pœnitentiam conversus est, satis gratulans si sibi vel laico communicare contingeret.*

VII. Qui idolis immolaverant, doli plenam excogitaveruntartem, qua infirmari notabiliter poterat Ecclesiastica Disciplina de Pœnitentia. Extorquebant a Martyribus & Confessoribus libellos, ut citius reconciliatione donarentur, & tempus pœnitentiæ contraheretur. Verum ut abufui, quem creare poterant hujusmodi libelli iretur obviam, mos erat, ut qui libellos obtinuerant, Episcopo se sisterent, ut exami-

III. SÆCULUM.

III. **SÆCULUM.** naret tum petitiones, tum desideria eorum qui libellos dederant. Instituebatur hoc examen coram populo, ut eruitur ex epistola 17. Divi Cypriani, quæ est ad suam plebem Carthaginensem; & præfati libelli iis solummodo proficiebant, qui maximam pœnitentiæ partem jam impleverant: *Quorum pœnitentiam satisfactioni proximam conspiciatis, inquit Sanctus Doctor in epistola quadam ad Martyres & Confessores, in qua eos monet, ne indiscriminatim omnibus petentibus libellos concedant, sed attente considerent peractam jam pœnitentiam, & singulas ponderent circumstantias.*

VII. Moderatus adeo erat & prudens Divus Cyprianus quoad has indulgentias, ut nihil quoad eas ex seipso statuere vellent, sed tantum de consilio cæterorum Episcoporum. „Hoc verecundiæ nostræ convenit, inquit ille in epistola 19. quæ est „ad suum Clerum de his qui ad pacem „festinant, ut Præpositi cum Clero „venientes, præsentem etiam instantium plebe „ . . . disponere omnia consilii communis religione possimus. „ Et in alia ad eundem Clerum epistola inquit: „Legi „univerforum Confessorum litteras, quas „voluerunt per me collegis omnibus innotescere: „ & paucis interjectis sic profequitur: „Quæ res cum omnium nostrum consilium & sententiam expectet, „præjudicare ego, & soli mihi rem communi vindicare non audeo. „ Ex quibus constat, quam ideam tunc temporis haberent fideles de Disciplina quoad pœnitentiam, & quantum solliciti essent, ne vel minima ejusdem pars infirmaretur. Quid enim magis aut in pace tam aptum, inquietabat Clerus Romanus ad Divum Cyprianum scribens, aut in bello persecutionis tam necessarium, quam debitam severitatem divini vigoris tenere; quam qui remiserit, instabili rerum cursu erreret semper necesse est, & huc atque illuc variis & incertis negotiorum tempestatibus dissipetur, & quasi extorto de manibus consiliorum gubernaculo, navim Ecclesiasticæ salutis illidat in scopulos; ut appareat, non aliter salutem ecclesiasticam consuli posse, nisi disciplinæ ipsius semper custodita ratio quasi salutare aliquod gubernaculum in tempestate servetur.

VIII. Diximus jam in eodem hoc Capite, Canonicam pœnitentiam iis impositam fuisse, qui ab Hæresi aut Schismate recedentes ad Ecclesiam revertebantur; verum minime animadvertimus, ad serium examen eorum conversionem revocatam fuisse, ut constaret num de sincero corde procederet; nec omnes indiscriminatim admittos fuisse, qui regressum in Ecclesiæ sinum postulabant. Vide hac de re epistolam S. Cypriani ad S. Cornelium Papam de Fortunato & Felicissimo, in qua narrat ipse, populum quandoque restitisse, ne hujusce generis homines reciperentur in Ecclesiæ communionem; & quidem ob metum, ne schismata & divisiones in Ecclesia excitarent. Quoad eos vero, qui in hæresi

Conversio Hæreticorum ac Schismaticorum ad serium examen revocabatur. Epist. 59. pag. 267.

Libelli Martyrum circa reconciliationem pœnitentium. Epist. 16. pag. 194. & Epist. 27. pag. 206. & 207. Epist. 17. pag. 196.

III. **SÆCULUM.** orti erant, nulli dubium esse potest, quin facilius reciperentur, & majori indulgentia digni haberentur, quando dabant signa veræ conversionis.

IX. Cæterum pœnitentes censebantur ab Ecclesia separati toto peragenda pœnitentiæ curriculo, ut eruitur ex quibusdam epistolis S. Cypriani; præcipue vero ex epistola 16., in qua declarat, nullam eorum memoriam fieri consuevisse in Sacrificio, quoniam conqueritur de opposito tamquam de abusu & re præter omnem ordinem. Communiter reconciliationis gratia donabantur in Missa, ut concludi potest ex quodam loco Tractatus de Lapsis, in quo dolet Sanctus Doctor, quod quibusdam Apostatis hæc gratia fuerit concessa antequam eorum conscientia purgata fuisset per sacrificium, & per impositionem manuum sacerdotis: *Ante purgatam conscientiam sacrificio, & manu Sacerdotis.* Excipiendi tamen ii sunt, qui non nisi in mortis articulo reconciliationem obtinebant, qui sane in tali statu non poterant Sacrificio interesse. Nec illud repetere hoc loco opus est, quibusdam peccatoribus nec in ipso vitæ discrimine datam fuisse absolutionem. Quinam hi peccatores essent, vidimus supra capite secundo hujus Sectionis: & reipsa digni non erant recipere in morte hoc solatium, qui se non cogitaverant esse mortuos.

X. Unum observare omiseram, eos scilicet, quibus in vitæ discrimine constitutis pœnitentia contrahebatur, non consuevisse, si quando sanitatem recuperarent, suam pœnitentiam implere: postea enim quam subventum est, inquit S. Cyprianus Epistola ad Antonianum, offocari a nobis non possunt aut opprimi, aut vi & manu nostra in exitum mortis urgeri, ut quoniam morientibus pax datur, necesse sit mori eos, qui acceperint pacem, cum magis in hoc iudicium divinæ pietatis & paternæ lenitatis appareat, quod qui pignus vitæ in data pace percipiunt; hic quoque ad vitam percepta pace teneantur. Quæ quidem agendi ratio, utpote de consilio omnium fidelium suæ Ecclesiæ constituta, perhibetur a Divo Cypriano. Id ipsum Romæ peragebatur, quoniam Schismatici id exprobrabant Cornelio Papæ, uti ex eadem epistola colligitur.

CAPUT IV.

Disciplina quoad Ordinem.

I. Ut initium sit a Summo Pontifice, qui caput est Ecclesiastici Ordinis, totiusque Ecclesiæ, observandum primo loco est quoad ejus electionem, hanc non solum fieri consuevisse a Clero & populo Romano, sed insuper ab Episcopis alienigenis, qui tunc temporis Romæ erant; necnon peractam electionem omnibus Ecclesiis significatam fuisse, ut communi calculo approbaretur ab omnibus catholicis mundi Episcopis. Vide hac de re differentem Divum Cyprianum epistola 55. in qua de Ordinatione Cornelii Papæ hæc habet: *Cornelius factus*

III. SÆCULUM. factus est Episcopus a plurimis collegis nostris, qui tunc in urbe Roma aderant, qui ad nos litteras . . . de ejus ordinatione miserunt. Et paulo supra conceptissimis verbis ait, omnes mundi Episcopos unanimiter illius ordinationi consensisse: Quorum numerus universus per totum mundum concordia unanimitate consentit.

Summi Pontifices nullam maximi momenti rem agebant absque consensu cæterorum Episcoporum. Ep. 49. II. Summi Pontifices nullam maximi momenti rem agebant absque consensu cæterorum Episcoporum. Luculentissime id evincitur ex modo, quo se gessit S. Cornelius Papa erga Confessores ad unitatem reverts; ut videre est in epistola S. Cornelii ad S. Cyprianum, cujus hæc verba sunt: *Placuit contrahi Presbyterium. Adfuerunt etiam Episcopi quinque . . . ut, firmato concilio, quid circa personam eorum observari deberet, consensu omnium statueretur.* Quibus verbis utroque pollice subscribit S. Cyprianus, inquit, beatum hunc Pontificem, quem collegam appellat, *Collega noster*, secum, & cum omnibus omnino Episcopis in toto mundo constitutis decrevisse, Episcopos, qui in persecutione idolis immolaverant, ad penitentiam quidem agendam posse admitti, ab ordinatione autem cleri atque Sacerdotali honore esse prohibendos. Hæc fuit itaque Summorum Pontificum consuetudo, ut quoad Disciplinam nihil statuerent absque consensu cæterorum Episcoporum confratrum suorum: quam consuetudinem viguisse etiam quoad Dogma, certo certius est.

Epist. 67. pag. 290.

In Ecclesia Africana non tolerabantur appellaciones ab Episcopo ad Romanum Pontificem. Epist. 59. pag. 266. III. Si idipsum cum Africana omnes Ecclesiæ sensissent circa appellaciones ad Romanam Sedem, concludendum esset, Summos Pontifices tunc temporis fere nullam agnovisse causam in secunda, ut ajunt, instantia, & per appellationem. Eruitur id apertissime ex Epistola S. Cypriani ad S. Cornelium de Fortunato & Felicissimo; in qua hæc habet: *Nam cum statutum sit omnibus vobis, & æquum sit pariter ac justum, ut uniuscujusque causa illic audiat, ubi est, crimen admissum . . . oportet utique eos quibus præsumus non circumcurfare . . . sed agere illic causam suam, ubi & accusatores habere, & testes sui criminis possint.* Alludit hoc loco S. Cyprianus, ac quodammodo conqueritur de Felicissimo ejusque affectis, qui ab Africanis Episcopis damnati, Romam petierant, ut præoccuparent ac circumvenirent S. Cornelium Papam.

Epist. 67. pag. 289. & 290.

IV. Sanctus Doctor in alia epistola, quam Africanorum Episcoporum nomine scripsit ad Ecclesias Legionensem, Asturicensem, & Emeritensem, conqueritur de Martiali & Basilide, qui in Provinciali Concilio damnati, Romanum Pontificem Romam pergentes appellaverant. Cum autem Basilides a S. Stephano Papa in primam Episcopatus dignitatem fuisset repositus, contendit ibidem, S. Cyprianus hanc dignitatis restitutionem non esse attendendam, & habendam esse uti legitimam & canonicam ordinationem Sabini, qui in Ba-

silidis locum suffectus fuerat. Subjungit insuper Sanctus Doctor, culpandum non esse Sanctum Stephanum, cui negligenter obreptum est; execrandum vero esse Basilidem, qui fraudulenter obrepsit. Quæ omnia perbelle ostendunt, appellationes ad Romanam Sedem in Africana Ecclesia haud libenter toleratas fuisse: & harum appellationum abusum eodem tempore probant: verum eruitur pariter ex modo dictis, has appellaciones in Ecclesia jam tunc temporis obtinuisse, quoniam in Africana Ecclesia, non secus ac alibi, Episcopi Romanum Pontificem appellabant.

V. Quod attinet ad Episcopos cæteros, electio eorum electio peragebatur ab Episcopis ejusdem Provinciæ, coram Clero & populo, suum & ipsis suffragium ferentibus. Qui hoc regulari modo electus fuerat Episcopus, deponi non poterat ut eligeretur alter, nisi patrato ab ipso aliquo gravissimo crimine. Hanc Disciplinæ partem mirifice probat superius memorata Epistola, in qua de ordinatione Sabini in locum Basilidis sermonem habens Divus Cyprianus, hanc factam dicit *De universæ fraternitatis suffragio; & de Episcoporum qui in præsentia convenerant . . . judicio.* Contendit Sanctus Doctor, electionem Episcoporum laudato modo factam procedere a Divina Traditione, & Apostolica observatione; & ideo coram populo hanc electionem fieri dicit Sanctus Episcopus, quia plebs singulorum vitam plenissime novit, & uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit: *Quod utique idcirco tam diligenter & caute, convocata plebe tota gerebatur, ne quis ad Altaris ministerium, vel ad sacerdotalem locum indignus obreperet.* Hanc consuetudinem deinceps immutavit Ecclesia, & quidem, ut credere est, ob optimos fines; præcipue vero ad tollenda schismata & discordias, quæ communiter has comitabantur electiones.

VI. Duo Episcopi uni eidemque Ecclesiæ eodem tempore præesse non poterant. Habemus id expresse in Epistola S. Cornelii Papæ ad S. Cyprianum de Confessoribus ad unitatem reverts, qui declarant, *Unum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere, hoc est in unaquaque Ecclesia.* Evincitur idipsum pariter ex Epistola S. Cypriani ad Antonianum, in qua decidens Sanctus Doctor, electionem Cornelii esse legitimam subdit: *Quisquis jam Episcopus (Romæ) fieri voluerit, foris fiat necesse est: & ille, qui creatus est post electionem primi, Non jam secundus ille, sed nullus est.* Hanc Episcopi unitatem urget insuper S. Cyprianus in sua Epistola ad Florentium Puppianum, & alibi; ad quæ loca Lectorem remitto.

VII. Episcopi communicabant negotia suarum Ecclesiarum non solum cum suo Metropolitano, ut eruitur ex pluribus epistolis S. Cypriani, & præcipue ex quinquagesima sexta, sed etiam cum Clero ac populo. Hinc cum consensu Metropolitanorum, Cleri, ac populi suas regebant Ecclesias; ab illisque consilium petebant etiam

III. SÆCULUM.

III. SÆCULUM.

Epist. 56. pag. 251. Epist. 14. pag. 192. Epist. 29. pag. 208.

Episcoporum Concilium quotannis celebratum ad negotia Ecclesiæ disponenda. Epist. 75. pag. 320.

A Romano præcipue Episcopo consilium petebant. Epist. 72. pag. 305.

Nullus Episcopus, nisi gravissimis de causis rescindere poterat quæ ab

etiam pro ordinatione ministrorum inferiorum. Sanctus Cyprianus, nihil obstante singulari suo merito, ac suprema dignitate, qua fulgebat in Ecclesia Carthagenensi, protestatur & dicit in quadam ad suum Clerum epistola, statuisse se a primordio Episcopatus sui, nihil sua sententia privatim gerere, & sine consilio ac consensu Cleri & plebis: *Quando a primordio Episcopatus mei, statuerim nihil sine consilio vestro, & sine consensu plebis, mea privatim sententia gerere.* Monet idem Sanctus Doctor Clerum ac Plebem suam de ordinatione Subdiaconorum, cæterorumque inferiorum Ministrorum, & consilium Cleri ac plebis hac super re petit. Vide ejus epistolam 29. pag. 208. Non ille igitur erat S. Cyprianus, qui dure nimis regeret Ecclesiam suam, & ex summa ejus humilitate edocemur, litteraliter & rigorose non esse accipienda quæ scribit idem Sanctus Doctor alio loco, Episcopum scilicet a nemine pendere, ipsi concessam esse libertatem, & rationem actus sui soli Domino esse redditurum.

VIII. In Africana Ecclesia Episcopi simul conveniebant ad graviora Ecclesiæ negotia disponenda, ut docet S. Cyprianus in quadam Epistola ad suum Clerum, quæ est trigesima secunda Editionis Oxoniensis & Pamelii. Hi vero conventus, seu hæc Concilia quotannis, prout tradit Firmilianus, celebrari consueverant. *Qua ex causa, inquit vetustus iste Episcopus, necessario apud nos sit* (attendenda sunt hæc verba, quæ Conciliorum necessitatem perspicue ostendunt) *ut per singulos annos seniores & Præpositi in unum conveniamus, ad disponenda ea quæ curæ nostræ commissa sunt; ut si quæ graviora sunt, communi consilio dirigantur.* Idem Episcopi a Romano Episcopo consilium petebant & confirmationem præcipuorum articulorum, quæ in Concilio fuerant firmata. Id constat ex quadam Epistola S. Cypriani ad S. Stephanum Papam, in qua hæc habet: *Ad quædam disponenda . . . necesse habuimus, frater charissime, . . . cogere & celebrare Concilium, in quo multa quidem prolata atque transacta sunt; sed de eo vel maxime tibi scribendum, & cum tua gravitate ac sapientia conferendum fuit, quod magis pertineat ad sacerdotalem auctoritatem, & ad Ecclesiæ Catholicæ unitatem pariter ac dignitatem.* Hæc omnia, iterum dicam, factis superque ostendunt, quid sentire oporteat de iis loquendi formulis quæ in Divo Cypriano occurrunt circa Episcoporum independentiam; & præcipue ex postremo hoc testimonio probe conjicimus maximam eorum subordinationem erga Romanum Episcopum, cujus consilium petere se teneri censebant, etsi immensum ab eo distarent.

IX. Nec ipsi Metropolitano permissum erat absque gravissimis causis rescindere quæ ab aliquo alio Episcopo acta erant. Hac de causa S. Cyprianus objurgat Therapium, ut constat ex ejus epistola 64.

IX. Nec ipsi Metropolitano permissum erat absque gravissimis causis rescindere quæ ab aliquo alio Episcopo acta erant. Hac de causa S. Cyprianus objurgat Therapium, ut constat ex ejus epistola 64.

eumque monet, ne quid tale de cætero faciat: *Satis fuit objurgare Therapium collegam nostrum, quod temere hoc fecerit, & instruxisse, ne quid tale de cætero faciat.* Episcopi litteras ad se invicem mittebant in signum communionis; & quando alicui Ecclesiæ novus præficebatur Episcopus, accuratissime inquirebant in ejus personam & fidem. Prima hujusce Disciplinæ pars eruitur ex epistola 68. Divi Cypriani, quæ est ad S. Stephanum Papam; secunda vero ex altera ejusdem Sancti Doctoris epistola ad S. Cornelium Papam, quæ in Oxoniensi editione est numero quinquagesimanona. Has vero epistolas mittebant per Clericos, ut constat ex epistola 29. Divi Cypriani, quæ est ad suum Clerum, & ex altera ad Successum, quæ in Oxoniensi editione est numero 80.

X. Absente Episcopo, non aliquis alienigena Episcopus, sed Clerus regebat Ecclesiam. Vide epistolam 34. Divi Cypriani, quæ est ad Presbyteros & Diaconos Carthagenenses. Nihil poterant Episcopi in Diœcesibus cæterorum Episcoporum, absque Diœcesani permissione: luculentissime id evincitur ex epistola ad Caldonium & Herculanium; & hac in re summa moderacione ac prudentia utebatur S. Cyprianus, ut ex quibusdam ipsius epistolis colligitur. Permittit nihilominus Sanctus Doctor suo Clero, communicare Episcopis alienigenis, si forte aliqui ibidem existant, epistolas quas ad illum miserit. „ Sed „ si qui, inquit Sanctus Cyprianus, de peregrinis Episcopi collega mei . . . præsentibus fuerint, vel supervenerint, hæc omnia de vobis audiant. Et si exemplis, pla epistolarum transcribere, & ad suos „ transferre voluerint, facultatem transcripionis accipiant. „ Tandem quidam casus Episcopo erant reservati, ut nullo negotio conjicimus ex epistola 18. Sancti Cypriani, necnon ex aliis locis ejusdem Operum, in quibus facultatem tribuit suis Presbyteris absolvendi quædam peccata se absente, posito tamen casu necessitatis. Nunc vero de Presbyteris sit sermo.

XI. Animadvertimus jam supra, Presbyteros sedere consuevisse cum Episcopis, eorum consilium requisitum fuisse, & propriam sententiam in Conciliis dixisse. Illud solummodo hoc loco dicendum remanet, scilicet permissum fuisse Episcopo sociare Clero suo Presbyteros alterius Ecclesiæ. Probatur id exemplo Numidici Presbyteri, quem Divus Cyprianus in Clerum suum Carthagenensem cooptavit, fortasse ut eidem in Episcopatu succederet; hæc siquidem Disciplina tunc temporis vigeat, ut ad Episcopatum non eligerentur peregrini ac extranei, & quidem ob metum malæ electionis, ne indigni eligerentur, cum satis non constaret de eorum vita. Cæterum ex laudato exemplo probe conjicimus pariter delictum, quod ponebat S. Cyprianus inter simplicem Presbyterum, & Presbyterum Cleri Carthagenensis; quoniam censet Sanctus Doctor, haud posse se melius recognoscere.

III. SÆCULUM.

alio Episcopo acta erant. Epist. 64. pag. 279.

Episcopi litteras ad se invicem mittebant. Epist. 68. pag. 293.

Epist. 68. pag. 293.

Has litteras per Clericos mittebant. Epist. 29. pag. 208.

Epist. 80. pag. 332.

Clerus regebat Ecclesiam. Epist. 34. pag. 217.

Episcopi nihil poterant in Diœcesibus cæterorum Episcoporum, absque illorum consensu. Epist. 41. pag. 225.

Epist. 32. pag. 215.

Casus Episcopo reservati. Epist. 18. pag. 97.

Epist. 40. pag. 225.

Epist. 40. pag. 225.

Epist. 40. pag. 225.

Epist. 40. pag. 225.

Epist. 40. pag. 225.

Epist. 40. pag. 225.

Epist. 40. pag. 225.

Epist. 40. pag. 225.

Epist. 40. pag. 225.

Epist. 40. pag. 225.

III. **SÆCULUM.** gnoscere merita Numidici, jam Presbyteri, quam illum accensendo Presbyteris suæ Ecclesiæ. Agnoscamus igitur hoc loco superiorem dignitatem Presbyterorum Cathedralium Ecclesiarum, qui Canonici appellantur. Episcopo præfentes aderant in omnibus suis officiis ac functionibus, ejus consilium erant, cum ipso celebrabant sancta Mystera, Ecclesiam eo absente gubernabant. Tales quidem sunt hodie Canonici, ac tales erant Presbyteri, quos inter numeratus est Numidicus. Hisce omnibus nihil addere in animo est quoad Diaconos cæterosque inferiores ministros, quoniam alibi jam protulimus notabilia quæ de illis in Divo Cypriano deprehenduntur.

CAPUT V.

Alia Disciplina Puncta.

Ufus reddituum Ecclesiæ. Ep. 34. pag. 217.

I. Constat ex quadam epistola Divi Cypriani, Ecclesiam redditus habuisse, quorum pars Clericis quolibet mense distribuebatur, ut suo victui possent providere. Distributiones istæ appellabantur mensuræ, ac si dicas omnium mensium distributiones, quibus carebant ii Clerici, qui in aliquod crimen prolapsi erant, vel proprio muneri defuerant, ut eruitur ex eadem epistola. Altera horum reddituum pars impendebatur in pauperum elemosynas, uti superius diximus; siquidem ætate illa tum pauperes enutriebat Ecclesia, tum miseris artifices juvabat, aliqua subministrando, ut propriam artem possent exercere. Hanc Ecclesiæ charitatem erga pauperes satis aperte insinuat epistola S. Cypriani ad Euchratium, in qua sermonem habens de quodam histrione, quem ab infami illa arte revocare volebat, inquit,

„ quod si talis penuriam & necessitatem „ paupertatis obtendit, „ *Potest inter cæteros, qui alimentis Ecclesiæ sustinentur, hujus quoque necessitas adjuvari.* Verum elemosynæ istæ moderatæ erant, & frugaliorebus cibis contenti esse debebant pauperes, ut idem Sanctus Doctor ibidem tradit: *si tamen contentus sit, inquit ille, de eodem histrione loquens, frugaliorebus, sed innocentiibus cibis.* Quod autem pauperes artifices juvaret Ecclesia, probatur id auctoritate ejusdem Sancti Episcopi, qui epistola 41. sic eos alloquitur, ad quos epistola illa conscripta est: „ Ego vos pro me „ vicarios misi, ut expungeretis necessitates fratrum nostrorum sumptibus; „ *Si qui etiam vellet suas artes exercere, additamento, quantum satis esset, desideria eorum juvaretis.*

II. Præter recensitas numero præcedenti cujusque mensis distributiones, aliæ insuper erant, quæ vocabantur Sportulæ, & qui eorum participes erant Clerici, Sportulantes appellabantur. Vide quæ de hisce habet Divus Cyprianus in sua epistola ad Clerum Furnis consistentem. Verum fateri debemus, S. Cyprianum haud perspicue mentem suam aperuisse circa hasce sportulas; necnon auctores, qui de illis loquuntur, non satis aperte seipso explicare, ut possimus inde aliquid certi hac in re definire. Censet Rigaltius, *haberi in honore sportulantium*, ut scribit S. Cyprianus, idem esse ac participem fieri cujusdam peculiaris distributionis, quæ diversa esset ab illa, quæ appellatur ab eodem Sancto Doctore *divisio mensuræ*, quæ erat distributio generalis: nos vero libentissime adjungimus, pauperiores solummodo Clericos hujus peculiaris distributionis fuisse participes, quam efformabant illæ fidelium elemosynæ, quæ in arcis reponebantur. Arcæ istæ cum instar cujusdam calathi essent, vocabantur *Sportulæ*, unde *Sportulantes* dicti, qui ab hisce elemosynis habebant unde in parte victitarent. Opinor autem, propter peculiarem hanc distributionem pauperes Clericos nequaquam rejectos fuisse a generali cujusque mensis distributione, quæ constabat tum Ecclesiæ redditibus, tum iis quæ ad Cleri sustentationem quilibet fidelis contribuere tenebatur.

III. Præter tres diei horas ad publicam precem designatas, Tertiam scilicet, Sextam, & Nonam, S. Cyprianus memorat pariter Matutinam, inquit, mane orandum, ut resurrectio Domini matutina oratione celebretur. Loquitur pariter de alia oratione ad diei finem facta; quod quidem in eam precem recidit, quam *Vesperas* appellamus. Insuper ignoro, an de Vigiliis interpretari possit quod habet ibidem Sanctus Doctor & scribit de precibus nocturnis. Quibus sane positis, habemus omnes Horas Canonicas, si Primam, & Completorium excipias. Vide ejus Tractatum de Oratione Dominica prope finem. Præter has publicas preces, aliæ erant, quæ in privatorum ædibus fiebant, uti erat oratio ante cibum, cujus meminit S. Cyprianus in suo Tractatu ad Donatum, & quam perhibet idem Sanctus Doctor veluti consuetudinem suo ævo jam vetustissimam. Observare pariter possumus ex Divo Cypriano, olim nigras vestes tempore luctus in usu fuisse. Vide ejus Tractatum de Mortalitate. pag. 114.

III. Præter tres diei horas ad publicam precem designatas, Tertiam scilicet, Sextam, & Nonam, S. Cyprianus memorat pariter Matutinam, inquit, mane orandum, ut resurrectio Domini matutina oratione celebretur. Loquitur pariter de alia oratione ad diei finem facta; quod quidem in eam precem recidit, quam *Vesperas* appellamus. Insuper ignoro, an de Vigiliis interpretari possit quod habet ibidem Sanctus Doctor & scribit de precibus nocturnis. Quibus sane positis, habemus omnes Horas Canonicas, si Primam, & Completorium excipias. Vide ejus Tractatum de Oratione Dominica prope finem. Præter has publicas preces, aliæ erant, quæ in privatorum ædibus fiebant, uti erat oratio ante cibum, cujus meminit S. Cyprianus in suo Tractatu ad Donatum, & quam perhibet idem Sanctus Doctor veluti consuetudinem suo ævo jam vetustissimam. Observare pariter possumus ex Divo Cypriano, olim nigras vestes tempore luctus in usu fuisse. Vide ejus Tractatum de Mortalitate. pag. 114.

IV. Antequam huic Sectioni finem imponam, unum vel alterum articulum afferre opus est, quos in præcedenti capite afferre omisi. 1º. Ecclesiæ Ministri nec Tutores, nec Curatores esse poterant, ut tradit S. Cyprianus epistola prima. 2º. Clerici, qui depositi fuerant, raro admodum ad amissum gradum elevabantur. Vide Epistolam tertiam S. Cypriani, quæ est ad Rogatianum. 3º. Tandem in quadam epistola Caldonii ad Divum Cyprianum occurrit quædam phrasid, in cujus interpretatione eruditi inter se non conveniunt: *Ergo Felix, verba sunt præfata epistolæ, qui presbyterium subministrabat sub Decimo.* Quæritur igitur quid significant hæc verba: *Presbyterium subministrare.* Si innosceret quinam esset iste Decimus, cujus hoc loco fit mentio, facili negotio solveretur difficultas. Alii eum Episcopum volunt,

III. **SÆCULUM.**

Horæ Canonicæ. Tract. de Oratione Dominica. pag. 108. & 109.

Preces antiquam cibum sumatur. Tractat. ad Donatum. pag. 7.

Epist. 1. pag. 170.

Ep. 3. p. 172.

Explicatur hæc verba: Presbyterium subministrare. Epist. 4. pag. 204.

III. **SÆCULUM.**

& Felicem unum ex his Presbyteris dicunt, qui residebat vel in aliquo vico, vel in pago aliquo, vel in Urbe Episcopali. Alii ajunt, Decimum fuisse Martyrem; Felicem vero unum ex illis Presbyteris, qui designati erant ut Confessores & Martyres in temporali juvent & in spirituali. Liberum cuilibet est quam libet sententiam amplecti: ast numquid verum pronuntiabit? Hic sane difficultatis nodus. Opinor ego, utramque sententiam recedere a Caldonii mente, & verba ista, *Presbyterium sub-*

ministrare idem significare, ac *ministrare Presbytero.* Quilibet Presbyter, qui alicui Ecclesiæ erat designatus, proprium habebat Diaconum, ut eruitur ex quibusdam epistolis S. Cypriani superius memoratis. Illud insuper observare quilibet potuit, Presbyteros Carthaginensis Ecclesiæ non consuevisse carceres petere ad Sacrum Sacrificium offerendum, absque Diacono. Probabile igitur est, Felicem fuisse Diaconum Decimi. Cæterum hæc uti merâ conjectura accipiatur.

III. **SÆCULUM.**

DOCTRINA
SANCTI DIONYSII
ALEXANDRINI.

✽—————✽

ANIMADVERSIONES PRÆMITTENDÆ.

I. Sanctus Dionysius Alexandrinus Episcopus illustri genere ortus parentes habuit tum dignitatibus, tum opibus florentissimos (1); veram dilexit ille Philosophiam, & plausibus, quos ob propria merita, familiæ decus, ac præclara facinora reportare cumulissime poterat, prætulit gloriosam ignominiam Crucis Christi Domini. Fuit ille vel primus inter celebriores Origenis discipulos (2), eruditus Catechista, Sanctus Episcopus, & præclarissimum Ecclesiæ Alexandrinæ decus & ornamentum a Divo Marco usque ad Divum Athanasium. Fuit tandem egregius Catholicæ Ecclesiæ Doctor (3), quem Magnum, & Canonum peritum appellant cum Divo Basilio (4) Græci nonnulli: *Magnum Dionysium, qui fuit Canonum peritus.*

II. Magnus ipse Episcopus, cum de rebus ad Religionem pertinentibus sæpissime requireretur, innumeras scripsit epistolas ad celebriores sui ævi Episcopos, multa exaravit adversus hæreses, & quosdam concinnavit Tractatus quibus tum Theologiam, tum Disciplinam complectebatur. Divus Hieronymus horum omnium Operum catalogum profert, quem accuratiorem dixeris quoad numerum operum, quam quoad feriem temporum, quam præ oculis non habuisse apparet. Narrat igitur, S. Dionysium Alexandrinum plurimas scripsisse epistolas pro sententia Divi Cypriani, & Concilii Africani circa hæreticorum rebaptizationem. *Hic in Cypriani, & Africani Synodi dogma consentiens, de hæreticis rebaptizandis ad discipulos plurimas misit epistolas, quæ usque hodie extant.* Eum scripsisse dicit quendam epistolam ad Flavianum Antiochenum de poenitentia, aliam ad Romanos, binas ad S. Sixtum Papam, qui S. Stephano successerat, binas ad Philemonem, & ad Dionysium Romanæ Ecclesiæ Presbyterum, unam ad eundem hunc Dionysium ad Petri cathedram evectum, alteram ad Novatianum causantem, quod invitus Romæ Episcopus ordinatus fuisset. Adscribit insuper eidem aliam epistolam ad Dionysium & Didymum, plurimas epistolas Paschales, unam ad Ecclesiam Alexandrinam, quam exaravit in exilio jam constitutus, alteram ad Hieracam in Ægypto Episcopum; præterea Tractatus de Mortalitate, de Sabbato, & de spiritualibus exercitiis; quendam epistolam ad Hermammoneum, & alia scripta de Persecutione Decii.

III. Divus Hieronymus sub ejusdem hujus Sancti nomine perhibet nobis duos libros contra Nepotem Episcopum, qui Millenariorum errore tenebatur, quendam epistolam contra Sabellium, aliam ad Episcopum Ammonem, unam ad Thelesphorum, ad Euphranorem aliam, quatuor libros ad S. Dionysium Papam, ad fideles Laodicenses epistolam unam de poenitentia, aliam de poenitentia pariter ad Cononem, & ad Origenem aliam de martyrio. Scripsit insuper ad Arnenios, ad Timotheum, & ad Euphranorem peculiare Epistolas, multas ad Basilidem, & prope vitæ suæ finem celeberrimam epistolam contra Paulum Samosatenum Antio-

(1) Eusebius lib. 7. Historia Ecclesiastica cap. 11.

(2) Origen. lib. 6. cap. 29.

(3) S. Athanas. Epist. de sentent. S. Dionysii. Tom. I. p. 247. edition. Paris. 1698.

(4) S. Basilii Epistola 1. Canon. ad Amphila. Tom. III. recent. Edit. PP. S. Maur.

III. SÆCULUM. tiochenum Episcopum. Hæc sunt omnia quæ Divus Hieronymus adscribit S. Dionysio Alexandrino in suo Catalogo de Scriptoribus Ecclesiasticis. Verum, alia insuper memorat Eusebius.

Judicium de illis ferendum.

Huic debemus partem haud exigua pulcherrimorum fragmentorum Sancti Dionysii, quæ superfunt, & in eruditorum manibus circumferuntur. Illud optandum summopere pro Ecclesiæ bono fuisset, ut omnia celeberrimi hujus Episcopi scripta, omni sua parte perfecta, ad nos usque pervenissent. Nulli dubium esse potest, quin potuerint ex illis erui plurima admodum pretiosa monumenta in favorem plurimarum ac præcipuarum veritatum nostræ Religionis; verum quoniam divina Providentia aliter disposuit, contenti simus his, quæ adhuc remanent, quæque plurimos complectuntur articulos apprime necessarios quoad Dogma, quoad Moralem Doctrinam, & quoad Disciplinam Ecclesiæ. Quæ exscribemus ex Historia Ecclesiastica Eusebii, Sancti hujus Episcopi loca, de personali ejus merito fidem uberrimam facient. Sublime ingenium in illo deprehendemus, profundam eruditionem, accuratam scientiam tum Dogmatum, tum Ecclesiasticæ Disciplinæ. Summam modestiam in ejus sententiis insuper deprehendemus, & flagrantissimum zelum pro honore Religionis, pro puritate fidei, pro pace & unitate Ecclesiæ.

* * * * *

SECTIO PRIMA.

PUNCTA DOGMATICA.

Diximus supra, habere nos ex Eusebio plurima, eaque pulcherrima fragmenta Operum Divi Dionysii Alexandrini: verum habemus insuper ex Divo Athanasio, & ex Divo Basilio longe pulchriora monumenta Orthodoxæ fidei vetusti hujus Episcopi quoad præcipuas veritates nostræ Religionis, quæ in Eusebio desiderantur. Omnia hæc fideliter exscribemus, quæ licet exigua Theologiæ partem constituent, fidem nihilominus nostram mirum in modum juvabunt confirmabuntque quoad notabiliores Catholicæ Religionis veritates, de quibus modo differemus. A Divina Scriptura erit initium; deinde sermo erit de Deo Uno, & de Deo Creatore, de Mysterio Sanctissimæ Trinitatis, & tandem de errore Millenariorum.

§. I.

Notabiliora Loca in eas Novi Testamenti Partes, quæ Divo Joanni Apostolo adscribuntur.

I. Certum primo loco est, Divum Dionysium adscribere Apostolo Sancto Joanni tum Evangelium, tum tres Epistolas, quæ ejus nomine circumferuntur. Hanc veritatem supponit ipse, non probat, cum constantissime ipsius ætate apud omnes obtineret. Illud vero observandum hæc in re venit; S. Dionysium tres recensere Epistolas, quæ laudati Apostoli nomine circumferuntur; verum memorata prima epistola, statim memorare secundam & tertiam, quas brevissimas dicit: Sed neque, ipsius verba sunt, in secunda ac tertia, quæ Joanni vulgo adscribuntur, Epistolis, quamvis brevissimis, Joannis vocabulum profert; verum absque ullo nomine inscribitur. Quæ quidem proprietates duabus postremis Epistolis Divi Joannis conveniunt, quæ brevissimæ reipsa sunt, & nullibi in illis nomen Divi Joannis legitur. Quo igitur fundamento Novatores quidam inter recentiores audent has epistolas apocryphis Scripturis accensere?

Tres Divi Joannis Epistolæ Canonice sunt, juxta S. Dionysium Alexandrinum. Euseb. l. 7. Hist. Eccles. cap. 25. pag. 274.

II. Idem judicium non fert de Apocalypsi S. Dionysii; dubitare siquidem videtur, num Divi Joannis Apostoli opus illa sit. Sed hunc ipsum, inquit, esse Apostolum, Zebedæi filium, Jacobi fratrem, cujus est Evangelium . . . & epistola catholica, haud facile concesserim. Notat pag. 273. in Apocalypsi S. Dionysii stylo, ductum verborum ac speciem omnino diversam a stylo & elocutione aliorum Operum Sancti hujus Apostoli: notat insuper, S. Joannem nunquam, neque in Evangelio, neque in Epistolis nomen suum protulisse, cum nomen suum Apocalypsis auctor non semel proferat. Itaque quod Joannes quidam sit, subjungit ille, qui ista scripsit, credendum est ad hunc modum loquenti: „ Sed quisnam ille fuerit Joannes, incertum. Non enim seipsum esse dixit, dictum a Domino discipulum, neque eum, qui supra pectus ejus recubuerit, neque fratrem Jacobi; neque eum, qui ipse Dominum viderit, & audierit. Hæc sunt momenta, si non omnia, saltem ex parte, quibus Sanctus Dionysius Alexandrinus serio animo dubius hæsit, num Joannes Evangelista, Apocalypsim conscripserit. Num momenta hæc validissima sint & peremptoria, judicium apud Criticos esto.

III. Nec validiora sunt reliqua quæ profert Sanctus Dionysius momenta in ejusdem dubii confirmationem: hinc eadem legenda ac perpendenda iis relinquo, quibus sat otii est. Cæterum, etiam dubitet Sanctus Dionysius de vero Auctore Apocalypsis; fatetur nihilominus, librum hunc esse Scripturam Canonicam; quamvis ante ipsum reprobarint eam nonnulli, veluti opus obscurum, nullis rationibus fultum, & ab hæresiarcha Cerintho conscriptum. Ego vero, inquit Sanctus Episcopus, librum illum rejicere omnino non ausim, præsertim cum multi ex fratribus eum magni faciant: „ Sed majore de illo existimatione ne concepta, quam ut a me possit intellegi, arcanam quamdam & admirabilem in singulis illius capitibus futurarum rerum expectationem contineri suspicor. „ Et

De Apocalypsi dubitat S. Dionysius, num sit Divi Joannis, Zebedæi filium, Jacobi fratrem, Apostoli cujus est Evangelium . . . & epistola catholica, haud facile concesserim. Notat pag. 273.

Ibid. p. 274.

Apocalypsim esse Scripturam inspiratam fatetur. Ibid. p. 273.

III. SÆCULUM. „ Etenim ubi illum non intelligo, altiorum quemdam sensum verbis inesse cogito, nec de istis meo intellectu inquiri & judico; sed fidei potius acquiescens, sublimiora illa quam quæ a me intelligantur esse puto: Nec ea condemno quæ intelligere non potui; verum inde admiror magis quod capere non possum. Et paucis interjectis, Fateor enim, inquit, Sancti cujusdam, & divino spiritu afflati viri id opus esse. Quod quidem ostendit, ipsius ætate nullum dubium fuisse de authentia, & canonicitate Sancti hujus libri. Animadvertendum nihilominus est, S. Dionysium non asserere, omnes fideles magni fecisse hunc librum, sed solummodo multos ex illis: Multi ex fratribus; ex quibus verbis constat, nondum communiter ut Sacram Scripturam obtinuisse.

§. II.

De Unitate Dei, & Attribute Creatoris.

I. Sanctus Dionysius in quadam epistola, quam conscripsit, ut responderet calumniis Germani, rationem reddens eorum quæ gesserat tempore persecutionis, & modum exponens, quo Præfectum Æmilianum allocutus fuerat, inquit, quod cum Præfectus iste jussisset, eum Deos adorare, ipse respondit: Nos quidem unum Deum omnium opificem . . . colimus & adoramus. Æmilianus Præfes dixit: Quis impedit, quo minus & vestrum illum, una cum hisce nostris diis adoreris? S. Dionysius respondit: Nos nullum alium adoramus.

Unus solus Deus rerum omnium Creator. Epist. ad German. Euseb. l. 7. Hist. Eccles. cap. II. pag. 258.

II. Unus hic Deus, quem Christiani adorant, est Universi conditor. Creavit ille omnia: cave autem credas, hæc per fortuitum Athomorum concursum facta esse: nam si quidquid quotidie peragitur ad vitæ utilitatem & commoda, si vestimenta, domus, naves, pulcherrima hæc opera, quæ pluribus constant partibus inter se mirifice conjunctis, sine aliquo artifice fieri nequeunt: qua fronte audebit quis adscribere fortuito athomorum concursui admirabilem mundi fabricam, humani corporis structuram, immensas pene dixerim animæ cognitiones, ordinem ac cursum astrorum? Hæc S. Dionysius, ut refutet opiniones Philosophorum de natura, & ut ostendat, Deum solum omnia condidisse. Vide hac de re Eusebium (a), qui fuse recitat quæ de hoc argumento scripsit S. Dionysius in libro de Natura.

§. III.

De Sanctissima Trinitate.

I. Mysterium Sanctissimæ Trinitatis strenue adeo tuetur S. Dionysius Alexandrinus, ut de tanto Patrono merito gloriari possit Catholica Ecclesia. Certo certius est, eum conscripsisse quasdam episto-

(a) Præparat. Evangel. lib. 14. cap. 26. pag. 779. & 780.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

III. SÆCULUM. las adversus Hæresim Sabellii, quarum aliqua superfunt in Operibus Divi Athanasii S. Dionysii circa distinctionem Divinarum Personarum. S. Basilius profert quædam verba Sancti hujus Alexandrini Episcopi, quibus eandem gloriam tribuit tribus Sanctissimæ Trinitatis Personis. Deo autem Patri, verba sunt S. Dionysii, & Filio Domino nostro Jesu Christo, cum Sancto Spiritu, gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen. Alterum S. Basilius citat ejusdem S. Dionysii testimonium, quo apertissime astruitur distinctio trium Divinarum Personarum: sic autem se habet: Si eo quod tres sunt hypostases, inquebat Sanctus Episcopus de Sabellianis verba faciens, divisas esse dicunt; tres sunt etiam si nolint; aut divinam Trinitatem prorsus e medio tollant: & deinceps: Divinissima enim ob id etiam post unitatem Trinitas est.

II. Nec ad rem facit alia inquirere testimonia, quibus evincamus Orthodoxam S. Dionysii fidem circa distinctionem Divinarum Personarum, cum nemo unus quoad hunc articulum de hoc Sancto Episcopo dubitet, qui ad hanc tuendam distinctionem, plurimas expresse exaravit epistolas: quatuor sane memorat S. Athanasius, quarum una erat ad Ammonium Berenicensem in Pentapoli Episcopum, alia ad Thelephorum, altera ad Euphranorem, postrema tandem ad Ammonium & Euporium. Cæterum, si quæ supra protulimus S. Dionysii loca, egregie ostendunt distinctionem Personarum Sanctissimæ Trinitatis, æque demonstrant Naturæ unitatem, sive Consubstantialitatem trium Personarum, & Sancti Episcopi catholicam doctrinam etiam quoad hoc mysterium in aperto ponunt; ut cuilibet recitata ejus verba lægenti facile compertum fiet.

§. IV.

De Persona Verbi.

I. Et si doceat S. Dionysius, Dei Filium esse Patrem esse, tum suas perfectiones a Patre habere; asserit nihilominus, Filium esse coæternum Patri; siquidem conceptis verbis scribit, Patrem semper fuisse Patrem: Nunquam enim fuit, quando non erat Pater; & cum Filius Verbum, & Sapientia, & Virtus Patris sit, nunquam his Patrem caruisse, adeoque postea Filium genuisse: Neque enim Deus, cum his antea caruisset, postea Filium genuit. Quam veritatem confirmat S. Dionysius exemplo Solis ac lucis, quæ ab invicem separari nequeunt, & uno eodemque tempore exiterunt. Cum (Filius) inquit ille, sit splendor lucis æternæ, & ipse omnino æternus est. „ Luce enim semper existente, certum est & splendorem semper existere; „ eo enim ipso lucem esse, quod splendor est, intelligitur: non enim fieri potest, ut lux non luceat. Si Sol est, subjungit, & est splendor, & dies horum nihil est, magnopere abest, ut „ Sol

III. SÆCULUM. Distinctio Divinarum Personarum. S. Athanas. Epist. de Sentent. S. Dionysii. Tom. I. pag. 246. & seq. S. Basilius Lib. de Spirit. Sancto. c. 23. p. 60. & 61. recent. Edit.

Vide locum supra citat.

III. „ Sol possit dici aesse. Quod si Sol æter-
SÆCULUM. nus esset, indefinenter & dies esset.
„ Deus autem æterna lux est, nec incipiens,
„ nec unquam desinens: „ æternus ergo
splendor ipsi præluceat ac coexistit, qui abs-
que initio est & ab æterno genitus.

II. Hæc profert S. Dionysius Alexan-
drinus momenta ut ostendat Verbi coæter-
nitatem, quam iterum confirmat hisce ver-
bis. „ Existente igitur æterno Patre, exi-
„ stit & æternus Filius; nam si Pater est,
„ necessario & filius est: si enim nullus
„ Filius genitus est, quomodo ipse Pa-
„ ter, aut cujus tandem Pater fuerit? „
Atqui ambo sunt, & semper sunt. Semper
Deus Pater fuit, prosequitur Sanctus Epi-
scopus; & Filius non absque causa æter-
nus dicitur; sed quia æternus est Pater,
æternus est & Filius, illique coexistit, quem-
admodum splendor luci.

III. Ex quibus omnibus nullo negotio
infertur, Filium non solum esse insepara-
bilem a Patre, sed insuper esse ejusdem
naturæ; eidem consubstantialiam, est siqui-
dem ad Patrem id quod est splendor ad
lucem; ab illo habere suum esse, eidem-
esse coæternum, cum nihil extra Deum sit,
quod illi sit coæternum, & solus verus
Deus possit Deo coæternus esse. Fateur
utique S. Dionysius, uti ab aliquibus in

S. Dionysius
docuit, Fi-
lium esse ejus-
dem naturæ
cum Patre.
Ibid. p. 255.
& 256.

crimen vocatus fuerat, se nunquam usur-
passe hanc vocem consubstantialis cum de
Filio locutus est, quoniam vox ista in Scri-
pturis non reperitur; asserit tamen, se do-
ctrinam tradidisse præfata voce significatam:
Attamen argumenta mea, pergit loqui S.
Athanasius . . . ab hac sententia nihil
discrepant. Quibus addit S. Episcopus,
similitudines quasdam familiares se con-
gessisse, quibus reipsa catholica ejus fides
quoad hunc articulum mirifice elucet; qua-
les sunt similitudines derivatæ ex planta
cum sua radice, ex fluvio cum suo fonte;
quæ res diversæ sunt, etsi ejusdem omnino
sint naturæ; & fluvius differt a fonte, pro-
priamque peculiarem existentiam habent
tam fons quam fluvius. Idipsum de Patre
ac Filio dicendum est: Fontem quasi Pa-
trem esse, Filium vero aquam ex fonte ma-
nantem. Liquet certe ex istis dictis, in-
quit S. Athanasius, criminatores illius de
negata Filii cum Patre consubstantialitate,
non levibus, sed bonis rationibus documen-
tisque refutatos esse, quippe qui ita loqua-
tur: *Etsi hanc vocem, verba sunt Divi Diony-
sii, qui in S. Athanasio hæc habet, in
Scripturis non inveni, attamen earundem
Scripturarum mentem colligens, agnovi
ipsum, cum Filius & Verbum sit, non posse
a Patris substantia esse alienum.*

S. Dionysius
non accenset
Filius Creatu-
ris. Ibid.

IV. Si igitur S. Dionysius docuit cre-
diditque, Filium esse coæternum Patri,
ejusdem esse substantiæ ejusdemque natu-
ræ; qua tandem fronte eundem accusant
plerique, nostris etiã temporibus, quod
Dei Filium Creaturis accensuerit? Calum-

nia hæc penitus exsufflatur conceptissimis
hisce ejusdem Sancti Episcopi verbis. „ Si
III. SÆCULUM. „ quis igitur Sycophantarum, eo quod
„ Deum omnium creatorem & opificem
„ dixerim, arbitretur a me eum quoque
„ Christi creatorem dici, audiat, quæso,
„ cur de creatore loquens, eum patrem
„ appellarem, sub quo nomine etiam Fi-
„ lius, quasi eodem scripto comprehensus
„ intelligitur. Postquam enim Patrem re-
„ rum creatorem appellaveram, subnatali,
„ neque Pater eorum quæ genuit, creator
„ haberi potest, si modo eum qui genuit,
„ Patrem voces. „ Cæterum, si S. Diony-
sius quandoque representat Patrem veluti
Creatorem Jesu Christi, intelligi id debet
de sola Humanitate, ut observat S. Atha-
nasia; vel, si id ad verbum referatur, in-
terpretari debet in eodem sensu, quo apud
Græcos docti suorum librorum factores &
opifices nominantur.

V. Antequam huic argumento finem
imponamus, exscribere in animo est ex Di-
vo Dionysio ideam, sub qua ipsum Ver-
bum Sanctus Episcopus nobis representat:
quam quidem ut facilius assequamur, hæc
utitur similitudine. „ Ut enim mens no-
stra, verba sunt S. Dionysii, eructat ex
se verbum, quemadmodum locutus est
Propheta, eructavit cor meum verbum
bonum (a), & utrumque alterum ab al-
tero suum proprium & distinctum lo-
cum possidet, cum hoc in corde, illud in
lingua & ore commoretur, & motum
suum habeat, sed non tamen ut distent,
ac se invicem careant, neque est mens
irrationalis, hoc est sine verbo & sine ra-
tione, neque verbum amens, hoc est,
sine mente, sed mens verbum facit, &
in verbo apparet, & verbum mentem,
quæ in ipso consistit declarat, & mens
est quasi verbum quietum: verbum vero
quasi mens proficiens, & transit mens in
verbum, verbum autem mentem in au-
ditores insinuat, atque ita mens in audi-
torum animis collocatur, una cum verbo
intrans, estque mens, quia per se existit
verbi pater, verbum autem veluti filius
mentis: quod, ut ante mentem exiret,
rit, impossibile est, ita nequaquam sine
ea, sed una cum ea existit, & ab illa pro-
germinatum est: Eodem quoque modo
Pater maximus, & in solidum mens Fi-
lium suum Verbum, interpretem, &
nuntium sui habet. „ Alia proferre pos-
sem S. Dionysii testimonia quoad præsens
argumentum: verum huc usque allata satis
superque produnt, ut opinor, catholicam
ejus fidem quoad primum hunc nostræ
Religionis articulum. Ex dictis siquidem
colligitur, Verbum esse Deum, non secus
ac Pater Deus est, ejusdemque esse naturæ;
& Patrem ac Verbum esse distinctas Perso-
nas. Quæ veritates complectuntur totum
Mysterium de Persona Verbi.

§. V.

(a) Psalm. 44. vers. 1.

III.
SÆCULUM.

§. V.

De Persona Spiritus Sancti.

Spiritus
Sanctus est
inseparabilis
a Patre &
Filio.
Ibid. p. 255.Trinitas &
Consubstan-
tialitas Di-
vinarum Per-
sonarum.
Ibid.S. Dionysius I.
idipsum sen-
tiebat quod
& Stephe-
nus Papa cir-
ca Baptis-
mum Hære-
ticorum.

Paucæ admodum dicere possumus de Spi-
ritu Sancto, & quidem exscribentes
ipsissima verba S. Dionysii Alexandrini,
prout extant apud Divum Athanasium in
epistola in præcedenti paragrapho per nos
citata. S. Dionysius itaque ut iis respon-
deat, qui eum in crimen vocabant, quod
Patrem nominasset, & non ibidem nomi-
nasset Filium, rursusque quod in mentio-
ne Filii nomen Patris reticisset, ac proinde
eum disjungere, elongare, ac dividere Fi-
lium a Patre; sic se ipsum explicat. „ Sin-
gula illa nomina, de quibus locutus sum,
„ insegregabilia a se invicem sunt, nec
„ dividi queunt. Patrem cum dico, etiam
„ sine mentione Filii, Filium sub Patris
„ vocabulo indicatum volui: contra si in
„ mentione Filii Patrem omissem, tamen
„ ille sub nomine Filii præintelligi debuit.
„ Spiritum Sanctum addidi; sed ita ut pa-
„ riter adjungerem, undenam ille, & per
„ quem venerit. Sed isti ignorant, pro-
„ sequitur Sanctus Episcopus, Patrem a
„ Filio alienari non posse, & sub Patris
„ vocabulo primum conjunctionis aucto-
„ rem contineri; & Filium a Patre quasi
„ domicilio disgregatum non esse, eo quod
„ Patris vocabulum hanc communionem
„ indicet. „ In manibus autem illorum est
Spiritus, qui neque a mittente, neque a fe-
rente separari potest. Cum igitur Spiritus
Sanctus, ut constat ex dictis, inseparabilis
sit a Patre & Filio, quo argumento in du-
bium revocari poterit Divinitas tertiæ hujus
Personæ? Sic quidem nos, concludit San-
ctus Dionysius, indivisibilem unitatem in
Trinitatem dilatamus, & Trinitatem ite-
rum, quæ in unum nequit, in unitatem con-
trahimus. Postrema hæc verba cæteris
pulchriora sunt; paucis siquidem comple-
tuntur perfectam Ecclesiæ fidem quoad
Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, videli-
cet, Personarum distinctionem, & Unitatem
substantiæ, sive naturæ. Sed ad alia
nostra convertatur oratio.

§. VI.

Baptismus, & Eucharistia.

Si Divo Hieronymo fides, S. Diony-
sius consensit in sententiam S. Cy-
priani de rebaptizatione: verum si licet
judicium hac in re ferre ex fragmentis quæ
ex Eusebio habemus illius epistolæ, quam
a S. Dionysio contra hæreticorum bap-
tismum conscriptam fuisse idem Hierony-
mus narrat, non leve dubium oritur, num
S. Dionysius huic errori reipsa subscripserit.
Ex his enim quæ profert Eusebius, videtur,
quemadmodum observat Tillemontius (a),
Sanctum Alexandrinum Episcopum consensisse
in Dogma S. Stephani Papæ, non damnata
tamen opposita sententia, nec probata agendi
ratione, qua ute-

batur S. Stephanus erga suæ sententiæ ad-
versarios. Frequenter eidem hac de re
scripsit obsecrans, ut lenitate summa ac
moderatione tanti momenti quæstionem
pertractaret, nec facile a sua communione
eos separaret, qui hæreticos iterum bap-
tizabant (b).

II. Cæterum in hac quæstione simpli-
cis mediatoris partes haud excessit Sanctus
Dionysius: si vero velimus, huic vel illi
sententiæ eum subscripsisse, mehercle Ste-
phani partes amplexus est: tantum abest
enim, ut in oppositum errorem sit prolapsus,
ut noluerit iterum baptizare hominem,
qui non solum ab hæreticis fuerat baptiza-
tus, sed baptizatus fuerat baptismo a ca-
tholico omnino diverso. Audi rem hanc
narrantem ipsum Sanctum Alexandrinum
Episcopum in quadam epistola ad Sanctum
Sixtum Papam. „ Consilio opus habeo, Euseb. l. 7.
„ frater, & tuam sententiam abs te peto, Hist. Eccles.
„ quod tale quid mihi acciderit, unde ve-
„ rear ne fallar. Cum fratres essent con-
„ gregati, vix quidam existimatione fide-
„ lis, antiquus, & antequam ego ordina-
„ rer, opinor autem & ante beatum He-
„ raclam, ecclesiastici cætus particeps, dum
„ nuper quidam baptizarentur præsens,
„ auditis interrogatis ac responsis, ad me
„ accessit, flens, ac lamentans, & ante
„ pedes meos provolutus confitebatur, &
„ jurabat, baptismum, quo baptizatus erat
„ ab hæreticis, non esse verum baptismum,
„ nec cum hoc nostro ullam habere com-
„ munionem, sed esse illum impietate &
„ blasphemis refertum . . . ideoque
„ orabat, ut sincerissima hac purificatio-
„ ne, susceptioneque & gratia potiretur.
„ Quod quidem ego facere non sum ausus,
„ prosequitur Sanctus Episcopus; sed diu-
„ turnam illam multorum temporum com-
„ munionem illi sufficere dixi. Cum enim
„ & gratiarum actionem in Ecclesia audis-
„ ser, & ad illam una cum aliis Amen
„ succinuisset . . . & prolixo jam tem-
„ pore corporis & sanguinis Domini No-
„ stri Jesu Christi particeps fuisset, non
„ sum ausus eum denuo baptismate initia-
„ re. „ Quæ narratio, ut Tillemontio (c)
videtur, validissime probat, nec S. Diony-
sium, nec ejus Prædecessores, qui virum
hunc in Ecclesiam admiserant, consuevisse
iterum baptizare ab hæreticis baptizatos.
Verum utique est, observat eruditus Til-
lemontius, quod S. Dionysius hac se ratio-
ne tuetur, Eucharistiam scilicet, quæ per
longum tempus viro huic ministrata fue-
rat, supplere defectum sui Baptismi; &
quid simile docet etiam S. Cyprianus: ve-
rum Divus Cyprianus loquitur de fidelibus
jam defunctis, & videtur in ea esse senten-
tia, quod iterum essent baptizandi qui in-
ter vivos adhuc erant, ut omnia ejus prin-
cipia reipsa requirunt. Animadvertendum
autem est, subjungit idem Tillemontius
eodem

(b) Euseb. lib. 7. Hist. Ecclesiast. cap. 5.

(c) Loc. cit.

B b 3

III. **SÆCULUM.** eodem loco, S. Dionysium hac in re petiisse consilium, non a S. Cypriano, non a S. Firmiliano, sed a Sancto Sixto Papa, qui certe tuebatur sententiam Prædecessoris sui Stephani quoad Baptismum Hæreticorum.

Eucharistia ministrata infirmis ut Viaticum.
Epist. ad Fabium in Euseb. l. 6. Hist. Eccles. cap. 44. pag. 246.

III. Ad Eucharistiam quod attinet, ea habet S. Dionysius, quæ probe ostendunt, hanc ut Viaticum ministratam fuisse infirmis, ut ad mortem disponerentur. „Serapion quidam erat apud nos, inquit S. Dionysius Epistola ad Fabium, fidelis senex, qui diu quidem inculpate viverat, in persecutione vero ceciderat. „Hic sæpenumero recipi petierat, verum nemo illi attenderat: sacrificaverat enim. „In morbo autem constitutus, totum triduum mutus & sensuum facultate destitutus mansit. Post ubi quarto die non nihil convaluisset, nepoti ex filia ad se vocato dixit: quousque, o fili, detineatis me? Obsecro, properate, & me velociter absolvetis. Voca ad me aliquem ex Presbyteris; quibus dictis iterum obtulit. Currat puer ad Presbyterum. „Erat autem nox; Presbyter ægrotabat, ideoque ire cum puero non poterat. „Quoniam vero mandaveram (loquitur semper S. Dionysius) morituros, si petant, & maxime si etiam ante suppliciter petierunt, admitti debere, ut spe bona fulti migrent, parum Eucharistia puero dedit, iussitque ut id infunderet, & in os senis instillaret. Puer redit afferens Eucharistiam. Cum autem e vicino esset, antequam ingrederetur, rursus Serapion: venis, inquit, fili? Presbyter quidem venire non potest; tu vero confestim facito quod ille præcepit, meque dimitte. Infudit puer, ac simul ori senis instillavit. Qui cum parum gustasset, mox spiritum reddidit. An non perspicue, concludit Sanctus Episcopus, senex hic tantisper detentus fuit, donec absolveretur, & a peccato liberatus coram multis quæ fecerat confiteri posset? „

IV. Ex qua historia observandum venit, 1°. nunquam in vitæ discrimine denegatam fuisse absolutionem, si ante mortis periculum hanc petissent infirmi; præcipue vero si suppliciter petissent: quandoque enim iis denegata fuit, qui in extremo agone constituti hanc gratiam petierant; quemadmodum ex Divo Cypriano observavimus. 2°. Absolutionem, sive in mortis articulo hæc concederetur, sive concederetur incolui viro, jus tribuisse ad participationem sacrorum Mysteriorum. 3°. Sollicitudo, qua senex hanc gratiam petiit ante mortem, probe ostendit, tum timorem, quo tenebantur Christiani, ne a cæterorum communione separati decederent, tum summam, quam habebant in Eucharistia fiduciam. 4°. Eruimus, in casu necessitatis ipsos etiam laicos ministrasse divinum hoc Sacramentum. 5°. Tandem, mors quæ immediate sequitur sumptionem Eucharistia, &

mortis dilatio usque ad hanc sumptionem, uti miracula haberi debent. Eusebius appellat hanc historiam, *facinus . . . admiratione dignissimum.*

§. VII.

Pœnitentia.

I. **E**xtat in Eusebio quoddam fragmentum alterius epistolæ ad Fabium, ex qua innotescit quanta esset benignitas & indulgentia Ecclesiæ, erga illos, qui furenter persecutione, tormentorum vi adacti, lapsi erant. Sanctus iste Episcopus post prolixam enumerationem tormentorum, quæ experiri cogebantur Christiani, & quæ vel narrata solummodo ingenti terrore audientium animos percellunt, sic prosequitur, Fabium alloquens: „Et ista, frater, non frustra scribo, sed ut scias, quæ & quanta mala apud nos evenerint, quorum plura cognoverunt, qui illa præ cæteris sunt experti. Ipsi igitur divini martyres apud nos, qui jam Christi sunt assessores, & regni illius consortes, iudicii participes, ac simul cum illo iudicaturi, ex lapsis fratribus quosdam propter sacrificia culpabiles, receperunt, visaque illorum conversione & respicientia, ac probato quod acceptari possent, eo quod Deus haudquaquam mortem vult peccatoris, complexi sunt eos, secumque retinentes orationum & convictus consortes reddiderunt.

II. „Quid igitur nobis, fratres, de istis consulitis? prosequitur Sanctus Episcopus Alexandrinus. Quid nobis faciendum? Erimusne cum illis (Martyribus) concordēs & unanimes? Et iudicium illorum & gratiam custodiamus, illisque benigni erimus, quorum ipsi sunt miseri; vel iudicium illorum reprobabimus, & nos sententiæ illorum iudices constituemus, benignitatem iniuria afficiemus, ordinem destruemus, ac Deum exacerbabimus? Hæc Dionysius (concludit Eusebius) recte adjecit, mentionem illorum faciens, qui persecutionis tempore ex infirmitate fuerant prolapsi. „Observandum vero hoc loco est; S. Dionysium pro illis solummodo gratiam ac veniam postulare, de quorum pœnitentia & conversione certus jam erat? *Conversionem illorum ac pœnitentiam cernentes*, de Martyribus verba faciens, qui præfatos pœnitentes reconciliationis gratia donaverant. Quæ quidem Sacerdotibus his minime favent, qui plus quam par est proni sunt in absolutione impartienda iis peccatoribus, qui sanctis hujusmodi dispositionibus carent. Illud insuper ex laudato fragmento colligo, S. Dionysium credidisse, Sanctos immediate post mortem æterna gloria frui, non expectato extremi iudicii die: *Hi divini Martyres, verba ejus sunt, qui nunc assessores sunt Christi, & regni illius consortes.*

§. VIII.

III. **SÆCULUM.**

§. VIII.

Adversus Errorem Millenariorum.

S. Dionysius I. Episcopus quidam in Ægypto fuerat, damnavit errorem Millenariorum. *Traçtat. contra Nepot. Euseb. l. 7. Hist. Eccles. pag. 24. pag. 270. 271. & 272.*

I. Nepos nomine, vir cæteroquin tum pietate, tum scientia illustris, qui literaliter nimis sumens Scripturarum promissiones, millenaria quædam annorum corpora libus deliciis in hac terra futuris decernerebat. Hunc errorem per Ægyptum a multo tempore jam late disseminatum, impugnavit S. Dionysius editis duobus libris, quos de promissionibus inscripsit; in quibus postquam aliquo modo excusavit Nepotem, eos exagitat, qui sua etiam ætate hunc adhuc errorem tuebantur. Videbimus alio loco, quanta prudentia hac in re usus sit S. Dionysius; illud vero nunc scire sufficiat, Divum Dionysium damnasse errorem Millenariorum: id unum enim ex Eusebio colligitur.

Damnavit pariter hæresim Novatianorum.
Epist. ad S. Dionys. Rom. & ad Philemon. l. 7. Hist. Ecclesiastic. cap. 8. pag. 254.

II. Quoad hæresim vero Novatianorum, en quæ tradit S. Dionysius, ut ex eodem alias laudato Eusebio habemus. „Novatianum, inquit illustris iste Episcopus dit, & quosdam ex fratribus ad impietatem & blasphemias traxit, deque Deo profanissimam doctrinam subintroduxit, (docebat enim, Deum nequaquam ignoscere peccatori) ac benignissimo Domino nostro Jesu Christo immisericordiæ calumniam struxit. Et præter hæc omnia sacrum lavacrum reprobavit, (siquidem iterum baptizabat eos, qui relicta Ecclesia ad eum confugiebant) fidem ac confessionem, quæ ante baptismum fuerunt, subvertit, ac Spiritum Sanctum ex illis prorsus profligavit; „*tametsi spes aliqua subsit, vel quod in illis adhuc maneat, (Spiritus Sanctus) vel quod ad eos reversurus sit.* Postrema hæc verba animadversione digna sunt; ex his enim eruitur, Spiritum Sanctum nunquam absolute deserere eos, qui in gravissima crimina prolapsi sunt, & nullum, gravissimum licet ac immanissimum, crimen esse posse, quod pœnitentia deleri non possit. Nunc vero ad Doctrinam S. Dionysii tum quoad Mores, tum quoad Disciplinam gradum faciamus.

SECTIO II.

PUNCTA MORALIA,
ET DISCIPLINÆ.

Cum pauca ex S. Dionysio Alexandrino superint quoad Mores & disciplinam; hinc secunda hac Sectione notabiliora quæ docuit idem Episcopus quoad utramque facultatem complectemur. Et ad Mores quidem quod attinet, videbimus quænam esset veterum fidelium constantia, & quo pacto mortem contemnerent: videbimus quomodo se gerere debeat Episcopus intrusus; quid post eorum mortem agendum sit cum Scriptoribus Catholicis, qui in aliquos errores prolapsi sint; quomodo

ineunda sit disputatio de rebus ad Religionem spectantibus: videbimus veterum Christianorum fidelitatem & observantiam erga Principes etiam infideles; Christianorum potestatem in dæmones; reverentiam ipsorum etiam Episcoporum erga simplices Presbyteros. Quoad Disciplinam vero duo vel tres solummodo extant in S. Dionysio articuli, qui jejunium Paschale respiciunt, & tempus celebrandi festum hunc diem, necnon quasdam legales impunitates.

§. I.

Constantia veterum Christianorum.

I. Possem hoc loco ob oculos lectoris ponere quæ narrat S. Dionysius de persecutionibus, quas sui ævi fideles imperterriti ac constantissime adeo patiebantur, ut vel ipsi persecutores obstupescere cogentur. Videremus sane homines infirmos, nec stare, nec ingredi valentes, Dominum fide integra, & ut par est, maxima confiteri: videremus mulieres honestissimas, præside confuso quod ineffaciter eas torfisset, & a mulieribus victus esset, nullum amplius tormentorum sensum capientes, ferro necari: milites ipsos videremus, qui vultu innuebant, manuque extenta, ac totius corporis motibus ad constantiam christianos hortabantur; & ad ipsa subsellia Præsidentum ultro assiliebant, & se christianos esse dicebant. Multitudinem tandem christianorum videremus, qui in solitudinibus & montibus oberrantes, fame, siti, frigore, morbis, latronibus, ac bestiis absumebantur. Vide hac in re Epistolas Sancti hujus Episcopi ad Fabium, quarum quædam fragmenta in Eusebio reperiuntur.

II. In his autem exponendis exemplis non immoramur, quæ imitari non datur dum sub Principibus Christianis vivimus; hinc operam nostram ponimus in examine eorum quæ gerebant Majores nostri peste ac publica furente defolatione; cum hæc nobis ipsis evenire possint, reite experientia. Videbimus enim 1°. hasce calamitates nequaquam impedivisse, quo minus læti festos dies agerent, etiam cum soli ab omnibus pulsati, ac morti traditi essent: *Cumque soli ab omnibus fugeremur, atque opprimeremur, nihilominus tunc quoque festos agimus dies.* 2°. Videbimus illustres hos viros non solum de lue non tristari, sed habere has ærumnas, ac cætera temporalia mala, uti exercitationem & explorationem. 3°. Videbimus plurimos ex illis, ob nimiam charitatem & fraternam dilectionem sibi ipsis non parentes, sed mutuo cohærentes, & ægrotos sine ulla cautione invisentes, illisque diligenter inservientes, & in Christo medentes, una cum illis concumbere. *Plurimi quidem ex fratribus nostris, inquit S. Dionysius, ob nimiam charitatem, curam omnem propriæ salutis abjicientes . . . dum ægros secure atque audacter invisunt, eisque assidue ministrant, & curationem adhibent in Christo, una cum illis mortui sunt.*

III. Alio.

III. **SÆCULUM.** III. Aliorum doloribus in se translatis, subjungit Sanctus Episcopus, eorum morbo sunt repleti: *Aliorum ægritudine libentissime sese implentes, & proximorum morbum in semetipsos quodam modo attrahentes, doloresque eorum sponte sua exprimentes, atque extergentes.* Multi, qui alios infirmos curarunt ac confirmarunt, ipsi mortui sunt: *Multique . . . qui alios ægrotautes curaverant . . . ipsi interierunt.* Declarat deinde S. Dionysius, hoc mortis genus propter multam pietatem, ac robustam fidem toleratum, nihil a martyrio distare: *Adeo ut genus hoc mortis, ob pietatem fideique constantiam, nequaquam inferius martyrio censetur.* Hac itaque præcipue de causa inflammabantur Majores nostri, ut hæc charitatis officia modo recensita exercerent erga lue ægrotautes: si vero procedentibus sæculis flagrantissima charitas imminuta est, si defecit hæc in iisdem circumstantiis fidelium excellens pietas, ingenue fateamur oportet, longe distare nos a fide & charitate majorum nostrorum. In hoc siquidem distinguebantur olim fideles ab Ethnicis. Etenim fideles Sanctorum corpora supinis manibus ac sinu excipiebant, oculos deprimebant, ora claudabant, strictim complectebantur, lavabant, & ad sepulturam ornabant, Ethnici vero, vix dum initia morbi habebant, averfabantur, fugiebant ab amicissimis, ac semimortuos in plateas eiciebant, & mortuos insepultos canibus dilacerandos exponebant, ut mortis participationem & communicationem effugerent, quam tamen, quantumvis multa machinati, haud facile poterant evitare. Quæ omnia ex eadem epistola S. Dionysii Alexandrini exscripta sunt.

§. II.

Quomodo se gerere debeat Episcopus intrusus.

Quomodo se gerere debeat Episcopus intrusus. De re magni momenti agitur hoc loco, quam illustrat S. Dionysius in sua epistola ad Novatianum, qui Romanam Cathedralam usurpaverat. Accipe hujusce Epistolæ summam, prout ab Eusebio profertur. *„ Si invitus impulsus es, sicut dicis, declarabis hoc si voluntarius redieris: Satius quidem fuerat quidvis pati, ne Ecclesia Dei discinderetur.* Nec est martyrium hoc, Ecclesiæ non sciendæ gratia toleratum, minoris gloriæ quam quod fertur propter idololatriæ recusationem. Immo meo iudicio majoris etiam gloriæ est: nam illic pro una quidem anima martyrium toleratur, hic vero pro universa Ecclesia. Jam vero si persuaseris fratribus, vel coegeris etiam, ut ad cordiam redeant, majus erit factum hoc tam egregium, quam delictum quod præcessit: & illud quidem non imputabitur, hoc vero laudabitur. Si vero immorigeris persuadere nequiveris, *Tuam ipse animam serva.* En igitur paucis verbis, quomodo se gerere debeat Pastor intrusus. Horrere debet Schisma,

& hunc horrorem iis inspirare, qui ipsius paribus adhaferunt: quod si nequeat hos persuadere, tenetur nihilominus abdicare se dignitate. Legitimi sane Pastores ac sanctissimi viri oborto schismate non cunctantur abdicare dignitates: intrusi vero id recusabunt?

§. III.

Quid post eorum Mortem agendum sit cum Scriptoribus Catholicis, qui in aliquos Errores sint prolapsi.

Id nos docet S. Dionysius in quodam Tractatu contra Nepotem, quem jam defunctum ille reveretur, etsi fuisset primarius archireus erroris Millenariorum. „ Ne- „ potem laudo, inquit Sanctus Episcopus, „ ac diligo, tum propter fidem sedulitatemque & exercitium in Scripturis, tum propter multam ipsius psalmodiam, qua etiamnum multi ex fratribus delantur. *Magnoque honore ac reverentia hominem prosequor, vel ob id maxime, quod ex hac vita migravit.* Sed *veritatem magis diligo, cunctisque præferendam censeo . . .* Quod si præsens esset, prosequitur S. Dionysius, & nudo sermone dogma suum assereret, satis esset sine scriptis conferre, interrogandoque & respondendo adversarios convincere & conciliare. Quoniam vero scriptum extat, sicut quibusdam videtur admodum probabile, & nonnulli Doctores . . . hujus syngrammatis doctrinam tanquam magnum aliquod & absconditum mysterium continentem profiterentur . . . necessarium est, ut & nos velut præsentem fratrem nostrum Nepotem alloquamur. „ Quænam observationes huic moderationis exemplo conveniant, apud Scriptores iudicium esto.

§. IV.

Quomodo ineunda sit Disputatio de Rebus ad Religionem spectantibus.

Ut hoc discamus, ab eodem hoc Tractatu contra Nepotem discendum non est: nam S. Dionysius ibidem de hac re nos mirifice instruit his verbis: „ Cum in „ Arsenoite essemus, ubi, sicut nosti, diu „ antea dogma hoc emerit, ita ut schismata, & integræ ab Ecclesiis defectio- „ nes fierent, (de errore Millenariorum loquitur) convocatis Presbyteris & Do- „ ctoribus ex Fratribus illorum vicorum, „ præsentibus etiam fratribus quotquot „ adesse volebant, publice eos ad Dogmatis hujus inquisitionem adhortatus sum . . . Totum triduum una cum illis a „ mane ad vesperam usque confidens, quæ „ in eo scripta sunt, (intelligit hoc loco Tractatum Nepotis, cui titulus, Refutatio Allegoristarum) discutere conatus sum. Ubi etiam constantiam, veritatis „ studium, tractabilitatem, & intelligentiam in fratribus vehementer sum admiratus, quod recto ordine, & cum „ æquabilitate interrogarent ac responde-

III. SÆCULUM.

III. **SÆCULUM.** „ rent, & obsequerentur, nec ullo modo „ contentiose quæ semel statuerant, si falsa esse deprehenderentur, retinere, nec rursus contradictiones subtrahere conarentur, utique, quantum fieri poterat, confirmabamus nostras opiniones: *Sin autem rationibus convicti essemus, non pudebat nos mutare sententiam, & aliis assentiri:* bona cum conscientia absque ulla hypocrisi, cordibus ad Deum expansis, quæ demonstrationibus, ac divinarum Scripturarum doctrinis comprobabantur, complectebamur. „ Hujusce naturæ esse deberent colloquia omnia quæ instituuntur in rebus magni momenti. Si recensita regulæ observarentur, uberior ex illis fructus reportaretur, quam reipsa reportari contingat. Sed heu! quam raro hujusmodi negotia tanta moderatione tractantur: hinc sequitur, ex hisce colloquiis veritates magis implicari quam illustrari.

§. V.

Fidelitas & Observantia veterum Christianorum erga Principes etiam infideles.

Ædificat sane S. Dionysius dum Imperatorem sua ætate regnantem, religiosissimum appellat, Deique amantissimum: Religiosissimus, Deique amantissimus Imperator (loquitur de Imperatore Gallieno) Subjungit, Christianos celebraturos esse nonum imperii sui annum: *Nonum imperii annum degit, quo nos festa celebraturi sumus: & in alia epistola agnoscit, Deum tradidisse imperium Valeriano & Gallieno Augustis: Qui Valeriano & Gallieno sacratissimis Augustis imperium tradidit.* Et tandem concludit, Christianos continuas preces offerre consuevisse pro imperii illorum incolumitate ac tranquillitate: *Huic (Deo) continuas preces offerimus pro imperio illorum, ut stabile & inconcussum permaneat.* Vidimus jam supra in aliis Patribus non absimilia exempla fidelitatis & observantiæ fidelium erga Principes.

§. VI.

Potestas Christianorum in Dæmones; aliaque, quæ Observatione sunt digna.

I. De antiquis fidelibus testatur luculentissime Sanctus Dionysius Alexandrinus, eos sola præsentia disturbare solitos fuisse præstigias dæmonum, exorcismos super obsessos instituendo: Erant enim, verba sunt verusti hujus Episcopi, & sunt etiamnum ejusmodi, qui vel præsentia atque aspectu suo, & insustantes dumtaxat ac vocem edentes, Dæmonum præstigias disturbare possint.

II. Animadvertendum insuper est in S. Dionysio Alexandrino, Sanctum hunc ac doctum antiquitatis Antistitem reverentia ductum fuisse erga simplices Presbyteros, ut ex quibusdam suis epistolis eruitur, in quibus Compresbyteros eos vocat: Compresbyteri συμπρεσβυτεροι. Nec novus est hic titulus in S. Dionysio; & observavimus

III. **SÆCULUM.** jam, omnes Episcopos primorum sæculorum communiter hoc nomine decorasse Presbyteros, quos reipsa respiciebant ut confratres & cooperatores in ministerio Ecclesiastico. *S. Germ. l. 7. cap. 11. pag. 257.*

III. Tandem quæ habet S. Dionysius circa lectionem Hæreticorum, in quadam sua epistola ad Philemonem Romanæ Ecclesiæ Presbyterum, ea mehercle sunt, quæ prætermitti haud possint. „ Ego vero & „ jam Hæreticorum commentarios, & tractationes legi, inquit Sanctus Episcopus, „ parumper quidem animum meum impurissimis illorum cogitationibus commaculans, verum id iuxta utilitatis indicium capiens, ut eas apud me ipsum redarguam, & multo amplius abominer. Et cum a fratre quodam Presbytero prohiberer, qui verebatur ne malitiæ illorum scriptorum cæno involverer, unde anima mea perderetur, qui, ut sensi, verum dicebat, visio quædam divinitus oblata est, quæ me confortaret, & fermo ad me factus perspicue præcepit dicens, *Lege omnia quæcumque in manus venerint: valebis enim omnia expendere & probare.* Et hinc tibi initio data est fidei occasio. Acceptavi visionem hanc concludit S. Dionysius tamquam Apostolicæ voci conformem, ad potentiores dicenti: *Sitis probati dispensatores.* „ Ex his igitur constat, librorum hæreticorum lectionem æque fortioribus, qui ut refutent legunt, utilem esse, ac exitiosam imbecillis qui legunt ut commaculentur. Regula ista tum sapientia plena est, tum prudentia, dum scilicet præfata lectio primis permittitur, secundis strictim prohibetur.

APPENDIX.

Aliqua Disciplinæ Puncta comprehendens.

I. Antequam tradendæ doctrinæ S. Dionysii Alexandrini finem imponam, per jucundum erit lectori si in hac Appendice exposuero quæ tradit Sanctus Episcopus quoad Disciplinam; quemadmodum in aliis Patribus a me peractum est. Primo itaque loco S. Dionysius in quadam epistola ad Domitium & Didymum, quam citat Eusebius, probat, festum Paschatis celebrandum non esse, quam post vernale Solstitium. *Alteram, inquit Eusebius, Domit. & Didymo (nuncupavit) in qua proponit, festum Paschæ diem non nisi post æquinoctium vernum celebrari oportere.*

II. Pariter in sua Epistola ad Basilidem alia, eaque notabilia Disciplinæ puncta indicat Sanctus Alexandrinus Episcopus. Consilium a S. Dionysio petierat Basilides de pluribus articulis, quorum præcipuus erat, quam hora in solemnitate Paschali jejunium frangi posset: sentiebant siquidem nonnulli, ante Galli cantum id fieri posse, post transactum tamen integrum sabbatum in jejunio: dicebant alii, frangi posse jejunium vespere sabbati. Priusquam autem huic interrogationi responderet Dionysius, principii loco ponit, festivitatem

S. Dionysii reverentia erga simplices Presbyteros. Epist. ad S. Stephanum, l. 7. Hist. Eccles. 2. 5. c. 252.

Epist. ad Herman. l. 7. Hist. Eccles. cap. 23. pag. 270.

Epist. ad Germ. l. 7. Hist. Eccles. cap. 11. pag. 258.

Tractat. contra Nepot. l. 7. Hist. Eccles. c. 24. pag. 271.

III. SÆCULUM. & Epist. ad S. Germ. l. 7. cap. 11. pag. 257.

Philem. l. 7. Hist. Eccles. pag. 253.

Tempus celebrandi festum Paschatis. Epist. ad Domit. & Didym. l. 7. Hist. Eccles. cap. 10. pag. 266.

Diverse consuetudines circa tempus frangendi jejunium in vigilia Paschatis.

III. SÆCULUM. tem seu lætitiã paschalem tunc solum incipiendam esse, quando Jesus Christus resurrexit. Subjungit, difficillimum esse horam præcise determinare, in qua Christus resurrexit, sive quia Evangelici Scriptores hanc nunc designaverunt, sive quia diverso penitus pacto loquuntur de hora, in qua piæ mulieres venerunt ad sepulcrum: verum impossibile non est, juxta S. Dionysium, hac in re Evangelistas simul conciliare; & saltem certum est, omnes illos, nemine excepto, in hoc convenire, quod Christus Dominus dominico die ante solis ortum resurrexit. Hoc præjacto fundamento, sic propositam quæstionem dirimit.

Decisio S. Dionysii quoad hoc Disciplina puniuntur. Ibid. pag. 834.

Variae diversæque Consuetudines circa jejunium sex dierum ante Pascha. Ibid. p. 835.

esca, cum viribus destituantur, citius jejunium solvunt.

IV. Consultus insuper S. Dionysius circa mulieres quæ recens in lucem partum ediderant, & quæ mulieribus familiaria incommoda patiebantur, num iisdem permitti posset ingressus in Ecclesiam, & sacrorum mysteriorum participatio, responderet Sanctus Episcopus, se nequaquam arbitrari, easque mulieres, dum in eo statu permanent, a sacris familiaribus incommoda patiebantur, ad sacram mensam accedere.

Neque enim, concepissimã ejus verba sunt in responsione ad Basilidem, ipsas arbitror, si sint piæ, & fideles, sic affectas, ausuras accedere, vel ad sanctam Mensam accedere, vel corpus & sanguinem Domini attingere. Hancque decisionem probat ipse exemplo evangelicæ mulieris, quæ sanguinis fluxum pascha duodecim annis, non est ausa tangere, nisi fimbriam vestimenti Salvatoris; & concludit, neminem debere accedere ad corpus & sanguinem Jesu Christi, qui non sit purus animã & corpore: Ad Sanctam autem Sanctorum, qui non anima & corpore purus est, accedere prohibetur.

V. Quoad eos vero qui matrimonio juncti sunt, mandat S. Dionysius, ut quibusdam temporibus continentiam colant, quemadmodum docet Apostolus: Et quoad illos, qui noctu involuntarias impuritates patiuntur, eorum conscientiam relinquit discernere, num ad Eucharistiam accedere debeant, vel ab eadem abstinere. Qui autem in non voluntario nocturno fluxu fuerint; hi quoque propriam conscientiam sequantur. Observare autem omiseram, quod etsi S. Dionysius non omittat mulieribus, de quibus supra, sacrorum mysteriorum participes esse, illis tamen non vetat Ecclesiæ precibus interesse, immo & orare, in quacunque tandem reperiantur corporis positione. Cæterum hæc Sancti Episcopi Alexandrini doctrinam summam venerationem erga Sanctam Eucharistiam ostendit potius, quam Ecclesiæ hac in re consuetudinem.

III. SÆCULUM. Nolebat S. Dionysius, eas mulieres, quæ recens in lucem partum ediderant, easque mulieribus familiaribus incommoda patiebantur, ad sacram mensam accedere. Ibid.

Continentiam eorum, qui matrimonio juncti sunt. Ibid. De impuritatibus non voluntariis, qui quas noctu fluxu aliqui experiantur. Ibid.

III. SÆCULUM. Tertullianum. De Trinitate inscribitur unus, qui plurima complectitur principia apprime orthodoxa, de Deo ejusque perfectionibus, de Trinitate, de Divinitate Verbi ejusque Incarnatione. Alterius titulus est de cibis judaicis, in quo illud præcipue ostendere intendit Novatianus, distinctionem scilicet inter puros ac impuros cibos, in Evangelica lege minime obtinere. Quoad Epistolam Romani Cleri, quæ Novatiano tribuitur, extat hæc inter Epistolas Divi Cypriani, & est numero trigesima in Oxoniensi Editione.

SECTIO PRIMA.

PUNCTA DOGMATICA.

Etsi pauca admodum, eaque brevissima vetusti hujus Romani Presbyteri Opera ad nos pervenerint, occurrunt nihilominus in ejus Tractatu de Trinitate, qui fusiori calamo exaratus est, innumera pene dixerim pretiosa fragmenta quoad præcipuas christianæ doctrinæ veritates. Ibi siquidem deprehenditur, quid de Deo sentiendum sit ejusque essentialibus perfectionibus; quænam sit fides Ecclesiæ circa mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Jesu Christi Divinitatem. Reprehenditur insuper quoad Incarnationem quidquid accuratum magis magisque orthodoxum proferri possit de veritate hujusce Mysterii, & de modo quo peractum est. Exscribamus igitur ex Novatiano præclara hæc monumenta fidei Majorum nostrorum, nec terreat nos Auctoris nomen. Veritas semper veritas est, adeoque summa veneratione semper suscipienda est a quacunque tandem parte proveniat. Quin immo majorem illa vim habet, ut inquit eruditus hic sed infelicissimus Presbyter, si quando ab Ecclesiæ adversariis proferatur. Firmum est genus probationis, quod etiam ab adversario sumitur, ut veritas etiam ab ipsis inimicis veritatis probetur (a).

CAPUT I.

De Deo, divinisque ejus Perfectionibus absolutis.

Solus Deus Omnipotens, & Creator Universi. Tractat. de Trinitate. 6. 1. p. 737.

I. Novatianus initio sui Tractatus de Trinitate docet, teneri nos, prout præscribitur in Symbolo, quod Regulam fidei seu veritatis nuncupat ille hoc loco, teneri, inquam, credere in Deum Patrem, & Dominum Omnipotentem, Universi conditorem. Regula exigit veritatis, inquit ille, ut primo omnium credamus in Deum Patrem & Dominum Omnipotentem, id est rerum omnium perfectissimum conditorem. Deus iste non solum creavit cælum & terram, sed insuper hæc omnia propriis & condignis instrumentis & ornata & plena digessit. Creavit ille hominem ad imaginem suam, cui mentem & rationem indidit, & prudentiam, ut Deum posset imitari.

Deus Creator Hominis. Ibid.

II. Deus creaturas omnes in servitutem illi dedit: Solum liberum esse voluit. Quod quidem intelligi debet in sensu vetusti hujus Patris, qui a libertate solas excludit ir-

(a) Tractat. de Trinitate, cap. 18. pag. 749. Edit. Pamelii.

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

racionales creaturas, non vero substantias spirituales, quales sunt Angeli, quibus dubitari non potest quin libertatem, non fecus ac homini, asseruerit. Liber esse debuerat homo, prosequitur ille, ne incongruenter Dei imago serviret; & lex addenda, ne usque ad contemptum dantis libertas effrænata prorumperet. Hæc vero libertas, qua Deus hominem donavit, in hoc posita erat, ut posset homo ex se suaque voluntate vel bonum vel malum eligere: Suum jam habens illud, quod motu mentis in alterutram partem agitare voluisset. Hinc sequitur, hominem propriæ ærumnæ causam esse, qui cum illam posset evadere, in eandem incurrit.

III. Ante hominis creationem Deus Deus Creator jam creaverat Angelos: Quamquam . . . tor Angelorum. Ibid. inquit Novatianus, Angelos prius instituerunt; eosque in superioribus cæli partibus locaverat, quæ non sunt hodie nostris contemplabiles oculis: pariter spirituales virtutes digesserat, thronos, potestatesque præfecerat, & alia multa cælorum immensa spatia, & sacramentorum infinita opera. Asserit Novatianus, immensã hæc spatia, aliaque Sacramentorum opera, condita fuisse antequam mundus qui nostris subjicitur oculis conderetur: hinc mundus quem nos incolimus, per Novatianum est postremum opus manuum Omnipotentis, minime vero solum: Ut immensus licet hic mundus, pene novissimum magis . . . appareat opus esse, quam solum.

Unitas Divina probatur a Novatiano. cap. 30. pag. 762.

III. Unitas Dei tum Scripturarum auctoritate, dum ratione demonstrari potest. Scripturarum quidem auctoritate, cum passim Sacræ litteræ id tradant. „ Nos scimus, & legimus, inquit Romanæ urbis „ Presbyter Novatianus, & credimus, & „ tenemus, unum esse Deum, qui fecit „ cælum pariter & terram; quoniam nec „ alterum novimus, aut noscere (cum nullus sit) aliquando poterimus. Ego sum, „ inquit Deus, & non est præter me justus „ & salvans. Ego primus & novissimus, „ & præter me non est Deus. Quis sicut „ ego . . . Ut sciant omnes, quia tu es „ Deus solus. „ Hæc sunt notabiliora quæ profert Novatianus Sacræ Scripturæ oracula ut Dei Unitatem ostendat. Eandem hanc veritatem probat ipse ratione hoc pacto. Principii loco ponit, Deum esse ens summum. Deus enim, inquit ille . . . summum sit necesse est. Summum autem quidquid est, ita demum summum esse oportet, dum extra comparem est: Ideo & unus (Deus) pronuntiatus est, dum parem non habet. Ipsa rerum natura dicitur, quoniam

Cap. 4. pag. 746.

DOCTRINA NOVATIANI ROMANI PRESBYTERI.

ANIMADVERSIONES PRÆMITTENDÆ.

Lugendum sane est, Novatianum a Catholicorum communione recessisse, ut Schismatis & Hæresis partes tueretur. Magni ingenii vir cum esset, poterat pro Religione multos exantlare labores, & mira qua pollebat eruditione ac eloquentia gloriosum inter veritatis patronos nomen obtinere. Bini ejus Tractatus, qui supersunt adhuc, ne non Epistola Cleri Romani, quæ eidem adscribitur, id mirifice evincunt. Omnia hæc conscripta sunt terso sermone, puro & eleganti; selectæ sunt phrasæ, simplices ac naturales ideæ, recta accurataque ratiocinia. In ejus scriptis elucent præclarissime ordo, methodus, mansuetudo, moderatio. Ipsius Tractatus reperiuntur immediate post observationes Pamelii in

Ter-

III. **SÆCULUM.** *niam nec duo infinita esse possunt. Hinc reëta consequitur, Deum unum esse.*

V. *Est enim (Deus) simplex, & sine ulla corporea concretionem . . . quando- & Spiritua- quidem spiritus sit dictus. Utiq; Scriptu- ra Deo tribuit oculos, brachia, manus, pedes, aliaque humani corporis membra. Verum non intendit Scriptura hisce formulis Dei essentiam exprimere, hoc est, veram Dei naturam nobis representare; sed solummodo eum sic proponere, qualem capere humana mens potest: Non quomodo Deus erat, sed quomodo populus capere poterat. Ut igitur hæc sic de Deo dicantur, non Deo, sed populo potius imputetur: Non igitur mediocris est Deus; sed populi mediocris est sensus.*

VI. Cui præclarissimæ observationi subiungit Novatianus, Scripturam per membra, non corporalia lineamenta, sed diversas Dei operationes ostendere: *Efficacia igitur tibi divina per membra monstrantur. Nam & cum oculi describuntur, prosequitur idem Presbyter, quod omnia videat, exprimitur. Et quando auris, quod omnia audiat, proponitur. Et cum digitus, significantia quædam voluntatis aperitur; & sic de reliquis. Neque enim sunt ei aut membra, aut membrorum officia sunt necessaria, ad cuius solum . . . arbitrium, & serviunt & adsunt omnia. Cur enim requirat oculos, qui lux est? Aut cur quærat pedes, qui ubique est? Aut cur manus exspectat, cuius mens ad omnia instituenda artifex est & filens voluntas? Nec auribus eget, qui etiam tacitas novit voluntates. Aut propter quam causam linguam quærat, cui cogitare iussisse est? fateamur ingenue, omnes has ideas nobilissimas ac sublimes esse, hisque indigenti Auctoris sui eximium ingenium.*

VII. Super omnia Deus continens cuncta, nihil extra se vacuum deferens, nulli Deo superiori locum reliquit: quandoquidem ipse universa sinu perfectæ magnitudinis & potestatis incluserit, *intentus semper operi suo, & vadens per omnia, & movens cuncta, & vivificans universa, & conspiciens tota, quæ nulla vi dissolvi possint, nisi solius Dei qui fecit. Hunc legimus omnia continere; & ideo nihil extra ipsum esse potuisse: ob hanc ergo causam semper immensus, quia nihil illo majus est: semper æternus, quia nihil illo antiquius: præcedi a nullo potest, dum non habet tempus, & tandem se debitorem nemini sentit.*

VIII. Dei Bonitatem Universus testatur Orbis: *Cujus bonitatis totus testis est mundus: quem (mundum) non instituit, nisi bonus fuisset. Nam si omnia, (quæ creavit) bona valde, consequenter ac merito & quæ instituta sunt bona, bonum institutorem probaverunt: & quæ a bono institutore sunt, aliud quam bona esse non possunt, ex quo omne malum secessat a Deo. Nec enim potest fieri ut sit initiator, aut artifex ullius mali operis, qui nomen sibi perfecti vindicat, & parentis &*

judicis: maxime cum omnis mali operis vindex sit & iudex, quoniam & non aliunde occurrit homini malum, nisi a bono Deo recessisset. Deus igitur mali auctor non est.

IX. Deus semper sui est similis, nec se unquam in aliquas formas vertit aut mutat, ne per immutationem etiam mortalis esse videatur. Ideo nec adjectio in illo unquam ullius aut partis, aut honoris accedit; ne quid unquam perfectio defuisse videatur. *Quod est, id semper est . . . semper ipse est; & qualis est, semper talis est: nam & incrementa originem monstrant, & detrimenta mortem atque interitum probant. Statum suum semper tenet; & ideo dicit: Ego sum qui sum (a).*

X. Cujus (Dei) etiam iracundias legitimas & indignationes quasdam descriptas (in sacris litteris) tenemus, & odia relata cognoscimus; non tamen hæc intelligimus ad humanorum relata esse exempla vitiorum: hæc enim omnia etsi hominem possint corrumpere, divinam vim non possunt omnino vitare. Passiones enim istæ in hominibus merito esse dicuntur, in Deo non merito judicabuntur: *Corrumpi enim non hæc homo potest, quia corrumpi potest; per hæc Deus non potest, quia nec corrumpi potest. Habent igitur (passiones) istæ vim suam quam exercent, sed ubi præcedit impassibilis substantia. Nam & quod irascitur Deus, non ex vitio ejus venit, sed ad remedium nostrum illud facit. Indulgens est enim etiam tunc cum minatur; dum per hæc homines ad reëta revocantur.*

XI. De Deo, ac de eis quæ sunt ipsius, & in eo sunt, nec mens hominis quæ sint, & quanta sint, & qualia sint, digne concipere potest, nec eloquentia sermonis humani æquabilem majestatis ejus virtutem sermone exponit. *Ad cogitandam enim & ad eloquendam illius majestatem, & eloquentia omnis merito muta est, & mens omnis exigua est. Major est enim mente ipsa, nec cogitari possit quantus sit: ne, si potuerit cogitari, mente humana minor sit, qua concipi possit. Perspicuum sane est, hoc loco sermonem esse de cognitione comprehensiva totius divinæ essentia, qualis realiter est; quæ cognitio homini re ipsa est impossibilis, cum solus Deus seipsum perfecte cognoscere possit.*

XII. Fatetur Novatianus, posse nos aliquo pacto Deum cognoscere; verum validissime tuetur, non posse nos eum explicare ut re ipsa est. *Sentire illum, verba sunt vetusti hujus Presbyteri, taciti aliquatenus possumus; ut autem ipse est, sermone explicare non possumus. Idque probat sic, „ Sive enim illum dixeris lucem, creaturam ipsius magis, quam ipsum dixeris, „ ipsum non expresseris: sive illum dixeris virtutem, potentiam ipsius magis, „ quam ipsum dixeris, & deprompseris: „ sive majestatem dixeris, honorem ipsius „ magis,*

(a) Exod. cap. 3. vers. 14.

III. **SÆCULUM.** „ magis, quam illum ipsum descriperis. „ Semel totum explicabo. „ Quidquid omnino de illo retuleris, rem aliquam ipsius magis & virtutem, quam ipsum explicaveris.

XIII. Nec ullus admirationi locus esse potest. *Quid enim de eo condigne dicas aut sentias, qui omnibus & sermonibus & sensibus major est. Quid de eo condigne dicas, qui est sublimitate omni sublimior, & omni claritate clarior, omni pulchritudine pulchrior, omni justitia justior? Minora enim sint necesse est omnium genera virtutum eo ipso, qui virtutum omnium & Deus & parens est: Cui comparari nihil potest; super omne est enim quod dici potest.*

XIV. Certum igitur indubitatumque est, non posse nos sermone Deum explicare, nec illum comprehendere; nostrasque ideas immensum ab ipso significando distare: verum, hoc non impedit, quominus aliquam ipsius ideam efformemus, & aliquo modo eundem cognoscamus. Eum siquidem cognoscimus, etsi imperfecto modo, consideratione creaturarum; & eum de operum magnitudine, & virtute, & majestate condiscimus: invisibilia enim a creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Ex Creaturarum pulchritudine, Creatoris pulchritudinem cogitamus; ex manifestis, quæ occulta sunt condiscimus, ex operum magnitudine, magnitudinem artificis: *Ut animus ex manifestis occulta condiscens, de operum magnitudine . . . artificis magnitudinem cogitare.*

XV. *Hunc ergo Deum . . . concludit Novatianus, novit & veneratur Ecclesia; cui (Deo) testimonium reddit tam invisibilem, quam etiam visibilem, & semper, & tota natura: quem Angeli adorant, astra mirantur, maria benedicunt, terræ verentur: Quem mens omnis humana sentit, etiam si non exprimit. (Notabilia sane verba!) Cujus imperio omnia commoventur, fontes scaturiunt, amnes labuntur, fluctus affurgunt, venti spirare coguntur, imbres veniunt, fecunditates suas cuncta ubique diffundunt. Hanc Dei, ejusque divinarum perfectionum ideam perhibet Novatianus. Videamus modo quæ tradat ipse circa Mysterium Sanctissimæ Trinitatis.*

CAPUT II.

Trinitas Divinarum Personarum.

I. Nisi oculos nostros nos ipsi occludere velimus, fieri nequit, quin deprehendamus a Novatiano assertam distinctionem Divinarum Personarum, nihil obstante perfectæ earundem Personarum identitate naturæ. Duas has veritates tam perspicue docet ipse in suo Tractatu de Trinitate, ut quicumque vel mediocri attentione eum percurrerit, illico deprehendat necesse est Orthodoxam Novatiani doctrinam & fidem quoad duo hæc primaria Religionis nostræ Dogmata, de quibus in præsentis Capite differere in animo est.

II. Initio hujus Tractatus monet Auctor, debere nos primo credere in Deum Patrem & Dominum Omnipotentem, id est rerum omnium perfectissimum conditorem. *Regula exigit veritatis, inquit ille, ut pri- mo omnium credamus in Deum Patrem. Persona di-* Ex eadem vero regula veritatis, videlicet *stincta.* simbolo, uti superius observavimus, debemus deinde credere in Dei filium Jesum Christum &c. *Eadem regula veritatis, pergunt Novatianus, docet nos credere, post Patrem, in Filium Dei Christum Jesum Dominum Deum nostrum. Tandem prope finem ejusdem Tractatus, expresse docet, debere nos credere in Spiritum Sanctum, olim Ecclesiæ repromissum, sed statutis temporum opportunitatibus redditum: Sed enim ordo rationis & fidei auctoritas dige- stis vocibus & litteris Domini admonet nos post hæc credere etiam in Spiritum Sanctum. Habes igitur tres Divinas Personas perspicue a Novatiano distinctas, qui paulo infra hæc habet: Et hæc quidem de Patre, & de Filio, & de Spiritu Sancto. Ex quibus eruitur, per conjunctionem &, sicuti & per adverbium etiam textus supra recensiti, hoc loco sermonem esse de tribus Personis distinctis, quarum una non est alia. Certum igitur primo loco firmumque manet, Novatianum a nemine insimulari posse, quod in errorem Sabellii prolapsus sit.*

III. Tantum abest quod Novatianus in suspicionem præfati erroris vocari possit, ut ipse ex professo eundem exagitet sub titulo Sabellianæ hæretis: *Sabelliana hæresis, ut ipsius verbis utar. Qui sane Sabellii error cum in hoc præcise politus esset, quod Patris personam cum persona Filii confunderet, ita ut Pater ac Filius una eademque Persona essent; hinc Novatianus probare fatagit, Patrem & Filium esse duas Personas distinctas, Patrem esse primam personam, Filium secundam: quod revera directe opponitur systemati Sabellianorum, nolebant siquidem illi, Filium esse secundam personam a Patre diversam: Nolunt enim illum secundam esse Personam post Patrem.*

Contendit autem Novatianus, nullo negotio errorem hunc exsufflari posse, & vel sola sacrarum litterarum lectione oppositam veritatem certo constare. Intes cætera vero Scripturarum oracula, quibus laudatam veritatem constare asserit Novatianus, illud Geneseos (a) recenset: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: quo loco censet ille cum cæteris antiquissimis Scriptoribus, Patrem alloqui esse Personam a Patre diversam: Quis enim, inquit Romanus Presbyter, non secundam Personam Filii post Patrem agnoscat esse personam, cum legat dictum a Patre consequenter ad Filium: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram?*

IV. Hanc eandem veritatem dicit Novatianus designatam aliis Geneseos verbis, *vide-*

(a) Cap. i. vers. 26.

III. SÆCULUM. videlicet: Ad imaginem Dei fecit illum (a). Infuper istis: Pluit Dominus ignem & fulphur a Domino de cælo (b). Et re quidem vera primis Ecclesiæ sæculis adeo certum erat apud fideles, præfatis oraculis designari distinctionem primæ, ac secundæ Personæ Sanctissimæ Trinitatis, ut Patres omnes qui ante Novatianum floruerunt, id ipsum cum Novatiano hac in re senserint ac docuerint, quemadmodum observare facile fuit; nec non Concilium Sirmienfe, contra Photinum congregatum, anathema dixerit in eos, qui assererent, postremum allatum Geneseos oraculum, de solo Patre intelligendum esse. Veteres ex recentis Scripturarum locis inferebant infuper Verbi Divinitatem, & cum Patre consubstantialitatem; ita ut iisdem oraculis sacrarum Scripturarum, tum distinctionem Patris & Filii, tum perfectam eorum consubstantialitatem evincerent. Judæi utique, quemadmodum observat R. P. Calmet (c), ut nobis argumentum eripiant pro Fidei dogmate asserendo, defendunt, verba illa Hebraicum referre; perinde autem valere ac si diceretur: Pluit Dominus per seipsum. Hanc opinionem tenebat pariter Vatablus, aliique nonnulli. Grotius aliter hunc textum interpretatur. „ Porro, subjungit „ eruditissimus Calmet, phrasæ, quibus „ Textus sacer exprimitur in Originali, „ Divinum aliquid & extraordinarium præferunt, ut expriment, pluviam illam non „ prodigio tantum datam fuisse, & copia „ præstitisse cæteris, sed & causa pariter „ & origine nihil habuisse cum aliis communc. „

Cap. 21. pag. 752. V. Reliqua Scripturarum oracula quæ profert Novatianus contra Sabellianorum errorem sunt 1º. hæc Dei Patris ad Filium verba: Filius meus es tu, ego hodie genui te (d). 2º. Hæc verba Psalmistæ: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis (e). 3º. Hæc Isaia: Hæc dicit Dominus Christo meo Domino (f). 4º. Hæc ipsius Christi Domini: Non descendi de cælo ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me (g). Et iterum: Qui misit me, major me est (h). Et alibi: Eo ad Patrem meum (i). „ Et „ satis longum facio (prosequitur Novatianus, recitatis jam pluribus aliis Scripturarum oraculis) si enisus fuero omnes „ omnino ad hanc partem voces congregare, quæ ubique ostendunt &c. „ „ Quid enim tam evidens potest esse, hunc „ non Patrem esse, sed Filium, quam quod „ obediens Patri Deo proponitur? „

(a) Cap. x. vers. 27.
 (b) Cap. 19. vers. 24.
 (c) Tom. I. Commentar. in Cap. 19. Genes. pag. 526. Edition. in 4.
 (d) Psalm. 2. vers. 7.
 (e) Psalm. 109. vers. 1.
 (f) Isaia cap. 45. vers. 1.
 (g) Joann. cap. 6. vers. 38.
 (h) Joan. cap. 14. vers. 28.
 (i) Joan. cap. 20. vers. 17.

VI. Sabelliani frequenter objiciebant ea Christi Domini verba: *Ego & Pater unum sumus* (k). Verum & in hoc illos facile vincemus, inquit Novatianus: Si enim erat, ut hæretici putant, Pater Christus, oportuit dicere, Ego & Pater unum sum. At cum *Ego* dicit, deinde *Patrem* infert, dicendo: *Ego & Pater*, proprietatem personæ suæ, idest Filii, a paterna auctoritate discernit atque distinguit; non tantummodo de sono nominis, sed etiam de ordine dispositæ potestatis. Qui potuisset dicere, *Ego Pater*, si patrem se esse meminisset. *Et quia dixit unum*, concludit Romanus Presbyter, *intelligent hæretici, quia non dixit unum. Unum enim neutraliter positum, societatis concordiam, non unitatem personæ sonat; unum enim unum esse dicitur, quoniam nec ad numerum refertur, sed ad societatem alterius exprimitur.* Eamdem hujusce textus interpretationem observavimus jam in Tertulliano, qui re ipsa tantum adversatur errori Sabellianorum, quantum illi falso autumant Tertullianum eidem favere.

VII. Cæterum observandum est, Novatianum nunquam simul confundere tres divinas Personas, sed semper accuratissime distinguere personales earum proprietates, earum operationes, ac peculiare denominationes. Et re quidem vera quod postremum hoc attinet, ipse appellat primam Trinitatis personam, Patrem, secundam vero Filium, tertiam tandem Spiritum sanctum; & tribus hisce nominibus distinguit ille Tres Divinas Personas, ut facile fuit animadvertere initio hujus Capituli. Quoad operationes vero, de solo Patre dici potest, quod sanctificaverit Filium; solus Pater misit Filium, ut luculentissime Filius ipse testatur hisce verbis: *Quem Pater sanctificavit, & misit in mundum* (l). Deinde, solus Filius caro factus est, solus Filius de cælo descendit ut salvaret genus humanum: ergo Pater ac Filius una eademque persona non sunt.

VIII. Verum actualis Filii existentia, distincta ab existentia actuali Patris etiam ante Incarnationem apertissime ex eo colligitur, quod non Pater, sed solus Filius apparuit Abrahamæ, Jacob, ac cæteris Patriarchis: *Nectunc Pater visus est, sed Filius.* Solus hic Filius hospes est Abrahamæ; ipse Agar fugatam de domo Abrahamæ cum puero consolatur & visitat; ipse cum Jacob loquitur, & dirigit eum in omnibus viis suis. Et, ut altiora petamus, de solo Filio in Scripturis dicitur, quod descendit ad turrim quam ædificabant Filii hominum, & confudit, illic ipsorum linguas, ut non audiret unusquisque vocem proximi sui; atque ita divisit eos, ex illo loco in universas terras, & cessaverunt ædificare. Quidquid de vetustis hisce Scripturæ interpretationibus sentiant eruditi, certum semper indu-

(k) Joan. cap. 10. vers. 30.
 (l) Joan. cap. 10. vers. 36.

III. SÆCULUM. *Objectio Sabellianorum soluta.* Cap. 22. pag. 752.

Operationes distinctæ & personales Patris & Filii. Cap. 22. pag. 753.

Peculiare Fili operationes. Cap. 26. & 27. p. 756. 757. & 758.

III. SÆCULUM. indubitatumque manebit, hisce oraculis Patres consuevisse prodere ac tueri propriam fidem quoad distinctionem Divinarum Personarum; & hoc esse validissimum momentum, quod ex eorum scriptis depromitur pro Mysterio Sanctissimæ Trinitatis.

IX. Quoad operationes Spiritus sancti, in Novatiano notabiliores mihi visæ sunt sequentes. Spiritus sanctus Prophetas inspiravit & Apostolos; quo spiritu idem Apostoli confirmati, pro nomine Domini nec carceres, nec vincula timuerunt, quinimodò ipsas sæculi potestates & tormenta calcaverunt. Ipse omnia mirabilia gessit: quæ a Christianæ Religionis primordiis contigerunt; & ideo Ecclesiam Domini undique & in omnibus perfectam & consummatam fecit. Hic est qui operatur sanctitatem in nobis, qui nos Dei facit templum, qui interpellat divinas aures pro nobis gemitibus ineloquacibus, qui Ecclesiam incorruptam & involatam perpetuæ virginitatis & veritatis sanctitatem custodit. Hæ sunt ex Novatiano proprietates personales Spiritus sancti, quas Romanus Presbyter nunquam confudit cum proprietatibus Patris & Filii. Firmum igitur ratumque manet, per Novatianum Spiritum sanctum esse personam a Patre & Filio distinctam; quod erat demonstrandum.

X. Cum per Novatianum in Trinitate denominationes sint & operationes cuilibet Divinæ Personæ propriæ ac peculiare, quemadmodum supra docuimus, necessario inde sequitur, per eundem Novatianum quasdam esse in Trinitate proprietates personales, quæ unam personam ab altera distinguant. Hinc docet Romanæ urbis eruditus Presbyter, solam Trinitatis primam personam sine origine esse; *Est ergo Deus Pater solus originem nesciens;* solum Patrem esse *innatum*, ac invisibilem. Pater est principium omnium, institutor, & creator; *Principium ipsius quoque Filii sui quem genuit:* Est pariter principium Spiritus sancti, qui ab illo procedit. Propter personales has proprietates, tum Filius, tum Spiritus sanctus considerantur a veteribus; & ab ipso etiam Novatiano; in aliquo sensu Patre minores, a quo uterque originem habet. Ex his sequitur infuper, quod Novatianus juxta Prædecessorum suorum doctrinam, absolutum Dei nomen soli Patri tribuit: *Unus Deus Pater probatur;* quod frequenter repetit; quia Divinitas, quæ Filio inest ac Spiritui sancto, ad Patrem tamquam ad originem & principium refertur: *Ille Majestas atque divinitas ad Patrem qui dederat eam revertitur & retorquetur.* Hoc autem nullam supponit imperfectionem, nullam naturæ dependentiam; nec inferiores in Filio ac Spiritu sancto perfectiones; quoniam uterque eandem habet naturam; easdemque perfectiones a Patre, uti ex mox dicendis constabit.

XI. Proprietates personales Filii sunt, quod a Patre genitus est, vel natus; utram-

Proprietates personales Filii.

que siquidem vocem indiscriminatim usurpat Novatianus, *Genitus & Natus:* a Patre suo originem habet: *Patri suo originem debens;* ab eo habet & naturam, & perfectiones divinas: *Est ergo Deus, inquit Romanus Presbyter, sed in hoc ipsum genitus, ut esset Deus. Est & Dominus, sed in hoc ipsum ex Patre ut esset Dominus Quidquid est; non ex se est, quia nec innatus est.* Sive dum Verbum est, sive dum virtus est, sive dum sapientia est, sive dum filius est, & quidquid horum est, non aliunde est quam ex Patre; & ad Patrem suum cuncta sibi subiecta Filius accepta refert, *Totam divinitatis auctoritatem rursus Patri remittit. Ut merito Deus, verba sunt Novatiani, ibid. Pater, omnium Deus sit, & principium ipsius quoque Filii sui quem Dominum genuit.* In hoc sensu, in quo nihil læditur naturæ Verbi, Novatianus subjicit Verbum natura Patri: in hoc sensu asserit, Filium nihil ex proprio arbitrio gerere, sed patris obtemperare præceptis; ita ut licet sit natura Filius Dei, tamen obedientia est minister paternæ voluntatis; & licet Deus sit, tamen obedientia sua ostendit unum Deum Patrem. *Filius autem nihil ex arbitrio suo gerit, nec ex consilio suo facit sed imperiis paternis omnibus & præceptis obedit, ut quamvis illum probet nativitas Filium, tamen morigeram obedientiam asserat illum paternæ voluntatis ministrum. Ita quamvis sit & Deus, unum tamen Deum Patrem de obedientia sua ostendit.* Habes modo in quo veteres præcise ponerent subordinationem Filii ad Patrem. Habebant Filium, etiam prout est Dei Filius ac Verbum Æternum, tamquam ministrum paternæ voluntatis; & paterni imperii obsequentissimum; & in hoc sensu eum Patre minorem asserant. Verum in exponenda cæterorum Patrum doctrina demonstravimus jam supra, has loquendi formulas minime lædere Verbi consubstantialitatem; & in sequenti capite eandem hanc veritatem a Novatiano apertam videbimus; etsi, quæ modo recitata sunt, eidem adversari videantur.

XII. Quoad Spiritum sanctum, inter personales ejus proprietates recensetur, quod procedat a Patre, ut constat ex pluribus; quæ Novatianus citat; Evangelii locis. A Filio æque procedit Divinus ille Spiritus, ut ex iisdem Scripturæ testimoniis commode inferri potest: a Filio infuper sumit quæcumque hominibus nuntiat; ut eruitur ex ratiocinio quod instaurat Novatianus ad demonstrandam Jesu Christi Divinitatem. „ Si homo tantummodo Christus; inquit Romanus Presbyter, quomodo Paraclerum dicit de suo esse sumpturum quæ nuntiaturus sit? Neque enim Paraclerum ab homine quicquam accipit, sed homini scientiam Paraclerum porrigit; nec futura ab homine Paraclerum discit, sed de futuris hominem Paraclerum instruit. Ergo aut non accipit Paraclerum a Christo homine quod nuntiat; „

III. SÆCULUM. *Proprietates personales Spiritus Sancti.* Cap. 29. pag. 761.

Proprietates personales Spiritus Sancti. Cap. 29. pag. 761.

III. „ tict; aut si accepit a Christo quæ nuntiet, SÆCULUM. „ Major ergo jam Paracletus Christus est; „ quoniam nec Paracletus a Christo acci- „ peret, Nisi minor Christo esset. Minor „ autem Christo Paracletus, Christum „ etiam Deum esse hoc ipso probat, a quo „ accepit quæ nuntiat, „ Ut testimo- „ nium Christi Divinitatis grande sit, dum „ minor Christo Paracletus repertus ab illo „ sumit, quæ cæteris tradit.

XIII. Talis igitur est Novatiani doctri-
na, cæterorumque Patrum, circa Myste-
rium Sanctissimæ Trinitatis. Etsi agnoscant
ipsi & fateantur, Patrem esse Deum, Fi-
lium esse Deum, Spiritum sanctum esse
Deum; & has tres Personas unam eadem-
que habere naturam, & easdem perfectio-
nes, nihilominus in hac Trinitate quam-
dam ponunt subordinationem; qua fit, ut
Pater major asseratur Filio, Filius vero
major Spiritu sancto. Hæc autem subor-
dinatio ac veluti dependentia Filii erga Pa-
trem, in hoc fundatur juxta Novatianum
cæterosque Patres, quod Filius a Patre
procedit, nihil ex arbitrio suo gerit, sed
omnia ex voluntate Patris, &c. Idipsum
dicendum de Spiritu sancto erga Filium,
a quo æque ac a Patre procedit, & a quo
sumit quæ hominibus est nuntiaturus. Ve-
rum facile dignoscitur, hanc subordina-
tionem, hanc dependentiam non posse atin-
gere naturam Filii ac Spiritus sancti, quia
cum eorum natura sit ipsa natura Patris,
& cum uterque sit Deus, ac perfecte Patri
similis, nequeunt, præcise ex natura sua,
inferiores esse Patre. Concludendum ergo,
hanc subordinationem cadere in solam
personalitatem, & Filium esse non posse
Patre inferiorem, nisi quatenus est secunda
Trinitatis persona, sicuti nec Spiritus san-
ctus Patre ac Filio inferior esse potest, nisi
quatenus Trinitatis est tertia persona. Ver-
bum siquidem non obtemperat Patri, prout
Deus est, sed prout est Filius, prout a Pa-
tre est genitus; quod constituit secundam
Trinitatis personam: pariter Spiritus san-
ctus non est Filio inferior præcise prout
est Deus, sed prout ab ipso procedit, ab
eoque sumit quæ hominibus nuntiaturus
est; quod constituit tertiam Trinitatis per-
sonam. Hinc Pater, Filius, & Spiritus
sanctus tum magnitudine, tum potentia,
tum perfectionibus pares sunt, quia unam
eamdemque habent naturam, unam eam-
demque substantiam: quoad Personas vero,
Pater major est Filio & Spiritu sancto, quia
a Patre ambo procedunt; & Filius major
est Spiritu sancto, quia a Filio Spiritus
sanctus procedit. Ex quibus omnibus duas
veritates apprime necessarias colligo; vi-
delicet, Unitatem Naturæ in tribus Divi-
nis Personis, & Personarum distinctionem
in Naturæ unitate.

CAPUT III.

De Divinitate Jesu Christi, & de Spiritu Sancto.

I. Etsi ex quibusdam locis Capituli supe-
rioris in aperto sit, Jesum Christum

esse Deum, sicuti & Spiritum sanctum;
tamen non possum quin de utriusque Per-
sonæ Divinitate hoc loco differam, tum
quia de re magni momenti agitur, de qua
hodieum etiam nonnulli contendunt; tum
quia quædam ex supra recensitis Novatiani
loquendi formulis difficultatem creare pos-
sent lectori minus versato, nec probe cal-
lenti quo pacto se exprimerent veteres de
duabus hisce personis verba facientes.
Observavimus jam, subordinationem, quam
ad Patrem dicunt Filius & Spiritus sanctus,
eorum Divinitatem minime lædere. Ut
hæc propositio probetur, ostendendum est,
Filius esse Deum sicuti Pater Deus est;
& Spiritum sanctum esse Deum, sicuti Pa-
ter & Filius Deus sunt. Et hoc est præ-
cise hujusce Capituli argumentum.

II. Novatianus, quemadmodum vide-
bimus, non tueretur præcise Divinitatem
Spiritus sancti; nullibi enim aperte dicit,
eum esse Deum; ejusque orthodoxa Fides
de hoc articulo, hac sola ratione demon-
strari potest; quod scilicet eas operationes
Divino huic Spiritui tribuit, quæ nonnisi
Divinitati possunt convenire. Verum quod
attinet Jesum Christum, accurate adeo ac
præcise de illo loquitur, ut Novatiani ca-
tholicam doctrinam ille solus non asseque-
tur, qui in pleno meridie data opera cæ-
cutire velit. Quia vero longum nimis ac
injucundum esset Novatiani ductum sequi
in omnibus quæ tradidit de Salvatoris Di-
vinitate; hinc præcipua solummodo ejus
loca exscribam, quæ cæteris aptius Fidem
nostram firmabunt quoad primariam hanc
veritatem, quæ magnam tenet partem Tra-
ctatus de Trinitate.

III. Divinitatem Jesu Christi frequen-
ter adeo declarat ac tueretur sacra Scriptura,
ut a nemine in dubium revocari possit, nisi
de ipsius sacrae Scripturæ auctoritate dubi-
tare velimus. Hanc veritatem eo firmius Te-
stamentum. credere ac tenere debemus, quod Scriptu-
ra nunquam de illa hæsitat. Cur ergo, Trinitate.
inquit Novatianus, dubitemus dicere, quod
Scriptura non dubitat exprimere? Cur hæ-
sitabit fidei veritas, in quo Scripturæ num-
quam hæsitavit auctoritas? Novatianus pro-
fert primo loco oraculum Osæ, qui in per-
sona Patris ait: Salvabo eos (intellige do-
mum Juda) in Domino Deo ipsorum (a).
Si Deus salvare se dicit in Deo, subjungit
Novatianus, non autem salvat nisi in Chri-
sto Deus; cur ergo homo dubitat Christum
Deum dicere?

IV. Æque urget Novatianus hæc Isaïæ
verba: Ecce Virgo concipiet & pariet Fi-
lium, & vocabitis nomen ejus Emmanuel;
quod interpretatum est, Nobiscum Deus (b).
Et hæc pariter ipsius Prophetæ: Ecce Deus
noster judicium retribuet, ipse veniet, &
salvabit nos (c). Quæ quidem, de Verbo
prædicata dicit Novatianus juxta veterum
doctri-

(a) Cap. 1. vers. 7.

(b) Cap. 7. vers. 14.

(c) Cap. 35. vers. 4.

III.
SÆCULUM.

III. doctrinam. Profert insuper hoc Habacucci
SÆCULUM. oraculum: Deus ab austro veniet, & san-
ctus de monte Pharan (a). Quæ verba
in Salvatore impleta dicit, quia Salvator
in Bethleem, qui in meridianam respicit
Cæli plagam, & in austrum est ab Jerusa-
lem, natus est. Cæterum, asserit ipse,
cum omnibus qui ante ipsum floruerunt
Patribus, quod cum laudatum Habacucci
oraculum intelligi nequeat de Deo Patre,
qui de loco ad locum non movetur, neces-
sario interpretari debet de Filio, qui, uti
homo, potest de loco in locum venire, &
intra sedis alicujus angustias contineri,

V. Christus Dominus igitur in veteri
Testamento declaratur Deus. Verum ex
Novo Testamento apertius idipsum colligi-
tur juxta Novatianum: Ipse siquidem
cordis noscitur secreta, & peccata dimittit;
ex quibus æquo jure infertur, Salvatorem
esse Deum cum solius veri Dei sit noscere
cordis secreta, & peccata dimittere. Cum
nullius sit nisi Dei, cordis noscere secreta;
... tum nullius sit nisi Dei, peccata di-
mittere. Insuper solus Deus dicere potest:
Ego & Pater unum sumus (b), solique
Salvatori reservatum erat has edere voces,
ut divinitatem suam ostenderet: Hanc vo-
cem de conscientia divinitatis Christus solus
edidit. Verba enim ista locum habere ne-
queunt, si Filius Deus non est: Quomo-
do enim, Ego & Pater unum sumus, si
non est Deus & Filius? Qui idcirco unum
potest dici, dum ex ipso est, & dum Fi-
lius ejus est, & dum ex ipso nascitur, dum
ex ipso processisse reperitur, Per quod &
Deus est.

Cap. 23.
pag. 754.

Cap. 13.
pag. 746.

Cap. 14.
pag. 746.

VI. Omnibus Divinitatis Christi proba-
tionibus & rebus instructus Apostolus
Thomas, respondens Christo, Dominus
meus & Deus meus dicit (c). Paulus
Apostolus de Christo habet: Deus benedi-
ctus in sæcula (d). Et alio loco, ut Chri-
sti Divinitatem ostendat, inquit, se non
didicisse Evangelium ab hominibus, sed a
Jesu Christo (e): quibus Divinitatem
Christi apertissime declarat laudatus Doctör
gentium. Quod si Evangelium, inquit
Novatianus, non se ab hominibus didicisse,
aut per hominem, sed per Jesum Christum
accepisse contendit, merito Deus est Christus.

VII. Si homo tantummodo Christus,
prosequitur Novatianus, quomodo vivens
in hunc mundum, in sua venit, & sui eum
non receperunt, cum homo nullum fece-
rit mundum? Si homo tantummodo Chri-
stus, quomodo mundus post ipsum factus
esse refertur, cum non per hominem mun-
dus, sed post mundum homo institutus
referatur? Si homo tantummodo Christus,
quomodo non ex femine tantum David
Christus, sed Verbum caro factum est, &
habitavit in nobis? Si homo tantummodo

(a) Cap. 3. vers. 3.

(b) Joan. cap. 10. vers. 30.

(c) Joan. cap. 20. vers. 28.

(d) Ad Roman. cap. 9. vers. 5.

(e) Ad Galat. cap. 1. vers. 12.

Christus, quomodo qui de cælo venit, quæ III.
vidit & audivit testificatur, cum conster, SÆCULUM.
hominem de cælo, quia ibi nasci non possit,
venire non posse? Si homo tantummodo
Christus, quomodo visibilia & invisibilia,
throni, virtutes, & dominationes per ipsum,
& in ipso creata esse referuntur, Cum vir-
tutes cælestes per hominem fieri non potue-
rint, quæ ante hominem ipsum esse de-
buerint?

VIII. Si homo tantummodo Christus, Cap. 14.
quomodo adest ubique invocatus, cum hæc pag. 747.
hominis natura non sit, sed Dei, ut adest
omni loco possit? Quæ quidem verba vali-
dissime evincunt Divinitatem & Consub-
stantialitatem Filii Dei: hæc enim immen-
sitas nonnisi Deo convenire potest; & ubi-
que adest nequit nisi solus ille, qui Deus
sit sicuti Pater, eique consubstantialis: hæc
immensitas character est & nota Divinitati
essentialis, qua Divinitas ipsa perfectissimo
modo designatur.

IX. Si homo tantummodo Christus, cur
homo in orationibus mediator invocatur,
cum invocatio hominis ad præstandam sa-
lutem inefficax judicetur? Si homo tan-
tummodo Christus, cur spes in illum poni-
tur, cum spes in hominem maledicta refera-
tur? Si homo tantummodo Christus, quo-
modo Joannes Baptista testatur & dicit:
Qui post me venit, ante me factus est, quia
prior me fuit (f)? cum si homo tantum-
modo Christus post Joannem natus, ante
Joannem esse non possit, nisi quoniam,
illum, qua Deus est, ante præcedit.

X. Si homo tantummodo Christus, quo-
modo quæ Pater facit, & Filius facit simi-
liter, cum homo cælestibus operibus Dei
similia opera facere non possit? Si homo
tantummodo Christus, quomodo sicut Pa-
ter in se vitam habet, ita dedit Filio vitam
habere in semetipso? Si homo tantummo-
do Christus, quomodo refert: Ego sum
panis vitæ qui de cælo descendi (g): cum
panis vitæ homo esse non possit ipse mor-
talis? Si homo tantummodo Christus, quo-
modo dicit, quia Patrem Deum nemo vi-
dit unquam: nisi qui a Deo est, hic vidit
Deum (h)? Si autem dum ex Deo est, Cap. 15.
Deum vidit, plus se quam hominem, dum pag. 747.
Deum vidit, intelligi voluit: Nemo igitur
Christum . . . Deum hæsitet pronuntiare.

XI. Objiciet fortasse aliquis, quædam
ex allatis Novatiani argumentis ostendere
quidem, Jesum Christum non esse homi-
nem, sed non evincere manifeste ejusdem
Divinitatem; ideoque sat superque esse si
eidem naturam tribuamus humana perfe-
ctiorem, puta Angelicam. Hæc autem
non est, nec fuit unquam Novatiani mens:
si enim Angeli, inquit ille, cum omnibus
cæteris quæcunque subiecta sunt Christo,
dicuntur Dii; Multo magis . . .
Christus, cui sunt omnes Angeli subiecti,
Deus.

(f) Joan. cap. 1. vers. 15.

(g) Joan. cap. 6. vers. 51.

(h) Joan. cap. 6. vers. 46.

III. SÆCULUM. *Deus esse dicitur.* Si Angelus Christo minor est, prosequitur Novatianus, Angelus autem Deus dicitur; *Magis consequenter Christus Deus esse dicitur, qui non uno, sed omnibus Angelis & major, & melior invenitur.* Igitur Jesus Christus non est purus homo, nec inter Angelos recenseri potest: igitur necessario Deus erit: sed unus est verus Deus: ergo Jesus Christus est verus Deus cum Patre & Spiritu sancto, ut capite superiori probavimus.

Cap. 16. pag. 748. XII. Novatianus probat infuper Divinitatem Jesu Christi his ejusdem Salvatoris verbis: Solvite templum hoc, & ego in triduo fuscitabo illud (a). Et rursus: Potestatem habeo animam meam ponendi, & rursus recipere eam (b). Contendit igitur Romanus Presbyter illum solummodo hæc dicere posse, qui ex Patre est, qui est apud Patrem, per quem facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil, qui est *Imitator paternorum operum, atque virtutum, imago invisibilis Dei . . . magni consilii Angelus, tandem verus Dei Filius.*

Cap. 17. pag. 748. & 749. XIII. Late vero ac pulchre Divinitatem Salvatoris probat confirmatque Novatianus auctoritate Apostoli, qui ad Philippenses scribit: Qui (Salvator) cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est æqualem se Deo esse, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo (c). In hæc siquidem verba: *Qui cum in forma Dei esset, hæc habet.* „ Si „ homo tantummodo Christus, in imagine „ Dei, non in forma Dei relatus fuisset; „ hominem enim scimus ad imaginem, „ non ad formam Dei factum. Sed nec „ in Angelis formam Dei legimus; nisi „ quoniam hic præcipuus atque generosus „ præ omnibus Dei Filius Verbum Dei, „ imitator omnium paternorum operum, „ *Forma est Dei Patris . . . Deus est exemplo Patris . . . & Deus ad formam Dei Patris ex ipso genitus atque pro-*latus.

Ibid. XIV. Deinde ex illis verbis Apostoli: semetipsum exinanivit formam servi accipiens; Divinitatem Jesu Christi colligit Novatianus, inquit: Si Christus, homo tantummodo natus fuisset, per hoc exinanitus non esset: homo enim nascens augetur, non exinanitur: nam dum incipit esse quod cum non esset, habere non potuit, non exinanitur, sed potius augetur atque ditatur. *Ac si Christus exinanitur in eo quod nascitur . . . quomodo homo tantummodo est?* Sed quia vere seipsum exinanivit, Deus donavit illi nomen, quod est super omne nomen. Hoc autem nomen non aliud est, juxta Novatianum, quam nomen Dei. *Quod utique non aliud intelligimus esse, quam nomen Dei.*

XV. Nec finem dicendi faciam, si omnia exscribere velim Scripturarum loca,

(a) Joan. cap. 7. vers. 19.
(b) Joan. cap. 10. vers. 18.
(c) Cap. 2. vers. 6, 7.

III. SÆCULUM. quibus Novatianus tuetur Divinitatem Jesu Christi. Nonnulla quæso accipe, erudite Lector, quæ cum validissime veritatem hæc confirmet, non potui quin aliis superius recitatis adnecterem. „ Si homo „ tantummodo Christus, inquit Novatianus, quomodo dicit, Ego ex Deo prodii „ & veni, (d), *Cum constet hominem a Deo factum esse, non ex Deo processisse . . . Deus ergo processit ex Deo, concludit idem Presbyter, dum qui processit sermo Deus est qui processit ex Deo.* Animadvertamus autem hoc loco, Novatianum distinguere has voces, *a Deo factum esse, & ex Deo processisse:* siquidem postremæ hæc voces de solo Deo prædicari possunt; Deus sit necesse est qui ex Deo procedit: primæ autem voces tum homini communes sunt, tum cæteris omnibus creaturis, quæ re ipsa sunt opus manuum Altissimi.

XVI. Christus in Evangelio ait: Si quis verbum meum servaverit, mortem non videbit in æternam (e). Quomodo autem hoc promittere posset si homo tantummodo Christus, & non Deus? Immortalitas Divinitatis focia est, immortalitas Divinitatis est fructus. Christus igitur necessario Deus esse debet, ut immortalitatem iis donet, qui mandata ejus servaverint: nam si ipse mortalis esset, immortalem alterum facere non posset. Sed Christus per immortalitatem præstat & divinitatem: hanc autem præstare non posset, si tantummodo homo esset: igitur *Deum se probat, divinitatem porrigendo, quam, nisi Deus esset, præstare non posset.*

XVII. Tandem Novatianus in genere declarat, in Scripturis æque astrui Divinitatem Christi, ac ejus Humanitatem. *Tam enim Scriptura etiam Deum annuntiat Christum, quam etiam ipsum hominem annuntiat Deum. Tam hominem descripsit Jesum Christum, quam Deum quoque descripsit Christum Dominum.* Quoniam nec Dei tantum illum Filium esse proponit, sed & hominis; nec hominis tantum dicit, sed & Dei referre consuevit; ut dum est ex utroque, utrumque sit, ne si alterum tantum sit, alterum esse non possit; *Ut enim præscripsit ipsa natura, hominem credendum, qui ex homine sit, ita eadem natura præscripsit & Deum credendum esse, qui ex Deo sit: ne si non & Deus fuerit, prosequitur Romanus Presbyter, cum ex Deo sit; jam nec homo sit, licet ex homine fuerit, & in alterutro utrumque periclitetur; dum alterum altero fidem perdidisse convincitur.* Hoc pacto ratiocinatur Novatianus, astruitque apertissime hoc suo ratiocinio Verbi Consubstantialitatem: siquidem si conceptissimis verbis tradit ille, quod is est homo, scilicet ejusdem naturæ, & homini consubstantialis, qui ex homine est; pari jure ille Deus est, & vero Deo consub-

(d) Joan. cap. 16. vers. 28.
(e) Joan. cap. 16. vers. 28.

III. SÆCULUM.stantialis, qui ex Deo est. Vel hæc est vera ac genuina Novatiani mens, vel instituta comparatio corrumpit; vel hæc est vera ejus mens, vel non ratiocinatur: verum teneamus potius, eum hoc loco aptissime ratiocinari, adeoque eum agnoscere Filium uti verum Deum & Patri consubstantialem.

XVIII. Ut eandem hanc veritatem confirmet Novatianus, ex hæreticorum parte argumenta conquirat: hinc asserit, in sacris litteris evidenter adeo tradi Divinitatem Jesu Christi, ut plerique hæreticorum divinitatis ipsius magnitudine & veritate commoti auferint, non Filium, sed Patrem eum esse promere vel putare. *Isque adeo hunc (Jesum Christum) manifestum est in Scripturis esse Deum tradi, ut plerique hæreticorum . . . auferrent non Filium, sed ipsum Deum Patrem promere vel putare.* Hinc error Sabellianorum, Noeti, dicam libentissime Socinianorum etiam nostræ ætatis, qui unam solummodo Divinam Personam agnoscunt, est invictissimum argumentum Divinitatis Jesu Christi: *Divinitatis Christi argumentum grande aut præcipuum est.*

XIX. Alii quoque hæretici, subjungit Novatianus, usque adeo Christi manifestam amplexati sunt divinitatem, ut dixerint illum fuisse sine carne; & totum illi susceptum detraxerint hominem, *Ne dequerent in illo divini nominis potestatem, si humanam illi sociassent nativitatem:* quod tamen nos non probamus, prosequitur Novatianus, sed argumentum asserimus, usque adeo Christum esse Deum, ut quidam illum subtracto homine tantummodo putarint Deum. Refellit subinde hunc errorem doctissimus Presbyter, sed de hoc in sequenti Capite fuse disseremus.

XX. Illi inter veteres hæreticos, qui Christi Divinitatem acriter impugnabant, verbis ludentes ineptissimas has nugas objiciebant: Si alter Pater, alter est Filius; Pater autem Deus, & Christus Deus; non ergo unus Deus, sed duo Dii introducuntur pariter, Pater, & Filius: ac si unus Deus, consequenter homo Christus, ut merito Pater sit Deus unus. Hunc solvit nodum Novatianus ostendens, unum Deum esse, licet duæ istæ Personæ diversæ sint, Dei unitatem evincit pluribus Scripturarum oraculis superius recensitis capite primo hujus Sectionis: Personarum vero distinctionem ostendit ex diversis Patris ac Filii qualitatibus personalibus, Pater ingenuus est, Filius vero est genitus: Pater originem nescit, Filius Patrem originem suam suumque principium agnoscit. Sed de hoc argumento satis superque dicta sunt capite secundo hujus Sectionis.

XXI. Si Christus non homo est tantum, sed & Deus, opponebant infuper iidem hæretici, Christum autem refert Scriptura mortuum pro nobis & resuscitatum, jam docet nos Scriptura credere Deum mortuum: aut si Deus non moritur, Christus autem mortuus refertur, non erit Christus

Solvitur alia obiectio. Cap. 20. pag. 751.

Obiectio veterum Hæreticorum soluta. Cap. 30. pag. 762.

Probatur eadem Divinitas Salvatoris ex hæresi Rocitarum. Cap. 18. pag. 750.

Ex errore Sabellianorum probatur Divinitas Jesu Christi. Cap. 18. pag. 749.

III. SÆCULUM. Deus, quoniam Deus non potest accipi mortuus. Verum futilem hanc difficultatem resolvit Novatianus duas in Christo naturas distinguendo, Divinam, & Humanam. Secundum naturam humanam mortuus est Salvator, minime vero secundum naturam divinam, quæ immortalis est: *Divinitas in Christo non moritur, sed carnis solius substantia extinguitur.* Quid simile in cæteris hominibus evenire videmus: caro siquidem sola incursum interitus mortisque paritur; extra leges autem interitus & mortis anima incorrupta cernitur. Hæc igitur obiectio, ineptissima nuga & ipsa est, quam retulisse refutasse est.

XXII. Major autem difficultas instaurari potest ex ipso Novatiano, ex modo videlicet quo interpretatur hæc verba Salvatoris: Ego & Pater unum sumus (a). Videtur enim ponere hanc unitatem in unione, ac unanimitate Patris & Filii: *Unum autem quod ait, verba sunt Novatiani, ad concordiam & eandem sententiam & ipsam charitatis societatem pertinet; ut merito unum sit Pater & Filius per concordiam, & per amorem, & per dilectionem.* In hoc præcise sensu eadem Scripturæ verba interpretati sunt Ariani.

XXIII. Facile autem diluitur proposita difficultas si consideremus, Novatiani verba non esse exclusiva, nec ipsum asserere, in hoc solummodo sensu interpretari posse laudatum Christi oraculum: hinc notabiliter imminuitur vis objectionis. Cæterum Novatianus, diversam omnino ejusdem textus interpretationem adornat alio loco, & manifeste probat unitatem & identitatem naturæ in Patre & Filio, quemadmodum demonstravimus numero quinto ejusdem hujus Capituli. Etenim non tantum ait, solum Deum proferre posse has voces: Ego & Pater unum sumus; & solum Christum has voces posse edicere ad manifestandam suam Divinitatem: *Hanc vocem de conscientia divinitatis Christus solus edicit: sed addit infuper, præferas voces locum habere non posse, si & Filius non est Deus. Quomodo enim Ego & Pater unum sumus, si non est Deus & Filius? . . . Qui idcirco unum dicitur, dum ex ipso est, & dum Filius ejus est; & dum ex ipso nascitur, dum ex ipso processisse reperitur.* Falsum igitur apprime est, Novatianum arctare Patris ac Filii unitatem ad solam unionem sententiæ & voluntatis, cum ex Novatiano hæc posita sit in identitate naturæ, in unitate essentiæ, quemadmodum demonstravimus.

XXIV. Novatianus frequenter in suo Tractatu de Trinitate asserit, Jesum Christum utique habendum esse ut Deum; tamen non ideo eripiendum Patri; quod unus & solus Deus sit. *Deus, ipsissima ejus verba sunt, utique procedens ex Deo secundam personam efficiens; sed non eripiens illud Patri, quod unus est Deus.* Ex quibus verbis inferri posse videtur, Filium non esse

(a) Joan. cap. 10. vers. 30.
D d 2

III. esse verum Deum, sicut Pater verus Deus SÆCULUM. est, adeoque non esse eidem consubstantialiam.

XXV. Aliquid negotium faceretur hæc obiectio, si ex dictis capite secundo hujus Sectionis non constaret, hoc loco verba fieri de subordinatione personali Filii erga Patrem, quæ quidem naturam Filii nec levissime attingit. Afferere possumus cum Novatiano; Patrem esse solum Deum, dummodo in Novatiani sensu id asseramus, scilicet referamus omnem Divinitatem ad solum Patrem, tamquam ad suam originem, suumque principium, sed uno eodemque tempore fateri necessario debemus, hanc Divinitatem, etsi in Patre tota sit tamquam in suo principio, communicari etiam Filio, & a Patre hanc emitti, & in Filium dirigi; licet per substantiæ communionem ut loquitur Novatianus, ad Patrem tamquam ad suum principium revolvatur. In hoc solummodo sensu Romanus Presbyter ait, Patrem esse unum Deum. *Unus Deus ostenditur Pater, a quo solo hæc vis Divinitatis emissa, etiam in Filium tradita est directa, rursusque per substantiæ communionem ad Patrem revolvitur.* Attente autem consideranda veniunt hoc loco ea verba: *per substantiæ communionem*, quæ Consubstantialitatem Filii cum Patre invictissime ostendunt. Nunc vero de Spiritu sancto sit sermo.

XXVI. Ingenuè fatebimur, nullum in Novatiano occurrere testimonium, quod Spiritus sancti Divinitatem apertissime evincat: verum si attente perpendantur quæ habet ille de Divino hoc Spiritu, & si ad examen revocentur diversæ operationes, quas eidem adscribit, necessario concludendum erit, Spiritum sanctum esse Deum, non secus ac Pater Deus est, non secus ac Filius Deus est. I. Spiritus sanctus a Deo procedit, ut eruitur ex quibusdam Scripturarum oraculis quæ profert Novatianus; & sub hoc respectu ipse Deus est æque ac Filius; cum ex hac processione divinam assequatur essentiam, omnesque divinas perfectiones. 2º. Hic est, qui docet homines omnem veritatem, qui in Apostolis illuminator rerum divinarum fuit, qui ipsorum animos mentesque firmavit, ut pro nomine Domini nec carceres nec vincula, nec mortem timerent. 3º. Hic est qui Prophetas in Ecclesia constituit, qui virtutes & sanitates facit, opera mirabilia gerit, & Ecclesiam Domini undique & in omnibus perfectam & consummatam facit. 4º. Hic est qui super Christum venit & mansit, habitans in solo Christo *plenus est totus*. 5º. Hic animas nostras sanctificat, *Sanctitatis effector*, & virtute divinæ suæ æternitatis, ad resurrectionem immortalitatis corpora nostra perducit. 6º. Hic est tandem, qui passiones nostras coercet & frangit, charitates necit, virtutem sectandam nobis proponit, Ecclesiam incorruptam & inviolatam perpetuæ virginitatis & veritatis sanctitate custodit. Num diversæ istæ operationes alii unquam quam

foli Deo convenire possint, apud æquum & vel modice versatum Lectorem iudicium esto. Obiter animadvertamus, Novatianum tribuere Spiritui sancto divinam æternitatem: *Cum Spiritus sancti divina æternitate*; quæ quidem verba ipsius Divinitatem designant.

CAPUT IV.

De Incarnatione Verbi.

I. Si accuratissimum deprehendimus superius Novatianum, & summa præcisione de Trinitate differentem, deprehendemus pariter dum differit de Incarnatione Verbi; & ex solo ejus Tractatu de Trinitate quinque veritates de hoc Mysterio apprimè necessarias colligimus: videlicet 1º. Incarnationem a Prophetis prænuntiatam. 2º. Incarnationem vere ac realiter peractam, non vero apparenter solummodo, quemadmodum quidam hæretici falso autumarunt. 3º. Duas in Christo distinctas naturas. 4º. Harum naturarum hypostaticam unionem. 5º. Unam in Christo Personam. Hos articulos Novatiani auctoritate demonstrare nunc aggredior.

II. Æque perspicua sunt Vaticinia quæ in Veteri Testamento Incarnationem prænuntiant, ac ea quæ in Novo Mysterium hoc peractum esse testantur. *Hunc non minus*, inquit Novatianus, *et vetera prædicta, et Evangelia testantur.* Hunc (Jesum Christum) hunc Genesius testatur, cum dicit: Tibi dabo terram hanc, & semini tuo (a). Hunc quando luctatum ostendit hominem cum Jacob (b). Hunc quando dicit: Non deficiet Princeps de Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat is cui repromissum est, & ipse erit expectatio gentium (c). Hunc Moyses cum dicit: Provide alium, quem mittas (d) Hunc idem quando testatur, Prophetam vobis, dicendo, suscitabit Deus ex fratribus vestris: eum quasi me audite (e). Hunc quando dicit: videbitis vitam vestram pendentem nocte ac die, & non crederis ei (f). Quæ postrema verba per Novatianum, & omnes fere Ecclesiæ Patres designant Christum Crucis affixum.

III. Hunc manifeste testatur Isaias inquit: Prodiat virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet (g). Hunc eundem quando dicit: Ecce Virgo concipiet & pariet Filium (h). Propheta iste beata novi fœderis tempora notat perspicue cum ait: Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient, &c. (i) Christum

- (a) Genes. cap. 15. vers. 18.
 (b) Genes. cap. 32. vers. 24.
 (c) Genes. cap. 49. vers. 10.
 (d) Exod. cap. 4. vers. 13.
 (e) Deuteron. cap. 18. vers. 15.
 (f) Deuteron. cap. 28. vers. 66.
 (g) Isaiæ cap. 11. vers. 1.
 (h) Isaiæ cap. 7. vers. 14.
 (i) Isaiæ cap. 35. vers. 5. & seq.

III. SÆCULUM.

III. SÆCULUM.stum testatur, quando patientiæ virtutes exponit, dicens: non audietur in plateis vox ejus, arundinem quassatam non conteret, & lignum fumigans non extinguet (a). Hunc quando gentes in ipsum credituras prophetat: dicens: Ecce posui eum in principem & præcipientem gentibus: Gentes quæ te non noverunt, invocabunt te, & populi qui te nesciunt, ad te confugient (b). Hunc eundem quando ad passionem ejus exclamat dicens: Sicut ovis ad occisionem ductus est: Sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperiet os suum in humilitate (c). Hunc quando ejus humilitatem descripsit, inquit: Vidimus eum, & non erat ei species neque honor, homo in plaga, & sciens ferme infirmitatem (d).

IV. Christi resurrectionem ab Isaiæ prænuntiatam asserit idem Novatianus, & quidem hisce verbis: Et erit in die illa radix Jesse, & qui surget imperare gentibus, in eum gentes sperabunt, & erit sepulchrum ejus gloriosum: vel, ut legit Novatianus, *et erit requies ejus honor* (e). Contendit insuper, tempus resurrectionis designari hisce Osee verbis: Quasi diluculum præparatus est egressus ejus: quem locum sic legit Novatianus: *Quasi diluculo paratum inveniemus eum* (f). Christi gloriam, seu quod fessurus esset ad dexteram Patris, habemus ex Psalmis: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis (g). Ex quibus Psalmis habemus insuper, quod possessor omnium collocatur: Postula a me, & possessionem tuam terminos terræ (h). Hæc sunt Scripturarum oracula, quæ Novatianus perhibet uti vaticinia Incarnationis Verbi.

V. Quod vero hoc Mysterium vere ac realiter, non autem apparenter tantum, peractum sit, tanta perspicuitate docet idem Novatianus, ut major desiderari nequeat. *Neque igitur agnoscimus Christum*, inquit, *qui in imagine fuit, et non in veritate.* Christus, quem nos agnoscimus, non phantasmata, sed veritas fuit, & vere ea gessit, quæ gerere visus est, & vere in nostra substantia apparuit, sicuti in ea apparuisse visus est. Oppositum errorem navitas Domini & mors ipsa confutat. Verbum caro factum est, inquit Joannes, & habitavit in nobis (i): Ut merito corpus nostrum in illo fuerit, quoniam quidem nostram carnem sermo suscepit. Et sanguis ideo de manibus, ac pedibus atque ipso latere emanavit, *ut nostri consors corporis probaretur.* In eadem corporis substantia, in qua mortuus est, resurrexit, ut ipsius corporis vulneribus comprobatur.

- (a) Isaiæ cap. 42. vers. 2. 3.
 (b) Isaiæ cap. 55. vers. 4. 5.
 (c) Isaiæ cap. 53. vers. 7.
 (d) Isaiæ cap. 53. vers. 2.
 (e) Isaiæ cap. 11. vers. 10.
 (f) Osee cap. 6. vers. 3.
 (g) Psalm. 109. vers. 1.
 (h) Psalm. 2. vers. 8.
 (i) Joan. cap. 1. vers. 14.

III. SÆCULUM. Igitur Mysterium Incarnationis vere ac realiter peractum est, & non apparenter tantum.

VI. Nimius essem, si omnia exscribere vellem, quæ in Novatiano deprehenduntur circa duas Christi naturas. Id unum proponam, quod tradit ipse capite undecimo Tractatus de Trinitate, ex Scripturis videlicet Christum Dominum habendum esse uti Deum, & uti Hominem; ejusque passiones ostendere humanam naturam, portenta vero quæ operatus est, ejus divinitatem adserere. *Si probatio ex infirmitatibus Christi, illuc proficit, ut homo comprobetur: probatio divinitatis ex virtutibus illuc proficiet, ut etiam Deus adseratur.* Si enim, subjungit, *passiones ostendunt in illo humanam fragilitatem; cur opera non adserant in illo divinam potestatem?* Utraque ergo natura, humana ac divina, in Christo admittenda est, concludit Novatianus, tam verus Deus, quam verus homo adferi debet, si perfectam veritatem assequi & tenere velimus: periculum enim est, nec hominem illum ex passionibus ostendi, si non potuerit etiam Deus ex virtutibus adprobari: *Scriptura tam hominem descripsit (Jesum Christum) quam etiam Deum. Quoniam nec Dei tantum illum Filium esse proponit, sed et hominis; nec hominis tantum dicit, sed et Dei referre consuevit.* Homo est, quia ex homine est; sed æque est Deus, quia ex Deo est. Qui legunt ergo hominis filium hominem Christum Jesum, legant hunc eundem & Deum, & Dei Filium nuncupatum. *Nam quomodo, qua homo, ex Abraham; sic est etiam, qua Deus, ante ipsum Abraham. Qua homo, Filius David Dominus David, qua Deus.* Qua homo, sub lege factus est; qua Deus, Sabbati Dominus expressus est; qua homo, sententiam patitur; qua Deus, de vivis & mortuis iudicium habere reperitur. Qua homo, in cælum ascendit; qua Deus, ante descendit. Ita si mediocritates in illo approbant humanam fragilitatem, majestates in illo affirmant divinam potestatem. Oportet ergo duas in Christo naturas admittere. *Periculum est enim, cum utrumque legis, non utrumque, sed alterum credidisse.*

VII. Verum duæ istæ naturæ licet inter sese distinctæ, uniuntur tamen ac intus copulantur in Persona Salvatoris. *Homino est enim cum Deo junctus*, inquit Novatianus, *et Deus cum homine copulatus.* Utrumque ergo, habet alio loco, in Christo confœderatum est, *et utrumque conjunctum est, et utrumque connexum est.* Hypostatica est in Christo unio Divinitatis cum humanitate: *Pignorata in illo Divinitatis et humanitatis videtur esse concordia.* Utrumque naturam in sua persona sociavit: *In se Deum et hominem sociasse reperitur.* Felix hac intima duorum naturarum unione Unitas personæ oritur: *Ut merito Filius Dei per assumptionem carnis, Filius hominis; et Filius hominis per receptionem Dei* Verbi, *Unitas Personæ in Jesu Christo.*

Responsio. Cap. 31. pag. 74.

Divinitas Spiritus Sancti. Cap. 29. pag. 761. et 762.

III. SÆCULUM. Dux distinctæ naturæ in Jesu Christo. Cap. 11. pag. 744.

III. Verbi, Filius Dei effici possit. Et hoc sane est, quod in scholis appellatur communicatio idiomatum, quia fit, ut Deus sit homo, & homo sit Deus. Hoc altissimum atque reconditum Sacramentum, subjungit Romanus Presbyter, in Domino Jesu Christo, Deo & homine invenitur impleri. Verum de hoc argumento satis.

Regula pro intelligenda Sacra Scriptura. Cap. 28. pag. 759.

VIII. Primæ huic Sectioni finem imponimus sequentem regulam ex Novatiano excipientes pro intelligenda sacra Scriptura; eam scilicet frequenter annuntiare pro factis, quæ nondum facta sunt. Sæpe enim Scriptura divina, quæ nondum facta sunt, pro factis annuntiat; quia sic futura sunt; & . . . non quasi futura prædicat, sed quasi facta sint narrat. Cujus rei innumera exempla in Sacris Literis occurrunt.

SECTIO II.

PUNCTA MORALIA.

Uberior est Novatiani Doctrina Dogmatica quam Moralis: pauca nihilominus quæ in ejus scriptis deprehenduntur quoad rem moralem, pretiosa sunt & maximi momenti. Reprehendimus siquidem ex eo quinam esset primi parentis cibus; hominibus deinceps a Deo permissam fuisse carnem, nullam esse Christianis escam immundam; Deum nihil novi docuisse præceptis Decalogi, quoniam naturalis lex omnia complectebatur positive hujusce legis mandata. Plurima insuper ex eodem Novatiano eruimus apprimè necessaria quoad pœnitentiam. Quia vero isti articuli breves admodum sunt in Novatiano, nec totidem Caputum materiam ministrare valent; hinc sola paragraphorum distinctione unum post alium eosdem exponemus.

§. I.

De Cibo primorum Parentum nostrorum.

I. Fructus arborum, juxta Novatianum fuit, cibus hominis innocentis. Citius primis hominibus solus arborum fuit satus & fructus. Nam & innocentia decepturos alimenta ex arboribus, adhuc sibi bene conscios homines ad superna subrexit; & Commissum delictum ad conquirenda frumenta homines terræ soloque dejecit. Hinc propter prævaricationem hominis cibus immutatus est: Nam a pomis usum postea ad fruges contulit culpa.

II. Postea etiam usus carnis accessit, divina gratia humanis necessitatibus competentia ciborum genera prorsus opportunis temporibus porrigente; & quia jam mundus totus fuerat excolendus, Robustior cibus carnis offertur, ut ad emolumenta culturae plus aliquid humanorum corporum viribus adderetur. Antè culpam mollis ac levissimus cibus homini magnis laboribus haud subjecto sat superque erat: verum post culpam, quia jam non Paradisus cu-

stodiendus erat, sed totus mundus excolendus, robustiori cibo indigebant homines, ne magnis laboribus opprimerentur. Hæc sentit Novatianus de diversis cibis pro status diversitate homini oblatis: si autem verum est, carnis usum ideo concessum homini fuisse, ut magnos labores ferre posset, quomodo excusari possunt ii, qui nihil omnino agentes, vel suaviores delicias in cibis sectantur, & robustioribus insuper cibis vescuntur præ illis, qui in sudore vultus sui totam diem transigentes ad deperditarum virium reparationem solido cibo frequentissime carent?

§. II.

De Cibis in Lege Moysis vetitis.

I. Ignorat nemo, in veteri lege quorundam ciborum usum Judæis vetitum fuisse. Inquirendum autem est, quo fine Deus hunc usum prohibuerit. Sane Deus immunda non interdixit, inquit Novatianus, quia vel immunda ipse instituerit, vel reproba fecerit, cum cuncta quæ fecit pronuntiata sint valde bona. Quando igitur vetat quorundam animalium usum, intendit unice eosdem a vitiis arcere & passionibus, quæ per illa animalia designantur. Sic quando dicit, Camelum non manducabitis, vitam damnat enervem & criminibus tortuosam. Cum suem cibo prohibet assumi, reprehendit cœnosam & luteam & gaudentem vitiorum fordibus vitam: & sic de cæteris. His rationibus aliam adjungit Novatianus; ut scilicet Judæorum intemperantia coerceretur, & ad frugalitatis amorem inflammarentur. Nihil enim tam contrarium religioni ac pietati deprehenditur, quam intemperantia, & Dei timor cum hac passione commorari non potest. Non recipit luxuria Dei timorem.

II. Deus mandaverat Judæis pro determinato quodam tempore quorundam ciborum abstinentiam. Verum hanc legem Christus sustulit. Fuit ille finis hujusce legis; hinc Christianis nihil est immundum. Libertas ciborum iisdem concessa est, modo hac libertate non abutantur, & sub specie christianæ libertatis gulæ non indulgeant. Hæc enim nequaquam fuit Christi intentio dum omnem ciborum distinctionem de medio tulit. Non ex hoc statim, quia libertas ciborum concessa, luxuria permissa est; nec quia liberalius nobiscum Evangelium gessit, continentiam sustulit. Cæterum nihil ita temperantiam coercet quam Evangelium; nec ita constrictas quisquam gulæ leges, quam Christus, qui beatos legitur pronuntiasse, sed egenos, & felices esurientes atque sitientes; miseros divites, quibus ad imperium ventris & gulæ ferventibus, voluptatum nunquam posset mater deficere, ne desinere servitus posset. Novatianus vero Evangelicam hanc libertatem non extendit etiam ad cibos immolatos; in iis enim quamdam agnoscit puritatem, quam contraxerunt per propriam

III. SÆCULUM.

III. priam consecrationem dæmonis, qua fit ut qui sumunt inquinentur.

§. III.

De veteri Lege.

Vetusta lex spiritualis est, & spiritualiter interpretari debet. Cap. 2. pag. 775.

Dum differit Novatianus de præfata ciborum distinctione Judæis imperata docet pariter, Legem Moysis esse spiritualement, & spiritualiter esse interpretandam. Itaque illud in primis collocandum est, inquit ille, legem spiritualement esse; quam si spiritualement confiteantur, subjungit, de hæreticis verba faciens, spiritualiter legant. Divina enim divine sunt recipienda & sancta sancte utique asserenda. Cæterum culpa gravis inuritur, si terrestris & humana sacris & spiritualibus litteris doctrina præstatur, quod ut ne fiat cavendum est. Notabilem addit observationem quoad Decalogum Novatianus, nihil scilicet novum in illis tabulis tradi, cum illud solummodo admoneant, quod obliteratum fuerat: Denique & decem sermones illi in tabulis nihil novum docent; sed, quod obliteratum fuerat, admonent. Ratio hujusce rei perspicua est: præcepta siquidem Decalogi descendunt a lege naturali, quæ multo ante Decalogum apud omnes obtinebat. Cum autem obliterata esset, summa Dei misericordia factum est, ut positivis Decalogi præceptis renovaretur.

Decalogi præcepta nihil novum docent. Cap. 3. pag. 779.

§. IV.

De Pœnitentia.

I. Etsi nonnulla supra jam protulerimus quæ habet Novatianus circa Pœnitentiam, quæque exscripsimus ex quadam Epistola eidem tributa, quæ est ad Divum Cyprianum conscripta nomine Cleri Romani; tamen jucundum, ut reor, lectori erit, si iterum eadem proferam; brevi tamen stylo, ne eidem molestus sim. Ait itaque Novatianus, eos, qui idolis quidem non immolaverant, sed immolationem jam factam consinxerunt, ut persecutionem evaderent, inter apostatas esse recensendos: Hoc ipso jam paruit, quod videre se paruisse voluit. Vetat præproperam communionem pœnitentibus largiri, & per falsam misericordiam non profutura remedia præstare, & nova vulnera veteribus transgressionis vulneribus imprimere, ita ut inde miseris ad everfionem majorem eripiatur & pœnitentia. „ Ubi enim poterit indulgentiæ medicina proficere, subjungit „ idem Presbyter, si etiam ipse medicus

Libellatici recensentur a Novatiano inter Apostatas. Ep. 30. Edit. Oxon. pag. 210.

Adversus præproperas reconciliationes. Ibid.

Cibi immolati Christianis vetiti. Cap. 7. cap. 778.

intercepta pœnitentia indulget periculis, „ si tantummodo operit vulnus nec finit „ necessaria temporis remedia obducere „ cicatricem? Hoc non est curare, sed „ occidere.,

III. SÆCULUM.

II. Requirit ipse, & quidem jure optimo, ut Non sit minor medicina quam vulnus est; non sint minora remedia, quam vulnere dicere. Peccatores agnoscere debent delicti sui magnitudinem; non debent despicere momentaneam neque præproperam medicinam. Mittant legatos pro suis doloribus lacrymas, advocacy fungantur ex intimo pectore prolati genitus Erubescant & petere sed postulatione demissa, sed prece subdita; quoniam & qui petitur, flecti debet, non incitari: & sicut respici debet divina clementia, sic respici debet & divina censura: Deus enim ut est indulgens, ita est præceptorum suorum exactor. Paravit cælum, sed paravit & tartarum. Uno verbo media inter facilitatem & severitatem via tenenda est, juxta Novatianum, ut nec pro nam improbi homines laudent facilitatem, nec vere pœnitentes acculent quasi duram crudelitatem.

Pœnitentia proportio debet ad peccata. Ibid. pag. 211.

Dispositiones quæ pœnitentibus conveniunt. Ibid. pag. 212.

§. V.

Error Novatiani circa Pœnitentiam.

Laudatam superius moderationem utinam semper retinisset Novatianus: verum in illum excessum severitatis, quem damnaverat, deinceps prolapsus est, cum voluerit pœnitentibus denegandam esse reconciliationem, quæcunque tandem esset de patris criminibus pœnitentia: quam inhumanam doctrinam hauserat ille ex Stoicorum Philosophia, uti tradit S. Cyprianus in sua ad Antonianum epistola, & alibi. Hinc ab eodem Sancto Carthaginensi Episcopo Novatianus appellatur: Misericordiae hostis, intersector pœnitentiæ, doctor superbiæ, veritatis corruptor, perditor charitatis (a). Novatianum eloquentem fuisse, testatur laudatus S. Cyprianus; sed ejus eloquentiam, venenatam appellat, & in perniciem fratrum perstreptentem: In perniciem fratrum lingua sua perstreptens, & facundiæ venenatæ jacula contorquens: deinde eundem repræsentat magis durum sæcularis philosophiæ pravitate, quam sophiæ dominicæ lenitate pacificum. Hanc terribilem Novatiani jam Schismatici imaginem perhibet Divus Cyprianus.

(a) Epist. 60. p. 270.

DOCTRINA
SANCTI GREGORII
NEOCÆSARIENSIS,
COGNOMENTO THAUMATURGI.

ANIMADVERSIONES PRÆMITTENDÆ.

Elogia
S. Gregorii
Thaumatur-
gi ex veteri-
bus deprom-
pta.

I. Gregorius Neocæsareæ Ponti Episcopus, cujus Doctrinam exponere aggredimur, signis & miraculis illustris adeo fuit, ut in eorum multitudine atque præstantia Thaumaturgus appellatus sit: quo cognomento a cæteris, qui Gregorii obtinent nomen, distinguitur. Summus iste Vir portentum erat tum naturæ, tum gratiæ: naturæ quidem, propter eloquentiam ac eruditionem; gratiæ vero propter prophetiæ & miraculorum dona, quibus cumulatissime ornatus refulsit. Hinc a Divo Basilio (1) inter Apostolos ac Prophetas recensetur: eundem repræsentat laudatus S. Basilius veluti insignem magnamque lucernam in Ecclesia Dei fulgentem, & Spiritus Sancti ope terrorem habentem adversus dæmonum potestatem. Subjungit tandem, quod propter donorum excellentiam, quæ in ipso operabatur Spiritus Sanctus, in omni virtute, signis ac prodigiis, ab ipsis etiam veritatis hostibus alter Moyses appellatus fuit: *δευτερος Μωυσης*.

II. Eusebius (2) ipsum perhibet veluti omnium discipulorum Origenis studiosissimum, omniumque Episcoporum suæ ætatis nominatissimum (3). Insuper eum Auctorem dicit cujusdam Metaphrasis, seu Paraphrasis in Ecclesiasten, & cujusdam expositionis Catholicæ Fidei, S. Hieronymus (4) illi adscribit Orationem panegyricam, five de laudibus Origenis; Paraphrasim in Ecclesiasten, quam ait esse *Brevem, sed valde utilem*; & Epistolas, quarum nec numerum, nec qualitatem designat. Suidas de his epistolis verba faciens, ait: *Multas & varias epistolas composuit: & de Paraphrasi in Ecclesiasten sermonem habens, ait esse brevissimam illam quidem, sed sane quam admirabilem*. Tandem Theodoretus testatur, Magnum Gregorium (hoc siquidem nomine eum appellat) (5) propter prodigia Spiritus Sancti virtute patrata, celeberrimum fuisse, & hæc, etiam sua ætate, in omnium ore fuisse.

III. Præter recensita Sancti Gregorii Thaumaturgi Opera, alia pariter ipsius nomine circumferuntur, quæ omnia tamen supposititia sunt. Superest modo Symbolum Fidei, Epistola Canonica, Oratio panegyrica in Origenem, & Paraphrasis in Ecclesiasten; & hæc sunt genuina ejus Opera. S. Basilius loquitur etiam de Expositione Fidei, quam exaravit S. Gregorius adversus Ælianum ethnicum; sed hæc ad nos non pervenit; adeoque differt ab illa Fidei expositione, quam Gerardus Vossius se invenisse existimat, quamque publici juris fecit; quemadmodum Criticorum peritissimi animadvertunt, & evincunt. Postrema hæc Fidei expositio, de qua Vossius, vel hoc solo momento supposititia ostenditur, quod videlicet illius Auctor existimat tamquam alienos a Fide eos omnes, qui communicant cum iis, qui rejiciunt homouision. Sane hæc vox tantam auctoritatem non obtinebat ætate S. Gregorii Thaumaturgi. Verum de his satis.

SECTIO PRIMA.

PUNCTA DOGMATICA.

§. I.

Sacra Scriptura.

Cum pauca, eaque brevissima, sint S. Gregorii Thaumaturgi Opera quæ ad nos pervenerunt; hinc ex illis notabiliora exscribemus, & totam ejus Do-

ctrinam in paragraphos digeremus, cum præsto non sint quæ integris absolutisque Capitibus exornandis sufficiant. Ut vero a Scriptura initium sit, animadvertendum est, hanc a Divo Gregorio appellari Sacram & Divinam: *Sic enim, inquit in sacris litteris legere est, & paucis interjectis: Sacra Scriptura. Orat. in Paneyr. in quia Divina; quæ sat superque ostendunt orthodoxam fidem Sancti hujus ac Magni Episcopi quoad inspirationem divinam sacre Scripturæ. Loquitur pariter idem S. Gregorius, & quidem non semel, de obsecritate, quæ in sacris litteris quandoqueprehenditur.*

§. II.

- (1) Lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 29. p. 62. & 63. Edit. Maurin.
(2) Lib. 6. Histor. Eccles. cap. 30.
(3) Lib. 7. cap. 25.
(4) Catalog. de Vir. illustr.
(5) Lib. 2. cap. 8. pag. 224.

§. II.
Trinitas, & Consubstantialitas Divinarum Personarum.

I. Accuratissima sunt quæ S. Gregorius docet de SS. Trinitate. Ait igitur, eam esse perfectam, *τριάς τελεία* absque divisione, absque ulla abalienatione in sua gloria, in sua æternitate, in suo regno.

Symbol. p. 1. *Quæ gloria, & æternitate, ac regno, atque imperio non dividitur; neque abalienatur. Non igitur creatum quid, prosequitur S. Gregorius, aut servum in Trinitate: neque superinductitium aliquid & adventitium, quasi non prius existens, posterius vero adveniens. Non ergo, subjungit idem Sanctus Episcopus, desuit unquam Filius Patri; neque Filio Spiritus; sed immutabilis & invariabilis, eadem semper manet Trinitas.*

II. Modo tenes, amice Lector, paucis verbis comprehensam totam Ecclesiæ fidem de Mysterio Sanctissimæ Trinitatis. Perfectam hanc Trinitatem credit Ecclesia, quia credit in tres Personas, quæ sunt unus idemque Deus, quia eandem habent naturam, easdemque perfectiones. Eadem est in Patre, Filio, & Spiritu sancto gloria, eadem æternitas, idem regnum atque imperium. Harum trium Personarum nulla est altera posterior tempore, vel dignitate inferior; & licet Filius a Patre sit genitus, ut videbimus infra, & ab eo procedat Spiritus Sanctus, ex illoque existentiam habeat; tamen duæ istæ Personæ Patri sunt coæternæ, quia in Trinitate nihil est quasi prius non existens, posterius vero adveniens; & immutabilis est Trinitas, est invariabilis. Sane nec post Concilium Nicænum Ecclesiæ fides de adorabili hoc Mysterio nitidius & accuratius exponi potest.

§. III.

De Persona Patris in Particulari.

Personales
Patris pro-
prietates.
Symbol. p. 1.

I. Quoad Personam Patris in particulari, docet S. Gregorius Thaumaturgus eam esse unum Deum: *εις θεός, unus Deus: esse Patrem Verbi viventis: πατήρ λόγος ζώντος*; Patrem Sapientiæ subsistentis: *σοφίας ὑφυσωτός*; Patrem potentiam ac characteris sempiterni: *καὶ δυνάμεως, καὶ χαρακτήρος αἰδίου*; Perfectum genitorem Filii perfecti: *Perfectus perfecti genitor, τελείος τελείου γεννήτωρ*. Patrem Filii Unigeniti: *Pater Filii Unigeniti*.

II. In quem S. Gregorii locum animadvertamus 1º. Sanctum hunc Episcopum appellare Patrem *Unum Deum*, consentaneè ad doctrinam cæterorum veterum, qui cum considerarent Patrem veluti principium & fontem Divinitatis Filii & Spiritus Sancti, soli Patri absolutum Dei nomen tribuebant. Hanc doctrinam hauserant illi certe ex Evangelio, & Apostolorum Epistolis, in quibus solus Pater per simplex Dei nomen distinguitur a Verbo & Spiritu Sancto, licet eandem essentiam, easdemque essentielles perfectiones habeant tum Ver-

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

bum, tum Spiritus Sanctus. 2º. Quando S. Neocæsariensis Antistes subdit: *Pater Sapientiæ subsistentis*, tunc aperte declarat, Verbum esse veram Personam a Patre distinctam, per actualem existentiam, quæ ab existentia Personæ Patris differt. 3º. Quando ait: *Perfectus Filii perfecti Genitor*, manifeste significat, Filium ejusdem esse cum Patre naturæ. 4º. Tandem per hæc verba: *Pater Filii Unigeniti*, docet nos distinguere modum, quo Filius a Patre procedit, a modo, quo ab eodem Patre procedit Spiritus Sanctus; & tradit pariter, nomen Filii Dei, Spiritui Sancto tribui non posse.

§. IV.

De Persona Filii seu Verbi Dei.

I. *Unus Dominus*, subjungit Sanctus Episcopus, *solus ex solo: μόνος ἐκ Filii pro-mόνος; Deus ex Deo Θεός ἐκ Θεῶν; Chara-cter & imago Deitatis: Verbum efficax: Sapientia constitutionis rerum universonum comprehensiva; & virtus atque potentia, universæ creaturæ effectiva: Filius verus, veri Patris: Invisibilis, ejus qui est invisibilis; Et incorruptibilis, corruptioni non obnoxii: Ac immortalis, mortis prorsus nescii: Et sempiternus sempiterni: καὶ αἰδίου αἰδίου.*

II. S. Gregorius appellat Filium hoc loco, Unum Dominum, in eodem sensu, in quo supra appellat Patrem, Unum Deum. Scripturarum auctoritate fulcitur semper Sanctus Episcopus quando sic loquitur, ut duas has Personas distinguat. Ait insuper, Filium esse Solum ex Solo; & sane, ut reor, ut distinguat Filium a Spiritu Sancto, qui non procedit a solo Patre, sicuti Filius, sed a Patre simul & Filio. Vocat pariter Filium, Verbum efficax, quia per Verbum omnia facta sunt, quemadmodum satis aperte seipsum exprimit paucis interjectis, inquiens, Verbum esse virtutem atque potentiam universæ creaturæ effectivam. Tandem illud observatione dignissimum est, S. Gregorium scilicet tam perspicue loqui de Verbi invisibilitate; cum cæteri, qui ante ipsum floruerunt, fere semper visibile illud dicant. Verum omnes isti quando sic loquuntur, præ oculis habent ipsius apparitiones; S. Gregorius autem hoc loco considerat unice Naturam Verbi, Verbum considerat præcise in seipso, quod quidem sub hoc respectu invisibile est æque ac Pater.

III. Alias præterea personales Verbi Orat. Paneproprietates deprehendimus ex Oratione gyr. in Orig. S. Gregorii in laudem Origenis sui Præ-
ceptoris: in ea siquidem perhibet Dei Filium veluti medicum, ac animarum nostrarum præfidem, veluti rerum omnium creatorem ac gubernatorem, veluti ipsam veritatem, tandem veluti in Patre, & cum Patre vere atque omnino conjunctum. *In ipso, & cum ipso (Patre) vere atque omnino conjunctus: ἐν αὐτῷ ὄν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀταχυνῶς ἠνόμειος.* Quæ voces æque probant actualement Verbi existentiam, &

E e

ejus

III. SÆCULUM. ejus cum Patre Consubstantialitatem. Quæ Verbi Consubstantialitas, paucis interjectis, clarius hisce verbis designatur: *Quem ipse . . . Pater unum secum faciens: ὅν τινα αὐτός ὁ . . . πατήρ ἐν πρός αὐτόν ποίσαμενος.* Quibus verbis Consubstantialitas Filii aperitissime asseritur, & validissime confirmatur.

Difficultas IV. Afferere ergo oportet, S. Gregorii ex eodem D. Gregorio deprehensibilem esse, quidquid, teste Divo Basilio, protulerit ipse in sua disputatione cum Æliano, quod oppositum videatur Subsistentiæ Verbi, sive actuali ipsius existentiae a Patre distinctæ. Utrique Divus Basilus eidem attribuit hanc phrasim: Patrem & Filium mentis quidem cogitatione duo esse, sed hypostasi unum. Verum Divus Basilus Sabellianis, qui præfato textu abutebantur, ita responderet. Hoc autem non docendi causa, sed decertandi in Dialogo cum Æliano dictum esse, intelligere non potuerunt qui sibi ipsi ob ingenii subtilitatem beati videntur. Qua in disputatione, prosequitur Sanctus Cæsariensis Episcopus, multa librorum errata. Deinde vero Gentilem erudiens (S. Gregorius) non existimabat accuratius disceptandum esse de verbis; sed non nihil etiam indoli illius, qui introducebatur, concedendum, ut ne iis quæ perspicua sunt, repugnaret. Qua propter & multas illic invenias voces, concludit S. Basilus, quæ nunc robur maximum hæreticis præbent, quales sunt *Creatura, & factura, & si quid ejusmodi.* Multa autem & de conjunctione cum homine dicta ad Divinitatis rationem referunt qui incite scripta illa intelligunt, quale est & hoc ipsum, quod ab ipsis decantatur. Hactenus S. Basilus.

§. V.

De Persona Spiritus Sancti.

Personales I. Sanctus Gregorius agnoscit pariter ad Spiritus S. proprietates. unum asserit esse: *Unusque Spiritus Sanctus*; & a Deo suam habere existentiam, *ex Deo existentiam habens*; & apparuisse hominibus per Filium; & perfectam esse Filii imaginem, *Imago Filii Perfecti perfecta*; & esse vitam, & viventium causam, & fontem sanctum, & sanctitatem, & sanctificationis suppeditator: *Sanctitas, sanctificationis suppeditator: ἁγιότης ἁγιασμοῦ χαρισμός,* & in eo manifestari Deum Patrem, & Deum Filium: *In quo manifestatur Deus Pater, . . . & Deus Filius ἐν ᾧ φανερεῖται Θεὸς ὁ πατήρ καὶ Θεὸς ὁ υἱός.*

II. Nulla in hæc verba animadversione opus est, quæ majori, quæ desiderari possit, præcisione tuentur Divinitatem Spiritus Sancti, ejusque cum Patre & Filio consubstantialitatem. Et re quidem vera, num potest ex Deo existentiam habere, esse perfecta Patris ac Filii imago, esse fons vitæ & sanctitatis, qui non sit Deus? Cum vero S. Gregorius subjungit, Patrem & Filium

manifestari in Spiritu Sancto, nonne eandem agnoscit in Spiritu Sancto naturam, eandemque Patris & Filii essentiam? Cæterum si Filius non est perfecta imago Patris, nisi quia ab illo procedit, necessario sequitur, Spiritum Sanctum procedere a Filio, quoniam est perfecta Filii perfecta imago, ut asserit laudatus S. Gregorius.

§. VI.

Necessitas Gratiæ, & Angeli Custodis.

I. In Panegyrica Oratione S. Gregorii: in laudem Origenis locus occurrit, quo gratiæ necessitas asruitur. Sermonem habens Sanctus iste Episcopus de Virtutibus Moralibus, uti sunt Fortitudo, Temperantia, & cætera his similes, ait, excelsas illas esse & maximas, & comparari a nemine posse, nisi Deus illas dederit: *Nam maximæ sunt illæ & excelsæ: & neutra comparari potest, nullique fas est consequi, nisi certe cui Deus aspiraverit.*

II. Loquitur pariter in eadem Oratione de Angelorum custodia: Gratiæ siquidem agit suo Angelo Custodi, eo quod necessitudinem cum Origene eidem procuraverit; testaturque, sacrum hunc Angelum, cui custodiam habuisse a puero. *Sacerdos D. Gregorius Angelus Dei, qui pascit me ab adolescentia gregii Thaumaturgi.* Et infra: *Qui cum in cæteris omnibus semper nutritor & curator meus fuerit . . . ut olim me, ita nunc quoque alit, & erudit, ac manu ducit. Tum præter alia omnia, conjungi me cum hoc viro . . . fecit.* Hæc sunt notabilia quoad Dogma, quæ in Operibus S. Gregorii Thaumaturgi deprehendere potui.

SECTIO II.

PUNCTA MORALIA.

§. I.

De Scriptis Atheorum & Ethnicorum.

I. Innumera quoad rem Moralem facile foret exscribere ex Paraphrasi S. Gregorii in Ecclesiasten, & reipsa exscriberemus, nisi id omittimus consultius duceremus; ne fastidio simus Lectoribus, cum nihil præter contenta in Sacro hoc Libro, in laudata Paraphrasi deprehendatur. Er enim pauca admodum addit Paraphrastes textui Salomonis, & in id omnem operam ponit, ut nova methodo digerat sententias sapientissimi hujus Principis, easque evolvat quodammodo & nitidiori verborum dispositione proponat. Ex hac itaque Paraphrasi nihil exscribemus, iisque contenti erimus, paucissimis licet, documentis, quæ ex cæteris ipsius Operibus erui possunt; quæque uti pretiosa monumenta peculiari quodam modo suscipi ac venerari debent.

II. Magnus iste Episcopus in sua Oratione panegyrica in Origenem scribit, Origenem jubere consuevit discipulis suis, ut omnia, quotquot extabant veterum tum

III. SÆCULUM. Philosophorum, tum Poetarum scripta colligentes, nihil omnino rejicerent, nihilve repudiarent, præter ea quæ Atheorum essent, qui a communi hominum sensu discedentes, Deum aut Providentiam esse negant: *Hæc enim ne digna quidem esse quæ legantur, ne qua forte re inquinaretur nobis animus,* (verba sunt S. Gregorii) *qui . . . sermones audiat divino cultui repugnantes.* Quoad cætera Ethnicorum Opera, etsi Origenes eorum lectionem Discipulis suis permitteret, præcipiebat tamen, ut caute legerent: immo ipse simul incedens præibat, manuque ducebat, *manu ducens,* tamquam in via, ne in quid incurrerent aut flexuosum, aut infidum, aut in fraudem compositum; uno verbo, ne virtutis ac veritatis semitam amitterent. Id ipsum peragendum esset in Scholis Christianis, in quibus ad scientias addiscendas permittitur adolescentibus profanorum librorum lectio. Hujusmodi lectiones facile animum inquinant ac corrumpunt bonos mores, nisi summa prudentia, quam modo indigitavi, intercedat.

Adversus Atheorum Scripta. Orat. Panegyry. in Orig. pag. 69.

Prudentia, quæ necessario requiritur in lectione profanorum librorum. Ibid. p. 72.

Quid de illis sentiendum, qui in captivitate redditi cibos idolis immolatos comedissent. Epist. Canon. p. 38.

Decisio S. Gregorii circa Mulieres Christianas, quæ tempore captivitatis passæ erant violentiam. Ibid.

§. II.
Duo Casus Conscientiæ circa illos, qui in Captivitate detenti sunt.

I. Verisimile est, quemdam Ponti Episcopum, cujus ignoramus nomen, consuluisse S. Gregorium Thaumaturgum de peculiaribus quibusdam casibus; quoniam laudatus S. Gregorius eidem responderet, & de quibusdam casibus resolvit propositas difficultates. Respondet igitur primo loco interrogationi, quid oporteat fieri christianis, qui a Barbaris capti sunt, & quæ ipsis ab eis apponebantur idolothyta comederunt; responderet inquam, 1º. Hi cibi non gravant, pro eo quod non grave damnum afferunt, & maxime quando uno ore ab omnibus dicitur, idolis non sacrificasse Barbaros, qui in nostras regiones incurSIONES fecerunt. 2º. Adducit ex Apostolo & Evangelio sententias: Apostolus siquidem scribit (a): *Escæ ventri, & venter escis: Deus autem & eum, & has destruet. Sed Salvator quoque omnes cibos mundans: Non quod intrat, inquit (b), per os, coinquinat hominem, sed quod egreditur.* Hoc pacto S. Gregorius a peccato excusat illos, qui captivi apud Barbaros & infideles cum essent, cibos idolis immolatos comedissent.

II. Hunc casum de illis, qui captivi idolothyta comederunt, immediate sequitur alter casus de mulieribus christianis, quæ captivæ corruptæ fuerunt, Barbaris earum corpore insolenter abutentibus. De quo pariter casu S. Gregorius ait, se non gravari: nihilominus adhibita distinctione huic difficultati respondet hoc modo. „ Si prius quoque damnata vita fuerat, in res varias abeuntibus oculis fornicatoribus, ut scriptum est: fornicarius scilicet habitus suspectus est etiam tempore ca-

(a) 1. ad Corinth. cap. 6. vers. 13.

(b) Matth. cap. 15. vers. 11.

„ privitatis, & non oportet facile orationibus cum ejusmodi communicare. Sed siquidem aliqua, quæ in summa contentia vixerit, & puram, ab omni suspicione alienam priorem vitam ostenderit, nunc vi & necessitate in probrum contumeliamve lapsa sit: *Habebimus exemplum, quod est in Deuteronomio (c), de adolescentula, quam homo in agro invenit, & ea vi compressa, cum ipsa dormivit: Adolescentulæ inquit nihil facietis; non erit adolescentulæ peccatum mortis; Quia, subdit illustris iste Pontifex quemadmodum si qui homo adversus proximum suum infurrexerit, & ipsius animam morte affecerit; sic hanc rem adolescentula proclamavit, & non erat qui ei opem ferret.*

§. III.

Alii Conscientiæ Casus circa Furta, & Usurpationes.

I. Aliæ insuper occurrunt in eadem Canonica Epistola decisiones circa furta & usurpationes. S. Gregorius scribit, impiorum hominum esse, tempore incurSIONIS & ærumnarum lucrum facere ex sanguine pauperum, quemadmodum ipsius ætate apud quosdam Christianos in more positum erat. *In tempore autem incurSIONIS, in tanto luctu tantisque sletibus, ausos esse aliquos, tempus, quod omnibus exitium afferebat, excusare esse sibi lucrum; est hominum impiorum, & Deo invisorum, & quorum improbitati nihil potest adjici.* Hujusmodi scelestos viros excommunicat Sanctus Episcopus, ne forte ad totum populum ira Dei perveniat, & in eos primum qui præsumunt, & non inquirunt. Nonne id ipsum sentiendum de illis, qui nostræ ætate, cum annonæ difficultas est, lucrum faciunt ex pauperum sanguine? *Lucrum facientes ex sanguine,* inquit S. Gregorius. Quam multi, Dii boni! hodie sine scrupulo id peragunt, & egregios Christianos se venditant!

II. Docet alio loco S. Gregorius, ac decidit, nemini fas esse illud retinere, quod invenerit: *Nemo seipsum seducat, tamquam invenerit: Neque enim fas est ei qui invenerit lucrifacere.* Cujus decisionis veritatem probat ipse his Deuteronomii verbis: *Viso fratris tui vitulo & ove errante in via, ea ne despexeris, sed ea restitutione restitues fratri tuo (d).* Probat insuper his verbis Exodi: *Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum (e).* Si autem ab eo, qui in pace & in otio delicate vitam transigit, (subjungit eruditus iste Casuista) vel etiam ab inimico non licet lucrari; quanto magis ab eo, qui rebus adversis premitur, & necessitate coactus propria relinquit?

III. E.

(c) Cap. 22. vers. 26. 27.

(d) Cap. 22. vers. 1.

(e) Cap. 23. vers. 4.

III.

SÆCULUM.

Permissum non est pro propriis quæ perierunt, aliena quæ inveniuntur bona detinere. Ib. Can. 3. pag. 40.

Adversus eos, qui detinent a captivitate fugientes. Ib. Can. 6. pag. 40.

Adversus eos, qui cum captivi apud Barbaros detineantur, cum ipsis immiscentur, & latrociniis cum ipsis exercent. Ibid. Can. 7. p. 40.

Adversus eos, qui alienas domos invadunt. Ibid. Can. 8. pag. 40.

III. Æque damnat Sanctus Episcopus eos, qui sub pretextu quod propria amiserunt, aliena quæ invenerunt detinent. Alii autem, inquit, seipfos seducunt, pro propriis quæ perierunt, aliena, quæ invenerunt, detinentes. Nam quoniam Boradi & Gothi eis hostilia fecerunt, numquid ipsi aliis erunt Boradi & Gothi?

IV. Divus Gregorius habet veluti crimen incredibile non solum christianis, sed ipsis etiam infidelibus & impiis, quod nonnulli eo inhumanitatis, ac crudelitatis processerint, ut captivos aliquos qui fugerunt, vi retineant. Ideo mandat, ut hæc diligenter inquirantur, & mittantur in regionem qui hæc persecrentur, ne vel fulmina, inquit, in eos cadant, qui hæc agunt.

V. Eos autem, qui inter Barbaros adnumerati sunt, & cum eis in captivitate invaserunt, obliti se esse Ponticos & Christianos; efferrati autem barbarique reddit, ut & ipsos christianos vel ligno vel suffocatione interfecerunt; vias etiam vel domos nescientibus Barbaris ostenderunt, vel eorum ædes hostibus manifestas fecerunt; ne ad divinarum quidem laudum auditionem admittendos esse decernit Sanctus Episcopus, donec Sancti simul congregati de iis communiter statuerint: Etiam ab auditione arcere oportet, donec de iis, congregatis Sanctis, aliquid communiter visum fuerit, & ante eos Spiritui Sancto.

VI. Decernit deinde, ut nec cum Audientibus stent qui alienas domos invadere ausi sunt, & seipfos primi non accusaverunt: eos autem, qui seipfos accusaverunt, & quod debent dederunt, statuit ut substernantur: Eos autem, qui alienas domos invadere ausi fuerint, si accusati quidem convicti fuerint, nec auditione dignos existimare oportet; sin autem seipfos annuntiarint, & reddiderint, in eorum qui convertantur ordinem substerni.

VII. Eos autem, prosequitur S. Gregorius, qui in campo aliquid invenerunt, vel in suis ædibus a Barbaris relictum, si accusati quidem convicti fuerint, sint similes in iis qui substernuntur: Sin autem seipfos enuntiaverint, & reddiderint, etiam precibus digni habeantur. Eos autem qui serviant mandata, absque omni turpi lucro facere oportet; nec indicationis, vel custodiae, vel inventionis pretium, vel quocumque nomine appellant, exigentes. Gratis igitur recitata officia præstabant Majores nostri, nec turpem sectabantur avaritiam, quam nimium sectantur nostræ ætatis Christiani, qui in hoc gloriantur, quod nihil agant, nisi præsto sit aliquod emolumentum.

VIII. Hæc sunt, quæ ex Canonica S. Gregorii epistola erant exscribenda quoad rem Moralem. Ex allatis vero probeprehenditur, ipsius ætate quosdam fuisse distinctos pœnitentiæ gradus; uti erant, arcerè ab auditione; ad auditionem admittere, sed non ad publicas orationes; ad has orationes admittere, sed in ordine substratorum. Omnes isti pœnitentiæ gradus evolvuntur, ut ita dicam, in Canone undecimo ejusdem Canonice epistolæ. Verum, quemadmodum egregie animadvertit Dominus Ceilierius (a), credere est, præfatam Canonem cæteris additum fuisse, ut quæ in superioribus tradita erant de diversis pœnitentiæ gradibus, explicarentur. Hinc desideratur undecimus iste Canon in Zonara, in Nomocanone Græco, ac in vetera quadam Collectione facta per Gregorium Patriarcham Constantinopolitanum, quam se legisse in Bibliotheca Domini Cancellarii, scribit Pater Morinus. Hunc vero Canonem omnium primus Balsamon publici juris fecit.

(a) Hist. Auc. Ecclesiast. Tom. III. p. 322.

DOCTRINA SANCTI DIONYSII PAPÆ.

ANIMADVERSIONES PRÆMITTENDÆ.

Elogia S. Dionysii Papa.

Paucissima sunt quæ ex Sancto hoc Pontifice habemus, & videtur insuper haud conscripisse multa, etsi ingenio & sermone plurimum valeret. Nam Eusebius (1), testimonio usus S. Dionysii Alexandrini, eum deprædicat disertum ac præclarum virum, etiam antequam ad summum Pontificatum evenheretur. Divus Basilus non solum illum appellat beatissimum Antifitem, & fidei integritate ac omnium virtutum genere illustrem (2), sed ejus insuper auctoritate utitur, ac confirmat præcipuas Religionis veritates (3). Divus Athanasius eum recenset inter eos Patres, quorum doctrinam, immo phrasas & verba Concilium Nicænum usurpavit (4). Lugenda sane calamitas, Pontificem hunc præclari ingenii

(1) Hist. Ecclesiast. lib. 7. cap. 7.

(2) Epist. 70. p. 164. recent. Edit. Tom. III.

(3) Lib. de Spiritu Sancto, cap. 29. Tom. III.

(4) Lib. de Synod. pag. 737.

III.

SÆCULUM.

Adversus eos, qui aliquid apud se detinent, quod ad Barbaros spectat. Ibid. Can. 9. p. 41.

genii specimen unum vel alterum solummodo dedisse; constat siquidem, binas tantum epistolas eum conscripisse; unam quidem ad Ecclesiam Cæsareæ in Cappadocia, ut eam consolaretur de incurfione Barbarorum, qua vexata fuerat; alteram vero ad Divum Dionysium Alexandrinum, in qua eundem orat, ut mentem suam aperiat circa errores ipsi adscriptos de Divinitate Verbi. Verum binæ hæc epistolæ inauspicato periere; & quod postremæ superest haud exiguum fragmentum, in Divo Athanasio reperire est, ex quo modicam partem Doctrinæ præfati Sancti Pontificis modo exscribemus.

§. I.

De Sanctissima Trinitate.

I. Sicuti Marcionitæ quodammodo tres Deos constituebant, dum in tres substantias alienigenas, & inter se omnino segregatas sanctam unitatem dispartiebantur; hinc Sanctus Dionysius appellat doctrinam hanc futilem ac diabolicam: Nam futilem, inquit, Marcionis doctrinam . . . diabolicam est. Subjungit deinde, hanc non esse doctrinam verorum Christi discipulorum, & acquiescentium Salvatoris præceptis: Hi enim, videlicet Christiani, Trinitatem quidem non ignorant in divina Scriptura prædicari; tres autem esse Deos, nec in veteri, nec in novo Testamento doceri. Itaque, concludit Sanctus Pontifex, admirabilis divinaque Unitas in tres Divinitates non est separanda.

Tres Divinæ Personæ propter Naturæ unitatem inseparabiles sunt. S. Athanas. lib. de Decr. Synod. Tom. I. pag. 231. & 232.

II. Tradit paulo supra idem S. Dionysius, Divinum Verbum Deo Patri unitum esse, & Spiritum Sanctum in Deo manere & habitare, & Trinitatem reduci & colligi in Unum Deum Omnipotentem, Dominum universorum. Necesse est enim, Divinum Verbum Deo universorum esse unitum, & Spiritum Sanctum in Deo manere & habitare, ac denique Divinam Trinitatem in unum . . . Deum universorum omnipotentem . . . reduci & colligi. Quæ verba apertissime ostendunt Unum Deum in tres distinctum Personas; adeoque tres Divinæ Personæ ex allata doctrina sunt ejusdem essentia; ejusdemque naturæ.

III. Nec nisi perperam detorqueri possent recitata S. Dionysii verba, in confirmationem erroris Sabellianorum, cum certum indubitarumque sit, non minus accuratum eum fuisse cum de Personarum Trinitate, quam cum de Unitate Naturæ disseruit. Ita scilicet, inquit, divinæ Trinitati, & sanctæ Monarchiæ prædicatio integra servabitur. Deinde, impiam appellat doctrinam Sabellii, qui dicebat Patrem esse Filium, & vicissim. Illius enim (Sabellii) ipsissima sunt S. Dionysii verba, in eo consistit impietas, quod dicat Filium esse Patrem, & vicissim. Nullum igitur dubium suboriri potest de orthodoxa fide Sancti hujus Pontificis quoad Mysterium Sanctissimæ Trinitatis.

§. II.

De Consubstantialitate Verbi.

I. Eadem ratione dubitare nemo potest de catholica ejusdem Papæ fide quoad Consobstantialitatem Verbi, quoniam qui catholicam doctrinam tradidit de Trinitate, catholicam eodem tempore tradidit doctrinam de Consobstantialitate Verbi. Verum, utprehendamus, probat Sanctus Dionysius quæ superius docuerat de unionem Filii cum Patre, duobus S. Joannis oraculis, quæ sic se habent: Ego & Pater unum sumus (a): & Ego in Patre, & Pater in me est (b). Hæc sunt momenta, quibus permotus S. Dionysius scribit, Verbum unitum esse Patri unionem inseparabili, ita ut duæ istæ personæ sint una eademque Divinitas.

Verbum est Patri Consobstantiale. Ibid. p. 232.

II. Quæ posita veritate nemo absque culpa asserere potest, Filium Dei factum vel creatum fuisse, Cum Divina Scriptura illum genitum esse . . . non autem formatum & factum esse testetur. Igitur Summa impietas est, si Dominum dicas manum factum: si enim factus est Filius, erat igitur tempus, cum ille non erat: Atqui fuit semper, si utique sit in patre, ut ipse declarat, & si Christus ipsum sit Verbum, sapientia, & virtus.

Verbum non est formatum, vel factum, sed genitum ab omni æternitate. Ibid.

III. Nemo sanè potest majori præcisione tueri æternitatem, divinitatem, ac consobstantialitatem Verbi; & nonnisi jucundissimum esse poterit Catholicis intueti primarias has Religionis veritates perspicue ac validissime assertas ab iis Ecclesiæ Patribus, qui ante exortam Arianam hæresim floruerunt. Cæterum S. Dionysius tuebatur etiam in particulari Divinitatem Spiritus Sancti, quoniam S. Basilus ejusdem auctoritatem allegat, ut laudatam Divinitatem Spiritus Sancti prober adversus eam impugnantem; nullum autem recitat S. Dionysii textum. In Animadversionibus quæ præmissi, adnotare omiseram, præter duas ibidem recensitas Epistolas a tota antiquitate Divo Dionysio Papæ adscriptas, binas insuper sub ejus nomine circumferri, quarum una est ad quemdam Præfectum Christianum; altera ad Severum Episcopum Cordubensem. Verum has concinnavit Auctor pseudo-Decretalium, adeoque nullam obtinent auctoritatem.

Divinitas Spiritus S. Vid. S. Basil. lib. de Spiritu Sancto. t. 29.

(a) Joan. cap. 10. vers. 30.

(b) Cap. 14. vers. 10.

DOCTRINA
THEOGNOSTI
ALEXANDRINI.

ANIMADVERSIONES PRÆMITTENDÆ.

Elogia Theognosti.

Et si apud Eusebium & Divum Hieronymum altum sit silentium de hoc tertii sæculi Scriptore; nihilominus S. Athanasius de illo, & quidem summa laude, frequenter loquitur: appellat eum siquidem admirandum & studiosum virum: *Theognostus admirandus ille & studiosus homo* (1). Insuper perhibet illum uti virum eruditum: *Virum*, inquit (2) *eruditum*. De eodem laudabiliter loquitur etiam Photius; & ex inscriptione suorum Operum, quam servavit idem Photius, videtur, eum Beati titulo fuisse insignitum. *Lectæ sunt*, inquit Photius (3), *Theognosti Alexandrini orationes septem, cujus operis hæc est inscriptio: Beati Theognosti Alexandrini & interpretis Hypotiposes*. Theognostus igitur scripsit septem libros, quorum titulus est Hypotiposes: verum ad nos non pervenerunt, nisi aliqua fragmenta, quorum notabilia exscribemus.

§. I.

Opiniones Theognosti circa quædam
Religionis Puncta.

Theognostus
fatetur tres
Divinas Per-
sonas.
lib. 1. 2. 3.
Hypot. in
Phot.
Cod. 106.

I. Si fides Photio, qui Theognostum le-
gerat, uti asserit, verus iste Scri-
ptor libro primo Hypotiposeon dis-
ferebat de æterno Patre, & conabatur osten-
dere, eum esse Universi conditorem, eorum
exagitant opinionem, qui materiam æter-
nam docebant. Libro secundo ostendebat,
æternum Patrem habere Filium; sed de
hac secunda Persona parum catholice lo-
quebatur, cum diceret, hanc esse creatu-
ram, quæ præest omnibus rationabilibus
creaturis: quod mox ad serium examen
revocabimus. Libro tertio Spiritum San-
ctum memorabat; sed non satis accurate
de illo loquebatur; puta, non secus ac præ-
stat Origenes in suo *Periarchion*. Quid-
quid tamen sit, illud certum est, teste
Photio, Theognostum admisisse tres Tri-
nitatis personas, & peculiarem existentiam,
quæ esset ab alterius existentia distincta,
earum cuilibet tribuisse: hinc constat,
Theognostum ab omni labe Sabelliani erro-
ris immunem esse.

II. Videamus modo, num Photio fides
habenda sit, dum parum accuratum vocat
Theognostum circa Personam Verbi. Sane
S. Athan. lib. hoc iudicium de illo non tulit S. Athana-
de Decret. Concil. Nicæ-
cæn. p. 230.

Docuit Con-
substantiali-
tatem Verbi.
Sane S. Athan. lib.
de Decret. Concil.
Nicæ. p. 230.

ut illorum Patrum unum, ex quibus Ni-
cænum Concilium deprompserat suas deci-
siones pro Consubstantialitate Verbi asse-
renda. *Discite igitur*, inquit S. Athana-
sius Arianos alloquens, *o Christi hostes*

*Ariani, Theognostum virum eruditum mi-
nime refugisse ab hac ipsa ditione, EX
SUBSTANTIA. Idque probat San-
ctus Athanasius his Theognosti verbis ex
secundo libro Hypotiposeon: Non extrin-
secus, conceptissima verba sunt Theognosti,
adinventa est Filii substantia, neque ex ni-
hiloeducta. Falsum igitur est, Filium esse
meram Creaturam, uti Theognostum tra-
didisse calumniatur Photius. „ Non forin-
„ secus, aut ex rebus extraneis Filii substan-
„ tia constat, prosequitur laudatus Theo-
„ gnostus, neque ex non entibus produci-
„ tur; sed ex Patris substantia nata est, ut
„ lucis splendor & aquæ vapor. Ex quibus
constat, Theognostum asseruisse eandem
in Verbo naturam, quæ est in Patre.*

III. „ Neque enim vapor, prosequi-
„ tur idem Pater, id ipsum est quod aqua,
„ neque jubar idipsum quod sol, sed non
„ alienum tamen; „ *Sic (Filius) est aliquid
emanans ex Patris substantia, ita tamen,
ut nullam divisionem eadem Patris substan-
tia sit perpessa. Ut enim Sol idem manens
radius ab ipso profluentibus non minuitur;
ita neque Patris substantia mutationem ul-
lam patitur, cum Filium sui ipsius imagi-
nem habet. Quid accuratum magis, aut
magis orthodoxum proferri unquam pote-
rit? Filius non est substantia Patri extra-
nea; natura Filii emanat a natura Patris,
sed absque ulla divisione aut alteratione.
Filius id ipsum est ad Patrem, quod ra-
dius est ad solem, vapor ad aquam. Quid
aptius poterit unquam ostendere, Filium
esse Patri consubstantialem, & prout per-
sona est, a Patre esse distinctum; neque
enim vapor, ut egregie inquit Theogno-
stus, idipsum est quod aqua, neque jubar
idipsum quod Sol.*

IV. Fateamur nihilominus cum Divo S. Athana-
sio, obscuras & difficillimas voces fatetur,
quan-
obscuras ac

(1) Epist. 4. ad Serap. p. 702.

(2) Lib. de Decret. Concil. Nicæ. p. 230.

(3) Biblioth. Cod. 106.

III.
SÆCULUM.

difficillimas
voces occur-
rere in Theo-
gnosto cum
loquitur de
Verbo. Ibid.

quandoque occurrere in Theognosto disse-
rente de Divinitate Verbi. Verum, ut
optime animadvertit magnus iste Doctor,
Theognostus præfatas voces usurpavit tam-
quam inter disputandum; nam subinde ve-
ram suam sententiam verbis superius reci-
tatis exponit. *Theognostus igitur, post-
quam superiora, tanquam inter disputan-
dum inquisivisset; tandem suam ipsius sen-
tentiam ponens, sic locutus est.* Uti-
que Photius, qui Theognosti Scripta perle-
gerat, positive testatur, vetustum hunc Pa-
trem de Divinitate Verbi male locutum
fuisse. Verum observandum 1° est Pho-
tium plus æquo contrarium fuisse Origeni,
cujus sententiis subscripserat Theognostus,
& cujus insuper partes susceperat: hinc
fieri potuit, ut in sensu haud recto inter-
pretaretur obscuras Theognosti voces.
3° Observandum est, Photium deinde
ab omni erroris labe hac in re excusare
Theognostum, cum scribat, laudatum
Theognostum libro septimo Hypotiposeon
Divinitatem Verbi in catholico omnino sen-
su exposuisse. 3° Photius passim damnat
veteres de Divinitate Verbi differentes, &
quidem ob obscuras quasdam loquendi for-
mulas, quæ non redolebant præcisionem
sui sæculi, in quo argumenta hæc accurat-
issima formularum præcisione pertracta-
bantur. Verum Criticus iste, cæteroquin
eruditus, minime observavit, hanc loquen-
di diversitatem, quæ in veteribus depre-
henditur, nihil officere, cum doctrina ea-
dem semper fuerit. Inde factum est, ut
deciperentur nonnulli nostræ ætatis erudi-
tissimi viri, qui per summam injuriam
easdem accuratissimas loquendi formulas in
veteribus Scriptoribus reperire volebant,
quæ apud nos modo obtinent. In quem
defectum inter cæteros Huetius, ac Pater
Petavius prolapsi sunt.

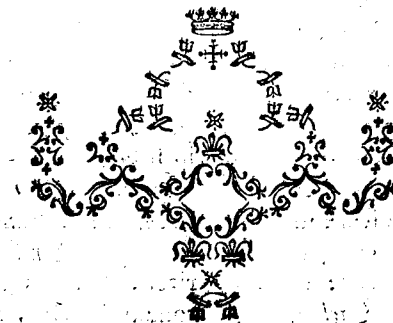
De blasphem-
ia contra
Spiritus
Sanctum.
Epist. 4. ad
Serapion.
pag. 703.

V. Unus superest afferendus Theogno-
sti locus, qui respicit blasphemiam contra
Spiritus Sanctum, de qua loquitur Mat-
thæus cap. 12. Tradit igitur Theogno-
stus, hanc esse blasphemiam in Spiritum
Sanctum, cum qui dignati sunt per Baptis-
ma donis Spiritus Sancti, recurrunt ad pec-
cata. Eruiat id ex ipsis Theognosti ver-
bis, qui apud Divum Athanasium hæc ha-
bet; Qui primos & secundos fines trans-
gressus est, minori pœna dignus videri pos-
sit: Qui autem tertios fines contempserit,

venia excluditur. Primos autem & secun-
dos fines transmitti existimat Theognostus,
cum quis contra Patrem & Filium oblo-
quitur; Fines autem tertios constituit in
initiatione per Baptisma, & in Spiritus
Sancti participatu. Deinde subjungit:
*Non propter excellentiam Spiritus Sancti
præ Filio inexpiabilis & citra veniam est
blasphemia in Spiritum Sanctum: sed quia
imperfectis, (hoc est, non baptizatis) datur
venia; iis vero qui donum caeleste gustave-
runt, & initiati sunt, nulla venia relinqui-
tur excusatio vel deprecatio.*

VI. Certe qui in Veterum lectione pa-
rum sit versatus, nonnihil commovebitur
laudata Theognosti verba audiens: verum
omnem trepidationem deponet si animad-
verterit 1° Divum Athanasium nulla cen-
sura notare vetustum hunc Patrem quoad
hunc articulum. 2° Nec ipsum Photium
hac in re Theognostum arguere, licet illius
partibus parum sit addictus. Deinde reci-
tata verba nil aliud præferunt, quam in-
terpretationem textus Divi Matthæi quem
supra allegavimus; & hæc interpretatio
apprime conformis est interpretationi, quam
ejusdem textus adornaverat antea Apostolus
in sua Epistola ad Hebræos, ex qua vide-
tur Theognostus hanc phrasim exscripsisse:
Qui donum caeleste gustaverunt. Num
damnabimus Theognostum, eo quod eadem
Evangelii & Apostoli verba usurpaverit?
Sane id æquum non est. Concludamus
potius cum Divo Athanasio, allatum Theo-
gnosti textum aliquam exquirere discussio-
nem, nosque fortasse mentem Auctoris
non esse assecutos.

VII. Cæterum, tradit pariter Photius
in sua Bibliotheca, Theognostum tribuisse
corpora tum Angelis, tum Dæmoniis;
quod nemini mirum videri debet, si ævum
attendat, quo florebat ille, quando scilicet
argumentum hoc non satis versatum fuerat.
Scripsit insuper de Incarnatione, sed minus
accurate, si Photio fides, pro quo vadet
me non constituo. Idipsum enim hoc loco
asserere possumus, quod attigimus supra
circa Divinitatem Verbi; apud veteres sci-
licet quasdam loquendi formulas obtinuisse,
quæ nunc videntur nobis inusitata, quia
argumenta ista jam satis explicata sunt;
cum econtra tunc temporis inusitata non
essent, sed passim adhiberentur, quia eadem
argumenta difficultatibus adhuc referta
erant.

DOCTRINA
SANCTI VICTORINI
EPISCOPI PICTAVIENSIS.

ANIMADVERSIONES PRÆMITTENDÆ.

Sanctus iste Episcopus plurimorum Operum Auctor astruitur, quorum maxima pars Sacras Litteras respiciebat: sunt autem hæc: Commentarii in Genesim, in Exodum, in Leviticum, in Isaiam, in Ezechiel, in Abacuc, in Ecclesiasten, in Cantica Cantorum, in S. Matthæum, in Apocalypsim Joannis. Malo fato omnia fere hæc opera perire, quæ quidem Ecclesiæ admodum utilia fuissent. Superest modo solus Commentarius in Apocalypsim, quem reperies in Bibliotheca Patrum editionis Parisiensis. Quod subdit Divus Hieronymus de hoc Episcopo, in caussa est cur ægre feramus, alia pretiosa monumenta temporis injuria periisse: nam eum recenset inter celebriores Doctores & columnas Ecclesiæ, quales sunt Sancti Hilarius & Ambrosius. Multa alia insuper eidem adscribit, puta Tractatum contra omnes hærefes, ob quem S. Optatus eum appellat Defensorem catholicæ veritatis; præterea versiones quorundam locorum Commentarii Origenis, quas in suis inferuit. Traducitur insuper ut Auctor Poematis adversus Marcionitas, qui extat ad calcem Operum Tertulliani: quia vero de hoc satis non constat, ex illo nihil exscribemus, sed ex solo Commentario in Apocalypsim pauca proferemus.

§. I.

Opiniones S. Victorini circa quædam
Puncta Dogmatica.

I. Sanctus Victorinus recenset viginti quatuor libros veteris Testamenti: Sunt autem, inquit, libri veteris Testamenti qui accipiuntur viginti quatuor. Quatuor admittit Evangelia; S. Matthæi scilicet, S. Marci, S. Lucæ & S. Joannis. Quatuor Evangelistas designatos dicit per celeberrima quatuor animalia, idque probat iis momentis, quæ nemo ignorat. Quoad vigintiquatuor Seniores, de quibus sermo est in Apocalypsi, præsignant illi viginti quatuor Patres, videlicet duodecim Patriarchas, & duodecim Apostolos. Afferit, quatuor Evangelistas inter sese perfectissime convenire, qui etsi diversi sint, unam tamen eandemque tradunt doctrinam; non secus ac Paradisi fluvius in quatuor partes dividebatur, licet unus esset. Hæc prædicationes, inquit Sanctus Episcopus, quamvis quatuor sunt, una est tamen, quia de uno ore procedit: sicut fluvius in Paradiso, cum sit unus, in quatuor partes divisus est. Observandum insuper est, S. Victorinum, dum numerat epistolas Divi Pauli, ne unum quidem verbum habere de epistola ad Hebræos. Videtur tamen tribuere Apocalypsim S. Joanni Apostolo.

II. Pluribus in locis Catholicam appellat Ecclesiam; & tradit, omnes Ecclesias per Universum dispositas coalescere in hanc eandem Ecclesiam Catholicam: In toto orbe septem Ecclesias, omnes esse; & septem nominatas, unam esse Catholicam. Quoad Baptismum declarat, hoc Sacramentum delere antiquam labem, hoc est,

ut ego opinor, peccatum originale; & per hoc Sacramentum hominem Christianum vocari: Peccatum pristinum, quod aufertur in Baptismo, & incipit vocari homo christianus. Rejicit errorem Millenariorum, veluti Cerinthi hæresim: Ergo De Regno audiendi non sunt, inquit in fine sui Commentarii, qui mille annorum regnum, terrenum esse confirmant, qui cum Cerintho sentiunt. Verum verba hæc ab aliquo adjuncta fuisse suspicari merito possumus; duo siquidem momenta hanc suspensionem confirmant. Primum eruitur ex Divo Hieronymo, qui testatur, S. Victorinum in suo Commentario in Apocalypsim tradidisse errorem Millenariorum. Secundum est, quia laudata verba elegantiori stylo conscripta sunt, quam cæteræ ipsius Tractatus partes. Quibus tertium momentum addi potest, aliqua scilicet vestigia opinionis S. Victorini de hoc regno reperiri alio ejusdem Commentarii loco, ubi scribit, omnes Sanctos in Judæa conventuros, & ibi adoraturos Dominum. Ubi (in Judæa) omnes Sancti conventuri sunt, & Dominum suum adoraturi. Col. 570.

III. Inter peculiare Sancti hujus Episcopi opiniones recenseri potest quod ipse docet de statu animarum Sanctorum post præsentem vitam; videtur enim eas ponere in subterraneo quodam loco, in quo extremum judicium expectent. Sub qua (terra) est infernus, remota panis & ignibus regio, & requies Sanctorum &c. Contendit pariter, sed absque ullo fundamento, Nerone in vivis adhuc esse, & eum fururum esse Antichristum; quæ opinio admodum singularis est. Tandem videtur credituisse,

III. didisse, nec Jeremiam adhuc decessisse ex hac vita, & venturum esse cum Elia in novissimo contra Antichristum. Illud vero præfatam opinionem fulciri traditione Majorum. Accuratius loquitur, dum de Nisicent Nicolaitis ait, eos fuisse fictos homines & pe-

stiferos, qui sub nomine Nicolai Ministri, hoc est Diaconi, fecerunt sibi hæresim, ut delibatum exorcizaretur, & manducari posset, & ut quicumque fornicatus esset, octava die pacem acciperet. Hæc notabiliora sunt S. Victorini loca, quæ eruuntur ex ejus Commentario in Apocalypsim.

DOCTRINA

P I E R I I
PRESBYTERI ALEXANDRINI.

ANIMADVERSIONES PRÆMITTENDÆ.

Pauca dicenda veniunt de Pierio, qui fuit Presbyter Alexandrinus eo tempore, quo illam Ecclesiam Theonas Episcopus regebat. Constat, hunc appetitorem fuisse miræ austeritatis, & voluntariæ paupertatis; & scientissimum insuper Dialecticæ & Rhetoricæ artis. Eximius Theologus erat, & florentissimus me docuit populos, & in tantum sermonis diverforumque Tractatum venit elegantiam, ut Origenes junior vocaretur. Auctor fuit longissimi Tractatus de Propheta Osee, qui Photii ætate adhuc extabat; narrat præterea idem Photius, ac testatur, legisse se volumen Operum Pierii divisum in duodecim libros, quorum unus erat de Evangelio Divi Lucæ. Horum autem Operum nullum superest fragmentum, & Photii eruditioni tribui debet quidquid de Pierii doctrina ad nos pervenit.

§. I.

Opiniones Pierii circa quædam Religio-
nis Puncta.

Photius.
Cod. 119.

I. Pierius itaque, prout narrat Photius, in sermone de Osee verba facit de duobus Cherubim, quos Moyses super arcam fœderis locavit; necnon de lapide, super quem caput reclinavit Jacob, quando pergebat Haran. In libro de Divo Luca ostendebat, teste eodem Photio, honorem & irreverentiam imagini præstitam, honorem esse sive irreverentiam Prototypi: Habet idem, inquit Photius, testimonium quoddam in eo libro qui inscribitur: In Evangelium Lucæ; ex quo demonstrare licet, imaginis honorem & irreverentiam, prototypi esse honorem sive irreverentiam. Vetustum hunc Presbyterum quidam accusant, quod Origenis nugæ securus sit circa præexistentiam animarum. Obscurius deinde etiam, profectur Photius, hic secundum Origenis nugæ, indicat animas præexistere.

De Imaginibus. Ibid.

De Animabus. Ibid.

De Persona Spiritus Sancti. Ibid.

II. Pierium errasse quoad Personam Spiritus Sancti scribit Photius, eumque arguit, quod docuerit, gloriam tertiæ hujus Personæ Sanctissimæ Trinitatis minorem esse gloria Patris ac Filii. Nos autem assueti hisce loquendi formulis, quæ apud veteres obtinebant, quæque re ipsa nihil mali præferunt, æquo jure asserere possumus, ipsum Photium deceptum fuisse, dum Pierium erroris insinulavit circa Personam Spiritus Sancti. Nec operæ præ-

tium est hoc loco ea iterum proferre, quæ superius sæpe diximus, Patres scilicet, quando illis loquendi formulis utuntur, præ oculis habere solam subordinationem personalem, quam in Trinitate admittunt; quæ quidem subordinatio, cum personas respiciat, non naturam, nequaquam lædit Consubstantialitatem Patris, Filii, ac Spiritus Sancti. Idipsum sentire videtur vel ipse Photius, inquit, Doctrinam Pierii, etsi differat a formulis nono sæculo usitatis, eandem tamen esse doctrinam, quæ primis sæculis vigeat. Igitur vel moderanda est censura Photii in Pierium, vel æque damnari debent omnes Scriptores, qui tribus Ecclesiæ sæculis primis floruerunt, cum eadem usurpaverint phrasas, quæ in Pierio deprehenduntur.

III. Cæterum Photius declarat Pierium orthodoxum quando de Patre ac Filio loquitur. De Patre tamen, inquit Photius, De Persona & Filio pie credit. Videtur utique Pierius duas admittere substantias, totidemque naturas, ut idem Photius scribit: Substantias duas, totidemque naturas esse dicit; sed ab omni erroris suspitione hanc phrasim purgat laudatus Criticus, inquit, voces illas a Pierio usurpatas fuisse ad significandas Personas: Substantiæ & naturæ nomine, quantum ex iis quæ hunc locum antecedunt & consequuntur, colligitur, pro hypostasi usus. Pierii stylus erat clarus, nitidus & fluens, sed non satis elaboratus; & observatum est, eum frequenter usum esse enthymematæ.

DOCTRINA
SANCTI ARCHELAI
EPISCOPI CASCHORUM IN MESOPOTAMIA.

ANIMADVERSIONES PRÆMITTENDÆ.

Elogia Archelai ab antiquitate de-
prompta.

I. Tertio Ecclesiæ sæculo jam finem imponimus tradendo Doctrinam Archelai Episcopi Caschorum in Mesopotamia, celeberrimi propter disputationem quam habuit cum Manete, seu Manichæo hæresiarcha, & sectæ Manichæorum parente. De hac disputatione loquitur S. Cyrillus Catechisi sexta, aitque, S. Archelaum obtulisse Manichæo *armis iustitiæ*, & prostravisse draconem, *Manem prostravit*. Cum autem aufugisset Manes, prosequitur S. Cyrillus, Archelaus bonus Pastor, audita fuga, cursu citato ad lupum requirendum festinavit, ut ovium sibi concreditarum saluti provideret.

II. S. Archelaus, prout narrat S. Epiphanius (1), *rugientis leonis instar, ac divino quodam ardore percitus*, obtulit impietatibus Manetis; insuper, præter doctrinam, fidei ardore percitus auctor erat, ut si fieri posset, Manes, pardi instar ac lupi, vel cuiusvis alterius bestię, morti traderetur, ne ejusmodi feræ incurfione pecora læderentur. Præterea *multiplici divinarum rerum scientia paratissimus erat* (2), & omnes Manetis præstigijs accurate didicerat; hinc velut egregius miles, adversarii tela vi sua ac virtute valuit discutere. Narrat pariter S. Athanasius (3), Divum Archelaum duos libros misisse ad Tryphonem Presbyterum cujusdam Pagi nomine Diodorides, contra errores Manetis, qui Diodoridem sese contulerat, postquam in Carcharis profligatus fuerat; deinde vero repente S. Archelaum nec opinato ibidem venisse, & quæ a Manete propofita fuerant, dissolviffe, novumque ei pudorem incussiffe, ut ne hiscere quidem amplius auderet: quo factum est, ut aufugiens inde, alibi scelestus vir profectus sit. Verum errat S. Athanasius, cum Presbyterum Diodorides appellat Tryphonem; vocabatur siquidem Diodorus, ut eruitur ex Actis S. Archelai (4).

III. Horum Actuum meminit S. Hieronymus (5), qui scribit, hos Syro sermone primitus compositos fuisse, deinde vero in græcum translatos. De illis loquitur pariter Socrates in sua Historia Ecclesiastica (6); & Photius in suo opere adversus Manichæos, ubi vocat Archelaum, virum sacrum, *ἀνὴρ ἁγίος* & multa in sermonibus de divinis humanisque rebus dexteritate præditum. Eundem appellat insuper virum admirabilem, *ab admirabili viro Archelao*; & pro Religionis negotiis pietatis zelo succensum; *Pietatis zelo succensus*. Et in ejusdem Photii Bibliotheca (7) Heraclianus Episcopus Chalcedonensis ait, S. Archelaum evertisse id quod Manichæi appellant Evangelium, & Giganteum librum, atque Thefauros. S. Archelaus reipsa in suo tertio colloquio (8) observat, Manetem non fuisse suæ doctrinæ architectum, sed eam antea traditam fuisse a quodam viro, qui vocabatur Scythianus, qui Apostolorum ætate vivebat.

§. I.

De Unitate Divina.

Act. Archel. I. Edit. Fabric. pag. 157. num. 16. &c. **M**anes duo admittebat principia duosque Deos, unum bonum, alterum malum. Unum appellabat ipse Principem lucis; alterum vero Principem tenebrarum. Malum principium humani corporis conditor erat; principium

- (1) Hæres. 66. num. 7.
(2) Ibid. num. 10.
(3) Ibid. num. 11.
(4) Pag. 176. 177.
(5) Lib. de Viris illustr. cap. 74.
(6) Lib. I. cap. 22.
(7) Cod. 95.
(8) Act. pag. 191. num. 52.

bonum conditor animæ. Verum S. Archelaus huic Hæresiarchæ ostendit absurditatem sui systematis, quod docebat credere, Deum malum esse increatum, æternum, & independentem æque ac Deum bonum; & illi nihilominus e diametro opponi. Ostendit deinde, quod cum Deus sit lumen, univsum orbem debet illuminare, absque eo quod ullum locum relinquat ingenitis tenebris Manichæorum; & unus Dominus esse debet, absque eo quod dominium suum & imperium dividat cum imaginario tenebrarum Deo. Quod spectat vero animam & corpus hominis, ex consonantia, quæ inter duas has substantias viger, evincit, non a duobus principiis invicem oppositis, sed ab uno auctore originem habere: *Quæ cum per conjunctionem unum*

pag. 161.
num. 22. &c.
pag. 160.
num. 19.

III. **U**num effecta, consonantia officii sui continent ad omne opus . . . uni auctori & conditori testimonium ferunt.

II. Posito quod duo existant diversa principia, & sibi invicem opposita, utrumque habere necessario debet proprium regnum ab alterius regno separatum. Id afferebat Manes, addebatque, Deum bonum in firmamenti medio regnum suum locasse, ut designaret suam oppositionem, quam habet ac dicit cum Deo malo. At S. Archelaus ex hoc concludit, & quidem jure, Deum bonum, vere Deum non futurum, quia muro separationis indigeret, quo ab hoste suo se defenderet. *Usquequo, inquit S. Archelaus Manetem alloquens, dignitate nominis mentiris? Deum etenim solummodo nomine appellas, & deitatem ipsius humanis infirmitatibus comparas . . . si . . . Deus murum construxit, timidum se hic & nihil fortitudinis se habere designat.* Plura alia occurrunt in Actis S. Archelai loca, quæ ostendunt absurditatem & futilitatem systematis Manetis: sed quæ protulimus, satis superque demonstrant veram Archelai fidem, immo totius Ecclesiæ-quoad præsentem articulum.

pag. 162.
163.

§. II.

De tribus Divinis Personis.

I. **E**t si Manes duos diversos Deos admittebat, hoc tamen non impedit, quominus in Deo bono speciem quamdam Trinitatis agnoscat; docet siquidem, hunc Deum bonum, quem Patrem etiam appellat, produxisse ex se virtutem, quæ dicitur *Mater vitæ*, & aliam virtutem ex eo procedere, quæ dicitur *Spiritus vivens*: quæ verba videntur designare tres Personas Sanctissimæ Trinitatis. Verum Hæresiarcha iste quid omnino diversum præfatis loquendi formulis intendebat, ut facile erui potest ex interpretatione, quam eorundem verborum adornavit Turbo, qui ipsius Discipulus fuerat, & postea in Ecclesiæ sinum reversus est. Cæterum Manes se esse Paraclitum afferebat, nec erubescere dicere, se esse Spiritum sanctum, quem Jesus Christus Apostolis promiserat. *Sum quidem ego Paraclitus, ajebat nefarius deceptor, qui a Jesu mitti prædictus sum.*

pag. 147.
num. 7.

pag. 165.
num. 27.

II. Verum S. Archelaus vehementer exagitat hunc Hæresiarcham de Paracliti proprietate quam sibi impudentissime arrogabat; ostenditque, nullo pacto probari posse, Salvatorem distulisse usque ad regnum Probi mittere Spiritum sanctum, quem missurum promiserat paulo post suam Ascensionem. Quid dicent ad Jesum, subjungit S. Archelaus, qui usque ad Manetem defuncti sunt? Nonne dicere possent; noli nos judicare quia opera tua non fecimus, non enim misisti nobis Paraclitum, cum dixeris te missurum? reliquisti nos orphanos, non enim sicut promiseras, misisti nobis Paraclitum? *Nihil nos deliquimus, tu nos sefellisti.* Quod ablit asserere de Jesu Christo, qui est Salvator omnium

animarum, qui non distulit effectum promissionis suæ, sed statim misit Spiritum sanctum, qui in Apostolos effusus est. De quo articulo pluribus differit S. Archelaus: pag. 172. hinc Lectorem remitto ad ea quæ protulit ipse in sua prima Disputatione. Unum hoc loco addam, S. Archelaum scilicet prope finem hujus Disputationis inquirere a Manete, quibusnam signis se Paraclitum manifestaverit. *Nam quem mortuum suscitavit, inquit S. Episcopus . . . Quos . . . cæci oculos . . . videre facis . . . ubi super aquas incedis?* Apostolos accepto Spiritu sancto, unusquisque propria sua lingua loquentes audiebat; & tu, non Græcorum linguæ, non Ægyptiorum, non Romanorum, non ullius alterius linguæ scientiam habere potuisti? Non ita Spiritus sanctus; ablit hoc malum. Hactenus Archelaus. Quid ultra requirebatur, ut æterna ignominia impudentissimus ille deceptor suffunderetur?

III. Et si Archelaus fufe refuter tres imaginarias Personas, quas in Deo bono admittebat Manes; admittit nihilominus cum cæteris suis prædecessoribus tres Divinas Personas, Patrem scilicet, Filium, & Spiritum sanctum, ut probe eruitur ex quodam fragmento Archelai in quadam Catechisi S. Cyrilli Hierosolymitani; ibi siquidem hæc leguntur: *Non enim Gentili cuiquam de Patre, & Filio, & Spiritu sancto arcana mysteria declaramus.* Veteres tanta veneratione prosequabantur hoc mysterium, ut non auderent palam apud catechumenos de illo verba facere; & sæpe occulte adeo loquebantur, ut soli fideles intelligere possent, ne cæteri scandalum inde fumerent. *Neque palam apud catechumenos de mysteriis verba facimus; sed multa sæpe loquimur occulte, ut fideles, qui rem tenent, intelligant; & qui non tenent, ne lædantur.* Tanta erat Majorum nostrorum prudentia, ut mallent mysteria illis abscondere, qui ea intelligere non poterant, quam eadem scandali periculo exponere. Hinc nemini mirum videri debet, obscure locutos fuisse de Sanctissima Trinitate, de Divinitate & Consubstantialitate Verbi &c. Definant igitur tandem aliquando calumniari sapientissimos & prudentissimos hos Scriptores ii omnes, qui obscuras quasdam in illis phrasas offendunt, dum de præfatis articulis differunt.

§. III.

De Divinitate Verbi.

I. **I**nciari non possumus, S. Archelaum in suis cum Manete Disputationibus. Verum animadvertendum est 1º. nullam fuisse controversiam de hoc articulo inter Sanctum Episcopum & Hæresiarcham. 2º. Superfluum, immo inutile fuisset Archelao hoc Religionis Dogma urgere, cum firmiter adeo illud crederet Manes, ut perfractis negaret Jesum Christum fuisse verum hominem. 3º. Si Divus Archelaus non credidisset

III. SÆCULUM. didisset Divinitatem Jesu Christi, jam optima sese illi obtulerat occasio impugnandi Divinitatem Salvatoris, ut magis magisque veritatem suæ humanitatis evinceret: Sed Archelaus diversam omnino inivit viam; & ratam habens Divinitatem Salvatoris, quam suus etiam adversarius adoptat, in id unice incumbit, ut ostendat veritatem Incarnationis ejusdem Verbi, quam admittere Manes recusabat.

Divinitas Jesu Christi.
pag. 174.
num. 37.

Ibid. p. 175.

pag. 171.
num. 34.

II. Quibus observationibus addimus, S. Archelaum aliquando sic loqui de Christo Jesu, ut certo innotescat, ex ipsius doctrina, Jesum Christum fuisse verum Deum, & Patri suo æqualem. Hinc in prima sua Disputatione docet, Dominum nostrum Jesum Christum esse perfectum, qui solus Patrem novit, & cui voluerit revelare. Et infra, eundem appellat magnum & cælestem Regem: *magni illius regis . . . cælestis regis*; cujus præsentiam exponere non valet humana natura. Et paucis interjectis, *Quis autem*, inquit, *et de substantia Dei dicere audeat, nisi forte solus Dominus noster Jesus Christus?* Sed clarius seipsum explicat in eadem Disputatione his verbis: Nam & David pater ejus appellatus est, & Joseph pater ejus puratus est, cum *Nullus horum pater ejus fuerit veritate naturæ . . . Solus autem Deus Pater ejus naturæ est.* Nam David pater ejus dicitur ætatis ac temporis privilegio; Joseph vero lege nutriendi.

§. IV.

De Incarnatione Verbi.

Veritas Incarnationis probatur ab Archelao.
pag. 187.
num. 49.

I. De hoc argumento pluribus differit S. Archelaus; en autem notabiliora quæ habet. Contendit primo loco, Incarnationem vere ac realiter peractam fuisse, contra errorem Manetis docentis, Jesum Christum non fuisse hominem nisi apparenter, & natum non esse ex Virgine. Si Salvator non est natus, inquiebat S. Archelaus, sine dubio nec passus est; pati enim qui natus non est, impossibile est. Quod si non est passus, Crucis nomen aufertur. Cruce autem non suscepta, nec Jesus ex mortuis resurrexit. Quod si Jesus ex mortuis non resurrexit, nec aliquis alius resurget. Quod si nullus resurget, nec judicium erit: certum est enim, quod si non resurgam, nec judicet. Quod si non judicium erit, frustra erit observatio mandatorum Dei, nullus abstinentiæ locus est, manducemus & bibamus, cras enim moriemur., Hæc omnia consequuntur, ut observat S. Archelaus, ex errore Manetis contra veritatem Incarnationis Verbi. Si autem confessus fueris, prosequitur Sanctus Episcopus, eum de Maria natum, & passio subsequatur necesse est, & passionem resurrectio, & resurrectionem judicium, & salva nobis erunt Scripturæ præcepta. Non ergo jam vana est quaestio, (num scilicet Jesus Christus vere natus sit.) Sed plurima in hoc verbo.

„ Sicut enim omnis lex & prophetia in III. SÆCULUM.
„ duobus sermonibus constant; ita etiam
„ nostra omnis spes in Beatæ Mariæ partu
„ suspensa est. „

II. Ab hoc peremptorio argumento transiit S. Archelaus ad ea Scripturarum oracula, quæ eandem veritatem confirmant. Profert, exempli causa, hæc Apostoli verba: *Misit filium suum factum ex muliere (a). Pascha nostrum immolatus est Christus (b). Deus & Dominum suscitavit, & nos cum illo suscitabit per virtutem suam (c).* Deinde proponit celeberrimum argumentum Apostoli (d) de Resurrectione, quo patheticè ostendit essentialem connexionem inter resurrectionem Jesu Christi & nostram. „ Quis, rogo, tam temerarius & impudens invenitur, concludit Archelaus, qui istis sacrosanctis vocibus non accommodet fidem, in quibus nulla est distinctio, nulla dubitatio? „ Aliis momentis validissimis eandem probat veritatem Archelaus; sed quæ allata sunt, satis ostendunt orthodoxam ipsius fidem, & ad nihilum redigunt errorem Manetis, qui nulli alio fundamento innitebatur, quam quibusdam Scripturarum oraculis perperam intellectis.

III. Manes inter cætera objiciebat, Jesum Christum a se repulisse eum, qui dixerat, *Ecce Mater tua & fratres tui foris* *Incarnationis. p. 186.* stand; beatificasse autem Petrum, qui dixerat, *Tu es Christus Filius Dei vivi.* *Obiectio Manetis ad veritatem.* *Vide, inquit, Manes, quanta sit differentia eorum, quæ a Jesu dicta sunt? Illi enim qui dixerat: Ecce Mater tua foris stat, respondit: Quæ mihi est Mater aut fratres? Ei autem qui dixit: Tu es Christus Filius Dei vivi, beatitudinem benedictionemque restituit.* Si ergo de Maria, subjungit idem Manes, vis esse eum natum, mentitur ipse cum Petro; si autem verum dicit Petrus, sine dubio ille prior sefellit: hinc veritas Incarnationis corrui.

IV. His auditis turbæ, quæ huic Disputationi præsentibus erant, permotæ sunt, veluti rationem veritatis continentibus, & Archelao nil habente quod his posset opponere: hoc enim indicavit tumultus, qui inter eos exortus fuerat. Sed cum multitudo conquievisset, Archelaus tanta argumentorum vi probavit veritatem Incarnationis, ut silentium Hæresiarchæ imposuerit, & plausus totius populi promeruerit. Respondet ergo, Jesum Christum non increpasse eum qui annuntiavit ei de Matre & fratribus, sed cum erudiret eos, quos venerat salvare, non debuit eos derelinquere, & cum Matre ac fratribus colloqui: *Neque is, qui annuntiavit ei de matre & fratribus increpatus est . . . non complectitur (Dominus) pro matris præsentia paternum præterire præceptum.* Quoad Divum Petrum, non illum beatificavit

(a) Ad Galat. cap. 4. vers. 4.

(b) I. ad Corinth. cap. 5. vers. 7.

(c) Ibid. cap. 6. vers. 14.

(d) Ibid. cap. 15. vers. 12.

III. SÆCULUM. Christus ob confessionem suæ Divinitatis; secus, beatificasset & dæmones cum eum confiterentur dicentes: Scimus te, qui sis Sanctus Dei (a). *Relinquitur, concludit S. Archelaus, ut pro loco, pro personis, pro rebus, pro accidentium salute, ea quæ dicta sunt intelligamus.*

Vaticinis de Salvatore.
pag. 182.

V. Pro coronide hujus argumenti illud primo loco animadvertendum volo, Archelaum interpretari de Jesu Christo celeberrimum oraculum Jacobi (b), nec non vaticinium Moysis de Propheta, quem promittit Judæis: *Prophetam vobis suscitabit Dominus &c. (c)* ad Exclusionem Nave, cui hæc Sancti Legislatoris verba non conveniunt. *Aliena longe est ab eo hæc Prophetia.* Animadvertendum est secundo loco, Manetem supponere, sanctam Virginem semper permanisse castissimam & immaculatam: *Virgo castissima & immaculata.* Hoc autem nullum est portentum juxta Manetis mentem, qui negabat, Mariam fuisse Salvatoris Matrem; maximum autem portentum est juxta doctrinam Catholicorum, qui constantissime tenent, Mariam vere enixam esse Christum Dominum. Archelaus fatetur & ipse, Mariam esse castissimam & purissimam, sicuti docebat Manes; sed huic proprietati illud adjungit, quod negabat Manes, eam scilicet esse veram Matrem Salvatoris. Hinc locus iste validissime probat veritatem Ecclesiæ fidem de puritate, & Divina Maternitate Mariæ Virginis. Virginitas Mariæ non lædit ipsius Maternitatem; & Maternitas non lædit Virginitatem.

§. V.

De Baptismo, & de Ordine.

Effectus Baptismi.
pag. 190.
num. 50.

I. Sanctus Archelaus, ut ostendat, Jesum Christum vere induisse nostram carnem, inquit, eum ab hominibus tentum fuisse, passum esse, & esse baptizatum. Si ille non est baptizatus, subjungit, nec quisquam nostrum baptizatus est: *Baptisma autem si non est, nec erit remissio peccatorum; sed in suis peccatis quisque morietur.* Manes dixit: ergo Baptisma propter remissionem peccatorum datur? Archelaus respondit: Etiam. Manes dixit: Ergo peccavit Christus, quia baptizatus est. Archelaus respondit: absit; quin potius pro nobis peccatum factum, nostra peccata suscipiens, propter quod ex muliere natus est, & propter quod ad Baptisma venit. In quem locum Divi Archelai duo animadvertenda sunt; 1º. Veritatem & efficaciam Baptismi Christianorum pendere a veritate Baptismi Salvatoris: adeo ut si Christus baptizatus non est, falsum est nostrum Baptisma, nulliusque valoris. 2º. Baptisma vere remittere peccata, & absque hoc Sacramento peccatorum remissionem obtineri non posse: quod quidem ostendit uno eodemque tempore tum necessitatem, tum

(a) Luc. cap. 4. vers. 34.

(b) Genes. cap. 49. vers. 10.

(c) Deuteron. cap. 18. vers. 18.

excellentiam Baptismi Christianorum supra cætera Sacramenta. III. SÆCULUM.

II. S. Archelaus post pauca quæ in eadem Disputatione habet de Doctrina Ecclesiæ, ostendit iis qui Disputationi præ-Hierarchia Ecclesiastica. *Ibid. n. 51.* tiffime observatum fuisse quiddam Apostolus, (quem vocat optimum architectum, & fundamentum Ecclesiæ) præceperat observandum de ordinatione Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum. *Sed & optimus architectus ejus . . . Paulus posuit & legem tradidit, ordinatis Ministris, & Presbyteris, & Episcopis . . . describens per singula loca quomodo æqualiter oporteat ministros Dei, quales & qualiter fieri Presbyteros, qualesque debeant qui Episcopatum desiderant. Quæ omnia . . . usque in hodiernum, statum suum custodiunt, & permanet apud nos hujus regali disciplina.* Semper ergo in Ecclesia fuerunt Episcopi, Presbyteri ac Ministri seu Diaconi; & ex hoc S. Archelai testimonio constat, præfatam Hierarchiam in Ecclesia semper obtinuisse ab ejus exordio usque ad exitum tertii sæculi; quæ postea semper perseveravit, ut ex cæterorum Patrum lectione infra ostendemus.

§. VI.

De libero Arbitrio, & de Gratia.

I. Sanctus Archelaus castigatissime differit de libertate hominis. Fatetur itaque, nos tales esse quales sumus ex potestate nostri arbitrii; & Deum omnia quæ fecit, valde bona fecisse, & liberi arbitrii sensum unicuique dedisse: *Liberi arbitrii sensum unicuique dedit, & peccare vel non peccare in hominis esse arbitrio: Peccare nostrum est; & in nostro . . . arbitrio constitutum peccare vel non peccare, non omnes lapsum mali angeli sequi, pro eo quod unicuique libertas arbitrii est; omnes creaturas mutationi esse obnoxias, solum Deum esse immutabilem: sola inconvertibilis est divina substantia: Verum hæc omnia pulcherrima principia non opponuntur necessitati Gratiæ, quam eodem loco adstruit Archelaus inquit: Ut autem non peccemus, Dei donum est. Liberi sumus; & tamen gratia indigemus. Hæc est tota Doctrina S. Archelai.*

§. VII.

De Lapsu malorum Angelorum.

Quoad lapsum Angelorum hæc habet S. Archelaus. Eorum quidam mandato Dei non subditi, voluntati ejus restiterunt, & aliquis quidem de cælo tamquam fulgur ignis cecidit super terram; alii vero in felicitate hominum filibus admixti, ignis æterni panam suscipere meruerunt. Ille (Satan) igitur in terram decidens, nec ultra cæli regionibus admissus, inter homines volutatur, decipiens eos, atque persuadens sibi similes effici transgressores; & usque in hodiernum adversarius est

III. mandatis Dei. Ex hoc appellatus est Diabolus, eo quod transitum fecerit de caelestibus, & quod in terris mandato Dei obrektor existeret. Ex quibus eruitur, S. Archelaum idipsum fensisse, quod alii multi Ecclesiae vetustissimi Patres de Angelis praevaricatoribus fenserunt. Quam opinionem certe illi hauserant ex textu Geneseos, quem supra pluries memoravimus, quemque in eodem omnino sensu Hebraei antea interpretati fuerant. Sed hanc opinionem, sicuti & Scripturae illius cui innitur ea opinio interpretationem, communi calculo rejiciunt alii Patres longe plures. Qui de diabolo multa scire desiderat, adeat Divum Archelaum, qui loco nuper memorato materiam hanc fufe profequitur.

§. VIII.

De Lege naturali.

Justi qui sub lege naturali Antequam ipsam legem Moysis aderant Justii, qui nullam scriptam legem habentes, legem implebant ea peragendo, quae naturalis lex iisdem dictabat, cum lex non esset Moysis, cum Prophetarum obortu non essent . . . nonne justii effecti sunt ex eo quod legem implebant? „ Cum enim, subjungit „ Sanctus Episcopus, quis legem non habens, naturaliter, quae legis sunt, facit, hic legem non habens, ipse sibi est lex, intueri multitudinem legum per singulos justos qui bene agebant vitam suam; nunc ex semetipsis profertentes in cordibus suis insitam Dei legem, nunc a propriis parentibus inquirentes, aliquando etiam ab antiquioribus & senioribus addiscentes. Verum quia pauci per hunc modum poterant ad justitiae culmen ascendere, idest per parentum traditiones, nulla in litteris lege conscripta, misertus est Deus humanum genus, & scriptam legem per Moysen voluit hominibus dare, quoniam quidem non apprimere in cordibus eorum naturalis legis aequitas retinebatur.

§. IX.

De veteri Fœdere.

I. Deus misericordia motus erga genus humanum, legem scriptam voluit per Moysen hominibus dare: Misertus est Deus humanum genus, & scriptam legem per Moysen voluit hominibus dare. Hanc legem ipse dedit causa salutis plurimorum: Datur salutis causa plurimorum. Verum plures nullam ex illa utilitatem reportarunt, ut paulo infra docet idem S. Archelaus; immo e contra occasio fuit multis tum damnationis, tum mortis. Hinc Apostolus eam appellat Ministerium mortis, quoniam soli transgressores legis puniebantur, non etiam conservatores: Servantes autem se defendebat a morte, & consuebat in gloria, ope atque auxilio Domini nostri Jesu Christi. Lex igitur bona est in seipsa, & data est pro salute Hebraeorum; sed propria virtute eos non salvabat cum salvaret ope & auxilio Jesu Christi.

II. Si aliqua fuisset legis caeremonia, quae seipsa potuisset justificare, hæc sane fuisset circumcisio. Verum S. Archelaus aperitissime docet, hanc ex seipsa non conferre salutem, & absque spirituali circumcisione, ad nihilum valere. Cordis enim circumcisio sola salutem confert; nihil præstat eis ista carnalis, nisi forte spirituali circumcisione muniantur. Jesus Christus causam circumcisionis excepit, labore nos relevans, & pati nos frustra doloris aliquid non sinens. Quid ergo, subjungit egregie Sanctus Episcopus, mihi opus est laborare, cum cognoverim compendia viae, si possum mundus esse corde, & legem implere & Prophetas? Quid ergo mihi opus est circumcisione, cum possum & in præputio justificari? Cum ergo nullum possit salvare circumcisio, non magnopere requirenda est, Maxime cum si quis in præputio vocatus fuerit, & circumcidi voluerit, continuo prævaricator legis efficiatur. Gratia Dei dives factus, & cordis circumcisionem consecutus, nequaquam vilissimæ illius circumcisionis indigeo, Nec tamen malam esse dico. Hæc sentiebant Veteres de Circumcisione, cæterisque legis caeremoniis; erant scilicet bonæ, non autem necessariae. Quando igitur S. Archelaus inquit, peccare Gentilem si cum vocatus fuerit circumcidi voluerit, tunc damnat potius inanem spem hujusce viri, quam præfatam caeremoniam, quæ in seipsa mala non est, uti illico ipse fatetur: nec tamen malam esse dico.

§. X.

De Lege Evangelica.

Lex Evangelica præcellit legem Moysis, Excellentia sicuti Jesus Christus præcellit in gloria legis Evangelicæ. Moysen, tamquam Dominus famulum; sicut Sol majorem habet gloriam quam Luna, sic Christus majorem habet gloriam quam Moyses. Lex Moysis erat tamquam lucerna quæ illuminabat populum Dei usque ad adventum Christi; qui verus Sol nobis esse debebat. Custodivit ergo populum lex Moysis tamquam lucerna, usquequo Sol nobis verus Salvator noster oriretur. Ipse Christus dispellit caliginem & tenebras veteris Testamenti, ipse aufert velamen, quod positum erat in lectione legis Moysis. Insuper liberavit nos a cruciatibus legis atque maledictis quæ Moyses in eos pronuntiaverat, qui legem fuissent transgressi. Moyses severitate usus est legis, nulli indulgendo injuriam: sed Christus dixit, si quis passus fuerit a proximo suo injuriam, indulgeat non semel tantum, sed & nec secundo, nec tertio, nec solum septies, sed septuagies septies. Sed etiam si quis Filio hominis intulisset injuriam, veniam dedit. Moysis lex in præfenti sæculo nulli veniam tribuit; Christi lex vindicat in futuro. At numquid ex hoc sequitur, legem Moysis malam esse? minime gentium. Si enim Sol majorem habet gloriam quam Luna, non continuo in ignobilitatem luna redigitur. . . . Ex hoc intueri, quemadmodum

III. dum (Salvator) confirmat legem, non solum non solvens eam, sed implens.

§. XI.

Concordia inter utrumque Testamentum.

I. Epistola S. Archelai ad Diodorum materiam hujus peragraphi suppeditat. Non contraria Moyli locutus est Jesus aut fecit, inquit Sanctus Episcopus. Primum quod Moyses ait, oculum pro oculo, dentem pro dente, hoc justum est: quod autem Christum cæsum præstare jubet & alteram maxillam, hoc bonitas est: Numquid justitia bonitati contraria est? Absit. Quod vero in veteri Testamento dictum est, Ego divitem facio & pauperem, non opponitur benedictionibus, quibus Salvator cumulat pauperes, nec maledictionibus, quibus divites ferit; non enim divitias simpliciter damnat Christus, sed divitiarum abusum, & non laudat sæcularis substantiæ pauperes, sed pauperes spiritu, idest qui non superbia inflammantur, sed humilitate se mitigant & inclinant: Non dixit sæcularis substantiæ pauperes, sed pauperes spiritu &c. Christus libenter intuebatur divitum munera, cum in gazophylacio offerebantur. Rursus Centurio valde dives, & sæculari præditus potestate, propter suam fidem a Salvatore commendatur. Discrimen igitur, quod inter utrumque Testamentum intercedit, non est discrimen oppositionis, sed discrimen inter magis & minus perfectum, quemadmodum paragrapho superiore vidimus.

pag. 180.
num. 42.

pag. 182.
§ 183.

II. Concordia pariter & consensus habetur inter actiones Moysis, & Christi. Moyses natus, in scirpea fscella positus, exponitur ad ripas fluminis; Jesus Christus natus, per Angelum fugatur in Ægyptum. Moyses educit populum de medio Ægyptiorum; Jesus de medio Phariseorum populum educit. Moyses e cælo accepit panem, quo pasceret populum in deserto; Christus virtute propria ex quinque panibus viros quinque millia satiavit in deserto. Moyses potius in monte jejunavit quadraginta dies; Dominus Jesus a spiritu actus in desertum, quadraginta diebus similiter jejunavit. In conspectu Moysis propter infidelitatem Pharaonis omnia Ægyptiorum

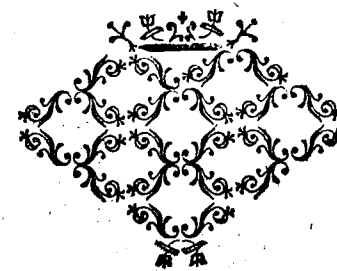
primogenita perierunt; Jesu nascente, propter infidelitatem Herodis omne masculinum Judæorum subito perit. Moyses orat ut parcatur a plagis Pharaoni, ac populo ejus; Dominus noster Jesus orat indulgeri persecutoribus suis. Moysis vultus resplendit in gloria Domini, ita ut non possent filii Israel intendere in faciem ejus propter gloriam vultus ejus; Jesus Christus Dominus resplendit sicut sol, & Discipuli ejus non poterant aspicere in faciem ejus propter gloriam vultus ipsius, & immensum luminis splendorem. Moyses imperavit mari; Dominus Jesus imperavit ventis & mari. Moyses extensis manibus oravit; Jesus extensis in Cruce manibus salutem dedit. Hoc pacto Veteres conabantur ostendere concordiam ac consensum inter utrumque Testamentum, & nullam inter duo fœdera esse oppositionem. Jure quidem ac merito hunc articulum urgere debebat Divus Archelaus, quia res illi erat cum adversario, qui aspernabatur legem Moysis uti malam & Evangelicæ Legi oppositam.

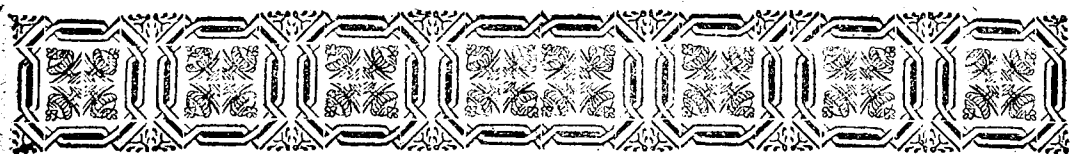
§. XII.

Quædam Disciplinæ Puncta.

Observavi in Actis Archelai 1º. apud veteres fideles quædam fuisse loca, in quibus Christianorum libri conscribebantur, & servabantur Sacrae litteræ. 2º. Quædamque exemplaria Sacrarum Scripturarum dari consuevissent Christianis. Duo hæc eruuntur ex Actis Archelai, quæ narrant, Manete in carcere posito, quosdam ejus discipulos, ipso sic jubente, simulantes se esse nuntios christianos abiisse ad loca, in quibus Christianorum libri conscribebantur, & rogasse præstari sibi libros Sacrarum Scripturarum. 3º. Dixi jam supra, Mystera Religionis iis solummodo exposita fuisse, & explanata, qui Baptismo initiati erant, & in Ecclesiæ sinu debebant; infidelibus vero non fuisse unquam explanata, immo nec ipsis Catechumenis antequam baptizarentur. 4º. Omnibus permissum erat in S. Cyrillo Evangelium audire, at Evangelii gloria, Hierosolym, subjungit S. Archelaus, solis Christi germanis tribuitur. Domini Ceillierii sunt postremæ istæ animadversiones in Doctrinam Archelai, qua modo finem imponimus tertio Ecclesiæ sæculo.

FINIS TOMI SECUNDI.

INDEX RERUM NOTABILIUM, QUÆ IN HOC SECUNDO TOMO CONTINENTUR.

A.

ABRAHAM omnium primus circumcisus est. *Origenes*. Sect. 1. c. 15. n. 1.

ABSOLUTIONES. Periculum absolutio-
num præpropera festinatione impertita-
rum. *Origenes*. Sect. 2. c. 9. §. 3. n.
17. *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 9. art. 3.
n. 15. *Novatianus*. Sect. 2. §. 4. n. 1.
Qui hujusmodi absolutiones impertiu-
tur, dant sanctum Domini canibus, &
seducunt peccatores sub falsæ ac blandæ
misericordiæ titulo. *S. Cyprianus*. Sect. 1.
c. 9. artic. 3. n. 15. Nec comprimunt
delicta, sed nutriunt. *ibid.* Pax, quam
concedere videntur, est pax falsa & pe-
riculosa. *ibid.* Non est beneficium, sed
injuria, non pietas, sed impietas. *Ibid.*
Talis facilitas, non communicationem
tribuit, sed impedit ad salutem. 16. Hac
utitur subtilis inimicus impugnandis ad-
huc lapsis. *Ibid.* Harum absolutionum
inutilitas. *Ibid.* & 17. Concedebantur
quandoque ad preces Martyrum, sed
inutiliter. 18. Sacerdotes, qui has im-
pertuntur, non sunt Pastores, sed ho-
micidæ. 20. Absolutio nunquam dene-
gabatur eandem petentibus in extremo
vitæ discrimine; præcipue si antea pe-
tiissent. *S. Dionysius Alexand.* Sect. 1.
§. 6. n. 4. Jus tribuebat ad participa-
tionem sacrorum Mysteriorum, sive in-
firmitatis sive valetudinis tempore reci-
peretur. *Ibid.*

ABSTINENTIA. Quam necessaria in
præsenti vita. *Origenes*. Sect. 2. c. 3. n. 8.

ACOLYTHI. Horum mentio occurrit in
nonnullis *S. Cypriani* epistolis. *S. Cy-
prianus*. Sect. 1. c. 9. art. 4. num. 22.

ÆRUMNÆ. Idea ærumnarum præsen-
tis vitæ. *S. Cyprianus*. Sect. 2. c. 5. n. 2.
Hisce Deus nos probat. 10. Nec novæ
aut repentinæ videri debent Christianis.
Ibid. Et fidelibus, & infidelibus com-
munes sunt. 11. Harum ærumnarum
utilitas pro Christianis. *Ibid.*

AGAPES, seu convivia veterum Christia-
norum. *Tertullianus*. Sect. 2. c. 8. n. 6.
Quomodo se gererent Christiani dum
hisce charitatis conviviis operam dabant.
Ibid.

ALTARIA. Apud veteres Christianos ex-
tabant altaria. *Minutius Felix. Punct.
Dogmat.* n. 10. In quo sensu interpre-
tari debeat, quod in oppositum tradere
videtur idem Auctor. 11.

AMOR Dei esse debet sine mensura. *Ori-
genes*. Sect. 2. c. 2. n. 7. Debet esse ani-
ma operum nostrorum. *Ibid.* Veros
Abrahæ filios notat ac signat. *Ibid.* Di-
scrimen in hoc capite inter filios Abra-
hæ, & filios Ismaelis. *Ibid.* Præce-
pta Dei impleri debent ex dilectione,
non ex timore. *Ibid.* Hic amor absolute
necessarius est ad salutem. *Ibid.*

AMOR Proximi commensurari debet qua-
litate personarum. *Origenes*. Sect. 2. c. 3.
n. 1. Plus diligendi sunt qui sancte vi-
vunt, quam qui vivunt impie. *Ibid.* Pe-
culiaris amor erga Pastores, Episcopos,
Presbyteros, cæterosque Ecclesiæ Mini-
stros, necnon nostros parentes. *Ibid.*
Ex hac Proximi dilectione tenemur di-
mittere injurias nobis illatas. 2.

ANGELI ex natura sua immortales, &
corruptionis expertes. *S. Hippolytus*.
Sect. 1. §. 7. Spirituales. *Origenes*.
Sect. 1. c. 10. n. 3. Videtur nihilomi-
nus Pater iste iisdem corpora tribuere
nostris subtiliora. Sect. 4. n. 11. Sunt
naturæ præstantioris quam homines.
Sect. 1. c. 10. n. 3. Differt insuper a
natura Dæmoniorum. *Ibid.* Angelorum
nomina convenientia sunt rebus, quas
administrant. *Ibid.* Eorum status. 6.
In quo sensu intelligendum sit quod scri-
bit *Origenes*, scilicet, quod recta ratio
non patitur, Angelos a nobis invocari.
Ibid. In cælo pro nobis intercedunt.
S. Cyprianus. Sect. 1. c. 11. n. 5. Pe-
culiaris opinio Theognosti circa Angelos.
Theognostus. §. 2. n. 7.

ANGELI Custodes, sive Tutelares. Eo-
rum sollicitudines & ministeria erga ho-
mines. *Origenes*. Sect. 1. c. 10. n. 4. 5.
Interfunt congregationibus, sive conven-
tibus fidelium. 4. Cognoscunt secretio-
res nostras cogitationes. *Ibid.* Sunt velu-
ti tutores ac curatores animarum nostra-
rum. *Ibid.* Quilibet Fidelis suum habet
Angelum custodem in particulari. San-
cti Angeli custodes in consummatione
sæculi aderunt in judicio, educentes eos
secum, quibus præfuerunt. *Ibid.* Angeli
custodes admitti a Divo *Gregorio Thau-
maturgo*. Sect. 1. §. 6. n. 2. Gratiarum
actio hujusce Patris erga suum Angelum
custodem. *Ibid.*

ANGELI mali ad æternum ignem damna-
ti. *Archelaus*. §. 8. Eorum occupatio-
nes in terris. *Ibid.* Vid. *Dæmones*.

ANI-

INDEX RERUM NOTABILIUM.

ANIMA. Ejus immortalitas. *Minutius
Felix. Punct. Dogmat.* n. 13. *Origenes*.
Sect. 1. c. 11. n. 3. Momenta, quæ
hanc immortalitatem evincunt. *Ibid.*
Dignitas & spiritualitas animæ. 2. Sta-
tus animæ post præsentem vitam. 4. 5.
6. 7. Statim ac a corpore sejungitur,
vel præmium consequitur, vel pœnam
fubit. 5. Quæ sunt mundo corde, ad
cælorum regna perveniunt; quæ totius
corruptionis expertes non sunt, Purga-
torium petunt; cæteræ in ignem æter-
num descendunt. 5. 6. 7.

ANTICHRISTUS oriri debet ex tribu
Dan. *S. Hippolytus*. Sect. 1. §. 8. n. 1.
De hac opinione quid sentiendum sit.
Ibid. Nomina Antichristi. *Ibid.* Erit
Nero. *S. Victorinus*. §. 2. n. 3. Anti-
christus in fine mundi apparebit. *S. Hip-
polytus*. Sect. 1. §. 8. n. 2. Enoch &
Elias contra eum pugnant. 3. Simili-
tudo, quæ in speciem videtur haberi in-
ter proprietates Antichristi, & Salvato-
ris. 4. Proprietates peculiare Anti-
christi. 5.

APOSTASIA. Pictura horribilis hujus
criminis, eorumque, qui illud commit-
tunt. *S. Cyprianus*. Sect. 2. c. 9. n. 7.
Terribiles hujus criminis consequen-
tiæ. 8.

ARBITRIUM (liberum) hominis. *Ori-
genes*. Sect. 1. c. 12. n. 1. In quo consi-
stat. 2. Quælibet anima rationalis a Deo
liberum accepit arbitrium. 3. *S. Cy-
prianus* tuetur liberum hominis arbi-
trium. Sect. 1. c. 10. n. 8. Hujusce
veritatis probationes in *Origene*. Sect. 1.
c. 12. n. 5. 6. In *S. Cypriano*. Sect. 1.
c. 10. n. 9. 10. Liberum arbitrium est
caussa salutis in quibusdam, & ruinæ ac
damnationis in aliis. *Origenes*. Sect. 1.
c. 12. n. 3. Quales sumus, ex nostro li-
bero arbitrio sumus. *Archelaus*. §. 7.
Ad liberum hominis arbitrium spectat
determinare quo pacto objectis uti de-
beat. *Origenes*. Sect. 1. c. 12. n. 3. In
hominis arbitrio constitutum est peccare,
vel non peccare. *Archelaus*. §. 7. Recte
vivere, nostrum solummodo opus est.
Origenes. Sect. 1. c. 12. n. 3. Objecta
contra liberum arbitrium ab Origene di-
luta. 8. & seq. Judicium criticum opi-
nionum Origenis circa liberum arbi-
trium. 12. 13. Liberum arbitrium nul-
lam nobis debet inspirare præsumptio-
nem. *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 10. n. 10.

ARCHELAUS (sanctus) Episcopus Cascho-
rum. Elogia Archelai ab antiquitate
deprompta. *S. Archelaus*. §. 1. n. 1.
2. 3. 4.

ASCETÆ distincti a cæteris Fidelibus.
Origenes. Sect. 3. n. 14.

ASTRORUM scientia est quædam idolola-
triæ species. *Tertullianus*. Sect. 2. c. 7.
n. 5. Usque ad Evangelium fuit conce-
ssa. *Ibid.* In quo sensu hæc verba intel-
ligi debeant. *Ibid.*

AUCTORES. Quid post eorum mortem
agendum sit cum Scriptoribus Catholi-
CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

cis, qui in aliquos errores sunt prolapsi.
S. Dionysius Alexandrin. Sect. 2. §. 3.
Hujusce rei exemplar in eodem *S. Dio-
nyfio* erga Nepotem. *Ibid.*

B.

BAPTISMUS. Dispositiones, quæ in Ca-
techumenis requirebantur ad suscipien-
dum Baptismum. *Tertullianus*. Sect. 3.
§. 1. n. 1. Dispositiones remotæ erant
pœnitentia, abrenuntiatio peccato, &
recta vita. *Origenes*. Sect. 1. c. 9. §. 1.
n. 5. Proximæ erant abrenunciare uni-
versis falsis Diis & Dominis, confiteri
solum Deum Patrem, Filium, & Spiri-
tum Sanctum, abrenunciare Diabolo;
ejus operibus ac pompis. 6. Materia
Baptismi est aqua visibilis. *S. Cyprianus*.
Sect. 1. c. 9. art. 1. n. 5. *Origenes*.
Sect. 1. c. 9. §. 1. n. 2. Ejus forma po-
sita est in invocatione trium Personarum
Sanctissimæ Trinitatis. *S. Cyprianus*.
Sect. 1. c. 9. art. 1. n. 10. *Origenes*.
Sect. 1. c. 9. §. 1. n. 3. Objectio ad-
versus hanc veritatem soluta ab Origene.
Ibid. Tres immersiones in Baptismo ad-
hibitæ. *Tertullianus*. Sect. 3. §. 1. n. 2.
De una tantum loquitur immersione *S.
Cyprianus*, Sect. 3. c. 1. n. 8. Validus
est Baptismus, sive immersione confera-
tur, sive infusione. Sect. 1. c. 9. art. 1.
n. 6. Conferri pariter potest asperzione.
Sect. 3. c. 1. n. 9. Episcopi Ministri
Baptismi. Sect. 1. c. 9. art. 1. n. 11.
Nihilominus absque dubio *S. Cypriani*
ætate, & Presbyteri & Diaconi erant
Ministri hujus Sacramenti. *Ibid.* Effe-
ctus Baptismi. *S. Hippolytus*. Sect. 1.
§. 5. *Origenes*. Sect. 1. c. 9. §. 1. n. 4.
S. Cyprianus. Sect. 1. c. 9. art. 1. n. 14.
Veritas & efficacia Baptismi Christiano-
rum dependet a veritate Baptismi Jesu
Christi. *Archelaus*. §. 6. n. 1. Necessi-
tas & excellentia Baptismi. *Ibid.* Pecca-
ta omnia, etiam actiora delet. *S. Hip-
polytus*. Sect. 1. c. 9. art. 1. n. 14. In
eo vetus homo moritur, & novus nasci-
tur. *Ibid.* Homo per Baptismum filius
Dei esse jam cœpit. *Ibid.* Non omnes
qui Baptismi aqua loti sunt, continuo
Baptismi gratiam recipiunt; cujus rei
exemplum præbet *Simon Magus*. *Ori-
genes*. Sect. 1. c. 9. §. 1. n. 4. Baptis-
mus imprimit characterem. *S. Cypria-
nus*. Sect. 1. c. 9. art. 1. n. 15. Delet
peccatum originale. *S. Victorinus*. §. 2.
n. 2. Per hoc Sacramentum homo inci-
pit vocari Christianus. *Ibid.* Baptismus
iterari nequit. *Origenes*. Sect. 1. c. 9.
§. 1. n. 7. & *S. Cyprianus* in recto sen-
su intellectus. Sect. 1. c. 9. art. 1. n. 15.
Omne tempus habile Baptismo, quando
necessitas urget. *Tertullianus*. Sect. 3.
§. 1. n. 2. Quilibet præcisâ necessitate,
Sacramentum hoc conferri consueverat
tempore Paschatis, & Pentecostes. *Ibid.*
Pro solo tempore Paschatis stat *S. Hip-
polytus*. Sect. 2. n. 5. Benedictio aquæ,
qua Baptismus conferri debet. *S. Cy-
pria-*

G g

prianus. Sect. 3. c. 1. n. 1. Exorcismi, 2. Signum Crucis in fronte eorum qui baptizantur. 3. Sal in eorumdem ore. 5. Interrogationes. 6. Abrenuntiatio sæculo, ejusque deliciis ac pompis. 7. Uniones. 10. Osculum recens baptizatis datum. 11.

BAPTISMUS Adulterum. *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 9. art. 1. n. 19. Infantium. 17. Obsecratio adversum hunc Baptismum a *S. Cypriano* soluta. 18.

BAPTISMUS Divi Joannis non erat nisi dispositio ad Baptismum Jesu Christi, nec erat ad salutem sufficiens. *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 9. art. 1. n. 1.

BAPTISMUS Hæreticorum rejectus a *Divo Cypriano*. Sect. 1. c. 9. art. 1. n. 12. Approbatus a *S. Dionysio Alexand.* Sect. 1. §. 6. n. 1. Difficilis *S. Cypriani* textus circa inammissibilitatem Baptismi in infantibus, qui ad discretionis ætatem non pervenerunt. *S. Cyprianus*. In *Appendice* ad 1. Sectionem, n. 1. Explicatur ille textus. 2.

BAPTISMUS Jesu Christi omnis Fidei origo, ad spem vitæ æternæ salutaris ingressio, fons & fluvius aquæ vitalis, aqua sancta, fidelis, & salutaris. *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 9. art. 1. n. 3. Absaia, & *D. Joanne* Baptista prænuntiatus. 4.

BAPTISMUS sanguinis major, sublimior, & pretiosior Baptismo aquæ. *S. Cyprianus*. Sect. 7. c. 9. art. 1. n. 20. Effectus hujus Baptismi. *Ibid.* Vid. *Martyrium*.

BELLUM. Quænam bella Christianis permessa. *Origenes*. Sect. 2. c. 9. n. 12. Peculiaris *S. Cypriani* opinio quoad bella. *S. Cyprianus*. In *Appendice* ad 1. Sectionem, n. 9. Quodnam de hac opinione judicium ferendum sit. *Ibid.*

BIGAMI Ecclesiasticis Ordinibus non insigniti. *Tertullianus*. Sect. 3. §. 4. n. 1. Loco, seu ordine dejecti, ob id unum, quia bigami. *Ibid.*

BLASPHEMIA contra Spiritum sanctum quid sit. *S. Cyprianus*. In *Appendice* ad 1. Sectionem, n. 8.

BONA. Quænam sint vera bona. *S. Cyprianus*. Sect. 2. c. 5. n. 1. Quænam falsa. 2. 3. 4. 5. Quinam legitimus temporalium bonorum usus. 6. 7.

C.

CANONICI Cathedralium. Eorum dignitas supra dignitates cæterorum Presbyterorum. *S. Cyprianus*. Sect. 3. c. 4. n. 11. Aderant Episcopo in omnibus suis functionibus. *Ibid.* Sacra Mytheria una cum illo celebrabant. *Ibid.* Erant ejus consilium. *Ibid.* Eo absente Ecclesiam regebant. *Ibid.*

CAPTIVITAS. Decisio *S. Gregorii Thaumaturgi* quoad eos, qui in captivitate positi cibos Idolis immolatos comedisent. *S. Gregorius Thaumaturgus*. Sect. 2. §. 2. n. 1. Alia decisio quoad Christianas mulieres, quæ captivitatis tempore vim passæ erant. 2. Quale crimen detinere

a captivitate fugientes. §. 3. n. 4. Quid agendum cum iis, qui cum captivi apud Barbaros detineantur, cum ipsis immiscerentur, & atrocina cum ipsis exercent. 5.

CARCER. Vid. *Confessores*.

CASTITAS sive Pudicitia, est flos morum, honor corporum, decor sexuum, fundamentum sanctitatis Christianorum. *Tertullianus*. Sect. 2. c. 4. Rara est, nec facile perfecta, vixque perpetua. *Ibid.* Debet emanare ab animo ad habitum, & eructare a conscientia ad superficiem. c. 5. n. 7. Inanes prætextus hac super re, rejecti. *Ibid.* Sola castitas Deo placere non potest, si reliquis virtutibus deferatur. *Origenes*. Sect. 2. c. 3. n. 6.

CATECHUMENI. Nulla iis imponebatur pœnitentia pro peccatis in infidelitate patratis. *Tertullianus*. Sect. 3. §. 1. n. 1. Tres Catechumenorum classes. *Origenes*. Sect. 3. n. 2. Modus eosdem purgandi. *Ibid.* Catechumeni ratione proprii status Ecclesiæ præceptis obnoxii erant. 4. Sacris Mytheriis initiari consueverant coram Presbyteris & Levitis. *Ibid.*

CHARITAS est anima Ecclesiæ. *S. Hypolytus*. Sect. 2. n. 4. Est vinculum, quo Fideles uniuntur. *Ibid.* Per charitatem omnes Christiani unum corpus efficiuntur. *S. Cyprianus*. Sect. 2. c. 2. n. 7. Per charitatem insuper omnes Christiani in suis fratribus Jesum Christum considerant. *Ibid.* Est fundamentum pacis tenacitas ac firmitas unitatis. *Ibid.* Major est omnibus bonis operibus. *Ibid.* Hujus virtutis notæ ac characteres. *Ibid.*

CHRISMA. Quo pacto perageretur consecratio sacri Chrismat. *S. Cyprianus*. Sect. 3. c. 1. n. 10.

CHRISTIANA Religio. Ejus veritas & Divinitas, Prophetarum oraculis ostenditur. *Origenes*. Sect. 1. c. 1. n. 1. 2. 3. Miraculis in ejus favorem patratis. 4. 5. 6. 7. 8. Doctrina Christianorum. 9. Sanctitate ac puritate morum eorumdem Christianorum. 10. Probatum eadem Christianæ Religionis Divinitas. *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 1. n. 1. 2. usque ad n. 11. inclusive. Reprobatio Judæorum ostendit Divinitatem Religionis Christianæ. 1. Prædicatio Evangelii, & sanguis Martyrum eandem veritatem ostendunt. 6.

CHRISTIANI non solum tenentur malum quod damnant vitare; sed insuper non possunt mala & peccata facientibus conferri. *Tertullianus*. Sect. 2. c. 6. n. 4. In afflictione sunt dum mundus gaudet. 12. In hoc sæculo voluptates quærere non possunt. *Ibid.* Non aliam in hoc sæculo voluptatem prægustare possunt, nisi quam Deus contribuit. 13. Vera Christianorum spectacula sunt Adventus Domini, exultatio Angelorum, gloria resurgentium Sanctorum, splendor cælestis Regni, pulchritudo novæ Jerusalem.

lemi. *Ibid.* Christianorum Doctrina universa terrarum orbi est manifesta. *Origenes*. Sect. 1. c. 1. n. 9. Major est Doctrina cæterarum Nationum. *Ibid.* Exacta est tam quoad Mores, quam quoad Dogma. *Ibid.* Præbet præcepta cuilibet ætati ac conditioni accommodata. *Ibid.* Christiani si cum infidelibus comparentur, sunt veluti lux mundi. 10. Ad omnia tormenta prompti ac parati sunt antequam pietati nuntium remittant. *Ibid.* Eorum elogia, ab Origene adornata. *Ibid.* Christianus est templum Dei, ac Spiritus sancti habitaculum. *S. Cyprianus*. Sect. 2. c. 1. n. 1. Sæculo major est. 2. Sæculo jam renuntiavit; hinc non desiderat nec quærere terrena, sed cælestia. 4. Victum sibi in diem postulat, nec de castino cogitat. *Ibid.* Nulla in eo sollicitudo de terrenis rebus, ejusque tranquillitas. *Ibid.* Aliæ Christiani virtutes. 5. Christianus mori potest, vinci non potest. 7. Vincula sunt illi ornamenta. *Ibid.* Inter flammam etiam tranquillitas est. *Ibid.* Christianis vitium est quemquam occidere; ipsi vero tenentur necem tolerare, cap. 10. num. 8.

CHRISTIANI (veteres). In ipsis deprehendimus morum integritatem maximam, sanctitatem vitæ perfectissimam: *Tertullianus*. Sect. 2. c. 8. n. 1. Cor unum cum essent & anima una propter mutuam dilectionem, Dæmoniis erant terribiles. *Ibid.* Eorum pietas ac pœnitentia: voluptatibus ac negotiis sæcularibus vale dixerant: eorum puritas ac continentia. *Ibid.* Ex immanitate Ethnicorum in ipsos, deprehenditur ac innotescit eorum innocentia. 2. Congregationes, sive conventus veterum Christianorum, & quid in illis perageretur. 3. Excommunicationem magnopere timebant. *Ibid.* Marsupium apud ipsos commune. 4. Quo pacto infunderetur in commune collata pecunia. *Ibid.* Omnes fratrum appellatione censebantur, & cur? 5. Eorum potestas ac imperium in dæmones. 7. Notabilis Tertulliani provocatio adversus Ethnicos super hoc articulo. *Ibid.* Pietas veterum Christianorum erat uniformis. 8. Severe jejunabant. *Ibid.* Quadam veluti precum suarum violentia cælum tundeant. *Ibid.* A suffocatis & morticinis abstinere; & cur? *Ibid.* Per diligentissimam castitatem longe aberant vel a minima suspitione illorum criminum, de quibus per summam calumniam arguebantur. 10. A negotiorum tumultu longe aberant. 9. Eorum innocentia eruitur ex constantia, ac magnanimitate, qua præditi erant. 11. Notabilis Tertulliani locus hac de re. *Ibid.* Charitas ac benignitas eorum erga suos persecutores. 12. Eorumdem fidelitas ac reverentia erga Imperatores. 13. Se ad id teneri credebant, ut diligere deberent Principes etiam infideles, eos revereri, & honorare, necnon orare pro

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

eorum salute, & salute totius Impetii, *Ibid.* Manuetudo veterum Christianorum. *Minutius Felix*. *Punct. Moral.* n. 1. Eorum puritas. 2. Unius Matrimonii vinculo inhærebant. *Ibid.* Pudorem facie præstabant. *Ibid.* Plerique inviolati corporis virginitatem perpetuam servabant. *Ibid.* Recusabant honores & dignitates sæculi. 3. Quibus signis inter seipfos dignoscerentur. *Ibid.* De paupertate gloriabantur: verum se pauperes minime censebant. *Ibid.* Eorum fides, ac constantia in rebus adversis. 4. Abstinebant cibis immolatis Idolis; & cur? 6. Ipsi vitium erat floribus caput coronare; & cur? *Ibid.* Nec mortuos coronabant; & cur? *Ibid.* Simplicitas ac tranquillitas, qua exequias adornabant. *Ibid.* Non magna eloquebantur, sed recte vivebant. *Ibid.* Nocturnæ eorum congregationes, necnon ad eorumdem jejunia. *Ibid.* Nullum Divinitatis simulachrum tolerabant. *Origenes*. Sect. 2. c. 9. n. 5. Tempora habebant, altaria, imagines; sed sensibilibus his rebus non inhærebat eorum pietas. 6. Illorum cultus erat omnino spiritualis. *Ibid.* Neminem compellebant Christianæ Religionis nomen dare. 7. Diligentissime eos examinabant, qui Religionem velle amplecti profitebantur. 8. Nemi nisi instructionem denegabant. *Ibid.* Ad Mytheriorum notitiam eos non vocabant, qui haud satis erant dispositi. *Ibid.* Haud facile excommunicatos recipiebant. 9. Bellum non amabant. 12. Quomodo se gererent tempore publicarum calamitatum. *S. Dionysius Alexandrinus*. Sect. 2. §. 1. n. 2. Nihilominus tunc temporis dies festos laxi agebant. *Ibid.* Has calamitates suscipiebant veluti exercitii & probationis occasionem. *Ibid.* Omnem propriæ salutis curam abiciebant, ut aliis curationem adhiberent. *Ibid.* Quandoque curantes alios agros, ipsi interierunt. 3. *S. Dionysius Alexandrinus* declarat, hoc mortis genus nequaquam esse martyrio inferius. *Ibid.* Veteres Christiani dæmoniis imperabant, & dæmonia iis parebant. §. 6. num. 1.

CIBI vitii Judæis. Non unam vel alteram tantum, sed bene multas hujus prohibitionis rationes recitat *Novatianus*. Sect. 2. §. 2. n. 1. Christiani ab hac lege soluti. 2. Qui idolis immolati sunt cibi, Christianis sunt vitii. *Ibid.* Christiana libertas hos permittere nequaquam potest. *Ibid.* Quid de illis sentiendum, qui in captivitate redacti cibos Idolis immolatos manducassent. *S. Gregorius Thaumaturgus*. Sect. 2. §. 2. n. 1. Suffocata antiquis Christianis vitia erant. *Origenes*. Sect. 2. c. 8. n. 5.

CIBUS quinam homini innocenti concessus. *Novatianus*. Sect. 2. §. 1. n. 1. Prima cibi immutatio, ex peccato. *Ibid.*

CIRCUMCISIO pro diversitate Nationum diversa. *Origenes*. Sect. 1. c. 15. n. 1.

G g 2 Ideo

IDEO Judæis imposita, ut scilicet a cæteris gentibus distinguerentur. 2. Christianis verita. 3. Inutilis, sed non mala. *Archelaus. §. 10. n. 2. Circumcisio spiritualis necessaria. Origenes. Sect. 1. c. 15. n. 4. In quo consistat hæc circumcisio. Ibid.*

CLERUS Ecclesiam regebat absente Episcopo. *S. Cyprianus. Sect. 3. c. 4. n. 10.*

COMMUNIO Sanctorum clarissime asserta in *Origene. Sect. 2. c. 4. n. 10.*

COMOEDIÆ & Tragædiæ scelerum & libidinum aëtrices sunt. *Tertullianus. Sect. 2. c. 6. n. 6. Cruentæ sunt, lascivæ, & impiæ. Ibid. Sunt veluti stillicidia mellis de ranunculo venenato. 12. Comædiarum pictura ex Divo Cypriano. Sect. 2. c. 10. n. 11. Paupertas non excusat artem Comædi. 12. Comædi semper infamia notati sunt. Tertullianus. Sect. 2. c. 6. n. 6.*

CONFESSIO peccatorum secreta, sive auricularis. *Origenes. Sect. 1. c. 9. §. 3. num. 13. S. Cyprianus. Sect. 2. c. 9. art. 3. n. 8. Confessio publica occultorum peccatorum. Origenes. Sect. 1. c. 9. §. 3. n. 33. S. Cyprianus. Sect. 1. c. 9. art. 3. n. 8. Confessio publica occultorum peccatorum. Origenes. Sect. 1. c. 9. §. 3. n. 14. Necessitas Confessionis. 16. S. Cyprianus. Sect. 1. c. 9. art. 3. n. 8. Hæc necessitas innititur potestati clavium, quæ Ecclesiæ collata est. 10. Hæc potestas in omnia peccata exerceri potest. 11. 12. 13. 14. Integritas confessionis. Origenes. Sect. 1. c. 9. §. 3. num. 16. Confessio non solum completi debet peccata quæ publica sunt, & scandalum præbent; sed insuper peccata occulta, & simplicis cogitationis. S. Cyprianus. Sect. 1. c. 9. art. 3. n. 8. Apud Sacerdotes est peragenda. Ibid.*

CONFESSORES. Consolationis momenta pro Confessoribus in carcere detentis. *Tertullianus. Sect. 2. c. 3. n. 1. 2. 3. Spiritus sanctus cum illis carcerem ingressus est. 1. In carcere diabolum conculcant. Ibid. Ibi nec vident nec audiunt plurima, quæ scandalo ipsis essent. 2. Carcer est illis fecessus. Ibid. Insuper carcer vires ministrat illis ad pugnam. 3.*

CONFIRMATIO. De hoc Sacramento loquitur *S. Cyprianus. Sect. 1. c. 9. art. 1. n. 21. Materia, forma, minister, & effectus hujus Sacramenti. Ibid. Sacramentum hoc designatur nomine impositionis manuum. Ibid. Immediate post Baptismum conferebatur. Sect. 33. c. 1. n. 12.*

CONTINENTIA est possibilis. *Tertullianus. Sect. 2. c. 4. n. 6. Inanes prætextus contra Continentiam a Tertulliano exsufflati. 7. Jesus Christus non jubet continentiam, sed ad eam hortatur. S. Cyprianus. Sect. 2. c. 7. n. 4.*

CONTRITIO. Ejus necessitas. *Origenes. Sect. 1. c. 9. §. 3. n. 17. S. Cyprianus. Sect. 1. c. 9. art. 3. n. 4.*

CORRECTIO fraterna necessaria est. *Origenes. Sect. 2. c. 3. n. 3. Quo pacto sit facienda. Ibid.*

CRIMINA enormia post Baptismum patrata ab omni posthac dignitate & præfectura in Ecclesia Dei arcebant. *Origenes. Sect. 3. n. 5. Crimina hæc difficillime remittebantur. Ibid. In gravioribus criminibus semel tantum pœnitentiæ locus concedebatur. Ibid. Ex hisce eruitur severitas Ecclesiasticæ disciplinæ; minime vero, Ecclesiam non potuisse hæc peccata remittere. 6. Qui in magnis delictis manifesti erant, ejiciebantur ab oratione communi. 7.*

CRUX. Difficilis textus *Minutii Felicis* quoad cultum Crucis. *Punct. Dogmat. n. 8. Explicatur. 9. Signum Crucis in Baptismo adhibitum. S. Cyprianus. Sect. 3. c. 1. n. 3. Veneratio ab antiquis fidelibus eidem præstita. 4.*

CYPRIANUS (Sanctus). Elogia sancti hujus Episcopi ex *Lactantio. S. Cyprianus. In quæstionibus præmissis ejusdem Doctrinæ. n. 3. ex D. Hieronymo. 3. ex D. Augustino. 4. Ex S. Hilario, Paciano, & Gelasio summo Pontifice. 5. Ex D. Maximo Taurinensi. 6. Ex Casiodoro. 7. Ex Prudentio. Ibid. Idea Operum D. Cypriani. 8. Quid possit excusare illius errorem circa Baptismum Hæreticorum. 9. Catalogus Operum ejusdem sancti Doctoris. 10. Summa ejus attentio ac diligentia in sacrarum Scripturarum studio. Sect. 1. c. 2. n. 1. Quænam esset vera ejus opinio circa Baptismum Hæreticorum. cap. 9. art. 1. num. 12. Non sensit, baptizandos esse iterum hæreticos, qui in Ecclesia Baptismum susceperant. 16.*

D.

DÆMONES. Eorum natura, & operationes. *Origenes. Sect. 1. c. 10. n. 7. 8. Alia sub diversis formis apparuerunt. Minutius Felix. Punct. Dogmat. n. 12. Pseudo-Prophetas Ethnicorum inspiraverunt. Ibid. Fanis immorabantur, sub statuis & imaginibus consecratis delitecebant, & auctoritatem quasi præsentis Numinis cunsequabantur. Ibid. Nonnulla, quæ miraculi speciem præ se ferebant, per Magos operabantur. Ibid. Extortum Fibras animabant, avium volatus gubernabant, fortes regebant, oracula efficiebant. Ibid. Exorcismis superabantur. Ibid. Magna Dæmonum copia super terram. Origenes. Sect. 1. c. 10. num. 8. Super malos habent potestatem, minime vero super bonos. Ibid. Non desinunt errorem pravitatis infundere, ut homines a Deo segregent. Minutius Felix. Punct. Dogmat. n. 12. Vitam hominum turbant, membra distorquent, morbosque inducere conantur. Ibid.*

DECALOGUS nihil novum docet. *Novatianus. Sect. 2. §. 3. Explicatur hæc propositio. Ibid.*

DETRACTIO apud Christianos nullum debet locum habere. *S. Cyprianus. Sect. 2. c. 10. n. 8. In hoc vitium rigoroze Deus animadvertit. Ibid. Opponitur charitati erga proximum. Origenes. Sect. 2. c. 3. n. 4. Excludit nos a Regno Dei, non fecus ac majora peccata. Ibid. Exemplum Mariæ sororis Moysis ostendit, quanti periculi plenum sit hoc vitium. Ibid.*

DEUS. Ejus existentia consideratione Creaturarum comprobata. *Minutius Felix. Punct. Dogmat. n. 1. Homini instinctu. S. Cyprianus. Sect. 1. c. 5. n. 1. Pulchritudine ejus Operum. Origenes. Sect. 1. c. 4. n. 5. Probatur Unitas Dei ex Minutii Felicis Punct. Dogmat. n. 2. Ex Origene. Sect. 1. c. 4. n. 1. 2. Ex D. Cypriano. Sect. 1. c. 5. n. 2. Ex Novatiano. Sect. 1. c. 1. n. 4. Ex D. Dionysio Alexandr. Sect. 1. §. 2. n. 1. Ex Archelao. §. 2. n. 1. 2. Deus nec principium habet, nec terminum. Minutius Felix. Punct. Dogmat. n. 3. Est æternus. Novatianus. Sect. 1. c. 1. n. 7. Ejus simplicitas. 5. Ejus spiritualitas. Ib. & Origenes. Sect. 1. c. 4. n. 3. Quid intelligendum veniat nomine membrorum, quæ in sacris litteris Deo tribuuntur. Novatianus. Sect. 1. cap. 1. n. 6. Deus est invisibilis. Origenes. Sect. 1. c. 4. n. 4. S. Cyprianus. Sect. 1. c. 5. n. 3. Quo pacto Moyses viderit Deum. Origenes. Sect. 1. c. 4. n. 5. Dei essentia ab humana mente percipi non potest. Ibid. Deus est incomprehensibilis. S. Cyprianus. Sect. 1. cap. 5. n. 3. Novatianus. Sect. 1. c. 1. n. 11. Est ineffabilis. 12. Mira de hac veritate Novatiani verba. 13. Dei immensitas. Minutius Felix. Punct. Dogmat. n. 6. S. Cyprianus. Sect. 1. c. 5. n. 4. Novatianus. Sect. 1. c. 1. n. 7. Ejus immutabilitas. 9. Quo pacto interpretari oporteat animi affectiones, quas Scriptura Deo tribuere videtur. 10. Deus verax est. Origenes. Sect. 1. c. 4. n. 8. Omnipotens. Ibid. Hæc Omnipotentia Dei ea tantum complectitur, quæ nec repugnant, nec rectæ rationi adversantur. Ibid. Dei Bonitas. S. Cyprianus. Sect. 1. c. 5. n. 8. Ejus Providentia. Minutius Felix. Punct. Dogmat. n. 6. Origenes. Sect. 1. c. 4. n. 6. Divina Providentia æque de minimis rebus sollicita est, ac de maximis; præcipue vero de Ecclesia. S. Cyprianus. Sect. 1. c. 5. n. 5. Dei scientia. Origenes. Sect. 1. c. 4. n. 7. Nihil Deo occultum. S. Cyprianus. Sect. 1. c. 5. n. 7. Deus profunda cordium penetrat. Origenes. Sect. 1. c. 4. n. 7. In quo sensu intelligi debeant hæc ejusdem Origenis verba: *Deus nescit peccatum, & nescit peccatores. Ibid. Dei præscientia non est causa eorum omnium, quæ futura sunt. c. 13. n. 12. Dei justitia. S. Cyprianus. Sect. 1. c. 5. n. 9. Deus ante mundi creationem erat sibi ipse pro mundo. Minutius Felix. Punct. Dogmat. n. 3. Materiæ ac Spirituum**

conditor est. *Origenes. Sect. 1. cap. 4. num. 9. 10. Deus condidit hominem. Novatianus. Sect. 1. c. 1. n. 2. Librum. Ibid. Angelos prius creaverat 3. Verum Dei nomen. Minutius Felix. Punct. Dogmat. n. 3. Origenes. Sect. 1. cap. 4. num. 12. S. Cyprianus. Sect. 1. cap. 5. n. 4. Veneratio veterum Christianorum erga Dei nomen. Origenes. Sect. 1. c. 4. n. 12. Pater, Rex, Dominus vocabula sunt Deo impropria. Minutius Felix. Punct. Dogmat. num. 4. Nativitatem rebus omnibus Deus præstat. 3. Deus ignorari nequit: reclamata natura contra hanc ignorantiam. 5. Tormenta in inferno pro iis qui ignorant Deum. 14. Sublimis idea Dei. Novatianus. Sect. 1. c. 1. n. 15.*

DEUTEROCANONICI (libri) citati a Divo Cypriano. Sect. 1. c. 2. n. 6. 7.

DIACONATUS Origo ab Apostolis repetenda est. *S. Cyprianus. Sect. 1. c. 9. artic. 4. n. 18. Ordinis hujus officia. 19.*

DIACONI quid sint in Ecclesia. *Origenes. Sect. 3. n. 11. Sunt Ministri Ecclesiæ, Episcoporum, & Presbyterorum. S. Cyprianus. Sect. 1. c. 9. artic. 4. n. 18. Eorum officia. Origenes. Sect. 3. n. 12. In quo sensu interpretari debeat potestas iisdem a Divo Cypriano tributa, absolventi scilicet pœnitentes, si quando Episcopi ac Presbyteri desint. S. Cyprianus. Sect. 1. c. 9. artic. 4. n. 21. Consociati erant Presbyteris in celebratione Sacrificii. 19. Ecclesiæ redditus administrabant. Ibid. Ecclesiasticis conventibus intererant, & suis iisdem locus erat in Conciliis. Ibid.*

DIONYSIUS (Sanctus) Alexandrinus. Ejusdem elogia ex veteribus. *In Animadversionibus præmissis ejus Doctrinæ. n. 1. Fuit verus philosophus. Ibid. Unus e celebrioribus Discipulis Origenis. Ibid. Eruditus Catechista. Ibid. Præcipuum Alexandrinæ Ecclesiæ ornamentum. Ibi Magni titulum adeptus. Ibid. Canonum peritus fuit. Ibid. Enumeratio operum ejusdem. 2. Quodnam de iisdem judicium ferendum. 4. Ejus opinio quoad Baptismum hæreticorum. Sect. 1. §. 6. n. 1. 2. Quomodo se gesserit in celeberrima hac disputatione. Ibid. Probatur, eumdem Stephani partibus addictum fuisse. Ibid.*

DIONYSIUS (Sanctus) Rom. Pontifex. Ejusdem elogia ex veteribus. *In Animadversionibus præmissis ejus doctrinæ. Quid modo ex ejusdem scriptis apud nos extet. Ibid.*

DISCIPLINA in Scripturis Sanctis frequenter & ubique præcipitur. *S. Cyprianus. Sect. 3. Est fundamentum religionis & fidei. Ibid. Quam sit necessaria Ecclesiæ, præcipue tempore persecutionis. Ibid. Uniformis esse debet in rebus magni momenti. Ibid. Consensu omnium Episcoporum firmari debet. Ibid.*

DISPUTATIONES in Religionis negotio quomodo peragenda. *S. Dionysius Alex.* Sect. 2. §. 4. Cur omnes ferme Disputationes parum utilitatis præstent. *Ibid.*
DIVITIÆ. Vanitas & fragilitas divitiarum, & totius gloriæ mundi. *Minutius Felix. Punct. Moral.* n. 5.
DOMINICA dies solemnis ac privilegio donata apud veteres fideles. *Tertullianus.* Sect. 3. §. 3. n. 3. *Origenes.* Sect. 3. n. 16. Hac die Sacra Scriptura perlegebatur. *Ibid.*

E.

EBRIETAS Vitium perniciosissimum. *Origenes.* Sect. 2. c. 8. n. 10. Simul cum corpore animam debilem reddit. *Ibid.* Aliæ hujusce vitii lætuosæ consequentiæ. *Ibid.*
ECCLESIA. Ejus antiquitas. *Origenes.* Sect. 1. c. 3. n. 3. Ecclesia subsistit in omnibus sanctis, qui ab initio sæculi fuerunt facti. *Ibid.* Ejus Unitas. 8. Ecclesia est una. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 3. n. 2. Est Sol, cujus multi sunt radii, sed lumen unum; qui in universam terram radios suos diffundit: est arbor, cujus multi sunt rami, sed robur unum: est fons, de quo rivi plurimi defluunt. *Ibid.* & 3. Unitas Ecclesiæ præfigurata in Tunica Salvatoris. 3. Unus grex, & unus Pastor in Ecclesia. 4. Unitatem Ecclesiæ designabat domus Raab. *Ibid.* Simplicitas & Charitas in Ecclesia. *Ibid.* Una & sola Ecclesia a Christo Domino constituta. 5. Ecclesia est plebs Sacerdoti adunata, & Pastori suo grex adherens. *Ibid.* In Unitate est fundata. *Ibid.* Inseparabilis atque individua domus unitatem tenet. *Ibid.* Est domus Unitatis & veritatis. *Ibid.* Ecclesia una & Catholica. *S. Victorinus.* §. 2. n. 2. Ecclesiæ sanctitas. *Origenes.* Sect. 1. c. 3. n. 8. Quæ sit sanctitas Ecclesiæ. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 3. n. 6. Sancta est in sanguine martyrum, in bonis operibus fidelium, & quia sponsa est Jesu Christi. *Ibid.* Peccatorum perfidia non lædit sanctitatem Ecclesiæ. *Ibid.* Ecclesia est Catholica. *Origenes.* Sect. 1. c. 3. n. 9. & *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 3. n. 7. Apostolica. *Origenes.* Sect. 1. c. 3. n. 10. & *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 3. num. 8. Ecclesia non est fundata in solo Petro in particulari. *Origenes.* Sect. 1. c. 3. n. 10. Ecclesiæ Visibilitas. 7. & *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 3. n. 16. Ejus Indefectibilitas. *Origenes.* Sect. 1. c. 3. n. 7. Ejus Indefectibilitas & Infallibilitas. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 3. n. 17. Ecclesia est scabellum pedum Dei. *Origenes.* Sect. 1. c. 1. n. 2. Verbum movet & agit Ecclesiam. 1. Ecclesia, Christi lumine illuminata, etiam ipsa lux mundi efficitur, illuminans omnes fideles. 2. Ecclesiæ factu nascimur, illius lacte nutritur, spiritu ejus animamur. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 4. n. 1. Non pervenit ad Christi præmia, qui relin-

quit Ecclesiam Christi. *Ibid.* Habere jam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. *Ibid.* Nemo amittit pacem cum Ecclesia, quin eodem tempore amittat propriam salutem. *Ibid.* Extra Ecclesiam nemo Confessor, nemo Martyr. *Ibid.* Extra Ecclesiam nulla salus. *Origenes.* Sect. 1. c. 3. n. 5. & *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 4. n. 1. Probat ex eodem Divo Cypriano. *Ibid.* Sola Ecclesia peccata remittit. *Origenes.* Sect. 1. c. 3. n. 6. Omnia sustinere debemus potius quam dividere Ecclesiam. *S. Dionysius Alexandr.* Sect. 2. §. 1. n. 1. Ecclesia ex bonis æque ac malis constat hominibus. *Origenes.* Sect. 1. c. 3. n. 4. Ecclesia in meritis fidelium gloriatur. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 3. num. 18. Plangit eorum ruinas. *Ibid.* Ejus potestas in rebus Disciplinæ. *Ibid.* Diversi in Ecclesia Ordines. *Origenes.* Sect. 1. c. 3. n. 11. Usus reddituum ac bonorum Ecclesiæ. *S. Cyprianus.* Sect. 3. c. 5. num. 1. Ecclesia pauperes alit. *Ibid.* Juvat pauperes aliquo additamento, ut artes suas possint exercere. *Ibid.* Difficilis locus Minutii Felicis circa Ecclesias, Altaria, & Imagines. *Minutius Felix. Punct. Dogmat.* n. 8. Explicatur. 10. Ecclesia Romana est principalis Ecclesia, est Cathedra Divi Petri, est origo & centrum Unitatis Sacerdotalis. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 3. n. 9. Vid. *Roma.*

ECCLESIASTICUS. Cum timore & formidine Ecclesiasticum statum amplecti debemus. *Origenes.* Sect. 2. c. 6. n. 1. Ætate Origenis ab Ecclesiasticis dignitatibus illi arcebantur, qui easdem amabant, etsi aliunde digni essent. 2. Non permittitur Ecclesiarum Principibus successores sibi testamento signare, nec hæreditarium tradere Ecclesiæ Principatum iis, qui carnis propinquitate sociantur. 2. Ecclesiasticorum calibatus. Sectio 3. n. 13. Plures Ecclesiastici in Virginitate totam vitam transigebant. *Tertullianus.* Sect. 3. §. 4. n. 1. Bigami Ecclesiasticis Ordinibus non insigniti. *Ibid.* Quinam Ecclesiasticis Conventibus præesent. 2.

ELEEMOSYNA. Jesus Christus eleemosynam nobis commendat. *S. Cyprianus.* Sect. 2. c. 3. n. 8. Peccatorum remissionem promeretur. 2. Deus illius miseretur, qui erogat eleemosynas. 6. Eleemosynis preces nostræ efficaces fiunt. 7. Eleemosyna liberat a morte corporis. *Ibid.* Elogium Eleemosynæ ex eodem Divo Cypriano. 15. Cur eroganda sit. 14. Vanæ excusationes hac super re, quas refellit idem sanctus Doctor. 9. Numquam deficiunt divitiæ, quando in eleemosynis impenduntur. *Ibid.* Eleemosyna e contra ditat. *Ibid.* Salus deficit, dum timetur ne res familiaris deficiat. 10. Timor iste nulli valido fundamento innititur. *Ibid.* Impius est iste timor, & sacrilegus. 11. Quo major est filiorum

rum numerus, eo major est eleemosynæ largiendæ obligatio. 13. Avaritia eleemosynas impedit. 11.
EPISCOPATUS. Ejus origo. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 9. art. 4. n. 1. Est institutionis Divinæ. *Ibid.* Unitas Episcopatus fundata in Unitate Ecclesiæ. *Ibid.* Hæc Episcopatus Unitas non nocet Primatui Romani Episcopi. 10. 11. 12.
EPISCOPI. Quid sint in Ecclesia. *Origenes.* Sect. 3. n. 12. Sunt Successores Apostolorum. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 9. art. 4. num. 2. Primas sedes in Ecclesia tenent. 3. Ecclesia super Episcopos fundata est, & per eosdem gubernatur. *Ibid.* Quilibet Episcopus habet necessariam auctoritatem ad regendam Ecclesiam suam. *Ibid.* Fideles, & ipse etiam Clerus absolute tenentur audire Episcopos, iisdemque subjici debent, & adherere. 4. Probat ex Divo Cypriano. 5. Episcoporum auctoritas & potestas de divina dignatione firmatur. 6. Non aliunde Hæreses obortæ sunt, aut nata sunt Schismata, quam inde quod Episcopis non obtemperatur. *Ibid.* Possunt excommunicare eos, qui obedire renuunt. 7. Episcopus est in Ecclesia, & Ecclesia in Episcopo; ideoque qui cum Episcopo non est, in Ecclesia non est. 8. Copiosum est Episcoporum corpus, concordia mutua glutino atque unitatis vinculo copulatum. 9. Episcoporum ordinatio. 14. Populus ordinationi Episcoporum aderat. *Origenes.* Sect. 3. n. 11. Hæc populi præsentia necessaria. *Ibid.* Primæ sedes illis tributæ sunt. 12. Eorum electio facta per Episcopos ejusdem Provinciae, & de suffragio universæ fraternitatis, hoc est populi & Cleri. *S. Cyprianus.* Sect. 3. c. 4. n. 5. Unus tantum Episcopus in una Ecclesia esse debebat. 6. Episcopi proprias regebant Ecclesias cum consilio ac consensu suorum Metropolitanorum, Cleri, & populi. 7. Quotannis simul conveniebant, ad negotia Ecclesiæ disponenda. 8. A Romano præcipue Episcopo consilium petebant. *Ibid.* Nullus Episcopus, nisi gravissimis de causis, rescindere poterat quæ ab alio Episcopo acta erant. 9. Episcopi litteras ad se invicem mittebant in signum communionis. *Ibid.* Has Epistolas per Clericos mittebant. *Ibid.* Episcopi nihil poterant in Diocesibus cæterorum Episcoporum absque illorum consensu. 10. Honor Episcopis extraneis delatus. *Ibid.* Casus Episcopo reservati. *Ibid.*
ETHNICI. Eorum solemnitates Christianis veritæ. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 7. num. 8. Permissum Christianis interesse sponsalibus, nuptiis &c. Ethnicorum. 9. Ethnicorum dignitates, & publica munera Christianis verita. 10. Vetus iisdem arma deferre sub Ethnicis Principibus. *Ibid.* Quod judicium ferendum sit de postremis hisce duabus prohibitionibus. *Ibid.* Idololatria est,

pecuniam ab Ethnicis mutuam accipere sub obligatione juramento per eorum Deos firmata. 11.
EVANGELIA super infirmos recitata. *Origenes.* Sect. 3. n. 19.
EVANGELIUM est divina quædam tuba. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 2. n. 5. Ejus verba sunt quasi quædam faces accensæ. *Ibid.* Absoluta necessitas vivendi juxta Evangelium. *Ibid.* Crimen est, aliquid de Evangelica veritate furari. *Ibid.* Evangelium ubique locum habet. *Ibid.* Ejus Auctoritas. *Ibid.*
EUCCHARISTIA est Sanctum Domini. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 9. artic. 2. n. 1. Continet Corpus & Sanguinem Jesu Christi. *S. Hippolytus.* Sect. 1. §. 6. & *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 9. artic. 2. n. 1. Præsentia realis Corporis & Sanguinis Jesu Christi in Eucharistia. *Origenes.* Sect. 1. c. 9. §. 2. n. 8. 9. Historia quædam miraculum coram Divo Cypriano patratum circa Eucharistiam præferens. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 9. artic. 2. n. 5. Aliæ Historiæ circa idem argumentum. 6. 7. 8. Animadversio Divi Cypriani in postremam harum historiarum. 9. Panis & vinum materia Eucharistiæ. 10. Necessario requiritur vinum ad consecrationem Calicis. 11. Probat ex eodem Divo Cypriano. *Ibid.* Difficultas deprompta ex eodem circa aquam, quæ in calice infunditur vino. 12. Resolvitur. 13. Effectus Eucharistiæ. 14. 15. 16. Dispositiones ad sumendam Eucharistiam. 17. 18. Eucharistia est cibus nimis solidus pro peccatoribus, qui penitentiam agere debent. 19. Periculosum est illis Eucharistiam ministrare. *Ibid.* Peccata, quæ remouent a sumptione Eucharistiæ. 21. Eucharistia largitur sanctitatem bono proposito eam manducantibus. *Origenes.* Sect. 1. c. 9. §. 2. n. 8. Veterum erga Eucharistiam veneratio. 9. Prærogativæ Eucharistiæ. 10. Dispositiones ad sumptionem Eucharistiæ. *Ibid.* Summa veterum fidelium fiducia in Eucharistiam, eorumque timor ne ab ea separentur. *S. Dionysius Alexandr.* Sect. 1. §. 6. num. 4. Eucharistia est Sacrificium. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 9. art. 2. n. 22. 23. 24. Fideles in unum cum Episcopo conveniebant ut Eucharistiam celebrarent. Sect. 3. c. 2. n. 1. Divi Cypriani ætate celebrabatur Eucharistia matutino & vespertino tempore. 3. Quotidie offerebatur. 4. Fideles quotidie Eucharistiam fumebant. *Ibid.* Sæpe sub sola specie panis Eucharistia dabatur. 5. Pueris sub specie etiam vini dabatur. 7. Eucharistia iis denegabatur, qui solummodo appropinquante morte penitentiam agebant. 8. Sanctum sacrificium in carceribus offerebatur. 9. Summo mane Sanctum sacrificium celebrabatur. *Tertullianus.* Sect. 3. §. 2. Laici accipiebant corpus Jesu Christi de manibus eorum, qui sacro cœtui præerant. *Ibid.* Laici accipiebant Eucha-

Eucharistiam in propriis manibus. *Ibid.* & *S. Cyprianus*. Sect. 3. c. 2. n. 6. Ministrabatur infirmis ut Viaticum. *S. Dionysius Alexandrin.* Sect. 1. §. 6. n. 3. Probatur hæc veritas historia cujusdam senis, cui nomen erat Serapion. *Ibid.* Nolebat *S. Dionysius*, eas mulieres, quæ recens in lucem parturæ ediderant, easque quæ mulieribus familiaria patiebantur incommoda, ad Sacram Mensam accedere. *In Appendice*. n. 4. Iis, qui non voluntarias impuritates patiebantur, liberum relinquebat accedere vel abstinere ab ea mensa, secundum propriam eorum conscientiam. 5.

EXCOMMUNICATIO. Ad hanc pœnam infligendam requirebantur graviora & manifesta crimina. *Origenes*. Sect. 3. n. 7. 8. Antequam quis de Ecclesia egeretur, commoneri debebat, omniaque adhibenda erant erga ipsum remedia, ut ad bonam frugem reverteretur. 8. Duplex excommunicatio. Una in foro externo, altera in foro interno: prima pro peccatoribus publicis; altera pro peccatoribus occultis. 9. Excommunicati in foro interno intrabant Ecclesiam. *Ibid.* Vid. *Christiani*.

EXOMOLOGESIS. Explicatio hujus vocis quæ occurrit in *Divo Cypriano in Appendice*. n. 5.

EXORCISMI super Energumenos. *S. Cyprianus*. Sect. 3. c. 1. n. 2. Vid. *Baptismus*.

EXORCISTÆ. De illis in sua Epistola. 69. loquitur *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 9. art. 4. n. 22.

F.

Festi dies quomodo digne celebrandi. *Origenes*. Sect. 3. n. 15. Festi dies Christianorum. *Ibid.* Discrimen inter festos dies & solemnitates. 16. Vetitum erat Christianis celebrare solemnitates Gentium. *Ibid.*

FIDELES Veteres visitandorum fratrum gratia vicatim aliena, & quidem pauperiora quæque tuguria circuibant. *Tertullianus*. Sect. 2. c. 4. n. 3. Nocturnis convocationibus aderant. *Ibid.* Noctem Paschatis in Ecclesia transigebant. *Ibid.* In carcerem ad osculanda vincula Martyrum reptabant. *Ibid.* Hospitalitatis regulas perfectissime servabant. *Ibid.* Lectulum, & corpus signabant. n. 4. Per noctem exfurgebant oratum. *Ibid.* Jejuni Eucharistiam fumebant. *Ibid.* Eorum sepultura. *Origenes*. Sect. 3. n. 19.

FIDES inter dona Spiritus sancti tertium locum tenet. *Origenes*. Sect. 2. c. 2. n. 1. Impossibile est salvari sine fide. *Ibid.* Utilitas fidei, ejusque necessitas. 2. Fides necessaria est etiam apud Ethnicos. 3. Fidem publice profiteri debemus. 4. Quod peccatum sit hac in re simulare. 5. In quo fides consistat. *S. Cyprianus*. Sect. 2. c. n. 1. Fides in Deum Patrem non sufficit ad salutem, nisi accedat fides in Filium. *Ibid.* Fides debet esse sim-

plex. 2. Debet esse perseverans. 3. Hanc comitari debent bona opera. *Ibid.* Effectus fidei. 4. Quantum fidei capacis afferimus, tantum gratiæ inundantis haurimus. *Ibid.* Per fidem congregimur cum hoste, vincimus, & coronamur. *Ibid.* Fides paratos nos facit ad omnia. 5. Fides tamen non timet. *Tertullianus*. Sect. 2. c. 7. n. 7.

FILIUS. Idea Filii est inseparabilis a Patre. *Origenes*. Sect. 1. c. 6. n. 5. Vocabula, quæ Filii Dei propria sunt. 6. Ejus generatio exæquari nequit generationi hominum vel animantium. 4. Generatio hæc est mysterium incomprehensibile. *Ibid.* Natura Filius est, non adoptione. *Ibid.* Filius a Patre procedit tanquam splendor a luce. *Ibid.* Ex Patris mente procedit, velut quædam ejus voluntas. *Ibid.* Futilis circa Generationem Filii quorundam Hæreticorum imaginatio, quam refellit *Origenes*. 5.

FOEDUS. Concordia inter utrumque fœdus. *Archelaus*. §. 12. n. 1. Concordia inter operationes Salvatoris & Moyse laudatam utriusque fœderis concordiam evincit. 2.

FUCUS. Quodnam sit crimen fucō linere faciem. *Tertullianus*. Sect. 2. c. 5. n. 6. Qui sic delinquant, arguunt & reprehendunt Creatoris opus. *Ibid.* Indignum est christiano nomine faciem fictam gestare. *Ibid.* Hujus fuci ac pigmenti Dæmon est auctor. *Ibid.*

FUGA Fidelibus permessa tempore persecutionis. *S. Cyprianus*. Sect. 2. c. 8. n. 10. Licita pariter ac permessa Pastoribus in aliquibus casibus. 11. Momenta, ob quæ licita & permessa ostenditur Pastorum fuga tempore persecutionis. *Ibid.* Ut licita & permessa sit eorum fuga, maximæ causæ urgere debent. 12.

FURTUM. Licet non est tempore incursionis ac ærumnæ lucrum facere ex sanguine pauperum. *S. Gregorius Thaumaturgus*. Sect. 2. §. 3. n. 1. Vetitum est ei qui invenerit lucrifacere. 2. Permissum non est pro propriis quæ perierunt, aliena quæ inveniuntur bona detinere. 3. Pœnæ adversus eos prælatæ qui alienas domos invadunt. 6. Nec indicationis, nec custodiæ, vel inventionis pretium exigere debent fideles. 7.

G.

GLORIA (inanis) in veteri æque ac in novo Testamento damnata. *Origenes*. Sect. 2. c. 8. n. 7.

GRATIA. Fides est Gratia donum. *Origenes*. Sect. 1. c. 13. num. 1. Ejus necessitas. *Archelaus*. §. 7. Hanc eandem veritatem tuetur. *S. Cyprianus*. Sect. 1. cap. 10. n. 11. Gratia necessitas ad virtutes comparandas. *S. Gregorius Thaumaturgus*. Sect. 1. §. 6. n. 1. Necessitas Gratia ad recte operandum. *Origenes*. Sect. 1. c. 13. n. 2. Necessaria est Gratia, ut valeamus Christi implere confessionem, & Deum querere. *Ibid.*

Ibid. Insuper, necessaria est ad Dæmones superandos, & ad resistendum hujus sæculi tentationibus. 3. Vis ac efficacia gratiæ. 4. 5. Gratia non solum invitat, sed & pertrahit ad salutem. 4. Cunctantes trahit: cogit ad salutem. *Ibid.* In quo sensu postrema hæc verba intelligi debeant. *Ibid.* Probatur insuper hæc gratiæ efficacia ex conversione eorum, qui hostes erant acerrimi Christianæ Religionis. 5. Gratia quandoque nos deserit. 6. Davidis lapsus id evincit. *Ibid.* Possibile est resistere gratiæ. 7. Judicium criticum de sententiis Origenis circa Gratiam. 8. In quo sensu intelligi debeant hæc ejusdem verba: quædam virtutes dantur a Deo, & quædam præbentur ab homine. 9. Ut voluntas Dei fiat in nobis, opus est Dei gratia. *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 1. n. 11. Dei est omne quod possumus. 12. Omnia sunt ex Dei gratia, & initium boni, & in bono perseverantia. 13. Mira Gratia efficacia ostenditur ex conversione Divi Cypriani. 16. 17. Probatur ulterius ex Sanctorum præliis. 18. Gratia erga fideles exuberantia. 15. Dei gratiam amittere possumus; eaque potest nos deserere. 14. Salomonis exemplo hæc veritas comprobatur. *Ibid.* Si præcedat humilis & submissa confessio, & detur totum Deo, quidquid suppliciter cum timore & honore Dei petimus, obtinebimus. 15.

GREGORIUS THAUMATURGUS (S.) Ejus elogia ex veteribus. *In animadversionibus præmissis ejus Doctrinæ*. n. 1. 2. Quænam sint genuina ejus Opera. 2. Quænam supposititia. 3.

H.

HÆRESIS est alienigena, adultera, & divinæ unitatis inimica. *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 4. n. 2. Patrem habet Diabolum, & est Synagoga Satanæ. *Ibid.* Grande crimen est, & turpissima macula. *Ibid.* Funestus exitus habet. *Ibid.* Hæreses obortæ sunt ex impatientia, amore sui, & contemptu Præpositorum. 3.

HÆRETICI remissionis peccatorum participes esse non possunt. *Origenes*. Sect. 1. c. 3. n. 6. Hæretici ac Schismatici non nisi profana sacrificia offerre possunt. *Ibid.* Sunt Pseudoprophetae. *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 4. n. 4. Sunt mendaces, & filii Diaboli. *Ibid.* Nihil est apud illos, nisi perfidia, & blasphemia & contentio. *Ibid.* Sunt fidei pestis & lues, serpentis ore fallentes, & corrumpendæ veritatis artifices. *Ibid.* Eorum sermo ut cancer serpit, eorum tractatus peccatoribus & cordibus singulorum mortale virus infundit. *Ibid.* Eorum illusiones panduntur, & refelluntur. *Ibid.* Quibus signis dignosci possint hæretici. 7. Nova sumunt nomina, nemini succedunt, & a seipsis originem trahunt. *Ibid.* Violenti sunt & audaces; nec non, uti Simiæ, imitari volunt Ecclesiam Catholi-

CONCORDANTIA SS. PATRUM, TOM. II.

cam. 8. Sacras Scripturas corrumpunt & vanitate ac præsumptione pleni sunt. *Ibid.* Quam caute eorum libri legendi sint. *S. Dionysius Alexandr.* Sect. 2. §. 6. n. 3. Talis lectio æque utilis est fortioribus, ac imbecillis exitiosa. *Ibid.*

HIPPOLYTUS (S.) Episcopus & Martyr a veteribus commendatus. *In animadversionibus præmissis ejus doctrinæ*. n. 1. Recensentur ejus opera. 2. Peculiares ejus opiniones de statu animarum post præsentem vitam. Sect. 2. n. 6.

HOMO. Diversus hominis cibus pro diverso illius statu. *Novatianus*. Sect. 2. §. 2. n. 1. Cibus carnis oblatum ac concessus hominis imbecillitati. 2. Iste cibus homini ex indulgentia concessus propter laborem, quem subire debebat post suum peccatum. *Ibid.* Vid. *Cibus*. Homo natura sua liber est. *Minutius Punct. Dogmat.* n. 13. Anima hominis est immortalis. *Ibid.* Hominis corpus resurget, postquam in pulverem redactum fuerit. *Ibid.* Homines in Resurrectione erunt sicut Angeli Dei. *Sanctus Hippolytus*. Sect. 1. §. 7.

HORÆ Canonica designatæ in *Divo Cypriano*. Sect. 3. c. 5. n. 3.

HOSPITES. Vereres fideles hospitem pedes lavabant. *Origenes*. Sect. 3. n. 19.

HUMILITAS in quo consistat. *Origenes*. Sect. 2. c. 8. num. 7.

I.

Idolatria est crimen enorme. *S. Cyprianus*. Sect. 2. c. 9. n. 1. Idolatri vanitas. 3. Objectio hac super re soluta. 4. Pœnæ Idolatriæ in Scripturis designatæ. 5. Exhortatio Divi Cypriani adversus idolatriam. 6. Omnia crimina Idolatriæ deprehenduntur. *Tertullianus*. Sect. 2. c. 7. n. 1. Est principale crimen humani generis. *Ibid.* Est summus sæculi reatus, & tota causa judicii. *Ibid.* Christiani idolatriæ. *Ibid.* Qui idola effingunt, sunt idolatriæ, juxta Tertullianum. 2. Inanes prætextus hac super re diluuntur. 3. Idola colit qui facit ut coli possint. 4. Quodnam sit eorum crimen, qui idola efformant. *Ibid.* Idolatria est ad templi vel idoli ornatum concurrere. 5. Idolatriæ species quædam erat Tertulliani ætate, Christianum profiteri humanas litteras. 6. Alia Idolatriæ species erat, juxta eundem Tertullianum, vendere thus, victimas, aliaque ad cultum idolorum inferventia. 7. Quid de Idolatria sentirent veteres fideles. *Origenes*. Sect. 2. c. 8. n. 1. Quid de Idolatria sentirent Ethnici Philosophi. 2. Num Idolatria sit crimen, quod juxta Origenem remitti possit. 3. Gravissimum peccatum est participare res Idolis sacras. 4. Peccatum est, aliquid edere cum dubio aut suspitione, quod Idolis immolatum fuerit. 6. Quodnam de hac opinione ferendum sit judicium. *Ibid.*

JEJUNIUM Christianorum. Omne totius anni tempus jejuni aptum est. *Origenes*. Sect. 2. c. 3. n. 8. In quo verum jejunium consistat. *Ibid.* Jejunium Hebræorum non meritorium. *Ibid.* Jejunium Quadragesimæ. *Ibid.* Utilitates jejunii. 9. Jejunia ex obligatione, & ex devotione. *Tertullianus*. Sect. 3. §. 4. n. 4. Jejunia ab Episcopis imposita. *Ibid.* Vetitum erat jejunare diebus dominicis, & tempore paschali. *Ibid.* Jejunium feriæ quartæ, & Sabbathi. *Origenes*. Sect. 3. num. 18.

JEREMIAS. Peculiaris opinio S. Victorini de hoc Propheta. *S. Victorinus*. §. 2. n. 3.

JESU (sanctum Nomen). Ejus, vis & efficacia contra dæmones. *Origenes*. Sect. 1. c. 1. n. 7. Vid. *Miracula*. Vis & potentia sancti hujus nominis contra dæmones. c. 8. art. 3. n. 7. Sanctum hoc nomen etiam ab improbis pronuntiatum aliquando dæmones vincebat. *Ibid.*

JESUS CHRISTUS. Ejus divinitatem testatur *Minutius Felix*. *Punct. Dogmat.* num. 8. Probatur auctoritate utriusque Testamenti *Novatianus*. Sect. 1. c. 3. n. 3. Recensetur momenta, quæ veritatem hanc ostendunt. 5. 6. 7. 8. usque ad 17. inclusive. Divinitas Jesu Christi probatur peculiariter ex errore Sabellianorum 18. Probatur insuper ex hæresi Docitarum. 19. Objectio veterum hæreticorum circa divinitatem Jesu Christi, a Novatiano soluta. 20. Alia objectio ab eodem soluta. 21. Difficultas hac super re, ab ipso Novatiano deprompta. 22. Solvitur ejusdem Novatiani verbis. 23. Alia difficultas ex eodem desumpta. 24. Responsio. 25. Una Persona, & duæ naturæ in Christo Jesu. *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 8. n. 7. Unio duarum naturarum Jesu Christi in una Persona. *S. Hippolytus*. Sect. 1. §. 4. n. 2. Duæ diversæ in Christo naturæ; divina, & humana. *Origenes*. Sect. 1. c. 8. artic. 2. num. 6. Duæ istæ naturæ, licet inter se diversæ, hypostatice in Persona Christi uniuntur. *Ibid.* Una Persona in Christo Jesu. 6. 7. Christi corpus & anima propter unionem cum Verbo, in partem Divinitatis vocata fuere. 8. Humana Christi natura est agglutinata & unita Verbo ipsi. 9. Jesus Christus Filius hominis non est alius ab Unigenito Dei Filio. *Ibid.* Duæ nihilominus in Christo naturæ distingui debent, & duæ operationes. *Ibid.* Proprietates & operationes distinctæ duarum naturarum in Christo Jesu. *S. Hippolytus*. Sect. 1. §. 4. n. 3. Harum Naturarum quælibet servavit immutabiliter suas proprietates, ac naturales operationes. *Ibid.* Jesus Christus mortuus tamquam homo, secundum Divinitatis naturam mansit vivus. *Ibid.* Una in ipso Persona. 5. Jesus Christus descendit ad inferos. *Origenes*. Sect. 1. c. 8. art. 3. n. 3. Ejus Resurrectio demonstrata ex circumstantiis ipsam præcedentibus & subsequentiis. 4. Hanc veritatem testantur

unanimitè Apostoli, hujuscè portenti oculati testes. 5. Ascensio Jesu Christi, qui Ecclesiæ suæ semper præsens adest. 6. Est invisibile caput Ecclesiæ. Sect. 3. n. 11. Pontifex oblationum nostrarum, & apud Patrem advocatus est Filius: orat pro orantibus. Sect. 1. c. 8. art. 3. n. 6. Aliæ Jesu Christi proprietates erga nos; *Ibid.* Jesus Christus est noster Advocatus & Mediator. *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 8. n. 8. Per ipsum solummodo Deo satisfacere possumus. *Ibid.* Jesus Christus post suam resurrectionem omnem accepit a Patre suo potestatem. 4. Venturus est judicare Mundum. 5. Est Judex & Rex. 6. Vaticinia quæ de ipso explicat *S. Archelaus*; §. 5. n. 5.

IMAGINES. Imaginis honor & irreverentia, prototypi est honor sive irreverentia. *Pierius*. §. 2. n. 1. Vid. *Ecclesia*.

IMPATIENTIA, quoddam vitium. *S. Cyprianus*. Sect. 2. c. 4. n. 10. Ejus effectus. *Ibid.*

IMPII. Res secundæ impiis infaustæ. *Minutius Felix*. *Punct. Dogmat.* num. 5. Eorum supplicia æterna. *S. Hippolytus*. Sect. 1. §. 8. n. 5.

INCARNATIO. Vaticinia de hoc Mystero, quæ citat *Origenes*. Sect. 1. cap. 8. art. 1. n. 1. 2. 3. usque ad 11. inclusive. Primum Vaticinium desumptum ex capite 49. Geneseos vers. 10. 11. Secundum ex capite 24. Numerorum v. 17. 2. Tertium ex Psalmo 2. vers. 2. 3. Quartum ex Psalmo 21. vers. 1. 4. Quintum ex Psalmo 44. vers. 2. & 3. 5. Sextum ex Psalmo 118. 6. Septimum ex Isaia cap. 2. vers. 2. 7. Octavum ex ejusdem Prophetæ cap. 7. vers. 10. 8. Nonum ex ejusdem Prophetæ cap. 53. 9. Decimum ex Prophetæ Osee c. 6. v. 2. 10. Undecimum ex Prophetæ Micheæ c. 5. vers. 2. 11. Duodecimum ex Prophetæ Zachariæ cap. 9. vers. 9. *Ibid.* Nativitas Messia. *S. Cyprianus*. Sect. 1. cap. 8. num. 1. 2. 3. Veritas Incarnationis. *S. Hippolytus*. Sect. 1. §. 4. n. 6. *Origenes*. Sect. 1. c. 8. art. 2. n. 2. *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 8. n. 1. 3. *Novatianus*. Sect. 1. c. 4. n. 5. *Archelaus*. §. 5. num. 4. Incarnatio peracta est in Virginis utero, operante Spiritu S. *S. Hippolytus*. Sect. 1. §. 4. n. 6. Veritas Incarnationis non de solo corpore Jesu Christi prædicari debet, sed etiam de anima. *Origenes*. Sect. 1. c. 8. art. 2. n. 3. Nec Incarnatio in sua realitate sumpta, indecora potuit esse ac probrosa Filio Dei. 4. Cur? 4. 5. Solvuntur sophismata Manetis contra veritatem Incarnationis. *Archelaus*. §. 5. n. 3. 4. Distinctio duarum Naturarum in Christo Jesu. *Novatianus*. Sect. 1. c. 4. n. 6. Probatur hæc veritas. *Ibid.* Unio harum Naturarum in Christo Jesu. 7. Una in Christo Persona. *Ibid.* Causæ Incarnationis. *Origenes*. Sect. 1. c. 8. art. 3. n. 1. Finis ac scopus hujus Mysterii. *S. Hippolytus*. Sect. 1. §. 4. n. 6. Verbum post tuam

Incar-

JUSTITIA Christiana amissibilis est. *S. Augustus Cyprianus*. Sect. 1. c. 10. n. 16.

L.

LECTIO. Origenes vetuit Divo Gregorio Thaumaturgo legere scripta Atheorum. *S. Gregor. Thaumaturg.* Sect. 2. §. 1. n. 2. In lectione profanorum librorum summam prudentiam requirebat. *Ibid.* Applicatio hujuscè regulæ. *Ibid.*

LECTORES. Horum meminit *S. Cyprianus*. Sect. 1. c. 9. art. 4. n. 22. Instruere Catechumenos erat eorum officium. *Ibid.* Omnem Sacram Scripturam ex pulpito legebant, nec ipso Evangelio excepto. *Ibid.*

LEX Divina, & lex humana. *Origenes*. Sect. 2. c. 1. n. 1. Lex Divina anteponi debet legi humanæ, quando humana lex opponitur legi divinæ. *Ibid.*

LEX Evangelica. Ejus excellentia supra legem Moysis. *S. Archelaus*. §. 2.

LEX Naturalis. Justos sub hac lege floruisse agnoscit *S. Archelaus*. §. 9.

LEX Scripta. Cur Deus hanc legem dedit. *S. Archelaus*. §. 10. n. 1. Hæc lex bona est. *Ibid.* Sed non sufficit. *Ibid.*

LEX vetus Spiritalis est, & spitaliter interpretari debet. *Novatianus*. Sect. 2. §. 3.

LIBELLATICI inter Apostatas recensentur a Divo Cypriano. *S. Cyprianus*. Sect. 2. c. 9. n. 7. *Novatianus*. Sect. 2. §. 4. num. 1.

LIBERUM arbitrium agnoscit *S. Archelaus*. §. 7. Vid. *Liberum arbitrium*.

LIBRI (Sancti). Apud Veteres quædam erant determinata loca ad conscribendos & conservandos hos libros. *S. Archelaus*. §. 13.

LOTH. Ipsi in incestum in parte excusati. *Origenes*. Sect. 2. c. 8. n. 11. Minus excusari possunt ipsius filia: & cur? Tamen in aliquo excusari possunt. 12.

M.

MACHABÆORUM libri duo extra Canonem Scripturæ. *Origenes*. Sect. 1. c. 2. n. 18. Hos pluribus in locis citat idem Origenes. *Ibid.*

MALA. Quænam sint vera mala. *S. Cyprianus*. Sect. 2. c. 5. n. 9.

MALUM. Facile non est malorum originem cognoscere. *Origenes*. Sect. 2. c. 7. num. 1. Origenis opinio hac de re. 2. Deus non est auctor mali. *Ibid.* in quo sensu hæc propositio sit intelligenda. *Ibid.* Explicatur quædam in rem hanc difficultas. 3. Cur Deus malum permittat. 4.

MARIA. Perpetua ejus Virginitas, & Divina Maternitas. *S. Hippolytus*. Sect. 1. §. 4. n. 7. *S. Archelaus*. §. 5. n. 5. Virginitas Mariæ ante & post partum. *Origenes*. Sect. 1. c. 10. n. 1. Objectio in hanc rem ab eodem Origene soluta. *Ibid.* Peculiaris opinio Origenis de modo, quo Virgo peperit. 2. Mariæ paupertas. *Ibid.* Origenes credit, Mariam in passione Domini scandalum passam esse. *Ibid.*

H h 2

MAR.

MARTYRES. Præclara S. Cypriani verba ad Martyres. *S. Cyprianus.* Sect. 2. cap. 6. num. 10.

MARTYRIUM persecutionis tempore necessarium est. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 3. num. 4. a Deo approbatur. 5. Molestum est, sed utile. *Ibid.* Est lavacrum sanguinis, & inde securum. 6. Objectio quoad martyrium soluta. 7. Martyrium fuit semper Justorum pars & portio. 8. Dispositiones ad Martyrium. *S. Cyprianus.* Sect. 2. c. 6. n. 2. Martyrium est lavacrum sanguinis. *Ibid.* Elogium Martyrii. 3. Hoc Baptisma est majus Baptismate aquæ. *Ibid.* Scripturarum textus circa Martyrium. 4. Nemo debet se ultro offerre martyrio, sed illud expectare debet. 5. Deus coronat voluntatem martyrii. 6. Persecutiones timendæ non sunt. 7. Retributio martyrii. 8. Deus martyrio tentat homines, ut sciat utrum diligant eum. *Origenes.* Sect. 2. c. 4. n. 3. Quomodo se gerere debeant Martyres. *Ibid.* Necessitas Martyrii. 4. Martyrii desiderium in Origene. 5. Motiva, quibus ad martyrium incendi debent Christiani. 6. 7. 8. 9. 10. Est quoddam martyrium, æque Deo acceptum, persecutiones sustinere in Ecclesiæ sinu. 11. Quomodo se gerere debeant qui has persecutiones patiuntur. *Ibid.*

MATRIMONIUM. Quando de Matrimonio agitur, virtus divitiis est anteposenda. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 4. n. 5. Utilitates Matrimonii Christiani. 1. Pericula quibus exponuntur fideles, qui Gentilium matrimonia subeunt. 2. 3. 4. 5. Hæc matrimonia inquinant fideles, qui ea contrahant. 2. Reddunt eosdem reos adulterii, quod excommunicatione est dignum. *Ibid.* Per hæc matrimonia Christianorum fides, & pietatis opera obliantur. 3. Hæc matrimonia damnat *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 9. art. 4. n. 23. Quid sentiat S. Augustinus de hac opinione S. Cypriani. *Ibid.* Effata Origene circa usum Matrimonii. *Origenes.* Sect. 2. c. 3. n. 10. Qui Matrimonio juncti sunt, quandoque servare debent continentiam juxta Apostoli præceptum. *S. Dionysius Alexandr. in Append.* n. 5. Vid. *Christiani.*

MENDACIUM. Mendaces sunt filii diaboli. *S. Cyprianus.* Sect. 2. c. 10. n. 8.

METEMPICOSIS opinionem damnat *Minutius Felix Punct. Dogmat.* n. 15.

MILLENARI. Eorum errorem refellit *S. Dionysius Alexandr.* Sect. 1. §. 8. n. 1.

MILLENARIUM regnum refutat *S. Victorinus.* §. 2. 4. 2. Credibile est locum hunc ab aliquo extraneo assutum fuisse operibus S. Victorini. *Ibid.* Momenta quæ id confirmant. *Ibid.*

MINUTIUS FELIX. Ipsius elogia, necnon suorum Operum. *In Animadversionibus præmissis ejus Doctrinæ.* n. 1. 2.

MIRACULA in favorem Christianæ Religionis patrata, manifestissima. *Origenes.* Sect. 1. c. 1. n. 4. Miracula patrata in-

vocato nomine Jesu. 7. Maximum miraculum a Salvatore per suos Apostolos & discipulos patratum est victoria, quam ipsi reportarunt de universo mundo, & mira Evangelii propagatio. 8.

MISSA. Præter intentionem generalem orandi in Sacrificio Missæ pro bono totius Ecclesiæ oratio fiebat etiam pro fidelibus in particulari. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 9. art. 2. n. 24. Missa est commemoratio, aut continuatio Sacrificii Crucis. *Ibid.* Jesus Christus instituit Sacrificium Missæ. *Ibid.* Soli Presbyteri hoc Sacrificium possunt offerre. *Ibid.* Erat quoddam supplicii genus fidelibus non posse interesse Sacrificio Missæ. *Ibid.* Præfatio & orationes Missæ. Sect. 3. c. 2. n. 10. In hoc Sacrificio *Memento* pro fidelibus aderat. 2. Parum aquæ infundebatur in calice. *Ibid.*

MORS. Christianus timere non debet mortem. *S. Cyprianus.* Sect. 2. c. 5. n. 13. Illi, qui timet mortem, fides & spes deest. 14. Qui timet mortem amat diaboli insidiis, & infestatione turbari. *Ibid.* Nec non inter diaboli gladios stare. *Ibid.* Timor mortis opponitur huic Dominicæ Orationis petitioni: fiat voluntas tua. 15. Timere mortem est diligere mundum plusquam Christum. *Ibid.*

MORTIFICATIO carnis in quo consistat. *Origenes.* Sect. 2. c. 3. n. 7. Ejus necessitas. 8.

MORTUI. Orationes pro defunctis. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 12. n. 6.

MOYSES. Ejus auctoritas major omnium profanorum Scriptorum auctoritate. *Origenes.* Sect. 1. c. 1. n. 2. Conscripsit Pentateuchum, nec ipso excepto postremo capite Deuteronomii. c. 2. n. 18.

MULIERES. A Christiana muliere appetitio sui non tantum non est appetenda, sed etiam execranda. *Tertullianus:* Sect. 2. c. 5. n. 3. Solum propter Religionis motiva possunt Christianæ mulieres procedere. 7. Modestia sua exemplo esse debent aliis, ut ædificentur. *Ibid.* Vera mulierum ornamenta esse debent simplicitas, pudicitia, verecundia, taciturnitas, attentio ad sermones Dei, & jugum Jesu Christi. 9. Humiles esse debent mulieres ob condemnationem sui sexus in Eva. 1. Nolebat S. Dionysius, eas mulieres quæ rêcens in lucem partum ediderant, easque quæ mulieribus familiaria patiebantur incommoda, ad sacram mensam accedere. *S. Dionysius Alexandr. in Append.* n. 4. Non vetabat autem interesse Ecclesiæ precibus. 5. Ex hac Sancti Dionysii decisione quid eruatur. *Ibid.* Vid. *Ornatus.*

MUNDUS. Solus Deus cognoscit verum tempus, quo mundus interire debet. *Origenes.* Sect. 1. c. 15. n. 6. Mundus igne absumetur. *Ibid.* & *Minutius Felix. Punct. Dogmat.* n. 15. Mundi conflagrationem etiam Ethnici Philosophi tenent. *Origenes.* Sect. 1. c. 15. n. 6.

MY-

MYSTERIA iis solummodo explicabantur, qui baptizati erant, & vivebant in sinu Ecclesiæ. *S. Archelaus.* §. 13. Omnibus permittum erat audire Evangelium. *Ibid.* Cum de Mysteriis agitur, curiosius non inquirendum. *S. Hippolytus.* Sect. 2. n. 3.

N.

NEPOS in Ægypto Episcopus tuetur errorem Millenariorum. *S. Dionysius Alexandr.* Sect. 1. §. 8. n. 1. Excusatur, & nihilominus refellitur ab eodem Sancto Dionysio Alexandrino. *Ibid.*

NICOLAÏTÆ qui essent. *S. Victorinus.* §. 2. n. 3.

NOVATIANORUM hæresim manifeste damnat *S. Dionysius Alexandr.* Sect. 1. §. 8. n. 2. Notabilia hujusce Patris in hanc rem verba. *Ibid.*

NOVATIANUS. Ejus elogia in *Animadversionibus præmissis ejus Doctrinæ.* Ejus scripta. *Ibid.* Quænam ejus scripta apud nos supersint. *Ibid.* Ejus errores circa Pœnitentiam. Sect. 2. §. 5. Nimius ejus rigor. *Ibid.* Atro colore eundem depingit S. Cyprianus. *Ibid.*

NUPTIÆ. Tertiarum nuptiarum tolerantur, sed non approbantur. *Origenes.* Sect. 2. c. 9. n. 10.

O.

OBATIONES. In more positum erat, ut Christiani oblationes secum deferrent quando simul conveniebant, quibus Sacrificium posset celebrari. *S. Cyprianus.* Sect. 3. c. 2. num. 1. Istæ oblationes diversæ erant pro diversitate locorum. *Ibid.* Quælibet Ecclesia habebat corbonam, seu arcam, in quo fideles oblationes suas reponerant. *Ibid.* Hæ oblationes in tres partes dividebantur; quarum una erat pro expensis Sacrificii, secunda pro Ministrorum sustentatione, tertia pro pauperibus. *Ibid.* Quæ oblationes non modicæ quidem erant, sed notabiles. *Ibid.*

OFFICIA Divina propria & vulgari lingua apud veteres celebrabantur. *Origenes.* Sect. 3. n. 17.

OPERA. Inutilitas actionum seu operum quæ ad Deum non referuntur. *Origenes.* Sect. 2. c. 1. n. 4. Necessitas referendi proprias actiones ad Deum ex dilectione. 5. Actiones quæ ad Deum non referuntur, profunt, solum in hoc sæculo. 6. Opus quod in seipso indifferens est, quomodo bonum vel malum efficiatur. 7.

ORATIO. Ejus necessitas. *S. Cyprianus.* Sect. 2. c. 8. n. 1. Ejus utilitates. 2. Ejus conditiones. 3. Debet esse assidua, attentata, eamque opera bona comitari debent. 4. 5. Summa devotione peragenda est. 6. Tres conditiones necessariæ ad recte orandum: pax cum fratribus nostris, puritas cordis, & tranquillitas spiritus: de tali Spiritu emitti debet oratio, qualis est Spiritus ad quem dirigitur. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 1. n. 7. Utilitas Orationis. *Origenes.* Sect. 2. c. 5. n. 1. Maximas

utilitates ex oratione reportarunt homines tam in veteri, quam in novo Testamento. 1. 2. Necessaria est ad res divinas intelligendas. 2. Objectio adversus utilitatem Orationis ab Origene soluta. 3. Quatuor Orationis species. 5. Quatuor partes Orationis. 6. Dispositiones ad orationem. 7. Corporis compositio orationis tempore servanda. 9. Oportet orare cum modestia & humilitate; ne ipsis quidem manibus sublimius elatis, sed expansis in modum Crucis. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 1. n. 10. Quænam sint loca ad Orationem accommodata. *Origenes.* Sect. 2. c. 5. num. 10. Ecclesia est locus ad orationem cæteris aptior. *Ibid.* Quænam sint vera nostræ orationis objecta. 11. Vita Justorum oratio perpetua. 12. Horæ ad orationem statuta. *Ibid.* Solemnes preces hora tertia, hora sexta, & hora nona. *Tertullianus.* Sect. 3. §. 4. n. 3. Preces nocturnæ. *Ibid.* Preces antequam cibus sumatur. *S. Cyprianus.* Sect. 3. c. 5. n. 3. Quædam superstitiones, quæ inter orandum irrepperant, a Tertulliano damnata. Sect. 2. c. 1. num. 8.

ORATIO Dominica. Ejus extensio: in ea brevium totius Evangelii comprehenditur. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 1. n. 1. Ejus excellentia ac efficacia. *S. Cyprianus.* Sect. 2. c. 8. n. 7. Quid intelligi debeat per diversas hujus orationis partes. 8. 9. Hujus orationis partes exponuntur. *Origenes.* Sect. 2. c. 5. n. 13. & *Tertullianus.* Sect. 2. c. 1. n. 3. 4. 5. 6. In prima petimus ut nomen Dei sanctificetur, non in seipso, sed in nobis. 3. In secunda petimus, non effectum Divinæ voluntatis in seipso, sed ut in nobis fiat voluntas Dei. 4. In tertia petimus Dei regnum in nobis; hinc excluditur apprehensio de fine mundi. *Ibid.* In quarta petimus temporalia bona æque ac spiritalia; præcipue vero panem vitæ, scilicet Jesum Christum. 5. In quinta fatemur nos esse peccatores, quia petimus veniam, & fatemur absolutam necessitatem ignoscendi inimicis nostris. *Ibid.* In sexta & septima a Deo petimus, ut nos liberet a tentationibus Dæmonis. 6.

ORDO Ecclesiasticus non interruptus. *Archelaus.* §. 6. num. 2.

ORIGENES. Veteres de hoc Patre diversa sentiunt. *In Animadversionibus præmissis ejus doctrinæ.* n. 1. Vel ipsi ejus adversarii ejus elogium exhibent. 2. Quid sentirent de ejus eruditione Religionis hostes magis infenti. 3. Illius errores profluunt ex nimia ejus adhesionem placitis philosophicis. *Ibid.* Omnes errores qui in illo deprehenduntur, illius non sunt. 4. Caute verustus hic Pater legi debet. *Ibid.* Ejus scripta numerari non possunt. 5. Temporis injuria magna ex parte periere ejus Opera. *Ibid.* Judicium eruditorum quoad stylum Origene. *Ibid.* Ejus Opus contra Celsum, Pulcherrimum, & omni sua parte perfectum.

fectum. *Ibid.* Opus hoc cum laude citant Vereres. Sect. 1. c. 1. n. 1. Judicium Tillemontii de salute Origenis. *In Animadv. præmiss. ejus Doctrinæ.* n. 6. Idea generalis veritatum Dogmaticarum, quas tradit Origenes. Sect. 1. n. 1. Pater iste erroris arguitur quoad Trinitatem, & purgatur a sanctissimis & doctissimis viris. c. 5. n. 1. Divus Athanasius eundem appellat frenuum assertorem Divinitatis Filii Dei. c. 7. n. 11. Apologia vetusti hujus Patris circa Divinitatem Verbi adversus accusationes Divi Hieronymi. 12. 13. 14. & quorundam recentiorum. 15. 16. Illius errores de Spiritu Sancto non lædunt Divinitatem tertiæ hujus Divinæ Personæ. 19. Peculiares Origenis opiniones circa personam Salvatoris. c. 8. artic. 3. n. 8. Vera idea Moralis ejus Doctrinæ. Sect. 2. Quam longe fuerit a commovenda plebe, & a schismate adjuvando. c. 4. n. 12. Ejus errores, de Sacra Scriptura. Sect. 4. n. 1. Credit, Sacram Scripturam in sensu litterali sumptam plura complecti falsa, absurda, & impossibilia. 2. 3. 4. 5. Animadversiones Domini de la Rue in hos Origenis errores. 6. 7. 8. Origenis errores quoad personam Verbi. 9. Quoad Incarnationem. 10. Quoad Angelos. 11. Quoad animam hominis. 12. quoad Astra. 13. Animadversiones generales in errores Origenis. 15. 16. Peculiares ejus opiniones de Job. 17. de Psalmis. *Ibid.* de quodam textu sexti capitis Genesios. *Ibid.* de Arca Noe. *Ibid.* de sex diebus Creationis. *Ibid.* de lingua Adæ. *Ibid.* de Sepultura primi hujus parentis. *Ibid.* de hora qua plasmatus est. *Ibid.* de Publicano, cui nomen Levi in Evangelio. 18. de his verbis Divi Petri: *Bonum est nos hic esse.* *Ibid.* de Baptista mittente ad Christum discipulos suos. *Ibid.* de Salvatoris descensu ad inferos. *Ibid.* de Baptismo ejusdem Salvatoris. *Ibid.* de ipsius miraculis. 19. de S. Matthea. *Ibid.* de arte Jesu Christi. *Ibid.* de morte Ananiæ. 20. de Discipulis enuntibus in Emaus. *Ibid.* de his verbis Divi Joannis: *Hæc in Bethania facta sunt.* *Ibid.* de Divo Jacobo, qui ab Apostolo appellatur frater Domini. *Ibid.* de porcis in mare demersis. *Ibid.* de Mariis, quarum mentio occurrit in Evangelio. *Ibid.* de Apostolo Paulo reprehendente Divum Petrum. *Ibid.* Quid inferendum sit ex erroribus & peculiaribus Origenis opinionibus. *Ibid.*

ORNAMENTA. Non supergrediendum in ornando corpore ultra quam simplices & sufficientes munditiæ concupiscunt. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 5. num. 5. Angeli apostatæ, adinventores vanorum ornamentorum. 1. Vana ornamenta opponuntur institutioni Dei. 2. Natura sua mala sunt. *Ibid.* Mulieres quæ ornatus ac cultus amant, castitatem non colunt. 3. Momenta, ob quæ vanis hisce ornamentis abrenuntiare debent

mulieres. 3. 4. 5. 6. Vana ornamenta excusari non possunt in fœminis christianis. 9. Vanorum ornamentorum pericula. 8. Verendum est, ne mulieres vanis ornamentis addictæ, tempore persecutionis fidem negent. 9. Vana ornamenta non nisi prostitutis & impudicis fœminis congruunt. *S. Cyprianus.* Sect. 2. c. 7. n. 11. Terribile exemplum in filiabus Sion. 12. Rebus sic uti debemus, ut a Deo conditæ sunt. 13. Vanorum ornamentorum adinventor est Diabolus. *Ibid.* Quale crimen sit iis uti. 14. Vid. *Virgines.*

OSCULUM pacis, quo se invicem suscipiebant fideles in celebratione sacrorum mysteriorum. *Origenes.* Sect. 3. n. 10.

P.

PARADISUS. Hunc graphice depingit *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 12. n. 2.

PASCHA. Tempus celebrandi solemnitatem Paschatis. *S. Hippolytus.* Sect. 2. n. 5. & *S. Dionysius Alexand. in Appendice.* n. 1. Diversæ consuetudines circa tempus frangendi jejunium in vigilia Paschatis. 2. Decisio S. Dionysii quoad hoc Disciplinæ punctum. 3. Variæ diversæque consuetudines circa jejunium sex dierum ante Pascha. *Ibid.*

PASCHALE tempus. Vid. *Jejunium.*

PASTOR. Libros Pastoris citat *Origenes.* Sect. 1. c. 2. n. 20.

PASTORES. Humilitas & mansuetudo Pastorum Ecclesiæ. *Origenes.* Sect. 2. cap. 6. n. 3. Non semper & indiscriminatim humiliari debent. 6. Quomodo se gerere debeant pœnas reis infligendo. 6. 7. Legere ac meditari Scripturæ debent, necnon easdem populos docere. 8. Quomodo prædicare debeant verbum Dei. 9. 10. Animus eorum a mundo & temporalibus bonis debet esse distractus. 10. Debent esse dispensatores fideles & prudentes bonorum Ecclesiæ. 14. Quem modum tenere debeant in dispensatione horum bonorum. *Ibid.* Animadversio Origenis circa statum Ecclesiasticum. 15.

PATER (Deus) solus qui sit sine principio. *Origenes.* Sect. 1. c. 6. n. 1. Est Origo ac fons Filii & Spiritus Sancti, sed absque ulla dependentia, absque ulla imperfectione in duabus hisce Personis. 2. Pater existimari potest Filii Dominus. *Ibid.* Est primarius conditor Universi. *Ibid.* Ab omni æternitate est Pater Filii sui. 3. Est semper in Filio, ab eoque est inseparabilis. *Ibid.*

PATIENTIA. Ejus elogium. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 2. n. 2. Etiam qui impatientes sunt, patientiam veluti sublimiorem virtutem honorant. *Ibid.* Mirabiles hujus virtutis effectus. *Ibid.* Vultus ejus tranquillus & placidus: humilis est patientia, taciturna, simplex, & aperta. *Ibid.* Duo, eaque gravissima momenta, quæ ad hujus virtutis exercitium nos movere debent; exemplum Dei, & exemplum

plum Salvatoris in particulari. 3. Cur in lege veteri virtus hæc parum coleretur. 4. Patientia efficit nos fideles, & Dei Filios. *Ibid.* Patiens libenter terrena amittit. 5. Non dolet qui vere patiens est, etiamsi honor ejus lædatur. 6. Consolatur in amissione nostrorum. 7. Vel minimum vindictæ desiderium in nobis extinguit. *Ibid.* Per patientiam multiplicia mali spiritus incitamenta vitamus. *Ibid.* Patientia est donum cælestis. *S. Cyprianus.* Sect. 2. c. 4. n. 1. Momenta, quæ ad hanc virtutem nos excitare debent. 1. 2. & seq. Patientia Jesu Christi validissime probat ipsius Divinitatem. 2. Omnes Salvatoris operationes patientia comite signantur. *Ibid.* Exemplar patientiæ in Sanctis. 5. Necessitas patientiæ pro omnibus hominibus. In genere. 6. & pro Christianis in particulari. 7. Patientia est fundamentum omnium virtutum, & ipsius etiam charitatis. 8. Necessaria est ad peccatum vitandum. 9. Effectus Patientiæ. 11.

PAULUS (Sanctus). Dubitant aliqui ætate Origenis, num esset verus Auctor Epistolæ ad Hebræos. Origenis de hac re sententia. *Origenes.* Sect. 1. c. 2. n. 20.

PAUPERTAS. Vid. *Christiani.*

PAX. Osculum pacis in Ecclesia post publicas preces. *Tertullianus.* Sect. 3. §. 2. Non dabatur diebus solemnibus jejunii. *Ibid.*

PECCATUM. In Sacris Scripturis appellatur mors. *Origenes.* Sect. 2. c. 7. n. 6. Est res fetida. *Ibid.* A malis cogitationibus originem trahit. 7. Momenta, ob quæ summo odio prosequi debemus peccatum. 8. Non semper Dæmon ad peccatum nos tentat, sed sæpe nostra mala voluntas. 9. Triplex peccati genus. *S. Cyprianus.* Sect. 2. c. 10. n. 7. Duplex peccatum; mortale, & veniale. *Origenes.* Sect. 2. c. 7. n. 10. Facile discerni non potest, quamnam peccata sint ad mortem, & quamnam non. *Ibid.* Peccata venialia non occidunt animam, & eorum omni tempore penitere possumus. 11. Peccata mortalia animam occidunt. 12. Reparari possunt solummodo per plenam absolutamque satisfactionem. *Ibid.* Quo pacto horum remissio obtineri possit. *Ibid.* Peccata quæ non remittuntur. *Ibid.* Venialia peccata negligenda non sunt. 13. Cur? *Ibid.* Varii modi delendi peccata. Sect. 1. c. 9. §. 3. n. 11. Apostoli, eorumque successores potestatem acceperunt dimittendi peccata. *Ibid.* Solius Dei est dimittere peccata, prout est causa primaria & efficiens hujus remissionis. 12. Sacerdotes non possunt dimittere peccata, nisi tamquam ministri, & ordinate ad Dei voluntatem. *Ibid.* Quædam peccata, quæ Origenis ætate non remittebantur: & cur. *Ibid.* Confessio secreta peccatorum. 13. Publica occultorum peccatorum confessio. 14.

PECCATUM Originale antiqua contagio appellatur. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 10.

num. 1. Appellatur insuper vulnus Adæ, & venenum serpentis antiqui nostri hostis. 2. Vocatur præterea prima præcepti transgressio. 3. Culpæ & pœnæ peccati originalis subijcitur. *Ibid.* Originale peccatum in aquis Baptismi sepultum. 4. Efficit nos nudos & deformes in Adamo. 5. Peremptorium argumentum depromptum ex Baptismo infantium ad ostendam veritatem peccati originalis. 6. Quæ animadverri debeant in hunc locum Divi Cypriani. 7. Quomodo intelligi debeat Divus Cyprianus cum ait, originale peccatum in infantibus non esse proprium peccatum, sed alienum. *Ibid.* Nemo a peccato immunis, solo excepto Jesu Christo. *Origenes.* Sect. 1. c. 14. n. 1. Omnes homines originali peccato subijciuntur. 2. Omnes orimur originalis peccati labe polluti. *Ibid.* Hæc veritas Scripturis probatur. 3. 4. Probatur peccatum originale ex baptismo parvulorum. 5. Objectio contra peccatum originale ab eodem Origenes soluta. 7. 8. 9. 10.

PENTATEUCHUM. Vid. *Moyser.*

PETRUS (Sanctus). Ejus Primatus. *Origenes.* Sect. 1. c. 3. n. 10.

PIERIUS Presbyter Alexandrinus. Recensentur pulcherrimæ ejus dotes. §. 1. Judicium de ejus stylo. §. 2. num. 2.

POENITENTES ceteris humilitate præstare debent. *S. Cyprianus.* Sect. 1. cap. 9. artic. 3. n. 3. Reminisci debent delictorum suorum; minime vero desiderare assentationem. *Ibid.* Recognoscere debent magnitudinem sui lapsus, sed non desiderare nimis celerem medicinam suis plagis. *Ibid.* Dies noctesque in fletu & oratione transigere debent, & Deo plene satisfacere. *Ibid.* Oportet ut innocuis voluptatibus careant, confiteantur sua crimina, ex toto corde ad Deum convertantur, & se anima prosternant & corpore. 4. Quid vitare debeant penitentes. *Ibid.* Libelli Martyrum circa reconciliationem penitentium. Sect. 3. c. 3. n. 6. Episcopi una cum Clero & populo de his libellis iudicium ferebant. 7. Conversio hæreticorum ac schismaticorum ad ferium examen revocabatur. 8. Penitentes ab Ecclesia erant separati. 9. Reconciliationis gratia donabantur in Missa. *Ibid.* Non subdebantur iterum penitentia ii, qui in vitæ discrimine reconciliati fuerant, si quando incolumes evassissent. 10.

POENITENTIA. Quid sentiendum de peccatoribus, qui penitentia nolunt operam dare. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 9. art. 3. n. 2. Penitentia defectus eorum ruinam majorem efficit, ac sine reparationis spe. *Ibid.* In quo consistat penitentia. 3. 4. 5. Non debet esse crimine minor. 6. Debet esse proportionata peccatis. *Novatianus.* Sect. 2. §. 4. n. 2. Dispositiones quæ in vero penitente esse debent. *Ibid.* Egregia Novatiani in hanc rem verba. *Ibid.* Nimius ejus rigor quo-

quoad pœnitentiam, §. 5. Benignitas erga illos exercenda, qui persecutionis tempore tormentorum violentia lapsi sunt. *S. Dionysius Alexand.* Sect. 1. §. 7. n. 1. Mira ejus verba in hanc rem. 1. 2. Quinam sint illi, erga quos hæc benignitas exercenda est. *Ibid.* Ejus mens non favet relaxationi. *Ibid.*

POENITENTIA publica semel tantum concedebatur. *Tertullianus.* Sect. 2. §. 3. Ceremoniæ hujus pœnitentiæ. *Ibid.* Hæc pœnitentia quandoque remittebatur ad Martyrum preces. *Ibid.* Quænam peccata publicæ pœnitentiæ submitterentur. *S. Cyprianus.* Sect. 3. c. 3. n. 2. Ordo hujus pœnitentiæ. 3. Proportio servata inter pœnitentiam & crimina. 4. Episcopi, alique Ministri Canonicæ pœnitentiæ subjecti ætate Divi Cypriani. 5. Gradus pœnitentiæ distincti ætate Divi Gregorii Thaumaturgi. Sect. 2. §. 3. n. 8. Vid. *Peccatum.*

PONTIFICES Summi. Eorum electio & ordinatio. *S. Cyprianus.* Sect. 2. c. 4. n. 1. Nullam maximi momenti rem agebant absque consensu Cleri Romani, & cæterorum Episcoporum. 2. In Ecclesia Africana non tolerabantur appellationes ab Episcopo ad Romanum Pontificem. 3. Contrarium tamen evincitur exemplis ex eadem Africana Ecclesia petitis. 4.

PRÆDESTINATIO gratuita. *Origenes.* Sect. 1. cap. 13. n. 10. Animadversio Domini Matthæi Petit Didier in hanc rem. 11.

PRESBYTERI. Eorum dignitas. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 9. art. 4. n. 15. S. Cyprianus appellat eos Confratres suos. *Ibid.* Insuper latina voce *Præpositos.* *Ibid.* Quid sint in Ecclesia. *Origenes.* Sect. 3. n. 12. priores sedes attributæ sunt ipsis, sicuti & Episcopis. *Ibid.* Inferiores nihilominus sunt Episcopis. *Ibid.* Concionem non habebant in Ecclesia, nisi ex electione & approbatione Episcopi. *Ibid.* In Conciliis mentem suam aperiebant. *S. Cyprianus.* Sect. 3. c. 4. n. 11. Poterat Episcopus suo Clero sociare Presbyteros alterius Ecclesiæ. *Ibid.* Veneratio & observantia erga eosdem. Sect. 1. c. 9. art. 4. n. 16. Partem habebant in Ecclesiæ regimine. *Ibid.* Cum Episcopis confidebant. *Ibid.* In Conciliis & cæteribus Ecclesiasticis loqui iis permissum erat. *Ibid.* Reverentia *S. Dionysii Alexandrini* erga eosdem. Sect. 2. §. 6. n. 2. Ut Confratres eos habet. *Ibid.* Omnes primorum sæculorum Episcopi idipsum peragebant. *Ibid.*

PRESBYTERUM *ministrare.* Quid significet hæc vox in *Divo Cypriano.* Sect. 3. c. 5. n. 4.

PRIMITIÆ. Christiani tenentur servare ad litteram legem de primitiis. *Origenes.* Sect. 2. c. 6. n. 11. Indignum & impium est legem hanc non servare. 12.

PRINCIPES. Obedientia & fidelitas iis debita. Vid. *Christiani.*

PROPHETÆ. Discrimen inter Prophetas veteris Testamenti, & Prophetas Ethnicorum. *Origenes.* Sect. 1. c. 1. n. 3.

PROPHETIÆ. Evidentia & præcisio Prophetiarum quæ Salvatorem respiciunt. *Origenes.* Sect. 1. c. 1. n. 3.

PROXIMUS. Quis veniat hoc nomine. *Origenes.* Sect. 2. c. 3. n. 5. Vid. *Amor Proximi.*

PSALMI diversis auctoribus adscripti. *Origenes.* Sect. 1. c. 2. n. 18.

PUGNÆ brutorum & gladiatorum Christianis vitæ. *S. Cyprianus.* Sect. 2. cap. 10. n. 9.

PULCHRITUDO. Timendus est decor naturalis, licet ex se non sit malus, immo sit donum Auctoris naturæ. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 5. n. 4.

PURGATORIUM. Locus Divi Cypriani, qui huic veritati favere videtur. Quid de eo sentiendum sit. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 12. n. 7. 8. Vid. *Anima.*

Q.

QUADRAGESIMA. Mos in Ecclesia receptus jejunandi tempore Quadragesimæ. *Origenes.* Sect. 3. n. 18.

R.

RELIGIO. Caute & cum metu veritates Religionis tradendæ sunt. *S. Hippolytus.* Sect. 1. n. 1.

RESURRECTIO Mortuorum in nostra propria carne fiet. *Origenes.* Sect. 1. c. 15. n. 7. Nostra corpora resurgent. *Ibid.* Probat hæc veritas. 7. 8. Eadem ossa, & sanguis, & caro, id est vultus & membra, totiusque corporis compago resurget. 8. Quænam futura sit differentia inter corpus quo nunc circumdamur, & corpus quod resurget. *Ibid.* Corpora quæ resurgent, passionibus experta. *Ibid.* Homines resurgent non senes, non juvenes, sed in ætate perfecta. *Ibid.* Diversa erit resurrectio Justorum, & Impiorum. *Ibid.*

ROMA. Hujus Ecclesiæ primatus. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 3. n. 9. Romanus Episcopus Divi Petri Successor. *Ibid.* Romani Episcopi de loco Episcopatus sui gloriabantur, & quod successionem Divi Petri tenerent. 10. Objectiones Novatorum ex Divo Cypriano depromptæ adversus Primatum Romanæ Ecclesiæ. Solvuntur 11, 12, 13, 14, 15. Inconsideratis loquendi formulis quibus usus est Divus Cyprianus contra S. Stephanum Pontificem, seipsum suamque rebellionem quoad hunc articulum tueri non valent Sectarii. 11. Nec quia eundem Papam Stephanum fecerit Basilides; nec his verbis Divi Cypriani: Omnes Episcopi pari consortio & honoris & potestatis præditi sunt. 12, 13. Nec quia Divus Cyprianus adimit Sancto Stephano Papæ nomen Episcopi Episcoporum. 14. & seq.

S. Sa-

S.

SACRAMENTA. In Sacramentorum administratione omnia accurate servanda sunt quæ Dominus noster faciendi præcepit, nisi Ecclesia aliquid immutare necessarium ducat. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 9.

SALOMON Auctor Proverbiorum, Ecclesiasticis, Cantici Canticorum, Sapientiarum, & Ecclesiastici. *Origenes.* Sect. 1. cap. 2. num. 18.

SANCTI. Quænam futura sit eorum gloria in cælis. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 12. n. 2. Statim ac decedunt, ad cælum ascendunt. 3. Quid dicendum de animadversione Rigaltii, qui asserit, primorum sæculorum Patres oppositum sensisse. *Ibid.* Permissum est ac utile invocare Sanctos. *Origenes.* Sect. 1. c. 15. num. 5. Sancti qui in cælis sunt, precantibus remissionem peccatorum obtinent. *Ibid.* Pugnāt nobiscum, & adjuvant nos orationibus suis. *Ibid.* In cælis pro nobis intercedunt. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 11. n. 2. Obsecratio Novatorum in hanc rem ab eodem Divo Cypriano soluta. *Ibid.* Probatur iterum ex eodem Divo Cypriano eadem hæc Sanctorum in cælis intercessio. 3. Invocari possunt. 4. Veneratio erga Reliquias Sanctorum optime designata in vita & scriptis Sancti hujus Episcopi. 6. 7. 8. Peculiaris opinio S. Dionysii Alexandrini de tempore, quo Sancti cælesti gloria perfruuntur. *S. Dionysius Alexandr.* Sect. 1. §. 7. n. 2. Peculiaris opinio S. Victorini de loco, in quo Sanctorum animæ post præsentem vitam requiescunt. *S. Victorinus.* §. 2. n. 3.

SATISFACTIO peccatis coæquari debet. *Origenes.* Sect. 1. c. 9. §. 3. num. 17. Debet esse plena & integra. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 9. art. 3. n. 3. Corpus & animam respicit. 4. 5. Impiorum saluti prospicit qui eosdem monet, ut vera pœnitentia, & gemitu, & dolore pleno Dominum deprecantur. 20.

SCHISMA separat a radice & Matrice Ecclesiæ Catholicæ. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 4. n. 9. Est gravis culpa, quæ nec passione purgatur. *Ibid.* Nulla ratio movere potest ad amplectendum Schisma. 12.

SCHISMATICUS occidi potest, coronari non potest. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 4. num. 10. Arma contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat, hostis Altaris, adversus Sacrificium Christi rebellis, pro Fide perfidus, impius &c. *Ibid.* Vid. *Hæretici.*

SCIENTIÆ profanæ Christianis periculosa. *Origenes.* Sect. 2. c. 9. n. 1. Cur? *Ibid.* Aliquam nihilominus utilitatem præstare possunt, quando adhibentur veluti quædam præludia ad Theologiam. 2. Praxis Origenis hac super re erga suos Discipulos. 3.

SCRIPTURA SACRA. Ejus inspiratio. *S. Hippolytus.* Sect. 1. §. 1. *Origenes.* Sect. 1. c. 2. n. 1. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 2. n. 2. Hæc inspiratio est immediata

ta. *S. Hippolytus.* Sect. 1. §. 1. Humilis & abjecta locutio Sacra Scripturæ dubitare non sinit de Divina ejus inspiratione. *Origenes.* Sect. 1. c. 2. n. 4. Sacra Scripturæ Divinitas. *S. Gregorius Thaumaturgus.* Sect. 1. §. 1. Momenta, quibus ostenditur Divinitas S. Scripturæ. *Origenes.* Sect. 1. c. 2. n. 2. 3. Hæc Divinitas non apparuit, perspicua, sensibilis, & evidens nisi per implementum Prophetiarum. 3. Nihil inutile aut supervacaneum in S. Scripturis reperitur. 5. Neque unum jota, aut unus apex in S. Scriptura est, qui opus suum non efficiat. *Ibid.* Est inexhausta. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 2. n. 3. Adversus omnia pericula arma ministrare debet. 4. Fidem nostram armat, & Dei fervos corroborat. *Ibid.* Est fundamentum Disciplinæ Ecclesiæ. *Ibid.* In S. Scripturis habentur quæ requiruntur ad instructionem & ædificationem totius Christi Ecclesiæ. *Origenes.* Sect. 1. c. 2. n. 12. Veritas S. Scripturæ. 6. Ejusdem simplicitas. 7. Canon librorum veteris novique Testamenti. 18. 19. 20. Origenes ponit in Canone Scripturarum Canticum trium puerorum qui in fornacem ignis missi sunt, Historiam Susanæ, Beli, & Draconis. 18. Enumeratio librorum S. Scripturæ. *S. Victorinus.* §. 2. num. 1. Perfecta quatuor Evangelistarum unanimitas. *Ibid.* Silentium hujus Patris de epistola ad Hebræos. *Ibid.* Quo pacto oporteat legere ac intelligere S. Scripturas. *S. Hippolytus.* Sect. 2. n. 2. S. Scriptura iis etiam utilis est, qui illam non intelligunt. *Origenes.* Sect. 1. c. 2. num. 12. Nihil in S. Scripturis emendare debemus. 13. Si defectus in S. Scripturis offendimus, nos ipsos potius quam Sacras litteras accusare debemus. *Ibid.* Regulæ pro intelligendis difficillimis S. Scripturæ locis. 13. 14. 15. In S. Scripturarum interpretatione sequi debemus sensum Spiritus sancti, non peculiarem sensum aut nostrum, aut hæreticorum. 15. Huic Scripturarum studio impense danda opera. *Ibid.* Maxima fide orandum, ad promerendam, S. Scripturarum intelligentiam. *Ibid.* Triplex S. Scripturæ sensus: litteralis, sive historicus; mysticus, sive allegoricus; & moralis. *Ibid.* Litteralis sensus est utilis. 16. Rudioribus sufficit. *Ibid.* Dispositiones quæ requiruntur ad lectionem S. Scripturæ. *Ibid.* Utilitates, quæ ex hac lectione profluunt. 17. Spiritus his alitur cibis, convalescit, victor efficitur. *Ibid.* Imbecillitas nostra ex hujus lectionis defectu. *Ibid.* S. Scripturæ pluribus in locis obscuritas. 8. Novi Testamenti Scriptura æque obscura ac Scriptura veteris. 10. 11. 12. Generalis regula pro intelligenda Sacra Scriptura. *Novatianus.* Sect. 1. c. 4. n. 8.

SEPULTURA CHRISTIANORUM, *Minutius Felix.* *Punct. Dogmat.* n. 13. SERA-

SERAPION. Ejus historiam refert. *S. Dionysius Alexandr.* Sect. 1. §. 6. n. 3. Historia hæc ab Eusebio appellatur facinus admiratione dignissimum. 4.

SIMULATIO. Adulterium est apud Deum omne quod fingitur. *Tertullianus.* Sect. 2. cap. 6. num. 6.

SOLEMNITATES Ethnicorum quam periculosa Christianis. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 4. n. 4.

SPECTACULA sunt quædam idololatria, ut eruitur ex eorum origine, ex diversis profanis nominibus quibus appellantur, ex apparatus & pompa quibus celebrantur, ex locis in quibus peraguntur, tandem quia Ethnica omnino sunt quæcumque ibi fiunt. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 6. n. 1. Christiani per Baptismum spectacula egerunt. 2. Interesse spectaculis est egerare Baptismum. *Ibid.* Nemo potest spectaculis interesse sine aliqua concussione spiritus, hoc est sine aliqua passione, adeoque quin inquietet Spiritum sanctum. 3. Saltem vanitatis reus est qui spectaculis interest. *Ibid.* Pericula quibus exponuntur qui spectaculis intersunt. 7.

SPES in quo consistat. *S. Cyprianus.* Sect. 2. c. 2. n. 6. Hyacinto conferri potest. *Origenes.* Sect. 2. c. 2. num. 6. Hujus virtutis necessitas. *Ibid.* Ejus utilitates. *Ibid.* Spes in presenti tantummodo vita locum habet. *Ibid.*

SPIRITUS SANCTUS. Ejus Divinitas. *S. Hippolytus.* Sect. 1. §. 3. n. 8. *Origenes.* Sect. 1. c. 7. n. 17. *S. Dionysius Papa.* §. 3. n. 3. Ipse Divinitas ostenditur ex ejusdem operationibus & effectibus. *Novatianus.* Sect. 1. c. 3. n. 26. Probatur iterum ejus Divinitas ex æternitate Divina, quam eidem tribuit idem *Novatianus.* *Ibid.* Personales ejus proprietates. *S. Hippolytus.* Sect. 1. §. 3. num. 9. *Origenes.* Sect. 1. c. 6. n. 7. Spiritus sanctus honore & dignitate Patri ac Filio sociatur. *Ibid.* A Patre & Filio est inseparabilis. *S. Dionysius Alexandr.* Sect. 1. §. 5. Ipse inspiravit omnes Sanctos, Prophetas, & Apostolos. *Origenes.* Sect. 1. c. 6. n. 7. De eo dictum est in Scripturis, quod ferebatur super aquas. *Ibid.* Ejusdem naturæ est cum Patre & Filio. *Ibid.* Ipse omnes justos sanctificavit. 8. Præcipuus Spiritus sancti adventus ad homines post ascensionem Christi in cælos magis quam ante adventum ejus, declaratus est. 9. Ejus præsentia purgat omnes fordes, remissionem tribuens peccatorum. 10. Pater Filium mittens, una Spiritum sanctum quoque misit, ut hominum salutem cum eodem operaretur. *Ibid.* Spiritus Sanctus in solum Jesum Christum septemplex virtute requievit. *Ibid.* Sententia *Theognosti* quoad blasphemiam contra Spiritum sanctum. §. 2. n. 5. Quodnam de hac sententia iudicium ferendum. 6.

SPORTULÆ. Quid significet hæc vox in *Divo Cypriano.* Sect. 3. c. 5. n. 2.

STEPHANUS (Sanctus) Papa. Ejus sententia de Baptismo Hæreticorum. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 9. art. 1. p. 13. **SUBDIACONI.** Horum sæpe meminit in suis epistolis. *S. Cyprianus.* Sect. 1. cap. 9. art. 4. n. 22.

T.

TERTULLIANUS accusat seipsum impatientia. Sect. 2. c. 2. n. 1. Ipse errores, quorum aliquos communes habet cum Montanistis, alios autem sibi proprios. Sect. 4. Tuetur Paraclerum Montanistarum. c. 1. n. 1. Hujus Paraclereti elogium exornat. *Ibid.* Quo pacto refutari posset Tertullianus in hoc articulo. *Ibid.* Montanista jam factus damnat secundas nuptias. 2. Ipse error circa fugam in persecutione. 3. Terribiles ejus loquendi formulæ in hanc rem. *Ibid.* Damnatur eos, qui argento a persecutione se redimebant. 4. Ejus error circa potestatem clavium in Ecclesia. 5. In hoc articulo Tertullianus Catholicos contrarius est Tertulliano Montanistæ. *Ibid.* Objurgationes & calumniæ Tertulliani contra Catholicos. 6. Ipse error quoad Mariæ Virginitatem. c. 2. n. 1. Quid de hoc errore sentiendum sit. *Ibid.* Ejusdem errores quoad Animam. 2. Illusiones quas adoptavit idem *Tertullianus* pariter quoad Animam. *Ibid.* Ejus error quoad Ecclesiam. 3. Tertullianus millenarius. *Ibid.* Paradisi descriptio juxta eundem. *Ibid.* Ejus opinio quoad Angelos apostatas. *Ibid.* Ejus *Scorpiace*, hoc est antidotum contra scorpionis mortem. Sect. 2. capit. 3. num. 4.

TESTAMENTI Novi loca, quæ Origenis ætate aliquam patiebantur contradictionem. *Origenes.* Sect. 1. c. 2. n. 21. Testamenti novi major excellentia, quam veteris. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 2. n. 5. Vid. *Scriptura Sacra.*

THEATRA sunt scholæ impudiciæ. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 6. n. 5. Hinc vetita sunt theatra, quia vetita est impudicitia. *Ibid.* Terribile exemplum, quod ad præsens argumentum spectat. 8. Rationes, quæ in favorem theatrorum obtinentur, refutat idem Pater. 9. 10. 11. 12. Sunt viæ, quæ ad perditionem ducunt, sunt cathedræ pestilentia. 10.

THEOGNOSTUS. Ejus elogia ex *S. Athanasio* & *Photio.* *Theognostus.* §. 1. Agnoscitur Auctor Hypotiposeos. *Ibid.*

TIMOR DEI. Ipse utilitates & necessitas. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 5. n. 3. Opponitur præsumptioni Novatorum. *Ibid.* Custodit cor nostrum; eoque quilibet a malo declinat. *Origenes.* Sect. 2. c. 3. n. 6. Timor servilis confert temporalia bona. c. 2. n. 7.

TRADITIO. Hac utebantur Veteres adversus hæreses. *S. Hippolytus.* Sect. 1. §. 2. Auctoritas & necessitas Traditionis. *Origenes.* Sect. 1. c. 2. n. 21. *S. Cypria-*

Cyprianus. Sect. 1. c. 2. n. 8. 9. *Divus Cyprianus* non fuit Traditionis adversarius. 9. Traditio est certa regula veritatis. *Origenes.* Sect. 1. c. 2. n. 21. **TRAGOEDIÆ.** Harum idea ex *S. Cypriano.* Sect. 2. c. 10. n. 10. Vid. *Comædiæ.*

TRINITAS. Hæc vox pluries ab Origenes usurpata ad designandas tres Divinas Personas. *Origenes.* Sect. 1. c. 5. n. 2. Distinctio Personarum SS. Trinitatis. 3. 4. *S. Dionysius Alexandr.* Sect. 1. §. 3. n. 1. Hanc distinctionem trium Divinarum Personarum agnoscit *Theognostus.* §. 2. num. 1. Distinctionem eandem aperte insinuat. *S. Archelaus.* §. 3. n. 3. Distinctio trium Personarum. *Novatianus.* Sect. 1. c. 2. n. 2. Probatur quodam testimonio ejusdem Patris. *Ibid.* Quam longe Pater iste distet ab hæresi Sabellii. 3. Econtra profretur se eandem impugnare. *Ibid.* Distinctio Patris & Filii, diversimode probatur ex ipso *Novatiano.* 3. 4. Objectio Sabellianorum in hanc rem ab eodem refellitur. 6. Operationes distinctæ & personales Patris & Filii. 7. Operationes peculiare Filii. 8. Operationes personales Spiritus sancti. 9. Proprietates personales Patris. 10. *S. Gregorius Thaumaturgus.* §. 3. num. 1. Proprietates personales Filii. *Novatianus.* Sect. 1. c. 2. n. 11. *S. Gregorius Thaumaturgus.* §. 4. n. 1. Proprietates personales Spiritus sancti. *Novatianus.* Sect. 1. c. 2. n. 12. *S. Gregorius Thaumaturgus.* §. 5. n. 1. Epilogus doctrinæ *Novatiani* de hoc Mysterio. *Novatianus.* Sect. 1. c. 2. n. 13. Epilogus ejusdem Doctrinæ in *S. Gregorio Thaumaturgo.* §. 5. n. 2. Tres Divinæ Personæ præsignatæ in tribus horis diei, Tertia, Sexta, & Nona. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 6. n. 2. Inter se distinctæ. *Ibid.* Trinitas in Unitate, & Unitas in Trinitate. *S. Dionysius Alexandr.* Sect. 1. §. 5. Habetur Unitas in Trinitate. *Origenes.* Sect. 1. c. 5. n. 6. Tres Divinæ Personæ sunt unus & idem Deus. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 6. n. 1. Tres Divinæ Personæ propter Naturæ Unitatem inseparabiles sunt. *S. Dionysius Papa.* §. 2. n. 1. Phrasid hujusce Patris omnino remota ab errore Sabellii. 2. Una natura in Personis SS. Trinitatis. *S. Hippolytus.* Sect. 1. §. 3. n. 1. Una eademque Virtus, una eademque potentia in tribus Divinis Personis. *Origenes.* Sect. 1. c. 5. n. 6. Tres Personæ sunt unus Deus. *S. Hippolytus.* Sect. 1. §. 3. n. 3. Pater, Filius, & Spiritus Sanctus sunt unus & idem Deus. *Origenes.* Sect. 1. c. 5. n. 6. Diversa trium Personarum officia Trinitatis naturam non mutant. *Ibid.* Laudare Deum in Patre, Filio, & Spiritu Sancto. *Ib.* Subordinatio in Personis SS. Trinitatis. *S. Hippolytus.* Sect. 1. §. 3. n. 1. Hæc subordinatio non officit consubstantialitati Personarum. 2. Filius & Spiritus sanctus percipiunt omnem splendorem

totius gloriæ Dei. *Origenes.* Sect. 1. c. 5. n. 6. Difficultas desumpta ex Origenes circa consubstantialitatem trium Divinarum Personarum. 8. Hujus difficultatis elucidatio ex eodem Origenes. 9. Pierius accurate non est locutus de persona Spiritus sancti, si *Photio* fides. *Pierius.* §. 2. n. 3. Purgari nihilominus potest. *Ibid.* Ejusdem mens quoad Patrem & Filium. 2. Explicatur & purgatur a *Photio.* *Ibid.* Caute admodum de hoc Mysterio veteres sermonem habebant. *S. Archelaus.* §. 3. n. 3. Impietas *Manetis* sive *Manichæi*, qui se *Paraclitum* dicebat, amplissime refellitur ab *Archelao.* 1. 2. 3.

V.

Vanitas. Varia ejus objecta. *Origenes.* Sect. 2. c. 8. n. 8. Ridicula vanitas est, gloriari de merito propinquorum suorum. 9. Pulcherrima *Origenis* in hanc rem Verba. *Ibid.*

VENIA. Vid. *Amor Proximi.*

VERBUM. Ipse Divinitas probatur ex ejus cum Patre coæternitate. *Origenes.* Sect. 1. c. 7. n. 1. Insuper ex ejusdem omnipotentia, immensitate, immutabilitate, invisibilitate, incomprehensibilitate. 2. Difficultates ex Origenes depromptæ circa Verbi Divinitatem. 3. 4. Elucidantur. *Ibid.* Verbum est Deus, & est consubstantiale Patri. *S. Hippolytus.* Sect. 1. §. 3. n. 4. Est unus idemque Deus cum Patre. 6. Difficultas contra Verbi Æternitatem deprompta ex *Divo Hippolyto*, & ab eodem soluta. 7. Probatur Verbi Divinitas ex Scripturis. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 7. n. 2. 3. 4. 5. Objectio ex *Divo Cypriano* contra hanc veritatem; quæ a *Bullo* refellitur. *Ibid.* Verbi Divinitas. *S. Archelaus.* §. 4. n. 1. *Archelai* testimonia proferuntur, quæ idipsum probant. 2. Verbum est vera Patris imago, magnitudinem Patris refert, ejusque magnitudinis particeps est, & contemplata difficile est, sicuti contemplatu difficilis est Pater. *Origenes.* Sect. 1. c. 7. n. 5. Ejus cum Patre consubstantialitas. 6. 7. & seq. Objectio in rem hanc soluta. 7. & seq. Est Patri coæternum. *S. Dionysius Alexandrinus.* Sect. 1. §. 4. n. 1. Eidemque consubstantiale. 3. *Theognostus.* §. 2. n. 2. 3. *S. Athanasius* fateretur, obscuras ac difficillimas voces occurrere in *Theognosto* cum loquitur de Verbo. 4. Eundem nihilominus explicat. *Ibid.* Ad criticum examen revocatur *Photii* iudicium in hunc *Theognosti* locum. *Ibid.* Verbum Patri consubstantiale. *S. Dionysius Papa.* §. 3. n. 1. Verbum non est formatum vel factum, sed ab omni æternitate genitum. *S. Hippolytus.* Sect. 1. §. 3. n. 4. Non potest inter creaturas recenseri. *S. Dionysius Alexandrinus.* Sect. 2. §. 4. num. 4. Idea Verbi. 5. Pater ostendit Verbum suum temporibus apud eum definitis. *S. Hippolytus.* Sect. 1. §. 3. num. 4. Solum Verbum incarnatum est.

INDEX RERUM NOTABILIUM.

§. 4. n. 1. Filii perfectam proprietatem per Incarnationem acquisivit. *Ibid.* Verbum Divinum, Dei primogenitum, unitum cum Virginis primogenito, est verus Deus, & verus homo, perfectus Deus & perfectus homo. 2. Deus hominibus manifestus per Verbum. §. 3. num. 5. Verbum est omnium Dominus. *Ibid.*

VERITAS venerari debet a quacumque parte veniat. *Novatianus.* Sect. 1. Firmum est genus probationis quando ab ipsis Ecclesiae hostibus derivat. c. 1. n. 1. Diligenda est, & cunctis praefenda. *S. Dionysius Alexandr.* Sect. 2. §. 3. Non amat falsum auctor veritatis. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 6. n. 6.

VICTORINUS (Sanctus) Episcopus Pictaviensis. Recensentur ejus scripta. §. 1. Ejus elogia ex Divo Hieronymo. *Ibid.*

VIDUÆ a ceteris fidelibus distinctæ. *Origenes.* Sect. 3. n. 14. Mulieres alias docebant. *Ibid.*

VINDICTA. Pulcherrimus *Divi Cypriani* locus adversus hoc vitium. Sect. 2. c. 4. num. 12.

VIRGINES-CHRISTIANÆ. Patitur aliquid quod Virginis non sit, studium placendi viris. *Tertullianus.* Sect. 2. c. 5. num. 10. Christianæ Virgines necesse est publicatione sua periclitentur. *Ibid.* Consuetudo nunquam poterit id licitum reddere, quod Religio hac in parte damnat. *Ibid.* Virgines sunt flos Ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gra-

riæ, laudis & honoris opus integrum & incorruptum, Dei imago, illustrior portio gregis Christi. *S. Cyprianus.* Sect. 2. c. 7. n. 2. Accuratissime observare debent regulas Evangelii. 6. Earum puritas. 7. Optare nequeunt placere hominibus. 8. Vitare debent vana ornamenta. 9. Mala quæ ex vanis ornamentis profluunt. 10. Inter Virgines computari illæ non possunt, quæ sic vivunt, ut ab hominibus possint carnaliter adamari. *Ibid.* Nullus Virginibus locus esse debet in nuptiis. 15. Balnea publica illis verita. 16. Cohortatio ad Virgines de modo, quo se gerere debent. 17. Virgines a ceteris fidelibus distinctæ. *Origenes.* Sect. 3. n. 14. Peculiari modo Deo faceræ. *Ibid.*

VIRGINITAS. Objectio quoad Virginitatem soluta. *S. Cyprianus.* Sect. 2. c. 7. num. 3. Utilitas hujus virtutis. 5.

VIRTUTES mere humanæ ad salutem inutiles. *Origenes.* Sect. 2. c. 1. num. 2. Virtutes Ethnicorum inutiles. *Ibid.*

VOTUM. Diversa vota. *Origenes.* Sect. 2. c. 3. n. 21. Quodnam perfectius. *Ibid.* Vota, quæ *Divi Cypriani* ætate in usu erant. *S. Cyprianus.* Sect. 1. c. 11. n. 9. Hæc vota diversa erant a votis Baptismi. *Ibid.* Non erant adeo absoluta, ut in casu necessitatis dispensatio concedi non posset. 10. Erant publica. 11.

X.

XEROPHAGIA jejuniis addita. *Tertullianus.* Sect. 3. §. 4. n. 4.

F I N I S.

